

Sámedikki dievasčoahkkin

Čoahkkingirji 04/13

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 03.-06.12.13

Báiki: Kárašjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
043/13	Vuoddudeapmi
044/13	Odda áššiid dieđiheapmi
045/13	Sámediggeráđđi doaibmadiedahus
046/13	Gažaldagat Sámediggeráđđái
047/13	Sámediggeráđi boraspirečilgehus
048/13	Sámedikki cealkámuš 2014/2015 boazodoallošiehtadussii
049/13	Duoji ealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi 2014
050/13	Miellahtuid ja várrelahtuid nammadeapmi Sámedikki váiddalávdegoddái
051/13	Dáiddáršiehtadus 2014
052/13	Odda našunála rámmaplána mánáidgárddiide 2015
053/13	Sámedikki čoahtkinortnet - odasmahttin
054/13	Sámedikki 2014 bušeahtta
055/13	Sámedikki 2015 bušeahtadárbu
056/13	Sámedikki raportereri ILO ektui áigodagas geassemánu 1. b. 2008 rájes miessemánu 31. b. 2013 ráđjai
057/13	Miellahtuid välljen Finnmárkuopmodaga stivrii ja bearráigeahccanlávdegoddái
058/13	Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahtkimat 2014 čoahtkinplána - odasmahttin
059/13	Sámi bargjoavkku rievdadusevttohus Norgga-Ruota boazoguhtunkonvenšuvdnii.

Čoahtkináiggat

Áigi	Ášši	Siidu
03.12.13 09.00 - 09.15	043/13	3
09.15 - 09.20	044/13 ovdanbuktin	5
09.20 - 12.05	045/13	11
13.30 - 14.20	046/13	30
14.20 - 14.40	047/13 ovdanbuktin	32
04.12.13 08.30 - 11.25	059/13	400
11.25 - 12.15	049/13	81
14.05 - 14.10	050/13	84
14.10 - 14.35	051/13	86
14.35 - 16.00	052/13	89
16.30 - 16.50	053/13	95
05.12.13 09.00 - 12.30	054/13	98
14.35 - 14.40	058/13	398
14.40 - 15.55	055/13	322
15.55 - 18.00	048/13	64
18.00 - 19.30	056/13	360
19.30 - 20.00	057/13	395
06.12.13 08.30 - 09.50	044/13 digaštallan	5
09.50 - 11.45	047/13 digaštallan	32

Ášši/Sak DC 043/13

Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 03.12.13 dii. 09.00.

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Mariann Wollmann Magga	21. Lisa-Katrine Mo
2. Beaska Niillas	22. Sandra Márjá West
3. Hartvik Hansen	23. Aud Marthinsen
4. Knut Inge Store	24. Per Mathis Oskal
5. Christina Henriksen	25. Lars Oddmund Sandvik
6. Ellen Kristina Saba	26. Nanna Thomassen
7. Laila Nystad	27. Viktor Inge Paulsen
8. Laila Susanne Vars	28. Vibeke Larsen
9. Marit Kirsten A. Gaup	29. Lars Filip Paulsen
10. Per Andersen Bæhr	30. Ellinor Marita Jåma
11. Mathis Nilsen Eira	31. Nora Marie Bransfjell
12. Isak Mathis O. Hætta (bodii dii. 11.00)	32. John Kappfjell
13. Inger Eline Eriksen	33. Jovna Zakarias Dunfjell
14. Johan Vasara	34. Kirsti Guvsám
15. Toril Bakken Kåven	35. Jørn Are Gaski
16. Ronny Wilhelmsen	36. Anita Persdatter Ravna
17. Arthur Johan Tørfoss	37. Marie Therese N. Aslaksen
18. Inger Elin Kristina Utsi	38. Kjellrun Wilhelmsen
19. Kjetil Romsdal	39. Tor Gunnar Nystad
20. Piera Heaika Muotka	

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr. 2 Beaska Niillas 6.12.13

Áirras nr. 19 Kjetil Romsdal 6.12.13

Áirras nr. 15 Toril Bakken Kåven 6.12.13

Áirras nr. 35 Jørn Are Gaski 6.12.13

Várrelahtut

Várrelahttu Jens Petter Kåven lei čoahkkimis áirras nr. 19 Kjetil Romsdal ovddas.

Várrelahttu Heidi P. Greiner Haaker lei čoahkkimis áirras nr. 35 Jørn Are Gaski ovddas

I Áššebáhpirat

07.11.13 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus

07.11.13 beaiváduvvon gohččun, áššelisttuin, prográmmain ja sárdnunáiggiin dohkkehuvvo.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat, liigeáššiiguin 59/13 Boazoguohtonkonvenšuvdna gaskkal Ruota ja Norgga ja Sámedikki 2014 čoahkkinplána.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jørn Are Gaski	

VI Sámedikki mearrádus

07.11.13 beaiváduvvon gohččun oktan áššelisttuin, prográmmain ja sárdnunáiggiin dohkkehuvvo liigeáššiiguin 59/13 Boazoguohtonkonvenšuvdna gaskkal Ruota ja Norgga ja Sámedikki 2014 čoahkkinplána.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 03.12.13 dii. 09.15.

Ášši/Sak DC 044/13

Odđa áššiid diediheapmi

Arkiiva	Arkiiváššenr.
SF-	13/4919

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 03.12.13 dii. 09.15.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	22.11.2013	Áirras Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat	Sámi musihka gelbbolašvuodaguovddáš
2	22.11.2013	Áirras Laila Nystad, NSR:a sámediggejoavku	Sámeálbmotfoanda
3	22.11.2013	Áirras Per A. Bæhr, Johttisápmelaččaid listu	Boazologu heiveheaomi
4	22.11.2013	Áirras Mariann Wollmann Magga, Bargiidbellodat	Riikkaidgaskasaš ovttasbargu eurohpalaš dásis
5	22.11.2013	Áirras Ellinor Marita Jáma, Áarjel-saemiej Gielh	Oahpahusdilli lullisámi guovllus
6	22.11.2013	Áirras Aud Martinsen, Ovddadusbellodat	Sámeigiella eatnigiellan - statistihkka
7	22.11.2013	Áirras Inger Eline Eriksen, Árja	Sámedikki rolla Finnmárkku ja Davvi-Romssa doaimmaguovllu seailuheamis
8	22.11.2013	Áirras Lars Oddmund Sandvik, Árja	Sámi mánáid guossastallanortnet

II Evttohusat ja mearkkašumit

Evttohus 1, áirras Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat

Sámi musihka gelbbolašvuodaguovddáš

Sámiid artisttaid Ovdánahttin sámiin odđaáigásaš musihkkaindustriijas, sihke našunálalaš ja internašunálalaš.

Ulbmil dáinna prošeavttain lea ahte galget ovdánahttit sámi taleanttaid dievaslaš artistan mat iežaset artisttalaš ja musihkalaš kvalitehta fámuiguin sáhttet olahit kommersiealla lihkostuvvama.

Prošeavtta čadaheapmi ja ásaheapmi doaimbi sámi modealla sámi musihka buvttadeapmái ja ovdánahttimii dáhkida ahte máhttu maid iešguđetge kulturoasálaš hálddaša ja oamasta, bissu Sámis ja boahhtá ávkin boahttevaš artisttaide.

Mii háliidit ahte kultuvra ja musihkka galgá guorrat odđa bálgáid, ja seammás fertejit artisttat beassat vuodjudit dasa masa sii leat buorit. Artisttat fertejit oazžut vejolašvuoda ovdánahttit lávdeloaidasteamis, ovdánahttit musihkka ja iežas earenoamášvuoda. Seammás ferte sis leahkit resursat birrasis mii dagaha profesunealla ovttaga ja mii sihkarastá sámi musihkkii ja artisttaide ovdánahttinvejolašvuoda.

Prošeakta ferte ásahuvvot birrasii gos lea álki háhkat sihke buriid olmmošlaš ja fágalaš resurssaid. Prošeavtta báikádanbáikki välljen lea min mielas dehálaš menestuvvanfáktor. Okta dán lunddoleamos čoahkkananguovddážiin gos lea universitehta ja buorre fágabiras lea Davvi-Norgga stuorimus gávpot, Romsa. Dasto lea universitehtas sierranas oahppofálaldat universitehtaguovllus Álttás, Rock`n Roll entrepreneurat. Romsa lea danin lunddolaš guovddáš mas Álttás lea okta satelihtta. Bargiidbellodat ávžžuha sámediggeráđi álgit barggu duohtandahkat prošeavtta

Evttohus 2, áirras Laila Nystad, NSR:a sámediggejoavku

Sámeálbmotfoanda

Sámediggi oaidná ahte Ráđđehus lea välljen váldit ruovttoluotta sámeálbmotfoandda. Sámeálbmotfoanda ásahuvvui jagi 2000 dainna ákkain ahte dat galggai buhttet dáruiduhttinpolitihka. Stuorradiggi várrui 75 miljon ruvnnu oktasaš buhtadussan daid vahágiid ja vearrivuoda ovddas maid dáruiduhttinpolitihkka lei dagahan sámi álbmogii. Mii bidjat eaktun ahte dát lea bušeahtta-teknologalaš rievdadus, ii ge dan šállošeami ruovttoluottaváldin mii dahkkojuvvui foandda ásaheami oktavuodas.

Sámediggi ii leat dattetge dohkkehan 75 miljon ruvdnosaš foandda buhtadussan dáruiduhttima geažil, dan mii leat dieđihan dan rájes go čielggai ahte Stuorradiggi ásahii foandda. Sámeálbmotfoanda lea mángii meannuduvvon Sámedikkis. Earret eará jagiin 2002, 2004 ja 2007. Sámediggi bijai maiddái mánga eavttu reanttuid vuostáiváldimii.

Sámediggi áiddostahtii áššis 30/04 ahte sii eai háliidan vuostáiváldit foandda reanttuid ovdalge ášši 23/02 eaktu lei ollašuttuojuvvon, namalassii ahte ráđđehus galggai bargagoahtit čoavdit soađi geažil oahppováillagiid ášši. 2007:s (áššis 58/07) anii Sámediggi dan eavttu ollašuttuojuvvon dohkálaččat ja mearridii váldit badjelasas hálldašit foandareanttuid.

Ráđđehus lea 2014 stáhtabušeahhtas evttohan geassit ruovttoluotta Sámeálbmotfoandda ja dan sadjai bidjat dakkár modealla mas jahkásaččat juolluduvvo 5 miljon ruvnnu (St.prop.1 2013-2014). Sámediggi váldá dán mearrádusa diehtun, ja áiddostahtta ahte Stuorradikkis ain lea ovddasvástádus buhttet dáruiduhttinpolitihka váikkuhusaid.

Viidáseappot berre Sámediggi váldit álgaga justisadepartemeantta ektui oazžut čielggaduvvot galle vuorrasat leat ožžon šállobuhtadusa dáruiduhttima geažil ja dan geažil go sii leat massán oahpu. Sámediggi dárbbasa oazžut diehtit juolludemiiid ja biehttalusaid ákkaid, ja diehtit man stuorra supmit leat máksojuvvon. Prinsihpalaččat lea Stuorradikkis okto buhtadanovddasvástádus dán áššis.

Evttohus 3, áirras Per A. Bæhr, Johttisápmelaččaid listu

Boazologu heiveheapmi

Boazologu heiveheami proseassas lea leamaš váilevaš gulahallan gaskal guovddáš eiseválddiid ja orohagaid. Dát lea mielddisbuktán stuora eahpesihkarvuoda ealáhussii, ii ge oro leamaš čorges ii ge heivvolaš proseassa eanas boazodolliide. Sámedikki mielas ii leat proseassa leamaš doarvái buorre, ja bivdá ráđđehusa Eanadoalu- ja biebmodepartemeantta váldit oktavuoda boazodolliiguin ja orohgaiguin geaidda dát gullá, vai šaddá gulahallan viidáset proseassaid birra. Sámediggi čujuha dasa ahte proseassa nanu boazologu mearrideami áigumušain, man boadus lei sohppojuvvon árvalus joavkkus masa bealit ledje searvan, oačču doarjaga boazodoalus. Dán vuodul hábmejuvvui vuoddu orohagaid doaibmaplánaide, muhto dát vuoddu jávkai go boazodoalloeiseválddit rievdadedje sihke eavttuid ja praksisa boazologumearrideamis. Sámedikki mielas lea gulahallan gaskal eiseválddiid ja ealáhusa eaktun dasa ahte deavdá Boazodoalloga siskkáldas iešstivrema áigumušaid. Ealáhus ferte ieš beassat leat mielde, jus ii, de čuoheá lea eiseválddiid láhtten measta dego vearddahkkun ealáhusa vuostá.

Sámediggi áigu garrasit váruhit bággonjuovvama, ja ballá movt ovdánahttin šaddá jus boazodoalu iežas gelbbolašvuohta ii váldo vuhtii vuolidanproseassas. Danin fertejit eiseválddit deattuhit lagas ovttasbarggu ealáhusain, ja čadáhít boazologu heiveheami dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja sosiála eavttuid siskkobealde.

Boazologu heiveheami oktavuodas sáhttet ekonomalaš ja sosiála golut šaddat stuorrát orohagaid siskkobealde. Danin fertejit bealálaččat vuoruhit ođđa ruđa ja vuoruhit jođánis oalgguhusa mat dahket vuolidan- ja heaittanortnegiid dohkálažžan boazodolliid gaskkas. Dát lea gáibádus maid Sámediggi ovdal maid lea gáibidan.

Evttohus 4, áirras Mariann Wollmann Magga, Bargiidbellodat

Riikkaidgaskasaš ovttasbargu eurohpalaš dásis

Lea dehálaš ahte gávdnojit eanet arenat gos sáhttá ovttasbargat sámi beroštumiid fuolahit. EEO- šiehtadusa bokte váikkuhuvvo maiddá Norgga servodat lágaiguin ja eará njuolggadusain maid EO mearrida. Sámi beroštumit unnán fuolahuvvojit go ipmárdus váilu, ja lea dárbu ahte Sámedikkis lea eanet mokta njulget dán ášši.

Bargiidbellodat bivdá Sámediggeráđi ásahit ovttasbarggu Davvi- Norgga EO- kantuvrrain (North Norway Office). Dát nanne riikkaidgaskasaš ovttasbarggu ja oassálastima riikkaidgaskasaš báikkiin gos sáhttá nannet sápmelaččaid álgoálbmogin.

Davvi- Norggas ja eará regiovnnain lea ovddasteaddji Brusselis mi bargá áššiiguin mat gusket guvlui. Guovllukantuvrrain lea buorre ovttasbargu seamma lágan guovllukantuvrraiguin suomas ja Ruotas. Mañimus jagiid lea leamaš ollu sáhka energiija- ja johtolatčovdosiin, main lea erenoamáš beroštupmi davvi guovlluide. EO politihka ovdáneamis iešguđet surggiin lea stuora dadjamuš, ja dás leat sápmelaččain suomas ja Ruotas arena mas Norgga bealde sápmelaččat unnán leat ovddastuvvon. Lea hui ollu dadjamuš das ahte beassat searvat báikkiide main lea njuolga váikkuheapmi eiseválddiid giedahallamii sámi beroštumiin. Ealáhusaide ja kultursuorgái lea hui mávssolaš jus sáhttá ávkkástallat prográmmain ja doaimmain mat ovdánahttet ja nannejit ealáhusaid sámi guovlluin.

Evttohus 5, áirras Ellinor Marita Jáma, Áarjel-saemiej Gielh

Oahpahusdilli lullisámi guovllus!

Dán čavčča leat boahtán soames fuolastusdieđut sihke váhnemiin ja oahpaheddjiin oahpahusdili birra muhtin skuvllain gos leat sámi oahppit. Eanaš váidagat leat oahpahusa heiveheami birra ja oahpaheddjiid bargodili birra.

Raavrevijke suohkanis lea earret eará rektor hupman dan birra ahte suohkan áigu ohat beassat sámegiela oahppoplána geavaheamis, vaikko suohkan dál lea mielde sámegiela hálddašanguovllus. Brekken skuvllas lea rektor buohccindieđihuvvon, muhto sus galgá aŋkke leat ovddasvástáduš sámegieloahpahusa heiveheamis ja oktiiheivehit oahpahusa ruovttukantuvrras. Sihke váhneamat ja váhnenlávdegoddi leat sádden fuolastusdieđu sihke suohkanii ja fylkkamánnii.

Sihke oahpaheaddjit ja váhneamat leat mánggaid logenáre jagiid huksen gelbbolašvuođa ja bidjan ollu návccaid buori sámegieloahpahusa heiveheapmái ohppiide lullisámi guovllus. Lea hui váidalahtti jus fáldagat ohppiide ja oahpaheddjiid bargodilli hedjona dan geažil go ovddasvástideaddjit eai čuovvol iežaset bargguid vai buorránivččii oahppo- ja bargodilli.

Áarjel-saemiej Gielh váivašuvvá maid Aarporte ja Snáasa skuvllaid ovdánahttimis, gos ohppiidlohku lea njedjan mañimus jagiid. Lea ballu dáid skuvllaid boahtteáiggis. Sámeskuvllat leat dehálaš ásahussan maiddá eará skuvllaide gos fáldet sámegieloahpahusa. Danin lea hui dehálaš ahte bargojuvvo plánain mas boahtá ovdan makkár rolla ja makkár hápmi dán skuvllain galgá leat boahtteáiggis, nu ahte ohppiin dán guovlluin lea buorre oahpahusfálaldat maiddá boahtteáiggis.

Áarjel-saemiej Gielh bivdá Sámediggeráđi jođánepmosit váldit oktavuoda skuvlabirrasiiiguin lullisámi guovllus vai ožžot dieđuid oahpahusdili birra, oahpaheddjiiid bargodili birra ja vai sáhttet váikkuhit gávdnat čovdosiid dáid heajos diliid birra mat lea čuožžilan.

Evttohus 6, áirras Aud Martinsen, Ovddadusbellodat

Sámegeiella eatnigiellan - statistihkka

Sámediggi gávnnaha ahte bargu sámegeielain ja sámi oahpuin gillá dan geažil go eai gávdno makkárge dieđut dan birra galles dat duođaid geavahit sámegeiela, dahje gallásis lea sámegeiella eatnigiellan.

Raporta “Sámi logut mitalit 6” čájeha áibbas čielgasit ahte dát lea hástalus.

Vai sáhtášii geavahit váikkuhangaskaomiid buoremus láhkai ja buoridit dan ulbmilolahusa ahte eanebut galget sámástit, de lea áibbas dárbbášlaš ahte Sámedikkis leat buoret duogášdieđut iežas politihkkii.

Sámediggi bivdá ráđi bargagoahtit dainna ahte oažžut jahkásaččat visogova das geain lea sámegeiella eatnigiellan Norggas. Sáhtášii áinnas geahčadit mo Suoma modealla registrere dan.

Evttohus 7, áirras Inger Eline Eriksen, Árja

Sámedikki rolla Finnmárkku ja Davvi- Romssa doaibmaguovllu seailuheamis

Solberg ráđdehus lea árvalan sihkkut lassi mánáidoadjoruđa mii lea Finnmárkku ja Davvi- Romssas. Dát fáldat lea leamaš oassin nu gohčoduvvon Finnmárkku ja Davvi- Romssa doaibmaguovllus. Ulbmil doaibmaguovlluin lea dahkat Finnmárkku ja Davvi- Romssa eanet geasuheadjain ássamii, ealáhusdoaimmaheapmái ja bargamii. Deháleamos doaibmabijut dán ortnegis leat friddja bargoaddidivat, oahppoloana vuolideapmi, lassi mánáidoadjoruhta ja unnit dábálaš vearru olbmui. Doaibmaguvlui gullet buot suohkanat Finnmárkku ja čieža suohkana Davvi- Romssas: Gáivuotna, Skiervá, Ráisa, Návuoatna, Gálsa, Ivgu ja Omasvuotna.

Solberg ráđdehus bohtá oažžut eanetlogu Stuoradikkis sihkkut eret lassi mánáidoadjoruđa davvin. Árja sámediggejoavku ballá ahte dá lea vuosttaš lávki das ahte sihkkut buot ortnegiid mat bohtet Finnmárkku ja Davvi- Romssa doaibmaguovllu siskkobeallái.

Árja sámediggejoavku bivdá Sámediggeráđi ovddidit ođđa ášši Sámedikki dievasčoahkkimii erenoamáš váikkuhangaskaomiid váikkuhusaid birra nu go doaibmaguovllus davvin. Dán bivdá danin vai Sámediggi galgá sáhttit veardádallat makkár váikkuhusat dákkár váikkuhangaskaomiin leat leamaš ássamii ja sámi guovlluid ovdánahttimii. Dás lea maid dehálaš guorahallat strategiijaid movt Sámediggi buorebut sáhtta ovttasbargat regionála ja báikkálaš aktevrraiguin vai olbmot bissot dáppe ja vai sihkkarastá sámi báikegottiid ovdáneami. Dál vuhtto mángga sajis ahte ollu sámi báikegottit rahčet oažžut olbmuid orrut báikkiin, ja hástalusat fágaolbmuid rekruteremis iešguđet servodatsurggiide. Mii oaidnit dárbbu das ahte Sámedikkis leat iežas strategiijat viidáset ovdánahttimii ja seailuheapmái váikkuhangaskaomiin davvin.

Evttohus 8, áirras Lars Oddmund Sandvik, Árja

Sámi mánáid guossástallanortnet

Sámi mánáin ja nuorain geat ožžot sámegeielloahpahusa juogo nubbingiellan, guovlluin gos sámegeiella ii leat váldogiella dahje sámegeielloahpahusa gáiddusoahpaheami bokte, lea dárbu ortnegiidma maiguin sáhttet buoridit sin sámegeiela. Skuvllat mat fálet gáiddusoahpahusa, fálet maid dávja ohppiid bohtit sin skuvlii, nu gohčoduvvon guossástallama. Dát lea buorre oahpahusfálaldat sámi mánáide geat orrot olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu dahje olggobealde guovddáš sámi guovlluid.

Mánáide skuvlaagis geat orrot omd. gávpogiin, lea stuora mearkkašupmi das ahte ožžot vejolašvuoda guossástallat skuvllain gos sámegeiella lea oahpahusgeiella, vai sáhttet vásihit ahte sámegeiella lea buorre

oahpahusgiella. Dát addá ohppiide buori vásihusa das ahte oahppi ipmirda eanas oasi ja dan bokte nanne iežas identitehta.

Dađi bahábut lea dál dilli nu ahte lea ekonomijja máná ruovttusuohkanis mii mearrida galle guossástallama fálluojuvvojit jahkásaččat. Máná ruovttusuohkan máksá dávjá dušše goluid mánnái su guossástallama oktavuodas. Dađi bahábut eai oaččo mieđušteaddjit gokčojuvvot goluid. Váikkuhus dalle lea ahte bearrašat main ii leat nu buorre ráđđi, eai sáhte vuoruhit guossástallamiid goluid dihte. Ollu váhnemat eai leat duhtavaččat dálá guossástallanortnegiin.

Mii Árja sámediggejoavkkus oaivvildit ahte Sámediggi ferte sáhttit váikkuhit dasa ahte buoridit guossástallanortnega. Sámediggi ferte maid sáhttit veahkehit ruđalaččat dán ulbmila.

Árja bivdá Sámedikki guorahallat movt guossástallanortnet sáhtta buoriduvvot.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 30 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jørn Are Gaski	
2	Ronny Wilhelmsen	
	Henrik Olsen	
	Ronny Wilhelmsen	
	Christina Henriksen	
	Henrik Olsen	
	Lars Filip Paulsen, čoahkkinortnegii	
	Ronny Wilhelmsen, čoahkkinortnegii	
2	Laila Nystad	
	Aili Keskitalo	
	Laila Nystad	Láilá Susanne Vars
	Aili Keskitalo	
3	Per Andersen Bæhr	
	Thomas Åhrén	
	Per Andersen Bæhr	Mariann Wollmann Magga
	Thomas Åhrén	
4	Mariann Wollmann Magga	
	Aili Keskitalo	
	Mariann Wollmann Magga	Christina Henriksen
	Aili Keskitalo	
5	Ellinor Marita Jåma	
	Silje Karine Muotka	
	Ellinor Marita Jåma	
	Silje Karine Muotka	
6	Aud Marthinsen	
	Aili Keskitalo	
	Aud Marthinsen	

7	Inger Eline Eriksen	
	Ann-Mari Thomassen	
	Inger Eline Eriksen	
	Ann-Mari Thomassen	
8	Lars Oddmund Sandvik	
	Silje Karine Muotka	
	Lars Oddmund Sandvik	Ellinor Marita Jåma
	John Kappfjell	
	Silje Karine Muotka	

VI Sámedikki mearrádus

Odđa áššit 01 - 08 sáddejuvvojit sámediggeráđđái čuovvoleapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.12.13 dii. 09.50.

Ášši/Sak DC 045/13

Sámediggeráđi doaibmadiedđáhus

Arkiiva
SF-
Arkiiváššénr.
13/4917

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.13 dii. 09.20

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámedigge váldá diehtun Sámediggeráđi doaibmadiedđáhusa guoskevaš áigodahkii.

1 Álggahus

Sámediggeráđi diedđáhus lea ráđi diedđáhus dievasčoahkkimii dan birra maid ráđđi lea bargan ovddit dievasčoahkkima rájes. Sámedikki bargoortnega § 11 vuodul lea diedđáhus okta dan golmma áššis maid sámediggeráđi ovddida dievasčoahkkimii.

Dát diedđáhus válldaha áigodaga 15.10.13 - 15.11.13 ja čatnasa Sámedikki 2013 bušehtti.

Sámediggeráđi lea dán áigodagas doallan fysihkalaš čoahkkima, ja máŋga telefončoahkkima ja lea meannudan 16 dábálaš ášši ja 7 doarjjaášši.

Nugo oidno geahčastagas www.sametinget.no de lea ráđđi dasa lassin searvan ollu čoahkkimiidda, konferánssaide ja ovddastemiide.

2 Giella

2.1 Váldomihttomearri

- Eanet giellageavaheaddjit

2.2 Sámegiela geavaheapmi

Mihttomearri:

- Viiddidit ja nannet sámegiela geavaheami.

Oassemihttomearri:

- Sámegiella lea beaivválašgiella.
- Sámegiella geavahuvvo viššalit ja lea oidnosis almmolašvuodas.
- Sámegiella lea oidnosis ja geavahuvvo maidái dain guovlluin gos giella lea áitojuvvon.

Giellakonferánssa

Sámediggedieđáhusas sámegiela birra deattuhuvvo giellasirdin ruovttus ja olggobealde ruovttu giellanannenbarggus. Sámedikki váldoulbmil giellaovdánahttinbarggus lea lasihit giellageavaheddjiid logu ja loktet sámegiela geavaheami. Juksan dihte dáid mihtuid fertet mii nagodit oazžut ollu eambo doaimmi guovttegielat giellageavaheddjiid. Sámediggi lágidi ovttas Sámi Lohkanguovddážiin giellakonferánssa gos fáddán lei “Doaimmi guovttegielatvuohta, mo dan juksat?” Konferánssa lágiduvvui Romssas skábmamánu 13. ja 14. beaivvi 2013. Ulbmiljoavku konferánssas lei buohkat geat iešguđetge dásis barget doaimmi guovttegielatvuođa hárrái.

Giellakonferánsii lei stuora beroštupmi, ja ledje 240 oasseváldi dieđihan iežaset konferánsii. Logaldallamiin guoskkahuvvui earret eará stuora servodaga gierdevašvuohta eará gielaide, guovttegielatsuohkaniid vásáhusat ja hástalusat guovttegielatvuođa ektui ja mo olahit doaimmi guovttegielatvuođa skuvlla dásis. Maŋŋel logaldallamiid lei panelaságastallan gos digaštalle hástalusaid ja vejolašvuođaid doaimmi guovttegielatvuođa barggu ektui. Giellakonferánssas maid álmuhuvvui Sámedikki giellakampánja.

Sámi allaskuvla filbmii ja sáddii neahta bokte logaldallamiid konferánssas. Logaldallamat leat maid muhtun ráje bidjon nehtti, ja daid gávdná dán neahttasiiidus:

http://to.samiskhs.no/index.php?option=com_content&view=article&id=42&Itemid=203.

Giellakampánja

Sámedikki 2013 bušehtas lea várrejuvvon ruhta bidjat johtui giellakampánja. Giellakampánja lea maid okta Sámedikki doaimmain Giellajagi 2013 oktavuodas.

Kampánja galgá loktet didolašvuođa sámegiela geavaheami hárrái, movttiidahttit sámegiela oahppat, lasihit sámegiela geavaheami eanet ja ođđa arenaiguin ja ahte sámegiella geavahuvvo almmolaš oktavuodáiguin ja sosiála mediaiguin. Giellakampánja galgá leat riikkaviidosas kampánja miellaguottuid ektui, mii galgá loktet didolašvuođa sámegiela geavaheami servvodagas. Kampánja olahusjoavku leat sámi nuorat ja rávis olbmot. Kampánja galgá leat 4 gillii: davvisámegillii, julevsámegillii, lullisámegillii ja dárogillii.

Giellakampánja álmuhuvvui Sámedikki presideantta Aili Keskitalo bokte giellakonferánssas Romssas skábmamánu 13. beaivvi. Giellakampánja oktavuodas leat välljejuvvon 24 nuorra olbmot giellaambassadevran. Dát ambassadevrat leat sámi nuorat geat beroštit ja ángiruššet sámigielaiguin. Sin bargu lea juohkit kampánja sosiála mediaid bokte, leat ovdagovvan eará nuoraide ja muđui bargat ovddidanbargguin kampánjas. Dát giellaambassadevrat leat sihke davvi-, julev- ja lullisámiguovlluin eret. Giellaambassadevrat ledje čoahkkanan Romsii kampánja almmuheami oktavuodas. Si ledje sihke álmuheamis mielde, čužžo stánda ja oasálaste bargobájiin Slincraze artisttain gos sii čálle teavsta ja báddejedje osiid kampánjalávlagis. Kampánjalávlla lea davvi-, julev- ja lullisámegillii ja jurdda lea ahte dáinna olahat olu nuoraid. Kampánjalávлага galgá Slincraze artistta báddet ja čuojahit sisa maŋŋel kampánja álmuheami. Vurdo ahte lávlla válbmejuvvo ovdal juovllaid.

Giellakampánjas lea sierra neahttasiiidu. Dan čujuhus lea:

www.samasmuinna.no

www.samastamujinna.no

www.saemesthmnnjien.no

www.snakksamisktemæ.no

Guovttegielatvuohhta

Sámediggi lea oassálastán gaskariikkalaš giellakonferánsas, Tromsø International Conference on Language Diversity, 6-8.11.13. Sámediggeráđđi rabai konferánsa ja searvvai guovtti panelaságastallamii. Sámediggi doalai maid logaldallama gos mitalii doaimbi guovttegielatvuodá birra Sámis ja Norggas.

Sámediggi lea oassálastán Gieleviermie semináras 23.-24.10.13 Staares, fáddán semináras lei giellaođasmahttin – Dihte orre gieles. Ulbmil Gieleviermien lea ráhkadit arenaid gos lullisámegiella hálllo, gullo ja oidno.

Sámi báikenamat

Sámediggi lea bidjan johtui nammaášši ovttá sámegiela namma Álttás, dan báikkis gosa plánaid mielde galgá ođđa bomstašuvdna boahit, dárogielnamma das lea Saltvikneset. Min dieđuid mielde lea dán báikki sámegielnamma Čievránjarga. Nammaášši lea dál sáddejuvvon kártadoaimmahakkii, mii sádde ášši viidáseappot Álttá suohkani, gii bargá viidásat áššiin. Gulaskuddancealkámušaid vuodul addá dasto Sámedikki báikenamanevvohat rávvaga movt namma galgá čállojuvvot, ovdal go kártadoaimmahat dahká loahpalaš mearrádusa áššis.

Stáhta geaidnodoaimmahat lea bivdán mis rávvagiid sámegiela báikenamaid čállinvuohká go galget ođđa geaidnogalbbaid cegget. Sámediggi lea addán rávvagiid, ja divodan jus orrot boasttuvuodát sin čállinárvalusas. Sámediggeráđi mielas lea hui buorre go ceggejuvvojit ođđa geaidnogalbbat, ja go geaidnodoaimmahat váldá minguin oktavuodá ovdal go ceggejit galbbaid luoddagurii. Sámediggi lea maid buktán rávvagiid sámegiela báikenamaide earret eará Mátta- Várjjat gielddas, Álttá suohkanis, Gaare tjieltes, ja Oarjjevuodá suohkanis.

Sámediggeráđi lea maid veahkehan Hábmera suohkana, go lea šaddan dáistalit geaidnodoaimmahagain, go geaidnodoaimmahat lei álggos mearridan ahte eai galgga galbbat sámegiellii, go Hábmera suohkan ii gula sámegiela hálddašanguvlui. Báikenammalága § 9 mielde galgá sámi báikenammagalben čadahuvvot vel suohkaniin nai mat eai leat hálddašanguovllus, jus dat lea lunddolaš ja jus sámegielnamat adnojit olbmuiin geat orrot guovllus dahje ealáhusaid bokte lea gullevašvuohhta guovlluide.

Sámediggi lea oassálastán Sámi logut mitalit 6 semináras maid Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta lágidi 12.11.13. Sámi logut mitalit 6 sisttisdoallá márga giellaartihkkala, earret eará sámegiela galbbaid birra. Dás mitaluvvo mo dilli lea 23 jagi maŋŋá go sámegiella šattai almmolaš giellan Norggas. Sámediggi lea buktán mearkašumiid Sámi logut mitalit 6, ja áigu čuovvulit áššiid mat bohtet ovdán dán raporttas.

Sámediggeráđi oassálastii Sámi logut mitalit 6 almmuheapmái Kárášjogas 22.10.2013.

3 Kultuvra

Girjás kultureallin nanne sámi oktiigullevašvuodá, identitehta ja giela, ja váikkuha ealli báikegottiid.

Váldomihttomearri:

- Ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin.

Oassemihttomearri:

- Árijjalaš sámi dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkid, kulturásahusat ja museat main lea alla fágalaš dássi.

Sámediggeráđi lea duhtavaš go divodan- ja huksenbarggut Nuorta sámi museas Njávdamis leat bures ovdánan dán áigodagas. Go ii loga mielde heahterávdnjeaggregáhta bidjama ja ventilašuvnna

guovddášstivrema, de lea pláνας ahte buot huksen ja divodeapmi galgá leat gárvvīs juovllaide 2014. Proseassa Stáhta huksenfitnodagain, Deanu ja Várjjaga museasiiddain, Kulturdepartemeanttain ja Ođasmahttin- ja hálddahusdepartemeanttain 2013:s lea leamaš buorre ja mearkkaša dan ahte musea 2014:s bálle ráfis bargat čájáhusa gárvvistemiin.

Vaikko mis leat leamaš ollu čoaččimat Sámiid Vuorká Dávviiguin (SVD) ja RiddoDuottarMuseain (RDM) Kárášjogas 20.11.2013, de eat leat lihkestuvvan gávdnat čovdosiid maiguin sihkkarastit SVD doaimma joatkima maŋŋá ođđajagimánu 1. b. 2014. Sámediggeráđđi lea ovddidan maŋga konstruktíiva čovddusevttohusa ja molssaeavttuid proseassa ja organiserema várás boahhteáigái, muhto SVD eaiggátvuodđudus ii leat miehtan daidda. Sámediggeráđđái lea leamaš čielggas ahte museaodastus lea fámus ja sámi museaid hálddašepmi galgá dahkkojuvvot konsoliderejuvvon ovttadagaid bokte, dás RDM bokte, ja ahte daid museaid ekonomalaš rámmat mat čatnasit RDM:ii galget mannat RDM bokte. Dan geažil go SVD lea cealkán eret doaimmašiehtadusa RDM:in 1.1.14 rájes, de eai leat SVD:s ruđat doaimmat maŋŋá dien dáhtona.

- Okta deataleamos eavttuin sáhttit ovddidit Beaivváš Sámi Našunálateáhtera dáiddalaččat, lea oažžut ođđa teáhtervistti Guovdageidnui. Dat movt dilli dál lea, gáržžida sakka dáiddalaš ovdáneami. Sámediggi lea bures gulahallamin Beaivvážiin dan ektui ahte oažžut ođđa teáhtervistti, ja lea doallan čoaččimiid proseavtta ovdáneami birra.
- Girjás sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimat oainnusmahttojuvvojit servodagas.

Sámediggeráđđi searvvai ja doalai sáhkavuoru Sámedikki barggu birra ávnnaskeahtes kulturárbbi birra Norgga kulturráđi semináras sámi ávnnaskeahtes kulturárbbi birra, golggotmánu 14. – 15. b. Romssas.

Sámediggeráđđi searvvai ja doalai sáhkavuoru earret eará Sámedikki dáidda- ja kulturdiedáhusa birra konferánsas “Movt nannet sámi dáidaga ja kultuvrra oahpahusas, 05.11.13 Bodáddjos.

Sámediggeráđđi, várresideantta Henrik Olsena bokte searvvai ja doalai sáhkavuoru girji “Várit leat seammát – Men fjellan e de samme”, almmuheamis skábmamánu 15. b. Olmmáivákkis.

Girjás valášstallandoaimmat sámi álbmoga várás.

Sámi spábbačiekčansearvái lea dan geažil go ii leat reporteren 2012 ruđaid geavaheami birra, sáddejuvvon gáibáduš máksit ruovttoluotta doarjaga mii lea máksojuvvon dasa vuosttaš jahkebealis 2012. Sámediggeráđđi šálloša go sámi spábbačiekčamis eai leat doaimmat dál, ja lea gearggus čuovvolit dán. Lei várra dan geažil go Sámi spábbačiekčansearvi ii doaimma ahte nieidajoavku ii beasa searvat AWG:ii. AWG lea dattetge váldán ovddasvástádusa dán joavkku organiseremis, ja nu besset ge sámi spábbačiekčan nieiddat searvat Fairbanks:s Alaskas njukčamánu 2014. Dáinna lea ráđđi duhtavaš.

Láhčit diliid dasa ahte sáhtta háhkat ja gaskkustit sámi dáidaga dáiddáršiehtadusa bokte.

Váldošiehtadus Sámedikki ja Sámi dáiddarráđi gaska ii gusto šat dán jagi maŋŋá. Bealit leat dál oččodeamen sadjai ođđa váldošiehtadusa, ja ráđđi áiggošii ovddidit šiehtadusa Sámedikki dievasčoaččimii guovvamánuš boahhte jagi.

4 Ealáhusat

4.1 Váldomihttomearri

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

4.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu deatlaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Oassemihhtomearit:

- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut.
- Buoret gánnáhahttivuohta vuodđoealáhusain.
- Buoret rekrutteren vuodđoealáhusaide.
- Buoret sohkabealdásedeaddu.
- Boraspirepolitiikka mas sámi ealáhusat vuhtiiváldojuvvojit.

Guolástus

Sámediggeráđi lahttu Silje Karine Muotka searvvai Norgga Guolástussearvvi riikačoahkkimii skábmamánu 13. – 15. b. 2013. Sámediggeráđđi dearvvahii riikačoahkkima, ja dajai earret eará ahte lea deatlaš njulget dan ovddeš eahperievtti, ja dasto láhkii čatnat riddo- ja vuotnaálbmoga historjjálaš bivdovuoigatvuodaid. Sámediggi áigu čuovvolit dán viidáseappot Riddoguolástanlávdegotti barggu meannudeamis Ráđdehusas ja Stuorradikkis. Guolástusresurssaid hálldašeami oktavuodas áigu Sámediggi joatkit Sámedikki bargguiguin ahte láhkii čatnat historjjálaš vuoigatvuodaid, ásahit Vuotnabivdolávdegotti ja dasto joatkit bargguin dan ektui ahte gieldit fatnasiid mat leat guhkkit go 15 mehtera bivdimis vuotnasárgáid siskkobealde. Sámedikki mielas lea dát bargu hui deatlaš danne go dán barggu bokte suodjaluvvo ja ovddiduvvo sihke servodat, ealáhus ja giella mearrasámi guovlluin. Dasto dovddahii Sámediggeráđđi ahte fanasjoavkku vuollel 11 mehtera strukturereamis sáhttet šaddat vuorddekahtes váikkugasat. Dát fatnasat han bisuhit bivddu vuonain ja rittus. Riddo- ja vuotnakultuvra sáhtta measta oalát jávkat dáid fatnasiid strukturereama geažil. Sámediggi vuostálastá ealáhus-, ássan- ja kultuvrralaš oainnu vuodul, bivdoeriid sihke oastima ja vuovdima, ja unnimus fatnasiid, mat leat vuollel 11 mehtera strukturereama.

Guolástusáššit leat deatlaččat ođđa Sámediggeráđđái. Sámediggeráđđái lea deatlaš doallat buori oktavuoda eiseválddiiguin ja guolástusealáhusain sin organisašuvnnaid bokte. Danne bovde ge Sámediggeráđđi seminárii dán birra juovlamánu 2013 dievasčoahkkima oktavuodas.

4.4 Kulturealáhusat

Mihttomearri:

- Eanet bargosajit sámi kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.

Oassemihhtomearri:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.
- Stuorát gávpejohtu iežas dujiin ja eará dáidda- ja kulturbuktagiin.
- Rekrutteren duodjealáhussii.

Sámi mátkeealáhusat

Sámediggi lea mielde ruhtadeamen prošeavtta Sámi mátkeealáhus Davvi-Norggas. Dál čadahuvvo vuosttaš gearddi čohkkejeaddji prošeakta sámi mátkeealáhusa várás olles riikaoasis. Prošeavtta jodihá Origo Nord AS, Álttás. Prošeakta lea dál bures álggahuvvon ja das leat 40 lahttofitnodaga, 25 Finnmárkkus, 7 Romssa ja 8 Norlánddas.

Lahttofitnodagat leat skábmamánu fitnan oahppomátkkis Ođđa Selánddas. Mátki ulbmilin lei galledit maoriolbmuid ja oahpásmuvvat dasa movt sii čadahit álgoálbmotturisma. Eará doaimmat maiguin prošeakta bargá leat earret eará ovttasbargu turistaorganisašuvnnain Visit Sápmi ja searvá Norwegian Travel Workshop:ii mii lea Norgga stuorámuš ja deataleamos mátkeealáhuslágideaddji.

Sámediggeráđđi áigu ain čuovvolit dán prošeavtta, ja bargá ovttas eará aktevrraiguin Sámis, mat sáhttet váikkuhit dan ahte Sámi mátkkealáhusat bures ja boahtteáigái čujuheaddji vugiin ovdánit.

Duodji

Sámediggeráđđi lea čuovvolan rávvagiid mat bohte raporttas doaibmadoarjjaortnega bearráigeahččamis 2012:s. Ráđđi lea rievddan bargovugiid movt meannudit doaibmadoarjjaohcamiid, ja lea čavgen duodaštangáibádusa. Sámediggeráđđi lea čuoldán 10 ohcama maid lea bearráigeahččan. Dát ohcamat meannuduvvojit dalle go bearráigeahčču lea čađahuvvon. Sin ohcamat mat eai leat čuldojuvvon bearráigeahččama várás meannuduvvojit dábaláš vuogi mielde, mii mearkkaša dan ahte ovdal jahkemolsuma jos buot duodaštusat leat ovddiduvvon Sámediggái.

Nubbi oassi bearráigeahččamis lea ahte duojárat ožžot fáldalaga váldit rehketdoallokurssa čieža sierra báikkis Snoasa rájes máddin Deanu rádjai nuortan. Kurssa ulbmilin lea leamaš bajidit duojáriid gelbbolašvuoda earret eará rehketdoalus, oahppat vearooiseválddiid raporterenuitiinnaid birra ja Sámedikki duodaštangáibádusa birra dan oktavuodas go ohcet duoji doaibmadoarjaga.

Interreg Davvin 2014 -2020

Áigumuššan lea láchit sierra sámi (oasse)prográmma bohte Interreg-prográmma áigodaga 2014 - 2020 rámma siskkovalde. Bargu ođđa prográmmaárvalusain lea čađahuvvon čakčat 2013 masa leat searvan sihke dán áigodaga stivrenjoavku, ja sierra válljejuvvon bargojoavku, maidái Sámedikki bealis. Prográmmaárvalus galgá leat gárvvis manjmuštá 25.11.2013 ja galgá sáddejuvot Ruota, Suoma ja Norgga ovddasvástideaddji nationála departemeanttaide. Prográmmaárvalusas evttohuvvo sierra sámi prográmma mas lea sierra mearrádusjoavku ovcci lahtuin ja guokte ovddasteaddji bearráigeahččanlávdegottis. Romssa ja Davvi-Trøndelága fylkkasuohkanat hálldašit sámi prográmma nationála váikkuhangaskaomiid, nugo ovddit áigodagas ge. Vuoruhuvvon fáddásuorggi prográmmas leat: 1) Dutkan, ovddideapmi ja innovašuvdna 2) Ealáhuseallima/ealáhushtkama ovddideapmi 3) Kultur- ja birassuodjaleapmi 4) Oktasaš bargomárkan. Preliminære bušeahhta čájeha ahte sámi prográmma oažžut 4,4 MEUR prográmmaáigodaga várás (13% bušeahtas). Prográmma dohkkehuvvo várá gidđat 2014 ja álggahuvvo bohte prográmmaáigodagas.

5 Máhttu

5.1 Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuolta ja gálggat mat dárbbášuvvojit árijlaš oassálastimii sámi, nationála ja riikkaidgaskasaš servodahkii, ja dasa ahte suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid.

5.2 Mánáidgárdi

Mihttomearri:

- Bisuhit ja ovddidit sámi sisdoalu mánáidgárddiin main lea sámegiel fáldat.
- Nannet giellaovddideami.
- Sihkkarastit ahte sámi giella ja kultuvra nannejuvvo dássidit ja oktiláččat sirddidettiin mánáidgárddis skuvlii.

Oassemihttomearit:

- Eanet sámegielat bargit mánáidgárddiin.
- Váldit atnui giellalávgunmáliid.
- Ráhkadit eanet oahpponeavvuid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid mánáidgárdái.

Mánáidgárddiid ovtadássásašvuodajoavku Finnmárkkus, masa Sámediggeráđđi lea ovddastuvvon, lea lágidan ovtadássásašvuodaseminára Deanus golggotmánu 23. b. Seminára lei mánáidgardebargiid várás ja fáddán lei ovtadássásašvuolta mánáidgárddis. Mánáidgárddiid ovtadássásašvuodajoavku Finnmárkkus lea doallan čoahkkima golggotmánu 23. b. Várggáin. Čoahkkima fáddán lei

ovttadássásašvuodasemináraid árvvoštallan (lágiduvvui maiddá seminára Hámmárfeasttas ja Álttás) ja joavkku viidáset bargamušaid plánen jagi 2014 várás. Mii ovttadássásašvuodajoavkkus háliidit ahte eanet mánáidgárddiin galggašii leat ovttadássásašvuohta fáddán, ja árijalaš vugiin olggos guvlui mii háliidit deattuhit dán fáttá. Mii lea dál čađaheamen dan barggu.

Sámediggeráđđi lea oassálastán mánáidgárdeforumii Romssa fylkka suohkaniid várás golggotmánu 31. b. ja skábmamánu 1. b. Forum lei mánáidgárdesuorggi várás ja doppe ledje mánáidgárdeiseválddit, mánáidgárdeeaiggádat, Oahpahusdirektoráhta, universitehta, KS ja Oahppolihttu. Fáddán lei earret eará gelbbolašvuohta mánáidgárddiin main lea sámegielfálaldat. Dan oktavuodas lei sámediggeráđđi bovdejuvvon bidjat ovdan sámediggedieđáhusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra. Min mielas lea deatalaš searvat nu ollu foraide go vejolaš gos beassat juohkit dieđuid Sámedikki politihka birra mánáidgárdesuorggis. Dan mii dahkat danne vai máhttu ja áddejupmi sámi perspektiivva birra stuorru.

Sámediggi lea oassálastán ođđa nationála mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu čuovvolanjoavkku 3. čoahkkimii skábmamánu 6.-7. b. Oslos. Čuovvolanjoavku lea nammaduvvon áigodahkii 2013-2017 mas oahpu ođđa láhkaásahusaid atnuiváldin galgá deattuhuvvot. Dán čoahkkimis lei maiddá vuoddoskuvlaoahpaheaddjioahpu čuovvolanjoavku muitaleamen midjiide sin vásahusaid birra. Čoahkkima fáddán lei maiddá ráhkkanepmi ášahusgalledemiide njukčamánus ja cuoŋománus.

Sámediggi lea oassálastán Region Nord čoahkkimii skábmamánu 14. b. Oslos. Dát čoahkkimat dollojuvvojit 2-3 geardde jahkái ja Finnmárkku, Nordlándda ja Romssa fylkkamánit oassálastet. Čoahkkima fáddán lei bearráigeahču gielddaiguin mánáidgárdeiseváldin ja diehtujuohkin juohke regiovnínas. Sámediggi muitali mánáidgárdejuhkosa barggu birra.

Sámediggi lea oassálastán čoahkkimii bargojoavkkuin ”Julggaštus givssideami vuostá” golggotmánu 17. b. Oslos. Fáddán lei bargojoavkku čoahkkáigeassu kampánjas givssideami vuostá 2013:s.

Oktiibuot juhkkujuvvui 354 250 ru giellaoahpusstipeandan 8 mánáidgárdái.

Sámediggi lea oassálastán ovttasbargočoahkkimii Álttá suohkaniin skábmamánu 8. b. Álttás. Čoahkkima fáddán lea vejolaš ovttasbargošiehtadus gaskal Sámedikki ja Álttá suohkana. Ášši ii leat loahpahuvvon vel.

Sámediggeráđđi lea ráhkkanahttán ášši ođđa nationála rámmaplána birra mánáidgárddiid várás. Ášši galgá ovddiduvvot dievasčoahkkimii juovlamánu 4. b. "Mánáidgárddiid sisdoalu ja bargamušaid rámmaplána" galgá ođasmahttojuvvot. Joavku lea nammaduvvon mii galgá evttohit ođđa rámmaplána. Dan oktavuodas lea sámediggeráđđi bivdojuvvon buktit cealkámušaid ja evttohusaid rámmaplánii. Joavku háliida erenoamážit oažžut cealkámušaid ja evttohusaid sámi perspektiivva oktavuodas.

Sámediggi almmuha mánáidgárdeáigečállaga Stullán guktii jahkái. Áigečállaga nr. 2 lea čállojuvvomin, ja dat almmuhuvvo juovlamánus.

5.3 Vuodđooahpahas

5.3.1 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Mihttomearri:

- Sámi oahppi galgá oažžu dakkár oahpu mii lea vuodđuduvvon sámi árvvuide ja mii dávista dakkár sisdollui man vuodđun lea sámi servodat, kultuvra ja giella.

Oassemihttomearit:

- Sámi mánáin ja nuorain lea nana sámi identitehta ja čatnaseapmi sámi gilli, kultuvrii ja servodateallimii.

- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta kvalitatii vva buori oahpahussii sámegeielas ja sámegeilli.
- Nationála politihkka vuodđooahpahusas fuolaha sámi perspektiivva.

Ođđa oahppoplánat ja fága- ja diibmojuohku

Sámediggi lea oassálastán giellakonferánsii maid Sámi lohanguovddáš ja Tromssa Sámeskuvla lágideigga Málavuomis 17-18.9.2013. Sámedikkis lei sáhkavuorru gos buvttii dieđuid fága- ja diibmojuogu ja oahppoplánaid revideremiid birra.

Sámediggi lea muđuid juohkán dieđuid ja bagadallan daid ođđa oahppoplánaid ja fága- ja diibmojuohkima birra go leat ožžon čálalaš ja njálmmálaš jearaldagaid.

Sámegeieloahpaha fierpmádat

Sámegeieloahpaha fierpmádat oahpaheddjiide lea álggahuvvon. Giellakonferánsas Málavuomis čakčat válljejuvvui stivra dán fierpmádahkii. Sámi lohanguovddáš doaibmá čállingoddin fierpmádahkii. Lei Sámediggi mii bivddii Sámi allaskuvlla dahkat guorahallama sámi oahpaheddjiid fierpmádagaid birra ja raportta vuodul maid Sámi allaskuvla J. H. Keskitalo čálii, Sámi oahpaheaddjefierpmádat čielggadeapmi/ Utredning om samisk lærernettverk, lea ásahuvvon fierpmádat. Sámediggi doarjui ruđalaččat sihke giellakonferánsa Málavuomis ja oahpaheaddjefierpmádaga ásaheami.

Ulbmilolahusa dovdomearka

Oahppoplánaid ođasmahttima oktavuodas gulai bargui ráhkadit ulbmilolahusa dovdomearkkaid. Galget ráhkaduvvot ulbmilolahusa dovdomearkkat 10. jahkeceahki várás. Ulbmilolahusa dovdomearka válddaha kvalitehta das maid oahppi hálldaša buot gelbbolašvuodamihtuid ektui ja galgá leat veahkkin oahpaheaddjái árvoštallanbarggus.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegeiela oahppoplánain. Lea ásahuvvon bargojoavku sámegeilli vuosttašgiellan ja sámegeilli nubbigiellan. Bargojoavkkus sámegeilli nubbigiellan galgá leat vuosttaš bargochoahkkin juovlamánu 10. b., ja bargojoavku sámegeilli vuosttašgiellan álggaha barggus ođđajagis. Dovdomearkabargu galgá leat čađahuvvon guovvamánu 2014.

Earenoamášpedagogihkka

Jagi 2013 bušehtii lea juolluduvvon ruhta (500.000 ru) čađahit sámi earenoamášpedagogalaš fáldagaid ja dárbbuid kártema. Kártenprošeakta lea álggahuvvon ja Sámediggi lea vuolláičállán siehtadusa dutkanásahusa Norutain Altas. Kárten galgá earret eará geavahuvvot vuodđun boahttevaš oahpponeavvo vuoruhemiid ektui. Kárten galgá gárvánit jagi 2014 álgo bealde. Ulbmilin lea dalle lágdit choahkkima Sámedikkis, mas Norut Alta muitala kártema bohtosiid.

Romssa fylkka skuvlastruktuvra

Romssa fylkkaráđdi lea evttohan rievdadit regionna joatkkaoahpaha skuvla- ja fáldatstruktuvrra. Konkrehta dat mearkaša ahte fáldagat galget čohkkejuvvot eai ge addojuvvot nu ollu skuvlabáikkiin go dál ja stuorra ja smávva skuvllat fertejit gáržžidit fáldaga. Ollu deatalaš skuvlafáldagat ja skuvllat evttohuvojit heaittihuvvot. Sámediggeráđdi lea fuolastuvvan Romssa oahpahasfáldaga geažil ja lea gulaskuddancealkámušastis bivdán choahkkima fylkkain ovdalgo mearrádus dahkkojuvvo áššis. Sámediggeráđdi vuordá ahte fylkkasuohkan dán nuppástahhtimis lea diehtomielas das ahte sihkarastit sámi giella- ja sámi gullevaš fága fáldaga dálá ja boahtteáiggi skuvlastruktuvrras.

5.3.2 Oahppanressurat

Mihttomearri:

- Mánáidgárdemánáin ja sámi ohppiin galget leat kvalitehta dáfus buorit oahppanressurat. Mánáidgárddi rámmaplána sisdoalu ja bargamušaid vuodul, ja vuodđooahpaha gustovaš oahppoplánaid vuodul.

Oassemihttomearit:

- Mánáidgárddiid ja vuodđooahpahusa oahppanresurssat ja pedagogalaš ávdnasat galget váikkuhit dasa ahte sámi giella ja kultuvra nannejuvvo.
- Sámi oahpponeavvut mánáidgárddi rámmaplána sisdoalu ja bargamušaid, ja gustovaš oahppoplánaid vuodul.
- Erenoamášpedagogalaš dutkan fuolaha, duodašta ja gaskkusta sámi perspektiivva.
- Čalmustahhtit dutkanvuodot máhtu erenoamášpedagogalaš suorggis ávkin mánáide, nuoraide ja iešguđet gealboguovddáziidda.

Sámi oahpponeavvoguovddáš

Sámi oahpponeavvoguovddášis leat addojuvvon dieđut ja bagadeapmi oahpponeavvuid luoikkaheami birra mánáidgárdebargiide, oahpaheddjiide, studeanttaide ja earáide. Ollu olbmot leat váldán oktavuoda. Luoikkahandigomat lea dahkkojuvvon telefonna bokte, finadettiin ja Bibsys ja Ovttas.no bokte. Dakkár bargu lea maid čadahuvvon nu og odđa oahpponeavvuid vuostáiváldin ja registreren Bibsysii. Oahpponeavvut leat almmuhuvvon davvi-, julev- ja lullisámegillii. Eará ávdnasat leat ostojuvvon nu go čáppagirjjálašvuolta, filmmat ja cd'at. Leat báddejuvvon NRK ja TV2 tv-programmat mat leat sámegillii dahje sámavuoda birra. Dát prográmma vurkejuvvojit, ja daid sáhtta luoikat viidáseappot Nowraco lahtuide. Dát báddemat leat maid registrerejuvvon Bibsysii. Mañimus áigodagas leat čadahuvvon báddemat. Buot ávdnasat mat leat oahpponeavvoguovddášis eai leat vel registrerejuvvon Bibsysii. Dat bargu dahkkojuvvo oppa áiggi ja guoská sihke boares ja odđa ávdnasiidda.

5.4 Alitoahppu ja dutkan

Mihttomearit:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuolta ja gálggat, mat gáibiduvvojit dasa ahte ovddidit sámi servodaga.

Oassemihttomearit:

- Eanet sámi fágaolbmot iešguđet fágasurggiin
- Buot alitoahppu ja duktan fuolahit sámi perspektiivva.

Butenschøn-lávdegoddi

Sámediggeráđdi lea 31.10.13 beaiváduvvon reivves dovddahan ahte sámediggeráđdi vuordá ahte plánejuvvon proseassa Butenschøn-lávdegoddi raportta oktavuodas álggahuvvo nu johtilit go vejolaš. Máhttodepartemeanta ii lea vástidan oktavuodaiváldimii.

Máhttodepartemeanta čadahii proševtta ”Skills strategy – Building an effective skills strategy for Norway” ovttas OECD:in. Sámediggeráđdi oassálasttii prosessii nationála dásis hálddahusa bokte. Nationála vuoruhanbargobáđji čadahuvvui golggotmánu 22.-23. b., ja proseassa jotkojuvvo 2014:s.

Sámi allaskuvlla ohcan oazžut akkrediterejuvvoit PhD-programma sámeielas ja sámi girjjálašvuodas

Sámedikki presideanta Aili Keskitalo lea SPR stivrra bealis sádden reivve Sámi allaskuvllii beaiváduvvon 30.10.13, mas SPR doarju allaskuvlla ohcama oazžut akkrediterejuvvon PhD-oahpu sámeielas ja sámi girjjálašvuodas. Dát čuovvoluvvo viidáseappot čoačkimis Máhttodepartemeanttain juovlamánu 5. b. hálddahuslaš dásis.

Sámediggi lea 31.10.2013 beaiváduvvon reivves bivdán hálddahuslaš čoačkkima Máhttodepartemeanttain ságastallat earret eará dáid áššiid birra:

- Vejolašvuolta oazžut láchčojuvvot oktasaš kursafálaldaga sámeielas oahpaheaddjistudenttaid ja eará studenttaid várás
- Láhčit ovttasbargui sámi oahppofálaldagaid birra ovttá ruota ja suoma ásahusaiguin.

Sámediggi oassálasttii čoahkkimii oahpaheaddjioahpu nationála ráđis Oslos golggotmánu 17. ja 18. b. Sámediggeráđđi lei dárkojeaddjin NRLU:s. Viidáseappot válđojuvvojedje ovdan áššit maid lea lunddolaš ahte Sámediggeráđđi čuovvola viidáseappot departemeanttain. Dát áššit leat ángirusšan nuoraidcehkiin ja mánggakultuvrralaš ángirusšan ja FoU ángirusšamat oahpaheaddjioahpus.

Rekrutteren sámi alit ohppui

Sámediggeráđđi lea gohččun čoahkkimii ođđajagimánu 15. b. daid Sámedikki áirasiiguin geat leat Gasko- ja Davvi-Norgga regionála dutkanfoanddaid stivrrain. Áigumuš lea digaštallat oktasaš hástalusaid ja ulbmiliid.

Sámediggeráđđi lea 1.11.13 beaiváduvvon reivves Norgga dutkanráđđái evttohan čuovvovaš áirasiid nationála dutkanetihkalaš lávdegottiide:

- Lávdegoddi medisiinna ja dearvvašvuodafágaid várás (NEM): Ole Mattis Hetta
- Lávdegoddi luonddudiehtaga ja teknologijja várás (NENT): Berit Kristine Hætta
- Lávdegoddi servodatdiehtaga ja humaniora várás (NESH): Eva Josefsen

Sámediggi oassálasttii čoahkkimii Finnmárku FOU-fierpmádagain skábmamánu 5. b. Forum lea deaivvadansadji gos earret eará ságastallojuvvo fylkka dutkandárbbuid birra.

Sámediggeráđđi lea oassálastán Gáldu ávvoseminárii skábmamánu 7. ja 8. b. Áššelisttas lei Gáldu boahttevaš rolla álgoálbmotvuoigatvuođaid gozihanorgánan ođđa Olmmošvuoigatvuođaid nationála ásahusa ásaheami oktavuodas. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit ášši viidáseappot.

Stipeandaohcamat alit ohppui 2013 čavčča:

Stipeandaohcamat	Lohku
Dearvvašvuohta	5
Oahpaheaddjioahppu (mánáidg./vuodđosk.)	26
Girkolaš oahppu	2
BA boazodoalus	11
Lullisámegiella	8
Davvisámegiella	57
Julevsámegiella 1	3
Olggobealde vuoruhemiid	10
Submi:	122

6 Dearvvašvuohta ja sosiála

6.1 Válđomihttomearri

- Dásseárvosaš dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbálvalusat sámi álbmogii mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Mihttomearri:

- Nannejuvvon dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbuide.
-

Strategiijat:

- Gulahallamiin ja ovttasbargguin eiseválddiiguin ja gullelaš oassálastiiguin sihkkarastit Sámediggái
- váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmemei ja čadaheapmái.
- Váikkuhangaskaomiid aktiivlaš geavaheami bokte ovddidit ja heivehit dakkár
- dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa mii lea vuodđuduvvon sámi giella- ja kulturáddejupmái buot
- dásiin.
- Eavttuid mearrideaddji leahkit guoskevaš dutkamii, mii addá dutkanbohtosiid sámi servodaga dili
- hárrái dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalussuorggis.

Rekruterenkampánja – sámi dearvvašvuodabargit

KS, Spekter og Virke leat bidjan johtui našunála ovttasbargoproševtta “Šatta dearvvašvuodabargi”.

Dán oktavuodas lea oasseprošeakta biddjon johtui (Romssas ja Finnmárkkus) man ulbmil lea ásahtit sierra rekrutterenpatrulja sámi dearvvašvuodabargiide. Sámediggi lea bovdejuvvon gulahallanguoibmin dán prošeavttas.

Ulbmil lea rekruteret eanemus lági mielde dearvvašvuodabargiid geain lea sámegeilmáhttu ja/ dahje kulturgelbbolašvuhta. Patrulja galgá galledit nuoraidskuvllaid ja joatkkaskuvllaid, ja maiddái oahppomárkaniid jna., muitalan dihti dearvvašvuodabarguid birra. Sámi rekruterenkampánja áigu geahččat vásáhusaid “Sámi ofelaččat” modeallas.

Oasseprošektii oassálastet Kárášjoga Sámi joatkkaskuvla, Našunála ovdánahttinguovddáš sámi dearvvašvuodabálvalusaid várás, Finnmárkku fylkkamánni ja Kárášjoga gielda.

Sámediggi áigu doaibmat gulahallanguoibmin prošeavttas. Skábmamánu 25. b. lea prošeavttas "kick-off" Sámi joatkkaskuvllas, gosa 8 nuorra vejolaš patroljamiellahtu servet.

Finnmárkku Dearvvašvuoda strategalaš ovdánahttinplána gulaskuddan

2013:s lea Finnmárkku Dearvvašvuhta hábmen strategalaš ovdánahttinplána Finnmárkku Dearvvašvuhtii, masa Sámediggi lea buktán cealkámuša.

Finnmárkku Dearvvašvuodas leat dál stuora sisaoastinprošeavttat jođus Girkonjárdgas ja Álttás. Finnmárkku Dearvvašvuhta lea sisaoastimiid oktavuodas álggahan stuora guorahallama/nuppástuhttinprošeavtta organisašuvnna siskkobealde. Dát guoská sihke gárrenmirkoáššiidde ja psykiatriijii. Okta guorahallamiin lea Sámi dearvvašvuoda siidda ásaheapmi, ja sisdoalu ávžžuhusat ja spesialistadearvvašvuodafálaldaga organiseren Sámi dearvvašvuoda siiddas. Sámi dearvvašvuoda siidda organiseremis boahpteáiggis ferte ovttahttit somatihka ja psykiatriija. SÁNAG lea organiseremis Finnmárkku Dearvvašvuoda vuollásaš. SÁNAG:s lea dál guovllupsykiátralaš oassi Finnmárkku Dearvvašvuodas, ja lea našunála oassi gos gulahallá njuolga Davvi Dearvvašvuodain.

Sámediggeráđi gulaskuddanreivves lea vuodđun ahte sámi divššohasain leat seamma vuoigatvuodat ovtadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide go álbmogis muđui. Ovtadássásaš dearvvašvuodabálvalus sámi divššohasaide eaktuda ahte gávdno bálvalus mas sámi divššohasaid giella ja kultuvra leat vuodđun..

Sámediggi deattuha ahte SÁNAG lea áidna dikšobáiki spesialistadearvvašvuodafálaldagas gos sámi divššohasat sáhttet oazžut bálvalusfálaldaga mii vuhtiiváldá sihke giella ja kultuvrra. SÁNAG lea iežas doaimmaid bokte sámi divššohasain ovdánahttan máhtu ja vásihusaid mat leat mávssolaččat go geahččá sámi divššohasaid divššodeami. Sámediggái lea dehálaš ahte SÁNAG našunála doaimmaheapmi galgá viidásetfievrriduvvot ja nannejuvvot, nu ahte fálaldat lea oľahanmutter sámi divššohasaide gos ihkinassii sii orrot.

Sámediggeráđđái lea dehálaš ahte SÁNAGii addo einnostahttivuohta ja ovdánahttinvejolašvuohta. Sámediggeráđđái lea maid dehálaš dat ahte eai gávdno doarvái sámi fágaolbmot buot fágasurggiin. Dan sivas ferte leat vejolaš geavahit sámi gelbbolašvuođa dávgasit, ja organiserema válljen ferte vuhtiiváldit dán. Viidáseappot lea dárbbaslaš ovdánahttit nanu sámi fágabirrasiid, sihke fágalaš geahčastagas ja rekruteren- ja stáđásmuvvanperspektiivvas. Sámi dearvvašvuođa siidda guorahallan lea vuosttaš doaibma mas plánejuvvo ollislaš ja ovttaštuvvon spesialistadearvvašvuođafálaldat sámi álbmogii mas sihke somatihkka, psykiatriija ja sorjjasvuođa dálkkodeapmi gávdnojit. Sámediggeráđi mielas orru leamen nu ahte Sámi dearvvašvuođa siidda sáhtta addit fálaldaga mii vuhtiiváldá sámi divššohasaid dárbbu mángga suorggis. Sámi dearvvašvuođa siidda ásaheamis nannejuvvo bálvalusfálaldat sámi divššohasaide, ja lea dehálaš oassi ovttađassásaš bálvalusa fállamis sámi álbmogii.

Álbmotdearvvašvuođakonferánssa – nuorra boahhteáiggedearvvašvuohta davvin, Romsa, skábmamánu 5.-7. b. 2013

Sámediggeráđi várrepreseanta Henrik Olsen oassálasttii álbmotdearvvašvuođakonferánsii –Nuorra boahhteáiggedearvvašvuohta davvin, gos várrepreseanta muitalii Sámedikki ángiruššama birra mánáid ja nuoraid dearvvašvuođas ja ahtanuššamis”.

Konferánsas lei fokus mánáid ja nuoraid dearvvašvuhtii mángga iešguđet lágan fáttás. Fáttát mat buktuojuvvo ovdan ledje earret eará mánáidperspektiiva dearvvašvuođadutkamiin, duhpát- ja snuvssa geavaheami álgima eastadeapmi, hástalusat boahhteáiggis mánáid ja nuoraid psyhkalaš dearvvašvuođas, sámi nuoraid psyhkalaš dearvvašvuođadilli, iešsoardin árktalaš guovlluin, sámi mánáidbajásgeassima mearkkašupmi dearvvašvuhtii, seksuálameannudeapmi, seksuálalaš iešstivrejupmi, seksuáladiehtojuohkin suoma skuvllain, mánáid lášmmohallan ja badjelmeare deaddu, guovttegielatvuohta ja giellaovdánahttin mánáin, dearvvašvuođahástalusat Davvi- Norgga mánáin ja nuorain ja geavaheaddjiperspektiiva psyhkalaš dearvvašvuođa ektui ja mánáid ektui gain leat ovttahttojuvvon dárbbut.

Romssa universitehta ja Amatheia lágidedje konferánsa. Sámediggi lea dorjon ruđalaččat konferánsa ja doallan logaldallama doppe.

7 Vuoigatvuođat ja riikkaidgaskasaš áššit

Váldomihttomearri:

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Oassemihttomearri:

- Buot álbmotjoavkkuin ja goappašiin sohkailein davviguovlluin ovttárvosaš ovttaseallin ja ovdánanvejolašvuođat.
- Viiddis ovttasbargu sámiid gaska riikarájaid rastá
- Riikkaidgaskasaš álgoálbmotriekteovdáneapmi lea buorránan

Boazoguohtonkonvenšuvdna

Sámi bargujoavku, mas leat mielde Norgga ja Ruota beale sámedikkid, Norgga boazosámiid riikasearvi ja Ruota sámiid riikasearvi, sohpe geassemánu 2013 rievdadusevttohusa norgga-ruota boazoguohtonkonvenšuvdnii. Dasa lassin áigu bargujoavku geiget Norgga ja Ruota ráđdehusaide čilgehusa čovddekeahes hástalusaid birra rájárastideaddji boazodoalus Norgga ja Ruota gaska. Bealit bargujoavkkus áigot dan maŋŋá čatnat evttohusaset iežaset guoskevaš orgánain.

Sámediggi Ruota bealde meannudii ášši dievasčoahkkimis golggotmánus 2013. Sámedikki preseanta ja bargujoavkku jodiheaddji, Ellinor Jáma čilgiiga dievasčoahkkimii bargujoavkku evttohusa birra dievasčoahkkimis Gironis golggotmánus 2013.

Preseanttas ja bargujoavkku jodiheaddjis Ellinor Jáma lei čoahkkin NBR stivrrain ja guoskevaš báikkálaš servviid jodiheaddjiguin 12.11.13 Romssas. Čoahkkima ulbmilin lei čielggadit NBR stivrra

oainnuid bargojoavkku evttohusa ektui. Sámediggeráđđi lea ožžon áigemearrin geiget bargojoavkku evttohusa Norgga ja Ruota ráđđehusaide jodáneamos lági mielde maŋŋá go Sámediggi Norgga bealde lea dan meannudan.

Seminára mineráladoaimma birra Romssas golggotmánu 29. b.

Barentsráđi čoahkkima oktavuodas doalai Álgoálbmot bargojoavku seminára mineráladoaimma birra ja álgoálbmotvuoigatvuođaid ja beroštumiid birra Barentsguovllus. Sámedikki presideanta doalai sáhkavuoru semináras ja searvvai paneladigaštallamii. Presideanta oaivvildii ahte ođđa beroštupmi mineráladoibmii sámi guovlluin hástala sihke stáhtaid ja minerálaservviid eará vuogiiguin doallat oktavuoda sámi vuoigatvuođaoamasteddjiide, báikegottiide ja sámedikkiide. Jos sámi guovlluin galggaš sáhttit čadáhut ruvkedoaimma, de fertet hukset buori luohttámuša ja jáhkehahttivuođa. Dát fertet dahkkojuvvot láhkarievdadusaid bokte, sámekonvenšuvnna ovdideami ja dohkkeheami bokte, ahte dat duođastit ja nannejit sámiid vuoigatvuođaid, ahte stáhtat ja industriija huksejit gelbbolašvuođa ja kapasitehta vuoigatvuođaoamasteddjiid ektui, ja industriijasearvvit ovddidit ja geavahit iežaset etihkalaš njuolggadusaid offensiivvalaččat álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ektui.

Forumkonferánssa álgoálbmogat veahkis, Romssas golggotmánu 30. b.

Presideanta rabai Forumkonferánssa 2013 Romssa universitehtas – Norgga árktaš universitehta. Dán jagi fáddán lei álgoálbmogiid eana- ja mearravuoigatvuođaid suodjaleapmi. Presideanta deattuhii ahte sámit leat árrjalaččat leamaš mielde riikkaidgaskasaš orgánain, ja erenoamážit ON:s váikkuheamen dan ahte, ovddidit ja čuovvolit konvenšuvnnaid, julggaštusaid ja eará instrumeanttaid mat nannejit máilmmi álgoálbmogiid vuoigatvuođaid. Dát bargu lea dahkkojuvvon ovttas ja solidaritehtain eará álgoálbmogiiguin. Sámediggi lea árrjalaččat searvan ON 2014 máilmmikonferánssa ráhkanemiide, mii šaddá leat deatalaš čuovvoleapmi ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa heiveheami ektui. Álgoálbmogiid kultuvrrat leat čoavdekeahttá čadnojuvvon sin luondduresurssaid ja eatnamiid geavaheapmái. Sihke sosiálalaččat, kultuvrralaččat, ekonomalaččat, vuoigalaččat ja politihkalaččat. Presideanta čujuhii ahte mis leat beaveguovdilis hástalusat mat čatnasit eana-, mearra- ja resursavuoigatvuođaide Sámis.

Barentsráđi 14. sešuvdna Romssas golggotmánu 29. b. 2014

Olgoriikaministtar Børge Brende bovdii Barentsráđi olgoriikaministariid čoahkkimii Romsii golggotmánu 29. b. 2013. Sámedikki presideanta searvvai olgoriikaministara delegašuvnnaš, ja doalai sáhkavuoru mas deattuhii man deatalaš lea ahte Álgoálbmogiid bargojoavku ain ruhtaduvvo dan dihte vai álgoálbmogiidda sihkarastojuvvo árrjalaš searvan Barentsovttasbarggus. Dasto deattuhii oktavuoda álgoálbmogiid vuoigatvuođaid ja ON bagadeaddji prinsihpaid ealáhuseallima várás ja olmmošvuoigatvuođaid gaska.

Barentsráđi 14. sešuvdna čalmmustii guovtti jagi guhkkosaš norgga ovdagotti Barentsráđis, ja olgoriikaministtar gudii jodiheaddjidoaimmat su suoma kollegai Erkki Tuomioja. Eará oasseváldiid gaskkas ledje Ruota ja Islánda olgoministarat, álgoálbmot bargojoavkku jodiheaddji ja lahtut, Ruošša vuosttaš várreolgoministtar, parlamentarihkkarat, regionála jodiheaddjit, ja dasto ollu eará aktevrat Barentsguovllus. Vuosttaš gearddi attii Barentsráđđi guovllu álgoálbmotovddasteaddjái, álgoálbmotjoavkku jodiheaddji vejolašvuođa searvat fásta áicin Barentsráđis.

Barentsráđđi mearridii julggaštusa mii válddaha norgga Barentsovdagotti bohtosiid, earret eará oktasaš fievrirdanplána Barentsguovllu várás, kulturáŋgiruššama ja Barents geasseuniversitehta ásaheami. Ráđđi lea maidái guorrasan bargui dálkkádatdoaimmaplánain Barentsovttasbarggu várás. Birasgáhttenministarat galget dohkkehit plána almmolaččat Anáris juovlamánu 4.- 5. b. 2013. Ráđđi ávžžuhii regiovnnaid ja bargojoavkkuid čuovvolit vuoruhemiid ja proševttaid mat leat dán plánaš. Dasto fuomášuhtii ráđđi ahte rogganindustriija ovdáneamis leat biraslaš ja sosiála váikkuhusat, ja rámidii seminára ruvkedoaimma ja álgoálbmogiid birra mii dollojuvvui Romssas čakčamánu 10. b. 2012. Julggaštusas deattuhuvvo nuppi Barents álgoálbmotkongreassa mii dollojuvvui Girkonjárdggas 2012:s, resolušuvdna, ja dasto dat ahte lahttoriikkat leat geatnegahttojuvvon ollašuhttit iežaset

geatnegasvuodaid álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ektui, dasa gullá maiddá riecti konsulterejuvvot ja searvat mearrádušproseassaide buot dásiin Barentsovttasbarggus. Ráđđi dohkkeha maiddá relevánssa ON njuolggadusaide ealáhuseallima ja olmmošvuoigatvuodaid várás dán oktavuodas.

Árktalaš ráđi virgeolbmuidčoahkkin, golggotmánu 21. – 23. b., Whitehorse, Kanadas

Sámediggi searvvai Norgga delegašuvnnas virgeolbmuid čoahkkimii, Senior Arctic Officials (SAO) čoahkkimii Kanadas golggotmánu 21. -23. b. Válđoáššis doaimmai vuosttaš čoahkkin bures ođđa kanadalaš ovdagotti vuolde. Árktalaš ráđi jodiheaddji, Kanada birasgáhttenministtar Leona Aglukkaq, gi lea inuihta ja lea eret Nunavuk:s, rabai čoahkkima. Iežas rahpansáhkavuorus válđdii Aglukkaq ovdan erenoamážit guokte proseassa mat leat jođus ja mat leat deatalaččat Árktalaš rádis: árktalaš ealáhuseallima foruma láchčn, ja dasto bargu doaibmaplánain mii guoská oljonuoskkidemiid eastadeapmái.

Álgoálbmogiid organisašuvnnat ledje soahpan fárrehit sin čállingotti Københámmánis Romsii vai sáhtášedje ávkkástallat dainna ovdamuniin go lea ovttas Árktalaš ráđi čállingottiin. Ovdagoddi lei digaštallan álgoálbmogiid organisašuvnnaid kapasitehta huksema birra Árktalaš rádis. Gažaldat lea šaddan áigequovdiln dan geažil go bargohivvodat rádis lea lassánan mii fas eaktuda dan ahte fásta álgoálbmotovddasteaddjit fertejit enet searvat. Sierra čovdosiid birra lea digaštallojuvvon, ja Kanada čujuhii ahte okta eavttuin beassat áicin lei dat ahte lea dáhttu váikkuhit álgoálbmogiid organisašuvnnaid ekonomalaččat nannema. Norgga beales ákkastallojuvvui ahte árktalaš stáhtain lea válđoovddasvástáduš ruhtadit iežaset álgoálbmogiid, muhto sáhtta maiddá válđit oktavuoda áiciiguin álgoálbmogiid searvama ektui konkrehta proševttaid oktavuodas.

Kanadalaš ovdagotti vuolde leat áshuvvon njealje gaskaboddosaš bargujoavkku (task forces) mat buohkat galget buvttadit juoigá jagi 2015 ministtarčoahkkimii. Dat leat čuovvovaččat: geahpa- ja metána luoitimiid geahpedeapmi, Árktalaš ealáhuseallinforum, Doaibmaplána oljonuoskkideami eastadeami várás ja dutkanovttasbargu Árkttis. Guhtta fásta bargujoavkku juhke dieđuid iežaset boahtteáiggi plánaid birra. SAO:t dohkkehedje bargujoavkkuid boahtteáiggi raporttaid. Erenoamáš deatalaš áššiin sáhttit namuhit čuovvovaččaid: bargu birasriskaanalysa ráhkademiin, prošekta boahtteáiggi biraslaš ja sosiála ovddideamis Árkttis, prošekta mentála dearvvašvuoda ja iešsoardima birra Árkttis ja dásseárvu Árkttis, ja dasto biologalaš girjáivuoda raportta čuovvoleapmi ja strategalaš mariidnaplána Árkttis mas ekovuogádatvuđot hálldáseamis lea guovddáš rolla. Ovdagoddi ovddida maiddá sierra prošektaevttohusa man ulbmilin lea dutkat árbevirolaš eallinvugiid mat leat deatalaččat álgoálbmogiidda ja báikegottiide Árkttis.

Čoahkkin Eni, Árrana (SámiNorth) ja Protect Sámi gaskka

Sámediggi lágidii čoahkkima Eni Norga, Árran (Sámi North – sámi áshusaid davviguovlofierpmádagain) ja Protect Sápmi gaskka Kárašjogas 12.11.13.

Eni lea Goliat-fealтта mü lea 85 km Davveoarjin Hámmárfeastta, doaibmaoperatevra. Goliat-fealтта doaibmaáigodat álgá buvttadeami álggaheami rájes maŋŋit jagis 2014, ja bistá unnimusat 15 jagi áiggis ovddos guvlu. Goliat-feltii gullá jorri vuodđovuogádat mas lea proseassarusttet, oljoráđju ja ásođatrusttet. Buvttaduvvon olju ráđdjojuvvo viidáseappot fievrrideami ovttadahkii ja fievrriiduvvo táŋkkaiguin márkani. Enis lea maiddá viiddis ohcanstrategiija Barentsábis ja Árkttis. Sin etihkalaš njuolggadusain (CSR) jagi 2007 rájes leat sii bidjan olles ILO konvenšuvnna nr 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji riikkain – vuodđun iežaset bargui.

Eni Norga lea ohcanáigodagas Barentsábis lagamus 10 jagiin ja galgá danne ovddidit ja čuovvut sierra Barents Davve-oarji prográmma mas leat njeallje válđoasi mas leat 1) sihkarvuohhta, 2) biras, 3) dearvvašvuohhta ja bargu ja 4) álgoálbmogat ja árktalaš báikegottit. Prográmma álgoálbmotoasis gehččet sii daid main lea sáhka a) beroštupmeriidduid ja ovttasbarggu birra, b) álgoálbmotvuoigatvuodaid, ovttasdoaibmama ja suodjaleami birra ja c) rollajuohku ja ovttasbargu almmolaš eiseválddiid, industriija ja báikegottiid gaskka. Dáin fáttáin lea maiddá dárbu árvvoštallat vejolašvuoda oktiortnet vejolaš eanarusttega sihkarastin dihte sámi beroštumiid ja vuoigatvuodaid buoremus vejolaš vugiin.

Dát eaktuda dasto ahte ohcaluvvo ovttasbargu eará stuorát ohcan- ja doaimmaoperatevrraiguin Barentsábis.

Sii ohcalit ENI Norgii movt ráhkadit ja čuoovvolit álgoálbmotoasi Barents Davvi-oarji prográmma ja ovddidit ovttasbargomálliid sámi ásahusaiguin. Árran (Sámi North) ja Protect Sápmi barget ovttas ENI ektui ja áigot ráhkadit málle ENI Norga álgoálbmotoasi Barents davvi-oarje prográmmii, ja áigumuššan lea oažžut sadjái rámmaid ja bargočilgehusa dan várás vuosttaš jahkebealis 2014. Sámediggeráđdi oaidná gievrvuohtan dan jos sámi siviilaservodat, ovddastuvvon sámi ásahusaid bokte, sáhtta searvat dán lágan bargui ja dan bokte ahte lámččojuvvo almmolaš ságastallan oljo-/gássaroggama birra Barentsábis ja oktavuoda birra sámi vuoigatvuodaide ja beroštumiide. Árvvoštallama mielde livččii dákkár prinsihppaságastallan ja guorahallamat ovdamunnin ovddabealde konkrehta váikkuhusčielggadusaid ja ovdal go vejolaš eanarusttegat kártii nannejuvvojit.

Finnmárkku meahcceduopmostuolu virgádanproseassa

Duopmáriid evttohanráđdi buktá árvalusaid buot duopmárvirggiide riikkas. Láhkaásahusa rievdadusa bokte njukčamánu 2013 guoská dát maiddái Finnemárkku meahcceduopmostullui. Evttohanráđi árvalus sáddejuvvo Justiisadepartementii mii ovddida nammadeami gonagaslaš resolušuvdnii (čoahkkin stáhtaráđis). Meahcceduopmostullui nammaduvvojit vihtta duopmára ja guokte várrelahtu. Evttohanráđdi bovdii Sámedikki 31.10.13 beaiváduvvon reivve bokte čoahkkimii 26.11.13 gos čilgii proseassa birra ja dan birra movt ovddidit oainnuid duopmostuolu čoahkkádussii. Seammás bivde Sámedikki árvalit guđe ohcciid berrešii jearahallat. Sámediggi lea buktán dákkár árvalusaid ja lea dain deattuhan ohcciid gelbbolašvuoda sámi árbevieruin ja riekteáddejumiin ja máhtolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras, nugo lámkaásahusčállošis maiddái deattuhuvvo, lea ovddastuvvon duopmostuolus. Evttohanráđi árvalus lea plánejuvvon meannuduvvot sin čoahkkimis 24.01.14. Dábálaš lea ahte ášši meannuduvvo stáhtaráđis 4-6 vahku maŋŋá go árvalus lea addojuvvon.

8 Kulturmuittosuodjalus

8.1 Váldomihttomearri

- Gáhttet ja oainnusmahttit sámi kulturmuittuid ja –birrasiid iežamet historijá ja árvvuid vuodul, ja vuolggasadjá das lea kulturmuittuid mearkašupmi identitehtii ja servodathuksemii.

8.2 Sámi kulturmuittuid hálddašeapmi

Oassemihttomearit:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit duodaštussan sámi leahkimii, ja veahkkin sámi kultuvrra ja identitehta nannemii.
- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat, mat eai leat odasmuvvi riggodagat, gozihuvvojit areálaid ja resurssaid hálddašeami ja geavaheami oktavuodas.
- Sámi kulturárbbi hálddašeamis deattuhuvvo ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva.
- Sámedikki hálddašanválti sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja lea njulga mearriduvvon kulturmuittolágas
- Sámi kulturmuittuid oainnusmahttin lasiha dieđuid sámi diliid birra ovdalaš áigge ja dálá áigge.

Sámi visttiid Identifiseren ja registreren

Sámedikki sámi visttiid identifiseren- ja registrerenprošeavtta visteditoštallanáigodat lea dál loahpahun.

Ovdal visteditoštallamiid čállojuvvui reive 210 visteeaiiggádiidda. Eanaš eaiiggádiiguin lea leamaš buorre gulahallan visteditoštallama áigge. Mii leat diđoštallan 124 vistti mat adnojuvvojit leat sámi vistin. Dáin leat 60 vistti huksejuvvon ovdal 1913 ja dalle dat leat maiddái automáhtalaččat ráfáiduhthuvvon kulturmuittolága mearrádusaid vuodul. Dat eará 64 vistti šaddet automáhtalaččat ráfáiduhthuvvon lagamus jagiin. Dás lea sáhka oktiibuot 40 áittis, 40 viesus/barttas, 23

návchis/stáljas/láđus, 3 mearránvsttus ja 3 goađis. Dáin 124 visttis dárbbasit 34 stuorra divodemiid ja hoappodoaimbajiu amaset billašuvvat. 18 vistti dán 210 visttis ledje dađibahábut billašuvvan juo, mii dahká sullii 9 %.

Dát logut biddjojvvojit maiddái ovdan viidáset gulahallamis Riikkaantikvárain ja Birasdepartemeanttain proševtta birra.

Oktanaga jagi 2013 vistediđoštallamiiguin biddjojvvojit 2012 vistediđoštallamat Askeladdenii, Riikkaantikvára nationála kulturmuittodiehtovuđđui. 2014 álgogeahčen ožžot dáid visttiid eaiggádat reivve maŋŋá vistediđoštallama ja bagadusa bargui ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanveara sámi visttiiguin.

Kulturmuittuid merken Ofuohta - Báhcavuona 420 kV fápmolinjá guoras.

Ofuohta - Báhcavuona ođđa 420 kV fápmolinjá biras-, fievrriidus-, ja rusttetplána oktavuodas merkejvvojedje 2013:s dat kulturmuittut maidda huksen sáhtta guoskat. Sámediggi lea merken daid kulturmuittuid ledje lahka linjá dahje fievrriidangeainnu uhcidit negatiivva váikkuhusaid ja amaset dat biliduvvot. Duogáš lei dat báikediđoštallan maid Sámediggi čađahii seamma spáittu guoras 2011:s og registrerejuvvojedje badjel 300 kulturmuittu. Dán jagi barggu oktavuodas registrerejuvvojedje dasa lassin badjel 20 ođđa kulturmuittu ja lea ohccojuvvon dispensašuvdna kulturmuittolága mearrádusain oktiibuot njealji kulturmuittobáikki ovddas, guokte boazodoallosámi ja guokte márkasámi.

Dákterikkat sámi dološhávdde Skjellesvikas, Divttasvuona suohkanis

Ášši duogáš lea ahte Divttasvuona leansmánnekantuvra 2011:s vieččai dákterikki sámi dološhávdde Skjellesvikas olbmuid čujuhusa vuodul. Eai diehtán dieđiheaddjit ii ge politiija ahte dát lei dološhávdde mii lei oahpis báikkálaš olbmuide ja maid kulturmuittoeiseválddit ledje registreren ovdal. Dát vuolggaš unohis dili go dađibahábut dákteriggi lea healban Divttasvuona leansmánnekantuvrii badjel 2 jagi ii ge leat čielgan maid galget dahkat daid dávttiiguin. Ášši lea beaggán mediain dán čavčča.

Sámediggi lea dál váikkuhan dasa ahte dilli lea čorgejuvvon ja lea álggahan gulaskuddama Romssa museain dan birra mo áššiin bargat viidáseappot. Dákteriggi lea dál dolvojuvvon Romssa museii gosa dat lea vurkejuvvon dohkálaš vugiin dás dohko. Mii leat viidáseappot soahpan Romssa museain čuovvolanplána mo dákterikki ja gávdnansaji iskkadadit viidáseappot ja árvvoštallat sihkkarastindoaimbajiu 2014:s. Dasto plánejuvvo ođđasishávddeapmi dološhávdde Skjellesvikii 2015:s, nu mo Sámediggi láve muđuige bargat. Dattetge mii fertet dán oktavuodas seammás maiddá geahčadit dakkár beliid go dikšuma, sihkkarastima, birasgoziheami ja diehtujuohkima guoskevaš dološhávdde oktavuodas. Lea čielggas ahte dát lea deatalaš, muhto seammás dat lea hástaleaddji bargu Sámediggái.

- Árijalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbedieđuid ja historjjá birra, ja vuoddu sámi kulturmuittuid bisuheapmái ja suodjaleapmái.

Sámi vistesuodjalus

Sámediggi lea čađat ovdešteamen sámi visttiid. Sirpmás leat barggut "Varsi-visttiin" čavgejuvvon 2013 čavčča. Visti ovdeštuvvo dál bistevas viessosadjái gilis. Áigumuš lea gárvvistit ovdešteami 2014 geasi.

- Várijat siida: Ceavccageađgi/Mortensnes oktan birasguovlluiguin biddjo máilmmiárbelistui.

Máilmmiárbe barggu stáhtus

2013 čavčča leat čađahuvvon ollisteaddji kulturmuittoregistreremat Várnjárduođdaris Noiddiidčearu bivdorusttegiid oktavuodas. Lagabui 1000 ođđa kulturmuittu registrerejuvvojedje, earret eará hui ollu čilat. Guokte bivdorokki leat maid iskkaduvvon arkeologalaččat Gollevári bivdoroggerusttegis. Eat leat vel ožžon iskkademiid bohtosiid, muhto mii doaivut earret eará ahte iskkadeamit galget mitalit

bivdorusttega agi. Golggotmánus doalai Sámediggi ovttas Finnmarkku fylkkasuohkaniin ja Deanu ja Várjjaga museasiiddain sierra čoahkkima máilmmiárbe barggu birra Riikkaantikvárain Jørn Holme, mas áigumuš lei diedihit barggu stáhtusa ja evttohit ahte Várjjat siida fargga fievrriduvvo Norgga tentatiivva máilmmiárbelistii.

9 Areálat ja birrasat

Sámedikki biras- ja areálapolitihka váldomihttomearri lea sihkkarastit guhkesáiggi, ceavzilis perspektiivva buot resursa- ja areálahálldašeamis. Ceavzilis ovddideapmái gullá sihke geavaheapmi ja áimmahuššan. Guovllut ja resurssat galget hálldašuvvot geavaheami ja sámi vuoigatvuođaid vuodul.

Váldomihttomearri

- Sámi guovlluid areálaid ja resurssaid ceavzilis ávkkástallan, áimmahuššan ja hálldašeapmi

Oassemihhtomearit

- Suodjaleapmi galgá leat ávkin sámi ealáhusaide ja sámi kulturárbái
- Resursa- ja energiijaávkástallan galgá nannet sámi kultuvrra ja servodateallima
- Sámi vuoigatvuođat galget fuolahuvvot sámi guovlluid areálaid áimmahuššamis ja geavaheamis
- Galge bargojuvvot dan ala ahte sámi ealáhusat ja sámi kultuvra eai galgga leat nu rašit dálkkádatrievdamiid vuostá
- Galge bargojuvvot dan ala ahte olahit boraspiriid ceavzilis hálldašeami, mii sihkkarastá ceavzilis boazodoalu ja ceavzilis eanadoalu.

Seminára daid áirasiid várás geaid Sámediggi lea nammadan suodjalanguovlostivrraide

Sámediggi lágidii 6.11.2013 seminára Troandimis daid áirasiid várás geat leat nammaduvvon suodjalanguovlostivrraide. Seminára ulbmil lei addit áirasiidda vejolašvuođa lonohallat vásáhusaid stivrabarggus ja oazžut ruovttoluottadieđuid das mo ortnet báikkálaš suodjalanguovlostivrraiguin doaibmá ja mo Sámediggi sáhtta leat mielde nannemin dan barggu maid áirasat dahket stivrrain. 18 dain 20 suodjalanguovlostivrrain, maida Sámediggi lea nammadan stivralahtuid, ledje ovddastuvvon semináras. Ráđđelahttu Thomas Åhrén rabai seminára.

10 Eará áššit

Dásseárvu

Sámediggeráđđi áigu joatkit barggu dan ektui ahte dásseárvu ja ovttárvosašvuohta galget leat vuodđun buot doaimmaide Sámedikkis. Dán čuovvoleapmin searvvai ge sámediggeráđđi SNF-Sámi Nisson Forumu seminárii, ”Samekvinnens stemme i Norden” Romssas 25. – 26.11. 2013. Sámediggeráđđi doalai maidái sáhkavuoru, ja deattuhii das ahte min politihka ovddideamis galgá leat vuolggasadjin dat ahte nissonolbmui ja almmáiolbmui leat seammalágan vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat buot servodatsurggiin. Sámediggeráđđi rámidii SNF dan barggus maid sii leat organisašuvnnas dahkan dan 20 jagi áigge go dat lea doaibman, dásseárvvu ovdi. Semináras lei viiddis prográmma, mas erenoamážit deattuhuvvojedje nissonolbmuid hástalusat ja dat movt sámi nissonolbmuid jiena sáhtta searvvahit almmolaš davviriikkalaš sohkaheale dásseárvobarggus ja davviriikkalaš barggus nissonáššiguin.

Sámi servodagas ii leat dohkálaš vealahit lesbaid, homofiillaid, bifiillaid ja transseksuála olbmuid. Sámediggeráđđi háliida váldit dán vealaheami duodas ja ahte ášši válđojuvvo ovdan politihkalaš agendas. Sámedikkis lea leamaš čoahkkin Bufdir, Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji, Gáldu, Skeiv ungom ja Lesbaid ja homofiillaid riikaorganisašuvnnaid ovddasteddjiiguin, ja lea ságastallan dan birra movt mii ovttas sáhttit bargat vuostá vealaheami. Čoahkkimiin oaččuimet mii oktavuodaid, oaččuimet odđa máhtu ja mii beasaimet ovddidit daid áššečuolmmaid mat sámi guovlluin leat dán nationála ásašusain ja organisašuvnnain. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit dán čoahkkima earret eará odđa doaibmaplána ráhkadanbarggu bokte dásseárvvu várás.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi - SáNul

SáNul jodiheaddji lei mielde ođđa sámedikki rahpamis 15.10.13 Kárášjogas.

SáNul searvvai ja doalai sáhkavuoru doaibmi guovttegielatvuoda birra nuoraid gaskkas Sámi giellakonferánsas Romssas 13.11.13.

SáNul guokte lahtu Sámi parlamentáralaš ráđi nuoraidráđis serve nuoraidráđi čoahkkimii Guovdageainnus 15.11.13. Earret eará evttohuvvojede njuolggadusat.

Sámedikki vuorasolbmuidráđi

Sámedikki vuorasolbmuidráđis lea leamaš čoahkkinn NRK sámi prográmmaráđiin gos vuorasolbmuidráđi ovddidii guokte ášši. Sámedikki vuorasolbmuidráđi oaivvilda ahte NRK Sámi prográmmaprofila lea funet heivehuvvon boarráset guldaleddjiide. Sámedikki vuorasolbmuidráđi oaivvilda maiddái ahte leat menddo unnán sáddagat julev- ja máttasámegillii. Vuorasolbmuidráđi sávai eanet ođassáddagiid ja eanet prográmmaid máttasámegillii. Maiddái sáddagiid áiggi birra ságastuvvui, danne go dat leat eahpeiddolaš áiggis beavit.

Sámedikki vuorasolbmuidráđis lea leamaš čoahkkinn Norlánda fylkka vuorasolbmuidráđiin. Sámedikki vuorasolbmuidráđi ovddidii soames áššečuolmma maid sámi vuorasolbmot sáhttet deaivdit, omd. dearvvašvuodadoaimmahagas, ja dalle erenoamážit sámi giela ja kultuvrra ektui. Buot gielddain sáhttet leat sámi boarrásat ja dan berrejit vuhtii váldit bálvalusain. Sámedikki vuorasolbmuidráđi sávai maiddái ahte fylkka vuorasolbmuidráđiin lea sámi ovddastus boahhte áigodaga rájes. Sohppojuvvui joatkit ovttasbargguin, ja ahte ásahuvvo ovttasbargu Norlánda, Romssa ja Finnmárkku fylkka vuorasolbmuidráđiiguin.

Bušeahhtagulaskuddamat Stuorradikkis

Sámediggeráđi searvvai 12.11.13 gulaskuddamii Stuorradikki giela- ja hálddašanlávdegottis. Gulaskuddamis ledje mielde maiddái Sámedikki plána- ja finánsalávdegotti jodiheaddji ja nubbin jodiheaddji. Fáddán ledje Sámedikki bušeahttadárbbut 2014:s.

Ovdal čoahkkima dollojuvvui čoahkkinn Saemien Sijtein ođđa vistti huksema álggaheami ruhtadeami birra.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Aili Kesitalo, áššejodiheaddji	
2	Vibeke Larsen	Silje Karine Muotka
3	Kirsti Guvsám	Mariann Wollmann Magga Ann-Mari Thomassen
	Kirsti Guvsám	
4	Viktor Inge Paulsen	Henrik Olsen
5	Sandra Márjá West	Silje Karine Muotka Láilá Susanne Vars
6	Lisa-Katrine Mo	Ann-Mari Thomassen
7	Piera Heaika Muotka	

8	Mariann Wollmann Magga	Silje Karine Muotka
	Mariann Wollmann Magga	
9	Inger Elin Utsi	
10	Johan Vasara	Aili Keskitalo
		Henrik Olsen
	Johan Vasara	
11	Ellinor Marita Jåma	Silje Karine Muotka
		Henrik Olsen
		Ann-Mari Thomassen
	Ellinor Marita Jåma	
12	Marit Kirsten Anti Gaup	
13	Nora Marie Bransfjell	
14	Nanna Thomassen	
15	Láilá Susanne Vars	Silje Karine Muotka
		Henrik Olsen
	Láilá Susanne Vars	
16	Lars Filip Paulsen	Aud Marthinsen
		Henrik Olsen
	Lars Filip Paulsen	
17	Hartvik Hansen	Silje Karine Muotka
		Mariann Wollmann Magga
	Hartvik Hansen	
18	Aud Marthinsen	Vibeke Larsen
		Mariann Wollmann Magga
		Kirsti Guvsám
	Aud Marthinsen	
19	Arthur Johan Tørfoss	Aili Keskitalo
		Hartvik Hansen
	Arthur Johan Tørfoss	
20	Ellen Kristina Saba	
21	Ronny Wilhelmsen	Arthur Johan Tørfoss
22	Henrik Olsen	Mariann Wollmann Magga
		Marit Kirsten Anti Gaup
		Vibeke Larsen
	Henrik Olsen	
23	Per Andersen Bæhr	Arthur Johan Tørfoss
	Per Andersen Bæhr	
24	Hartvik Hansen	Mariann Wollmann Magga
	Hartvik Hansen	
25	Beaska Niillas	
26	Ronny Wilhelmsen	
27	Thomas Åhrèn	
28	Aili Keskitalo, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámedigge váldá diehtun Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa guoskevaš áigodahkii.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 03.12.13 dii. 12.05.

Ášši/Sak DC 046/13

Gažaldagat Sámedikkeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul

Arkiiva Arkiiváššenr.
SF- 13/4918

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 03.12.13 dii. 13.30

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Gažaldagat

- Gažaldat 1: Árras Mariann Wollmann Magga, Bb - Boazodoallu
Gažaldat 2: Árras Laila Susanne Vars, Árja - Nogga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna
Gažaldat 3: Árras Ellinor Jáma, ÁaSG - Torkil Tveraa raporta boraspiriid birra
Gažaldat 4: Árras Inger Eline Eriksen, Árja – Finnmárkkuklinihka heaittiheapmi Kárášjogas
Gažaldat 5: Árras Hartvik Hansen, Árja - sámediggeválgá 2017

VI Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Mariann Wollmann Magga	Ellinor Marita Jáma
	Thomas Áhrèn	
	Mariann Wollmann Magga	
	Thomas Áhrèn	
2	Láilá Susanne Vars	
	Aili Keskitalo	
	Láilá Susanne Vars	
	Aili Keskitalo	
3	Ellinor Marita Jáma	
	Thomas Áhrèn	
	Ellinor Marita Jáma	
4	Inger Eline Eriksen	

	Henrik Olsen	
	Inger Eline Eriksen	
	Henrik Olsen	
5	Hartvik Hansen	
	Aili Keskitalo	
	Hartvik Hansen	
	Aili Keskitalo	

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 03.12.13 dii. 14.20.

Ášši/Sak DC 047/13**Sámediggeráđi boraspirečilgehus**Arkiivaáššennr.
13/4671

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđi	30.10.13	SR141/13
Sámedikki dievasčoahkkinn	3. – 6.12.13	DC 47/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.12.13 dii. 09.50.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	02.05.13	Áarjel-dajven Båatsoesaemich	Høring om Sametingets rovviltredegjørelse
2	14.04.13	Reinbeitedistrikt 5A/C Pasvik	Høring om Sametingets rovviltredegjørelse
3	15.04.13	Finnmark bondelag	Høring - Sametingsrådets redegjørelse om rovvilt
4	15.04.13	Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi	Høringsuttalelse vedr. Sametingsrådets redegjørelse om rovvilt
5	16.04.13	Fylkesmannen i Finnmark - Miljøvernnavdelingen	Sametingsrådets redegjørelse om rovvilt - høringuttalelse
6	12.04.13	Rovviltnemnd 6 v/Fylkesmannen i Nord-Trøndelag	Uttalelse til Sametingsrådets redegjørelse om rovvilt
7	11.04.12	Troms bondelag og NRL Troms	Rovdyrutfordringer i Troms
8	28.02.13	Sametinget	Høring om Sametingsrådets redegjørelse om rovvilt
9	21.05.13	Sametinget	Sametingsrådets redegjørelse om rovvilt

II Evttohusat ja mearkkašumit**Sámediggeráđi mearrádusárvalus:**

Sámediggi lea ságaskušan Sámediggeráđi boraspirečilgehusa birra. Čilgehus čuovvu mielddusin protokollii.

Duogáš

Sámediggi áŋgiruššá boraspirepolitihkain máŋgga láhkai. Boraspirepolitihka rámmacavttut gusket njuolggá sihke boazodollui ja eanadollui. Stuorradiggi ja Birasgáhttendepartemeanta mearrideaba boraspirehálldašeami eavttuid. Luonduhálldašandirektoráhta čadaha dan politihka maid Stuorradiggi mearrida. Sámedikki rolla ja Sámedikki politihka boraspirehálldašeamis eai leat baljo digaštallojuvvon ge prinsihpalaš vuodul.

Maŋŋágo Stuorradiggi dohkkehii odđa boraspirepolitihka 2004:s, leat boraspiremáddodagat lassánan mealgadit. Dat lea mielddisbuktán stuorát vaháguid ja stuorra doallohehttehusaid boazodollui ja sárvadollui go callit leat guohtumiin.

Boraspirevaháгат dagahit stuorra ekonomalaš ja psykalaš nođiid guoskevaš guohtunelliid eaggádiidda. Ollu boazodollui leat nu stuorra vaháгат ahte eai leat doarvái miesit doalahit boazologu ceavzilis

dásis. Stuorra boraspirevahágit leat dagahan ahte ollu sávzadoallit leat välljen heaittihit doaluideaset. Dasa lassin lea heajos gánnáheapmi sávzaeláhusas, mii maid lea mielde váikkuheamen dasa ahte sávzadoallit välljeit heaittihit sávzadoalu.

Sámediggi nammada guokte áirasa golmma davimus regionála boraspirelávdegoddái ja ovttá Hedmark regionovnii. Lávdegottiid čállingottiid leat biddjojuvvon fylkkaid birasgáhttenossodagaide, ja boraspirelávdegottiid galget čuoovvot daid stuorradiggemearrádusaid mat gusket boraspirehálldašeapmái. Sámediggi lea lágidan golbma seminára boraspireid birra 2004 rájes daid áirasiid várás geaid Sámediggi nammada. Seminárain lea Sámediggi dovddahan ahte Sámediggi áigu čuoovvot boraspirepolitihka vuđolaš guorahallamiin.

Sámi parlamentáralaš ráđi skábmamánu 2011 mearrádus maid muitala ahte galgá hábmejuvot ollislaš boraspirepolitihka maid sámedikkid galget geavahit iežaset doaimmas. Sámedikkid galget maiddái geahččalit váikkuhit iešguđet riikkaid boraspirepolitihka.

Boraspirepolitihkas lea sáhka das ahte fuolahit áitojuvvon boraspirenáliid, seammás go galget leat eallinnávccalaš guohtunealáhusat. Maŋŋágo Norga ratifiserii Bernkonvenšuvnna 1982:s, leat boraspiret laskan mealgadi. Dat lea vuolgahan stuorra hástalusaid ja riidduid sávza- ja boazodoaloealáhusii. Vaikke vel lea ge stuorát politihkalaš fokus eallinnávccalaš ealáhusaide ja riidováidudeaddji doaibmabijuide boraspireid vuoruhuvvon guovlluin 2004 boraspiresoahpamušas, de njiedjá sávzadoaluid lohku, ja eanemusat áitojuvvon guovlluin lea boazodoalu gánnáheapmi njiedjan mealgadi. Muhtun orohagain leat boraspirebuhtadusat stuorát go buvttadeami sisaboáđut.

Sámediggeráđi válgááigodaga 2013 - 2017 álginjulggastusas čuožžu ahte Sámediggi galgá buktit cealkámuša odđá boraspiresoahpamušii. Boraspiremáddodat ferte leat dakkár dásis ahte dagaha boazodollui ja eará guohtunealáhusaide buori elliidčálgu ja ceavzilvuoda. Sámedikki áigumuš boraspirepolitihkain lea ahte mis galgá leat dakkár boraspirepolitihka mii ii goarit dahje áitte sámi boazodoalu dahje sámi eanadoalu birgenlági sámi guovlluin.

Sámedikkiin eai leat konsulteren boraspirepolitihka hábmemá oktavuodas eai ge dan hálldašeami oktavuodas. Sámediggi evttoha dán govda strategiijadigaštallama čuoavdin dihtii boraspirepolitihka ja dan hálldašeami hástalusaid sihkarastin dihtii sámi guovlluid boazodoalu ja eanadoalu birgenlági. Stuorradiggi šiehtai odđá boraspiresoahpamuša 2011:s mas odđá boraspirepolitihka mearriduvvui. Sámediggi ii lean mielde dán barggus oppanassii ge. Soahpamušas boahá ovdan ahte eai galgga leat boraspiret main leat vahátpotensiála vuoruhuvvon šibit guohtuneatnamiin ja boazodoalu guoddetbáikkiin.

Sámediggi ráhkadii dieđáhusa areála ja biraspolitihka birra 2009s. Sámedikki mihttomearri areála- ja biraspolitihkain lea deattuhit ceavzilis ja guhkesáiggi perspektiivva buot areálaid ja resurssaid hálldašeamis sámi guovlluin. Boraspiret eai leat gieđahallojuvvon erenoamážit dieđáhusas, muhto dat bajimus mihttomearri ahte deattuhit sámi guovlluid resurssaid hálldašeami guhkesáiggi perspektiiva ferte maiddái gustot boraspirehálldašeapmái.

Dáládilli

Boraspirepolitihkas ja dan hálldašeamis leat vihtta válđoášši:

Boraspiremáddodaga goziheapmi ja registreren ii oro leamen dohkálaš. Leat mealgat eanet geatkkid go máddodatmearis leat, albasat ges leat veahá badjel máddodatmeari.

Vahátovdáneapmi boazodoalus ja eanandoalus lea balddihahtti. Leat beali unnit guovžžat go máddodatmearis leat, ja jus guovžžaid máddodatmearri galggaš duppalastojuvvot getkkiid ja albasiid logu geahpedeami haga de dagaha vel eanet hástalusat sámi ealáhusaide. Moanat sávzzadoalu leat heaittihuvvon stuorra boraspirevahágit dihte. Boazodoaloealáhusas, erenoamážit osiin lullisámeguovlluin lea stuorát sisaboahhtu boraspirevahátbuhtadusain go buvttadeamis.

Vuoruhuvvon boraspireguovllut leat muhttin guovlluide biddjon boazodoalu ja sávzadoalu guovddášguovlluide. Eanaš dát guovllut leat vuoruhuvvon guovlun buot suddjejuvvon boraspirenáliide - albbas, geatki, guovža ja goaskin. Stuorra oasis Hedemárkkus leat laski gumppiid hálldašanguovllut. Dáppe lea boazodoalu.

Riidováidudan ja eastadan doaibmabijut eai báljo doaimma boazodoaloealáhusas. Sávzzadoalus mielddisbuktet eastadeaddji doaibmabijut ahte sávzadoallu lea unnit gánnáhahtti.

Gaskal eanandoalueiseválddiid ja birasgáhtteneiseválddiid leat eahpečielggaduvvon rollat boraspirepolitihka hárrái. Beroštumit suddjet ja ealáhusberoštumit leat vuostálagaid boraspirepolitihkas.

Boraspirenáliid máddodatgoziheapmi ja registreren

Našunála máddodatmearit albasiid guovdu leat 65 čivgama jahkásaččat, jahkásaččat 39 čivgama getkkiin, jahkásaččat 13 čivgama guovžžain, jahkásaččat 3 čivgama gumpiin, 850 - 1200 lálli goaskima. Lea Stuorradiggi mii 2004s lea bidjan máddodatmeriid, ja lea buori muddui joatkašuvvan 2011 boraspirešiehtadusa bokte. Stuorradiggi lea bidjan guovttebealat juksanmeari boraspirepolitihkkii. Ceavzilis boraspiremáddodagat, ja aktiiva ja mánggabealat ávkástallan meahcceresurssain ja ealli báikegottit galget sihkarastojuvvot. Galgá deattuhuvvot ahte dilli galgá šaddat eanet einnostahti buohkaide geaidda boraspirepolitihkka váikkuha, lasihuvvon báikkálaš dohkkeheapmi ja ahte vaháгат šibihiid ja bohccuid guovdu geahpeduvvojit.

Vuolábealde lea ollislaš govva guovžžaid, albasiid ja getkkiid máddodatmearis ja man galle čivgama leat. Máddodatmearri gumpiid guovdu lea 3 čivgama jahkásaččat - čivgamat galget leat Oslos, Akershusas, Østfoldas ja Hedemárkkus.

Tabealla 1 Ollislaš govva man galle geatkebessoša galget jagis juhkkuojuvvon juohke hálddašanguvlui (Gáldu: Rovdata)

Hálddašanguovlu	Máddodat mearri	Máddodaga stáhtus			
		2010	2011	2012	Gaskamearri
Guovlu 1 Sogn ja Fjordane, Hordalanda, Rogalanda ja Vest-Agder	-	0	0	1	0,3
Guovlu 2 Aust-Agder, Telemárku, Buskerud ja Vestfold	-	0	0	0	0
Guovlu 3 Oppland	4	5	2	4	3,7
Guovlu 4 Østfold, Oslo ja Akershus	-	0	0	0	0
Guovlu 5 Hedemárku	5	10	12	10	10,7
Guovlu 6 Møre ja Romsdala, Lulli-Trøndelaga ja Davvi-Trøndelaga	10	15	12	13	13,3
Guovlu 7 Nordlándá	10	13	14	12	13
Guovlu 8 Romsa ja Finnemárku	10	23	18	28	23
Olles riika	39	66	58	68	64

Tabealla 1 čájeha ahte geatkemáddodat lea mealgat badjel máddodatmeari guovlluin 5, 6, 7 ja 8. Romssa fylkkas ja Finnemárkkus leat measta golmma geardde eanet geatkkit 2012s go máddodatmearis leat.

Tabella 2 Ollislaš govva das man galle guovžabessoša leat jahkásaččat juhkkuojuvvon hálddašanguovlluide (Gáldu: Rovdata)

Hálddašanguovlu	Máddodatmearri (bessošat jahkásaččat)	Máddodaga stáhtus 2011
Guovlu 5 Hedemárku	3	2 (1,5)
Guovlu 6 Møre ja Romsdala, Lulli-Trøndelaga ja Davvi-Trøndelaga	3	2 (1,8)
Guovlu 7 Nordlándá	1	0 (0,1)
Guovlu 8 Romsa ja Finnmárku	6	2 (2,3)
Olles riika	13	(5,7)

Mii guoská guovžža máddodahkii de oaidnit ahte jus máddodatmeari galgá olahit de ferte guovžalohku duppalastot riikkas ja golmma geardde eanet 8. guovllus Romsa ja Finnmárku. Logut parantesas mitalit dárkilat máddodatdási.

Tabella 3 Ollislaš govva das man galle albbasbessoša leat jahkásaččat juhkkuojuvvon juohke hálddašanguovlui (Gáldu: Rovdata)

Hálddašanguovlu	Máddodatmearri	Máddodaga stáhtus (ovdal bivddu)			
		2011	2012	2013	Gaskamearri
Guovlu 1 Sogn ja Fjordane, Hordalanda, Rogalanda ja Vest-Agder	-	0	1	1	0,7
Guovlu 2 Vestfold, Buskerud, Telemárku ja Aust-Agder	12	14,5*	16	16,5*	15,7
Guovlu 3 Oppland	5	4,5*	5,5*	7,5*	5,8
Guovlu 4 Oslo, Akershus ja Østfold	6	6	5*	1	4
Guovlu 5 Hedemárku	10	11	6,5*	5	7,5
Guovlu 6 Møre ja Romsdala, Lulli-Trøndelaga ja Davvi-Trøndelaga	12	18	14	8	13,3
Guovlu 7 Nordlándá	10	8,5*	8*	10	8,8
Guovlu 8 Romsa ja Finnmárku	10	11,5*	13*	10	11,5
Olles riika	65	74	69	59	67,3

* Hálddašanguovlu juogada ovttá dahje máŋga bearašjoavkku eará guovlluin

Tabella 3s boahdá ovdan ahte 2., 6. ja 8. guovllus lea albbasmáddodat stuorát biddjojuvvon meari. Stuorradiggi lea bidjan našunála máddodatmeari man galle lálli goaskinpára mis galget leat Norggas. Goaskin ii leat dattetge oassin našunála gozihanprográmmas.

Tabella 4 Ollislaš govva Norgga goaskinmáddodagas (Gáldu: Rovdata)

Máddodatmearri	Máddodaga stáhtus 2008s
850-1200 lálli pára	1176 - 1454 lálli pára

Goaskimiid stáhtus lea eahpečielggas go goaskimiid máddodatovdáneapmi ii gozihuvvo, muhto 2008s lei máddodat mealgat badjel máddodaga meari.

Mii guoská gumppiide de ii leat biddjojuvvon makkár ge mearri daid hárrái sámi boazodoalguovlluin, earret Hedemárkkus. 2004 boraspiriedieđáhusas čuožžu čuovvovaččat gumppiid birra Lulli-Norgga-

guovllus: "Galget ásahuvvot ja seailluhuvvot gumpe-čivgamat guovllus. Eai galgga dohkkehuvvot bearašjoavkkut dahje párat mat merkejit iežaset fieskki sámi boazodoaluguovllus, dahje guovlluin oarjjabealde Glomma, dahje suohkaniin Alvdal, Tynset, Tolga ja Os, ..."

Boraspiriid registreren lea bearašjoavkkuid sihkkaris áicamiid ja DNA-registreremiid duohken. Guovžžaid máddodatregistreren čadahuvvo DNA-registreremiid bokte. Dat mearkkaša ahte čohkkejit guovžžabaikkaid ja analyserejit daid. Albbas- ja geatkebearrašiid áicamat leat vuodđuduvvon daid áicamiid vuodul maid olbmot leat dieđihan Stáhta luonddubearráigehččui. SLB sádde registreremiid Rovdatai. Váttisvuohta lea ahte eai gávdno doarvái buorit registreremat daid iešguđetge boraspiriid máddodagain. Dát fas váikkuha hálddašeapmái - rivttáid geahpedeapmái ja bivdui. Ii leat leamaš doarvái gelbbolašvuohta boraspiriid speadjama birra, ii ge máddodatgoziheami guovdu. Ja lea ge varra dat mii lea duogáš dasa ahte dat logut maid hálddašeaddji geavaha leat estimerejuvvon vuolimuš-logut.

Boazu- ja sávzavaháгат manŋá 2004 boraspirodieđáhusa

Sihke boazodoalualáhusas ja eanandoalualáhusas leat ortnegat mat addet buhtadusa go boraspirot vaháгатhttet guohtonealáhusaid. Buhtadusoheamiid vuodul ráhkaduvvojit statistihkat, ja dát dieđut dagahit gova dán guovtti ealáhusa vahátovdáneamis. Dasa lassin ráhkaduvvojit ollu raporttat boraspirenáli ovdáneami birra ja daid vahágiid birra maid boraspirot dagahit guohtonealáhusaide. Vuolábealde lea tabealla mii čájeha boazo- ja sávzadoalu ovdáneami. Tabeallat ja govat leat váldon mielde čájehan dihte mo muhttin fylkkain lea ovdáneapmi.

Tabealla 5 Bohccuid vaháгат juhkkujuvvon eallišlájá mielde.

Proseanttaid mielde vaháгат misiin leat biddjon dan ektui man galle miesi ledje šaddan. Proseanttaid mielde vaháгат rávis elliin leat biddjon dan ektui man galle bohcco ledje gidđaealus

REINBEITEOMRÅDE	TAP AV KALVER			TAP AV VOKSNE DYR			SAMLET	PROSENTVIS E TAP		
	F. merk.	E. merk.	Totalt	Okse	Simle	Totalt	TAP	Kalv	Voksne	Totalt
ØST-FINNMARK	8 347	9 403	17 750	2 066	6 447	8 513	26 263	32 %	10 %	18 %
Polmak/Varanger	1 373	1 506	2 879	194	1 592	1 786	4 665	15 %	7 %	10 %
Karasjok østre sone	2 868	4 047	6 915	1 091	2 831	3 922	10 837	41 %	13 %	23 %
Karasjok vestre sone	4 106	3 850	7 956	781	2 024	2 805	10 761	42 %	9 %	21 %
VEST-FINNMARK	10 253	14 705	24 958	2 168	5 915	8 083	33 041	37 %	8 %	20 %
Kautokeino østre sone	3 119	4 194	7 313	716	1 526	2 242	9 555	39 %	8 %	20 %
Kautokeino midtre sone	4 503	6 579	11 082	868	2 987	3 855	14 937	41 %	10 %	22 %
Kautokeino vestre sone	2 631	3 932	6 563	584	1 402	1 986	8 549	31 %	7 %	17 %
TROMS	1 827	2 054	3 881	444	1 339	1 783	5 664	56 %	15 %	30 %
NORDLAND	2 190	2 614	4 804	789	1 708	2 497	7 301	49 %	16 %	29 %
NORD-TRØNDELAGE	1 957	2 124	4 081	210	1 241	1 451	5 532	42 %	11 %	24 %
SØR-TRØND./HEDM.	1 149	613	1 762	180	568	748	2 510	18 %	5 %	11 %
TAMREINLAGENE	260	404	664	80	275	355	1 019	8 %	3 %	5 %
HELE REINDRIFTEN	25 983	31 917	57 900	5 937	17 493	23 430	81 330	35 %	9 %	19 %

Reindrifftsforvaltningen 2012

Tabealla 5 čájeha ahte soames boazoguohttuneatnamiin leat stuorra vaháгат. Leat eanemus vaháгат misiid guovdu ja lea Romssa fylka mas lea alimus vahátproseanta - badjel bealli vaháгатhtto 2010/2011s. Nordlánddas ja Davvi-Trøndelagas leat maid alla vahátlogut misiid ektui. Sihke tabealla 5 ja 6 čájehit loguid maid boazodoallit lea addán boazodoalu dieđáhusa oktavuodas. Tabealla 6:as lea čájehuvvon man stuorra oasi vahágiin leat boraspirot dagahan. Tabealla vuodđu lea logut maid boazosámit lea addán bajás. Suddjejuvvon boraspirot leat sivvan 87% buot miessevahágiidda riikkas.

Tabella 6 Vaháat bohccuid ektui juhkkjuvvon eallikategorijade ja vahátsivaide (ollislaš vahága vuodul, siskkilda miessevahágiid ovdal mearkuma)

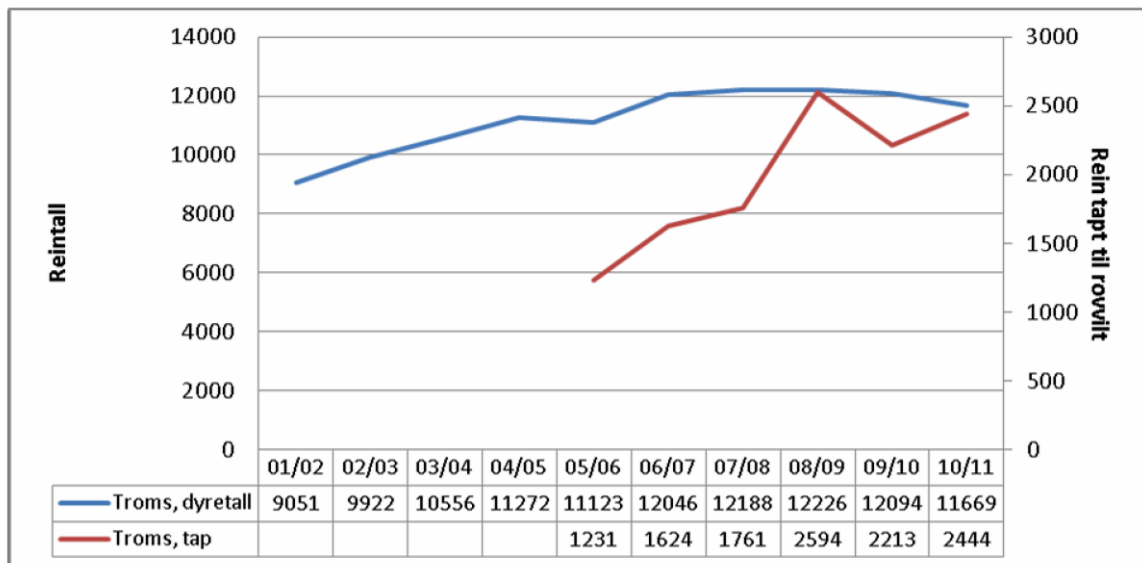
REINBEITEOMRÅDE	TAP AV KALVER			TAP AV VOKSNE DYR		
	<i>Fredet rovvilt</i>	<i>Annen kjent</i>	<i>Annen ukjent</i>	<i>Fredet rovvilt</i>	<i>Annen kjent</i>	<i>Annen ukjent</i>
ØST-FINNMARK	81 %	6 %	13 %	70 %	11 %	19 %
Polmak/Varanger	89 %	1 %	10 %	74 %	4 %	22 %
Karasjok østre sone	80 %	6 %	15 %	67 %	15 %	18 %
Karasjok vestre sone	80 %	7 %	13 %	71 %	12 %	17 %
VEST-FINNMARK	88 %	3 %	9 %	88 %	5 %	7 %
Kautokeino østre sone	86 %	4 %	10 %	76 %	11 %	13 %
Kautokeino midtre sone	89 %	3 %	9 %	92 %	3 %	5 %
Kautokeino vestre sone	90 %	2 %	7 %	83 %	8 %	10 %
TROMS	90 %	6 %	4 %	71 %	20 %	9 %
NORDLAND	94 %	3 %	3 %	77 %	20 %	3 %
NORD-TRØNDELAG	93 %	1 %	6 %	82 %	10 %	8 %
SØR-TRØND./HEDM.	85 %	7 %	8 %	75 %	11 %	14 %
TAMREINLAGENE	87 %	4 %	9 %	34 %	25 %	41 %
HELE REINDRIFTEN	87 %	4 %	9 %	80 %	10 %	11 %

Reindrifftsforvaltningen 2012

Govva 1 vuolábealde čájeha bohccuid maid Romssa fylkkamánni lea buhtadan.

Govva 1

Reintall og tap av rein til rovvilt - Troms

Finnmárkku vahátovdáneapmi čájeha seamma ovdáneami go Romssa fylkkas. Finnmárkkus lea lohku man galle bohcco leat buhtaduvvon duppalastojuvvon 6253 bohccos 2005/06s 11 771 bohccui 2010/11. Boazolohku lea veahá lassánan, muhto olu unnit bohccot go mat leat buhtaduvvon. 2011/12:s buhtaduvvojedje 2498 bohcco.

Ovttá guorahallamis mii dahkkui 2012s, man Eanandoalu ja biepmodepartemeanta vuolgahii, lea čájehuvvon ahte lea lávga oktavuoha gaskal daid oppalaš vahágiid (maiddá boraspirevahágiid) boazodoalus ja oppalaš buvttadeamis Romssas, Nordlánddas ja Davvi-Trøndelagas. Guorahallan čájeha ahte go oppalaš vaháгат lassánit de unniduvvo oppalaš buvttadeapmi (biegobuvttadeapmi).

Govva 2 dás vuolábealde čájeha man ollu sávzzaid Finnmark fylkkamánni lea buhtadan ja callilogu seamma áigodagas.

Govva 2

Antall sau på beite og tap av sau til rovvilt - Finnmark

Govva 2s bajábealde oaidnit ahte lea balddihahtti ovdáneapmi Finnmárkkus sávzza vahátloguid ektui. Vaikke sávzalohku lea sakka njiedjan de leat sávzzat mat leat buhtaduvvon lassánan seamma ollu dán áigodagas. 2012:s buhtaduvvojedje 651 sávzza.

Romssa fylkkas lea áibbas eará dilli go Finnmarkkus. Sihke sávzalohku guohtumiin ja vahátlogut leat njiedjan. 8. guovllu hálddašánplána mielde sáhttet leat mánga čilgehusa dasa ahte boraspirevaháгат leat unnon.

Ohcciid buhtadosohcamušaid dieđuid duohken ja dan duohken mii buhtaduvvo, lea vejolaš konkluderet mo ovdáneapmi guohtunealáhusain lea boraspiremáddodaga ektui. Dain loguin mat leat bajábealde oaidnit ahte ii oktiivástit dat masa ohccojuvvo buhtadus ja dat mii buhtaduvvo. Dákkár hálddašánvuogádat ii unnit "riidodási" mii lea gaskal birasgáhttenberoštumiid ja ealáhusberoštumiid boraspirepolitihkas. Vaikke vel galget čáhkát sihke guohtuneallit ja boraspiret nu go 2004 stuorradiggemearrádušas boahhtá ovdan.

Elliid etihkkaráđđi cealká raporttastis "Boranávddit ja guohttu oamit" 2010s čuoovvoačča: "Guohttu omiid/bohccuid vaháгат boraspirevahágiid dihte sturrot ain vaikke vel dál lea 20 jagi áigi go vuosttaš Stuurradiggedieđáhus stuorra boraspiriid hálddašemi birra bođii. Ollu sávzzat ja bohccot gártet juohke jagi sakka gillát boraspiriid speadjamiid geažil. Lea čájehuvvon ahte eastadeaddji doaimbajut eai leat leamaš beaktilat. Ráđđi oaivvilda ahte lea čájehuvvon ahte lea veadjemeahttun ahte oamit guohtumiin ja boraspiret sáhttet ovttas eallit alma guohtuneallit sáhttit šaddat gillát."

Logut Luondduhálddašandirektoráhta boraspirebásas čájehit maiddá ahte vahátlogut leat lassánan maŋimus 20 jagi.

Bernkonvenšuvnna artihkal 2s čuožžu ahte geatnegasvuohta sealluhit šlájaid mat leat áitojuvvon dahje hearkkes dilis, dušše gusto geatnegasvuhtii sealluhit daid šlájaid mat stáhtas ledje justa dalle go ratifiserejedje konvenšuvnna. Dat ii siskkil odđa šlájaid sisabuktima, dahje viiddidit/hukset máddodagaid mat guoski stáhtas ledje ratifiserenáiggi, earret dan mii lea dárbbášlaš vai áitojuvvon máddodat fas galgá leat ceavzil. Vaikke vel ge de leat Norggas lasihan sihke gumppe ja guovžža máddodaga. Seamma lea dáhpuhuvvan geatke- ja albbasmáddodagain earret dat mii adnojuvvo leat dárbbášlašžan vai máddodagat leat ceavzil.

Dat mii nanne dán hástalusas dáid stuorra boraspiremáddodagaiguin lea ahte min rádjariikkat leat Ruotta ja Suomas, gos boraspiremáddodagat leat muhtun muddui stuorat go Norggabeale. Boraspiret rasttildit rájaid. Dutkamis lea ovttaoavilvuohta ahte boraspirešlájain guovžžain, albašiiin ja getkkiin lea oktasaš máttut.

Maiddá gumpečearda Ruotas ja Norggas dagahit oktasaš populašuvnna gea. Høgskolen i Hedmark (Varg i Skandinavien och Finland, slutrapport från inventeringen av varg vintern 2011/2012).

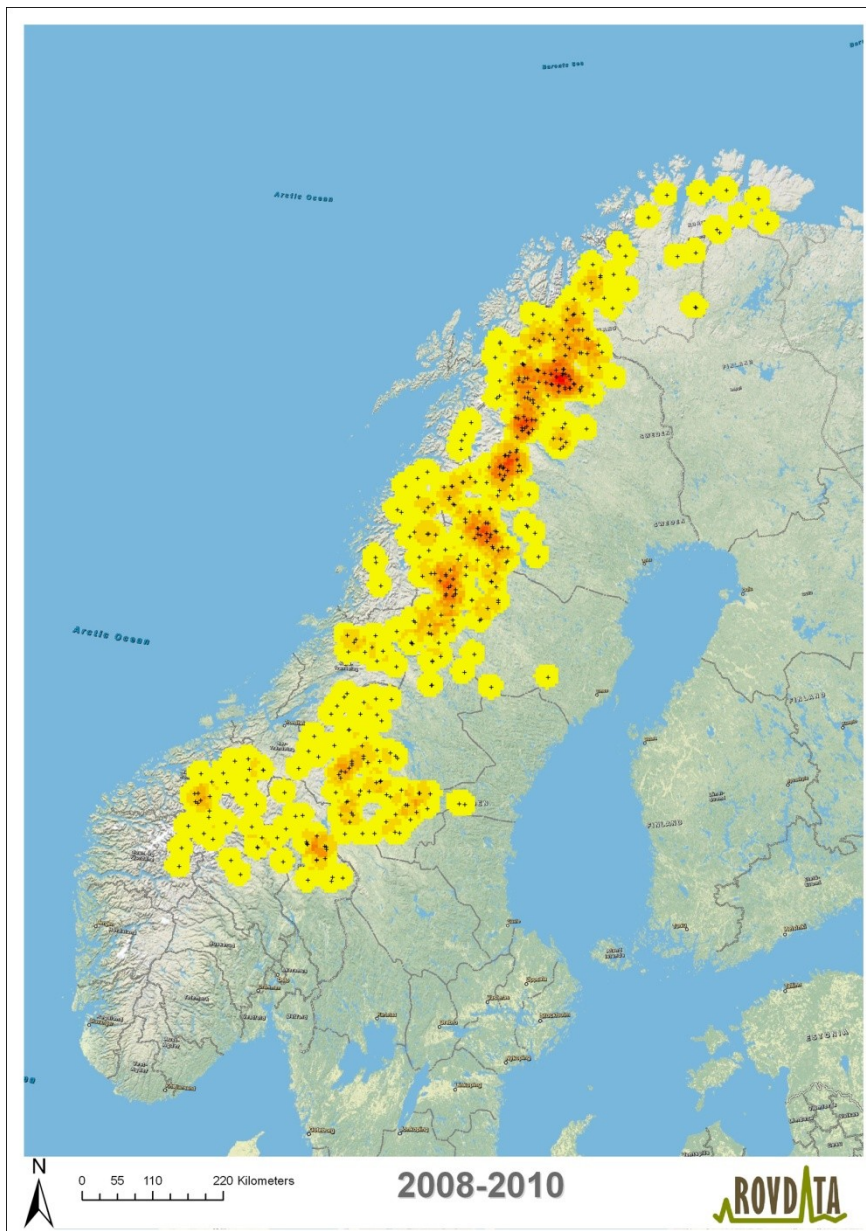
Vuoruhuvvon boraspireguovllut boazodoalu ja eanandoalu beroštumiid guovddášguovlluin

Norga lea guhki ja seaggi. Stuorra maŋŋálas várreguovllut leat Ruota rájá alde. Boazodoalu guovddášguovllut leat dáid rádjavárreguovlluin, ja álget Hedemárkkus lullin gitta Finnmárkui davvin, ja lea rádjá ruota ja suoma boazoguohttunguovlluide. Sihke Norggas ja Ruotas leat vuoruhuvvon boraspireguovllut albašiid, getkkiid ja guovžžaid ektui daid seamma guovlluin. Dáid guovlluin lea maiddá sávzaealáhusas guohtonvuođđu geassemánus čakčamánnui. Finnmárkui bohtet dasalassin boraspiret suoma ja ruošša bealde.

Govva 3s lea čájehuvvon ovdamearka mo ovttá boraspirešládja lávdá Norggas ja Ruotas.

Govva 3

Geatkebessošiid lávdan jagiin 2008s 2010ii Ruotas ja Norggas. Ivdnemerken govvida “buffersona” mii lea 20 km registrerejuvvon bessošiid birra (čáhpes ruossat) ja rukses-fiskes čájeha man lágga ja biedgguid geatkebessošat leat dáid jagiin. Gáldu: NINA Rapport 732

Sullasaš dilálašvuodat nu go dát mat leat čájehuvvon dán kárttas bajábealde getkkiid guovdu gusket maiddá guovžžaide, albašiidna ja gumppiide. Ii gávdno ollislaš govva das man ollu boraspiret mat bohtet ránnjárriikkain váikkuhit boraspirevaháguidda, muhto ii leat ii eahpádus ge ahte dain lea ollu dadjamaš.

Eanaš oassi Davvi-Trøndelagas lea guovžžaid, albašiid dahje getkkiid čivganguovlu. Rádjaguovlluin ruota rája buohta bohtet dasalassin ruota guovžžat. Lea dušše unna sárggis lulli-oarji oasis Davvi-Trøndelagas mii ii leat ovttaga boraspire čivganguovlun. Jus galggašii unnidit boraspirelogu dihto boraspirešlájas de das lea dušše oanehisáigái ávkin boraspirevaháguidd ektui dákkár guovlluin. Muhto guhkit áiggi perspektiivvas das livčce unnán beaktu - eará boraspirešlájat bohtet dađistaga daid seamma boazoguohtunguovlluide dainna váikkuhusain ahte ollislaččat eai geahpeduvošii boraspirevaháguidda. Mánngga oktavuodas lea oppalaš boraspiredeatta dat mii lea mearrideaddji ahte geahpeduvvojit go vaháguidda vai eai. Dákkár dilálašvuodat mat leat Davvi-Trøndelagas dagahit stuorra hástalusaid ceavzilis boazodollui. Boraspire čivganguovllut leat bohccuid guotteteatnamiin ja dat dagaha váttisin gávdnat guottetbáikkiid gos eai gávdno boraspiret. Dát váikkuha man ollu miesit vaháguidda. Dat guokte orohaga main lei stuoramus boraspirevahát lei Færen/Gasken-Laante ja Åarjel-Njaarke gos lei 64 % ja 59 % vahát misiid guovdu 2010/2011s. Suddjejuvvon boraspiret dagahedje birrasii 90 % dain vaháguidda.

Riidováidudeaddji ja eastadeaddji doaibmabijut

Váidudan dihte riiddu gaskal guohtunealáhusa ja boraspiriid leat iešguđetge doaibmabijut geahččaluvvon. Doaibmabijut eai leat báljo doaibman boazodoalus. Vahátlogut boazodoalus leat eanaš guovlluin, ja erenoamážit Davvi-Trøndelagas bohtán dakkár dássái ahte dat uhkidit gánnáheami. (Boazodoalu resursarehketdoallu 2012 ovddas). Dát rehketdoallu čájeha maiddá ahte boazodoallu olles Norggas rahčá stuorra vahátloguiguin boraspiriid geažil. Mii guoská sávzadollui de leat ollu sávzadolut ferten heaittihit doaimma boraspirevahágiid geažil.

Sihke sávzaealáhusas ja boazodoalus leat headástuvvan ja ballet ahte ealáhusvuodđu rábistuvvo eret stuorra boraspirevahágiid geažil Dát ealáhusat vásihit ahte sis ii leat makkárge váikkuhanvejolašvuotta boraspirehálddašeamis. Goappašagat ealáhusat vásiheaba ahte eai jáhkkojuvvo boraspirehálddašeami ja boraspireduktkiid ektui. Sii vásihit ahte eai váldo duođas ja ahte ii okta ge sin gula. Hálddašepmi ii báljo válde vuhtii sin árbevirolaš máhtuid ja vásáhusaid.

Fylkkamánniid buhtadus-máksimat leat leamaš vuollegaččat daid duohta vahágiid ektui. Davvi-Trøndelagas, Nordlánddas ja Romssa fylkkas máksuojuvvo gaskal 45 ja 55 % dan supmis main boazodoallit leat ohcan buhtadusa. Sávzadoalus leat seamma logut. Romssa fylkkas ja Finnmárkkus dagahii dát proseanta namalassii 32 ja 59 % 2011s.

Dearvvašvuoda ja psykalaš gillámušat olbmuin geat gullet guohtunealáhusaide lea unnán dutkojuvvon, muhto dearvvašvuodaškoska oktavuodas Liernes ja Namdalseid suohkaniin Davvi-Trøndelagas, HUNT 3 (2006 – 08) – Rovdyr og helse lea dát iskojuvvon. Ulbmil iskosiin lei čalmmustahttit boraspiriid váikkuhusaid álbmoga ja servodaga guovdu guovlluin gos leat ollu boraspiret. Dát dutkan čájehii ahte olbmuin guovlluin gos leat ollu boraspiret, erenoamážit guovžžat, lea eallinárvu, dearvvašvuotta ja loaktin hedjonan.

Norgga Boazosápmelaččaid Rükasearvi lea bivdán SÁNAGA (Sámi našunála gealboguovddáš) čadahit dearvvašvuodaškoska boazodolliid gaskkas psykososiála diliid hárrái boraspiriid oktavuodas. Iskos ii leat vel gárvvis.

Nu mo dilli lea dál de lea áidna vaháeastadeaddji doaibmabidju unnidit boraspiremáddodaga.

Eahpečielggaduvvon rollat gaskal eanandoalueiseválddiid ja birasgáhtteneiseválddiid boraspirepolitihkas

Leat čielga erohusat oainnus mo boraspirepolitihkka galgá biddjot johtui gaskal Eanandoalu- ja biepmudepartemeanta ja Birasgáhttenpartemeantta. Vaikke vel Stuorradiggi lea mearridan ahte galget leat sihke boraspiret ja guohtuneallit meahcis lea dilli dál nu ahte muhttin guovlluin hoigaduvvojit guohtunealáhusat eret daid guovlluin mat leat leamaš guohtun. Mii leat registreren ahte sávzadollu lea jávkan Báhcaveileagis ja Romssa fylkka siseatnanosiin eanaš boraspirepolitihka geažil. Go árvoštallá ahte galget go leat ealáhusberoštumit vai birasgáhttenberoštumit mat galget eanemus mearkašit guovlluin gos leat ollu boraspiret de dakkár mearrádus váikkuha guohtunealáhusaide mat leat guovllus. Seamma láhkai de dat váikkuha boraspiremáddodahkii guovllus. Mánngas sis guđet barget sávzzaiguin dahje bohccuiguin guovlluin gos leat ollu boraspiret lea unnán jáhkku boraspirehálddašepmái boraspirepolitihka geažil.

Boraspirehálddašeami eahpečielggaduvvon rollaid váikkuhus lea ahte eanandoalu- dahje birasgáhtteneiseválddit eai čuovvolahte ollašuttima Stuorradikki mearrádusain dan ektui ahte galget go Norggas leat guohtunealáhusat dahje boraspiret. Ealáhusberoštumiid bealis oaivilduvvo ahte boraspiret leat áittan ceavzilis guohtunealáhussii.

Ealáhusorganisašuvnnat sihke eanandoalus ja boazodoalus jerret leat go boraspirehálddašeamis rivttes máddodatlogut boraspirehálddašeamis. Boraspirehálddašepmi bidjá vuolimus-logu vuodđun go čilge boraspiremáddodagaid, muhto mánngga oktavuodas leat máddodagat stuorát go maid hálddašepmi bidjá vuodđun. Boraspireregistreremat maid ealáhusdoallit leat dahkan eai álo váldojuvvo vuhtii. Nubbi váikkuhus boraspirehálddašeami eahpečielggaduvvon rollain lea ahte eará hálddašeamioránat nu go Biebmobearráigeahččus leat iešguđetge stivrensignálat válde vuhtii. Boraspirepolitihkas leat elliid eaiggádat biddjojuvvon ovddasvástideaddjin daid guohtunelliid gillámušaide go boraspiret daid rohkkáhit. Biebmobearráigeahččus lea vejolašvuotta gielidit guođoheamis guovlluin gos ovdalis jagiid leamaš stuorra vahágat boraspiriid geažil. Eanandoalu- ja biepmodepartemeanta seaguhedje iežaset guohtun-gieldináššái dalle go Biebmobearráigeahčču áiggi bidjat johtui guođohangildosa guovlluin

gos boraspiret ledje dagahan stuorra vahágiid. Vaikke vel Biebmobearráigeahčču ii leat duohtan dahkan dán vejolašvuoda sámi guovlluin de leat guohtunealáhusat boahtán dan dillái ahte ealliid eaiggádat leat biddjon ovddasvástideaddjin háhkan dihte eallinguovlluid boraspiriide. Váikkuhus dása lea ahte guohtuneallit hoigaduvvojit eret sin guohtumiin boraspiriide ávkin.

Boraspireiseiválldiin lea vejolašvuolta geahpedit boraspiriid oktavuodain goas guohtunealáhus gillá stuorra vahágiid geažil. Muhttin guovlluin lea mángii dáhpáhuvan ahte go evttohuvvo geahpedit boraspirelogu, de leat birasgáhttenorganisašuvnnat váidalan geahpedeami. Dat mearkkaša ahte ferte mañidit bivddu vuorddedettiin váidinproseassa. Eanaš dilálašvuodain lea Luondduhálldašeami direktoráhta ja Birasgáhttendepartemeanta miehtan organisašuvnnaid moaitagiidda. Váikkuhus dása lea ahte boraspirelohku lassána daid váikkuhusaiguin mat das leat guohtunelliide.

Dákkár dilálašvuodát leat mielde dagahit eahpe-luohttevašvuoda boraspirehálldašeapmái, ja dat lea stuorra váttisvuolta go dás lea dárbblaš ahte goappašiid bealis lea luohhtevašvuolta nubbái. Go hálldašeapmi ja dutkan ii váldde duođas olbmuid vásáhusaid, áicamiid ja máhtu de ii leat dát searvvis láchit buori boraspirehálldašeami.

Stuorradiggi lea defineren meriid sihke riikka eanandoalualáhusa ja boraspirepolitihkka ovdáneapmái. Sámedikki mielas ii oktiivástit Stuorradikki mihttu ahte olles riikkas galgá leat eanandoalu dainna politihkain mii birasgáhtteneiseiválldiin lea.

Norgga boraspirepolitihka láchavuodđu sámi ealáhusaid ektui

Leat mánga lága mat mearridit norgga boraspirepolitihka. Dán čielggadeamis deattuhuvvojit dat njuolggadusat ja konvenšuvnnat main lea mearkkašupmi sámi boazodollui ja eanandollui.

Guovddáš rámmaeavttut

Norga ratifiserii konvenšuvnna vilda eurohpaláš šattuid ja ealliid ja sin eallinguovlluid suddjema birra (Bern-konvenšuvnna) miessemánu 27. b. 1986s.

Ulbmil lea seailluhit vilda šaddočkakkáldaga ja fauna ja sin eallinguovlluid. Konvenšuvnna doaibmaguovlu ii guoskka kulturšattuid ja šibihiid várjaleapmái ja seailluheapmái. Erenoamážit galgá deattuhuvvot šlájaid seailluhit mat leat áitojuvvon dahje leat hearkkit.

Artihkal 2 lea konvenšuvnna dábalaš mearrádus šlájaid seailluheamis. Leat šlajat iešalddis mat galget seailluhuvvot, ja juohke máddodat šlajas, dán oktavuodas boraspiret. Máddodagaid seailluheapmi gullá buot beliide (stáhtaide). Dát sisttisdoallá earret eará ahte šlajat mat juhkojuvvojit guovtti dahje eanet beliin, de lea juohke bealis sihke iešheanaláš ja oktasaš ovddasvástádus ahte máddodat lea ceavzil.

Artihkal 6 lea guovddáš ollašuttin dihte guhkesáiggi geatnegasvuodaid mat leat čadnon máddodagaid huksemii dahje seailluheapmái. Dása biddjo geatnegasvuolta čadahit "dárbblaš ja heivvolaš" láchkaaddi ja hálldahuslaš doaibmabijuid sihkkarastin dihte seailluhit daid šlájaid mat leat čállojuvvon konvenšuvnna Mielddus II:ii. Dát mielddus siskkilda earret eará geatki, guovžža, gumppe ja goaskima. Artihkal 7 addá vástideaddji mearrádusaid šlájaid hárrái mat leat čállojuvvon konvenšuvnna Mielddus III:ii, masa albbas lea čállon.

Vaikke vel artihkal 6 ja 7 gielda buot lágan geahpedeami daid šlájain mat leat dáid listtuin, de addá artihkal 9 lobi spiehkastit dain várjalan dihte dihto beroštumiid. Vai sáhtta spiehkastit 6 ja 7 artihkkala gildosis de ferte olahit goappašiid eavttuid ja ovtta liigeeavttuin. Vuosttaš oppalaš eaktu lea ahte ii leat oktage eará dohkálaš čoavddus. Nubbi oppalaš eaktu lea ahte spiehkastat ii leat vahágin máddodaga ceavzimii. Dat liigeeaktu mii heive buoremusat lea ahte spiehkastat galgá hehttet duođalaš vahágiid earret eará šibihiid ja bohccuid guovdu.

Sihke Bernkonvenšuvdna ja Luondduriggodatláhka sáhtta áddejuvvo ja dulkojuvvo dan láchai ahte eará beroštumit - dása guoskevaš boazodoalu ja sámi eanandoalu beroštumit galget gozihuvvot.

Ulbmilparagráfas Luonddoriggodatlagas lea čállojuvvon: "lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur".

§ 14 (vektlegging av andre viktige samfunnsinteresser og samiske interesser) Ved vedtak i eller i medhold av loven som berører samiske interesser direkte, skal det innenfor rammen som gjelder for den enkelte bestemmelse legges tilbørlig vekt på hensynet til naturgrunnlaget for samisk kultur.

ON-konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra mearriduvvui 1966s. Dat doaibmagodii Norggas 1976s. Dát konvenšuvdna lea inkorporerejuvvon norgga rievttis – Vuodđolága § 110 a – ja dat manná eará lágaid ovddabeallái, gea. Olmmošvuoigatvuodáláhka § 3. Dán oktavuodas dat mearkkaša ahte stáhta ii sáhte bidjat sámi boazodoalu dahje eanandoalu dakkár dillái ahte sii eai sáhte bargat iežaset ealáhusdoaluin. Vuodđoláhkamearrádus geatnegahtta maiddá Stuorradikki láhkaaddin. Maiddá ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain ja ON julggaštus eamiálbmotvuoigatvuodaid birra, mii mearriduvvui ON:as 2007s duodašta eamiálbmogiid vuoigatvuodaid iežaset guovlluide ja ealáhusčadaheapmái - dása gullelaš sámi boazodoalu ja sámi eanandoalu vuoigatvuodta ceavzit namalassii ealáhussan ja dehálaš kulturguoddin. ON julggaštus eamiálbmotvuoigatvuodaid birra, čakčamánu 13. b. 2007 rájes, lea eamiálbmotjulggaštus dehálaš normatiiva vuodđu barggu oktavuodas ovddidit ja várjalit eamiálbmogiid vuoigatvuodaid. Maiddá Norga lea geatnegahttan iežas, naba politihkalaččat ja moralalaččat, ollásit čađahit julggaštusa mearrádusaid našunála dásis.

Ken Uggerud lea geahčadan gaskavuoda gaskal Bern-konvenšuvnna ja ON olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnnaid Norgga boazosápmelaččaid riikasearvvi ovddas. (Rovdyrvern ja menneskerettigheter i reindriftens områder, 2001)

Su konklusuvdna lea ahte ON-konvenšuvnna artihkal 27s lea eanet deaddu go Bern-konvenšuvnna.

Dán son ákkastallá dainna ahte ON-konvenšuvnna artihkal 27 lea váldon njuolga norgga riektái, ja olmmošvuoigatvuodálága § 3 mielde manná ovddabeal eará lágaid Norggas Uggerud oaivvilda ahte dán namuhuvvon nana ákkastallama vuodul ahte artihkal 27 ii dohkket dakkár boraspirehálldašemi mii mielddisbuktá heaittiheami dahje ahte áitojuvvo heaittihit boazodoalu muhttin guovllus.

Olmmošvuoigatvuodáláhka - ratifiserejuvvon Norggas 1999s, lea maid čielggas: Buot álbmogat sáhttet iežaset ulbmiliidda mearridit iežaset luondduriggodagaid ja gávdnosiid, nu guhká go dat bisuha geatnegasvuodaid mat leat internašunála ruđalaš ovttasbarggu, mat leat vuodđuduvvon mánggabealat ávkkis ja álbmotrievttalaš njuolggadusain. Ii ovttage oktavuodas galgga álbmogis rievduvot iežas eksistansavuodu. Dát ii leat láhka mii lea čadnon eamiálbmogiidda erenoamážit, muhto álbmogiidda oppalaččat - leaččat dal sápmelaš dahje it.

Konklusuvdnan sáhtta dadjat ahte eai konvenšuvnna eai ge láhkavuodut galgga dadjat maidige eará go ahte boraspiret galget hálldašuvvot dakkár vugiin ahte dat eai váldde sámi boazodoalu ja eanandoalu ealáhusvuodu dahje kulturvuodu eret.

Boahteáiggi boraspirepolitihkka

Hástalusat

Sámediggi oaidná ahte leat ollu hástalusat čadnon otná boraspirehálldašepmái. Dát guoská erenoamážit sámi guovlluide gos bohccot ja sávzzat guhtot dain seamma guovlluin gos leat boraspiret. Odne dagaha boraspirehálldašepmi ollu hástalusaid dáid sámi ealáhusaide stuorra boraspiremáddodagaid geažil sámi guovlluin. Boraspirepolitihka mielddisbuktá dál stuorra negatiiva váikkuhusaid guohtunealáhusaide – dákkár politihkka ii sáhte joatkašuvvat alma guohtunealáhusaid eallinvuodđu áitojuvvo. Sámi ealáhusain mat dađistaga vásihit stuorra vahágiid guohtumiin hedjona ekonomalaš vuodđu. Sámediggi lea hui eahpádušas ahte oktiivástidago stáhta boraspirepolitihkka guoski eamiálbmotrivttiin. Váldohástalus norgga boraspirepolitihkkii lea sihkarastit ávnnaslaš vuodu sámi kultuvrii. Lea stáhtas, ja erenoamážit birasgáhtteneiseválddit ja eanandoalueiseválddit geain lea ovddasvástádus dása. Sámediggi lea ovttasbargoguoibmi dán barggus, ja dehálaš reaidun dan oktavuodas lea konsultašuvdnašiehtadus man sihke Ráđđehus ja Sámediggi leaba vuolláičállán.

Mihtut boraspirepolitihkas guohtunealáhusaid ektui

Stuorradikki boraspirešiehtadusa oktavuodas jotkkii Stuorradiggi guovtteoasat mihtumeari 2004is. Dát mearkkaša ahte galget leat sihke boraspiret ja guohtunealáhusat riikas. Guohtunealáhusat ja boraspiret meannuduvvojit iešguđetge lágkai iešguđet guovlluid mielde. Vuoruhuvvon guohtuneatnamiin galgá leat álkit oazžut bivdolobi borasspiriide. Vuoruhuvvon boraspireguovlluin galget ges leat stuorát gáibádušat beaktilis bargguide eastadan dihte boraspirevahágiid, ja guohtunealáhusat galget heivehuvvot borasspiriid ektui.

Našunála mihtut dagahit stuorra hástalusaid sámi guohtonealáhusaide. Vahágat borasspiriid geažil leat lassánan 2004 rájes. Stuorra oassi noađis mii boahdá das go galget leat boraspiret, lea biddjon sámi guovlluide. Vaikke lohku sávzzavahágiin lea nijedjan, de leat vahágat oppalaččat ain seamma stuorrát – čilgehus dása lea ahte sávzzalohku guohtuneatnamiin lea nijedjan seamma loguin go vahátlogut leat nijedjan.

Jus mihtut borasspireloguid ektui galget ollašuvvot de mielddisbuktá dát ahte galget leat vel eanet boraspiret go mat odne leat. Dálá dilis leat jo alla vahátlogut sihke boazo- ja sávzzadoalus. Joatka boraspire-laskamis dagaha vel stuorrát hástalusaid sámi ealáhusaide go mat dál leat. Dát hástala maid Norgga stáhta ollásuhttit našunála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid, mat Norgga stáhtas leat sápmelaččaid guovdu eamiálbmogin. Dan oktavuodas lea dehálaš oaidnit oktiivástidago borasspirepolitihka ja borasspirehálddašepmi daid álbmotrievttálaš geatnegasvuodáiguin mat bohtet ovdan Vuodđolága § 110 a:as, buohtastahttojuvvon SP art. 27. Gulahallanšiehtadus šaddá dehálaš veahkkeneavvun Sámediggái láchčin dihte dili sámi ealáhusaide nu ahte ain sáhttet geavahit meahcceguovlluid ealáhusdoaimmaide.

Našunála borasspirepolitihkas lea áigumuš ahte eai galgga leat čivgi gumpet sámi boazodoaluguovlluin. Boazodollui, ja maiddá sávzdollui lea áibbas mearrideaddji mearkkašupmi das ahte gumpeguovlu ii viiddiduvvo. Leat jo stuorra hástalusat gumppiiguin mat eai beare vádjol ja gotte bohccuid, muhto mat dagahit balu ja mášohisvuoda ja dagahit ahte masttadit ealuid.

Duohta máddodatlogut ja boranávdidiid váilevaš geahpadeapmi

Logut mat muitalit máddodagaid sámi guovlluin eai doala deaivása – dat leat stuorrát go maid birasgáhtteneiseválddit bidjet vuodđun. Borasspirepolitihkas lea vuolimus-lohku mii biddjo vuodđun go máddodatmearri mearriduvvo. Hástalus ovddasguvlui lea fidnet loguid mat dollet eanet deaivása go dat logut maid hálddašepmi dál geavaha.

Ahte boraspiret bohtet ránnjáriikkain ii váldo vuhtii go máddodatmearri árvvoštallojuvvo. Stuorra rádjáguovllut Ruota, Suoma ja Rušša rájaid bokte dagahit ahte alo leat boraspiret norgga bealde mat vádjolit guhkes gaskkaid. Lagat ovttasbargu Sámedikkiin gaskaneaset sáhtta leat vuohki váikkuhit násunalastáhtaid borasspirepolitihka gáhtten dihte guohtonelliid. Hástalus lea dákkár ovttasbarggu oazžut doaibmat Sámedikkiid gaski. Ieš guđet ge riikkain deattuhit dasa lassin borasspirepolitihka ieš guđet ge láchkai, ja Suopma ja Ruošša vuoruhit unnán resurssaid borasspirehálddašepmái.

Getkkiid ja albasiid bivdu ii vástit máddodatmeriide maid Stuorradiggi lea mearridan. Borasspire bivdu-ordnet lea dávjá bivdiid eaktodáhtolašvuoda ja dáhttu duohken, ja das sáhtta leat mearkkašupmi dasa ahte lihkostuvvá og bivdu. Mánngga oktavuodas lea Stáda Luonddubearráigeahčču ferten bivdit vearrámus borasspiriid earret eará bivduin biejuin ja helikoptergeavahemiin. Go dálá borasspire bivdu-ordnet ii doaimma berrešit eará čovdosat veardiduvvot, nu mo ásaht buoret ortnegiid gokčan dihtii gielddaid gaskasaš bivdojoavkkuid goluid. Gos lea lunddolaš de ferte rahpat vejolašvuoha ruhtadit gielddalaš bivdojoavkkuid. Bivdu bivdoáiggis lea eaktodahtolaš ja bivdu lea vel dakkár áiggis go lea unnán čuovga oanehis beivviin ja go lea veaigi. Hástalus lea movttidahttit bivdiid oidnet dan ulbmillažžan bivdit jahkásaš bivdoeriid vuolidan dihte vahátloguid guohtonealáhusain sámi guovlluin.

Máhttovuodđu

Iešguđet dutkanbirrasat čađahit mánnggaid dutkanbargguid borasspiriid birra. Leat borasspireiseiseválddit guđet leat diŋgon ollu dan dutkama mii lea borasspirehálddašeamis. Sámi árbediehtu ii váldojuvvo mielde boraspiredutkanii ii ge borasspirehálddašepmái. Dat mii šaddá dehálaš lea hukset luohhtevaš dutkama ja luohhtevašvuoda sámi birrašiid ja dutkanbargguid gaskal. Odne lea stuorra erohus gaskal logu maid birasgáhtteneiseválddit lohket máddodatlogus ja dan mii duodaid lea. Lea maid erohus gaskal logu maid ealáhusas ohcet buhtadussan borasspirevahágiid geažil ja supmis mii duodaid mákso dán ovddas. Vahágiid duodaštit lea okta dain stuorámus hástalusain borasspirehálddašeamis. Dát guoská erenoamážit boazodollui go eanaš áiggi lea lávda eallu. Go ráppit vuos lea gávdnon de lea dávjá gollan nu guhkes áigi ahte lea váttis duodaštit ahte lea duodai boraspire mii lea goddán bohcco.

Sámi árbediehtu galgá deattuhuvvot buot áššáigullevaš dutkamis. Sámi árbevirolásmáhttu galgá maid deattuhuvvot máddodatmearri mearrideami oktavuodas ja leat vuodđun boahhteáiggi borasspirehálddašeamis. Lea mearrideaddji ahte lea sihkkaris máhttovuodđu vai borasspirelávdegottit

galget sáhttit váldit rivttes mearrádusaid ja ahte boraspirehálddašeamis muđui galgá leat ollislaš govva duohta máddodatloguin. Hástalus lea atnit ávkki árbedieđus mii gávdno boazodoalus ja eanandoalus ja geavahit dán máhttu dutkamis ja hálddašeamis.

Dutkan čájeha ahte vahátlogut boazodoalus Norggas, Ruotas ja Suomas leat issoras allat. Mañimus dutkan Ruotas: "Renhjord i kollaps, produktivitet, kondition och renförfluster i Njaarke Sameby", (Sveriges landbruksuniversitet, rapport 285, Uppsala 2013) čájeha ahte borspiret Njaarke čearus leat unnudan buvttadeami, ja lea dalle várra ahte buvttadeapmi oalát bisána. Stuorra aldo- ja miessevaháгат leat mielddisbuktán ahte buvttadeapmi njiedjá. Njaarke čearus lea rádjá boazoorohagaide Færenii, Skæhkerii ja Låartii Davvi-Trøndelágas. Davvi-Trøndelága stuorra vahátloguid vuodul ráhkaduvvui bargorapporta, maid Birasgáhttendepartemeanta ja Eanadoallo- ja biepmodepartemeanta álggahedje (Rapport fra arbeidsgruppen for reduksjon av konfliktnivået mellom rovdyr og reindrift i Nord-Trøndelag 2009). Dán rapportta boadus lei ahte dutkanásahus NINA oáččui bargun rahkadit dutkanprošeavtta Skæhkera, Låarte ja Luvllie-Njåavmesje boazoorohagain.

2012/2013 boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas šihte NBR ja stáhta Eanadoallo- ja biepmodepartemeantta (EBD) bokte ásaht bargojoavkku, mas goappašat bealit leat mielde, mii galggai guorahallat Romssa ja Nordlándda diliid lasihan dihtii produktivitehta. Boazodoalloressursarehketdoallu čájeha sullasaš lágan negatiiva produktivitehta ovdáneami boraspirevahágiid geažil. EBD oáččui NBR mieđihit váldit Davvi-Trøndelága maiddá mielde guorahallamii. Bargojoavku čájeha ahte vahátlogut leat stuorrát, ja leat lassánana maiddá Nordlánddas ja Romssas dain golmma mañimus jagiin. (Vurdering av situasjonen for reindriften i Troms, Nordland og Nord-Trøndelag, Rapport fra partssammensatt arbeidsgruppe 2012)

Ruota guovžarapporta (Björnpredation på ren och potentiella effekter av tre förebyggande åtgärder. skogssameby och skogssameby, Rapport fra Viltskadecenter 2012:6), čájeha ahte guovža dagaha stuorra oasi miessevahágiin Udtja ja Váhčira čearuin. Vaháгат ledje stuorábut go ledje navdán, ja ahte buhtadusaid maid sii ledje ožžon eai lean sullii ge vahágiid ektui. Dutkan čájehii maiddá ahte ii lean stuorra eaffeakta váldit dušše guovžžaid mat vahágiid dahke. Dutkan konkluderii ahte mađi árat giđđat guovža goddojuvvui dađi buoret effeakta lei bivddus, ja ahte goddit njiŋŋalasguovžžaid main ledje boarrásat čivggat lea stuorra effeakta miessevahágiidda.

Gánnáheapmi

Gánnáheapmi boazodoalus lea mángga ášši duohken mat leat olggobealde boazodoalu. Vaháгат maid boraspiret leat dagahan lea okta dain áššiin mii lea šaddan nu stuorisin ahte áitá muhttin boazodolliid eksisteanssa. Njuovvanmearri njiedjá go massá ollu bohccuid boraspiriid geažil. Buvttaeallit eai bálle šaddat njuovvan mađe sturrodahkii. Dát sáhtta mearkkašit ahte boazodoalualáhus ferte vuoittahallat go leat menddo stuorra vaháгат buvttaelliid ja misiid guovdu. Boazodoalloaláhusas ain ferte leat ulbmilin doalahit ealáhusa mii lea ceavzil ekonomalaččat.

Nu go boazodoallu ge, de lea sávzadoallu vuodđuduvvon dasa ahte sávza guohtu meahcis guođoheaddji ja gilvima haga. Ruđalaš tienas biddjo meahcceguohtuneatnamiidda, ja lea mearrideaddji oazžun dihte gánnáhahtti sávzaealáhusa. Lea čájehuvvon ahte eastadeaddji doaibmabijut leat dagahan doalu divrrasin dahje ahte váttisvuodát mañiduvvojit mañit áigái. Jus áin galggaš leat sávzaealáhus mas meahcci lea oassi doalus, de fertejit boahit rievdadeamit boraspirehálddašeapmái. Hástalus lea sáhttit joatkit guovttebealat áigumuša ahte galget leat sihke boraspiret ja guohtuneallit alma guohtunealáhusat hoigaduvvot eret iežaset guovlluin.

Psykososiála diliit

Ferte bidjat eanet fuopmášumi psykososiála diliide guohtunelliid vahágiid oktavuodas. Dákkár noađit eai dušše čuoza elliid eaiggádi, muhto maiddá earát bearrašis, ja erenoamážit mánát ja nuorat sáhttet šaddat vásihit psykalaš nođiid. Sihke boazodoalus ja sávzadoalus lea dábálaš ahte olles bearaš lea searvvis beaivválaš doalus birra jagi. Dás šaddá dehálaš ásaht ealáhusdoaimma mas lea buorre beaggin ja nu unnán go vejolaš gillámušat guohtunelliide. Dat dagahivčče vuoddu oččodit nuoraid dáid ealáhusaide. Guovllut gos boraspiret váldet ollu guohtunelliid eai givtte nuoraid ásaht doaluid dohko.

Hástalus lea dahkat sihke ealliid eaiggáda ja reasta bearrašis gearggusin diehtit mo galget meannudit dan psykalaš noađi go boraspiret vahágahttet sakka.

Guovllupolitihkalaš vuhtiiváldimat boraspirepolitihkas

Sihke boazodoallu ja sávzodoallu leat ealáhusat mat leat báikegottiin. Dat dagahit máŋgga guovllus dehálaš oasi bargodilálašvuodas ja nu ássama vuodus. Sámediggái lea dehálaš bisuhit bargodilálašvuoda ja ássama sámi guovlluin. Sámi ealáhus lea erenoamáš dan láhkai ahte vuodđoealáhusaid oassi lea duppal nu stuoris go muđui riikkas. Sturradiggedieđáhusas biepmo- ja eanandoalupolitihka birra 2012s lea okta váldoulbmiliin sihkarastit eanandoalu miehta riikka. Dan oktavuodas lea čájehuvvon man dehálaš lea geahččat eanandoalupolitihkalaš váikkuhangaskaomiid muđui guovllupolitihkalaš árijain ovtas. Buorre guovllupolitihka ferte maiddá geatnegahttit Ráđđehusa čadahit boraspirepolitihka mii váldá vuhtii ássama sámi guovlluin.

Mihttu

Geahpedit vahágiid maid boraspiret dahket nu ahte boazodoallu ja eanandoallu sáhttet ávkástallat árbevirolaš guohtuneatnamiid guohtumii. Guhkebuš áiggis fertejit máddodatmearit geahpeduvvot sámi guovlluin.

Strategiijat

Bargat politihkalaččat ráđđehusa ektui dainna lágiin vai boraspirepolitihkas eanet vuhtii váldjuvvošedje guođohanealáhusat. Sámedikkis go lea sámiid álbmotválljen orgána galgá leat stuorát váikkuhanfápmu nationála boraspirepolitihkas.

Nannosat fokus álbmotrievtti hárrái boraspirepolitihka ja dan hálddašeami ektui.

Láhčit nu ahte Sámedikki áirasat regionála boraspirelávdegottiin lea oktasaš gealbovuodđu sámi ealáhusaid, sámi servodatovdáneami birra ja ođasmahtton dutkan boraspire birra.

Nannosat báikkálaš mielde mearrideapmi boraspirehálddašeami ektui. Báikkálaš máhttu galgá deattuhuvvot čielgaseappot sihke hálddašeami ja dutkama ektui. Čeahppudahttit bivdoserviid ja buoridit ekonomalaš buhtadusa bivdoserviide beavttálmahttin dihte bivddu.

Lávgadet gulahallan boraspirehálddašeami ja boazodoalu gaskka.

Guovlulaš boraspirelávdegottiid integritehta sin hálddašandoaimmaid ektui galgá nannejuvvot. Ferte leat čielgaseappo gaska Birasgáhttentdepartemeantta, politihkalaš orgánan ja lávdegottiid gaskka hálddašanorgánan.

Politihkalaččat bargat dan ala ahte boraspirehálddašeapmi Norggas, Ruotas ja Suomas sáhttá soahpat ahte geahpedit boraspirenáli, ja soahpat oktasaš čovdosa hástalusaid boraspirehálddašeami siskkobealde

Mearkkašupmi Bargiidbellodaga áirras Per Mathis Oskal

Boraspiret dagahit juohke jagi stuorra ekonomalaš vahágiid boazodollui ja eanadollui. Boraspiret borret badjebáhcaga, dakkár ealáhusas mii lea juo vuolimusaid gaskkas dietnasa dáfus. Eat šat nagot hálldašit boraspiremáddodaga, ja ollu guovlluin lea ealáhusvuodđu jávkamin. Guovža ja gumpe čuovvoluvvo dárkilit dakkár prošeavttaid bokte go DNA váldimiin ja iskkademiin, ja dalle lea veahá álkit čuovvut mielde. Albbas, geatki ja goaskin lei leat baicce vuoruhuvvon. Dát boraspirešlájat, lassin mearragoaskimii mii ii adnojuvvo boraspiren bohcco ja sávzza ektui, leat stuorámuš áittan bajábealde namuhuvvon ealáhusaide.

ScanLynx-prošeakta mas albbas radiomerkejuvvo, lea duodaštan ahte dutkanbohtosiid mat leat čadahuvvon eará guovlluin, ii sáhte geavahit bohccuid ektui Romssa suohkanis ja Finnmárkku fylkkas. Dan geažil do dán guovllus lea sávzzaid lohku uhcit, de dat dagaha ahte boazovahát lea stuorát. Ferte

álggahit máddodatregistreremiid buot namuhuvvon boraspiriid ektui, vai sáhttit dohkálaččat hálldašit daid boraspiriid geahpedeami mat dagahit boazo- ja šibitvahágiid. Lea váttis duodaštit vahágiid, ja lea stuorra nágga buhtadusortnegiid alde. Stuorát oassi sávzavahágiin buhtaduvvo go boazovahágii. Albbahálldašeapmi Norggas ferte rievdaduvvot, ja lágiduvvot seamma láchkai go gumpehálldašeapmi, dm. Boazodoalloguovlluid máttabealde.

Ferte maid álggahit goaskinhálldašeami. Dat ii čađahuvvo dál. Dattetge oaidná Sámediggi buoridanvejolašvuoda soabahusas geatkki ektui. Geatkemáddodat lea várra dat boraspiremáddodat man lea váddáseamos geahpedit, ja boraspire soabahusas nannejuvvo ahte dálá liseansabivdin ii doaimma dohkálaččat. Dattetge galgá jotkojuvvot seamma láchkai. Geatke- ja albbasčivgamiid lohku lea mañimus jagiid leamaš mealgat bajábealde máddodatmeari, dan miedihit soabahusas. Dat mihttomearri galgá jotkojuvvot ahte liseansabivdin galgá leat váldováikkuhangaskaoapmin geatkki máddodatmuddemis, nu ahte čivganbáikkiid ereliiggánis geahpedeami guhkit áiggi vuollá sáhtta uhcidit nu ollu go vejolaš. Birashálldašeami geatkegeahpedeami galgá nu guhkás go vejolaš čađahit liseansabivdináigodagas, muhto dattetge nu ahte geahpedeapmi čađahuvvo nu beaktilit goluid ektui go vejolaš. Finnmarkku dáfus lea váttis geahpedit geatkki liseansaáigodagas, mii nohká guovvamánu 15. b. II LEAT ulbmillaš ahte bivdojuvvot jagi seavdnjadeamos áiggi.

Dutkan

Dutkan daid bealis geain lea lagaš čatnaseapmi stáhta eiseválddiide, gáibida erenoamáš buori ovttasbarggu ealáhusaiguin, mat ovddastit árbemáhtu. Dutkamis ferte leat ollislaš perspektiiva, ja ferte kvalitehta ja kvantitehta dáfus leat nu buorre ahte dasa miedihuvvo ja ahte dasa jáhkket maiddá guohtunealáhusa doaimmaheaddjit.

Boraspirepolitihka hálldašanrevisuvdna

Sámediggi ávžžuha sámediggeráđi váldit oktavuoda Riikkarevisuvnnain dainna ulbmiliin ahte oažžut hálldašanrevisuvnna gustojeaddji boraspirepolitihkas.

Guohtunealáhusas lea stuorra fuolastuvvan guohttuelliid vahágiid geažil, maida ráfáidahttojuvvon boraspiret ja goaskin leat sivalaččat. Olmmošlaš bealli dás mearkkaša ahte sin eallinkvalitehta fuotnu, geaidda boraspirevaháгат čuhcet, sihke dat ahte oaidnit ahte eallit vahágahttojuvvot ja goddojit, ja ahte rievduvvot stuorra diasvuodu boraspirevahágiid geažil.

Stuorradikki boraspiresoabahus mearkkaš máddodatmeriid bidjama dan njealji stuorra boraspire várás gumppe, geatkki, albasa ja guovžža. Hálldašeami ovddasvástádus dat lea ahte čađahit daid mearrádusaid maid Stuorradiggi lea dahkan. Ráfáidahttojuvvon boraspiriid registreren čájeha mánga regionnas ahte stuorradikki mearridan boraspiremáddodatmearri lea eanet go juksojuvvon. Ráfáidahttojuvvon boraspiriid geahpedeapmi lea čađahuvvon, almmá dan haga ahte máddodagat leat juksan mihttomeriid.

Ollu dan ovddasvástádusas ahte čađahit doaibmabijuid mat ráddjejit guohttuelliid massima ráfáidahttojuvvon boraspiriide, lea biddjojuvvon regionála boraspirelávdegottiide, muhto lávdegottiin váilu dárbbaslaš láchkavuodđu dasa ahte čađahit beaktilis doaibmabijuid mat ráddjejit vahágiid.

Riikkarevisuvdna ávžžuhuvvo iskat mo Stuorradikki mearrádusat boraspiresoabahusas leat čađahuvvon. Riikkarevisuvdna ávžžuhuvvo maiddá iskat mo boraspiresoabahus doaibmá daid konvenšuvnnaid ektui maid Norga lea dohkkehan, earret eará ILO-konvenšuvnna nr 169 ektui ja ON konvenšuvnna ektui siviila ja politihkalaš vuoigatvuodáid birra.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 31 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Thomas Áhrén	
2	Mariann Wollmann Magga	
3	Inger Elin Utsi	
4	Per Mathis Oskal	
5	Marit Kirsten Anti Gaup	Per Mathis Oskal
		Per Andersen Bæhr
	Marit Kirsten Anti Gaup	
6	Ellinor Marita Jáma	Per Andersen Bæhr
		Mariann Wollmann Magga
		Ellen Kristina Saba
	Ellinor Marita Jáma	
7	Mathis Nilsen Eira	Per Mathis Oskal
	Mathis Nilsen Eira	
8	Inger Eline Eriksen	Mathis Nilsen Eira
		Vibeke Larsen
		John Kappfjell
	Inger Eline Eriksen	
9	Christina Henriksen	
10	John Kappfjell	
11	Piera Heaika Muotka	
12	Nora Marie Bransfjell	
13	Jens Petter Kåven	
14	Vibeke Larsen	
15	Isak Mathis O. Hætta	Per Andersen Bæhr
		Inger Eline Eriksen
		Nora Marie Bransfjell
	Isak Mathis O. Hætta	
16	Per Andersen Bæhr	John Kappfjell
	Per Andersen Bæhr	
17	Thomas Áhrén	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea ságaskuššan Sámediggeráđi boraspirečilgehusa birra. Čilgehus čuovvu mielddusin protokollii.

Duogáš

Sámediggi áŋgiruššá boraspirepolitihkain máŋgga láhkai. Boraspirepolitihka rámmaeavttut gusket njuolggá sihke boazodollui ja eanadollui. Stuorradiggi ja Birasgáhttendepartemeanta mearrideaba boraspirehálddašemi eavttuid. Luondduhálddašandirektoráhta čadaha dan politihka maid Stuorradiggi mearrida. Sámedikki rolla ja Sámedikki politihkka boraspirehálddašemis eai leat baljo digaštallojuvvon ge prinsihpalaš vuodul.

Maŋŋágo Stuorradiggi dohkkehii ođđa boraspirepolitihka 2004:s, leat boraspiremáddodagat lassánan mealgadit. Dat lea mielddisbuktán stuorát vaháguid ja stuorra doallohehttehusaid boazodollui ja sávvadollui go eallit leat guohtumiin.

Boraspirevaháгат dagahit stuorra ekonomalaš ja psykalaš nođiid guoskevaš guohtunelliid eaiggádiidda. Ollu boazodolliin leat nu stuorra vaháгат ahte eai leat doarvái miesit doalahit boazologu ceavzilis dásis. Stuorra boraspirevaháгат leat dagahan ahte ollu sávzadoallit leat válljen heaittihit doaluideaset. Dasa lassin lea heajos gánnáheapmi sávzaealáhusas, mii maid lea mielde váikkuheamen dasa ahte sávzadoallit válljejit heaittihit sávzadoalu.

Sámediggi nammada guokte áirasa golmma davimus regionála boraspirelávdegoddái ja ovttá Hedmark regiovdni. Lávdegottiid čállingottit leat biddjojuvvon fylkkaid birasgáhttenossodagaide, ja boraspirelávdegottit galget čuovvolit daid stuorradiggemearrádusaid mat gusket boraspirehálldašepmái. Sámediggi lea lágidan golbma seminára boraspiriid birra 2004 rájes daid áirasiid várás geaid Sámediggi nammada. Seminárain lea Sámediggi dovddahan ahte Sámediggi áigu čuovvolit boraspirepolitihka vuđolaš guorahallamiin.

Sámi parlamentáralaš ráđi skábmamánu 2011 mearrádus maid muitala ahte galgá hábmejuvot ollislaš boraspirepolitihka maid sámedikkít galget geavahit iežaset doaimmas. Sámedikkít galget maiddái geahččalit váikkuhit iešguđet riikkaid boraspirepolitihka.

Boraspirepolitihkas lea sáhka das ahte fuolahit áitojuvvon boraspirenáliid, seammás go galget leat eallinnávccalaš guohtunealáhusat. Maŋŋágo Norga ratifiserii Bernkonvenšuvnna 1982:s, leat boraspiret laskan mealgadit. Dat lea vuolggahan stuorra hástalusaid ja riidduid sávza- ja boazodoaloealáhusii. Vaikke vel lea ge stuorát politihkalaš fokus eallinnávccalaš ealáhusaide ja riidováidudeaddji doaibmabijuide boraspiriid vuoruhuvvon guovlluin 2004 boraspiresoahpamušas, de njiedjá sávzadoaluid lohku, ja eanemusat áitojuvvon guovlluin lea boazodoalu gánnáheapmi njiedjan mealgadit. Muhtun orohagain leat boraspirebuhtadusat stuorát go buvttadeami sisaboadut.

Sámediggeráđi válgaáigodaga 2013 - 2017 álginjulggastusas čuožžu ahte Sámediggi galgá buktit cealkámuša ođđa boraspiresoahpamuššii. Boraspiremáddodat ferte leat dakkár dásis ahte dagaha boazodolli ja eará guohtunealáhusaide buori elliidčálgu ja ceavzilvuoda. Sámedikki áigumuš boraspirepolitihkain lea ahte mis galgá leat dakkár boraspirepolitihka mii ii goarit dahje áitte sámi boazodoalu dahje sámi eanadoalu birgenlági sámi guovlluin.

Sámedikkiin eai leat konsulteren boraspirepolitihka hábmemá oktavuodas eai ge dan hálldašeami oktavuodas. Sámediggi evttoha dán govda strategiijadigaštallama čovdin dihtii boraspirepolitihka ja dan hálldašeami hástalusaid sihkkarastin dihtii sámi guovlluid boazodoalu ja eanadoalu birgenlági. Stuorradiggi šiehtai ođđa boraspiresoahpamuša 2011:s mas ođđa boraspirepolitihka mearriduvvui. Sámediggi ii lean mielde dán barggus oppanassii ge. Soahpamušas boahťá ovdan ahte eai galgga leat boraspiret main leat vahátpotensiála vuoruhuvvon šibit guohtuneatnamiin ja boazodoalu guoddetbáikkiin.

Sámediggi ráhkadii dieđáhusa areála ja biraspolitihka birra 2009s. Sámedikki mihttomearri areála- ja biraspolitihkain lea deattuhit ceavzilis ja guhkesáiggi perspektiivva buot areálaid ja resurssaid hálldašeamis sámi guovlluin. Boraspiret eai leat gieđahallojuvvon erenoamážit dieđáhusas, muhto dat bajimus mihttomearri ahte deattuhit sámi guovlluid resurssaid hálldašeamis guhkesáiggi perspektiivva ferte maiddái gustot boraspirehálldašepmái.

Dáládilli

Boraspirepolitihkas ja dan hálldašeamis leat vihtta váldoášši:

Boraspiremáddodaga goziheapmi ja registreren ii oro leamen dohkálaš. Leat mealgat eanet geatkkít go máddodatmearis leat, albasat ges leat veahá badjel máddodatmeari.

Vahátovdáneapmi boazodoalus ja eanandoalus lea balddihahti. Leat beali unnit guovžžat go máddodatmearis leat, ja jus guovžžaid máddodatmearri galggaš duppalastojuvvot getkkiid ja albasiid logu geahpedeamis haga de dagaha vel eanet hástalusat sámi ealáhusaide. Moanat sávzadoalu leat heaittihuvvon stuorra boraspirevahágiid dihte. Boazodoaloealáhusas, erenoamážit osiin lullisámeguovlluin lea stuorát sisaboahťtu boraspirevahátbuhtadusain go buvttadeamis.

Vuoruhuvvon boraspireguovllut leat muhttin guovlluide biddjon boazodoalu ja sávzadoalu guovddášguovlluide. Eanaš dát guovllut leat vuoruhuvvon guovlun buot suddjejuvvon boraspirenáliide - albbas, geatki, guovža ja goaskin. Stuorra oasis Hedemárkkus leat laski gumppiid hálldašanguovllut. Dáppe lea boazodoalu.

Riidováidudan ja eastadan doaibmabijut eai báljo doaimma boazodoalualáhusas. Sávvadoalus mielddisbuktet eastadeaddji doaibmabijut ahte sávvadoallu lea unnit gánnáhahtti.

Gaskal eanandoalueiseválddiid ja birasgáhtteneiseválddiid leat eahpečielggaduvvon rollat boraspirepolitihka hárrái. Beroštumit suddjet ja ealáhusberoštumit leat vuostálagaid boraspirepolitihkas.

Boraspirenáliid máddodatgoziheapmi ja registreren

Našunála máddodatmearit albasiid guovdu leat 65 čivgama jahkásaččat, jahkásaččat 39 čivgama getkkiin, jahkásaččat 13 čivgama guovžžain, jahkásaččat 3 čivgama gumppiin, 850 - 1200 lálli goaskima. Lea Stuorradiggi mii 2004s lea bidjan máddodatmeriid, ja lea buori muddui joatkašuvvan 2011 boraspirešiehtadusa bokte. Stuorradiggi lea bidjan guovttebealat juksanmeari boraspirepolitihkkii. Ceavzilis boraspiremáddodat, ja aktiiva ja mánggabealat ávkkástallan meahcceresurssain ja ealli báikegottit galget sihkkarastojuvvot. Galgá deattuhuvvot ahte dilli galgá šaddat eanet einnostahtti buohkaide geaidda boraspirepolitihka váikkuha, lasihuvvon báikkálaš dohkkeheapmi ja ahte vaháгат šibihiid ja bohccuid guovdu geahpeduvvojit.

Vuolábealde lea ollislaš govva guovžžaid, albasiid ja getkkiid máddodatmearis ja man galle čivgama leat. Máddodatmearri gumppiid guovdu lea 3 čivgama jahkásaččat - čivgamat galget leat Oslos, Akershusas, Østfoldas ja Hedemárkkus.

Tabealla 1 Ollislaš govva man galle geatkebessoša galget jagis juhkkjuuvvon juohke hálldašanguvlui (Gáldu: Rovdata)

Hálldašanguovlu	Máddodat mearri	Máddodaga stáhtus			
		2010	2011	2012	Gaskamearri
Guovlu 1 Sogn ja Fjordane, Hordalanda, Rogalanda ja Vest-Agder	-	0	0	1	0,3
Guovlu 2 Aust-Agder, Telemárku, Buskerud ja Vestfold	-	0	0	0	0
Guovlu 3 Oppland	4	5	2	4	3,7
Guovlu 4 Østfold, Oslo ja Akershus	-	0	0	0	0
Guovlu 5 Hedemárku	5	10	12	10	10,7
Guovlu 6 Møre ja Romsdala, Lulli-Trøndelaga ja Davvi-Trøndelaga	10	15	12	13	13,3
Guovlu 7 Nordlándá	10	13	14	12	13
Guovlu 8 Romsa ja Finnmárku	10	23	18	28	23
Olles riika	39	66	58	68	64

Tabealla 1 čájeha ahte geatkemáddodat lea mealgat badjel máddodatmeari guovlluin 5, 6, 7 ja 8. Romssa fylkkas ja Finnmárkkus leat measta golmma geardde eanet geatkkit 2012s go máddodatmearis leat.

Tabella 2 Ollislaš govva das man galle guovžabessoša leat jahkásaččat juhkkuojuvvon hálddašanguovlluide (Gáldu: Rovdata)

Hálddašanguovlu	Máddodatmearri (bessošat jahkásaččat)	Máddodaga stáhtus 2011
Guovlu 5 Hedemárku	3	2 (1,5)
Guovlu 6 Møre ja Romsdala, Lulli-Trøndelaga ja Davvi-Trøndelaga	3	2 (1,8)
Guovlu 7 Nordlándá	1	0 (0,1)
Guovlu 8 Romsa ja Finnmárku	6	2 (2,3)
Olles riika	13	(5,7)

Mii guoská guovžža máddodahkii de oaidnit ahte jus máddodatmeari galgá olahit de ferte guovžalohku duppalastot riikkas ja golmma geardde eanet 8. guovllus Romsa ja Finnmárku. Logut parantesas mitalit dárkilat máddodatdási.

Tabella 3 Ollislaš govva das man galle albbasbessoša leat jahkásaččat juhkkuojuvvon juohke hálddašanguovlui (Gáldu: Rovdata)

Hálddašanguovlu	Máddodatmearri	Máddodaga stáhtus (ovdal bivddu)			
		2011	2012	2013	Gaskamearri
Guovlu 1 Sogn ja Fjordane, Hordalanda, Rogalanda ja Vest-Agder	-	0	1	1	0,7
Guovlu 2 Vestfold, Buskerud, Telemárku ja Aust-Agder	12	14,5*	16	16,5*	15,7
Guovlu 3 Oppland	5	4,5*	5,5*	7,5*	5,8
Guovlu 4 Oslo, Akershus ja Østfold	6	6	5*	1	4
Guovlu 5 Hedemárku	10	11	6,5*	5	7,5
Guovlu 6 Møre ja Romsdala, Lulli-Trøndelaga ja Davvi-Trøndelaga	12	18	14	8	13,3
Guovlu 7 Nordlándá	10	8,5*	8*	10	8,8
Guovlu 8 Romsa ja Finnmárku	10	11,5*	13*	10	11,5
Olles riika	65	74	69	59	67,3

* Hálddašanguovlu juogada ovttá dahje máŋga bearašjoavkku eará guovlluin

Tabella 3s boahdá ovdan ahte 2., 6. ja 8. guovllus lea albbasmáddodat stuorát biddjojuvvon meari. Stuorradiggi lea bidjan našunála máddodatmeari man galle lálli goaskinpára mis galget leat Norggas. Goaskin ii leat dattetge oassin našunála gozihanprográmmas.

Tabella 4 Ollislaš govva Norgga goaskinmáddodagas (Gáldu: Rovdata)

Máddodatmearri	Máddodaga stáhtus 2008s
850-1200 lálli pára	1176 - 1454 lálli pára

Goaskimiid stáhtus lea eahpečielggas go goaskimiid máddodatovdáneapmi ii gozihuvvo, muhto 2008s lei máddodat mealgat badjel máddodaga meari.

Mii guoská gumppiide de ii leat biddjojuvvon makkár ge mearri daid hárrái sámi boazodoalguovlluin, earret Hedemárkkus. 2004 boraspriedieđáhusas čuožžu čuovvovaččat gumppiid birra Lulli-Norgga-

guovllus: "Galget ásahuvvot ja seailluhuvvot gumpe-čivgamat guovllus. Eai galgga dohkkehuvvot bearašjoavkkut dahje párat mat merkejit iežaset fieskki sámi boazodoaluguovllus, dahje guovlluin oarjjabealde Glomma, dahje suohkaniin Alvdal, Tynset, Tolga ja Os, ..."

Boraspiriid registreren lea bearašjoavkkuid sihkkaris áicamiid ja DNA-registreremiid duohken. Guovžžaid máddodatregistreren čadahuvvo DNA-registreremiid bokte. Dat mearkkaša ahte čohkkejit guovžžabaikkaid ja analyserejit daid. Albbas- ja geatkebearrašiid áicamat leat vuodđuduvvon daid áicamiid vuodul maid olbmot leat dieđihan Stáhta luonddubearráigehččui. SLB sádde registreremiid Rovdatai. Váttisvuohta lea ahte eai gávdno doarvái buorit registreremat daid iešguđetge boraspiriid máddodagain. Dát fas váikkuha hálddašeapmái - rivttáid geahpedeapmái ja bivdui. Ii leat leamaš doarvái gelbbolašvuohta boraspiriid speadjama birra, ii ge máddodatgoziheami guovdu. Ja lea ge varra dat mii lea duogáš dasa ahte dat logut maid hálddašeaddji geavaha leat estimerejuvvon vuolimuš-logut.

Boazu- ja sávzavaháгат manŋá 2004 boraspiredieđáhusa

Sihke boazodoalualáhusas ja eanandoalualáhusas leat ortnegat mat addet buhtadusa go boraspiret vaháгатttet guohtonealáhusaid. Buhtadusoheamiid vuodul ráhkaduvvojit statistihkat, ja dát dieđut dagahit gova dán guovtti ealáhusa vahátovdáneamis. Dasa lassin ráhkaduvvojit ollu raporttat boraspirenáli ovdáneami birra ja daid vahágiid birra maid boraspiret dagahit guohtonealáhusaide. Vuolábealde lea tabealla mii čájeha boazo- ja sávzadoalu ovdáneami. Tabeallat ja govat leat váldon mielde čájehan dihte mo muhttin fylkkain lea ovdáneapmi.

Tabealla 5 Bohccuid vaháгат juhkkujuvvon eallišlájá mielde.

Proseanttaid mielde vaháгат misiin leat biddjon dan ektui man galle miesi ledje šaddan. Proseanttaid mielde vaháгат rávis elliin leat biddjon dan ektui man galle bohcco ledje gidđaealus

REINBEITEOMRÅDE	TAP AV KALVER			TAP AV VOKSNE DYR			SAMLET	PROSENTVIS E TAP		
	F. merk.	E. merk.	Totalt	Okse	Simle	Totalt	TAP	Kalv	Voksne	Totalt
ØST-FINNMARK	8 347	9 403	17 750	2 066	6 447	8 513	26 263	32 %	10 %	18 %
Polmak/Varanger	1 373	1 506	2 879	194	1 592	1 786	4 665	15 %	7 %	10 %
Karasjok østre sone	2 868	4 047	6 915	1 091	2 831	3 922	10 837	41 %	13 %	23 %
Karasjok vestre sone	4 106	3 850	7 956	781	2 024	2 805	10 761	42 %	9 %	21 %
VEST-FINNMARK	10 253	14 705	24 958	2 168	5 915	8 083	33 041	37 %	8 %	20 %
Kautokeino østre sone	3 119	4 194	7 313	716	1 526	2 242	9 555	39 %	8 %	20 %
Kautokeino midtre sone	4 503	6 579	11 082	868	2 987	3 855	14 937	41 %	10 %	22 %
Kautokeino vestre sone	2 631	3 932	6 563	584	1 402	1 986	8 549	31 %	7 %	17 %
TROMS	1 827	2 054	3 881	444	1 339	1 783	5 664	56 %	15 %	30 %
NORDLAND	2 190	2 614	4 804	789	1 708	2 497	7 301	49 %	16 %	29 %
NORD-TRØNDELAGE	1 957	2 124	4 081	210	1 241	1 451	5 532	42 %	11 %	24 %
SØR-TRØND./HEDM.	1 149	613	1 762	180	568	748	2 510	18 %	5 %	11 %
TAMREINLAGENE	260	404	664	80	275	355	1 019	8 %	3 %	5 %
HELE REINDRIFTEN	25 983	31 917	57 900	5 937	17 493	23 430	81 330	35 %	9 %	19 %

Reindrifftsforvaltningen 2012

Tabealla 5 čájeha ahte soames boazoguohttuneatnamiin leat stuorra vaháгат. Leat eanemus vaháгат misiid guovdu ja lea Romssa fylka mas lea alimus vahátproseanta - badjel bealli vaháгатtto 2010/2011s. Nordlánddas ja Davvi-Trøndelagas leat maid alla vahátlogut misiid ektui. Sihke tabealla 5 ja 6 čájehit loguid maid boazodoallit lea addán boazodoalu dieđáhusa oktavuodas. Tabealla 6:as lea čájehuvvon man stuorra oasi vahágiin leat boraspiret dagahan. Tabealla vuodđu lea logut maid boazosámit lea addán bajás. Suddjejuvvon boraspiret leat sivvan 87% buot miessevahágiidda riikkas.

Tabella 6 Vaháat bohccuid ektui juhkkovuvvon eallikategoriijade ja vahátsivaide (ollislaš vahága vuodul, siskkilda miessevahágiid ovdal mearkuma)

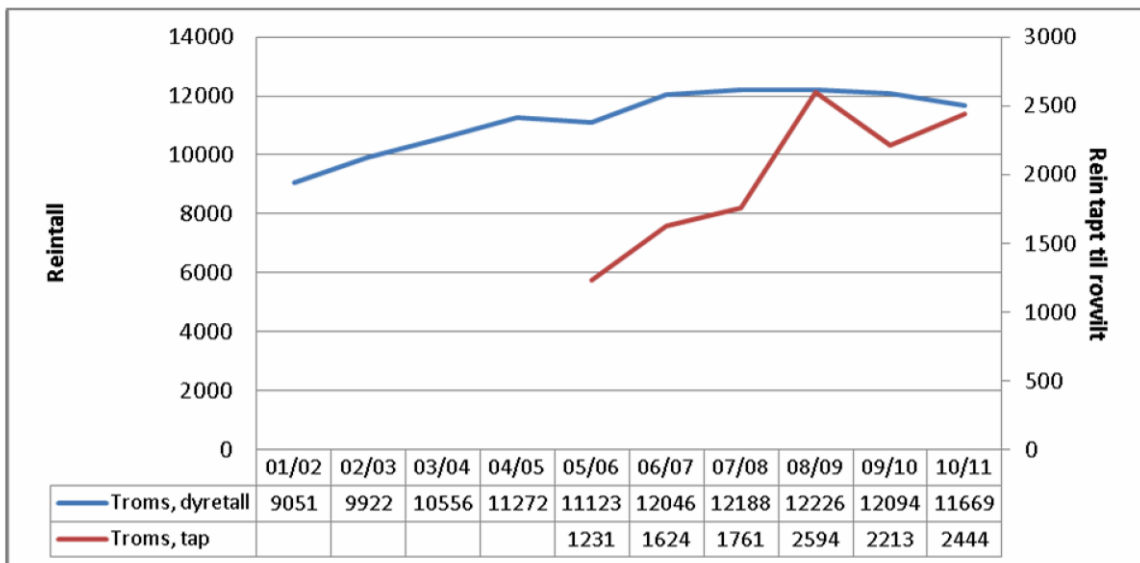
REINBEITEOMRÅDE	TAP AV KALVER			TAP AV VOKSNE DYR		
	<i>Fredet rovvilt</i>	<i>Annen kjent</i>	<i>Annen ukjent</i>	<i>Fredet rovvilt</i>	<i>Annen kjent</i>	<i>Annen ukjent</i>
ØST-FINNMARK	81 %	6 %	13 %	70 %	11 %	19 %
Polmak/Varanger	89 %	1 %	10 %	74 %	4 %	22 %
Karasjok østre sone	80 %	6 %	15 %	67 %	15 %	18 %
Karasjok vestre sone	80 %	7 %	13 %	71 %	12 %	17 %
VEST-FINNMARK	88 %	3 %	9 %	88 %	5 %	7 %
Kautokeino østre sone	86 %	4 %	10 %	76 %	11 %	13 %
Kautokeino midtre sone	89 %	3 %	9 %	92 %	3 %	5 %
Kautokeino vestre sone	90 %	2 %	7 %	83 %	8 %	10 %
TROMS	90 %	6 %	4 %	71 %	20 %	9 %
NORDLAND	94 %	3 %	3 %	77 %	20 %	3 %
NORD-TRØNDELAG	93 %	1 %	6 %	82 %	10 %	8 %
SØR-TRØND./HEDM.	85 %	7 %	8 %	75 %	11 %	14 %
TAMREINLAGENE	87 %	4 %	9 %	34 %	25 %	41 %
HELE REINDRIFTEN	87 %	4 %	9 %	80 %	10 %	11 %

Reindrifftsforvaltningen 2012

Govva 1 vuolábealde čájeha bohccuid maid Romssa fylkkamánni lea buhtadan.

Govva 1

Reintall og tap av rein til rovvilt - Troms

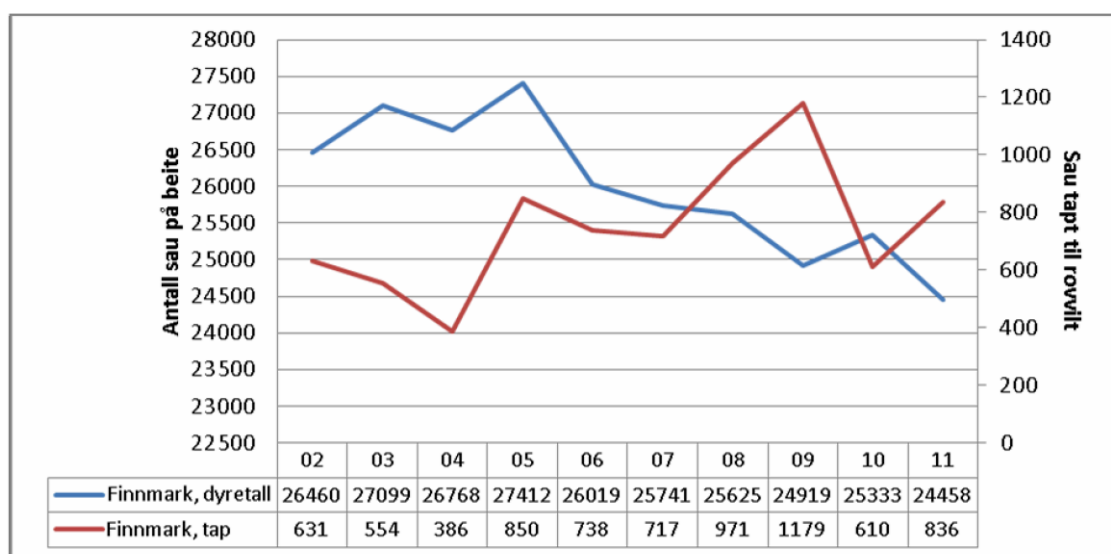
Finnmárkku vahátovdáneapmi čájeha seamma ovdáneami go Romssa fylkkas. Finnmárkkus lea lohku man galle bohcco leat buhtaduvvon duppalastojuvvon 6253 bohccos 2005/06s 11 771 bohccui 2010/11. Boazolohku lea veahá lassánan, muhto olu unnit bohccot go mat leat buhtaduvvon. 2011/12:s buhtaduvvojedje 2498 bohcco.

Ovttá guorahallamis mii dahkkui 2012s, man Eanandoalu ja biepmodepartemeanta vuolgahii, lea čájehuvvon ahte lea lávga oktavuoha gaskal daid oppalaš vahágiid (maiddá boraspirevahágiid) boazodoalus ja oppalaš buvttadeamis Romssas, Nordlánddas ja Davvi-Trøndelagas. Guorahallan čájeha ahte go oppalaš vaháгат lassánit de unniduvvo oppalaš buvttadeapmi (biegobuvttadeapmi).

Govva 2 dás vuolábealde čájeha man ollu sávzzaid Finnmark fylkkamánni lea buhtadan ja callilogu seamma áigodagas.

Govva 2

Antall sau på beite og tap av sau til rovviilt - Finnmark

Govva 2s bajábealde oaidnit ahte lea balddihahtti ovdáneapmi Finnmárkkus sávzza vahátloguid ektui. Vaikke sávzalohku lea sakka njiedjan de leat sávzzat mat leat buhtaduvvon lassánan seamma ollu dán áigodagas. 2012:s buhtaduvvojedje 651 sávzza.

Romssa fylkkas lea áibbas eará dilli go Finnmárkkus. Sihke sávzalohku guohtumiin ja vahátlogut leat njiedjan. 8. guovllu hálddašánplána mielde sáhttet leat mánga čilgehusa dasa ahte boraspirevaháгат leat unnon.

Ohcciid buhtadusohcamušaid dieđuid duohken ja dan duohken mii buhtaduvvo, lea vejolaš konkluderet mo ovdáneapmi guohtunealáhusain lea boraspiremáddodaga ektui. Dain loguin mat leat bajábealde oaidnit ahte ii oktiivástit dat masa ohccojuvvo buhtadus ja dat mii buhtaduvvo. Dákkár hálddašánvuogádat ii unnit "riidodási" mii lea gaskal birasgáhttenberoštumiid ja ealáhusberoštumiid boraspirepolitihkas. Vaikke vel galget čáhkát sihke guohtuneallit ja boraspiret nu go 2004 stuorradiggemearráđusas boahhtá ovdan.

Elliid etihkkaráđđi cealká raporttastis "Boranávddit ja guohttu oamit" 2010s čuoovvoačča: "Guohttu omiid/bohccuid vaháгат boraspirevahágiid dihte sturrot ain vaikke vel dál lea 20 jagi áigi go vuosttaš Stuorradiggedieđáhus stuorra boraspiriid hálddašemi birra bođii. Ollu sávzzat ja bohccot gártet juohke jagi sakka gillát boraspiriid speadjamiid geažil. Lea čájehuvvon ahte eastadeaddji doaimbajut eai leat leamaš beaktilat. Ráđđi oaivvilda ahte lea čájehuvvon ahte lea veadjemeahttun ahte oamit guohtumiin ja boraspiret sáhttet ovttas eallit alma guohtuneallit sáhttit šaddat gillát."

Logut Luondduhálddašandirektoráhta boraspirebásas čájehit maiddá ahte vahátlogut leat lassánan maŋimus 20 jagi.

Bernkonvenšuvnna artihkal 2s čuožžu ahte geatnegasvuohta sealluhit šlájaid mat leat áitojuvvon dahje hearkkes dilis, dušše gusto geatnegasvuhtii sealluhit daid šlájaid mat stáhtas ledje justa dalle go ratifiserejedje konvenšuvnna. Dat ii siskkil odđa šlájaid sisabuktima, dahje viiddidit/hukset máddodagaid mat guoski stáhtas ledje ratifiserenáiggi, earret dan mii lea dárbbaslaš vai áitojuvvon máddodat fas galgá leat ceavzil. Vaikke vel ge de leat Norggas lasihan sihke gumppe ja guovžža máddodaga. Seamma lea dáhpuhuvvan geatke- ja albbasmáddodagain earret dat mii adnojuvvo leat dárbbaslašžan vai máddodagat leat ceavzil.

Dat mii nanne dán hástalusas dáid stuorra boraspiremáddodagaiguin lea ahte min rádjariikkat leat Ruotta ja Suomas, gos boraspiremáddodagat leat muhtun muddui stuorat go Norggabeale. Boraspiret rasttildit rájaid. Dutkamis lea ovttaoavilvuohta ahte boraspirešlájain guovžžain, albašii ja getkkiin lea oktasaš máttut.

Maiddá gumppečearda Ruotas ja Norggas dagahit oktasaš populašuvnna gea. Høgskolen i Hedmark (Varg i Skandinavien och Finland, slutrapport från inventeringen av varg vintern 2011/2012).

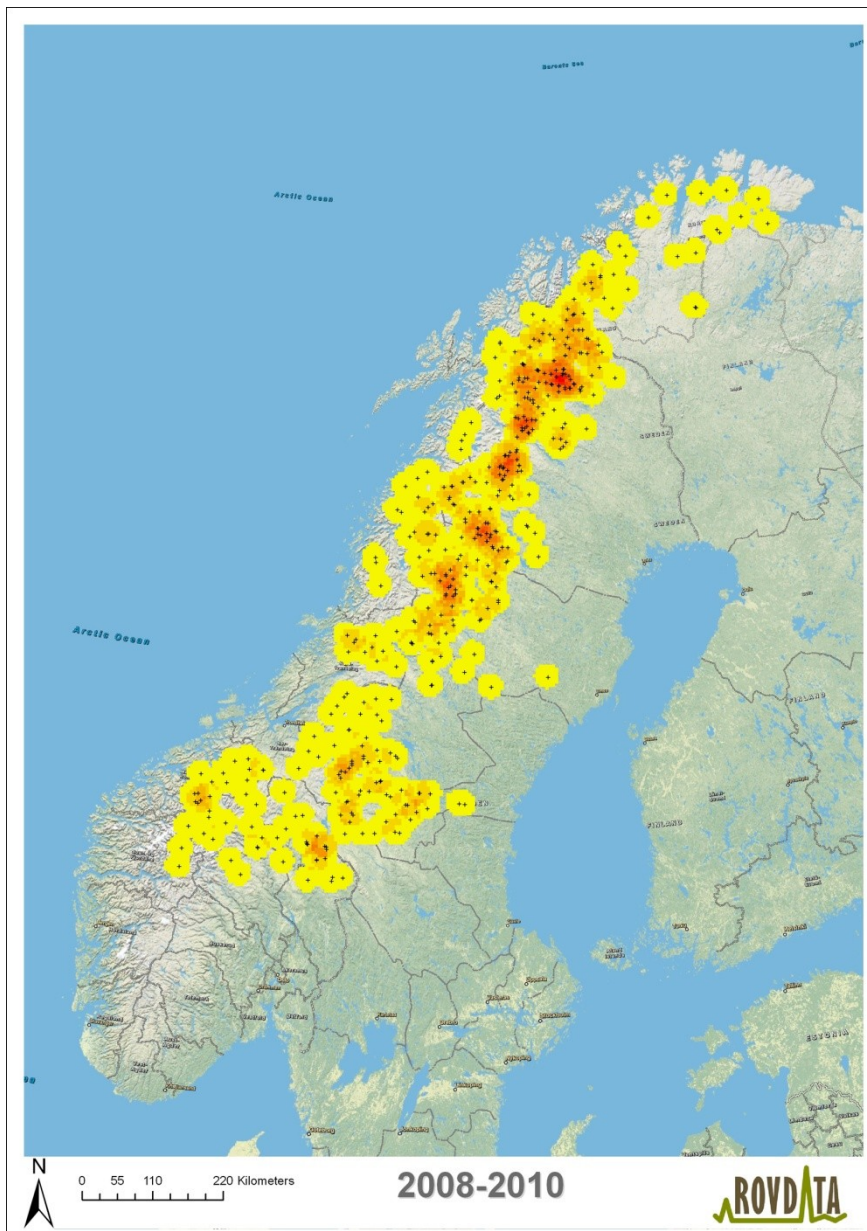
Vuoruhuvvon boraspireguovllut boazodoalu ja eanandoalu beroštumiid guovddášguovlluin

Norga lea guhki ja seaggi. Stuorra maŋŋálas várreguovllut leat Ruota rájá alde. Boazodoalu guovddášguovllut leat dáid rádjavárreguovlluin, ja álget Hedemárkkus lullin gitta Finnmárkui davvin, ja lea rádjá ruota ja suoma boazoguohttunguovlluide. Sihke Norggas ja Ruotas leat vuoruhuvvon boraspireguovllut albašiid, getkkiid ja guovžžaid ektui daid seamma guovlluin. Dáid guovlluin lea maiddá sávzaealáhusas guohtonvuođđu geassemánus čakčamánnui. Finnmárkui bohtet dasalassin boraspiret suoma ja ruošša bealde.

Govva 3s lea čájehuvvon ovdamearka mo ovttá boraspirešládja lávdá Norggas ja Ruotas.

Govva 3

Geatkebessošiid lávdan jagiin 2008s 2010ii Ruotas ja Norggas. Ivdnemerken govvida “buffersona” mii lea 20 km registrerejuvvon bessošiid birra (čáhpes ruossat) ja rukses-fiskes čájeha man lávga ja biedgguid geatkebessošat leat dáid jagiin. Gáldu: NINA Rapport 732

Sullasaš dilálašvuodat nu go dát mat leat čájehuvvon dán kárttas bajábealde getkkiid guovdu gusket maiddá guovžžaide, albašiidna ja gumppiide. Ii gávdno ollislaš govva das man ollu boraspiret mat bohtet ránnjárriikkain váikkuhit boraspirevahágiidda, muhto ii leat ii eahpádus ge ahte dain lea ollu dadjamuš.

Eanaš oassi Davvi-Trøndelagas lea guovžžaid, albašiid dahje getkkiid čivganguovlu. Rádjaguovlluin ruota rája buohta bohtet dasalassin ruota guovžžat. Lea dušše unna sárggis lulli-oarji oasis Davvi-Trøndelagas mii ii leat ovttaga boraspire čivganguovlun. Jus galggašii unnidit boraspirelogu dihto boraspirešlájas de das lea dušše oanehisáigái ávkin boraspirevahágiid ektui dákkár guovlluin. Muhto guhkit áiggi perspektiivvas das livčce unnán beaktu - eará boraspirešlájat bohtet dađistaga daid seamma boazoguohtunguovlluide dainna váikkuhusain ahte ollislaččat eai geahpeduvošii boraspirevahágat. Mánngga oktavuodas lea oppalaš boraspiredeatta dat mii lea mearrideaddji ahte geahpeduvvojit go vahágat vai eai. Dákkár dilálašvuodat mat leat Davvi-Trøndelagas dagahit stuorra hástalusaid ceavzilis boazodollui. Boraspire čivganguovllut leat bohccuid guotteteatnamiin ja dat dagaha váttisin gávdnat guottetbáikkiid gos eai gávdno boraspiret. Dát váikkuha man ollu miesit vahágahttojuvvojit. Dat guokte orohaga main lei stuorámuš boraspirevahát lei Færen/Gasken-Laante ja Áarjel-Njaarke gos lei 64 % ja 59 % vahát misiid guovdu 2010/2011s. Suddjejuvvon boraspiret dagahedje birrasii 90 % dain vahágiin.

Riidováidudeaddji ja eastadeaddji doaibmabijut

Váidudan dihte riiddu gaskal guohtunealáhusa ja boraspiriid leat iešguđetge doaibmabijut geahččaluvvon. Doaibmabijut eai leat báljo doaibman boazodoalus. Vahátlogut boazodoalus leat eanaš guovlluin, ja erenoamážit Davvi-Trøndelagas bohtán dakkár dássái ahte dat uhkidit gánnáheami. (Boazodoalu resursarehketdoallu 2012 ovddas). Dát rehketdoallu čájeha maiddá ahte boazodoallu olles Norggas rahčá stuorra vahátloguiguin boraspiriid geažil. Mii guoská sávvadoallui de leat ollu sávvadoalut ferten heaittihit doaimma boraspirevaháigiid geažil.

Sihke sávzaealáhusas ja boazodoalus leat headástuvvan ja ballet ahte ealáhusvuodđu rábistuvvo eret stuorra boraspirevaháigiid geažil Dát ealáhusat vásihit ahte sis ii leat makkárge váikkuhanvejolašvuotta boraspirehálddašeamis. Goappašagat ealáhusat vásiheaba ahte eai jáhkkojuvvo boraspirehálddašeami ja boraspireduktiiid ektui. Sii vásihit ahte eai váldo duođas ja ahte ii okta ge sin gula. Hálddašepmi ii báljo válde vuhtii sin árbevirolaš máhtuid ja vásáhusaid.

Fylkkamánniid buhtadus-máksimat leat leamaš vuollegaččat daid duohta vaháigiid ektui. Davvi-Trøndelagas, Nordlánddas ja Romssa fylkkas máksuojuvvo gaskal 45 ja 55 % dan supmis main boazodoallit leat ohcan buhtadusa. Sávvadoalus leat seamma logut. Romssa fylkkas ja Finnmárkkus dagahii dát proseanta namalassii 32 ja 59 % 2011s.

Dearvvašvuoda ja psykalaš gillámušat olbmuiin geat gullet guohtunealáhusaide lea unnán dutkojuvvon, muhto dearvvašvuodaškosá oktavuodas Liernes ja Namdalseid suohkaniin Davvi-Trøndelagas, HUNT 3 (2006 – 08) – Rovdyr og helse lea dát iskojuvvon. Ulbmil iskosiin lei čalmmustahttit boraspiriid váikkuhusaid álbmoga ja servodaga guovdu guovlluin gos leat ollu boraspiret. Dát dutkan čájehii ahte olbmuiin guovlluin gos leat ollu boraspiret, erenoamážit guovžžat, lea eallinárvu, dearvvašvuotta ja loaktin hedjonan.

Norgga Boazosápmelaččaid Rükasearvi lea bivdán SÁNAGA (Sámi našunála gealboguovddáš) čadahit dearvvašvuodaškosá boazodolliid gaskkas psykososiála diliid hárrái boraspiriid oktavuodas. Iskos ii leat vel gárvvis.

Nu mo dilli lea dál de lea áidna vaháeastadeaddji doaibmabidju unnidit boraspiremáddodaga.

Eahpečielggaduvvon rollat gaskal eanandoalueiseválddiid ja birasgáhtteneiseválddiid boraspirepolitihkas

Leat čielga erohusat oainnus mo boraspirepolitihkka galgá biddjot johtui gaskal Eanandoalu- ja biepmudepartemeanta ja Birasgáhttenpartemeantta. Vaikke vel Stuorradiggi lea mearridan ahte galget leat sihke boraspiret ja guohtuneallit meahcis lea dilli dál nu ahte muhttin guovlluin hoigaduvvojit guohtunealáhusat eret daid guovlluin mat leat leamaš guohtun. Mii leat registreren ahte sávvadoallu lea jávkan Báhcaveileagis ja Romssa fylkka siseatnanosiin eanaš boraspirepolitihka geažil. Go árvoštallá ahte galget go leat ealáhusberoštumit vai birasgáhttenberoštumit mat galget eanemus mearkkašit guovlluin gos leat ollu boraspiret de dakkár mearrádus váikkuha guohtunealáhusaide mat leat guovllus. Seamma láhkai de dat váikkuha boraspiremáddodahkii guovllus. Mánngas sis guđet barget sávzzaiguin dahje bohccuiguin guovlluin gos leat ollu boraspiret lea unnán jáhkku boraspirehálddašepmái boraspirepolitihka geažil.

Boraspirehálddašeami eahpečielggaduvvon rollaid váikkuhus lea ahte eanandoalu- dahje birasgáhtteneiseválddit eai čuovvolahte ollašuttima Stuorradikki mearrádusain dan ektui ahte galget go Norggas leat guohtunealáhusat dahje boraspiret. Ealáhusberoštumiid bealis oaivilduvvo ahte boraspiret leat áittan ceavzilis guohtunealáhussii.

Ealáhusorganisašuvnnat sihke eanandoalus ja boazodoalus jerret leat go boraspirehálddašeamis rivttes máddodatlogut boraspirehálddašeamis. Boraspirehálddašepmi bidjá vuolimus-logu vuodđun go čilge boraspiremáddodagaid, muhto mánngga oktavuodas leat máddodagat stuorát go maid hálddašepmi bidjá vuodđun. Boraspireregistreremat maid ealáhusdoallit leat dahkan eai álo váldojuvvo vuhtii. Nubbi váikkuhus boraspirehálddašeami eahpečielggaduvvon rollain lea ahte eará hálddašeamioránat nu go Biebmobearráigeahččus leat iešguđetge stivrensignálat váldit vuhtii. Boraspirepolitihkas leat elliid eaiggádat biddjojuvvon ovddasvástideaddjin daid guohtunelliid gillámušaide go boraspiret daid rohkkáhit. Biebmobearráigeahččus lea vejolašvuotta gielidit guođoheamis guovlluin gos ovdalis jagiid leamaš stuorra vahágat boraspiriid geažil. Eanandoalu- ja biepmodepartemeanta seaguhedje iežaset guohtun-gieldináššái dalle go Biebmobearráigeahčču áiggu bidjat johtui guođohangildosa guovlluin

gos boraspiret ledje dagahan stuorra vahágiid. Vaikke vel Biebmobearráigeahčču ii leat duohtan dahkan dán vejolašvuoda sámi guovlluin de leat guohtunealáhusat boahtán dan dillái ahte ealliid eaiggádat leat biddjon ovddasvástideaddjin háhkan dihte eallinguovlluid boraspiriide. Váikkuhus dása lea ahte guohtuneallit hoigaduvvojit eret sin guohtumiin boraspiriide ávkin.

Boraspireiseiválldiin lea vejolašvuolta geahpedit boraspiriid oktavuodain goas guohtunealáhus gillá stuorra vahágiid geažil. Muhttin guovlluin lea mángii dáhpáhuvvan ahte go evttohuvvo geahpedit boraspirelogu, de leat birasgáhttenorganisašuvnnat váidalan geahpedeami. Dat mearkkaša ahte ferte mañidit bivddu vuorddedettiin váidinproseassa. Eanaš dilálašvuodain lea Luondduhálldašeami direktoráhta ja Birasgáhttendepartemeanta miehtan organisašuvnnaid moaitagiidda. Váikkuhus dása lea ahte boraspirelohku lassána daid váikkuhusaiguin mat das leat guohtunelliide.

Dákkár dilálašvuodát leat mielde dagahit eahpe-luohttevašvuoda boraspirehálldašeapmái, ja dat lea stuorra váttisvuolta go dás lea dárbblaš ahte goappašiid bealis lea luohhtevašvuolta nubbái. Go hálldašeapmi ja dutkan ii váldde duođas olbmuid vásáhusaid, áicamiid ja máhtu de ii leat dát searvvis láchit buori boraspirehálldašeami.

Stuorradiggi lea defineren meriid sihke riikka eanandoalualáhusa ja boraspirepolitihkka ovdáneapmái. Sámedikki mielas ii oktiivástit Stuorradikki mihttu ahte olles riikkas galgá leat eanandoalu dainna politihkain mii birasgáhtteneiseiválldiin lea.

Norgga boraspirepolitihka láchavuodđu sámi ealáhusaid ektui

Leat mánga lága mat mearridit norgga boraspirepolitihka. Dán čielggadeamis deattuhuvvojit dat njuolggadusat ja konvenšuvnnat main lea mearkkašupmi sámi boazodollui ja eanandollui.

Guovddáš rámmaeavttut

Norga ratifiserii konvenšuvnna vilda eurohpaláš šattuid ja ealliid ja sin eallinguovlluid suddjema birra (Bern-konvenšuvnna) miessemánu 27. b. 1986s.

Ulbmil lea seailluhit vilda šaddočkakkáldaga ja fauna ja sin eallinguovlluid. Konvenšuvnna doaibmaguovlu ii guoskka kulturšattuid ja šibihiid várjaleapmái ja seailluheapmái. Erenoamážit galgá deattuhuvvot šlájaid seailluhit mat leat áitojuvvon dahje leat hearkkit.

Artihkal 2 lea konvenšuvnna dábalaš mearrádus šlájaid seailluheamis. Leat šlajat iešalddis mat galget seailluhuvvot, ja juohke máddodat šlajas, dán oktavuodas boraspiret. Máddodagaid seailluheapmi gullá buot beliide (stáhtaide). Dát sisttisdoallá earret eará ahte šlajat mat juhkojuvvojit guovtti dahje eanet beliin, de lea juohke bealis sihke iešheanaláš ja oktasaš ovddasvástádus ahte máddodat lea ceavzil.

Artihkal 6 lea guovddáš ollašuttin dihte guhkesáiggi geatnegasvuodaid mat leat čadnon máddodagaid huksemii dahje seailluheapmái. Dása biddjo geatnegasvuolta čadahit "dárbblaš ja heivvolaš" láchkaaddi ja hálldahuslaš doaibmabijuid sihkkarastin dihte seailluhit daid šlájaid mat leat čállojuvvon konvenšuvnna Mielddus II:ii. Dát mielddus siskkilda earret eará geatki, guovžža, gumppe ja goaskima. Artihkal 7 addá vástideaddji mearrádusaid šlájaid hárrái mat leat čállojuvvon konvenšuvnna Mielddus III:ii, masa albbas lea čállon.

Vaikke vel artihkal 6 ja 7 gielda buot lágan geahpedeami daid šlájain mat leat dáid listtuin, de addá artihkal 9 lobi spiehkastit dain várjalan dihte dihto beroštumiid. Vai sáhtta spiehkastit 6 ja 7 artihkkala gildosis de ferte olahit goappašiid eavttuid ja ovtta liigeeavttuin. Vuosttaš oppalaš eaktu lea ahte ii leat oktage eará dohkálaš čoavddus. Nubbi oppalaš eaktu lea ahte spiehkastat ii leat vahágin máddodaga ceavzimii. Dat liigeeaktu mii heive buoremusat lea ahte spiehkastat galgá hehttet duođalaš vahágiid earret eará šibihiid ja bohccuid guovdu.

Sihke Bernkonvenšuvdna ja Luondduriggodatláhka sáhtta áddejuvvo ja dulkojuvvo dan láchai ahte eará beroštumit - dása guoskevaš boazodoalu ja sámi eanandoalu beroštumit galget gozihuvvot.

Ulbmilparagráfas Luonddoriggodatlagas lea čállojuvvon: "lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur".

§ 14 (vektlegging av andre viktige samfunnsinteresser og samiske interesser) Ved vedtak i eller i medhold av loven som berører samiske interesser direkte, skal det innenfor rammen som gjelder for den enkelte bestemmelse legges tilbørlig vekt på hensynet til naturgrunnlaget for samisk kultur.

ON-konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra mearriduvvui 1966s. Dat doaibmagodii Norggas 1976s. Dát konvenšuvdna lea inkorporerejuvvon norgga rievttis – Vuodđolága § 110 a – ja dat manná eará lágaid ovddabeallái, gea. Olmmošvuoigatvuodáláhka § 3. Dán oktavuodas dat mearkkaša ahte stáhta ii sáhte bidjat sámi boazodoalu dahje eanandoalu dakkár dillái ahte sii eai sáhte bargat iežaset ealáhusdoaluin. Vuodđoláhkamearrádus geatnegahtta maiddá Stuorradikki láhkaaddin. Maiddá ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain ja ON julggaštus eamiálbmotvuoigatvuodaid birra, mii mearriduvvui ON:as 2007s duodašta eamiálbmogiid vuoigatvuodaid iežaset guovlluide ja ealáhusčadaheapmái - dása gullelaš sámi boazodoalu ja sámi eanandoalu vuoigatvuodta ceavzit namalassii ealáhussan ja dehálaš kulturguoddin. ON julggaštus eamiálbmotvuoigatvuodaid birra, čakčamánu 13. b. 2007 rájes, lea eamiálbmotjulggaštus dehálaš normatiiva vuodđu barggu oktavuodas ovddidit ja várjalit eamiálbmogiid vuoigatvuodaid. Maiddá Norga lea geatnegahttan iežas, naba politihkalaččat ja moralalaččat, ollásit čađahit julggaštusa mearrádusaid našunála dásis.

Ken Uggerud lea geahčadan gaskavuoda gaskal Bern-konvenšuvnna ja ON olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnnaid Norgga boazosápmelaččaid riikasearvvi ovddas. (Rovdyrvern ja menneskerettigheter i reindriftens områder, 2001)

Su konklusuvdna lea ahte ON-konvenšuvnna artihkal 27s lea eanet deaddu go Bern-konvenšuvnna.

Dán son ákkastallá dainna ahte ON-konvenšuvnna artihkal 27 lea váldon njuolga norgga riektái, ja olmmošvuoigatvuodálága § 3 mielde manná ovddabeal eará lágaid Norggas Uggerud oainvilda ahte dán namuhuvvon nana ákkastallama vuodul ahte artihkal 27 ii dohkket dakkár boraspirehálldašeami mii mielddisbuktá heaittiheami dahje ahte áitojuvvo heaittihit boazodoalu muhttin guovllus.

Olmmošvuoigatvuodáláhka - ratifiserejuvvon Norggas 1999s, lea maid čielggas: Buot álbmogat sáhttet iežaset ulbmiliidda mearridit iežaset luondduriggodagaid ja gávdnosiid, nu guhká go dat bisuha geatnegasvuodaid mat leat internašunála ruđalaš ovttasbarggu, mat leat vuodđuduvvon mánggabealat ávkkis ja álbmotrievttalaš njuolggadusain. Ii ovttage oktavuodas galgga álbmogis rievduvot iežas eksisteansavuodu. Dát ii leat láhka mii lea čadnon eamiálbmogiidda erenoamážit, muhto álbmogiidda oppalaččat - leaččat dal sápmelaš dahje it.

Konklusuvdnan sáhtta dadjat ahte eai konvenšuvnna eai ge láhkavuodut galgga dadjat maidige eará go ahte boraspiret galget hálldašuvvot dakkár vugiin ahte dat eai váldde sámi boazodoalu ja eanandoalu ealáhusvuodu dahje kulturvuodu eret.

Boahteáiggi boraspirepolitihkka

Hástalusat

Sámediggi oaidná ahte leat ollu hástalusat čadnon otná boraspirehálldašeapmái. Dát guoská erenoamážit sámi guovlluide gos bohccot ja sávzzat guhtot dain seamma guovlluin gos leat boraspiret. Odne dagaha boraspirehálldašeapmi ollu hástalusaid dáid sámi ealáhusaide stuorra boraspiremáddodagaid geažil sámi guovlluin. Boraspirepolitihka mielddisbuktá dál stuorra negatiiva váikkuhusaid guohtunealáhusaide – dákkár politihkka ii sáhte joatkašuvvat alma guohtunealáhusaid eallinvuodđu áitojuvvo. Sámi ealáhusain mat dađistaga vásihit stuorra vahágiid guohtumiin hedjona ekonomalaš vuodđu. Sámediggi lea hui eahpádušas ahte oktiivástidago stáhta boraspirepolitihkka guoski eamiálbmotrivttiin. Váldohástalus norgga boraspirepolitihkkii lea sihkarastit ávnnaslaš vuodu sámi kultuvrii. Lea stáhtas, ja erenoamážit birasgáhtteneiseválddit ja eanandoalueiseválddit geain lea ovddasvástáduš dása. Sámediggi lea ovttasbargoguoibmi dán barggus, ja dehálaš reaidun dan oktavuodas lea konsultašuvdnašiehtadus man sihke Ráđđehus ja Sámediggi leaba vuolláičállán.

Mihtut boraspirepolitihkas guohtunealáhusaid ektui

Stuorradikki boraspirešiehtadusa oktavuodas jotkkii Stuorradiggi guovtteoasat mihtumeari 2004is. Dát mearkkaša ahte galget leat sihke boraspiret ja guohtunealáhusat riikas. Guohtunealáhusat ja boraspiret meannuduvvojit iešguđetge lágkai iešguđet guovlluid mielde. Vuoruhuvvon guohtuneatnamiin galgá leat álkit oazžut bivdolobi borasspiriide. Vuoruhuvvon boraspireguovlluin galget ges leat stuorát gáibádušat beaktilis bargguide eastadan dihte boraspirevahágiid, ja guohtunealáhusat galget heivehuvvot borasspiriid ektui.

Našunála mihtut dagahit stuorra hástalusaid sámi guohtonealáhusaide. Vahágat borasspiriid geažil leat lassánan 2004 rájes. Stuorra oassi noađis mii boahdá das go galget leat boraspiret, lea biddjon sámi guovlluide. Vaikke lohku sávzzavahágiin lea nijedjan, de leat vahágat oppalaččat ain seamma stuorrát – čilgehus dása lea ahte sávzzalohku guohtuneatnamiin lea nijedjan seamma loguin go vahátlogut leat nijedjan.

Jus mihtut boraspireloguid ektui galget ollašuvvot de mielddisbuktá dát ahte galget leat vel eanet boraspiret go mat odne leat. Dálá dilis leat jo alla vahátlogut sihke boazo- ja sávzzadoalus. Joatka boraspire-laskamis dagaha vel stuorrát hástalusaid sámi ealáhusaide go mat dál leat. Dát hástala maid Norgga stáhta ollásuhttit našunála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid, mat Norgga stáhtas leat sápmelaččaid guovdu eamiálbmogin. Dan oktavuodas lea dehálaš oaidnit oktiivástidago boraspirepolitihka ja boraspirehálldašepmi daid álbmotrievttálaš geatnegasvuodáiguin mat bohtet ovdan Vuodđolága § 110 a:as, buohtastahttojuvvon SP art. 27. Gulahallanšiehtadus šaddá dehálaš veahkkeneavvun Sámediggái láchčn dihte dili sámi ealáhusaide nu ahte ain sáhttet geavahit meahcceguovlluid ealáhusdoaimmaide.

Našunála boraspirepolitihkas lea áigumuš ahte eai galgga leat čivgi gumpet sámi boazodoaluguovlluin. Boazodollui, ja maiddá sávzdollui lea áibbas mearrideaddji mearkkašupmi das ahte gumpeguovlu ii viiddiduvvo. Leat jo stuorra hástalusat gumppiiguin mat eai beare vádjol ja gotte bohccuid, muhto mat dagahit balu ja mášohisvuoda ja dagahit ahte masttadit ealuid.

Duohta máddodatlogut ja boranávdidiid váilevaš geahpadeapmi

Logut mat muitalit máddodagaid sámi guovlluin eai doala deaivása – dat leat stuorrát go maid birasgáhtteneiseválddit bidjet vuodđun. Boraspirepolitihkas lea vuolimus-lohku mii biddjo vuodđun go máddodatmearri mearriduvvo. Hástalus ovddasguvlui lea fidnet loguid mat dollet eanet deaivása go dat logut maid hálldašepmi dál geavaha.

Ahte boraspiret bohtet ránnjáriikkain ii váldo vuhtii go máddodatmearri árvoštallojuvvo. Stuorra rádjáguovllut Ruoŋa, Suoma ja Rušša rájaid bokte dagahit ahte alo leat boraspiret norgga bealde mat vádjolit guhkes gaskkaid. Lagat ovttasbargu Sámedikkiin gaskaneaset sáhtta leat vuohki váikkuhit nášunalastáhtaid boraspirepolitihka gáhtten dihte guohtonelliid. Hástalus lea dákkár ovttasbarggu oazžut doaibmat Sámedikkiid gaski. Ieš guđet ge riikkain deattuhit dasa lassin boraspirepolitihka ieš guđet ge láchkai, ja Suopma ja Ruošša vuoruhit unnán resurssaid boraspirehálldašepmái.

Getkkiid ja albasiid bivdu ii vástit máddodatmeriide maid Stuorradiigi lea mearridan. Boraspire bivdu-ordnet lea dávjá bivdiid eaktodáhtolašvuoda ja dáhttu duohken, ja das sáhtta leat mearkkašupmi dasa ahte lihkostuvvá og bivdu. Mánngga oktavuodas lea Stáda Luonddubearráigeahčču ferten bivdit vearrámus borasspiriid earret eará bivduin biejuin ja helikoptergeavahemiin. Go dálá boraspire bivdu-ordnet ii doaimma berrešit eará čovdosat veardiduvvot, nu mo ásahtit buoret ortnegiid gokčan dihtii gielddaid gaskasaš bivdojoavkkuid goluid. Gos lea lunddolaš de ferte rahpat vejolašvuoha ruhtadit gielddalaš bivdojoavkkuid. Bivdu bivdoáiggis lea eaktodahtolaš ja bivdu lea vel dakkár áiggis go lea unnán čuovga oanehis beivviin ja go lea veaigi. Hástalus lea movttidahttit bivdiid oidnet dan ulbmillažžan bivdit jahkásaš bivdoeriid vuolidan dihte vahátloguid guohtonealáhusain sámi guovlluin.

Máhttovuodđu

Iešguđet dutkanbirrasat čađahit mánnggaid dutkanbargguid borasspiriid birra. Leat boraspireeiseválddit guđet leat diŋgon ollu dan dutkama mii lea boraspirehálldašepmis. Sámi árbediehtu ii váldojuvvo mielde boraspiredutkanmii ii ge boraspirehálldašepmái. Dat mii šaddá dehálaš lea hukset luohhtevaš dutkama ja luohhtevašvuoda sámi birrasiid ja dutkanbargguid gaskal. Odne lea stuorra erohus gaskal logu maid birasgáhtteneiseválddit lohket máddodatlogus ja dan mii duodaid lea. Lea maid erohus gaskal logu maid ealáhusas ohcet buhtadussan boraspirevahágiid geažil ja supmis mii duodaid mákso dán ovddas. Vahágiid duodaštit lea okta dain stuorrámus hástalusain boraspirehálldašepmis. Dát guoská erenoamážit boazodollui go eanaš áiggi lea lávda eallu. Go ráppit vuos lea gávdnon de lea dávjá gollan nu guhkes áigi ahte lea váttis duodaštit ahte lea duoda boraspire mii lea goddán bohcco.

Sámi árbediehtu galgá deattuhuvvot buot áššáigullevaš dutkamis. Sámi árbevirolásmáhttu galgá maid deattuhuvvot máddodatmearri mearrideami oktavuodas ja leat vuodđun boahhteáiggi boraspirehálldašepmis. Lea mearrideaddji ahte lea sihkkaris máhttovuodđu vai boraspirelávdegottit

galget sáhttit váldit rivttes mearrádusaid ja ahte boraspirehálddašeamis muđui galgá leat ollislaš govva duohta máddodatloguin. Hástalus lea atnit ávkki árbedieđus mii gávdno boazodoalus ja eanandoalus ja geavahit dán máhttu dutkamis ja hálddašeamis.

Dutkan čájeha ahte vahátlogut boazodoalus Norggas, Ruotas ja Suomas leat issoras allat. Mañimus dutkan Ruotas: "Renhjord i kollaps, produktivitet, kondition och renförfluster i Njaarke Sameby", (Sveriges landbruksuniversitet, rapport 285, Uppsala 2013) čájeha ahte borspiret Njaarke čearus leat unnudan buvttadeami, ja lea dalle várra ahte buvttadeapmi oalát bisána. Stuorra aldo- ja miessevaháгат leat mielddisbuktán ahte buvttadeapmi njiedjá. Njaarke čearus lea rádjá boazoorohagaide Færenii, Skæhkerii ja Låartii Davvi-Trøndelágas. Davvi-Trøndelága stuorra vahátloguid vuodul ráhkaduvvui bargorapporta, maid Birasgáhttendepartemeanta ja Eanadoallo- ja biepmodepartemeanta álggahedje (Rapport fra arbeidsgruppen for reduksjon av konfliktnivået mellom rovdyr og reindrift i Nord-Trøndelag 2009). Dán rapportta boadus lei ahte dutkanásahus NINA oáččui bargun rahkadit dutkanprošeavtta Skæhkeri, Låarte ja Luvllie-Njåavmesje boazoorohagin.

2012/2013 boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas šihte NBR ja stáhta Eanadoallo- ja biepmodepartemeantta (EBD) bokte ásaht bargojoavkku, mas goappašat bealit leat mielde, mii galggai guorahallat Romssa ja Nordlándda diliid lasihan dihtii produktivitehta. Boazodoalloressursarehketdoallu čájeha sullasaš lágan negatiiva produktivitehta ovdáneami boraspirevahágiid geažil. EBD oáččui NBR mieđihit váldit Davvi-Trøndelága maiddá mielde guorahallamii. Bargojoavku čájeha ahte vahátlogut leat stuorrát, ja leat lassánana maiddá Nordlánddas ja Romssas dain golmma mañimus jagiin. (Vurdering av situasjonen for reindriften i Troms, Nordland og Nord-Trøndelag, Rapport fra partssammensatt arbeidsgruppe 2012)

Ruota guovžarapporta (Björnpredation på ren och potentiella effekter av tre förebyggande åtgärder. skogssameby och skogssameby, Rapport fra Viltskadecenter 2012:6), čájeha ahte guovža dagaha stuorra oasi miessevahágiin Udtja ja Váhčira čearuin. Vaháгат ledje stuorábut go ledje navdán, ja ahte buhtadusaid maid sii ledje ožžon eai lean sullii ge vahágiid ektui. Dutkan čájehii maiddá ahte ii lean stuorra eaffeakta váldit dušše guovžžaid mat vahágiid dahke. Dutkan konkluderii ahte mađi árat giđđat guovža goddojuvvui dađi buoret effeakta lei bivddus, ja ahte goddit njiŋŋalasguovžžaid main ledje boarrásat čivggat lea stuorra effeakta miessevahágiidda.

Gánnáheapmi

Gánnáheapmi boazodoalus lea mángga ášši duohken mat leat olggobealde boazodoalu. Vaháгат maid boraspiret leat dagahan lea okta dain áššiin mii lea šaddan nu stuorisin ahte áitá muhttin boazodolliid eksisteanssa. Njuovvanmearri njiedjá go massá ollu bohccuid boraspiriid geažil. Buvttaeallit eai bálle šaddat njuovvan mađe sturrodahkii. Dát sáhtá mearkkašit ahte boazodoalualáhus ferte vuoittahallat go leat menddo stuorra vaháгат buvttaelliid ja misiid guovdu. Boazodoalloaláhusas ain ferte leat ulbmilin doalahit ealáhusa mii lea ceavzil ekonomalaččat.

Nu go boazodoallu ge, de lea sávzadoallu vuodđuduvvon dasa ahte sávza guohtu meahcis guođoheaddji ja gilvima haga. Ruđalaš tienas biddjo meahcceguohtuneatnamiidda, ja lea mearrideaddji oazžun dihte gánnáhahtti sávzaealáhusa. Lea čájehuvvon ahte eastadeaddji doaibmabijut leat dagahan doalu divrrasin dahje ahte váttisvuodát mañiduvvojit mañit áigái. Jus áin galggaš leat sávzaealáhus mas meahcci lea oassi doalus, de fertejit boahit rievdadeamit boraspirehálddašeapmái. Hástalus lea sáhttit joatkit guovttebealat áigumuša ahte galget leat sihke boraspiret ja guohtuneallit alma guohtunealáhusat hoigaduvvot eret iežaset guovlluin.

Psykososiála diliit

Ferte bidjat eanet fuopmášumi psykososiála diliide guohtunelliid vahágiid oktavuodas. Dákkár noađit eai dušše čuoza elliid eaiggádi, muhto maiddá earát bearrašis, ja erenoamážit mánát ja nuorat sáhttet šaddat vásihit psykalaš nođiid. Sihke boazodoalus ja sávzadoalus lea dábálaš ahte olles bearaš lea searvvis beaivválaš doalus birra jagi. Dás šaddá dehálaš ásaht ealáhusdoaimma mas lea buorre beaggin ja nu unnán go vejolaš gillámušat guohtunelliide. Dat dagahivčče vuoddu oččodit nuoraid dáid ealáhusaide. Guovllut gos boraspiret váldet ollu guohtunelliid eai givtte nuoraid ásaht doaluid dohko.

Hástalus lea dahkat sihke ealliid eaiggáda ja reasta bearrašis gearggusin diehtit mo galget meannudit dan psykalaš noađi go boraspiret vahágahttet sakka.

Guovllupolitihkalaš vuhtiiváldimat boraspirepolitihkas

Sihke boazodoallu ja sávzodoallu leat ealáhusat mat leat báikegottiin. Dat dagahit máŋgga guovllus dehálaš oasi bargodilálašvuodas ja nu ássama vuodus. Sámediggái lea dehálaš bisuhit bargodilálašvuoda ja ássama sámi guovlluin. Sámi ealáhus lea erenoamáš dan láhkai ahte vuodđoealáhusaid oassi lea duppal nu stuoris go muđui riikkas. Stuorradiggedieđáhusas biepmo- ja eanandoalupolitihka birra 2012s lea okta váldoulbmiliin sihkarastit eanandoalu miehta riikka. Dan oktavuodas lea čájehuvvon man dehálaš lea geahččat eanandoalupolitihkalaš váikkuhangaskaomiid muđui guovllupolitihkalaš árijain ovtas. Buorre guovllupolitihka ferte maiddá geatnegahttit Ráđđehusa čadahit boraspirepolitihka mii váldá vuhtii ássama sámi guovlluin.

Mihttu

Geahpedit vahágiid maid boraspiret dahket nu ahte boazodoallu ja eanandoallu sáhttet ávkkestallat árbevirolaš guohtuneatnamiid guohtumii. Guhkebuš áiggis fertejit máddodatmearit geahpeduvvot sámi guovlluin.

Strategiijat

Bargat politihkalaččat ráđđehusa ektui dainna lágiin vai boraspirepolitihkas eanet vuhtii váldjuvvošedje guođohanealáhusat. Sámedikkis go lea sámiid álbmotválljen orgána galgá leat stuorát váikkuhanfápmu nationála boraspirepolitihkas.

Nannosat fokus álbmotrievtti hárrái boraspirepolitihka ja dan hálddašeami ektui.

Láhčit nu ahte Sámedikki áirasat regionála boraspirelávdegottiin lea oktasaš gealbovuodđu sámi ealáhusaid, sámi servodatovdáneami birra ja ođasmahtton dutkan boraspire birra.

Nannosat báikkálaš mielde mearrideapmi boraspirehálddašeami ektui. Báikkálaš máhttu galgá deattuhuvvot čielgaseappot sihke hálddašeami ja dutkama ektui. Čeahppudahttit bivdoserviid ja buoridit ekonomalaš buhtadusa bivdoserviide beavttálmahttin dihte bivddu.

Lávgadet gulahallan boraspirehálddašeami ja boazodoalu gaskka.

Guovlulaš boraspirelávdegottiid integritehta sin hálddašandoaimmaid ektui galgá nannejuvvot. Ferte leat čielgaseappo gaska Birasgáhttentdepartemeantta, politihkalaš orgánan ja lávdegottiid gaskka hálddašanorgánan.

Politihkalaččat bargat dan ala ahte boraspirehálddašeapmi Norggas, Ruotas ja Suomas sáhttá soahpat ahte geahpedit boraspirenáli, ja soahpat oktasaš čovdosa hástalusaid boraspirehálddašeami siskkobealde

Mearkkašupmi Bargiidbellodaga áirras Per Mathis Oskal

Boraspiret dagahit juohke jagi stuorra ekonomalaš vahágiid boazodollui ja eanadollui. Boraspiret borret badjebáhčaga, dakkár ealáhusas mii lea juo vuolimusaid gaskkas dietnasa dáfus. Eat šat nagot hálddašit boraspiremáddodaga, ja ollu guovlluin lea ealáhusvuodđu jávkamin. Guovža ja gumpe čuovvoluvvo dárkilit dakkár prošeavttaid bokte go DNA váldimiin ja iskkademiin, ja dalle lea veahá álkit čuovvut mielde. Albbas, geatki ja goaskin lei leat baicce vuoruhuvvon. Dát boraspirešlájat, lassin mearragoaskimii mii ii adnojuvvo boraspiren bohcco ja sávzza ektui, leat stuorámuš áittan bajábealde namuhuvvon ealáhusaide.

ScanLynx-prošeakta mas albbas radiomerkejuvvo, lea duodaštan ahte dutkanbohtosiid mat leat čadahuvvon eará guovlluin, ii sáhte geavahit bohccuid ektui Romssa suohkanis ja Finnmárkku fylkkas. Dan geažil do dán guovllus lea sávzzaid lohku uhcit, de dat dagaha ahte boazovahát lea stuorát. Ferte

álggahit máddodatregistreremiid buot namuhuvvon boraspiriid ektui, vai sáhttit dohkálaččat hálddašit daid boraspiriid geahpedeami mat dagahit boazo- ja šibitvahágiid. Lea váttis duodaštit vahágiid, ja lea stuorra nágga buhtadusortnegiid alde. Stuorát oassi sávzavahágiin buhtaduvvo go boazovahágii. Albbashálddašeapmi Norggas ferte rievdaduvvot, ja lágiduvvot seamma láhkai go gumpehálddašeapmi, dm. Boazodoalloguovlluid máttabealde.

Ferte maid álggahit goaskinhálddašeami. Dat ii čađahuvvo dál. Dattetge oaidná Sámediggi buoridanvejolašvuoda soabahusas geatkki ektui. Geatkemáddodat lea várra dat boraspiremáddodat man lea váddáseamos geahpedit, ja boraspire soabahusas nannejuvvo ahte dálá liseansabivdin ii doaimma dohkálaččat. Dattetge galgá jotkojuvvot seamma láhkai. Geatke- ja albbasčivgamiid lohku lea mañimus jagiid leamaš mealgat bajábealde máddodatmeari, dan miedihit soabahusas. Dat mihttomearri galgá jotkojuvvot ahte liseansabivdin galgá leat váldováikkuhangaskaoapmin geatkki máddodatmuddemis, nu ahte čivganbáikkiid ereliiggánis geahpedeami guhkit áiggi vuollá sáhttá uhcidit nu ollu go vejolaš. Birashálddašeami geatkegeahpedeami galgá nu guhkás go vejolaš čađahit liseansabivdináigodagas, muhto dattetge nu ahte geahpedeapmi čađahuvvo nu beaktilit goluid ektui go vejolaš. Finnmarkku dáfus lea váttis geahpedit geatkki liseansaáigodagas, mii nohká guovvamánu 15. b. II LEAT ulbmillaš ahte bivdojuvvot jagi seavdnjadeamos áiggi.

Dutkan

Dutkan daid bealis geain lea lagaš čatnaseapmi stáhta eiseválddiide, gáibida erenoamáš buori ovttasbarggu ealáhusaiguin, mat ovddastit árbemáhtu. Dutkamis ferte leat ollislaš perspektiiva, ja ferte kvalitehta ja kvantitehta dáfus leat nu buorre ahte dasa miedihuvvo ja ahte dasa jáhkket maiddá guohtunealáhusa doaimmaheaddjit.

Boraspirepolitihka hálddašanrevisuvdna

Sámediggi ávžžuha sámediggeráđi váldit oktavuoda Riikkarevisuvnnain dainna ulbmiliin ahte oažžut hálddašanrevisuvnna gustojeaddji boraspirepolitihkas.

Guohtunealáhusas lea stuorra fuolastuvvan guohttuelliid vahágiid geažil, maida ráfáidahttojuvvon boraspiret ja goaskin leat sivalaččat. Olmmošlaš bealli dás mearkkaša ahte sin eallinkvalitehta fuotnu, geaidda boraspirevahátagat čuhcet, sihke dat ahte oaidnit ahte eallit vahágahttojuvvot ja goddojit, ja ahte rievduvvot stuorra diasvuodu boraspirevahágiid geažil.

Stuorradikki boraspiresoabahus mearkkaš máddodatmeriid bidjama dan njealji stuorra boraspire várás gumppe, geatkki, albasa ja guovžža. Hálddašeami ovddasvástádus dat lea ahte čađahit daid mearrádusaid maid Stuorradiggi lea dahkan. Ráfáidahttojuvvon boraspiriid registreren čájeha mánga regionnas ahte stuorradikki mearridan boraspiremáddodatmearri lea eanet go juksojuvvon. Ráfáidahttojuvvon boraspiriid geahpedeapmi lea čađahuvvon, almmá dan haga ahte máddodagat leat juksan mihttomeriid.

Ollu dan ovddasvástádusas ahte čađahit doaibmabijuid mat ráddjejit guohttuelliid massima ráfáidahttojuvvon boraspiriide, lea biddjojuvvon regionála boraspirelávdegottiide, muhto lávdegottiin váilu dárbbaslaš láhkavuodđu dasa ahte čađahit beaktilis doaibmabijuid mat ráddjejit vahágiid.

Riikkarevisuvdna ávžžuhuvvo iskat mo Stuorradikki mearrádusat boraspiresoabahusas leat čađahuvvon. Riikkarevisuvdna ávžžuhuvvo maiddá iskat mo boraspiresoabahus doaibmá daid konvenšuvnnaid ektui maid Norga lea dohkkehan, earret eará ILO-konvenšuvnna nr 169 ektui ja ON konvenšuvnna ektui siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.12.13 dii. 11.45.

Ášši/Sak EKL 006/13

Ášši/Sak DC 048/13

Sámedikki cealkámuš 2014/2015 boazodoallošiehtadussii

Arkiivaáššennr.
13/4704

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđi	30.10.13	SR 146/13
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	19. – 22.11.13	EKL 006/13
Sámedikki dievasčoahkkin	26. – 29.05.09	DC 48/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahkku juovlamánu 4. b. 2013 dii. 09.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	30.10.13	Sámediggeráđi/sametingráđet	Ášši/Sak 146/13

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Álggahus

Sámediggái lea deatalaš ahte boazodoalus, sámi servodaga vuodđoealáhusas, leat buorit rámmaeavttut. Boazodoallošiehtadus gaskal stáhta ja boazodoalu Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi bokte lea deatalaš reaidun dasa ahte čuovvolit boazodoalopolitihka mihttomeriid. Sámedikkis lea dárkojeaddji rolla boazodoallošiehtadallamiin, ja buktá cealkámušaid beliide ovdal šiehtadallamiid.

Sámediggi áigu cealkámušastis 2014/2015 boazodoallošiehtadallami čujuhit politihkkasurggiide maid mii bivdit šiehtadalliid atnit fuolas šiehtadallamiin.

Boazodoallošiehtadusas lea mañimus jagiid leamaš nana ealáhusbeallásaš fokus, ja váikkuhangaskaoamit leat rievdan dasa ahte dat láchčet dilálašvuodaid daidda boazodolliide geain boazodoallu lea váldodoaibman. Sámediggi lea posiitiiva dakkár ovdáneapmái mii doarju ealáhusbeali, muhto áigu dattetge deattuhit man deatalaš dat lea ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit maiddái leat mielde bisuheamen boazodoalu bearašvuđot ealáhussan. Boazodoallu lea sámi kultuvrra geađejuolgi, sihke ealáhussan ja kulturdoaimmaheapmin. Danne ii sáhte sirret boazodoalu kultuvrran ja boazodoalu ealáhussan. Dása ferte boazodoallošiehtadus maiddái dávistit. Sámediggi bivdá lassáneami boazodoallošiehtadusa bušeahttarámmain váikkuhangaskaomiide mat nannejit boazodoalu bearašvuđot ealáhussan.

Ceavzilis boazodoallu

Lea govda politihkalaš ovttamielalašvuohta dan mihttomeari ektui ahte boazodoallu galgá leat ekonomalaččat, ekologalaččat ja kultuvrralaččat ceavzil. Lea maiddá govda politihkalaš ovttamielalašvuohta das ahte boazodoallu muhtun guovlluin dál ii leat ceavzil, earret eará boazologu, stuorra boraspirevaháigiid, areálasabahkkemiid jna. geažil.

Riikkarevišuvnna iskkadeapmi boazodoalu ceavzilvuođa birra Finnmárkkus čájehii ahte mihttomearit kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilvuođa ektui eai leat doarvái bures ollašuvvan. Sámediggái lea ollislaš áddejupmi ceavzilvuođamihtuin deatalaš, mas oassemihttomearit ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilis ealáhusa birra čadnojuvvojit oktii. Sámediggi deattuha ahte ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilis ealáhus ii leat vuostálasvuođas kultuvrralaš ceavzilvuhtii. Ii ge dat leat eaktun dasa ahte boazodoallu maiddá boahhteáiggis galgá leat sámi kulturguoddin.

Sámediggi oaidná dan dárbbu ahte čadahit ollislaš analysa ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuođas, vuordá mielas barggu stuorradiggedieđáhusain ceavzilis boazodoalu birra. Sámediggi vuordá ahte boazodoallu ja Sámediggi válđojuvvojit nannosit mielde dán bargui.

Boazodoalu areálavuođu sihkkarastin

Areála- ja guohtunresursat leat boazodoalu deataleamos resursavuodđu. Dálá árbevirolaš doallomálla bisuheapmái lea eaktun ahte lea stuorra fokus areálasuodjalussii. Boazodoallu vásiha eanet ja eanet sisabahkkema eará areálageavaheami bealis. Dat dáhpáhuvá almmá dan haga ahte sisabahkkemiid ollislaš váikkuhusat árvvoštallojuvvojit, ja almmá dan haga ahte boazodoallu kapasitehta ja gelbbolašvuođa dáfus oazžu vejolašvuođa leat mielde gávdat čovdosiid mearrádusprosessas.

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoallošiehtadusas ferte vuoruhuvvot nannet dan barggu ahte sihkkarastit boazodoalu areálavuođu, areálaresursaid duođašteami ja goziheami, ja kapasitehta- ja gelbbolašvuođaloktema boazodoalus ja boazodoalu várás. Sámediggi bivdá Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta vuoruhit barggu stáhta plánanjuolggadusaiguin.

Dávjá ákkastuvvo boazodoalu areálasuodjalusdárbbu vuostá ekonomalaš sivaiguin. Ágga geavahuvvo ahte boazodoallu guoskevaš guovllus dahká dušše smávva oasáža ollislaš boazodoalus, ja ahte boazodoallu oppalaččat lea smávva ealáhus ekonomiiija dáfus. Dákkár ákkasteami ferte dustet máhtuin, ja dainna lágiin ahte oazžut čielgasit ovdan daid árvvuid mat leat boazodoalus, sihke servodahkii ja ekonomiiija dáfus. Boazodoallu sámi deatalaš ealáhussan lea deatalaš barggaheaddji ja buktá stuorra árvvuid sámi servodahkii. Boazodoallu lea beaivválaččat mielde gáhttemin sámi giela ja kultuvrra, ja ahte árbediehtu bisuhuvvo, ovddiduvvo ja fievrriiduvvo viidáseappot. Dáid árvvuid ii sáhte mihtidit ruđaiguin.

Sámedikki oaidnu lea ahte das lea hui stuorra mearkkašupmi ahte boazodoallu oazžu duohta vejolašvuođa beassat mielde hálldašit iežas eatnamiid. Dát lea erenoamáš deatalaš go boazodoallohálldahusa mearriduvvon rievdadusat doaibmagohitet 1.1.14 rájes. Go guovllustivrrat heaittihuvvojit, main boazodoalus lei ovddastus, de hedjona boazodoalu váikkuhanfápmu hálldahusas. Danne lea deatalaš nannet boazodoalu kapasitehta ja gelbbolašvuođa beassat duohtavuodas searvat mielváikkuheapmái ja konsultašuvnnaide daid mearrádusain mat sáhttet váikkuhit sidjiide njuolgga, ja erenoamážit areálaássiin.

Danne áigu Sámediggi ávžžuhit šiehtadalliid vuoruhit ruđaid hukset kapasitehta ja gelbbolašvuođa areálavuoigatvuodaid ja –beroštusaid áimmahuššamii go deaivvadit ođđa areálagáibideaddji doaimmaiguin. Dan sáhtta dahkat dainna lágiin ahte lasihit orohatdoarjaga ja sihkkarastit viidáset ekonomalaš doarjaga vuodđudussii Protect. Sámediggi bivdá maiddá ahte Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi oazžu eanet ruđaid boazodoallošiehtadusa bokte, vai sii ožžot buoret vejolašvuođa áimmahuššat boazodoalu beroštusaid.

Sámediggi ávžžuha beliid árvoštallat vejolašvuoda hukset resursaguovddážiid báikkálaččat, maid eanet orohagat sáhttet geavahit. Ná sáhtáši geavahit ja gieđahallat sihke báikkálaš máhtu, stuorát sisabahkkemiid mat gusket eanet orohagaide ja resurssaide buorebut ja beaktileappot.

Boazodoalu ekonomalaš ovdáneapmi

Sámediggi berošta das ahte láchčojuvvo ekonomalaš ovdáneapmái ja eanet árvoháhkamii boazodoalus. Boazodoalu mañimus jagiid heajos dienasovdáneami geažil ja lassánan goluid geažil lea hui deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit leat mielde lasiheamen gánnáhahttivuoda.

Ollislaš rehketdoalu (Totalregnskapet) vuodul leat boazodoalu golut lassánan sakka 2001 rájes. Danne oaivvilda Sámediggi ahte ferte vuoruhit doaibmabijuid mat vuolidit goluid ja njuolgga doarjagiid, dainna lágiin ahte lasihit doarjamáksomeriid mat movttiidahttet njuovvamii ja vuovdimii.

Sihke NRL ja Sámediggi leat mángii ovddidan gáibádusaid ahte divadat boazodoalu mohtorfievrruide ja doallobiergasuidda sihkkojuvvojit, seamma láchkai go eará ealáhusain ge. Sámediggi čujuha ráđdehusjulgeastussii mas čielgasit boahtá ovdan ahte boanddaiguin ja boazoeaiggeáiguin galgá meannuduvvot seamma láchkai doallobiergasiid oktavuodas. Sámediggi bivdá ahte EBD váldá odđa oktavuoda goskevaš departemeanttaiguin vai ášši čoavdašuvašii fargga.

Boazodoallošiehtadus várre jahkásaččat 2,0 miljon ruvnnu Sámedikki bušehtti doarjun dihtii dakkár lotnolasealáhusaid main boazodoallu lea mielde. Dát juolludus boazodoallošiehtadusas mearkkaša ollu Sámedikki vejolašvuhtii doarjut doaibmabijuid boazodoalus. Sámediggi bivdá ahte šiehtadallanbealit jotket juolludusa.

Sámediggi atne positiivan dan ángiruššama mii dahkko Boazoprográmma bokte, ja bivdá ahte dat jotkojuvvo.

Sámediggái lea deatalaš geahččat dakkár márkanbargguid go vuovdaleami, beaggima ja lágidannávccat dán oktavuodas. Bohccobierggu márkandillái lea deatalaš ahte boazodoalu beaggin vuoruhuvvo, seammás go geahččalit gávdnat buriid čovdosiid njuovvanstruktuvrraid, vuovdaleami ja juohkinčovdosiid ektui. Bohccobiergu lea buorre álgoávnas mii ollašuhtá dakkár gáibádusaid ahte dat galgá leat buorre ja lunddolaš biebmui ja lea maiddái dearvvašlaš biergobuvtta. Dát lea buorre vuovdingálvu. Sámediggi ávžžuha bargat oktasaš strategiijain gávdnat mii dat sáhtá buoridit beaggima.

Sámediggi lea mihtten ahte dat bargu maid Márkanlávdegoddi (Markedsutvalget) lea dahkan dán ráđjai, lea buktán buriid bohtosiid. Sihkkarastin dihtii einnostahttivuoda buohkaide geat barget bohccobiergovuovdimiin, lea dárbu ahte márkanlávdegotti bargu gehččojuvvo guhkesáiggi perspektiivvas mas huksejuvvo vuogádat mii sáhtá čuovvut bohccobiergomárkana ovdáneami, analyseret sojuid ja addit ráđiid boazodollui. Dát bargu lea maid deatalaš veahkkín hukset positiivva beaggima boazodollui. Sámediggi bivdá ahte bealit ain vuoruhit dán ángiruššama bohccobierggu márkanlávdegottiin.

Boazodoalu ovddidanfoanda (RUF) lea mielde ovddideamen boazodoalu boazodoallopoltihkalaš mihttomeriid vuodul. 2013/2014 boazodoallošiehtadusas várrejuvvui 33,1 miljon ruvnnu iešguđet ovddidandoaibmabijuid juogadeapmái, mii lea uhcit go ovddit jagi. Sámediggi bivdá šiehtadalliid addit Sámediggái ovddastusa RUF stivrii, vai Sámediggi oččoši stuorát ipmárdusa boazodoalu ovddidan- ja investerendárbbuin.

Boazodoalu sihkkarastin bearašvuđot ja kulturguoddi ealáhusan

Sámediggái lea deatalaš bisuhit boazodoalu árbevirolaš mále bearašvuđot ealáhusan. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit leat mielde bisuheamen dan, go

bearašvuđot struktuvra mearkkaša hui ollu dasa ahte bisuhit ja nannet boazodoalu kultuvrralaš ceavzima.

Nationála boazodoallopoltihkas leat guokte iehčanas vuoddu: ealáhuspolitihkalaš buvttadanárvu, ja sámepolitihkalaš kulturárvu. Dat mielddisbukta geatnegasvuodaid, maiddá boazodoalu kultuvrralaš ceavzilvuhtii. Boazodoallošiehtadusa oktavuodas leat dakkár deatalaš ortnegat mat leamaš ášahuvvon erenoamážit mánáid, nuoraid ja nissonolbmuid várás boazodoalus, heaittihuvvon dahje gáržžiduvvon. Stipeandaortnegat nuoraid várás ja mánáidgárdedoarjagat leat heaittihuvvon. Danne fertejit šiehtadallit čielggadit mo boazodoallošiehtadallamiid sáhtá heivehit Váldošiehtadusa (Hovedavtalen) prinsihpaide.

Sámediggi deattuha dan ahte kultuvrralaš ceavzilvuodas ii leat sáhka dušše boazodolliid logus. Kultuvrralaš ceavzilvuodas lea earret eará sáhka árbedieđus, árbevirolaš doallomálliin ja ealli gielas. Dakkár váikkuhangaskaoamit mat bisuhit dásseedit rekrutterema ealáhussii, váikkuhangaskaoamit mat nannejit nissonolbmuid rolla boazodoalus ja váikkuhangaskaoamit mat nannejit ja bisuhit árbedieđu, leat deataleamos reaidut maiguin sihkarastá boazodoalu bearašvuđot ja kulturguoddi ealáhussan.

Dásseárvu:

Sámedikki mielas lea deatalaš bargat ulbmillaččat dásseárvvuin. Šiehtadallanbeliin lea 2010:s leamaš bargajoavku mii guorahalai ja árvoštalai dálá čielggadusaid dásseárvvu birra boazodoalus, ja evttohii ovddidit dásseárvobeali ealáhussii. Sámediggi ávžžuha šiehtadalliide ahte bargajoavkku doaimbaidjoevttohusat vuoruhuvvojit ja čuovvoluvvojit.

Bearašvuđot boazodoalus lea nissonolbmuid oassálastin deatalaš, ja sis lea lunddolaš sadi ealáhusas. Sámediggi bivdá ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaomiid bokte láchčojuvvo dasa ahte eanet nissonolbmot besset oassálastit boazodollui, earret eará árvoháhkama bokte go ášahuvvo lasseealáhus boazodollui. Náittosguoibmedoarjja lea ekonomalaš váikkuhangaskaoapmi mii dagaha nissonolbmuide vejolažžan oassálastit boazodollui, ja masa Sámediggi bivdá šiehtadalliid vuoruhit lassáneami.

Eatnašat dálá boazodoallonissoniin barget ollesáiggi dahje oasseáiggi olggobealde boazodoalu. Eanaš diliin leat bearrašat šaddan sorjavaččat dán bistevaš sisaboađus. Danne ferte ráhkadit ortnegiid ja lasihit odđa ruđaid boazodoallošiehtadussii vái sáhtá láchit dasa ahte nissonolbmot eanet go dál sáhttet oassálastit boazodoallobargguide. Jus dat ii dahkkojuvvo, de sáhtá árvvolaš árbediehtu boazodoalus jávkat, ja nu maiddá nuoraid rekrutteren ealáhussii.

Rekrutteren ja buolvamolsun:

Boazodoallu lea earálágan go eará vuodđoealáhusat dan dáfus ahte rekrutterendilli lea viehka buorre. Buorre rekrutteren lea deataleamos eaktun dasa ahte boazodoallu galgá bistit ja viidáseappot ovddiduvvot. Danne lea áibbas dárbu ahte boazodoallošiehtadus, deataleamos boazodoallopoltihkalaš váikkuhangaskaoapmin, deattuha dan ahte bisuhit dásseedit rekrutterema ealáhussii.

Boazodoalu fágareiveortnet mii dán rádjai lea ruhtaduvvon Boazodoalu ovddidanfoandda bokte, ja mii lea leamaš dakkár doaimbaidju mii lea veahkehan rekrutterema, lea bissun dásseedit mángga sajis. Šiehtadallanbealit oavvildit ahte ortnet berre váldojuvvot eret boazodoallošiehtadusas go eará ruhtadeapmi lea ášahuvvon. Sámediggi ávžžuha šiehtadalliid ahte ortnet ii heaittihuvvo ovdal go eará ruhtadeapmi boahká dan sadii.

Nuoraid vuodđudandoarjaga láchkaásahusas lea unohis earru gaskal nuoraid geat váldet badjelasaset siidaoasi, ja nuoraid geat besset álggahit odđaásahuvvon siidaoasi. Dálá ortnet lea nu ahte sii geat álggahit boazodoalu buhtalastojuvvon rekrutterenoasi bokte dahje besset álggahit odđa siidaoasi, eai oáččo álggahandoarjaga. Sámediggi bivdá šiehtadalliid njulget dán bonjuvuođa, ja fuolahit ahte sihke sii geat álggahit boazodoalu buhtalastojuvvon rekrutterenoasi bokte, váldet badjelasaset siidaoasi

dahje besset álggahit ođđa siidaoasi, ožžot seamma vejolašvuođa oažžut álggahandoarjaga ja njuolggadoarjaga.

Vai láchčojuvvo árat buolvamolsumii boazodoalus, oaivvilda Sámediggi hui deatalažžan ahte láchčojuvvo buriid penšuvdnaortnegiidda. Sámediggi lea duhtavaš dainna ahte penšuvnna ahkerádji lea vuoliduvvon. Hástalusat penšuvdnaortnegiid ektui boazodoalus vulget stádismeahttun dienasvuodus. Sámediggi bivdá šiehtadalliid árvvoštallat lea go dálá ortnet hábmejuvvon nu ahte olahusjoavku sáhtta juksat dán ja árvvoštallat bajidit penšuvdnaortnega máksomeriid.

Boraspiredilli

Sámediggi bidjá vuodđun dan prinsihpa ahte sámi árbediehtu galgá deattuhuvvot buot relevánta dutkamis. Sámi árbediehtu galgá maiddá deattuhuvvot máddodatmearrideamis ja galgá leat vuodđun boahttevaš boraspirehálldašeapmái.

Sámediggái lea deatalaš ahte ekologalaš ceavzilis boazodoalu árvvoštallamis galget boraspireáitagiid váikkuhusat válđojuvvot vuhtii. Jus dát bealli ii leat vuodđun mearrádusaide, de ii boađe ovdan rivttes govva ii ceavzilis boazodoalus ii ge ceavzilis boraspiremáddagis.

Máddodatregistreremiid ferte lasihit sihke kvalitehta ja árjja dáfus vai bohtet iešguđet boraspirejoavkkuid rivttes logut. Dákkár duođaštusa haga ii lea birasgáhtteneiseválddiin jáhkehahttivuohta go ráhkadit máddodatmihtuid. Sámediggi oaivvilda ahte nu mo guovžamáddodagat leat registrerejuvvon, nu sáhtášii maid registreret eará boraspiriid. Goaskimiid oktavuodas ferte álggahit dutkama, man vuodđun ferte leat báikkálaš máhttu.

Boazovaháгат boraspiriid geažil leat menddo stuorrát, ja dan ferte dál atnit stuorra áittan boazodoalu ekonomalaš ceavzilvuođa ektui. Sihke lullisámi guovlluin ja muhtun eará guovlluin Romssa ja Finnmárkku fylkkain gos buot lágan boraspiriid lohku lea stuoris, lea dát duohta dilli. Váttisvuodát boraspiriid geažil leat dagahan váttisvuodaid nuoraide geat leat álgimin boazodollui. Dábálaččat vurdojuvvo ahte sii galget leat doaimmas golmma jagi siste. Dilli lea dál nu ahte ollugat geavahit 7-8 jagi, ja dasa lassin fertejit váldit loana guktii ovdalge ceavzilis boazodoallu lea doaimmas. Dát ii lea ceavzilis dilli.

Sámedikki mielas lea boazodoalu dilli dain guovlluin gos boraspiret leat stuorra áittan, nu duođalaš ahte berre geahčadišgoahtit gávdnojit go eará čovdosat boraspirelogu ektui ja boraspireavádagaid juohkima ektui. Sámediggi ávžžuha šiehtadalliid ahte váikkuhangaskaoapmeortnegat boazodoallošiehtadusas fertejit váldit vuhtii daid stuorra vahágiid, mat čuhcet erenoamážit boazodollui Romssa fylkka rájes lulás. Sámediggi bivdá šiehtadalliid gávdnat buriid váikkuhangaskaomiid sin várás geat leat álggaheamen boazodoalu dakkár guovlluin gos boraspiret leat stuorra áittan.

Boazolohkoheiveheapmi Finnmárkkus

Sámediggi lea bures čuvvon mielde boazolohkoheivehanproseassa, ja Sámediggái lea deatalaš ahte dat čadáhuvvo eanemus fuolalaš vugiin boazodoalu ektui. Dát lea hástaleaddji dilli boazodollui Finnmárkkus, ja vurdojuvvojit stuorra nuppástuhttimat sámi boazodoalloservodahkii. Dán proseassas sáhttet leat guhkit áiggi vuollái leat stuorra kultuvrralaš ja servodatlaš váikkuhusat. Sámediggi oaivvilda ain ahte galget čadáhuvvot vuđolaš váikkuhusárvvoštallamat.

Sámediggi bivdá ahte ráhkaduvvojit buorit ja nana movttiidahttindoaimbajibut mat váikkuhit dasa ahte boazolohku njiedjá, dainna lágiin ahte áshuvvojit ekonomalaš ortnegat sin várás geaidda boazolohkogeahpedeapmi čuohcá. Dan ferte Sámedikki oainnu mielde čovdit ruđaiguin olggobealde boazodoallošiehtadusa. Sámediggi bivdá maiddá ahte dat referánsajoavku mii sohppojuvvui ovddit šiehtadusas, nammaduvvo farggamusat.

Sámediggi ipmirda ahte ealáhusas lea stuorra eahpesihkarvuohta dan ektui maid dát mearkkaša boazodollui. Sámediggi rávve beliid vuoruhit diehtjuohkindoaimbajuid guoskevaš orohagaid várás. Ollu boazodoallobearrašiidna lea lossat eallit dáinna eahpesihkarvuođain geahpedanproseassaid ektui.

Muđui čujuha Sámediggi dasa ahte áššit mat gusket boazodollui, sáhttet válđojuvvot ovdan jahkebeallásaš gulahallančoahkkimiin.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus

Álgu

Jahkásaččat dahkko ealáhusšiehtadus boazodoalu várás, gaskal NBR ja Stáhta, Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta bokte. Beliid válđošiehtadus galgá leat vuodđun šiehtadallamiidda mat gusket ekonomalaš, fágalaš, organisašuvnalaš, sosiálalaš ja eará beliide main lea servodatlaš dadjamaš boazoealáhussii. Sámedikkis lea vejolašvuohta buktit cealkámuša šiehtadallamiidda. Sámedikkis lea maid vejolašvuohta cealkit juoidá šiehttojuvvon šiehtadussii ovdal go Stuoradiggi meannuda šiehtadusa sierra proposišuvnna.

Mearkašumit

Lávdegotti lahttut Dáloniid listtus, Isak Mathis O. Hætta, Ovddádusbellodagas (FrP) Arthur Tørfoss, ja Nordkalottfolket, Kjetil Romsdal ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:

Dát lahttut oavvildit ahte ii sáhte dohkkehit ahte Sámediggi definere min guovlluid boazodoalloguovlun ja ahte sii galget hálddašit dáid eanaguovlluid. Eanaguovlu mearkkaša ahte dasa lea geavahan- ja oamastanriekti.

Eanaguovlu mearkkaša earret eará:

- 1) - bismágoddi, fylka
- 2) - nannán, eana, gieddi, našuvdna, riika, territoria, gonagasriika jna.

Máilmmis leat ollu eanaguovllut gos rahčēt oazžut sierra iehčanasvuođa, ja rievtti ráđđēt daid eanaguovlluid badjel maid sii atnet iežaset eanaguovlun. Dakkár guovllut leat nu go Kašmir, Kurdistan, Ingsjetia ja Čečenia. Dat mii dáin guovlluin lea oktasaš, lea ahte eará riikkat ráđđejit dáid guovlluid badjel, muhto sii geahččalit luvvet iežaset dain riikkain. Dáid čielga ráđđejuvvon eanaguovlluide lassin leat maid ollu álbmotjoavkkut mat dál rahčēt oazžut dohkkehuvvot geavahanvuoigatvuođaid iežaset eanaguovlluide.

Rievttálaš áddejumi vuodul lea eanaguovlu dakkár guovlu maid badjel sii ieža ráđđejit, nu go stáhtaváldi dahje organisašuvdna mii fuolaha eanaguovllu.

Boazologu heiveheapmi Finnmárkkus:

Eiseválddit leat addán vejolašvuođa orohagaide hábmet doaimmanjuolggadusaid, muhto sii eai leat nagodan dan, danin lea riektá bidjat johtui doaimbajuid eiseválddiid bealis. Buohkat leat ovttaoavvilis ahte leat beare ollu bohccot mángga orohagas Finnmárkkus, ja leat ovttaoavvilis doaimbajuide mat vuolidit boazologu.

Jus oktage galgá heaitit, de lea eiseválddiid bealis NAV mii galgá vára váldit sis ja heivehit sidjiide dili.

Boazodoallit geain lea fásta bargu ja fásta dienas olggobealde boazodoalu, berrejit ovddemusat heaitit, dasto sii geat leat ealáhagas. Sivvan dása lea vai čáhkkejit saji sidjiide geat geahččalit atnit boazodoalu váldoealáhussan, ja vai nuoraide šaddá sadji.

Lávdegotti lahttut Dáloniid listtus, Isak Mathis O. Hætta, Ovddádusbellodagas Arthur Tørfoss ovddideigga čuovvovaš mearkkašumi:

Dát lahtut oaivvildit ahte Sámediggi ferte bivdit ieš ealáhusa ja departemeantta geahčadit boazodoallolága. Mihttomearrin ferte leat buoret ceavzilvuohhta ja buoret gánnáhahttivuohhta ealáhusas. Berre sáhttit čájehit ahte gávpejohtu lea unnimusat 50 000 ru jahkásaččat mañimus golmma jagis, ja leat unnimusat 50 bohcco, jos galgá bisuhit mearkka. Dát duvdilivččii ealáhusas eret sin geat barget boazodoaluin astoáigedásis, nu ahte sii geat barget boazodoaluin ealáhussan ja birgejit dainna, oččošedje buoret rámmaeavttuid doaibmaseaset.

Dát lahtut leat hui duhtavaččat go Boazodoallošiehtadusain mañimus jagiid lea eanet biddjon ealáhufokus ja go váikkuhangaskaoamit leat oaivvilduvvon boazodolliide geain lea boazodoallu váldodoaibma/ ealáhus.

Areála- ja guohtunresursat leat dehálaš resursat vuodđoealáhusaide. Dálá árbevirolaš doaibmamálla eaktuda areálafokusa, muhto boazodoallu ferte maid dohkkehit servodatávkkálaš doaimmaid main lea gáibáduš areálaide.

Viidáseappot ferte dohkkehit ahte doppe leat stuorát servodatávkkálaš doaibmabijut mat gáibidit muhtun areálaid. Dáid lahtuid mielas lea dehálaš čadáhut váikkuhusguorahallama stuorit areálaássiin oppalaččat sámi servodaga ovddas.

Boazodoalus ferte sáhttit gáibidit ekonomalaš gáibádušaid go gearddi atnet nu stuora areálaid. Boazodoallu lea dehálaš sámi gielaide boazodoallofágas.

Dáid lahtuide lea lunddolaš ahte guovllu geavaheddjiide guldaluvvo, dát guoská buot geavaheddjiide ja ealáhusaide.

Dáid lahtuide lea dehálaš ahte boazodoalus lea ekonomalaš ovdáneapmi biergobuvttadeami bokte, ja váikkuhangaskaomiin berre leat oktavuohhta buvttademiin.

Boraspiredilli

Guovddáš eiseválddiid bealis čuoččuhuvvo ahte leat menddo uhccán boraspiret, ja Sámediggi fas čuoččuha ahte eai leat. Dán vuostálasvuodá geažil dát čuokkis ferte sihkkojuvvot.

Orohagat main eai leat doaibmaplánat eai galgga oazžut boraspirevahátbuhtadusa.

Evttohusat

Lávdegoddi, Norgga riikasearvi (NSR), Mathis Nilsen Eira, Tor Gunnar Nystad ja Nora Marie Bransfjell, Norgga riikasearvi/Sámiálbmot bellodat lahttu (NSR/SÁB), Lily Roska, Bargiðbellodaga lahttu, Mariann Wollmann Magga, Marit Kirsten Anti Gaup ja Per Mathis Oskal, Árya lahttu Inger Eline Eriksen, Jobttisápmelaččaid listtu lahttu, Per A. Bæbr, Sámit lulde lahttu, Marie Therese N. Aslaksen ja Nordkalottfolket lahttu, Kjetil Romsdal, ovddidedje čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 1

Lasábus mañya mañimus teakstaoasi čuoggás "Boazodoalu areálavuoddu sibkkarastin"

Almmá buriid konsultašuvdnaproseassaid ja ollislaš váikkuhusčielggadusaid haga, lea váttis suodjalit boazodoalu eatnamiid. Deatalaš guovllut boazodoalu areálaid hálddašeamis, leat suodjalanguovllut gos buorre mealgadii lea váldojuvvon atnui báikkálaš hálddašepmi. Dát hálddašepmi sáhtta ain eanet ráddjet boazodoalu geavaheami árbevirolaš guovlluin, ja bealit berrejit čuovvolit movt dát hálddašepmi váikkuha boazodoalu.

Ráddehusa barggu oktavuodas dan ektui ahte álkiduhttit ja beavttálmahttit boazodoalu almmolaš hálddašeamis, deattuhuvvui ahte boazodoalopolitiikka čadhaepmi eaktuda ahte boazodoalus lea beaktilis almmolaš hálddašepmi. Dasto ahte hálddašepmi ferte sáhttit gozihit buori gulahallama boazodoaluin ja servodagain muđui. Danne fertejit bealit láchit diliid nu ahte árbedieđuid sáhtta váldit atnui ođđa hálddašanmálles.

Rievdadusevttobus” Boazodoalu ekonomalaš ovdáneapmi”

Goalmát teakstaoasi sadjái dát:

Boazodoalu golut čatnasit hui ollu mohtorfievrruide ja dáid doibmii. Boazodoallu ja Sámediggi leat ovddidan evttohusa mohtorfievrruid ja eará doaimbareaidduid divadiid geahpedeamis, mat lohkkovuvvojit personmohtorfievrrun. Berre árvvoštallat rievdadit láhkadahkosa, mii dál caggá bidjamis ealáhusgessosa momssas, ovttagearddedivadiin ja boaldámušdivadiin. Dasa lassin berre geainnodivat skohteriin sihkkovuvvot.

Manimus cealkaga sadjái njealját teakstaoasis:

Lotnolasealáhusat ja lassealáhusat leat deatlaččat dienasvuodu oasis. Ruhta Sámediggái boazodoallošiehtadusa bokte lea maiddá deatlaš sámi guovlluid ealáhusovddideapmái. Sámediggi oaidná ahte dát submi ii leat rievdan dan rájes go váldovuvvui atnui, ja bivdá beliid vuoruhit lasáhusa.

Golmma manimus cealkaga sadjái gudát teakstaoasis:

Sámediggi čujuha ahte bohccobierggus leat mánga ovdamuni gilvaleamis golaheddjiid ektui ja guorrasa Stuorradikki meannudan boazodoallošiehtadussii dán jagi várás mas čuožžu: “Bohccobiergu lea duoddara smáhka danne go eallit guhtot buiga meahcis, čuvvot jahkeáigevariašuvnnaid ja dasa váikkuha biras. Muhto bohccobiergu lea maiddá smáhka kultuvrras, fakkastuvvon čuohtejagiid árbevieruide ja eallinvuohkáii mii lea heivehuvvon ealliid dárbbui. Bohccobierggus lea historjá, ja dat lea buvttaduvvon garra, muhto lundolaš diliin – luonddu iežas eavttuid mielde”.

Dát ferte vuhttot maiddá eará boazodoallopolitihkas - ahte lámččovuvvo nu ahte dán historjii ja árbevieruid sáhtá doalvut viidáseappot.

Klassifiserenprošeavttain ferte joatkit, nu ahte dan sáhtá fievrridit buot njuovahagaide manimuštá 1.9.2014. Ferte várret ruđaid klassifiserenvuogádaga ođasteami, oahpahusa ja diehtujuohkima várás.

Boahtá 2. teakstaoasi sadjái

Sámediggi čujuha dan bargovokui masa bealit leat ovddastuvvon ja mii lea geahčadan váikkuhusaid dan boazolohkogeahpedeamis mii dárbbášuvvo čadahuvvot vai juksat mearriduvvon boazologu. Okta bargovokku loahppajurdagiin lei ahte dál gávdnojit váikkuhangaskaoamit maid sáhtá geavahit daid boazoeaiggáid ektui, geat háliidit heaittihit boazodoaluset, muhto ahte daid ferte geavahit ja heivehit olahusvokui.

Sámediggi bivdá beliid vuoruhit ođđa ruđaid dakkár heaittihan- ja geahpedanortnegiid, mat vásihuvvojit geasuheaddjin vai ortnegat doibmet duohta molssaeaktun, ja maiguin juksá sávovuvvon bohtosa.

Mággaid jagiid lea boazolohku deattuhuvvon. Ođđa boazodoallolága rájes lea bargovuvvon geavahannjuolggadusaiguin ja lága fápmuibidjamiin. Ođđa bajimus boazolohku lea biddjovuvvon eanaš orohagaide. Bealit fertejit vuoruhit boazologu bearráigeahččan doaimmaid (boazolohkama) vai sihkkarastovuvvo ahte boazolohku juksá mearriduvvon mihtu.

Boazolohkogeahpedeapmi dagaha guhkit áiggi vuollái ahte njuovvandeaddu lassána jus eatnamat eai gáržžo eanet, ja dat fas mielddisbuktá ain buoret kvalitehta, posiitiiva váikkuheami márkaniid ja buoret dietnasa.

Čuoggás Boazolohkoheiveheapmi Finnmárkkus, manjá 2. teakstaoasi:

Boazolohkoheivehanproseassain lea gulahallan guovddáš eiseválddiid ja orohagaid gaska leamaš váilevaš. Sámediggi bivdá ođđa ráđdehusa johtileamos lági mielde váldit oktavuoda orohagaiguin ja boazodolliiguin geaidna boazolohkoheiveheapmi guoská, viidáseappot proseassain.

Lasáhus manjá 1. teakstaoasi:

Sámediggi čujuha dasa ahte boazodoallu mieđihii prosessii dan oktavuodas ahte mearridit guoddilis boazologu dovdomearkkaid, man boadus lei ovttaoivilis evttohus dan joavkkus masa bealit leat ovddastuvvon. Dát lei vuodđun orohagaid doaibmaplánaide, muhto go boazodoalloeiseválddit rievdadedje eavttuid ja geavada boazolohkomearrideapmái, de gahčai maid vuodđu eret orohagaid barggus. Dát ii leat váikkuhan buori gulahallama gaskal boazodoalloeiseválddiid ja boazodoalu, maid Sámediggi atná dárbbaslašžan dasa ahte ollašuhttit Boazodoallolága áigumušaid juksat siskkáldas iešstivrejumi. Danne ferte ráhkadit dakkár čielga strategiija boahhteáiggi boazodoalu várás mii váikkuha dasa.

Čuoggá boraspiredili vuolde manimus teakstaoasis sibkejuvvo:

... , mat čuhcet erenoamážit boazodollui Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelága fylkkaide.

Lassi čuoggá "Boazolohkobeiveheapmi Finnmárkkus", vuolde vuosttaš teakstaoasi loahpas:

"Deatlaš lea ahte boazodoalu gelbbolašvuolta juohke orohagas biddjojuvvo vuodđun boazologu heiveheapmái. Boazologu heivehanproseassa áigumuš ferte mo dal de leš leat nu ahte geahpedeapmi čadahuvvo bákku haga. Dát eaktuda lávga ovttasbarggu boazodoaluin. Boazolohkoheiveheapmi galgá čadahuvvot dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja sosiála rámmaid siskkobealde."

Odda čuokkis tekstii ovdal čuoggá "Boraspiredili birra":

Bohccuid vuddjomat togii

”Sámediggi háliida ahte bargu doaibmabijuiguin dan ektui ahte eastadit bohccuid vuddjomis jotkojuvvo guovlluide gos ollu bohccot vuddjojot. Dása gullet sihke čovdosat maid sáhtttá álggahit oanehis áiggis nugo cegget gaskaboddosaš áiddiid, muhto maidá eanet guhkes áiggi doaibmabijut. Dán oktavuodas lea deatlaš ahte ovttasbargu sihke boazodolliid, eanaeaggáid, gielddaid, fylkkasuohkaniid ja guovddáš eiseválddiid gaskka doaibmá bures. Sámediggi oaidná ahte bohccot vuddjojot dihto guovlluin nu issoras ollu ahte ferte ásahit buriid sosiála ja ekonomalaš ortnegiid veahkin boazodolliide geaidda vaháat čuhcet. Sámediggi eaktuda ahte juolluduvvojot dárbbaslaš ruđat boazodoallošiehtadusa bokte nu ahte dárbbaslaš doaibmabijuid sáhtttá álggahit dalán."

Sámediggi čujuha doaibmaplániid bohccuid vuddjomiid vuostá togain maid Johtolatdepartemeanta lei gohččun Ruovdemáđiidoaimmahaga ráhkadit, mii gárvvistuvvui 2011:s. Doaibmaplánaš evttohuvojot ja árvoštallojuvojot máŋga eastadandoaimma. Dan vuodul lea stáhta juolludan gaskamearálaččat 10 miljon ru. jahkásaččat 6 jagi áigodahkii 2012 rájes 2017 rádjai.

Sámediggi váillaha ovdáneami ja duohtandahkama evttohuvvon doaibmabijuin. Sámediggi deattuha man deatlaš dat lea ahte dakkár plánejuvvon sihkarastindoaimmat čadahuvvojot go hukset áiddiid. Boazodoallošiehtadusa bealit ávžžuhuvvojot bearráigeahččat ahte ásahuvvo oktavuolta guoskevaš beliid gaskkas, namalassii Ruovdemáđiidoaimmahaga ja Johtolatdepartemeantta gaskkas.

Rievdadus kapithtalis Boazodoalu ekonomalaš ovdáneapmi. Lasáhus manjá 2. teakstaoasi 1. cealkaga:

(....., muhto sávvojuvvon njuovvanmeari ja eanet vuovdima ferte vuosttažettiin movttiidahttit biergokvalitehta ja biergohatti bokte ja ieža ealu čoahkádusa bokte). Danne oaihvilda Sámediggi ahte ferte vuoruhit doaibmabijuid mat vuolidit goluid, ja njuolgga doarjagiid.

Evttohus Árvja lahthu Inger Elíne Eriksen, Nordkalottfolket Kjetil Romsdal ja Árvjovári Dáloniid listtu Isak Mathis O Hætta:

Evttohus 2

Rievdadusevttohus

Čuoggás "Boazodoalu areálavuođu sibkekarastin " 4. teakstaoasi, 1. cealka:

Sáni "eatnamiid" sadjái boahhtá "geavahanguovlluid".

Lávdegotti lahthu, Ovddádusbellodaga lahthu Arthur Tørfoss ovddidii čuovvovaš mearkašumi:

Evttohus 3

Rievdadusárvalus mii boahhtá Sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Sámedikki mielas lea prinsihpalaččat jurddahahtti go ovttaskas ealáhusat galget šiehtadit rámmaeavttuid njuolga stáhtain ja dahkat šiehtadusaid main leat stuora ekonomalaš váikkuhusat olggobealde dábálaš bušehtameannudeami.

Sámedikki mielas eai leat jahkásaš mearráduusat boazodoalu ja eanadoalu rámmaeavttuin bálkášiehtadallamat, muhto mearrideapmi vejolašvuodas háhkat sisabođu. Sámediggi bivdá ráđđehusa rievdadit boazodoallošiehtadusa áigodaga nu ahte čuovvu kaleandarjagi, ja ahte šiehtadallamat váldojit mielde oassin bušehttaproseassa.

Boazodoallu lea dehálaš ealáhus mángga guovllus Norggas. Sámediggái lea dehálaš ahte boazoealáhusas leat buorit rámmaeavttut iežas doibmii ja ovdáneapmái, seammás go nanu resurssaávkkestallan bisuhuvvo. Sámediggi dohkkeha dattege ahte lea Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi mas lea šiehtadallanvuoigatvuohta boazodoallošiehtadusbarggus, ja oaivvilda dan sivas prinsihpalaččat ahte Sámediggi ii berre addit gulaskuddancealkámuša. Sámediggi lea mánggaid jagiid buktán gulaskuddancealkámuša boazodoallošiehtadallamiidda. Sámedikkis ii leat formálalaš stáhtus šiehtadallamiin eará go ahte das lea vejolašvuohta buktit cealkámuša boazodoallošiehtadussii ovdal go dat meannuduvvo Stuoradikkis 2014 giđđasešuvnnas.

Sámedikki mielas danin ii dárbbat guorahallat boazodoallošiehtadusa bienasta bitnii, go mis ii leat formálalaš stáhtus dán barggus.

Sámediggi háliida aŋkke buktit čuovvovaš dábálaš cealkámuša boazodoallošiehtadussii: Maŋimus logiid jagiid lea boazolohku Finnmárkkus lassánan olu. Boazolohku ferte olu vuoliduvvot dihto guovlluin vai lea oktavuoha guohtunresurssaiguin mat gávdnojit, vai sihkarastá nanu resurssaávkkestallama. Sámediggi bidjá vuodđun ahte eavttut ja áigumušat boazodoallošiehtadusas 2014/2015 fertejit leat ahte heivehuvvo eanet njuovvamii boazodoalloguovlluin Finnmárkkus, dainna ulbmilin ahte unnidit boazologu.

Ferte bidjat gáibádusaid buvttadeapmái, dinemii ja goluid unnideapmái boazodoalus. Eanet ávkkestallan árvoháhkkanvejolašvuodas lea guovddážis dán oktavuodas. Resurssat mat gávdnojit Norgga Innovašuvnnas, sihke gelbbolašvuođaloktemis, fitnodatálgaheamis, fitnodatovdánahhtinprográmmain, designas ja márkanfievrrideamis, fertejit eanet váldot atnui boazoealáhusas ja eará ealáhusain mat dasa gusket. Dáid ferte beaktileappot geavahit, seammás go fierpmádatbarggut iešguđet aktevrraid gaska ja eará ealáhusain nannejuvvojit.

Divadat boazodoalus

Maŋŋil go jahkásaččat leat gáibidan divadiid eret sihkkut mohtorfievrruin ja eará doaibmareaidduin boazoealáhusas, nu go eanadoalus muđui lea, de oaidná Sámediggi ahte lea heivvolaš giitit OB- ja Olgešráđđehusa go dát dál leat váldon mielde ráđđehusvuodđudussii dán guovtti bellodaga gaska, ja go dát vuodđoealáhusat dál šaddaba ovttadássásaččat.

Boraspiredilli

Boazodoallu šaddá gillát go boraspiret lassánit. Dát lea goarádussan ealáhussii, ja dan sivas ferte sáhttit unnidit boraspirelogu boazodoalloguovlluin.

Boazodoallu boahhtá álo dovdat boraspirevátisvuodaid, gč. Stuoradikki mearrádusa boraspireloguin, guovllut gos čivgi boraspiret galget leat, ferte ohat guhkás eret boazodoalu dehálaš guovlluin. Báikkálaš hálddašepmi beassat jávkadit vahátdahkki boraspiriid, mat vaháguhttet ealáhusa, ferte šaddat bivevaš ortnegin.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 3 hilgojuvvui 36 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 2 hilgojuvvui 31 jienain. 8 jienastedje beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui 36 jienain. 3 jienastedje vuosta.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus mearriduvvui 32 jienain. 7 jienastedje vuosta.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.(ups annen format)

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Mariann Wollmann Magga, áššejođiheaddji	
2	Isak Mathis O. Hætta	Mariann Wollmann Magga Mathis Nilsen Eira
	Isak Mathis O. Hætta	
3	Inger Eline Eriksen	Isak Mathis O. Hætta
	Inger Eline Eriksen	
4	Marit Kirsten Anti Gaup	
5	Mathis Nilsen Eira	
6	Nora Marie Bransfjell	Marit Kirsten Anti Gaup
	Nora Marie Bransfjell	
7	Mariann Wollmann Magga	
8	Per Mathis Oskal	
9	Christina Henriksen	
10	Per Andersen Bæhr	Inger Eline Eriksen Mariann Wollmann Magga Marit Kirsten Anti Gaup
	Per Andersen Bæhr	
11	Arthur Johan Tørfoss	Mariann Wollmann Magga Inger Eline Eriksen Ellinor Marita Jåma
	Arthur Johan Tørfoss	
12	Ellinor Marita Jåma	Per Mathis Oskal
13	Thomas Åhrén	Mariann Wollmann Magga Ellinor Marita Jåma
	Thomas Åhrén	
14	Arthur Johan Tørfoss	
15	Kjetil Romsdal	Ellinor Marita Jåma
	Kjetil Romsdal	
16	Mariann Wollmann Magga, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Álggahus

Sámediggái lea deatlaš ahte boazodoalus, sámi servodaga vuoddoealáhusas, leat buorit rámmaeavttut. Boazodoallošiehtadus gaskal stáhta ja boazodoalu Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi bokte lea deatlaš reaidun dasa ahte čuovvolit boazodoallopolitihka mihttomeriid. Sámedikkis lea dárkojeaddji rolla boazodoallošiehtadallamiin, ja buktá cealkámušaid beliide ovdal šiehtadallamiid.

Sámediggi áigu cealkámušastis 2014/2015 boazodoallošiehtadallami čujuhit politihkkasurggiide maid mii bivdit šiehtadalliid atnit fuolas šiehtadallamiin.

Boazodoallošiehtadusas lea mañimus jagiid leamaš nana ealáhusbeallásaš fokus, ja váikkuhangaskaoamit leat rievdan dasa ahte dat láchet dilálašvuodaid daidda boazodolliide geain boazodoallu lea váldodoaibman. Sámediggi lea posiitiiva dakkár ovdáneapmái mii doarju ealáhusbeali, muhto áigu dattetge deattuhit man deatlaš dat lea ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit maiddá leat mielde bisuheamen boazodoalu bearašvuđot ealáhussan. Boazodoallu lea sámi kultuvrra geađejuolgi, sihke ealáhussan ja kulturdoaimmaheapmin. Danne ii sáhte sirret boazodoalu kultuvran ja boazodoalu ealáhussan. Dása ferte boazodoallošiehtadus maiddá dávistit. Sámediggi bivdá lassáneami boazodoallošiehtadusa bušeahttarámmain váikkuhangaskaomiide mat nannejit boazodoalu bearašvuđot ealáhussan.

Ceavzilis boazodoallu

Lea govda politihkalaš ovttamielalašvuohta dan mihttomeari ektui ahte boazodoallu galgá leat ekonomaláččat, ekologaláččat ja kultuvrraláččat ceavzil. Lea maiddá govda politihkalaš ovttamielalašvuohta das ahte boazodoallu muhtun guovlluin dál ii leat ceavzil, earret eará boazologu, stuorra boraspirevaháigiid, areálasisabahkkemiid jna. geažil.

Riikkarevišuvnna iskkadeapmi boazodoalu ceavzilvuoda birra Finnmárkkus čájehii ahte mihttomearit kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda ektui eai leat doarvái bures ollašuvvan. Sámediggái lea ollislaš áddejupmi ceavzilvuodamihtuin deatlaš, mas oassemihttomearit ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilis ealáhusa birra čadnojuvvojit oktii. Sámediggi deattuha ahte ekologalaš ja ekonomalaš ceavzilis ealáhus ii leat vuostálasvuodas kultuvrralaš ceavzilvuhtii. Ii ge dat leat eaktun dasa ahte boazodoallu maiddá boahtteáiggis galgá leat sámi kulturguoddin.

Sámediggi oaidná dan dárbbu ahte čadhit ollislaš analysa ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuodas, vuordá mielas barggu stuorradiggedieđáhussain ceavzilis boazodoalu birra. Sámediggi vuordá ahte boazodoallu ja Sámediggi válđojuvvojit nannosit mielde dán bargui.

Boazodoalu areálavuodu sihkkarastin

Areála- ja guohtunresursat leat boazodoalu deataleamos resursavuoddu. Dálá árbevirolaš doallomálla bisuheapmái lea eaktun ahte lea stuorra fokus areálasuodjalussii. Boazodoallu vásiha eanet ja eanet sisabahkkema eará areálageavaheami bealis. Dat dáhpuhuvvá almmá dan haga ahte sisabahkkemiid ollislaš váikkuhusat árvoštallojuvvojit, ja almmá dan haga ahte boazodoallu kapasitehta ja gelbbolašvuoda dáfus oazžu vejolašvuoda leat mielde gávdnat čovdosiid mearrádusprosessas.

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoallošiehtadusas ferte vuoruhuvvot nannet dan barggu ahte sihkkarastit boazodoalu areálavuodu, areálaresursaid duodašteami ja goziheami, ja kapasitehta- ja gelbbolašvuodaloktema boazodoalus ja boazodoalu várás. Sámediggi bivdá Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta vuoruhit barggu stáhta plánanjuolggadusaiguin.

Dávjá ákkastuvvo boazodoalu areálasuodjalusdárbbu vuostá ekonomalaš sivaiguin. Ággan geavahuvvo ahte boazodoallu guoskevaš guovllus dahká dušše smávva oasáža ollislaš boazodoalus, ja ahte boazodoallu oppaláččat lea smávva ealáhus ekonomijja dáfus. Dákkár ákkasteami ferte dustet

máhtuin, ja dainna lágiin ahte oazžut čielgasit ovdan daid árvvuid mat leat boazodoalus, sihke servodahkii ja ekonomijja dáfus. Boazodoallu sámi deatalaš ealáhussan lea deatalaš barggaheaddji ja buktá stuorra árvvuid sámi servodahkii. Boazodoallu lea beaivválaččat mielde gáhttemin sámi giela ja kultuvrra, ja ahte árbediehtu bisuhuvvo, ovddiduvvo ja fievrriduvvo viidáseappot. Dáid árvvuid ii sáhte mihtidit ruđaiguin.

Sámedikki oaidnu lea ahte das lea hui stuorra mearkkašupmi ahte boazodoallu oazžu duohta vejolašvuoda beassat mielde hálldašit iežas eatnamiid. Dát lea erenoamáš deatalaš go boazodoallohálldahusa mearriduvvon rievdadusat doaibmagohitet 1.1.14 rájes. Go guovllustivrrat heaittihuvvojit, main boazodoalus lei ovddastus, de hedjona boazodoalu váikkuhanfápmu hálldahusas. Danne lea deatalaš nannet boazodoalu kapasitehta ja gelbbolašvuoda beassat duohtavuodas searvat mielváikkuheapmái ja konsultašuvnnaide daid mearrádusain mat sáhttet váikkuhit sidjiide njuolgga, ja erenoamážit areálaššiin.

Danne áigu Sámediggi ávžžuhit šiehtadalliid vuoruhit ruđaid hukset kapasitehta ja gelbbolašvuoda areálavuogiatvuodaid ja –beroštusaid áimmahuššamii go deaivvadit odđa areálagáibideaddji doaimmaiguin. Dan sáhtta dahkat dainna lágiin ahte lasihit orohatdoarjaga ja sihkkarastit viidáset ekonomalaš doarjaga vuodđudussii Protect. Sámediggi bivdá maiddái ahte Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi oazžu eanet ruđaid boazodoallošiehtadusa bokte, vai sii ožžot buoret vejolašvuoda áimmahuššat boazodoalu beroštusaid.

Sámediggi ávžžuha beliid árvvoštallat vejolašvuoda hukset resursaguovddážiid báikkálaččat, maid eanet orohagat sáhttet geavahit. Ná sáhtášii geavahit ja gieđahallat sihke báikkálaš máhtu, stuorát sisabakkemiid mat gusket eanet orohagaide ja resurssaide buorebut ja beaktileappot.

Almmá buriid konsultašuvdnaproseassaid ja ollislaš váikkuhusčielggadusaid haga, lea váttis suodjalit boazodoalu eatnamiid. Deatalaš guovllut boazodoalu areálaid hálldašeamis, leat suodjalanguovllut gos buorre mealgadii lea váldojuvvon atnui báikkálaš hálldašeapmi. Dát hálldašeapmi sáhtta ain eanet ráddjet boazodoalu geavaheami árbevirolaš guovlluin, ja bealit berrejit čuovvolit movt dát hálldašeapmi váikkuha boazodoalu.

Ráddehusa barggu oktavuodas dan ektui ahte álkiduhttit ja beavttálmahttit boazodoalu almmolaš hálldašeami, deattuhuvvui ahte boazodoalopolitiikka čađaheapmi eaktuda ahte boazodoalus lea beaktilis almmolaš hálldašeapmi. Dasto ahte hálldašeapmi ferte sáhttit gozihit buori gulahallama boazodoaluin ja servodagain muđui. Danne fertejit bealit láchit diliid nu ahte árbedieđuid sáhtta váldit atnui odđa hálldašanmálles.

Jus galgá nagodit láchit dili eanet máhttojuohkimii boazodoalu areáladárbbuid birra, de fertejit bealálaččat geahččat vejolašvuoda sierra diehtujuohkinguovddáža ásaheamis. Eanet diehtujuohkin boazodoalu birra servodahkii, areálaplánejeddjiide ja huksejeddjiide sáhtta mielddisbuktit eanet dohkkeheami ja ipmárdusa boazodoalu mihtilmasvuodas. Orohagat fertejit aktiivvalaččat leat mielde dán barggus.

Boazodoalu ekonomalaš ovdáneapmi

Sámediggi berošta das ahte láchčöjuvvo ekonomalaš ovdáneapmái ja eanet árvoháhkamii boazodoalus. Boazodoalu mañimus jagiid heajos diasovdáneami geažil ja lassánan goluid geažil lea hui deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit leat mielde lasiheamen gánnáhahttivuoda.

Ollislaš rehketoalu (Totalregnskapet) vuodul leat boazodoalu golut lassánan sakka 2001 rájes, muhto sávvojuvvon njuovvanmeari ja eanet vuovdima ferte vuosttažettiin movttiidahttit biergokvalitehta ja biergohatti bokte ja ieža ealu čeahkádusa bokte. Danne oaivvilda Sámediggi ahte ferte vuoruhit doaibmajagiid mat vuolidit goluid ja njuolgga doarjagiid, dainna lágiin ahte lasihit doarjjamáksomeriid mat movttiidahttet njuovvamii ja vuovdimii.

Boazodoalu golut čatnasit hui ollu mohtorfievrruide ja dáid doibmii. Boazodoallu ja Sámediggi leat ovddidan evttohusa mohtorfievrruid ja eará doaibmareaidduid divadiid geahpedeamis, mat lohkkovuvvojit personmohtorfievrun. Berre árvvoštallat rievdadit láhkadahkosa, mii dál caggá bidjameis ealáhusgessosa momssas, ovttagarddedivadiin ja boaldámušdivadiin. Dasa lassin berre geaidnodivat skohteriin sihkkovuvvot.

Boazodoallošiehtadus várre jahkásaččat 2,0 miljon ruvnnu Sámedikki bušehttii doarjun dihtii dakkár lotnolasealáhusaid main boazodoallu lea mielde. Dát juolludus boazodoallošiehtadusas mearkkaša ollu Sámedikki vejolašvuhtii doarjut doaibmabijuid boazodoalus. Lotnolasealáhusat ja lasseealáhusat leat deatalaččat dienasvuodu oasit. Ruhta Sámediggái boazodoallošiehtadusa bokte lea maiddá deatalaš sámi guovlluid ealáhusovddideapmái. Sámediggi oaidná ahte dát submi ii leat rievdan dan rájes go válđovuvvui atnui, ja bivdá beliid vuoruhit lasáhusa.

Sámediggi atne posiitiivan dan ángiruššama mii dahkko Boazoprográmma bokte, ja bivdá ahte dat jotkovuvvo.

Sámediggái lea deatalaš geahččat dakkár márkanbargguid go vuovdaleami, beaggima ja lágidannávccat dán oktavuodas. Sámediggi čujuha ahte bohccobierggus leat mánga ovdamuni gilvaleamis golaheddjiid ektui ja guorrasa Stuorradikki meannudan boazodoallošiehtadussii dán jagi várás mas čuožžu: “Bohccobiergu lea duoddara smáhka danne go eallit guhtot buiga meahcis, čuvvot jahkeáigevariašuvnnaid ja dasa váikkuha biras. Muhto bohccobiergu lea maiddá smáhka kultuvrras, fakkastuvvon čuohtejagiid árbevieruide ja eallinvuohkái mii lea heivehuvvon eelliid dárbut. Bohccobierggus lea historjá, ja dat lea buvttaduvvon garra, muhto lunddolaš diliin – luonddu iežas eavttuid mielde”.

Dát ferte vuhttot maiddá eará boazodoallopolitihkas - ahte lámččojuvvo nu ahte dán historjájá ja árbevieruid sáhttá doalvut viidáseappot.

Klassifiserenprošeavttain ferte joatkit, nu ahte dan sáhttá fievrridit buot njuovahagaide mañimuštá 1.9.2014. Ferte várret ruđaid klassifiserenvuogádaga ođasteami, oahpahusa ja diehtujuohkima várás.

Sámediggi lea mihtten ahte dat bargu maid Márkanlávdegoddi (Markedsutvalget) lea dahkan dán rádjai, lea buktán buriid bohtosiid. Sihkkarastin dihtii einnostahttivuoda buohkaide geat barget bohccobiergovuovdimiin, lea dárbut ahte márkanlávdegotti bargu gehččojuvvo guhkesáiggi perspektiivvas mas huksejuvvo vuogádat mii sáhttá čuovvut bohccobiergomárkana ovdáneami, analyseret sojuid ja addit ráđiid boazodollui. Dát bargu lea maid deatalaš veahkkin hukset posiitiivva beaggima boazodollui. Sámediggi bivdá ahte bealit ain vuoruhit dán ángiruššama bohccobierggu márkanlávdegottiin.

Boazodoalu ovddidanfoanda (RUF) lea mielde ovddideamen boazodoalu boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid vuodul. 2013/2014 boazodoallošiehtadusas várrejuvvui 33,1 miljon ruvnnu iešguđet ovddidandoaibmabijuid juogadeapmái, mii lea uhcit go ovddit jagi. Sámediggi bivdá šiehtadalliid addit Sámediggái ovddastusa RUF stivrii, vai Sámediggi oččošii stuorát ipmárdusa boazodoalu ovddidan- ja investerendárbbuin.

Boazodoalu sihkkarastin bearašvuđot ja kulturguoddi ealáhussan

Sámediggái lea deatalaš bisuhit boazodoalu árbevirolaš málle bearašvuđot ealáhussan. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit leat mielde bisuheamen dan, go bearašvuđot struktuvra mearkkaša hui ollu dasa ahte bisuhit ja nannet boazodoalu kultuvrralaš ceavzima.

Nationála boazodoallopolitihkas leat guokte ieččanas vuodu: ealáhuspolitihkalaš buvttadanárvu, ja sámpolitihkalaš kulturárvu. Dat mielddisbukttá geatnegasvuodaid, maiddá boazodoalu kultuvrralaš

ceavzilvuhtii. Boazodoallošiehtadusa oktavuodas leat dakkár deatlaš ortnegat mat leamaš ásahuvvon erenoamážit mánáid, nuoraid ja nissonolbmuid várás boazodoalus, heaittihuvvon dahje gáržžiduvvon. Stipeandaortnegat nuoraid várás ja mánáidgárdedoarjagat leat heaittihuvvon. Danne fertejit šiehtadallit čielggadit mo boazodoallošiehtadallamiid sáhtá heivehit Váldošiehtadusa (Hovedavtalen) prinsihpaide.

Sámediggi deattuha dan ahte kultuvrralaš ceavzilvuodas ii leat sáhka dušše boazodolliid logus. Kultuvrralaš ceavzilvuodas lea earret eará sáhka árbedieđus, árbevirolaš doallomálliin ja ealli gielas. Dakkár váikkuhangaskaoamit mat bisuhit dásseedit rekrutterema ealáhussii, váikkuhangaskaoamit mat nannejit nissonolbmuid rolla boazodoalus ja váikkuhangaskaoamit mat nannejit ja bisuhit árbedieđu, leat deataleamos readdut maiguin sihkkarastá boazodoalu bearašvuđot ja kulturguoddi ealáhussan.

Dásseárvu:

Sámedikki mielas lea deatlaš bargat ulbmillaččat dásseárvvuin. Šiehtadallanbeliin lea 2010:s leamaš bargojovku mii guorahalai ja árvvoštalai dálá čielggadusaid dásseárvvu birra boazodoalus, ja evttohii ovddidit dásseárvobeali ealáhussii. Sámediggi ávžžuha šiehtadalliide ahte bargojovkku doaibmabidjoevttohusat vuoruhuvvojit ja čuovvoluvvojit.

Bearašvuđot boazodoalus lea nissonolbmuid oassálastin deatlaš, ja sis lea lunddolaš sadji ealáhusas. Sámediggi bivdá ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaomiid bokte láchčojuvvo dasa ahte eanet nissonolbmot besset oassálastit boazodollui, earret eará árvoháhkama bokte go ásahuvvo lassealáhus boazodollui. Náittosguoibmedoarjja lea ekonomalaš váikkuhangaskaoapmi mii dagaha nissonolbmuide vejolažžan oassálastit boazodollui, ja masa Sámediggi bivdá šiehtadalliid vuoruhit lassáneami.

Eatnašat dálá boazodoallonissoniin barget ollesáiggi dahje oasseáiggi olggobealde boazodoalu. Eanaš diliin leat bearrašat šaddan sorjavaččat dán bistevas sisaboadus. Danne ferte ráhkadit ortnegiid ja lasihit odđa ruđaid boazodoallošiehtadussii vai sáhtá láchit dasa ahte nissonolbmot eanet go dál sáhttet oassálastit boazodoallobarguide. Jus dat ii dahkkojuvvo, de sáhtá árvvolaš árbediehtu boazodoalus jávkat, ja nu maiddá nuoraid rekrutteren ealáhussii.

Rekrutteren ja buolvamolsun:

Boazodoallu lea earálágan go eará vuodđoealáhusat dan dáfus ahte rekrutterendilli lea viehka buorre. Buorre rekrutteren lea deataleamos eaktun dasa ahte boazodoallu galgá bistit ja viidáseappot ovddiduvvot. Danne lea áibbas dárbu ahte boazodoallošiehtadus, deataleamos boazodoalopolitihkalaš váikkuhangaskaoapmin, deattuha dan ahte bisuhit dásseedit rekrutterema ealáhussii.

Boazodoalu fágareiveortnet mii dán rádjai lea ruhtaduvvon Boazodoalu ovddidanfoandda bokte, ja mii lea leamaš dakkár doaibmabidju mii lea veahkehan rekrutterema, lea bissun dásseedit mángga sajis. Šiehtadallanbealit oaivvildit ahte ortnet berre váldojuvvot eret boazodoallošiehtadusas go eará ruhtadeapmi lea ásahuvvon. Sámediggi ávžžuha šiehtadalliid ahte ortnet ii heaittihuvvo ovdal go eará ruhtadeapmi bohtá dan sadjai.

Nuoraid vuodđudandoarjaga lánkaásahusas lea unohis earru gaskal nuoraid geat váldet badjelasaset siidaoasi, ja nuoraid geat besset álggahit odđaásahuvvon siidaoasi. Dálá ortnet lea nu ahte sii geat álggahit boazodoalu buhtalastojuvvon rekrutterenoasi bokte dahje besset álggahit odđa siidaoasi, eai oaččo álggahandoarjaga. Sámediggi bivdá šiehtadalliid njulget dán bonjuvuođa, ja fuolahit ahte sihke sii geat álggahit boazodoalu buhtalastojuvvon rekrutterenoasi bokte, váldet badjelasaset siidaoasi dahje besset álggahit odđa siidaoasi, ožžot seamma vejolašvuodá oazžut álggahandoarjaga ja njuolggadoarjaga.

Vai láchčojuvvo árat buolvamolsumii boazodoalus, oaivvilda Sámediggi hui deatlašžan ahte láchčojuvvo buriid pensuvdnaortnegiid. Sámediggi lea duhtavaš dainna ahte pensuvnna ahkerádji

lea vuoliduvvon. Hástalusat penšuvdnaortnegiid ektui boazodoalus vulget stáđismeahtun dienasvuodus. Sámediggi bivdá šiehtadalliid árvvoštallat lea go dálá ortnet hábmejuvvon nu ahte olahusjoavku sáhtá juksat dán ja árvvoštallat bajidit penšuvdnaortnega máksomeriid.

Bohccuid vuddjomat togii

Sámediggi háliida ahte bargu doaimmabijuiuin dan ektui ahte eastadit bohccuid vuddjomis jotkojuvvo guovlluide gos ollu bohccot vuddjojit. Dása gullet sihke čovdosat maid sáhtá álggahit oanehis áiggis nugo cegget gaskaboddosaš áiddiid, muhto maid eanet guhkes áiggi doaimmabijut. Dán oktavuodas lea deatlaš ahte ovttasbargu sihke boazodolliid, eanaeaiggáid, gielddaid, fylkkasuohkaniid ja guovddáš eiseválddiid gaska doaimmá bures. Sámediggi oaidná ahte bohccot vuddjojit dihto guovlluin nu issoras ollu ahte ferte ásahtit buriid sosiála ja ekonomalaš ortnegiid veahkkin boazodolliide geaidda vaháat čuhcet. Sámediggi eaktuda ahte juolluduvvojit dárbbaslaš ruđat boazodoallošiehtadusa bokte nu ahte dárbbaslaš doaimmabijuid sáhtá álggahit dalán.

Sámediggi čujuha doaimmaplániid bohccuid vuddjomiid vuostá togain maid Johtolatdepartemeanta lei gohččun Ruovdemáđiidoaimmahaga ráhkadit, mii gárvvistuvvui 2011:s. Doaimmaplána evttuhuvvojit ja árvvoštallojuvvojit mánga eastadandoaimma. Dan vuodul lea stáhta juolludan gaskamearálaččat 10 miljon ru. jahkásaččat 6 jagi áigodahkii 2012 rájes 2017 rádjai.

Sámediggi váilla ovdáneami ja duohtandahkama evttuhuvvon doaimmabijuiin. Sámediggi deattuha man deatlaš dat lea ahte dakkár plánejuvvon sihkarastindoaimmat čađahuvvojit go hukset áiddiid. Boazodoallošiehtadusa bealit ávžžuhuvvojit bearráigeahččat ahte ásahtit oktavuodas guoskevaš beliid gaskkas, namalassii Ruovdemáđiidoaimmahaga ja Johtolatdepartemeantta gaskkas.

Boraspiredilli

Sámediggi bidjá vuodđun dan prinsihpa ahte sámi árbediehtu galgá deattuhuvvot buot relevánta dutkamis. Sámi árbediehtu galgá maid dáid deattuhuvvot máddodatmearrideamis ja galgá leat vuodđun boahhtevaš boraspirehálddašepmái.

Sámediggái lea deatlaš ahte ekologalaš ceavzilis boazodoalu árvvoštallamis galget boraspireáitagiid váikkusat váldojuvvot vuhtii. Jus dát bealli ii leat vuodđun mearrádusaide, de ii boade ovdan rivttes govva ii ceavzilis boazodoalus ii ge ceavzilis boraspireáiddagis.

Máddodatregistreremiid ferte lasihit sihke kvalitehta ja árjja dáfus vai bohtet iešguđet boraspirejoavkkuid rivttes logut. Dákkár duođastusa haga ii lea birasgáhtteneiseválddiin jáhkehahttivuohta go ráhkadit máddodatmihtuid. Sámediggi oaihvilda ahte nu mo guovžamáddodagat leat registrerejuvvon, nu sáhtášii maid registreret eará boraspiriid. Goaskimiid oktavuodas ferte álggahit dutkama, man vuodđun ferte leat báikkálaš máhttu.

Boazovaháat boraspiriid geažil leat menddo stuorrát, ja dan ferte dál atnit stuorra áittan boazodoalu ekonomalaš ceavzilvuoda ektui. Sihke lullisámi guovlluin ja muhtun eará guovlluin Romssa ja Finnmárkku fylkkain gos buot lágan boraspiriid lohku lea stuoris, lea dát duohta dilli. Váttisvuodát boraspiriid geažil leat dagahan váttisvuodáid nuoraide geat leat álgimin boazodollui. Dábálaččat vurdojuvvo ahte sii galget leat doaimmas golmma jagi siste. Dilli lea dál nu ahte ollugat geavahit 7-8 jagi, ja dasa lassin fertejit váldit loana guktii ovdalge ceavzilis boazodoallu lea doaimmas. Dát ii lea ceavzilis dilli.

Sámedikki mielas lea boazodoalu dilli dain guovlluin gos boraspiret leat stuorra áittan, nu duođalaš ahte berre geahčadišgoahtit gávdnojit go eará čovdosat boraspirelogu ektui ja boraspireavádagaid juohkima ektui. Sámediggi ávžžuha šiehtadalliid ahte váikkuhangaskaopmeortnegat boazodoallošiehtadusas fertejit váldit vuhtii daid stuorra vaháid, mat čuhcet erenoamážit boazodollui Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelága fylkkaide. Sámediggi bivdá šiehtadalliid gávdnat buriid váikkuhangaskaomiid sin várás geat leat álggaheamen boazodoalu dakkár guovlluin gos boraspiret leat stuorra áittan.

Boazolohkoheiveheapmi Finnmärkkus

Sámediggi lea bures čuvvon mielde boazolohkoheivehanproseassa, ja Sámediggái lea deatalaš ahte dat čađahuvvo eanemus fuolalaš vugiin boazodoalu ektui. Dát lea hástaleaddji dilli boazodollui Finnmärkkus, ja vurdojuvvojit stuorra nuppástuhttimat sámi boazodoalloservodahkii. Dán proseassas sáhttet leat guhkit áiggi vuollái leat stuorra kultuvrralaš ja servodatlaš váikkuhusat. Sámediggi oaivvilda ain ahte galget čađahuvvot vuđolaš váikkuhusárvoštallamat. Deatalaš lea ahte boazodoalu gelbbolašvuohta juohke orohagas biddjojuvvo vuodđun boazologu heiveheapmái. Boazologu heivehanproseassa áigumuš fertte mo dal de leš leat nu ahte geahpedeapmi čađahuvvo bákku haga. Dát eaktuda lávga ovttasbarggu boazodoaluin. Boazolohkoheiveheapmi galgá čađahuvvot dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja sosiála rámmaid siskkobeaide.

Sámediggi čujuha dasa ahte boazodoallu mieđihii prosessii dan oktavuodas ahte mearridit guoddilis boazologu dovdomearkkaid, man boadus lei ovttaoavilis evttohus dan joavkkus masa bealit leat ovddastuvvon. Dát lei vuodđun orohagaid doaibmaplánaide, muhto go boazodoalloeiseválddit rievdadedje eavttuid ja geavada boazolohkomearrideapmái, de gahčai maid vuodđu eret orohagaid barggus. Dát ii leat váikkuhan buori gulahallama gaskal boazodoalloeiseválddiid ja boazodoalu, maid Sámediggi atná dárbbaslažžan dasa ahte ollašuttit Boazodoallolága áigumušaid juksat siskkáldas iešstivrejumi. Danne fertte ráhkadit dakkár čielga strategiija boahhteáiggi boazodoalu várás mii váikkuha dasa.

Sámediggi čujuha dan bargojovkui masa bealit leat ovddastuvvon ja mii lea geahčadan váikkuhusaid dan boazolohkogeahpedeamis mii dárbbasuvvo čađahuvvot vai juksat mearriduvvon boazologu. Okta bargojoavkku loahppajurdagiin lei ahte dál gávdnojit váikkuhangaskaoamit maid sáhtta geavahit daid boazoeaiggádiid ektui, geat háliidit heaittihit boazodoaluset, muhto ahte daid fertte geavahit ja heivehit olahusjovkui.

Sámediggi bivdá beliid vuoruhit ođđa ruđaid dakkár heaittihan- ja geahpedanortnegiidda, mat vásihuvvojit geasuheadjain vai ortnegat doibmet duohta molssaeaktun, ja maiguin juksá sávvojuvvon bohtosa.

Mánggaid jagiid lea boazolohku deattuhuvvon. Ođđa boazodoallolága rájes lea bargojuvvon geavahannjuolggadusaiguin ja lága fápmuibidjamiin. Ođđa bajimus boazolohku lea biddjojuvvon eanaš orohagaide. Bealit ferttejit vuoruhit boazologu bearráigeahččan doaimmaid (boazolohkama) vai sihkkarastojuvvo ahte boazolohku juksá mearriduvvon mihtu.

Boazolohkogeahpedeapmi dagaha guhkit áiggi vuollái ahte njuovvandeaddu lassána jus eatnamat eai gáržžo eanet, ja dat fas mielddisbuktá ain buoret kvalitehta, posiitiiva váikkuheami márkaniid ja buoret dietnasa.

Boazolohkoheivehanproseassain lea gulahallan guovddáš eiseválddiid ja orohagaid gaskka leamaš váilevaš. Sámediggi bivdá ođđa ráđđehusa johtileamos lági mielde váldit oktavuodas orohagaiguin ja boazodolliiguin geaidda boazolohkoheiveheapmi guoská, viidáseappot proseassain.

Sámediggi ipmirda ahte ealáhusas lea stuorra eahpesihkarvuohta dan ektui maid dát mearkkaša boazodollui. Sámediggi rávve beliid vuoruhit diehtujuohkindoaibmabijuid guoskevaš orohagaid várás. Ollu boazodoallobearrašiidda lea lossat eallit dainna eahpesihkarvuodain geahpedanproseassaid ektui.

Muđui čujuha Sámediggi dasa ahte áššit mat gusket boazodollui, sáhttet váldojuvvot ovdan jahkebeallásaš gulahallančoahkkimiin.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 05.12.13 dii. 18.00.

Ášši/Sak EKL	007/13
Ášši/Sak DC	049/13

Duoji ealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi 2014

Arkiivaáššennr.
13/1991

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđi	30.10.13	SR 142/13
Ealáhus ja kulturlávdegoddi	19. – 22.11.13	EKL
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 6.12.13	DC 49/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.13 dii. 11.25

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	30.10.13	Sámediggeráđi	Ášši/Sak 142/13
2	17.04.13	Sámediggi	Diskusjonsnotat om driftstilskuddsordningen og duodjiregisteret
3	14.08.13	Duojáriid ealáhussearvi og Sámi duoddji	Næringsavtale for duodji Krav 2014
4	22.08.13	Sámediggi	Sametingets første tilbud - forhandlinger 2014
5	22.08.13	Sámediggi	Referáhta vuosstaš siehtadallančoahkkimis 20.08.13
6	09.09.13	Sámediggi	Sametingets andre tilbud - forhandlinger 2014
7	19.09.13	Duojáriid ealáhussearvi, Sámi duodji og Sametinget	Duodjealáhusšiehtadus oddajagamánu 1. b. - juovlamánu 31. b. 2014

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dohkkeha dahkkojuvvon siehtadusa Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvi ja Sámedikki gaskka, beaiváduvvon 19.09.13. Sámediggi addá fápmudusa Sámediggeráđđái bidjat lagat njuolggadusaid daid sierra ortnegiidda lassin daidda mat bohtet ovdan Sámedikki 2014 bušehtas.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus

Álgu

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan Duoji ealáhusšiehtadusa 2014 dohkkeheapmi. Vuosttaš siehtadus gaskal Sámedikki, Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvi vuolláičállojuvvui 2005:s, ja bođii fápmui 01.01.2006.

Šiehtadus gaskal Sámedikki, Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvi siehtaduvvo jahkásaččat.

Organisašuvnnat sáddejedje 12,355 miljon ruvdnosaš gáibádusa 2014:s, Sámedikki fáladat lei 9,05 milj. ru. 2013 šiehtadus lei 9,4 milj. ru. ja 2014 várás dat lea 9,4 milj. ru., mii mearkkaša ahte šiehtadus lea seamma dásis.

Mearkkašumit

Lávdegoddi, Norgga riikasearvi (NSR), Mathis Nilsen Eira, Tor Gunnar Nystad ja Nora Marie Bransfell, Norgga riikasearvi/Sámiálbmot bellodat lahttu (NSR/SáB), Lilly Roska, Bargiidbellodaga lahttu, Mariann Wollmann Magga, Marit Kirsten Anti Gaup ja Per Mathis Oskal, Árja lahttu Inger Eline Eriksen, Jobttisápmelaččaid listtu lahttu, Per A. Bævr, Sámit lulde lahttu, Marie Therese N. Aslaksen ja Nordkalottfolket lahttu, Kjetil Romsdal, ovddidedje čuovvovaš evttohusa:

Lávdegotti eanetlohku oaivvilda ahte Sámedikki ulbmil lea ovdánahttit, ovddidit, viidáseappot fievrídit buot sámi duoji, sihke dan mii lea ealáhussan, muhto maiddá árbevirolaš duoji mii lea árbevirolaš ealáhusaid oassin. Danne vai duoji lea vejolaš gozihit, nannet ja bisuhit sámi kulturárbbi oassin.

Sámi hábmejeaddjit geat hábmejít sámemáallet biktasiid/dujiid, berrejit searvvahuvvot duoji ealáhusšiehtadusa doarjjaortnegii.

Lávdegotti eanetlohku berre árvoštallat sierra čuoggá ja doarjjaortnegiid sidjiide geat vuvdet unnit go 50 000 ru ovddas – ođđaálgiide 3-jagi áigodagas – duojáríidda/kulturguddiide geat buvttadit unnit meari ja geat fas viidáseappot fievrídit dán árbevirolaš máhtu čuovvovaš buvvi.

Fitnodagaid čuovvoleami oassin hálddahaslaš bealis, lea Sámedikki mielas hui buorre go lágíduvvojit rehketdoallokursat. Kursat leat bures vuostáiváldojuvvon ja sullasaš kurssaid berre lágídit boahhteáiggi.

Lávdegotti lahttu Ovddádusbellodagas Arthur Torfoss ja Dáloniid listtu lahttu, Isak Mathis O. Hatta, ovddideigga čuovvovaš mearkkašumi:

Dát lahttu guovttos áiguba addit čuovvovaš rávvaga ja láidestusaid jagi 2015 šiehtadussii. Dat nugo šiehtadus dál lea, ii váikkut ealáhusovddideami sámi guovlluin. Nugo váikkuhangaskaoapmeapparáhta dál lea lágíduvvon, de bisuha dat ealáhusa astoáigedásis ja unnán buvttada boahhteáiggi ektui. Dát lahttu guovttos bivdiba ahte ráđđi bajida gávpejođu bajimus dási 5 miljon ruvdnui, jos galggaš oazžut doarjaga. Dát váikkuha dan ahte astoáigebuvttadeaddjit sáhttet joatkit iežaset doaimma, ja ahte albma fitnodagat mat buvttadit ollu sáhttet ovdánit ja investeret doaimmareaiduid almma ahte dárbbasit ballat massimis doarjaga jos rastildit dálás 3 miljon ruvnno ráji.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Sámediggeráđi árvalus mearriduvvui ovttaijenalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Marie Therese Nordsletta Aslaksen, áššejođiheaddji	
2	Marit Kirsten Anti Gaup	
3	Arthur Tørfoss	Mariann Wollmann Magga
		Inger Elin Utsi
		Vibeke Larsen
	Arthur Tørfoss	
4	Tor Gunnar Nystad	
5	Nora Marie Bransfjell	Beaska Niillas
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Nora Marie Bransfjell	
6	Christina Henriksen	Inger Elin Utsi
7	Inger Eline Eriksen	
8	Mariann Wollmann Magga	
9	Kjetil Romsdal	
10	Tor Gunnar Nystad	
11	Isak Mathis O. Hætta	Marit Kirsten Anti Gaup
		Inger Elin Utsi
	Isak Mathis O. Hætta	
12	Silje Karine Muotka	
13	Johan Vasara	Nanna Thomassen
		Beaska Niillas
14	Marie Therese Nordsletta Aslaksen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi dohkkeha dahkkojuvvon šiehtadusa Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvi ja Sámedikki gaska, beaiváduvvon 19.09.13. Sámediggi addá fápmudusa Sámediggeráddái bidjat lagat njuolggadusaid daid sierra ortnegiidda lassin daidda mat bohtet ovdan Sámedikki 2014 bušeahtas.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.13 dii. 12.15.

Ášši/Sak VL	007/13
Ášši/Sak DC	050/13

Miellahtuid ja várrelahtuid nammadeapmi Sámedikki váiddalávdegoddái

Arkiivaáššer.
13/3786

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššer.
Válgalávdegoddi	02.12.13	VL 007/13
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 6.12.13	DC 050/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.13 dii. 14.05

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Válgalávdegotti árvalus:

Čuovvovaš olbmot válljejuvvojit miellahtun ja várrelahtun Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin áigodagas 2014 - 2017

Miellahtut:

1. Ingar Nikolaisen Kuoljok
2. Josef Vedhugnes
3. Vivian Boine

Várrelahtut:

1. Máret Guhttor
2. Jarle Jonassen

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Válgalávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Čuovvovaš olbmot välljejuvvojit miellahttun ja várrelahttun Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin áigodagas 2014-2017:

Miellahtut:

1. Ingar Nikolaisen Kuoljok
2. Josef Vedhugnes
3. Vivian Boine

Várrelahtut:

1. Máret Guhttor
2. Jarle Jonassen

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 04.12.13 dii. 14.10

Ášši/Sak EKL	008/13
Ášši/Sak DC	051/13

Dáiddáršiehtadus 2014

Arkiivaáššennr.
13/3532

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	30.10.13	SR140/13
Ealáhus ja kulturlávdegoddi	19. – 22.11.13	EKL 008/13
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 6.12.13	DC51/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.13 dii. 14.10

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	30.10.13	Sámediggeráđđi/sametingráđdet	Ášši/sak 140/13
2	30.07.2013	Sámi Dáiddárráđđi/Sámisk kunstnerráđ	Gáibádus 2014 dáiddáršiehtadussii/Krav til kunstnerforhandlingene 2014 m/vedlegg
3	02.10.2013	Sámediggi/Sametinget	Sámedikki fáladat/Sametingets tilbud
4	11.10.2013		2014 Dáiddáršiehtadusa beavdegirji /Protokoll Kunstneravtale 2014

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádušárvalus:

Sámediggi dohkkeha 2014 dáiddáršiehtadusa man Sámi Dáiddárráđđi ja Sámediggi leaba šiehtadan 11.10.2013.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus

Álgu

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan jagi 2014 dáiddáršiehtadusa. Šiehtadus lea váldošiehtadus ja ovttasbargošiehtadus. Vuosttaš šiehtadus gaskal Sámedikki ja dáiddárráđđi vuolláičállojuvui 2005:s, ja bođii fápmui 01.01.2005.

Šiehtadus gaskal Sámedikki ja dáiddárráđđi šiehtaduvvo juohke jagi.

Dáiddárráđđi sáddii 11 120 000 ruvdnosaš gáibádusa 2014:s, Sámedikki fáladat lei fas 6 770 000 ru. 2013:s lei šiehtadus 6 520 000. ru. ja 2014 várás dat lea 6 770 000 ru., 250 000 ruvdnosaš lassáneapmi.

Mearkkašumit

Lávdegotti lahttu, Ovddádusbellodaga lahttu Arthur Tørfoss ovddidii čuovvovaš mearkkašumi:

Dát lahttu oaivvilda ahte kultureallin eanet sihke sáhtášii ja berrešii ruhtadit iežas. Kultureallin berre eanet ovddiduvvot ja adnojuvvot sierra ealáhussan, man oktavuodas dat masa olbmot liikojit, eanet mearrida makkár dáiddavuogit galget ceavzit. Ii leat politihkalaš bargu mearridit mii lea buorre kulturhápmi omd. almmolaš doarjaga bokte, muhto go almmolašvuohta geavaha ruđaid kulturdoaimbajuiide, lea deatalaš ahte ruđat bohtet ávkin eatnašiid

Kultuvra buktá dávjá oktavuodaid olbmuid gaskka ja ovddida nana individaid. Kultuvra sáhtá leat okta ahtanuššanoassi. Olbmot šaddet dađistaga eanet dihtomielaččat kultuvrralaš geavaheamis, ja gávpejohtu kulturealáhussain ahtanuššá eanet go eará ealáhussain. Mátkealáhus lea okta ollu ealáhussain mas sáhtá leat oktavuodas kultuvrii, ja mii váikkuha báikeovddideami. Deatalaš lea ángiruššat nu ahte kultuvra šaddá ahtanuššanoassin. Danne berre kultureallin lohkkovuvvot iešheanalís ealáhussan gos sáhtá searvvahit eaktodáhtolaš barggu seamma bures go ámmátlaš barggu. Kultursuorggi siste lea ahtanuššama eaktun dat ahte lea ovttasdoaimman eaktodáhtolaš suorggi ja ámmátlaš aktevrraid gaskka. Dát addá áiggi mielde eanemus bistevaš oalgeváikkuhusaid sihke kultuvrii ja muđui servodahkii.

Dát lahttu oaidná deatalažžan mii maid riggudahtá Norgga ahte sámi giella, kultuvra ja árbevierut bisuhuvvojit guovlluin gos sámit árbevirolaččat leat ássan, ja gos sis lea doaibma. Dát sihkkarastinbargu galgá dattetge dahkkovuvvot dábálaš álbmotválljen orgánaid dahje orgánaid bokte mat daid leat vuolgahan, ja dasto eaktodáhtolaččat. Almmolašvuođas lea ovddasvástádus váikkuhit dan ahte sámi giella ja kultuvra ja dasto sámi árbevierut bisuhuvvojit.

Dán vuodul oaidná ge dát lahttu ahte ii dárbbasuvvo sierra sámi dáiddáršiehtadus. Dáiddáršiehtadusortnet heaittihuvvo boahteáiggis.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Jienasteapmi dahkkovuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Sámediggeráđi árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Isak Mathis O. Hætta, áššejođiheaddji	
2	Arthur Johan Tørfoss	Mariann Wollmann Magga
	Arthur Johan Tørfoss	
3	Marit Kirsten Anti Gaup	
4	Nora Marie Bransfjell	
5	Inger Elin Utsi	
6	Christina Henriksen	
7	Mariann Wollmann Magga	

8	Tor Gunnar Nystad	
9	Lars Filip Paulsen	
10	Vibeke Larsen	
11	Henrik Olsen	Aud Marthinsen
	Henrik Olsen	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi dohkkeha 2014 dáiddáršiehtadusa man Sámi Dáiddárráđđi ja Sámediggi leaba šiehtadan 11.10.2013.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 04.12.13 dii. 14.35.

Ášši/Sak	BFOL	006/13
Ášši/Sak	DC	052/13

Ođđa našunála rámmaplána mánáidgárddiide 2015

Arkiivaáššennr.
13/4797

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	30.10.13	SR147/13
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	19. – 22.11.13	BFOL 006/13
Sámedikki dievasčoahkkin	26. – 29.05.09	DC 52/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahkku juovlamánu 4. b. 2013 dii. 14.35.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	30.10.13	Sametingsrádet	Ášši/sak 147/13
			http://www.sametinget.no/content/download/3899/35277/version/1/file/Barnehagemeldingen.pdf

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sápmelaččaid iešmearridanvuoigatvuohta mearkkaša ahte sápmelaččat ieža besset mearridit iežaset máhttodárbbu, iežaset oahppanipmárdusa, oahpahanvugiid, iežaset máhttoovddidanstrategiijaid ja iežaset eavttuid vuodul besset hukset ja viidáseappot ovddidit iežaset máhttoásahusaid, das maiddá mánáidgárddiid. Sámedikkis lea deatalaš rolla das ahte ovddidit sámi servodaga gulahallama ja ovttasdoaimama bokte eiseválddiiguin.

Sámediggi háliida erenoamážit čalmmustahttit dan ahte háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldagaid bokte. Sámi mánáidgárdefálaldat lea rabas fálaldat buot mánáide ja váhnemiidda geat dan háliidit. Sámediggi áiggu váikkuhit dasa ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla dássi ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámediggi áigu maiddá bargat dan ala ahte mánáidgárddiid bargiin lea dat gelbbolašvuohta mii gáibiduvvo dasa ahte sáhttit addit sámi mánáidgárdefálaldaga ja sámegeilat pedagogalaš bargiid ferte árjjaleappot rekrutteret.

Sámi bajásšaddama ja ahtanuššama olggobeale eavttut molsašuddet go leat mánja iešguđet sámi servodaga maid ferte vuhtiiváldit. Dat mearkkaša earret eará mánngabealatvuođa, šládđjiivuođa ja molsašumiid oainnusin dahkat. Go sámi servodat rievdá, de fertejit dálá mánát oassálastit ja searvat dasa ahte háhkat ođđa positiiva elemeantaid ođđaáiggi servodahkii. Seammás lea deatalaš ahte dat máhttu, vásáhus ja jurddašanvuohti mü vuorrasiin ja ollu rávesolbmui lea dál, ja mat ain lea eallimin

ja anus ollu sápmelaččaid gaskkas dál, nannejuvvojit ja fievrriduvvojit viidáseappot boahtte bulvii amaset jávkat, muhto ellet viidáseappot. Dat guoská maiddáí sámegielaide. Danne lea deatalaš ahte guovddáš eiseválddit dovdet daid ja daid hástalusaid mat doppe leat. Mánáidgárddi rámmaplána ferte maid dávistit dása.

Sámediggi guorrasa dan jurdagii ahte mánáidgárdepolitihkka galgá vuodđuduvvot máhttui. Lea deatalaš ahte sápmelaččat ieža bidjet eavttuid oahpahanvugiide, pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ráhkadeapmái ja dakkár sámi ášahusaid sisdollui go earret eará mánáidgárddi. Eaktun dakkár strategiija lihkestuvvamii lea ahte stáhta eiseválddit, mánáidgárdeeaiggádat ja eará aktevrrat dohkkehit álgoálbmogiid duohta dásseárvosaš ovttasbargoguoibmin politihkkaovddideamis.

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus

Álgu

Oahpahusdirektoráhta lea álggahan mánáidgárddiid rámmaplána reviderenbarggu. Rámmaplánaevttohus galgá gulaskuddamii giđdat 2014. Sámediggi áigu addit árvalusa ođđa nationála rámmaplánii dan nammaduvvon rámmaplánajovkui, vai dat maid Sámediggi atná deatalažžan váldojuvvošii vuhtii juo álggaheaddji barggus. Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi ovddida čuovvovaš árvalusa.

Evttohusat

Evttohus Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) lahtuin Viktor Inge Paulsen, Sandra Márjá West, Nanna Thomassen ja Inger Elin Kristina Utsi, Bargiidbellodaga (Bb) lahtuin Johan Vasara, John Kappfjell, Lísá-Katrine Mo ja Jørn-Are Gaski, Áarjel-Saemiej Gielb lahtus Ellinor Marita Jáma, Nordkalottfolket lahtus Kjellrun Wilhelmsen, Árja lahtuin Lars Oddmund Sandvik ja Hartvik Hansen ja Olgešbellodaga (Ob) lahtu Lars Filip Paulsen

Evttohus 1

Lasáhus maŋŋá maŋimus teakstaoasi:

Rámmaplána berre speadjalastit stáhta geatnegasvuodaid sámi álbmoga guovdu ja doallá unnimus standárddaid ILO 169, Mánáidkonvenšuvnna, Álgoálbmotjulggaštusa, Vuodđolága § 110 a, Sámelága ja mánáidgárdelága ektui. Sámedikki mánáidgárdedieđáhus ferte maiddáí leat vuodđun viidáseappot bargui rámmaplánain, danne go lea deatalaš sihkkarastit mánáid rievtti sin identitehtii, kultuvrii ja sámegiela oahpahussii, beroškeahtá das guđe báikkis áset.

Nuppi teakstaoasi sadjái:

Sámediggi galgá ovttas stáhtalaš, fylkkagielddalaš ja gielddalaš eiseválddiiguin beroštit erenoamážit rámmaevttuin buriid bajásšaddaneavttuid oazžuma dihte sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Mánáidgárddiid nationála rámmaplánas ferte čielgasit boahtit ovdan mii sámi sisdoallu galgá leat. Buot mánáidgárdemánát galget oahppat sámi kultuvrra girjái vuoda birra ja oahpásmuvvat sámegielaide. Guovlluin gos leat báikkálaš sámi árbevierut ja giella, ja gos lea sámi gelbbolašvuoda biras, de fertejit mánáidgárddit dan ektui eanet heivehit ja ávkkástallat dainna. Ovdamearkan dasa leat giellaguovddážit ja boares olbmot. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte árbediehtu, vásihus ja jurddašánvuohki mii sámi boares olbmui lea, gozihuvvo ja viidáseappot dolvojuvvo boahtte buolvvaide oktílašvuoda sihkkarastima dihte. Sámediggi oaivvilda ahte sámi árbevierut, giella, kultuvra ja vuodđoárvvut fertejit vuhttot buot máhttosurggiin mat rámmaplánas leat. Sámiid identitehtas leat deatalaš árvvut mat čatnasit sosiála ja kultuvrralaš mihtilmasvuhtii. Deatalaš lea viidáseappot ovddidit sámi kulturárbbi nu ahte gaskkustit ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, eallinvuogi ja árvvuid. Nugo jagi 2006 rámmaplánas čuoggás 3.6 daddjo. Áddejumi ovddidan dihte sámi kultuvrii fertejit mánáidgárddiid eaiggádat sihkkarastit ahte álo gávdnojit gelbbolaš olbmot mánáidgárddiin (čujuhus mánáidgárdeoahpaheaddji oahpu lálkaásahusa §:ii 1 maŋimus lađas).

Goalmmát teakstaoasi sadjái:

Sámediggi háliida ahte sámi mánáin lea oadjebas bajásšaddan searvvaheaddji mánáidgárddiin gos

mánát sáhttet geavahit dáidduideaset buori vuogi mielde. Mánáidgárdefálaldaga ii sáhte oppalaččat hábmets buot sámi mánáid várás. Ferte vuhtii váldit ahte sámit ássat riikka iešguđege osiin, sis lea sierralágan duogáš ja sierralágan sámegeielat. Dan geažil lea deatlaš ahte guovddáš eiseválddit dihtet man girjái sámi kultuvrra lea, erenoamážit bajásšaddama, eallindábi ja giela dáfus, ja dasto makkár hástalusat leat dán guovlluin.

Njealját teakstaosis - mañimuš cealkagis - sihkkojuvvo mañimuš sátni "politiikkaovddideamis"

Ođđa teakstaosis, mii šaddá viđat teakstaosisin:

Sámegeiela oahppan mánáidgárddis lea hui deatlaš máná giellaválljemii ja giellovddideapmái skuvllas. Sámedikki mihttomearrin lea ahte eambbogat geavahit sámegeielaid, erenoamážit mánát. Sámediggi deattuha ahte maiddái dakkár mánát geain sámegeiella lea ruovttugiella dárbbasit buori giellabirrasa ja gielladoaimbajuid mánáidgárddis, erenoamážit sámi guovddáš guovlluid olggobealde. Dakkár mánnajoavkkuin gos mánáin lea sierralágan gielladássi buktá geavtlaš ja pedagogalaš hástalusaid dan ektui ahte buot mánát, maiddái sii geain sámegeiella lea ruovttugiellan, ožžot dakkár giella movttiidahttima mii lea heivehuvvon sin gielalaš dássái. Dát gáibida sihke metoda ja gelbbolašvuoda ovddideami. Sámediggi vuordá ahte reviderejuvvon nátionála rámma-plána mánáidgárddiid várás sáddejuvvo viiddis gulaskuddamii iešguđege gelbbolašvuodabirrasiid ovdal go plána gárvvistuvvo.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Evttohus 2, áirras Aud Martinsen, Ovddádusbellodat

Ođđa našunála rámma-plána mánáidgárddiid 2015

Mánát ja bearrašat leat iešguđetláganat ja sis leat iešguđetlágan dárbbut. Danne ferte juohke bearrašii sihkkarastojuvvot dávggasvuolta ja friijavuolta válljet daid čovdosiid mat heivejit sidjiide buoremusat. Buresdoaimbi bearrašat addet oadjebasvuoda ja gullelašvuoda, ja addet vejolašvuoda ovdáneapmái. Sámediggi lea ilus go ráđdehus áigu sihkkarastit bearrašiid válljenfriijavuoda go fállá eanet mánggabealatvuoda go guoská čovdosiidda mánnábearrašiid várás.

Mánáid vuoigatvuolta oadjebas bajásšaddamii lea vuoddoášši. Sámediggi doarju dan ahte ráđdehus áigu sihkkarastit mánáide geat šaddet bajás geafes bearrašiin, eanet dáseárvosaš vejolašvuodaid. Mánáid ii sáhte mange láhkai sivahallat bearrašiid dili geažil. Sámediggi doarju ráđdehuse ulbmila ráhkadit doaimbapáhka daid mánáid várás, geat šaddet bajás geafes bearrašiin.

Mánáin lea vuoigatvuolta iežaset goappašiid váhnemiidda, ja lea váhnemiid ovddasvástáduš addit mánáide oadjebasvuoda, fuolahusa ja ráhkisvuoda. Lea deatlaš ahte servodagas leat buorit čovdosat dasa ahte fuolahit mánáid geat eai dattetge vásit dán ruovttus.

Bearáš berre buorebut sáhttit heivehit iežas ja organiseret árgabeaivvi bearraša iežas dárbbuid vuodul. Danne oaivvilda Sámediggi ahte smávvamánáidgodeagas berre vuoruhit válljenfriijavuoda dakko bokte ahte fállat stuorát mánggabealatvuoda go guoská dávggasis ja molssaektosaš mánáidgárddiid.

Sámediggi háliida ahte galgá leat mánggabealatvuolta mánáidgárdefálaldaga pedagogalaš sisdoalus, ja doarju danne lohkan- ja čállinoahpahusa mánáidgárddiin. Buorre vuodđobargoveahka ja stáđđásis bargoveahkadilli lea eaktun buriid mánáidgárddiid.

Sámediggi oaivvilda ahte vuoigatvuolta mánáidgárdesadjái dan rájes go mánná lea jagi boaris, ferte lága bokte mearriduvvot, beroškeahhtá das guđe áiggis jagis mánná lea riegan.

Sámediggi oaivvilda maiddái ahte jus galgá oážžut mánggabealatvuoda mánáidgárdesuorggis, de fertejit almmolaš ja priváhta mánáidgárddit duohtavuodas gieđahallojuvvo seamma láhkai.

Sámediggi oaivvilda ahte maiddá stáhtalaš reaidodoarjja sadjái berre boahit gielddalaš reaidodoarjja daidda váhneimidda geat háliidit dahje dárbbasit molssaeavttuid mánáidgárdái.

Sámediggi dovddaha maiddá ahte mánáidoadju berre indeksamuddejuvvot jahkásaččat. Danne lea maiddá deatalaš Sámediggái čujuhít dan ahte ferte earuhit mánáid skuvlavázzima ja mánáid astoáiggi. Skuvlaastoáigeortnegiid sáhtta áinnas bidjat priváhta fálliide dahje eaktodáhtolaš organisašuvnnaide.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 34 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui 34 jienain 3 jiena vuostá
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui 34 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Nanna Thomassen, áššejođiheaddji	
2	Viktor Paulsen	
3	Aud Marthinsen	Inger Elin Utsi
		Nanna Thomassen
	Aud Marthinsen	
4	Lars Oddmund Sandvik	Anita Persdatter Ravna
5	Lisa Katrine Mo	
6	Johan Vasara	
7	Jørn Are Gaski	Nanna Thomassen
		Aud Marthinsen
	Jørn Are Gaski	
8	Inger Elin Utsi	Johan Vasara
		Jørn Are Gaski
	Inger Elin Utsi	
9	Nora Marie Bransfjell	
10	Sandra Márjá West	Jørn Are Gaski
	Sandra Márjá West	
11	Beaska Niilas	Jørn Are Gaski
		Johan Vasara
		Toril Bakken Kåven
	Beaska Niilas	
12	Ronny Wilhelmsen	
13	Ellinor Marita Jåma	Inger Elin Utsti
		John Kappfjell
	Ellinor Marita Jåma	
14	Silje Karine Muotka	Jørn Are Gaski
	Silje Karine Muotka	
15	Kjellrun Wilhelmsen	
16	Hartvik Hansen	Beaska Niilas

	Hartvik Hansen	
17	Lars Filip Paulsen	
18	Anita Persdatter Ravna	
19	Nanna Thomassen, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Sápmelaččaid iešmearridanvuogitvuohhta mearkaša ahte sápmelaččat ieža besset mearridit iežaset máhttodárbbu, iežaset oahppanipmárdusa, oahpahanvugiid, iežaset máhttoovddidanstrategiijaid ja iežaset eavttuid vuodul besset hukset ja viidáseappot ovddidit iežaset máhttoásahusaid, das maiddá mánáidgárddiid. Sámedikkis lea deatalaš rolla das ahte ovddidit sámi servodaga gulahallama ja ovttasdoaimama bokte eiseválddiiguin. Rámmaplána berre speadjalastit stáhta geatnegasvuodaid sámi álbmoga guovdu ja doallá unnimus standárddaid ILO 169, Mánáidkonvenšuvnna, Álgoálbmotjulggaštusa, Vuodđolága § 110 a, Sámelága ja mánáidgárdelága ektui. Sámedikki mánáidgárdedieđáhus ferte maiddá leat vuodđun viidáseappot bargui rámmaplánain, danne go lea deatalaš sihkkarastit mánáid rievtti sin identitehtii, kultuvrii ja sámegiela oahpahussii, beroškeahhtá das guđe báikkis ássat.

Sámediggi galgá ovttas stáhtalaš, fylkkagielddalaš ja gielddalaš eiseválddiiguin beroštit erenoamážit rámmaeavttuin buriid bajásšaddaneavttuid oazžuma dihte sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Mánáidgárddiid nationála rámmaplánas ferte čielgasit boahit ovdan mii sámi sisdoallu galgá leat. Buot mánáidgárdemánát galget oahppat sámi kultuvrra girjáivuoda birra ja oahpásmuvvat sámegielaide. Guovlluin gos leat báikkálaš sámi árbevierut ja giella, ja gos lea sámi gelbbolašvuoda biras, de fertejit mánáidgárddit dan ektui eanet heivehit ja ávkkástallat dainna. Ovdamearkan dasa leat giellaguovddážit ja boares olbmot. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte árbediehtu, vásihus ja jurddašanvuohki mii sámi boares olbmuin lea, gozihuvvo ja viidáseappot dolvojuvvo boahhte buolvvaide oktilašvuoda sihkkarastima dihte. Sámediggi oaivvilda ahte sámi árbevierut, giella, kultuvra ja vuodđoárvvut fertejit vuhttot buot máhttosurggiin mat rámmaplánas leat. Sámiid identitehtas leat deatalaš árvvut mat čatnasit sosiála ja kultuvrralaš mihtilmasvuhtii. Deatalaš lea viidáseappot ovddidit sámi kulturárbbi nu ahte gaskkustit ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, eallinvuogi ja árvvuid. Nugo jagi 2006 rámmaplánas čuoggás 3.6 daddjo. Áddejumi ovddidan dihte sámi kultuvrii fertejit mánáidgárddiid eaiggádat sihkkarastit ahte álo gávdnojit gelbbolaš olbmot mánáidgárddiin (čujuhus mánáidgárdeoahpaheadđji oahpu láhkaásahusa §:ii 1 maŋimus lađas).

Sámediggi háliida ahte sámi mánáin lea oadjebas bajásšaddan searvvaheadđji mánáidgárddiin gos mánát sáhttet geavahit dáidduideaset buori vuogi mielde. Mánáidgárdefálaldaga ii sáhte oppalaččat hábmet buot sámi mánáid várás. Ferte vuhtii váldit ahte sámít ássat riikka iešgudege osiin, sis lea sierralágan duogáš ja sierralágan sámegielat. Dan geažil lea deatalaš ahte guovddáš eiseválddit dihtet man girjái sámi kultuvrra lea, erenoamážit bajásšaddama, eallindábi ja giela dáfus, ja dasto makkár hástalusat leat dain guovlluin.

Sámediggi guorrassa dan jurdagii ahte mánáidgárdepolitihkka galgá vuodđuduvvot máhttui. Lea deatalaš ahte sápmelaččat ieža bidjet eavttuid oahpahanvugiide, pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ráhkadeapmái ja dakkár sámi áshusaid sisdollui go earret eará mánáidgárddi. Eaktun dakkár strategiija lihkestuvvamii lea ahte stáhta eiseválddit, mánáidgárdeeaiggádat ja eará aktevrat dohkkehit álgoálbmogiid duohta dásseárvosaš ovttasbargoguoibmin politihkkaovddideamis.

Sámegiela oahppan mánáidgárddis lea hui deatalaš máná giellaválljemii ja giellaovddideapmái skuvllas. Sámedikki mihttomearrin lea ahte eambbogat geavahit sámegielaid, erenoamážit mánát. Sámediggi deattuha ahte maiddá dakkár mánát geain sámegiella lea ruovttugiella dárbbasit buori giellabirrasa ja gielladoaimbajuid mánáidgárddis, erenoamážit sámi guovddáš guovlluid olggobealde. Dakkár mánnajoavkkuin gos mánáin lea sierralágan gielladássi buktá geavtlaš ja pedagogalaš hástalusaid dan

ektui ahte buot mánát, maiddáí sii geain sámegeilla lea ruovttugiellan, ožžot dakkár giella movttiidahttima mii lea heivehuvvon sin gielalaš dássái. Dát gáibida sihke metoda ja gelbbolašvuoda ovddideami. Sámediggi vuordá ahte reviderejuvvon nationála rámma-plána mánáidgárddiid várás sáddejuvvo viiddis gulaskuddamii iešguđege gelbbolašvuodabirrasiidna ovdal go plána gárvvistuvvo.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.13 dii. 16.00

Ášši/Sak PFL	007/13
Ášši/Sak DC	053/13

Sámedikki čoahkkinnortnet - ođasmahttin

Arkiivaáššennr.
10/243

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Dievasčoahkkinnjodihangoddi	4.11.13	DCJ 05/13
Plána- ja finánsalávdegoddi	19. – 22.11.13	PFL 007/13
Sámedikki dievasčoahkkinn	3. – 6.12.13	DC 53/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.13 dii. 16.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	4.11.13	Dievasčoahkkinnjodihangoddi	Ášši/Sak DCJ 05/13 Sámedikki čoahkkinnortnet - ođasmahttin
2			Sámedikki čoahkkinnortnet / Sametingets forretningsorden

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinnjodihangotti mearrádusárvalus

§ 10: Presideantta välljen ja sámediggeráđi nammadeapmi

1. Nubbi teakstaossi mii čuodjá ná:

Presideanta nammada áirasiid gaskkas várrepresideantta ja uhcimusat golbma ráddelahtu sámediggeráđđái ja čilge dievasčoahkkimii nammadeami birra.

rievdaduvvo dánin:

Presideanta nammada áirasiid gaskkas unnimusat njeallje lahtu sámediggeráđđái ja čilge dievasčoahkkimii nammadeami birra.

2. Goalmmát teakstaossi mii čuodjá ná:

Presideanta ja áirasat geat leat nammaduvvon várrepresideantan ja ráddelahttun, guđdet dievasčoahkkima ja sin várreáirasat váldet saji áirrasin.

rievdaduvvo dánin:

Presideanta ja njeallje áirasa geat leat nammaduvvon sámediggeráđi lahttun, guđdet dievasčoahkkima ja sin várreáirasat váldet saji áirrasin.

Plána- ja finánsalávdegoddi árvalus

Álggahus

Čoahkkinnortnet lea láidejeaddji dokumeantta Sámedikki dievasčoahkkimis. Čoahkkinjodihangoddi lea geigen árvalusa rievdadit 10. § teakstaosiid 2 ja 3 mas čuožžu presideantta nammadeami birra sámediggerádis.

Mearkašumit

Lávdegotti Árjja lahttu, Laila Susanne Vars, ovddidii čuovvovaš mearkašumi:

Sámedikkis lea guhkit áiggi leamaš dáhpin ja vierrun ahte Sámedikkis lea sihke politihkalaš jodiheddji (presideanta) ja politihkalaš nubbinjodiheddji (várrepresideanta). Dát ortnet lea sihkkarastán almmolašvuhtii čielgasa das ahte Sámedikkis lea álo doaibmi presideanta ja gii dát olmmoš lea- jus mii nu dagaha ahte presideanta ieš ii sáhte iežas ovddasvástádusa doaimmahit. Sámedikki rievdaduvvon čoahkkinnortnet addá dás ovddos vejolašvuoda Sámediggepresidentii välljet áigu go sadjásaš presideantta nammadit vai ii. Ođđa ortnet eaktuda ahte Sámediggepresideanta buktá hui čielga dieđuid álbmogii ja Sámedikki politihkalaš joavkkuide dađistaga go sirdá politihkalaš nubbinjodiheddji ovddasvástádusa ráđdeláhtuid gaskka, go Sámedikkis siskkáldas njuolggadusat ain mángga sajis eaktudit ahte Sámedikkis galgá leat politihkalaš nubbinjodiheddji.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggerádi árvalusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Plána- ja finánsalávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Laila Nystad, áššejojdiheadji	
2	Toril Bakken Kåven	
3	Láilá Susanne Vars	
4	Jovna Zakarias Dunfjell	
5	Aud Marthinsen	
6	Aili Keskitalo	Toril Bakken Kåven Jørn Are Gaski
7	Isak Mathis O. Hætta	
8	Per Andersen Bæhr	
9	Lars Filip Paulsen	
10	Laila Nystad, áššejojdiheadji	

VI Sámedikki mearrádus

§ 10: Presideantta válljen ja sámediggeráđi nammadeapmi

1. Nubbi teakstaoassi mii čuodjá ná:

Presideanta nammada áirasiid gaskkas várrepresideantta ja uhcimusat golbma ráđđelahtu sámediggeráđđái ja čilge dievasčoahkkimii nammadeami birra.

rievdaduvvo dánin:

Presideanta nammada áirasiid gaskkas unnimusat njeallje lahtu sámediggeráđđái ja čilge dievasčoahkkimii nammadeami birra.

2. Goalmát teakstaoassi mii čuodjá ná:

Presideanta ja áirasat geat leat nammaduvvon várrepresideantan ja ráđđelahttun, guđđet dievasčoahkkima ja sin várreáirasat váldet saji áirrasin.

rievdaduvvo dánin:

Presideanta ja njeallje áirasa geat leat nammaduvvon sámediggeráđi lahttun, guđđet dievasčoahkkima ja sin várreáirasat váldet saji áirrasin.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 04.12.13 dii. 16.50

Ášši/Sak PFL	008/13
Ášši/Sak DC	054/13

Sámedikki 2014 bušeahtta

Arkiivaáššennr.
13/296

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi		SR
Plána ja finánsalávdegoddi	19. – 22.11.13	PFL
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 6.12.13	DC

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga juovlamánu 5. b. 2013 dii. 09.00

Čuovvovaš áirasat leat čálalaččat váldán oktavuoda dievasčoahkkinjođihangottiin ja bivdán oazžut árvoštallojuvvot sin bealálašvuoda meannudeamis ášši 54/13 Sámedikki 2014 bušeahtta, mii meannuduvvo Plána- ja finánsalávdegottis ja dievasčoahkkimis skábmamánu/juovlamánu 2013.

1. Beaska Niillas
2. Viktor Inge Paulsen
3. Nanna Thomassen
4. Inger Elin Utsi
5. Kirsti Guvsám
6. Nora Marie Bransfjell
7. Laila Nystad
8. Jovna Z. Dunfjell Piera Heaika Muotka.
9. Lisa Katrine Mo
10. Tor Gunnar Nystad

Dievasčoahkkinjođihangoddi evttoha ahte čuovvovaččat leat bealálaččat meannudeamis ášši 54/13 Sámedikki 2014 bušeahtta:

- 1) Jovna Z. Dunfjell – Plána- ja finánsalávdegottis ja dievasčoahkkimis
- 2) Viktor Inge Paulsen – dievasčoahkkimis
- 3) Lisa Katrine Mo – dievasčoahkkimis
- 4) Nanna Thomassen – dievasčoahkkimis

Dievasčoahkkinjodihangotti evttohus dohkkehuvvui ovttajienalaččat.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

1 Álggahus

Sámediggi lea sápmelaččaid álbmotválljen orgána Norggas. Sápmelaččat välljejit 39 áirasa sápmelaččaid gaskkas juohke njealját jagi. Maŋimus válga lei 2013:s. Danne lea dát dat vuosttaš bušeahtta maid ođđa sámediggeráđi ja ođđa dievasčoahkkin bidjet ovdan.

Sámediggi galgá leat ovddimus eaktudeaddjin láchčimis dasa ahte sápmelaččat besset gáhttet ja ovddidit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi áigu sihkkarastit dakkár Sámedikki mii lea sámi álbmoga várás. Bargumet bokte mii áigut vuhtiiváldit ja fuolahit buot sápmelaččaid. Bargu galgá dahkkojuvvot rahpasit, gulahaladettiin sámi servodagaiguin ja gulahaladettiin eará álbmotválljen orgánaiguin ja eiseválddiiguin.

Sámedikki doaibma lea viiddis ja dasa gullá maid hálddašanovddasvástádus earret eará Sámedikki válggas, juohkit ekonomalaš doarjagiid Stuorradikkis, mearridit osiid vuodđoskuvlla oahppoplánain, hálddašit sámi kulturmuittuid kulturmuittolága vuodul.

Sápmelaččat lea álgoálbmot njealji riikkas. Sápmelaččaid oktavuoha rastá riikkarájáid mearkkaša hui ollu árbevieruid gáhttemii ja sámi searvevuoda ja mánggabealatvuoda ovddideapmái. Sámediggi áigu láchit dasa ahte ovttasbargu rastá riikkarájáid nannejuvvo sámi parlamentáralaš ráđi bokte.

Lea deatalaš ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain fuolahuvvo. Dán jagi lágida ON álgoálbmogiid máilmmikonferánssa. Sámedikkis leat vuordámušat ja áigu váikkuhit dasa ahte Álttá 2013 máilmmi viidosaš ráhkkaneddji álgoálbmotkonferánssa buorit bohtosat fievrividuvvojit viidaseappot ja čuovvoluvvojit sihkkarastin dihtii ahte olmmošvuoigatvuodát ja álgoálbmotvuoigatvuodát čađahuvvojit doaimmaiguin boahtteáiggis.

Norgga stáhta lea álgoálggus ásahuvvon guovtti álbmoga eatnamiidda, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mearkkaša ahte sámegielas ja sámi kultuvrras galget leat seamma ovdánanvejolašvuodát go dárogielas ja dáža kultuvrras ja sámegiella ja sámi kultuvra galgá oážžut seamma suodjaleami go dárogiella ja dáža kultuvra.

Vai sápmelaččat ožžot iešmearridanvuoigatvuoda, de mii fertet sihkkarasti sámi giela, kultuvrra ja servodateallima ávnnaslaš vuoigatvuoda vuodu. Sámediggi lea guhká bargan dainna ahte oážžut sadjái prosedyraid bušeahttakonsultašuvnnaide. Dát ášši ferte čielggaduvvot hui fargga.

Sámedikki bušeahtta čájeha dan politihkalaš háltti maid mii háliidit ahte Sámediggi galgá čuovvut. Sámediggi áigu vuoruhit dan láchkai ahte lea vejolaš čađahit daid doaibmabijuid mat dárbbasuvvojit dasa ahte sihkkarastit sápmelaččaid beroštumiid. Evttohus lea vuodđuduvvon daidda juolludemiide maid ráđdehus addá Sámediggái, ja maiddái daidda juolludemiide maidda guovddáš eiseválddit leat bidjan čanastagaid.

2 Váldosisdoallu

2.1 Álggahus

Sámediggi áshuvvui dainna ulbmiliin ahte sihkkarastit sápmelaččat galge oažžut dásseárvosaš meannudeami. Sámegiella ja sámi kultuvra adnojuvvojit álgovuolggalažžan Norggas ja danne lea sápmelaččain vuoigatvuohta oažžut seamma suodjalusa ja ovdáneami go dárogiella ja dáža kultuvra. Sámediggi galgá leat ovddimus eaktudeaddjin láchimis dasa ahte sápmelaččat besset gáhttet ja ovddidit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi áigu sihkkarastit dakkár Sámedikki mii lea sámi álbmoga várás. Bargumet bokte mii áigut vuhtiiváldit ja fuolahit buot sápmelaččaid. Bargu galgá dahkkojuvvot rahpasit, gulahaladettiin sámi servodagaiguin ja gulahaladettiin eará álbmotválljen orgánaiguin ja eiseválddiiguin.

Sámedikki bušeahtta čájeha dan politihkalaš háltti maid mii háliidit čuovvut. Bušeahtta lea maid min doaibmaplána bušeahttajahkái. Evttohus lea vuodđuduvvon daidda juolludemiide maid ráđđehus addá Sámediggái, ja maidái daidda juolludemiide maidda guovddáš eiseválddit leat bidjan čanastagaid.

2.2 Giella

Sámediggi galgá 2014:s nannoseappot ja dihtomielaappot ángiruššat sámegielain.

Sápmelaččaid vuoigatvuohta beassat oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiella lea vuodđovuogitvuohta, maid hui ollu sápmelaččat eai leat juksan. Sámediggi oaidná dárbbaslaš ahte eiseválddit, rámmaeavttut ja ovddasvástádusjuohku sámegiella guovdu čielggaduvvo. Danne lea Sámediggi 2014 várás várren ruđaid lávdegoddi man bargun galgá leat čielggadit lágaid, ovddasvástádus-, bearráigeahččo- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuodadili mii guská sámegillii ja evttohit mo dan galgá buoridit. Lávdegoddi galgá maid árvoštallat galgá go áshuvvot áittardanorgána sámegiella várás.

Doarvái giellagelbbolašvuohta lea stuorra hástalussan buot servodatsurggiin. Dat bohtá erenoamážit oidnosii oahpahussurggiin, dearvvašvuodasurggiin ja riekteológadusas. Sámediggi bargá dainna ahte rekrutteret eanet sámegielat bargiid ja lea danne lasihan stipeandda daidda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.

Sámi giellaguovddážit leat deatalaččat sámegiella ovddideapmái. Giellaguovddážit leat Sámedikki deatalaš ja beaktilis ovttasbargoguoimmit giellapolitihka čađaheamis. Giellaguovddážiid hástalussan leat eahpeinnostuvvi rámmaeavttut. Danne lasiha Sámediggi doarjaga sámi giellaguovddážiidda 2014:s.

2.3 Kultuvra

Sámedikki ovddasvástádus sámi dáidaga ovddideamis lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejola rámmaeavttut iežaset doibmii. Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaskasaš dáiddársiehtadus lea áshuvvon dan várás ahte ovttas dáiddáriiguin bargat vuoruhemiiguin mat nannejit sámi dáidaga. Sámediggi lea nannen dáiddársiehtadusa ángiruššan várás sámi dáidagiin.

Sámi girjjálašvuohta lea sihke kultur- ja gielladoaibmabidju. Sámediggi áigu movttiidahttit eanebuid almmuhit girjjiid. Danne mii leat várren ruđaid prošekti man ulbmil lea rekrutteret čállid geat čället sámegillii.

Sámi áshusat leat deatalaš oassálastit ja ovttasbargoguoimmit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis. Sámediggi addá doarjagiid ollu iešguđetlágan áshusaide, mat juohke okta iežas vugiin lea mielde váikkuheamen dasa ahte mii beassat muosáhit sámi dáidaga ja kultuvrra. Sámediggi lea dán jagi bušeahtas erenoamážit háliidan lasihit doarjaga daidda áshusaide maidda mii vuordit bohtet ođđa

visttit, dakkár go Saemien Sijte ja Beaivváš Sámi Našunálateáhter, go mii háliidit doarjut daid organisašuvnnaid doaimmaid.

Sámi prentosat leat mielde nannemin sámi mediafálaldaga ja nu dat leat buorit gielladoaimbajut. Daerpiet Dierie/Lullisámi girkobláddi lea áidna preanttus lullisámegillii. Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte bláddi sáhtta viidáseappot ovddiduvvo ja danne mii lasihit doarjaga bláddái.

2.4 Girjerádjju

Girjerádjju ja sámi girjebusset leat deatalaš gáldut sámi gillii, kultuvrii ja historjái. Sámedikki girjerádjju galgá leat dakkár girjerádjju mii nanne ja ovddida girjerádjjoálaldaga sámi álbmogii. Sámediggi addá dál njuolggot doarjaga gávccii sámi girjebussii. Ulbmil doarjagiin lea addit buriid ja álkes olahatit sámi girjerádjjoálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

2.5 Máhttu

Sámediggi áigu nannet mánáidgárddiid nu ahte dat sáhttet sihkkarastit buriid bajásšaddaneavttuid kvalitatiivva buori sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi lasihan doarjaga sámi mánáidgárdefálaldahkii. Dan doarjjoortnegeis vuoruhuvvojit earret eará “hupmanpáhkat” pedagogalaš veahkkeneavvun mánáidgárdái.

Dála servodahkii mearkaša hui ollu sáhttit duodástit, viidáseappot fievrridit ja gáhttet sámi árbedieđu boahhte buolvvaide. Danne mii áigut joatkit ja lasihit doarjaga árbediehtui ja meahcásteapmái vuoddoskuvllas, mii lea leamaš hui bivnnuhit ohcanvuodot ortnet.

Oahpaheddjiin, skuvlajođiheddjiin ja skuvlaeaggáidii dakkár skuvllain main lea sámi oahppofálaldat, maid fertetit leat arenat ovddidanbargui ja gelbbolašvuodajuogadeapmái. Sámi oahpaheaddjifierpmádat ásahuvvui 2013:s dán várás. Sámediggi doarju dán fierpmádaga ásaheami dán jagi bušeahtas.

Sámi servodat dárbbasa fágaolbmuid geain lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras. Seammás lea stuorra gilvu daid studeanttaid alde, geain lea dakkár máhttu. Sámediggi váikkuha alit oahpu stipeanddaid bokte dasa ahte studeanttat váldet sámi alit oahpu ja ahte studeanttat geain lea sámi giellagelbbolašvuodta, váldet alit oahpu. Gulahaladettiin ovddasvástideaddji departemeanttain ja iešguđet forain oassálastima bokte Sámediggi bargá dan ala ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde alit ohppui ja dutkamii.

2.6 Dearvvašvuodta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka mihttomearri lea ahte sámi álbmogis galgá leat dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus, seamma láchkai go álbmogis muđui ge. Eaktun dán mihttomeari sihkkarastimii lea máhttu ja gelbbolašvuodta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin. Danne mii bargat dan oččodit gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimus dási eiseválddiiguin ja eará oassálastiiguin.

Sámi mánáin lea vuoigatvuoddat mat bohte ovdan Norgga lágain ja riikkaidgaskasaš soahpamušain. Dát nannejit sámi mánáid vuoigatvuodta beassat geavahit iežaset kultuvrra, giela ja oskku. Sámediggi bargá dan ala ahte sámi mánáid giella ja kultuvra gáhttejuvvo go sii leat almmolašvuodta fuolahusas.

Sámediggi áigu bidjat stuorát fuomášumi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeapmái ja geavaheapmái, ja áigu bargat dan ala ahte sámi álbmoga vuoigatvuoddat fuolahuvvojit dán bárggus.

2.7 Areálat ja biras

Resursaguovllut, luonddušláddjiivuohta, kulturmuittut ja kultureanandagat leat deatalaččat sámi ávnnaslaš kulturvuoddosii. Danne lea areálaid, luondduriggodagaid ja luonddušláddjiivuođa

hálddašeapmi ja mo mii vuhtiiváldit dálkkádatrivvdamiid deatlaš sámi kultuvrra ja servodateallima gáhttemii ja ovddideapmái.

Sámedikki barggus areála- ja birasáššiguin áigu Sámediggi deattuhit dan ahte sihkkarastojuvvo sámi oassálastin sámi guovlluid luondduriggodagaid geavaheami, hálddašeami ja gáhttema oktavuodas.

2.8 Kulturmuitosuodjalus

Kulturmuittuid sihkkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi mii doppe lea, lea deatlaš dasa ahte sihkkarastit sámi kultuvrra ja dan fievrridit viidáseappot. Sámediggi eaiggáduššá kulturbirrasa, Nuortalaš siidda, Njávdamis. 2014:s mii áigut nannet ja ovddidit dán áidnalunddot birrasa.

Sámi kulturmuitosuodjalusas dárbbasuvvojit min mielas mánga prinsihpalaš čielggadeamit sámi kulturmuittuid hálddašeami oktavuodas. Earret eará ii leat Sámedikki rolla kulturmuitosuodjalusas formálalaččat čielggaduvvon ja eahpečielga ráfáidduhttinrádjá sáhtta guhkit áiggi vuollái buvttihit váttisvuodaid hálddašeami dáfus.

2.9 Ealáhusat

Sámediggi bargá oččodit nana ja buotbeallasaš ealáhuseallima mii lea vuodđuduvvon sámi kultuvrii, lundui ja birrasii ja mii daid vuhtiiváldá ja bidjá vuodu ceavzilis báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Ealáhussuorggis lea kulturealáhus dat stuorra ángiruššansuorgi 2014:s. Mii áigut loktet profeshunaliserema ja gelbbolašvuoda kulturealáhusain ja ásahtit fierpmádaga kulturealáhusoassálastiid várás. Mii áigut maiddá ovddidit gánnáheami kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.

Sámediggi áigu maiddá buoridit min ovttasdoaimbama ja rámmašiehtadusaid välljeuvvon gielddaiguin.

2.10 Regionála ovddideapmi

Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadusat Finnmarkku fylkkagielddain, Romssa fylkkasuohkaniin, Nordlándda fylkkasuohkaniin, ja lullisámeguovlu (Nordlándda, Davvi- ja Lulli-Trøndelága ja Hedmarkku) fylkkasuohkaniiguin. 2013:s vuolláičállojuvvui ovttasbargošiehtadus Romssa suohkaniin. Sámediggi áigu 2014:s oččodit ovttasbargošiehtadusa Áltta suohkaniin.

2.11 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte álgoálbmotdimenšuvdna fuolahuvvo nationála ja riikkaidgaskasaš forain ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda, ovddiduvvojit sihke sisriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Áltta 2013 konkrehta čuovvoleapmin áigu Sámediggi leat mielde váikkuheamen ahte máilmmiviidosaš koordinerenjoavku sáhtta čadahit iežas bargamušaid ON álgoálbmot máilmmikonferánssa ektui 2014:s.

Sámi dásseárvoorganisašuvnnat leat rájaidrastideaddji organisašuvnnat. Addin dihti organisašuvnnaide eanet einnostanevejolaš rámmaeavttut áigu Sámediggi 2014:s addit bistevaš doaimbadoarjaga dáid organisašuvnnaide.

3 Rámmaeavttut

3.1 Árvovuodđu

Sámit lea okta álbmot, sierra gielaiguin, kultuvrrain ja historjjáin. Dan vuodul mis lea vuoigatvuohta iešmearrideapmái ja vuoigatvuohta ovddidit iežamet kultuvrra, gielaid ja servodateallima. Sámediggi oaivvilda ahte sápmelaččain alldiset lea vuoigatvuohta hálldašit vássánaiggi, stivret dáláaiggi ja hábmet boahtteáiggi iežamet eavttuid vuodul. Dát vuoigatvuohta mearkkaša maiddá ahte mis ovttas

earáiguin lea ovddasvástádus sihkkarastit dásseárvvu, solidaritehta ja ráfálaš ovtastallama gaskal álbmogiid ja álbmotjoavkkuid.

Sámediggi háliida mánggabealat ja ceavzilis servodagaid. Danne galgá Sámediggi leat mielde ovddideamen ja nannemin sámi giela, kultuvrra ja ealahusaid, ovddidit sámi beroštumiid go dat lea guoskevaš, ja bealuštit sámi beroštumiid go dat leat vuostálagaid eará beroštumiiguin.

Sámediggi deattuha ahte gudneáŋgirvuodain oažžut eanet iešmearrideami čuovvu maiddá ovddasvástádus iežas boahtteáiggis. Dat mearkkaša ahte mii leat geatnegahttojuvvon gáhttet daid vejolašvuodaid mat leat min rikkis gielas ja kulturárbbis ja dain guovlluin gos mii ássat. Dakkár áiggis mas lea stuorra beroštupmi ovddidit davveguovlluid, berre min gullelašvuolta árbevirolaš sámi ássanguovlluide dagahit min ovddasvástideaddji ovtasbargoguoibmin dan ovdáneamis mii dáhpáhuvvá davvin. Sámediggi háliida ahte álgoálbmogiid árbediehtu lea mielde politihkkaovddideamis sihke nationála dásis ja rádjerastideaddji perspektiivvas.

3.2 Sámedikki ekonomalaš rámmaeavttut

2013:s juolluduvvui 886 miljon ruvnnu sámi áigumušaide stáhtabušeahta bokte. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálldašii dušše 401 miljon ruvnnu dán juolludeamis. Dán ferte atnit duodalaš sisabahkken dan iešmearrideapmái mii sámiin berrešii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid vuodul.

Stuorradiggi lea Sámeálbmotfondii várren 75 miljon ruvnnu oktasaš buhtadussan daid váhágiid ja dan vearrivuoda ovddas maid dáruiduhttinpolitihkka lea dagahan sámi álbmogii. Sámeálbmotfoanda mearkkaša ollu sámi álbmogii, ja dán foanda juolludemiid bohtosat berrešedje almmuhuvvot almmolašvuhtii.

Sámediggái ii gusto bruttobušeterenprinsihppa ja dat Sámedikki ekonomijahálldašeami váldoinstruksa galgá čuvvojuvvot, maid Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea mearridan, geahča Sámelága § 2 -1, 3.ledd. Dat mearkkaša ahte Stáhta ekonomijanjuolggadusat ja Mearrádušat ekonomijastivrema birra stáhtas, maiddá gustojit Sámediggái.

3.2.1 Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabealla 3.2.1. Juolludusat departemeanttain (1000 ru)

Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	% erohus
Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodep. - OHD	233 650	259 460	259 460	265 540	6 080	2,3 %
Olgoriikadepartemeanta - OD	0	650	0	0	0	-
Máhtodepartemeanta - MD	36 518	37 723	37 723	39 043	1 320	3,5 %
Máhtodepartemeanta - MD	14 179	14 647	14 647	15 160	513	3,5 %
Birasgáhttendepartemeanta - BD	3 093	3 195	3 195	3 307	112	3,5 %
Kulturdepartemeanta - KD	70 379	72 702	72 702	77 202	4 500	6,2 %
Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	5 800	6 036	6 036	5 247	-789	-13,1 %
Mánáid-, dásseárvvo- ja searvadahttindep. - MDD	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Eanandoallo- ja biebmodepartemeant - EBD	4 000	6 000	6 000	6 000	0	0,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	368 619	401 413	400 763	412 499	11 736	2,9 %
Sámeálbmotfoanda	5730	2536	2536	5000	2464	97,2 %
Juolluduvvon buohkanassii	374 349	403 949	403 299	417 499	14 200	3,5 %

Sámedikki ollislaš bušeahhtarámma lea lasihuvvon 14 200 000 ruvnnuin Sámedikki 2013 reviderejuvvon bušeahta ektui ja juohkása ná:

- 2 550 000 ru sámi kultuvrii ja gielladoaimbajuide.
- 11 650 000 ru dahje 2,9 % bálká- ja haddegoargnumii.

Stuorradiggi lea juolludan 75 miljon ru Sámeálbmotfondii. 2014 rájes geavahuvvojit dábalaš, jahkásaš juolludeamit reantomodealla sadjái. 2014 várás juolluduvvo 5 miljon ru. Jahkásaš juolludeapmi bušeahtas dahkkojuvvo válgáigodaga vuoruhemiid ja áŋgiruššansurggiid mearrádusaid vuodul.

31.12.2012 muttus leat Sámeálbmotfoandda sestojuvvon reanttut 10 482 308 ru.

Jahkái 2014 várrejuvvo 7 800 000 ru Sámeálbmotfoandda jahkásaš juolludeamis ja sestojuvvon reanttuin, juogaduvvon čuovvovaš kapihttaliidda:

- 1 000 000 ru hállansyntesii, kap. 4.3.3.1.
- 1 000 000 ru sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseremii, kap. 4.3.3.4.
- 1 700 000 ru giellaproševttaide, kap. 4.4.5.
- 1 450 000 ru girjjálašvuhtii, kap. 5.3.4.
- 500 000 ru prošektii man ulbmil lea rekrutteret čálliid geat čállet sámegillii, kap. 5.3.5.
- 1 000 000 ru árbedihtui ja sámi meahcásteapmái vuodđoskuvllas, kap. 7.3.2.4.
- 650 000 ru árbedieđu systemáhtalaš kártemii, kap. 7.4.5.2.
- 500 000 ru stipeanddaide alitohppui, kap. 7.4.2.1.

Boazodoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 2 000 000 ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassealáhusaide.

Eanadoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 4 000 000 ru mii galgá geavahuvvot ealáhusdoaimmaide eanadoalus.

3.2.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuogadus

Tabealla 3.2.2. Čoahkketabealla - Sámedikki boadut ja golut buohkanassii (1000 ru)

	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	368 619	401 413	400 763	412 499	11 736	2,9 %
Departemeanttaid juolludusat	2 536	2 536	2 536	5 000	2 464	97,2 %
Sámeálbmot foandda reantuid álggaheapmi	3 194	4 749	4 749	2 800	-1 949	-41,0 %
Doaibmaboađuid submi	374 349	408 698	408 048	420 299	12 251	3,0 %
Váikkuhangaskaoamit						
Váikkuhangaskaoamit	245 463	274 375	279 625	286 537	6 912	2,5 %
Váikkuhangaskaoamid submi	245 463	274 375	279 625	286 537	6 912	2,5 %
Doaibmab. submi - váikkuhangaskaoamit	128 886	134 323	128 423	133 762	5 339	4,2 %
DOAIBMAGOLUT						
Politiikalaš dási doaibma	31 440	34 823	34 573	30 390	-4 183	-12,1 %
Hálddahusa doaibma	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %
Doaibmagoluid submi	125 880	132 823	132 831	133 762	931	0,7 %
DOAIBMABOÁÐUS	3 006	1 500	-4 408	0	4 408	-100,0 %
JAHKEBOÁÐUS	3 006	1 500	-4 408	0	4 408	-100,0 %

3.2.3 Váikkuhangaskaoamit

Sámediggi juogada čuovvovaččat váikkuhangaskaoamid váldopoasttaide 2014:

Tabealla 3.2.3. Čoahkketabealla váikkuhangaskaoamit (1000 ru)

Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Juogad. %	Erohus 14 - Rev 13	% erohus
Giella	65 486	74 615	76 565	81 965	28,6 %	5 400	7,1 %
Kultuvra	91 772	92 602	94 452	101 568	35,4 %	7 116	7,5 %
Girjerádjju	7 184	8 455	8 455	8 711	3,0 %	256	3,0 %
Máhttu	36 129	40 680	41 680	39 330	13,7 %	-2 350	-5,6 %
Dearvvašvuohta ja sosiála	3 507	3 831	3 481	3 531	1,2 %	50	1,4 %
Areálat ja biras	1 000	1 500	2 000	2 000	0,7 %	0	0,0 %
Kulturmuutosudjalus	3 764	2 650	2 650	2 900	1,0 %	250	9,4 %
Ealáhus	23 499	35 432	35 082	37 284	13,0 %	2 202	6,3 %
Regiovdnaovddideapmi	6 163	3 000	3 000	2 500	0,9 %	-500	-16,7 %
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	1 250	6 708	7 758	1 746	0,6 %	-6 012	-77,5 %
Eará doaibmajut mat eai leat váikkuhangaskaoamit	5 709	4 902	4 502	5 002	1,7 %	500	11,1 %
Submi	245 463	274 375	279 625	286 537	100,0 %	6 912	2,5 %

Váikkuhangaskaoamid váldopoasttat leat fas dárkileappot čilgejuvvon kapihttaliin 4 – 16. Juohke kapihttala vuolde lea visogovva das man ollu ruđat leat várrejuvvon njuolggodoarjagiidda, ohcanvuđot doarjagiidda ja prošeavttaide iežamet hálddus ja hálddahušlaš bargamušaide.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet njuolggodoarjagat organisašuvnnaide ja ášahusaide, iešgudege ohcanvuđot doarjjaortnegat ja doarjagat mat leat muddejuvvon šiehtadusaid bokte ja prošeavttat iežamet hálldus.

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat geatnegahttet Sámedikki fuolahit dan ahte doarjagat hálldašuvvojit ulbmillaččat ja beaktilis vugiin. Diesa gullá maid geatnegasvuohta bearráigeahččat ja gávnnaht ortnegiid maiguin duođaštit ruđaid geavaheami dohkálaččat.

3.2.4 Njuolggodoarjagat

Lagabui daid ovttaskas ortnegiid birra mat juolluduvvojit njuolggá Sámedikki bušeahta bokte, oainnat Sámedikki njuolggodoarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus seamma fágakapihttalis geavahit eará láhkai njuolggodoarjagiid mat eai leat geavahuvvon ja njuolggodoarjagiid mat leat gessojuvvon ruovttoluotta Sámediggeráđđi galgá bušeahttajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

3.2.5 Ohcanvuđot doarjagat

Sámedikki bušeahta ohcanvuđot doarjagiid ovttaskas ortnegat leat lagabui čilgejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20% dain ruđain mat leat várrejuvvon bušeahtas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálldaša, Sámeálbmotfondii ja doaimmagoluide. Sámediggeráđđi galgá bušeahttajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

Sámediggeráđis lea fápmudus čadahit dárbbaslaš rievdadusaid ohcanáigemeeriin.

Sámedikki doarjjaássiid váiddagoddi lea sámediggeráđi dahkan mearrádusaid váiddaorgána dahje dan orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Sámedikki doarjjaássiid váiddagoddi lea dievasčoahkkingotti dahkan mearrádusaid váiddaorgána.

3.2.6 Lágat ja šiehtadusat – ekonomalaš rámmaeavttut

3.2.6.1 EØS- njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea šiehtadus gaskal Norgga, Islánda ja Liechensteinna nuppi bealis ja EU-riikkaid ja Eurohpá searvevuoda nuppi bealis. EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EU siskkit márkaniid. EEO-šiehtadusa ulbmil lea nannet beliid gaskasaš gávppašemi ja ekonomalaš čatnasemiid oktasaš gilvoeavttuiguin ja oktasaš njuolggadusaid čadahemiin. EEO-láhka čadaha Norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará stáhtadoarjjanjuolggadusaid.

Stáhtadoarjjanjuolggadusat lea dat seammá Norggas go EU:s.

Go Norga lea searvan EEO-šiehtadussii, de lea Norga dohkkehan vissis ráddjejumiid nationála politihka hábmemis, nu go stáhtadoarjjasuorggis ja guovlopolitihka suorggis. EEO-šiehtadus ii atte vejolašvuoda spiehkastit stáhtadoarjjanjuolggadusain go guoská doarjagiidda ovddidit sámi dahje eará álgoálbmogiid beroštusaid.

Go stáhtadoarjja sáhtta heađuštit márkaniid ja nu váikkuhit EEO-guovllu ovttasdoaimbamiid, de lea stáhtadoarjja dábaččat gildojuvvon, muhto doppe leat mánga spiehkastaga mat suvvet dakkár doarjagiid, mat ovddidit servodatlaš ja politihkalaš ulbmiliid. Sámedikki doarjjaortnegat leat hábmejuvvon nu ahte dat guorrasit EEO-njuolggadusaide.

3.2.6.2 Váldošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan váldošiehtadusa sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin mat ovddastuvvojit Sámi dáiddárráđi bokte. Ulbmilin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima ja láchit diliid sámi girjjálašvuoda, musihka, dánsuma, teáhtera, filmma, govvadáidaga ja dáiddaduoji dahkamii ja gaskkusteapmái. Dáiddáršiehtadus siskkilda oktasaš doaibmabijuid dáiddasuorggis mat čadahuvvojit oasálaččaid gaskka sohppojuvvon ekonomalaš rámmaid siskkobeaide. Juohke jagi sohppojuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

3.2.6.3 Duoji váldošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan váldošiehtadusa duodjeealáhusa várás duodjeorganisašuvnnaiguin Riikkaorganisašuvdna Sámiid Duiin ja Duojáruid ealáhusserviin. Šiehtadusa ulbmilin lea ovdánahttit duoji buorebut gánnahtti ealáhussan ja vai nagodivččii eanet vuovdit iežas buvttaduvvon gálvvuid. Dakkár ovdánahttin gáibida ahte biddjojuvvo eanet deaddu gelbbolašvuoda bajideapmái, buvttavddideapmái, vuovdaleapmái ja vuovdimii. Sámediggi šiehtada jahkásaš ealáhussiehtadusa duoji vástte, mas leat doaibmabijut maid ulbmilin lea ovdánahttit ealáhusa nu ahte dat dávista daid politihkalaš mihttomeriide ja njuolggadusaide, maid Sámediggi áiggis áigái mearrida.

3.3 Lágalaš ja struktuvrralaš rámmaeavttut

3.3.1 Dásseárvu

Ovttadássásašvuotta ja dásseárvu lea vuodđun Sámedikki doibmii. Sámediggi bargá dan ala ahte juksat ovttadássásaš sámi servodaga mas nissonolbmuiin ja almmáiolbmuiin leat seamma vuoigatvuodát, geatnegasvuodát ja vejolašvuodát. Vai juvssašeimmet duohta ovttadássásašvuoda, de lea muhtun diliin dárba čadahit iešguđet doaibmabijuid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid várás. Ovttadássásašvuotta guoská buot servodatsurggiide ja galgá leat integrerejuvvon oassi Sámedikki barggus. Danne bohtet ovttadássásašvuoda doaibmabijut ovdan bušeahta iešguđet fágakapihttaliin. Sámediggi áigu 2014:s bidjat ovdan odđa doaibmaplána ovttadássásašvuoda várás.

3.3.2 Iešmearridanvuoigatvuotta

Sápmelaččain lea iešmearridanvuoigatvuotta álbmotrievtti vuodul. Sámedikkis lea, sápmelaččaid bealis, váldi mearridit iežamet politihkalaš oainnu ja ovddidit iežamet ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami. Min iešmearridanvuoigatvuotta bohtá ovdan eiseválddiid geatnegasvuodas konsulteret buot áššiin mat gusket sápmelaččaide. Ráđdehusa ja Sámedikki gaskasaš šiehtadusa vuodul lea mearriduvvon konsultašuvdnaproseduyrat gaskal stáhta eiseválddiid ja Sámedikki. Iešmearrideapmi bohtá maiddái ovdan iešstivrejumis, láchkamearriduvvon váldečadaheamis dain áššiin mat gusket min siskkáldas ja báikkálaš áššiide.

3.3.3 Ovttasbargu

3.3.3.1 Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Sámediggi dárbbasa ovttasbargat earáiguin juksan dihtii bohtosiid barggusteamet. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin šiehtaduvvo dat ovddasvástádus mii regionála eiseválddiin galgá leat sámi giela, birrasa, ealáhusaid ja servodatovddideami ektui.

Guovttegielatvuodadoarjja sáme giela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide lea Sámedikki bušeahta stuorámuš váikkuhangaskaoapmepoasta. Danne lea Sámediggái hui deatlaš ahte doarjjaoažžut jukset dan mihttomeari maid Sámediggi lea bidjan guovttegielatvuodarudaide. Sámediggi lea 2013:s vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid buot daid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, mat gullet sáme giela hálddašanguovlui. Šiehtadusaid ulbmil lea ahte gielddat ja fylkkagielddat galget láchit dilálašvuodaid dasa ahte sápmelaččain galgá leat vejolaš sealluhit ja ovddidit gielaset hálddašanguovllus. Áigumuš šiehtadusaiguin lea juksat bistevaš ovttasbarggu gaskal Sámedikki ja buot gielddaid ja fylkkagielddaid sáme giela hálddašanguovllus.

Sámediggi lea 2013:s vuolláičállán ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Ovttasbargošiehtadusa mihttomearri lea gáhttet sámi giela ja kultuvrra Romssa sámi álbmoga várás. Viidáseappot láhčá ovttasbargošiehtadus dilálašvuodaid rahpaset ja dorvvoleappo gulahallamii gaskal Romssa suohkana ja Sámedikki dakkár áššiin mat gusket sápmelaččaide.

3.3.3.2 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea sámedikkiid gaskasaš parlamentáralaš ovttasbargoorgána Suomas, Norggas ja Ruotas. Ruošša bealde sápmelaččat oassálastet bistevaččat ovttasbargui. Ráđđi galgá bargat áššiiguin mat gusket sápmelaččaide riikkarájaid rastá. Ovttasbarggu ulbmil lea oktiiheivehit sámi jiena riikkaidgaskasaččat, erenoamážit go guoská riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkkii. Sámi parlamentáralaš ráđđi hálddaša prinsihpalaš oaiviliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain.

3.3.3.3 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Oktiigullelašvuolta ja solidaritehta eará álgoálbmogiiguin lea dagahan ahte sápmelaččat leat árijjalaččat ovddidan áššiid riikkaidgaskasaš orgánain, erenoamážit ON:s, ovddidan ja čuovvolan dihtii soahpamušaid, julggaštusaid ja eará gaskaomiid mat nannejit álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid. Sámediggi bargá ovttas eará álgoálbmogiiguin ovddidan ja suodjalan dihtii álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ja beroštumiid riikkaidgaskasaččat. Sámediggi lea árijjalaččat mielde ráhkkaneamen ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsii 2014 (WCIP 2014), ja maiddái eará báikkiide ON-vuogádagas gos álgoálbmotperspektiiva lea guovddázis. Ja maiddái dakkár arenaide gos digaštallet davveguovlopolitihka nu go Árktalaš ráđis ja Barentsovttasbarggus.

4 Giella

Váldomihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eambo giellageavaheapmi

Sámediggi áigu juksat sámegiela váldomihttomeari dainna lágiin ahte čalmmustahttit čuovvovaš surggiid: Ovddasvástádusa sámegielas, sámegiela rámmaeavttuid, giellageavaheddjiid ja sámegiela geavaheami.

Sámegiella lea okta sámi servodagaid deataleamos geađgejulggiin. Sámedikkis galgá leat bajimus ovddasvástádus das mo sámi giellabargu galgá lágiduvvot ja ruhtaduvvot. Okta min váldobargamušain lea váikkuhit dasa ahte sámegiella lea ealli ja nana giella boahpteáiggis. Buot sápmelaččat galget beassat sámi giellaarenaide ja oazžut sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuodaid geavahit iežaset giela.

Sápmelaččaid vuoigatvuolta oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuodđovuoigatvuolta maid ollu sápmelaččat eai leat vel juksan. Danne lea dárbu ođasmahttit sámelága giellanjuolggadusaid ja guorahallat ovddasvástádus- ja váldediliid sámegiela ektui. Maiddái dárbbasuvvo ásaht sierra orgána mii fuolaha sámi giellavuoigatvuodaid. Sámediggi áigu 2014:s nammadit lávdegotti mii álggaha dán barggu.

4.1 Váikkuhangaskaoamit sámegillii

4.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.1.1 Čoahkketabealla giella (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	% erohus
	Ovddasvástádus sámegielas ja dan rámmaeavttut	0	0	0	2 000	2 000	-
	Giellageavaheadjit	4 632	5 900	5 900	8 000	2 100	35,6 %
	Sámegiela geavaheapmi	60 854	68 715	70 665	71 965	1 300	1,8 %
Submi		65 486	74 615	76 565	81 965	5 400	7,1 %

4.1.2 Hálddahaslaš resurssat - giellajuogus

Giellajuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbolasvuodáloktemat gávdnojit 18. kapihttalis Hálddahasa doaimmagolut.

Giellaossodagas leat guokte juhkosa:

- Giellajuogus.
- Tearbma- ja báikenammajuogus.

Goappaš juhkosat doibmet politihkalaš čállingoddin sámediggeráđđái ja lea ovddasvástádus doaimmahit giellafágasuorggi strategiijaid. Juhkosiin lea maiddái hálddašnovddasvástádus iežaset gullelaš fágasurggiide.

Giellajuhkosis lea hálddašnovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Hálddašit guovttegielatvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda sámelága giellanjuolggadusaid mielde, ovttasbargošiehtadusaid ja guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusaid.
- Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolggodoarjagiid.
- Hálddašit ohcanvuodot doarjagiid giellaprošeavttaide, dás maiddái Sámeálbmotfoandda hálddašeampi.
- Hálddašit stipeandaid ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.
- Čuovvolit Sámediggedieđáhusa sámegiela birra.
- Čuovvolit Ráđđehusa sámegielaid doaimbaplána doaimmaid.
- Čuovvolit sámelága giellanjuolggadusaid.
- Čađahit sámi giellakampánnja.

Giellajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis lea hálddašnovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Doaimmahit sámi báikenammabálvalusa báikenammalága mielde.
- Rávvet almmolaš ásausaide sámi namaid.
- Rávvet sámi báikenamaid ja sámi tearpmaid geavaheamis.
- Čuovvolit sámi giellateknologiija doaimbajibuid
- Čállinrávagirji ođasmahttin
- Sámi giellaovttasbargu davviriikkalaš dásis
- Siskkáldas giellapolitiikka.
- Siskkáldas giellabálvalus Sámedikkis.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

4.2 Ovddasvástádus ja rámmaeavttut sámegillii

4.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.2.1 Čoahkketabealla - Ovddasvástádus sámegielas ja dan rámmaeavttut (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi almmolaš čielggadusat	0	0	0	2 000	2000	-
Submi		0	0	0	2 000	2 000	-

4.2.2 Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela ovddideamis

Vai galgat beassat doaimmahit iežamet iešmearrideami iežamet giella ektui álbmotrievtti vuodul, de ferte Sámedikkis leat mearrideaddji váikkuhanváldi sámegiela lágalaš, ekonomalaš ja organisatuvrralaš rámmaeavttuid hábmemis. Seammás ferte Sámediggi čađahit iešstivrejumi dainna lágiin ahte das galgá leat váldi ieš dahkat mearrádusaid sámi giellagažaldagain.

Sámelága giellanjuolggadusat mearriduvvojedje 1990:s. Dan rájes lea almmolaš organiseren, álbmotrievtti geatnegasvuodát ja giellageavaheddjiid demografiija ovdánan. Danne dan ferte govdadit ja vuđolaččat guorahallat ja evttohit buoridit lágaid, ovddasvástádus-, bearráigeahččan- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuodadili. Danne nammaduvvo lávdegoddi mii galgá čielggadit ja ovddidit doaibmabidjoevttohusaid dan ektui.

Mihttu:

- Sámedikki ovddasvástádus sámegiela gáhttemis ja ovddideamis nannejuvvo

Strategiija ja dan doaimmat:

- Nammadit lávdegotti mii galgá čielggadit sámegiela dili ja sámegiela nannendoaibmabijuid lága, organiserema, resurssaid ja gelbbolašvuoda bokte.
 - Hábmets lávdegotti mandáhta
 - Bovdet guovddáš eiseválddiid ja earáid evttohit lávdegotti mandáhta ja áirasiid.
 - Válljet áirasiid lávdegoddái
 - Ruhtadit lávdegotti doaimma
- Čielggadeapmi, gulaskuddancealkámušat ja departemeantta iežas sámelága giellanjuolggadusaid guorahallan bidjá vuoddu ođđa doaibmabijuid čađaheapmái.

4.2.3 Govva das movt sámegiela dili lea

Buorre giellapolitiikka ferte váldit vuoddu iešguđetge diliin main giella lea, ja dán ii sáhte dahkat almmá buriid duogašdieđuid ja kártemiid haga. Gielladoaimmaid plánema dáfus lea dehálaš ahte leat ortnegat mat addet gova áigges áigái das movt sámegiella geavahuvvo iešguđetge guovlluin. Sámediggi lea maid sámelága bokte geatnegahtton juohke njealját jagi ráhkadit raportta gonagassii sámegiela dili birra.

Sámegielaid servodatdili fágalaš analyseremii sáhtá leat ávkálaš geavahit UNESCO vuogi analyseret gielladiliid. UNESCO lea ráhkadan reaiddu mainna sáhtá árvoštallat man gievra dahje hearki dihto giella lea. Dáinna reaidduin sáhtá differensieret iešguđetge sámegielaid, ja sáhtá maid veahkkin árvoštallat erohusaid das man nanus giella lea iešguđetge geográfalaš guovlluin.

Dán oktavuodas leat Sámi allaskuvla ja Sámi statistihka analysajoavku guovddáš ovddasteaddjit dan lagasvuoda geažil mii sis lea sámi giellabirrašiid.

Sámediggi áigu dán jagi bargagoahit dan ala ahte Sámi statistihka analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaččat kártet ja analyseret sámegeiela dili ja ovdáneami Norggas.

Mihttu:

- Sajáiduvvon doaimma mii áigges áigái addá gova das movt sámegeiela dili lea iešguđetge giellaguovlluin

Strategiija ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte Sámi analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaččat kártet ja analyseret sámegeiela dili ja ovdáneami Norggas.
 - Gulahallat Sámi allaskuvllain ja Sámi analysajoavkkuin gielladili kártema birra.
 - Gulahallat guovddáš eiseválddiiguin gielladili kártema ruhtadeami birra

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Gielladoaimmaid plánen váldá vuodu iešguđetge diliin main giella lea

4.2.4 Sámi almmolaš čielggadeapmi

Tabealla 4.2.4 Sámi almmolaš čielggadusat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	Sámi almmolaš čielggadusat	a)	0	0	0	2 000	2 000	-
Submi			0	0	0	2 000	2 000	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Váldi, rámmaevttut ja ovddasvástádusjuohku sámegeielas čielggaduvvo

4.3 Giellageavaheaddjit

4.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.3.1 Čoahkketabealla - Giellageavaheaddjit (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Stipeanda ohppiide gain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas	2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %
	Hupmansyntesa	185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
	Sámi sátnebááku	0	500	500	0	-500	-100,0 %
	Terminologijja ja báikenamat	170	500	500	0	-500	-100,0 %
	Sámi giellagáldu	1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %
	Sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseren	0	0	0	1 000	1 000	-
	Čállinrávagirji - ođđa almmuhus	0	0	0	500	500	-
Submi		4 632	5 900	5 900	8 000	2 100	35,6 %

4.3.2 Gelbbolašvuhta

Gelbbolašvuoda háhkan lea stuorra hástalus buot servodatsurggiin. Dát bohtá erenoamážit oidnosii oahpahussuorggis, dearvvasvuodasuorggis ja riektesuorggis. Muhto guoská maiddái mángga eará stáhta ja regionála áhahussii maidda sámegeiela hálddašanguovlu guoská. Ollu gielddain ja

fylkkagiielddain leat leamaš váttisvuodát ollašuttit geatnegasvuodaideaset sámelága giellanjuolggadusaid vuodul. Maiddái mediain ja girjjálašvuodas lea sámeielgelbbolašvuoha vuollin. Sámegeiela fágaterminologijja ii leat doarvái bures ovddiduvvon. Dasa gáibiduvvo guhkesáiggi ulbmillaš ja konkrehta bargu vai sámeielgelbbolašvuoha lea fidnen láhkai nu ahte dat geavahuvvo almmolaš hálddašeamis ja almmolaččat.

Mihttu:

- Sámi giellagelbbolašvuoha buot servodatsurggiin

Strategijja ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte rekrutteret eanet sámeielat bargiid
 - Hálddašit stipeandda ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas

Sámeielat fágabargit dárbbášuvvojit buot servodatsurggiin. Danne lea deatalaš ahte nuorain, geat leat min boahhteáiggi fágabargit, lea nana sámeielgelbbolašvuoha. Movttiidahttin dihtii nuoraid välljet sámeielfágaid joatkkaskuvllas, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegeiela fágan.

4.3.2.1 Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas

Tabealla 4.3.2.1 Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
21100	Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas	2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %
Submi		2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %

a) Dát ortnet gulai ovdal vuođđo oahpahussii máhtto kapihttalas

Maŋimus jagiid lea daid ohppiid lohku lassánan joatkkaskuvllas, geain lea sámegeiela fága. Dat čájeha ahte stipeanda movttiidahtta ohppiid välljet sámegeiela fágan. Sámediggi lea duhtavaš dáinna ovdánemiin, ja lasiha danne stipeandda rámma nu ahte ii uhco dat submi maid juohke oahppi oazžu.

2014 vuoruheamit:

- Stipeanda daidda ollesáigge ohppiide joatkkaskuvllas, geain lea sámegeiela fágan.

Stipeandaoazžut ja stipeandaortnega olahusjoavku:

- Ollesáigge oahppit joatkkaskuvllas, geain lea sámegeiela fágan.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Eanet oahppit joatkkaskuvllas välljejit sámegeiela vuosttašgiellan.
- Eanet oahppit joatkkaskuvllas välljejit oahpahusa sámegeielas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat mat gusket stipeanddaide ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas.

4.3.3 Giellafágalaš ovdáneapmi

Giellateknologalaš čovdosat leat ávkkálaččat ja buorit reaidut sihke giellageavaheapmái ja giellaoahppamii. Buorit giellateknologalaš reaidut leat deatalaččat sámegeiela nannemii ja ovddideapmái. Mánát ja nuorat geavahit ođđa teknologijja hui aktiivvalaččat ja digitála reaidut ja prográmmagálvvut leat leavvan viidát. Dat váikkuha mánáid giellageavaheami ja danne lea deatalaš ahte dat leat fidnemis maiddái sámegeilli.

Ollislaš giellapolitiikka buvttiha maiddá buori ovttasbarggu riikkarájiid rastá. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren lea deatalaš go galgá sihkkarastit buori vuodu sámegillii.

Oassemihhtu 1:

- Buorit giellateknologalaš čovdosat sámegillii

Strategiija ja dan doaimmat:

- Váikkuhit dasa ahte ođđa teknologiija digítála reaidut leat heivehuvvon ja ovddiduvvon maiddá sámegiela várás
 - Ovddidit ja ruhtadit hupmansyntesa davvisámegillii
 - Ovddidit ja ruhtadit ođđa sámi sátnebáŋkku

4.3.3.1 Hupmansyntesa

Tabealla 4.3.3.1 Hupmansyntesa (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
12100	Hupmansyntesa	a) b)	185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

b) Jagis 2013 geavahuvvo 1000 000 ru sámeálbmoftoandda reanttuin

Sámi hupmansyntesa ovddideami prošeakta álggahuvvui 2012 ja galgá loahpahuvvot 2014. Hupmansyntesa lea dáhtaprográmma mii áđdestallá olbmo hupmama. Sámi hupmansyntesa lea earret eará sámegiela divvunprográmma lasseveahkkeneavvu, ja maiddá čállinveahkki dyslektihkariidda ja earáide geain leat stuorat dahje unnit čállin- ja hupmanválttisvuodát. Álggus ráhkaduvvo vuos hupmansyntesa davvisámegillii, muhto plána lea ahte dat galgá maiddá ráhkaduvvot lulli- ja julevsámegillii.

Galgá dagahit:

- Olbmuide álkibun geavahit sámegiela oahpahusas ja giellabálvalusaid automatiseremis.

Oassemihhtu 2:

- Doaimmi davviriikkalaš ovttasbargoorgána mii bargá tearbmaráhkademiin ja normeremiin.

Strategiija ja dan doaimmat:

- Nannet tearbmaráhkadeami sámegielas
 - Ruhtadit prošeavtta Sámi giellagáldu
 - Váikkuhit bistevaš ruhtadeami Sámi giellagáldui

4.3.3.2 Sámi Giellagáldu

Tabealla 4.3.3.2 Sámi giellagáldu (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
12000	Sámi giellagáldu	a) b)	1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %
Submi			1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %

a) RR 2013 vuode leat ráddáhusa sámegiela várás doaimmaplána 1397 000 ruvdnosaš rehketdoallologut

b) Prošeakta iežamet hálddus

2013:s áshuvvui Sámi giellagáldu oktasaš prošeaktan Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja -normeren lea sin váldobargun prošeaktaáigodagas. Sámedikki mielas lea

davviriikkalaš ovttasbargu dehálaš sihkkarastin dihte sámegiela oktasašvuođu vai tearpmat sáhttet geavahuvvot rastá riikkarájiid. Mihttu livččii ahte tearbmaovddideapmi, kvalitehtasihkkarastin ja normeren dahkko davviriikkalaš ovttasbarggus mas lea sihke fága- ja giellamáhttu.

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbarggu doibmii gullá eará giellagáhtten, giellaovddideapmi, terminologijabargu, normeren, nammabálvalus, báikenamat ja diehtujuohkin giellafágalaš áššiid oktavuodas.

Prošeaktaáigodat lea dán vuoru 30.06.2014 rádjái, muhto Sámediggi oaidná dehálažžan ahte dat jotkkašuvvá. Áigumuš lea oažžut dán bistevaš doaimman.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegielaid oktasašvuođđu bisuhuvvo ja nannejuvvo riikkarájiid rastá.

Oassemihhtu 3:

- Digitaliseret sámi sátnegirjiid

Strategiija ja dan doaimmat:

- Almmuhit sámegiel sániid, tearpmaid ja báikenamaid mat leat čohkkejuvvon
 - Almmuhit ođđa sátnebánkku
 - Digitaliseret ja prentet Anders Kintela: “Julevsáme-dárro báhkogirjje/Norsk-lulesamisk ordbok”
 - Digitaliseregoahtit lullisámi sátnegirji

4.3.3.3 Sátnegirjiid ja sátnelisttuid digitaliseren

Tabealla 4.3.3.3 Sátnegirjiid ja sátnelisttuid digitaliseren (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sátnegirjiid ja sátnelisttuid digitaliseren a) b)	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi		0	0	0	1 000	1 000	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1000 000 ru sámeálbmo foandda reanttuin

Ođđa sátnebánku lea ráhkaduvvomin. Dát sátnebánku galgá leat sátn- ja tearbmaohcanreaidu buot geavaheddjiidjoavkkuid várás ja das galgá leat davvisámegiella, julevsámegiella, lullisámegiella, anársámegiella ja nuortalašgiella. Dasa lassin galgá doppe leat suomagiella, dárogiella, ruotagiella, eŋgelasgiella, duiskagiella ja latiinnagiella.

Galgá dagahit ahte:

- Dáláš terminologiija lea álkit olahtti buohkaide.

Sámediggi lea ovdal dorjon tearbma-/sátn- ja báikenammačohkkenproševttaid. Vai dát boadáše buohkaide ávkin de lea dehálaš digitaliseret ja almmuhit čohkkejuvvon materiála.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi terminologiija, sánit ja báikenamat lea gávdnamis buohkaide.

Oassemihhtu 4:

- Ođastuvvon Čállinrávagirji almmuhuvvon

Strategiija ja dan doaimmat:

- Ovttasbargat giellabargiiguin, lágádusaiguin ja oahppogirječálliguin čállinrávagirji ođastemiin.
 - Jođihit bargojoavkku
 - Doaimmat bargojoavkku čállin

4.3.3.4 Čállinrávagirji - ođđa almmuhus

Tabealla 4.3.3.4 Čállinrávagirji - ođđa almmuhus (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Čállinrávagirji - ođđa almmuhus	0	0	0	500	500	-
Submi		0	0	0	500	500	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

Čállinrávagirji lea veahkkeneavvu olbmuide geat čället sámegillii, erenoamážit oahppogirjiid. Dat sisttisdoallá ee. rávvagiid davvisámegeala riektáčállima birra. Čállinrávagirji almmuhuvvui 2003:s ja galgá dál dárkkistuvvot ja ođastuvvot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Olbmot gávdnet rávvagiid davvisámegeala riektáčállima birra.

4.4 Sámegeala geavaheapmi

4.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.4.1 Čoahkketabealla - sámegeala geavaheapmi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Loktet fuomášumi sámegeala birra	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
	Sámegeala hálddašanguovlu	52 082	59 705	61 655	62 955	1 300	2,1 %
	Giellaprošeavttat	8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %
Submi		60 854	68 715	70 665	71 965	1 300	1,8 %

4.4.2 Dihtomielaš jurddašeapmi sámegeala birra

Tabealla 4.4.2 Loktet fuomášumi sámegeala birra (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi giellakampánja	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
Submi		0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %

Ollu sámi giellageavaheaddjit leat deatalaččat dasa ahte giella eallá ja ovdána. Guottut, oinnolašvuhta, geavahanvejolašvuodát ja ovddidanbargu leat deatalaččat dasa ahte oážžut eanet sámi giellageavaheddjiid. Sámediggi lea 2013:s álggahan giellakampánja. Kampanja galgá movttidahttit válljet sámegeala ruovttugiellan, eanet hupmat sámegeala, boktit beroštumi sámegillii ja hástalit eambbogiid oahpahallat sámegeala. Dákkár giellakampánja čalmmustahtta maiddá sámegeala almmolašvuodas, ja sáhtta váikkuhit posiitiiva miellaguottuide sámegillii.

Mihttu:

- Sámegealla geavahuvvo árijalaččat buot servodatsurggiin.

Oassemihttu:

- Buorit guottut sámegillii.

Strategiija ja dan doaimmat:

- Ovttasráđiid ásahusaiguin ja organisašuvnnaiguin ovddidit eambo dihtomielalášvuoda das man dárbbalaš lea geavahit sámegiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.
 - Ruhtadit sámi giellakampánja
 - Čadahit sámi giellakampánja

4.4.2.1 Sámi giellakampánja

Tabealla 4.4.2.1 Sámi giellakampánja (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi giellakampánja	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
Submi		0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Leat eambo giellageavaheaddjit
- Movttiidit eambbogiid oahppat sámegiela ja sámástit beaivválaččat

4.4.3 Sámegiela hálddašanguovlu

Tabealla 4.4.3 Sámegiela hálddašanguovlu (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Guovttegielatvuodadoarjagat	45 208	48 429	48 429	48 429	0	0,0 %
	Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda	450	450	450	450	0	0,0 %
	Sámi giellaguovddážat	6 424	10 826	12 776	14 076	1 300	10,2 %
Submi		52 082	59 705	61 655	62 955	1 300	2,1 %

Hálddašanguovllu suohkanat ja fylkasuohkanat leat dehálaš ovttasbargoguoimmit sámegiela nannemis báikkálaš dásis. Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus buot suohkaniiguin ja fylkasuohkaniiguin hálddašanguovllus guovttegielatvuodadoarjaga geavaheami birra. Ovttasbargošiehtadusat vuolláičállojuvvoje guovvamánus 2012. Šiehtadusat leat hábmejuvvon daid geatnegasvuodaid vuodul mat suohkaniin /fylkasuohkaniin leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde.

Suohkanat leat dehálaččat giellaovddidanbarggus. Dan geažil lea Sámediggi hástalan suohkaniid eanet bargat giellaovdánahttinbarggu. Šiehtadusa ovdánahttinnoasi mielde galget suohkanat/fylkasuohkanat maid nannet ja ovddidit sámegiela. Giellaikkadeapmi 2012:s maid Nordlandsforskning ja Norut Alta -Áltá leat čadahan boahtá maid ovdan ahte doppe gos suohkanat leat aktiiva mielde giellaovdánahttinbarggus, doppe lea gielas buoret vejolašvuhta ovdánit bures.

Mihttu:

- Sámegielat álbmogis lea duohta vejolašvuhta geavahit sámegiela go deaivvada almmolaš ásahusaiguin.

Oassemihttu:

- Suohkanat ja fylkkasuohkanat mat aktiivvalaččat geavahit sámegiela ja barget giellaovddidemiin

Strategiija ja dan doaimmat:

- Ruhtadit Sámegeiela hálddašanguovllu suohkaniid barggu ovdánahttit sámegeiela
 - Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin
 - Hálddašit guovttegielatvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda

4.4.3.1 Guovttegielatvuodadoarjja

Tabealla 4.4.3.1 Guovttegielatvuodadoarjagat gielddaide (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
10000	Guovdageainnu suohkan	a)	7 554	7 554	7 554	6 459	-1 095	-14,5 %
10001	Karášjoga gielda	a)	7 320	7 320	7 320	6 113	-1 207	-16,5 %
10002	Deanu gielda	a)	5 082	5 082	5 082	3 785	-1 297	-25,5 %
10003	Porsárggu gielda	a)	5 313	5 313	5 313	3 534	-1 779	-33,5 %
10004	Unjárgga gielda	a)	3 021	3 021	3 021	2 509	-512	-16,9 %
10005	Gáivuona suohkan	a)	3 476	3 476	3 476	2 559	-917	-26,4 %
10006	Divttasvuona suohkan	a)	3 021	3 021	3 021	2 422	-599	-19,8 %
10007	Snoase suohkan	a)	2 721	3 021	3 021	1 798	-1 223	-40,5 %
10008	Loabága suohkan	a)	2 600	3 021	3 021	1 717	-1 304	-43,2 %
10009	Raavrhvijnke tjielte	a)	0	2 500	2 500	1 601	-899	-36,0 %
10010	Ovddidandoarjagat	b)	0	0	0	10 832	10 832	-
Submi			40 108	43 329	43 329	43 329	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuodadoarjagat vuođđooassái ja bálvalanoassái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođul

b) Guovttegielatvuodadoarjagat ovddidanoassi ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođul

Tabealla 4.4.3.2 Guovttegielatvuodadoarjagat Fylkkagielddaide (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
10050	Finnmárku fylkkagielda	a)	1 400	1 400	1 400	956	-444	-31,7 %
10051	Romssa fylkkasuohkan	a)	1 200	1 200	1 200	956	-244	-20,3 %
10052	Nordlándda fylkkasuohkan	a)	1 300	1 300	1 300	956	-344	-26,5 %
10053	Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	a)	1 200	1 200	1 200	956	-244	-20,3 %
10054	Ovddidandoarjagat	b)	0	0	0	1 276	1 276	-
Submi			5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuodadoarjagat vuođđooassái ja bálvalanoassái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođul

b) Guovttegielatvuodadoarjagat ovddidanoassi. Sámediggeráđđi juogada ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuođul

Maŋimus jagiid leat eanet gielddat bohtán mielde sámegeiela hálddašanguovlui. Dat čájeha ahte ollu gielddat main lea sámi álbmot, háliidit váldit ovddasvástádusa sámegeiela nannemis ja ovddideamis. Earret dan lassáneami mii lea bohtán go odđa gielddat bohtet mielde sámegeiela hálddašanguovlui, de ii leat guovttegielatvuodadoarjja lassánan 2008 rájes. Vai sámegeiela hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain galgá leat vejolašvuohta nannet ja ovddidit giellabarggu gielddas, de lasihuvvo bušeahhtarámma 5 miljon ruvnnuin.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámegeiela hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain, geahča lálkaásahusa sámeláhkii (geassemánu 12. b. lálka nr. 56) sámegeiela hálddašanguovllu birra.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegeiela hálddašanguovllu álbmot

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Hálddašanguovllu olbmot besset bisuhit ja ovddidit gielaset.
- Hálddašanguovllu olbmot bálvaluvvojit sámegillii go váldet oktavuoda almmolaš etáhtaguin.
- Hálddašanguovllut viššalit barget sámegiela čalmmustahttimiin ja sámegiela geavaheami lassánemiin almmolašvuodas.

Guovttegielatvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid várás lea juhkkon golmma oassái; vuodđooassi, bálvalanoassi ja ovddidanoassi. Vuodđooassi juhkkojuvvo luohhta buot gielddaid gaskkas. Bálvalandoarjja meroštallojuvvo dan vuodul ahte galli oahppis lea sámegiella vuosttaš- ja nubbingiellan ja gallis leat čálihuovvon Sámedikki jienastuslohkui juohke suohkanis. Bušehta vuodđun biddjojit manjemus ođasteami almmolaš logut.

Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu fylkkasuohkaniid várás lea juhkkon guovtti oassái; vuodđo- ja bálvalanoassi ja ovddidanoassi. Vuodđo- ja bálvalanoassi juhkkojuvvo luohhta buot fylkkagielddaid gaskkas.

2014 várás juhkkojuvvo ovddidanoassi gielddaide ja fylkkagielddaide jagi 2013 ovttasbargošiehtadusaid, doaimaplánaid ja raporttaid vuodul.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit gielddaid ja fylkkagielddaid guovttegielatvuodadoarjagiid njuolggadusat.

4.4.3.2 Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda

Tabealla 4.4.3.2 Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
60500	Guovdageainnu suohkan	a)	450	450	450	450	0	0,0 %
Submi			450	450	450	450	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Guovdageainnu suohkan.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegiela vuorrasat.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegielat vuorrasat ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš dárogielat ásahusaiguin.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit vuorasiid várás čállin- ja lohkanveahki njuolggadusat.

4.4.4 Sámi Giellaguovddážat

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla sámegiela ovddideamis. Earenoamáš dehálaččat leat guovddážat lagasberrasii go čadahit gielladoaimmaid ja čalmmustahttet sámegiela. Giellaguovddážat leat Sámedikki deháleamos ovttasbargoguoimmit iešguđetge giellaguovlluin. Giellaguovddážiid hástalus leat ahte váilot doarvái einnostahtti rámmaeavttut. Giellaguovddážiid evalueren maid Norut Alta čadahii 2012 giđa duodašta ahte guovddážat dárbbasit eanet resurssaid sihke ekonomijja ja olbmuid dáfus. Dusten dihte dán hástalusa lea Sámediggi lasihan juolludeami giellaguovddážiidda.

2014:s lea 20 jagi áigi go vuosttaš giellaguovddážit ášahuvvojedje. Dán oktavuodas áigu Sámediggi ovttas giellaguovddážiiguin geahčadit makkár rolla sis galgá leat sámegiela viidásit ovddideamis.

Mihttu:

- Sámi giellaguovddážit mat aktiivvalaččat barget giellaovddidemiin iežaset doaibmaguovllus

Strategiija ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte giellaguovddážiin lea sihkkaris, fásta ja einnostanvejolaš ruhtadanortnet.
 - Nannet sámi giellaguovddážiid rámmaeavttuid gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin.
 - Bures gulahallat giellaguovddážiiguin.
 - Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolggodoarjaga ja doaibmadoarjaga.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella gullo ja oidno giellaguovddážiid doaibmaguovlluin.

4.4.4.1 Doarjja sámi giellaguovddážiidda

Tabealla 4.4.4.1 Doarjja sámi giellaguovddážiidda (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
10100	Porsángu - Sámi giella- ja kulturguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10101	Gáivuotna – Sámi giellaguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10102	Divtasvuodna – Árran julevsáme guovdásj	584	602	752	852	100	13,3 %
10103	Evenášši – Várdobáiki sámi guovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10104	Unjárga – Isak Saba guovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10105	Deatnu – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš AS	584	602	752	852	100	13,3 %
10106	Romsa – Gáisi Giellaguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10107	Plassje – Aajege - Saemien gieles- jih maahtoejarne	584	602	752	852	100	13,3 %
10108	Áltá – Áltá Sámi Giellaguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10109	Loabát - Ástávuona giellagoahtie	584	602	752	852	100	13,3 %
10110	Snáase - Gielem nastedh	584	602	752	852	100	13,3 %
10111	Raavrevijhke - Gielearenie	0	602	752	852	100	13,3 %
10112	Omasvuotna - Omasvuona giellaguovddáš	0	602	752	852	100	13,3 %
10113	Doaibmadoarjja	0	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi		6 424	10 826	12 776	14 076	1 300	10,2 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Dat sámi giellaguovddážit mat bohtet ovdan tabeallas 4.4.4.1.

Giellaguovddážiid doarjja meroštallanvuoddu lea juhlkojuvvon guovtti oassái; vuoddooassi ja doaibmaoassi. Doaibmaoassi juhkkujuvvo giellaguovddážiidda bušeahttadárbbu ja doaibmaplánaid vuodul. Doaibmaoasi hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit sámi giellaguovddášdoarjagiid njuolggadusat.

4.4.5 Doarjja giellaprošeavttaide

Tabealla 4.4.5 Giellaprošeavttat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
11000-11020	Giellaprošeavttat	a) b)	8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %
Submi			8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1700 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin

Nannen ja viiddidan dihte sámeagiela geavaheami lea Sámediggi olu jagiid juolludan giellaprošeaktaruđaid. Doarjjaortnega olahusjoavku lea sámi álbmot. Norut Alta-Áltá lea 2013:s evalueren Sámedikki ohcanvuđot gielladoarjjaortnega. Doppe bohtá ovdan ahte gielladoarjjaortnet doaibmá bures ovddidit sámi giellabarggu. Gielladoarjagat doibmet dego "duktan" mat lieđđudit olles giellabargovuovddi.

Mihttu:

- Ealli sámgieldoaimmat lagasbirrasiin

Vuoruheamit:

- Giellakurssat rávesolbmuide.
- Giellaarenat mat nannejit njálmmálaš giellafievrrideami buolvvaid gaskkas.
- Giellaarenat giellaoahpalliide.
- Giellaleairrat mánáide ja nuoraide.
- Giellaoahpandoaimmat mat leat erenoamážit jurddašuvvon dievdoolbmuide
- Tearbmaráhkadanprošeavttat.
- Báikenammaprošeavttat.
- Sámegillii spillaaplikašuvnnat, sátnec-/tearbmaaplikašuvnnat ja báikenammaaplikašuvnnat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Buohkat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat/ásahusat/fitnodagat

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella nannejuvvo ja geavahuvvo eambbo.
- Eambbogat ohppet sámeagiela.
- Leat eanet arenat gos sámeagiella geavahuvvo.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit giellaprošeaktadoarjagiid njuolggadusat.

5 Kultuvra

Váldomihttomearri:

- Ealli ja girjás sámi dáiddár- ja kulturbiras mas lea buorre dássi ja mii lea olahanmutter buohkaide.

Sámedikki váldobargu kulturpolitihkas lea láchit buori dili sámi dáidda- ja kulturdoaimmaide ja daid ovdáneapmái. Sámediggi galgá leat dat mii ovddemus mearrida eavttuid sámi dáidaga ja kultuvrra ovdáneamis. Našunála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maid ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seamma ovdánanvejolašvuodát go dáidda- ja kultureallimis muđui Norggas.

Kulturpolitihkas áigu Sámediggi ásahtit buriid rámmaeavttuid sámi dáiddáriidda ja nanu sámi kulturásahusaid. Kultursuorggis leat maid sámi valáštallan ja sámi mediat dat maiguin Sámediggi áigu ánggirit bargat.

Sámedikki ovddasvástádus sámi dáidaga ovdánahttima hárrái, lea ahte láchit dili nu ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostahtti rámmaeavttut iežaset doibmii. Dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi lea ásahtit bargat ovttas dáiddáriiguin vuoruhemiid ektui nannen dihte sámi dáidaga. Kulturealáhusa ovdánahttimis lea ollu sáhka rámmaeavttuin sámi dáiddáriidda. Kulturealáhusa lea juoga mas lea dadjamuš sihke Sámedikki rahčamušas ealáhusaide ja kultuvrii ja danin namuhuvvo goappašiid sajjin.

Sámediggi áigu rahčat dainna ahte sámi valáštallan- ja nuoraidorganisašuvnnat ožžot vejolašvuoda bargat oktasá sámi valáštallamiin ja valáštallangažaldagaiguin. Nanu sámi valáštallanbiras lea dehálaš identitehtafáktor nuoraide ja nanu govva oktasá árvvuid ja norpmaid ipmárdusas. Lea dehálaš ahte gávdnojit arenat gos sámit juohke guovllus Sámis sáhttet deaivvadit valáštallamiidda ja gilvalemide.

Sámi kultur- ja kulturgaskkustanáhusat leat dehálaš arenat go sámi kultuvrras galgá váldot ávvir, ovdánit ja ovdanbuktojuvvot álbmogii iešguđet ládje. Ásahusat leat okta vuodđoáššiin servodatorganiseremis, ja lea dehálaš ahte resurssat geavahuvvojit beaktilit ja ahte barggus mii dahkko lea alla dássi. Sámediggi áigu maid bargat dan nala ahte vuoruhuvvon huksenprošeavttat duohtandahkkojit.

5.1 Kultuvrra váikkuhangaskaoamit

5.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Kultuvrra oasis leat golbma sortta váikkuhangaskaoamit; a) njuolggodoarjagat ásahusaide ja organisašuvnnaide b) ohcanvuđot doarjagat ja c) iežas prošeavttat. Njuolggodoarjagat leat sullii 75 % kulturbušeahntas. Lea gal buorre go sámi ásahusaide leat dássedis rámmaeavttut, nuppi dáfus lea 25 % ohcanvuđot doarjagiidda unnimus lági mielde jus galgá sáhttit eavttuhit ja ovddidit sámi dáiddáriid.

Tabealla 5.1.1 Čoahkktabealla - kultuvra (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	23 259	20 356	20 406	21 408	1 002	4,9 %
	Sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskusteapmái ja vásiheapmái	62 879	67 260	69 060	73 968	4 908	7,1 %
	Sámi faláštallan	2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %
	Sámi mediafálaldat	3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %
Submi		91 772	92 602	94 452	101 568	7 116	7,5 %

5.1.2 Hálddahaslaš resurssat – Kulturjuhkosis

Kapihttalas 16 – hálddahaslaš dási doaibmagolut - leat kulturjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuoda ossodagas (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuodajuogus

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturfágasuorggis. Dat bohtet ovdan kapihttalis hálddahušlaš doaimmat dás vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálddašanoovddasvástádus čuovvovaš áššiin:

- Sámi kulturviesuid, festiválad, valástallama, teáhteriid, museaid, publikašuvnnaid ja media
- njuolggoo doarjaga hálddašeamis.
- Kulturprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálddašeamis, dás maid mielde doarjagat sámi
- lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiide.
- Dáiddáršiehtadusa hálddašeamis.

Dasa lassin lea juhkosis ovddasvástádus:

- Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti (SNPL) čuovvoleamis.
- Sámedikki Sámi museaid dieđáhusa čuovvoleapmi.

Kulturjuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

5.2 Čielgasit ovddasvástádus sámi kultuvrii

Sámediggi ii sáhte ii ge hálit leat dat mas okto lea ovddasvástádus sámi dáidagii ja kultuvrii. Našunála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maid ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seamma ovdánanvejolašvuodát go dáidda- ja kultureallimis muđui Norggas.

Stuora hástalus Sámediggái kulturpolitihkas lea go mis váilu doaibmanvejolašvuohka sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami hárrái. Earret eará váilevaš bušehttabargovuogit gaskal Sámedikki ja ráđdehusa lea stuora sivvan dasa. Sámi kultuvra ii váldo mielde lunddolaččat iešguđet plánain, ángiruššamiin ja orgánain kultursuorggis maid našunála eiseválddit leat bidjan johtui, eai ge addo doarvái buorit eavttut gáhttemii ja ovdánahttimii sin kulturpolitihka bokte. Jus galgá sáhttit háhkat aktiivvalaš ja ovdánahtti kulturpolitihka, de lea dárbu buoret čielggadeami ja dihtomielašvuoda das movt Sámedikki ja eará almmolaš aktevrraid ovddasvástádus lea ja rolla go geahččá sámi dáidaga ja kultuvrra. Sámedikki ovttasbargu eará almmolaš eiseválddiiguin kulturpolitihkas lea dán oktavuodas guovddázis.

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deháleamos eaktudeaddji sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.

Oassemihttomearri 1:

- Duohta šiehtadallamat ráđdehusain juolludemiid birra sámi dáidagii ja kultuvrii.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Ráđdehusa ja Sámedikki ovddasvástádus sámi kultuvrii bohtá ovdan čielgasit bušehttašiehtadallamiin beliid gaskka.
 - Viidáset ovdánahttit gulahallama Kulturdepartemeanttain vuoruhemiid birra mat leat čadnon Sámedikki kulturbušehtti.
 - Čadahit guokte hálddahušlaš oktasaščoahkkimiid 2014:s, nubbi mas politihkalaš jođiheaddjit leat fárus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte Ráđđehus oažžu eanet ipmárdusa Sámedikki dárbbuid birra ja vuoruhemiid birra kultursuorggis.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi kultuvrras lea lunddolaš ja dehálaš sadii ráđđehusa bajit ja dábálaš kulturpolitihkas.

Strategiija ja daidda guoski doaibmabijut:

- Eanet heivvolaš geavaheapmi konsulterenšiehtadusas gulahallama bokte ráđđehusain kultursuorggis.
 - Čielggadit Kulturdepartemeanttain mii lea heivvolaš geavaheapmi konsulterenšiehtadusas kultursuorggis.
 - Bargat aktiivvalaččat dan nala ahte sáhttit váikkuhit iešguđet strategalaš ja politihkalaš proseassaide mat gusket ráđđehusa kulturpolitihkkii.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi kultuvra lea diehttelas oassi našunála, regionála ja báikkálaš dáidda- ja kulturgaskkusteamis.

Oassemihttomearri 3:

- Regionála ja báikkálaš eiseválddit váikkuhit oktasaš ovddideapmái sámi dáidagis, kultuvrras ja sámi kulturásahusain.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Čalmustahttit regionála eiseválddiid ovddasvástádusa sámi dáidagii ja kultuvrii ovttasbargošiehtadusaid bokte.
 - Háhkát buriid strategiijaid ja doaibmabijuid kultuvrii ovttasbargošiehtadusain fylkkasuohkaniiguin ja gávpoigiiguin.
 - Veahkehit ruhtadit sámi kulturdoaimmaid ovttasbarggus fylkkasuohkaniiguin.
- Oččodit buori ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čađahit čoahkkimiid fylkkaiguin ja suohkaniiguin main lea eanet ovddasvástádus ulbmilin, mii guoská sámi kultuvrra ja kulturásahusaid veahkeheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte konkrehta dáidda- ja kulturprošeavttat leat ovddiduvvon sohppojuvvon ovttasbargošiehtadusain fylkkasuohkaniiguin.

5.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Sámedikkis lea ulbmil láchit dili nu ahte dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái. Deháleamos doaibmabijuin dán oktavuodas lea dáiddáršiehtadus. Dáiddáršiehtadusa árvoštallamis, maid Norut Alta- Áltá čađahii 2012:s, bođii ovdan ahte šiehtadus lea leamaš dehálaš sihkarastit soames bissovaš rámmaid ja ortnegiid sámi dáidagii, muhto ahte šiehtadus maid sáhtta leat beare čavga, ja ahte lea dárbu háhkát eanet beaktilvuoda.

Sámedikki ovddasvástádus mii guoská sámi dáidaga ovdánahttimii, lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái. Sámedikki deháleamos reaidu dán oktavuodas, leat ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, muhto maddái váikkuhanvejolašvuodát mat mis leat gulahallama, oktavuoda ja ovttasbarggu bokte eará almmolaš eiseválddiiguin.

Dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi lea dahkkon vai sáhttit ovttasbargat dáiddáriiguin vuoruhemiid birra nannen dihte sámi dáidaga. Sámediggi áigu buoridit dáiddáršiehtadusa bargoreaidun sámi dáidaga buorideamis.

Mihttomearri:

- Girjás sámi dáiddár- ja kulturilbmadeamit main lea buorre dássi, buvttaduvvojit, doaimmahuvvojit, gaskkustuvvojit ja vásihuvvojit.

5.3.1 Ekonomaláš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.3.1 Čoahkketabealla - Rammevilkår for samiske kunstnere (1000 r

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi dáiddáršiehtadus	6 295	6 520	6 520	6 870	350	5,4 %
	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat	400	400	400	400	0	0,0 %
	Musihka ja girjjálašvuhta	10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %
	Girječállin	0	0	0	500	500	-
	Kulturdoaimmat	5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %
Submi		23 259	20 356	20 406	21 408	1 002	4,9 %

Oassemihttomearri 1:

- Sámi dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmajijut:

- Dáiddáršiehtadusa ja lagas ovttasbarggu bokte dáiddárorganisašuvnnaiguin ovddidit buori ja girjás sámi kulturbirrasa ja addit vejolašvuoda buvttadit ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra.
 - Čuovvolit dáiddáršiehtadusa mii lea siehtaduvvon 2014 ovddas. Siehtadusas lea ekonomaláš rámma 6,87 miljojnna, mii lea 350 000 ruvno lassáneapmi 2013 rájis. 2014 ovddas leat Sámediggi ja Sámi Dáiddaráđđi / Samisk kunstnerråd (SDR) soahpan vuoruhit stipeandda dáiddáriidda (erenomáš bargostipeandda), fágakonsuleanttaide, doarjaga Sámi Filmbarguiid searvá, mii lea odđa organisašuvdna SDR vuolde.
- Addit ovddasvástádusa dáiddárorganisašuvnnaide ovdánahttinbarggus sámi dáidagis ja kultuvrras.
 - Ovdánahttit ovttasbargošiehtadusa gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddaráđđi (dáiddáršiehtadus).
 - Dáiddáršiehtadusa bokte addit Sámi dáiddaráđđái vejolašvuoda váldit eanet ovddasvástádusa sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
- Prošeavttat ja stipeanddat mat ovddidit nuorra sámi dáiddáriid vejolašvuodaid álgit dáiddárin.
 - Dáiddáršiehtadusa bokte váikkuhit dasa ahte stipeandaortnegat ovdánahttojuvvojit nuorra sámi dáiddáriidda.
- Ovddidit dáiddáršiehtadusa dehálaš reaidun sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
 - Čadahit siehtadallamiid dáiddárorganisašuvnnaiguin dainna ulbmilin ahte háhkat dáiddáršiehtadusa mainna buot bealálaččat leat duhtavaččat ja mii ovddida sámi dáidaga ja kultuvrra. Dáiddáršiehtadusa sisdoallu ja vuoruheamit leat čállojuvvon dáiddáršiehtadusa čuoggái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi dáiddárat dovdet ahte rámmaeavttut nu go gánnáhahttivuohta ja fágalaš ovdáneapmi buorránit áiggi mielde.
- Ahte sámi dáiddárat ja Sámi dáiddaráđđi (SDR) dovdet ahte siehtadallamiin ja dáiddáršiehtadusas lea eanet beaktilvuolta ja ovdánavvejolašvuolta.

5.3.2 Sámi dáiddáršiehtadus

Tabealla 5.3.2 Sámi dáiddáršiehtadus (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
19000	Dáiddafoanda	a)	700	700	700	700	0	0,0 %
19010	Stipeanda sámi dáiddáriidda	a)	2 450	2 450	2 450	2 600	150	6,1 %
19020	Doaibmadoarjja dáiddárorg. ja Sámi dáiddárráđđái	a)	2 150	2 150	2 150	2 350	200	9,3 %
19030	Govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet	b)	370	370	370	370	0	0,0 %
19040	Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadeapmi)	a)	275	500	500	800	300	60,0 %
19050	Čájáhusbuhtadus	a)	50	50	50	50	0	0,0 %
19060	Ortnet sámi čáppagirjálašvuoda, sámi musihka ja luđiid ja eará bellid	a)	300	300	300	0	-300	-100,0 %
Submi			6 295	6 520	6 520	6 870	350	5,4 %

a) Dáid váikkuhangaskaomiid hálddaša Sámi dáiddárráđđái

b) Dáid váikkuhangaskaomiid hálddaša RidduDuottarM useat

Oassemihhtomearri 2:

- Nanu ja aktiivvalaš sámi dáiddárorganisašuvnnat.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Háhkát arenaid ovttasbargui gaskal sámi dáiddáriid ja eará dáiddáriid regiuvnnas ja riikkas.
 - Sámediggi lágida juohke nuppi jagi dáiddárkonferánssa ovddidan dihte ovttasbarggu gaskal dáiddáriid ja Sámedikki ja dáiddáriid gaskka. Dát lágiduvvo fas 2014:s, seamma málliin go dáiddárkonferánssas mii lágiduvvui 2012:s.
- Láhčit dilálašvuoda nu ahte sámi kultuvra- ja dáiddárorganisašuvnnat ovdánit.
 - Váikkuhit dáiddárorganisašuvnnaid ruhtadeapmái sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnna doarjjapoastta bokte.
- Politihkkahábmen lagas gulahallama bokte dáiddár- ja kulturbirrasiin.
 - Aktiivvalaš gulahallan sámi kulturorganisašuvnnaiguin politihka- ja strategiijaovddideami birra.
 - Čađahit gulahallančoahkkimiid jahkásaččat sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

Galgá váikkuhit:

- Nanu sámi dáiddárorganisašuvnnat masa oallut dáiddárat leat searvan.

5.3.3 Doarjja sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaide

Tabealla 5.3.3 Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
56100	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat	a) b)	400	400	400	400	0	0,0 %
Submi			400	400	400	400	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Ovdal gulai dat ortnet sierra kapihttalii mii gohčoduvvui sámi organisašuvnnat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaid várás.

Oassemihhtomearri 3:

- Sámi musihkka mas lea buorre dássi ja mii lea álkit olahanmuttus viidát álbmogii.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Ovddidit kvalitehtalaččat buori sámi musihka.
 - Veahkehit ruhtadit buriid musihkkaalmmuhemiid.
- Ovddidit sámi musihkkáriid.
 - Veahkehit ruhtadit johtimiid, doallat konsearttaid jna.

Galgá váikkuhit:

- Eanet olbmot gullet sámi musihka.
- Eanet sámi musihkkárat dohkkehuvvojit.
- Eanet kvalitehtalaččat buriid sámi musihkaid olggosaddimat.

Oassemihhtomearri 4:

- Ovddidit kvalitehtalaččat buori girjjálašvuoda mii lea olahanmuttus sámegillii.

Strategiijat ja daidda doaibmabijut:

- Ovdánahttit ortnegiid buori girjjálašvuoda jorgaleapmái sámegillii.
 - Veahkehit ruhtademiin.
- Doarjut sámi girječálliid.
 - Ruhtadit prošeavttaid mat ovddidit girječállima.
 - Oažžut eanet čáppagirjjálašvuoda girječálliid, go ieš álggaha prošeavttaid main lea ulbmil rekruteret girječálliid geat čállet sámegillii. Prošeakta galgá váikkuhit dasa ahte nuorat girječállit ožžot duohta vejolašvuoda ovdánahttit iežaset mánušiid bagadallama bokte, gelbbolašvuodaloktema bokte ja fierpmádatčoahkkimiid bokte. Prošeaktaáigodat lea guokte jagi, gos leat dássedis fierpmádatdeavivadeamit, čállinbargobájjit, ja bagadallan oahppan fágaolbmui. Gáibiduvvo buvttadeapmi prošeaktaáigodagas.

Galgá váikkuhit:

- Eanet olbmot geat lohket sámi girjjálašvuoda.
- Sámi girjjálašvuoda galgá leat álkit olahanmuttus.
- Ovddidit buriid sámi girječálliid.
- Ovddidit nuorra sámi girječálliid.

5.3.4 Doarjja musihkkii ja girjjálašvuhtii

Tabealla 5.3.4 Musihkka ja girjjálašvuoda (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
17010	Musihkka ja girjjálašvuoda	a) b)	10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %
Submi			10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1450 000 ru Sámeálbmotfoandda reanttuin girjjálašvuhtii

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi musihka ja girjjálašvuoda várás.

5.3.5 Girječállin

Tabealla 5.3.5 Girječállin (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	Girječállin	a)	0	0	0	500	500	-
Submi			0	0	0	500	500	-

a) Prošeakta iežamet hálddus. Ruđat váldojuvvojit Sámeálbmotfoanddas

Oassemihttomearri 5:

- Buorre ja girjás dáidda- ja kulturilbmadeamit mat loktejit sámi mánggabealatvuoda.

Strategiijat ja dáidda guoski doaibmabijut:

- Ovddidit mánggabealatvuoda sámi dáidda- ja kulturilbmadeamis mat čalmmustahttojuvvojit servodagas.
 - Ovddidit dáiddalaš ja kultuvrralaš doaibmabijuid ja doaimmaid masa mánát ja nuorat servet/ Prošeavttat mánáide ja mánáiguin ja nuoraide ja nuoraiguin mat mielddisbuktet eanet ipmárdusa ja searvama sámi kultuvrras.
 - Veahkehit ruhtadit kulturlágidemiid mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra, mas váldofokus lea sámi kultuvrii.
 - Veahkehit ruhtadit arenaid, doaibmabijuid ja doaimmaid mat ovddidit ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra viidát márkaniidda.
 - Ruhtadit prošeavttaid/ doaibmabijuid mat buktet ođđaáigásaš sámi dáidda- ja kulturilbmademiid.
 - Ruhtadit prošeavttaid/ doaibmabijuid mat váikkuhit nannemii, doaimmaheapmái ja gaskkusteapmái árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmademiin.
 - Veahkehit duodašteapmái ja filbmabuvttadeapmái sámi diliid birra.
 - Veahkehit háhkat sámi govvaáidda- ja duodječájáhusaid Norggas, maiddái katalogaid ja plakáhtaid.
 - Veahkehit artistabálkkážiin ja mátkedoarjagiin sámi artistaide oktasaš ruhtadeamis lágideddjiiguin.

Arenat, fierpmádagat ja ovttasbargoprošeavttat mat mielddisbuktet eanet riikkaidgaskasaš fállama ja eksportta sámi dáidagis ja sámi dáiddáriid riikkaidgaskasaš márkanis.

- Veahkehit ruhtademiin buriid áigeguovdilis prošeavttain mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra riikkaidgaskasaččat.

Galgá váikkuhit ahte:

- Mánggabealatvuoha sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš duojit sáhttet buvttaduvvot, gaskkustuvvot ja vásihuvvot.
- Lea mánggabealatvuoha sámi kultuvrralaš doaimmain.

5.3.6 Doarjja kulturdoaimmaide

Tabealla 5.3.6 - Kulturdoaimbajut (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	17100 Kulturdoaimbajut	a) b)	5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %
Submi			5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Doarjagat riikkaidgaskasaš doaimbajuiide lea vuoruhuvvon dán ortnegis

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat kulturdoaimmaid várás.

5.4 Sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskkusteamis ja vásiheamis

Sámi ášahusat leat dehálaš aktevrrat ja ovttasbargoguoimmit sámi dáidda- ja kulturbirrasa ovdánahttimis, Kulturásahusat leat maid dehálaš arenan sámi dáiddáriidda ja addet sámi dáiddáriidda ja artisttaide vejolašvuoda doaimmahit ja ovdánahttit iežaset dujiid. Dát leat maid dehálaš báikkit ovdánahttit sámi identitehta, sámi servodatdigaštallama ja ipmárdusa sámi gažaldagaide. Sámi giella ja kultuvra leat vuodđogálggat ášahusaid barggus.

Sámediggái lea dehálaš ovddidit gulahallama sámi ášahusaiguin ja láhčit dili nu ahte ášahusain galgá leat vejolašvuolta ovdánit nanu fágalaš ášahussan.

Mihttomearri:

- Sámi kulturásahusat leat dehálaš aktevrran sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.

5.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.4.1 Čoahkketabealla - Sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskkusteamis ja vásiheamis

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi festiválat	3 125	3 872	3 872	4 165	293	7,6 %
	Sámi teater	19 273	20 070	20 070	21 128	1 058	5,3 %
	Sámi museat	24 429	26 234	26 234	27 522	1 288	4,9 %
	Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanášahusat	11 384	11 834	13 634	14 714	1 080	7,9 %
	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat	1 379	2 200	2 200	3 289	1 089	49,5 %
	Sámi lágádusat	2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
	Prográmma ášahusovddideami várás	539	300	300	400	100	33,3 %
Submi		62 879	67 260	69 060	73 968	4 908	7,1 %

Oassemihttomearri 1:

- Fágalaččat nanu sámi kulturásahusat.

Strategiijat ja daidda guoski doaimbajut:

- Addit sámi festiválaide ovdánahttinvejolašvuoda mii čalmmustahtta, gaskkusta ja ovdánahtta sámi dáiddáriid ja sámi kultuvrra.

- Addit njuolggodoarjaga festiválaide mat erenoamážit ovddidit sámi musihka.
- Addit Márkomennui vejolašvuoda bisuhit ovdánahttinbarggu.
- Addit Kárášjoga beassášfestiválii unnit lasáhusa vai sáhtta buoridit hálddahaslaš bargonávccaid.
- Addit ásahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuoda ovdánit dáiddalaččat ja fágalaččat, nu ahte sáhttet doaibmat arenan kulturvásiheamis ja –gaskkusteamis, ja sámegeala geavaheamis ja čálmustahttimis.
 - Addit njuolggodoarjaga sámi teáhteriidda mat buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja mátkkoštit lávdedáidagiin.
- Sihkkarastit sámi museaide rámmaevttuid viidáset ovdánahttimii.
 - Sihkkarastit buori gulahallama sámi museaiguin.
 - Láhčit dili buori gulahallamii ja váikkuhit ipmárdussii Kulturdepartemeanttas sámi museaid dárbbuid birra.
 - Bidjat johtui doaimmaid mat mielddisbuktet ahte sámi museat ožžot eanet ovddasvástádusa ja rolla kulturmuutosuorggis.
 - Váikkuhit aktiivvalaččat proseassaide Statsbyggain ja Deanu ja Várjjaga museasiiddain vai Nuortasámi musea válbmana ja dan bokte váikkuhit posiitivvalaččat nuortasámi servodaga kulturovdánahttimii.
- Veahkehit sámi ásahusaid šaddat buorre arenan sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
 - Lagat čuovvoleapmi ja gulahallan ásahusaiguin.
 - Addit ásahusaide vejolašvuodaid ovdánahttimii ja ođđajurddašepmái.

Galgá váikkuhit:

- Nannet ja ovddidit sámi ásahusaid guovddáš servodatsurggiin sámi servodahkii.
- Ahte sámi ásahusat ja arenat váikkuhit oaivilgaskkusteapmái, sihkkarastit árbevirolaš máhtu ja eanet gelbbolašvuoda.
- Ahte sámi museat ipmirduvvojit fágalaččat nanu ásahussan, main lea oktasaš identitehta ja sisoallu, hálddašeamis, dutkamis, gaskkusteamis ja ođasmahttimis.
- Festiválat mat čálmustahttet, gaskkustit ja ovdánahttet sámi kultuvrra.
- Ahte sajáiduvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja mat sáhttet mátkkoštit lávdedáidagiin mii addá kulturvásihusaid ja mat čálmustahttet sámi geala.

5.4.2 Doarjagat festiválaide

Tabealla 5.4.2 Sámi festiválat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15100	Riddu Riđđu	a)	1 011	1 042	1 042	1 073	31	3,0 %
15101	Guovdageainnu musihkkafestivála	a)	1 148	1 184	1 184	1 220	36	3,0 %
15102	Markomeannu	a)	503	719	719	300	-419	-58,3 %
15103	Kárášjoga beassáš festivála	a)	463	477	477	741	264	55,3 %
15104	Máttasámi kulturfestivála	a)	0	80	80	450	370	462,5 %
15105	Julevsáme vahkko – Lulesamisk uke	a)	0	200	200	206	6	3,0 %
15106	Romssa sámi vahkku	a)	0	170	170	175	5	2,9 %
Submi			3 125	3 872	3 872	4 165	293	7,6 %

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi festiválat mat bohtet ovdan 5.4.2 tabeallas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat festiválaid várás.

5.4.3 Doarjagat teáhteriidda

Tabealla 5.4.3 Sámi teáhterat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15300	Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	a)	17 583	18 128	18 128	19 128	1 000	5,5 %
15301	Áarjelhsaemien Teatere AS	a)	1 690	1 942	1 942	2 000	58	3,0 %
Submi			19 273	20 070	20 070	21 128	1 058	5,3 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi teáhterat mat bohtet ovdan 5.4.3 tabeallas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat teáhteriid várás.

5.4.4 Doarjagat museaide

Tabealla 5.4.4 Sámi museat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15500	Árran Julevsame lulesamisk senter	a)	4 547	4 995	4 995	5 145	150	3,0 %
15501	Saemien Sijte	a)	2 516	3 000	3 000	3 390	390	13,0 %
15503	RidduDuottarMuseat	a)	8 231	8 830	8 830	9 095	265	3,0 %
15504	Deanu ja Várjjaga museumssida	a)	6 503	6 698	6 698	7 098	400	6,0 %
15505	Várdobáiki	a)	1 376	1 417	1 417	1 460	43	3,0 %
15506	Davviálbmotguovddáš OS	a)	1 256	1 294	1 294	1 334	40	3,1 %
Submi			24 429	26 234	26 234	27 522	1 288	4,9 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi museat mat bohtet ovdan 5.4.4 tabeallas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat museaid várás.

Oassemihhtomearri 2:

- Sámi ásausat leat dehálaš resurssan sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.

Strategiijat ja dasa guoski doaibmabijut:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi ásausaide, nu ahte dat sáhttet mielddisbuktit ovdáneami ja gaskkusteami sámi dáidda- ja kultursuorggis.

- Bušeahhtaproseassaid ja šiehtadallamiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi ášahusain leat ovdánanvejolašvuodát.
- Váikkuhit dasa ahte sámi ášahusain lea buorre ovttasbargu gaskaneaset.
 - Veahkkin háhkat arenaid gos sáhttet doaimmahit fierpmádathuksema ja ovttasbargodoaimmaid mat sáhtte leat mielde ovdánahttit sámi ášahusaid.
- Veahkehit oažžut buori ovttasbarggu gaskal sámi dáiddáriid ja sámi kulturásahusaid.
 - Veahkehit hukset arenaid gulahallamiid ja ovttasbargui gaskal dáiddáriid ja kulturásahusaid.
- Oččodit eanet geatnegasvuoda oktasaš ovdáneapmái sámi dáidagis, kultursuorggis ja sámi kulturásahusain, ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkasuohkaniiguin.
 - Váikkuhit dasa ahte sámi kulturásahusain lea lunddolaš sadji ovttasbargošiehtadusain ja daidda guoski doaibmaplánain.
 - Sámedikki ruhtadeami bokte regionálaovddideapmái váikkuhit konkrehta ovttasbargoproševttaid ruhtadeapmái mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra.
- Veahkehit háhkat buori kulturovdáneami julev- ja lullisámi servodagas.
 - Buorre gulahallan sámi kulturásahusaiguin namuhuvvon guovlluin vai dat ožžot ovdánahttinvejolašvuodaid.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovttasbargodoaimmat/ -proševttat gaskal ášahusaid ja ášahusaid ja dáiddáriid lassánit.
- Ulbmillaš, doaimmahatti ja ovdánahtti sámi arenat kulturdoaimmaheapmái.

5.4.5 Doarjagat kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahusaide.

Tabealla 5.4.5 Kulturviesut ja kulturgaskkustanarenat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
15000	Árran lulesamisk senter, Tysfjord	a)	1 890	1 949	1 949	2 007	58	3,0 %
15001	Sámi dáiddaguovddáš, Kárášjogas	a)	2 726	2 811	3 311	3 811	500	15,1 %
15002	Davviálbmotguovddáš OS, Gáivuotna	a)	1 238	1 426	1 426	1 469	43	3,0 %
15003	gelbbolašvuodaguovddáš, Billávuotna	a)	895	562	562	579	17	3,0 %
15004	Sijti Jarngje, Aaborde	a)	1 355	1 397	1 397	1 439	42	3,0 %
15005	Várdobáiki, Evenášši/Skánit	a)	1 015	1 046	1 046	1 077	31	3,0 %
15006	Bihtánsámi viessu	a)	478	600	750	773	23	3,1 %
15007	Oslo sámi viessu	a)	262	470	470	550	80	17,0 %
15008	Lásságámmi	a)	262	270	270	280	10	3,7 %
15009	Villmarksampen i Tollådal - bihtánsámi	a)	54	56	56	60	4	7,1 %
15010	Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš	a)	609	628	1 078	1 110	32	3,0 %
15011	Saemien Sijte	a)	600	619	619	638	19	3,1 %
15012	Álttá Sámi Siida	a)	0	0	350	360	10	2,9 %
15013	Sjeltie - Sámi kulturpárka, Maajeaev rie	a)	0	0	150	155	5	3,3 %
15015	Vilgesvárra	a)	0	0	200	206	6	3,0 %
15016	Deanu ja Várjjaga museasiida	a)	0	0	0	200	200	-
Submi			11 384	11 834	13 634	14 714	1 080	7,9 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat mat bohtet ovdan 5.4.5 tabeallas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat kulturviesuid ja kulturgaskkustanásahusaid várás.

Oasseihttomearri 3:

- Sámi ášahusat leat dehálaš gaskkusteaddjit sámi dáidagis ja kultuvrras.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Movttiidahttit sámi ášahusaid ja arenaid dáidda- ja kulturgaskkusteapmái ovdánit ja ođđabuvttadit.
 - Veahkehit ruhtadit doaimmaid mat mielddisbuktet ovdáneami sámi ášahusaide.
 - Buoridit barggu mii dahkko Sámi museasearvvis ja Sámi museafierpmádagas.
 - Viidásetfievrridit máhcahanproseassa mii lea čállon Sámedikki čielggadussii Bååstede – sámi kulturárbbi máhcaheapmi.
- Hástalit eará lágádusaid ođđabuvttadeapmái mii mielddisbuktá eanet beroštumi ja buvttadeami sámi musihkas girjjálašvuodas.
 - Čuovvolit sámi lágádusaid ruhtademiin, čielgasit vuordámušaiguin ja dássilis čoačkimiiguin.
- Bargat viidáseappot sámi ášahusovdánahttimiin.
 - Bidjat johtui prográmma sámi ášahusovdánahttima várás.
 - Fállat sámi ášahusaide fágalaš gelbbolašvuodáhuksema ekonomiijas, kvalitehtavuogádagain ja prošeaktastivrenvuogádagain.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi dáidda ja kultuvra ovddiduvvojit vel eanet sámi kulturásahusaid bokte.
- Ahte arenat ovddidit ođasmahttima ja doibmet arenan sámi giela ja kultuvrra gaskkusteamis ja ovdánahttimis.
- Ahte Sámediggi lea mielde nanneme rámmaeavttuid sámi lágádusaide, go doaibmá fágalaš premissaaddin.

5.4.6 Doarjagat dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide.

Tabealla 5.4.6 Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
17300	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat a)	1 379	2 200	2 200	3 289	1 089	49,5 %
Submi		1 379	2 200	2 200	3 289	1 089	49,5 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Juolludemiin dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide várrejuvvo 1 000 000 máhcahanprošeaktii Bååstede.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat dáidda- ja kulturdoaimmahanarenaide várás.

5.4.7 Doarjagat sámi lágádusaide

Tabealla 5.4.7 Sámi lágádusat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	Sámi lágádusat	a)	2750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi			2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat sámi lágádusaid várás.

5.4.8 Ásahusovdánahhtinprográmma

Tabealla 5.4.8 Prográmma ásahusovddideami várás (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	Prográmma ásahusovddideami várás	a)	539	300	300	400	100	33,3 %
Submi			539	300	300	400	100	33,3 %

a) Ovdal gohčoduvvui dát doaimbaidju ásahusdieđáhusa čuo vvo leapmin

5.5 Sámi valástallan

Nanu sámi valástallanbiras lea dehálaš identitehtafáktor mánáide ja nuoraide ja mielddisbuktá nanu oktavuoda. Lea dehálaš ahte gávdnojit arenat gos sámit miehtá Sámi sáhttet deaivvadit valástallamiidda ja gilvvohallamiidda. Sámediggi áigu očodit sámi valástallan- ja nuoraidorganisašuvnnaide vejolašvuoda bargat oktasaš sámi valástallamiin ja valástallangažaldagaiguin. Heargevuodjin lea áidnalágan valástallansuorgi, mii maid veahkeha vára váldit nanu historjjálaš árbevieruid álgoálbmogiid gaskkas Árktaš guovlluin.

Mihttomearri:

- Girjáivuohta valástallandoaimmain.

5.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.5.1 Čoahkketabealla - Sámi valástallan (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	15203 Sámi valástallan		2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %
Submi			2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %

Oassemihhtomearri1:

- Viiddis ja buorre valástallanfálaldat sámi álbmogii.

Strategiijat:

- Sihkkarastit hivvodaga sámi valástallamis.
 - Veahkehit ruhtadit sámi valástallanorganisašuvnnaid – ja servviid.

- Veahkehit sámi spábbačiekčandoaimmaid organiserema nu ahte sihke hivvodagas ja alladásis válđojit bures vára.
- Háhkut gulahallama, fierpmádaga ja ipmárdusa sámi nuoraid ja eará álgoálbmot nuoraid gaska, riikkaidgaskasaš valáštallanlágidemiid searvama bokte.
 - Veahkehit ruhtadit sámi oassálastima 2014 Arctic Winter Games gilvvuide Alaskas.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat sáhttet ovdánahttit valáštallanfálaldaga sihke hivvodagain ja alladásis.
- Rumašlaš lihkadanarenat mat mielddisbuktet oktiigullevašvuoda gaskal sámi mánáid ja nuoraid, ja mat leat mielde duddjome identitehta.

5.5.2 Doarjagat sámi valáštallamii

Tabealla 5.5.2 Sámi valáštallan (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
15200	Sámi Valáštallan Lihttu - Norga (SVL-N)	1 033	1 065	1 065	1 100	35	3,3 %
15201	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)- Samisk fotballforbund	251	0	0	0	0	-
15202	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL-N)- Arctic Winter Games	1 000	155	155	1 100	945	609,7 %
15203	Sámi Heargevuoddjin-lihttu/Saami Ree deer-Race Federation	213	220	220	227	7	3,2 %
Submi		2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %

a) Sámediggi oaččui 700 000 ru speallanruđain 2013:s ja das fas oaččui SVL-N 650 000 ru ja SHL 50 000 ruL.

b) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Valáštallanorganisašuvnnat ja searvvit mat bohtet ovdan 5.5.2 tabeallas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat sámi valáštallama várás.

5.6 Sámi mediat

5.6.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.6.1 Čoahkketabealla - Sámi mediafálaldat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi mediafálaldat	3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %
Submi		3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %

Lea dehálaš ahte sámi servodagas lea girjáiuvuohta publikašuvnnain ja mediain main bohtet ovdan áššit mat leat áigequovdilát ja mat mielddisbuktet oaivillonohallama ja sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttima. Dasa lassin lea dehálaš ahte gávdno girjáiuvuohta mediain mat atnet sámi gielaide aktiivvalaččat.

Mihttomearri:

- Girjáiuvuohta sámi mediain mat čalmmustahttet sámi giela, kultuvrra ja servodaga.

Oassemihttomearri:

- Sámi mediaid nannen ja ovddideapmi nu ahte dat váikkuhit servodatáŋgiruššami.

Strategiijat:

Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaid ovddideami várás.

Váikkuhangaskaomiid árjjalaš geavaheami bokte bisuhit ja viidáset ovddidit sámi mediaid.

Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellaovvkkuid várás.

- Veahkehit ruhtadit girjásvuoda sámi mediain ja publikašuvnnain.
- Láhčit dili nu ahte Daerpiet Dierie/ lullisámi girkobláđđi (Sørsamisk kirkeblad) sáhtta ovdánahttit iežas doaimmaheami, ja buoridit lullisámi čalmmusteami bláđis.

Galgá váikkuhit:

Ahte leat arenat gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahttu jietna, ja mat duddjojit identitehta.

Girjás sámi publikašuvnnat čálalaš arenan buot golmma sámi čállingilli.

Sámegiela čalmmustahttin.

5.6.2 Doarjagat sámi mediafálaldagaide

Tabealla 5.6.2 Sámi mediafálaldat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
17001	Nuorttanaste	a)	984	1 015	1 015	1 045	30	3,0 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	a)	1 349	1 391	1 391	1 433	42	3,0 %
17003	Sámis	a)	298	328	328	338	10	3,0 %
17004	Daerpiet Dierie/máttasámi girkobláđđi	a)	106	109	109	218	109	100,0 %
17005	Bårjås	a)	100	103	103	113	10	9,7 %
15600	Julev Film AS (NuorajTV)	a)	300	600	600	618	18	3,0 %
Submi			3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi publikašuvnnat ja mediat mat bohtet ovdan tabeallas 5.6.2.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi mediafálaldaga várás.

6 Bibliotekha

Váldomihttomearri:

- Buorre sámi bibliotekhafálaldat.

Bibliotekhat leat deatalaččat demokratiija, kultuvrra ja máhtu gaskkustanarenan. Ollu báikkiin doibmet bibliotekhat kulturguovddážin ja deaivvadanbáikin. Bibliotekhat ja erenoamážit sámi girjebusset leat deatalaččat maiddái sámi giella-, kultur- ja historjágáldun.

Sámedikki bibliotekha bargun lea nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmoga várás. Bibliotekha galgá doaibmat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gealbovuodážin, ja hálldašbibliotekhan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás.

Dál addá Sámediggi njuolggá doarjaga gávccii sámi girjebussii. Doarjjaortnega ulbmilin lea addit buriid sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide ja buktit daid olámuddui.

Álbmot- ja fylkkabibliotekhat háliidit ahte Sámedikki bibliotekhas livččii stuorát rolla diehtujuohkimis sámi girjjálašvuoda birra ja sámi bibliotekadoaimma ovddideami birra.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari čuovvovaš surggiid fokuseremiin 2014:s

- Gaskkustandoaibma.
- Bibliotekhaovddideapmi.

6.1 Bibliotekha váikkuhangaskaoamit

6.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 6.1.1 Čoahkketabealla – Bibliotekha (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Gaskkustandoaibma/Girjebusset	7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %
Submi		7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

6.1.2 Hálldahusaš resurssat - bibliotekajuogus

Sámedikki bibliotekha lea Sámedikki hálldahusa oassi. Bibliotekajuogus gullá gulahallanossodahkii (GUL), ja dán ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus
- Bibliotekajuogus

Bibliotekajuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi gullet kapihttalii 16 Hálldahusa doaibmagolut.

Bibliotekajuhkosis leat 4 jahkedoaimma 1.10.2013 nammii.

6.2 Gaskkustandoaibma

6.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 6.2.1 Čoahkketabealla - Gaskkustandoaibma (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi girjebusset	7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %
Submi		7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

Girjjiid luoikkaheapmi sámi guovlluin geahppána. Ártjalaš gaskkusteamii bokte ja ovttasbargguin bibliotekain ja girjebussiguin galgá Sámedikki bibliotekha buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuoda birra nu ahte maiddá luoikkaheapmi lassánivččii. Sámedikki mihttomearri sámi girjebussiid ektui lea ahte sámi bibliotekabálvalusat galget leat buorit ja álkidit olámuttus olles sámi álbmoga ja earáid várás. Girjebussiin galgá leat buorre ja juohkelágan sámi girjjálašvuodha sámedigillii ja sámi diliid birra eará gielaid.

Oassemihhtomearri:

- Sámi girjjálašvuolta, oahpponeavvut ja kultuvra begget ja leat geavaheddjiid olámuttus

Strategiijat ja dan čuovvu doaibmabijut:

- Váikkuhit ain dan ahte girjebusset doibmet ja ásahuvvojit sámi guovlluide.
 - Njuolgga doarjja sámi girjebussiide.
 - Oktavuohtačoahkkimat girjebussiiguin.
- Árrjalaččat juohkit dieđuid ja dieinna lágiin buoridit máhtu sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra eará bibliotekain.
 - Doallat fásta oktavuohtačoahkkimiid sámi guovlluid bibliotekkaiguin.
 - Ovttas bargat Nationálabibliotekain ja dieinna lágiin oainnusmahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra nationála ángirusšamiid oktavuođas.
 - Jahkásaš oktavuohtačoahkkimat Nationálabibliotekain ja earáiguin ja dieinna lágiin fuolahit ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde sierralágan ángirusšansurggiin nationála bibliotekkaovddideamis.
 - Oastit sámi girjjálašvuoda ja ávdnasiid, katalogii bidjat čoahkkádusa, veahkehit eará bibliotekaid registrerenbargguin sámi gielalaš girjjálašvuodain.
 - Luoikat rájuid/stuorat sámi ávnnasčoahkkádusaid sámi giellaguovddážiidda, bibliotekkaide, girjebussiide ja earáide.
- Boarráset sámeielat girjjálašvuoda digitaliseren.

6.2.2 Doarjja sámi girjebussiide

Tabealla 6.2.2 Sámi girjebusset (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Karášjohka	a)	591	609	609	627	18	3,0 %
	Porsángu	a)	591	609	609	627	18	3,0 %
	Guovdageaidnu	a)	266	274	274	283	9	3,3 %
	Deatnu/Unjárga	a)	1629	1 679	1 679	1 730	51	3,0 %
	Gáivuotna	a)	753	776	776	800	24	3,1 %
	Julevsámi	a)	1403	1 446	1 446	1 490	44	3,0 %
	Máttasámi	a)	1642	1 693	1 693	1 744	51	3,0 %
	Lulli-Romsa	a)	309	569	569	586	17	3,0 %
	Lulli-Trøndelaga	a)	0	800	800	824	24	3,0 %
Submi			7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Gielddat ja fylkkagielddat mat eaiggádit ja jođihit sámi girjebussiid, gč. tabealla 6.2.2.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot girjebussiid doaibmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Buriid ja álkidit olámattu bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmoga ja earáid várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi addá válldi.

Muđui gusket sámi girjebussedoarjaga njuolggadusat.

6.3 Bibliotekaovddideapmi

Sámedikki bibliotekas lea erenoamáš ovddasvástádus buoridit gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain. Bibliotekat ja girjebuset leat dovddahan ahte háliidit ahte Sámedikki biblioteka eanet árjjalaččat gaskkustivččii, fágalaččat bagadivččii ja ovddidivččii sámi bibliotekabálvalusa. Deatalaš váikkuhangaskaoapmi sámi bibliotekabálvalusa ovddideami oktavuodas, lea doarjja man bokte ovdánahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain. Sámedikki biblioteka galgá fuolahit ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde sierralágan ángiruššansurggiide nationála bibliotekaovddideami oktavuodas.

Oassemihttomearri:

- Sámedikki biblioteka galgá doaibmat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gealbgoovddážin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain, ja nannet bibliotekaid rolla servodatdigaštallanarenan.
 - Láigidit jahkásaččat konferánssa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
- Oažžut biblioteka ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda, kultuvrra ja ságastallama.
 - Váikkuhit sierralágan doaibmabijuid ruhtadeami ovddidan ja oainnusmahttin dihte sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain, gč. kap. 5.3.6 Doarjagat kulturdoaibmabijuide
 - Doallat jahkásaččat oktavohtačoahkkimiid Nationála bibliotekain ja earáiguin fuolahit dihte ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde sierralágan ángiruššansurggiide nationála bibliotekaovddideami oktavuodas.
 - Evalueret Sámi girjebusedoarjjaortnega geahčadan dihte ahte doaibmá go ortnet daid mihttomeriid, eavttuid ektui mat leat biddjojuvvon sámi girjebussiid várás ja evttohit movt dan boahtteáiggis organiseret ja ovddidit.

7 Máhttu

Váldomihttomearri:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuoda ja gálggat mat dárbbášuvvojit vai sáhtta suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid, ja árjjalaš oassálastimii sámi, nationála ja riikkaidgaskasaš servodahkii.

Máhttu lea dehálaš eaktu sámi servodaga ovddideapmái iežamet eavttuid vuodul. Oahpahušvuogádat galgá heivet sámi mánáide, sámi oahppái ja sámi servodaga dárbbuide. Sámi árbevierut, giella, kultuvra ja vuodđoárvvut fertetit vuhttot miehtá oahpahušvuogádaga mánáidgárddi rájis gitta universitehtii. Mánáidgárddiid, vuodđoohpahusa, alitoahpu ja dutkama ángiruššan lea danin vealtameahttumit gitta das ahte sámi servodat sáhtta ovdánit iežas árvvuid, višuvnnaid, vuoruhemiid ja eavttuid vuodul.

Sámi mánáid riekti oažžut oahpahusa sámi áššiin, sámegielas ja sámegillii, galgá leat vuodđun sámi skuvllain. Sámi mánáin lea maid vuodđo vuoigatvuoda oažžut oahpahusa iežaset gillii iežaset historjjá ja kultuvrra birra. Sámediggi áigu gozihit ahte norgga skuvlaeiseválddit láchcet dili nu ahte oahppit dáža skuvllain ožžot oahpu sámi áššiid birra.

Sámediggái lea dehálaš ahte árbevirolaš máhttu lea guovddáš oassi mánáidgárdefálaldagain, skuvlafálaldagain ja alitoahpahusaid fálaldagain. Árbediehtu lea danin maid dehálaš oassi árvoháhkamii ja odđa bargosajiide sámi guovlluin. Dálá servodagas lea dehálaš ahte sáhtta duodaštit, viidásetfievrridit ja seailuhit sámi árbedieđu boahttevaš buolvvaide.

Sámediggi áigu nanosmahttit mánáidgárddiid rolla buoriid bajásšaddaneavttuid sihkkarastimis kvalitehtalaččat buori sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Mánáidgárddiid kvalitehta, sisdoallu ja

árvovuodđu leat guovddázis go ollislaš sámi oahppopolitihkka ovddiduvvo viidáseappot. Mánáidgárddiin lea mearkkašupmi máná ovdáneapmái go geahččá giella- ja kulturoahpahusa ja identitehtaovddideami. Mihttun mánáidgárdepolitihkas lea oazžut buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu doarjut ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla dássi ja ahte gávdnojit doarvái mánáidgárdesajit.

Sámi ohppiin galgá leat buorre oahpahusfálaldat kvalitehtalaččat. Dat mearkkaša ahte sámi skuvla ja oahppofitnodagat galget láchit vejolašvuodaid dasa ahte oahppit/fidnooahppit ožžot buori oahpu mas sámi giella, kultuvra ja servodateallin leat vuodđun.

Oassin sámiid iešmearrideamis lea vealtameahtun das ahte sámi álbmogis alddis lea dadjamaš dasa ahte makkár suorggi dutkan galgá vuoruhuvvot ja ohcaluvvot. Seamma guoská dasa ahte makkár oahppofálaldagat galggašedje ovddiduvvot, ja movt dálá oahpahusfálaldat sáhtta ovddiduvvot nu ahte máhtu gaskkusteapmi ja ovddideapmi buorránivččii sámi giella ja kultuvrra birra. Hástalussan Sámediggái lea ahte ferte leat ovdalis jurddašeamis go geahččá doaimbajijuid maid regionála ja stáhtalaš eiseválddit plánejit. Lea vealtameahtun álgit gulahallat stáhtalaš eiseválddiiguin árrat, nu ahte Sámediggi sáhtta váikkuhit ovdáneami dán áššis.

Sámi árbediehtu berre leat lunddolaš oassi sámi dutkama ja diehtaga máhttovuodus. Dát máhttovuodđu galgá ovtta eará dutkamiin háhkat vuoddu luondduresurssaid hálldašeamis sámi guovlluin. Sámedikki mihttu lea ahte sámi servodagain sihkkarastojuvvo kapasitehta- ja gelbbolašvuodahuksen.

7.1 Váikkuhangaskaoamit ohppui

7.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.1.1 Čoahkкетabealla - Máhttu (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Mánáidgárdi	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
	Vuodđooahpahus	21 398	25 125	26 125	23 925	-2 200	-8,4 %
	Alitoahppu ja duktan	5 931	5 650	5 650	4 000	-1 650	-29,2 %
Submi		36 129	40 680	41 680	39 330	-2 350	-5,6 %

7.1.2 Hálldahuslaš resurssat – Bajásšaddan- ja oahpahusossodat

Kapihttalas 16 – hálldahuslaš dási doaimmagolut - leat bajásšaddan- ja oahpahusossodaga bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Ossodagas lea golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuodđooahpahusa juogus.
- Alitoahpu ja dutkama juogus.

Ossodat lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástáduš bidjat johtui strategiijaid fágasurggiin mánáidgárdi, vuodđooahpahusa ja alit oahppu ja dutkan. Barggut mat gusket politihkalaš ja hálldahuslaš doaimmaide áiggis áigái dahkkojit beaivválaččat, lassin juhkosiid bargguide iežaset fágasurggiin. Juhkosiid barggut bohtet ovdan ángiruššansurggiid čuoggáin.

Ossodagas lea maid ovddasvástáduš gohkket Sámedikki oahpponeavvoguovddáža.

Mánáidgárdejuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2013, vuodđooahpahusjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma ja alit oahpu ja dutkanjuhkosis ledje 4 jahkedoaimma.

7.2 Mánáidgárdi

7.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.2.1 Čoahkketabealla - Mánáidgárdi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
Submi		8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %

Váldomihttomearri Sámedikki mánáidgárdepolitihkas lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu váikkuhit ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla dássi ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámi mánáidgárdefálaldagas ferte leat vuodđoprinsihppa ahte mánáidgárdi sáhtta leat oassin sámi servodagas. Sámiid etnalaš identitehta mii guoská sosiála ja kultuvrralaš iešvuhtii addet dehálaš árvvuid. Šaddá dehálaš viidásetfievrridit sámi kulturárbbi sámi giela, kultuvrra, eallinvuogi ja árvvuid gaskkusteami ja čalmmustahttima bokte.

Sámediggi áigu čuovvovaš áŋgiruššansurggiid bokte olahit váldomihttomeari sámi mánáidgárdefálaldagas:

- Mánáidgárddi sisdoallu.
- Giellamovttiidahttin mánáidgárddis.
- Giellalávgunmodeallat.
- Sámegielat bargiid rekrutteren.
- Pedagogalaš ávdnasat ja stohkosat.
- Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal mánáidgárddi ja skuvlla.

7.2.2 Mánáidgárddi sisdoallu

Kulturgaskkusteapmi lea dehálaš suorgi mánáidgárddi sisdoalus. Kultuvrii gusket árbi ja árbevierut, muhto seammás maid dat ahte áimmahuššat, ráhkadit ja ođasmahttit. Sámi kultuvra galgá leat čađačuovgi sámi mánáidgárdefálaldagas, ja heivehuvvot buot mánáide. Sámedikki mielas galgá mánáidgárddiin leat sámi hápmi mas leat oinnolaš objeavttat ja áđat. Oainnusin dahkan sámi kultuvrras, ja maiddá gielas, mitalit mánáidgárddi deattuheami birra sámi sisdoalus. Go sámivuoha lea oidnosis mánáide, de dat lea dehálaš dasa ahte addá mánáide gullelašvuoda dovddu ja dohkkeheami, ja sáhtta leat mielde buorideame sámi identitehta.

Girjáivuoha sámi servodagas dahká ahte iešguđet mánáidgárddit galget bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra iežaset mánáidgárdái. Dát gáibida ahte bargiin ferte leat báikkálaš ja árbevirolaš máhttu. Mánát fertejit seammás beassat ovddidit árvvusatnima ja oktavuodadovddu olles sámi girjáivuhtii, ja máŋggakultuvrrat servodahkii muđui.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin lea sámi sisdoallu mii ovdánahtta ovddideami, oahppama ja láhttema máná ruovttu ovttasbargguin ja ipmárdusain.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmajut:

- Bargat dan nala ahte mánáidgárdeeaiggáidii lea máhttu sámi giela ja kultuvrra birra.

- Gulahallat, ovttasbargat ja čuovvolit mánáidgárdeeaiggádiid sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
- Hábmets diehtujuohkingihppaga mánáidgárdeeaiggádiidda sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
- Váikkuhit dasa ahte studeanttat ožžot oahpu sámi giela ja kultuvrra birra.
 - Ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu sajusteapmi. Dát dahkko čuovvunjoavkku oassálastima bokte mii galgá čuovvut oahpu 2013-2017.
- Veahkehit oažžut mánáidgárddiide fágalaš gelbbolašvuođa sámi gielas ja kultuvras ja ahte dat deattuhuvvot mánáidgárddiin.
 - Diehtujuohkin ja pedagogalaš bagadeapmi gulahallama ja ovttasbarggu bokte mánáidgárdebargiiguin sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
 - Kvalitehtaovddideapmi, gelbbolašvuođalokten ja vásáhuslonohallan semináraid ja konferánsaid lágideami bokte mánáidgárdebargiide.
 - Redaktevraovddasvástádus ja almmuheapmi mánáidgárdebargiid bláđis “Stullán”.
 - Searvan resursajovkui proševttas “Kvalitehta mánáidgárddiin” oahpahusdirektoráhta bokte áigodagas 2013-2017.
 - Buktit cealkámuša Mánáidgárdelága rievdadeapmái ja ođđa rámmaplánii mánáidgárddiid várás, dán oktavuodas maid laga bokte nannejuvvon riekti oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga gos dál de oroš riikkas.
 - Doarjjahálddašeapmi mánáidgárddiide.

7.2.3 Giellamovttiidahttin mánáidgárddis

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii lea mielde oččodeame eanet sámegealgeavaheddjiid boahpteáiggis. Sámi gielat dárbbasit dan ahte mánát besset oahppat giela ruovttus, mánáidgárddiin ja skuvllain. Sámediggi áigu danin bargat árjjalaččat vai nannejuvvo ja láchččojuvvo dilli dasa ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea riekti.

Mihttomearri:

- Mánát ožžot giellamovttiidahttima davvi-, julev- ja lullisámegilli.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Váikkuhit dasa ahte bargiin lea formálalaš gelbbolašvuohta sámegealas.
 - Giellamovttiidahttinprográmmat mánáidgárdebargiide ovttasbarggus fylkkasuohkaniiguin ja Lohkanguovddážiin.
- Láhčit dili árrat giellamovttiidahttimii mánáidgárdefálaldaga bokte.
 - Hálddašit doarjagiid giellaoahpahussii mánáidgárddiin.

7.2.4 Giellalávgunmodeallat

Sámediggi háliida váldit atnui giellalávgunmodeallaid mánáidgárddiin main lea sámegealfálaldat. Mii leat vásihan ahte máŋgga sámi mánáidgárddis ja ossodagas lea sihke sámegealla ja dárogealla beaivválaš giellan, ja ahte giellaoahpu mihttomearri rievddada guovllus guvlui. Dat mielddisbuktá ahte mánáidgárddiin lea dárbu ovdánahttinmodeallaid mat leat heivehuvvon juohke ovttá gielladillái ja báikkálaš dillái. Hástalussan šaddá gávdnat bargiide oktasaš vuođđovuogádaga giellaoahpahasas. Go váldá atnui giellalávgunmodeallaid, de dat mielddisbuktá posiitiivvalaš ovdáneami ja máhttoovdáneami giellaoahpahasas.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddit leat váldán atnui giellalávgunmodeallaid ja giellamovttiidahttinvuogádagaid mat leat geahččaluvvon ja main mis dutkama vuodul lea máhttu, nu ahte diehtit ahte dat leat heivehuvvon ulbmili.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Váikkuhit dasa ahte gávdnojit heivvolaš giellaoahppanmodeallat maiguin sáhtta dustet hástalusaid boahhteáiggis.
 - Diehtujuohkin ja máhttu giellalávguna birra mánáidgárdebargiide.
 - Ovttasbargat heivvolaš aktevrraiguin johtui bidjat giellalávguna mánáidgárddiin.
- Veahkehit sihkkarastit vuogádagaid nu ahte mánáidgárddit sáhttet váldit atnui giellalávgunmodeallaid mat leat geahččaluvvon ja mat mielddisbuktet posiitiivlaš ovdáneami gielas.
 - Hálddašit doarjagiid proševttaide ja ovddidanbargguide mánáidgárddiin.

7.2.5 Sámegielat bargiid rekrutteren

Sámediggi áigu iežas politihkain váikkuhit dasa ahte sámegielat bargiid lohku lassána. Mii áigut bargat dan nala ahte lea álkit rekrutteret ja doallat sihke sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid ja veahkkebargiid. Sámi allaskuvllas ja eará allaskuvllain ja universitehtain lea eanet guovddáš rolla das ahte rekrutteret alit ohppui. Sámedikki rolla lea earet eará váikkuhit rekrutteremii stipeandaortnegiid bokte. Lea maid dehálaš oččodit ovttasbarggu allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin nu ahte Sámedikki stipeandaortnegat heivejit sin oahppofálaldagaide.

Sámediggi oaidná hástalusas das ahte rekrutteret sámegielat bargiid main lea mánggabealat gelbbolašvuolta. Lea dárbu bargiide geain lea kulturipmárdus, kulturgelbbolašvuolta ja geain lea máhttu árbevirolaš sámi bargguide. Sámediggi oaidná ahte mis dál lea buolvagaska mánáidgárdesuorggis. Nuorain geat dál ohcet barggu mánáidgárdái, ii leat seamma buorre kultuvrralaš gelbbolašvuolta go ovddit buolvvain lei. Earet eará ii leat sis nu buorre gelbbolašvuolta duojis, árbevirolaš biebmoráhkadeamis ja muitalanárbevieruin go ovdalaš áigge.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái sámegielat bargit.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Sihkkarastit sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid/pedagogaid ja eará bargiid rekrutterema.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
 - Ovttasbargu ja gulahallan guovddáš eiseválddiiguin GLØD proševtta bokte.
- Váikkuhit dasa ahte dievddut lassánit mánáidgárddiin.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
 - Oassálastit dásseárvojuhkosi Finnmarkku mánáidgárddiid várás.
- Sihkkarastit buori bargobirrasa sámegielat bargiide nu ahte bissot mánáidgárddis.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

7.2.6 Pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanresurssat

Lea dehálaš ahte mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanresurssat. Dát mielddisbuktá ahte mánát ohppet, ovdánit ja seailluhit sámi giela ja kultuvrra. Sámediggi áigu rahčat dan nala ahte ráhkaduvvojit doarvái pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanresurssat mat leat heivehuvvon mánáidgárdeatnui gos lea sámegielfálaldat. Mánáidgárddiin fertejit leat ávdnasat mat buoridit máná oahppama sihke formálalaš ja eahpeformálalaš oahppandiliin.

Sámedikki oahpponeavvoguovddáža barggu bokte, áigu Sámediggi vuoruhit oazžut visogova pedagogalaš ávdnasiin, stohkosiin ja oahppanresurssain mánáidgárddiid várás. Dákkár visogovva lea dehálaš vai sáhttit beaktileabbon dahkat dárbbalaš ávdnasiid buvttadeami ja ovdánahttima.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat ja stohkosat mat gokčēt sin dárbbuid.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Oččodit eanet doarjagiid pedagogalaš ávdnasiid ja stohkosiid ovddideapmái.

- Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
- Ráhkadit pedagogalaš ávdnasiid ja stohkosiid.
 - Sámedikki oahpponeavvoguovddáš ovttasbargus Ovttasiin.
 - Hálddašit mánáidgárdedoarjagiid.

7.2.7 Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla

Tabealla 7.2.7 Ovttasbargu/oktavuoha gaskal ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi mánáidgárdefálaldat	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
Submi		8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %

Sámediggi áigu iežas politihka bokte láchit dili nu ahte buot mánát besset vásihit ollislaš ja oktagaslaš heivehuvvon oahppogazzama mánáidgárddis skuvllii. Lea dehálaš movttiidahttimii viidáset oahppamis ahte lea oktavuoha gaskal mánáidgárddi ja skuvlla. Sámedikki mielas lea háhkat joatkevašvuoda oahppogazzamis dehálaš hástalus mánáide ja váhnemiidda vai sáhttet viidásetovddidit sámi giela ja kultuvrra.

Mihttomearri:

- Mánáin lea oktavuoha ja ovdáneapmi oahpposisdoalus mánáidgárddis skuvllii mii sihkarastá joatkevašvuoda sámi giela ja kultuvrra barggus.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmajut:

- Sihkarastit ovttasbarggu gaskal mánáidgárddi- ja skuvlaeaggádiid geain leat bargit dárbbaslaš fágalaš gelbbolašvuodain.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
 - Ovttasbargu mánáidgárde- ja skuvlaeaggádiiguin diehtujuhkima ja bagadallama bokte.
 - Kártet mánáidgárddiid vai oazžut dieđuid movt sii barget mánáidgárddi ja skuvlla rasttildeamis.

7.2.7.1 Doarjja sámi mánáidgárdefálaldahkii

Tabealla 7.2.7.1 Sámi mánáidgárdefálaldat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
21200	Sámi mánáidgárdefálaldat	a)	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
Submi			8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %

a) 1500 000 ru lea sirdojuvvon Ovttas-prošeavttas

A) Sámi mánáidgárddit

2014 vuoruheamit:

- Mánáidgárddit main lea mearriduvvon ahte mánáidgárddi doaimmaheamis lea sámi giella ja kultuvra vuodđun.

Doarjjaortnega doarjjaoazžut:

- Sámi mánáidgárddit.

Sámi mánáidgárdefálaldaga olahusjoavku:

- Mánát sámi mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánát ožžot mánáidgárdefálaldaga mas sámi giella ja kultuvra leat vuodđun, gos sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámi giela ja iežaset sámi kultuvrra.

B) Doarjja mánáidgárddiide main lea sámegielossodat

2014 vuoruheamit:

- Mánáidgárddit main lea sámegielossodat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Dáža mánáidgárddit main lea sámegielossodat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát sámi ossodagain.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mas sámi giella ja kultuvra leat vuodđun.
- Ahte sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámi giela ja iežaset sámi kultuvrra mánáidgárddis.

C) Doarjja mánáidgárddiide mat fáallet sámegieloahpahusa.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit gos leat sámi mánát.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánát geat ožžot sámegieloahpahusa, ohppet ja ovddidit iežaset sámi giela mánáidgárddis.

D) Doarjja proševttaide ja ovdánahttinbargguide mánáidgárddis.

2014 vuoruheamit:

- Giellalávgunproševttat
- Báikkálaš ovdánahttinproševttat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit main lea sámegielfálaldat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát mánáidgárddiin main lea sámegielfálaldat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi giella nanosmuvvá ja ovdána mánáin.

E) Doarjja pedagogalaš ávdnasiidda, stoahkanhearvvaide ja oahppanressaide

2014 vuoruheamit:

- Sámegeiel “hupmanpáhkaid” buvttadeapmi. Hupmanpáhkás sáhttet leat iešguđet lágan stohkosat ja ávdnasat mat leat čadnon sámi kultuvrii ja árbevieruide. Stoahkama ja doaimmaid bokte mielddisbuktá páhkaid sisdoallu ahte mánát movttiiduvvet geavahit sámi giela iešguđet oktavuodain mánáidgárdeárgabeaivvis.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit ovttasbarggus lágádusaiguin ja fágabirrasiguin.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte gávdnojit eanet pedagogalaš ávdnasat ja eanet sámi stohkosat mat leat heivehuvvon mánáidgárddi atnui gos lea sámegeielfálaldat.

-

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gustojit sámi mánáidgárdefálaldaga njuolggadusat.

7.3 Vuodđooahpahus

7.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.3.1 Čoahkketabealla - Vuodđooahpahus (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	21 398	25 125	26 125	23 925	-2 200	-8,4 %
Submi		21 398	25 125	26 125	23 925	-2 200	-8,4 %

Sámedikki oahpahus- ja oahppopolitiikka ferte vuodđuduvvot dan vuodđoehtui ahte sámi skuvlla kvalitehtalaš sisdoallu ja skuvlla árvovuodđu leat guovddázis ollislaš sámi oahpahus- ja oahppopolitiikka viidáseappot ovddideamis. Deatalaš lea ahte nationála oahpahus- ja oahppopolitiikka leat mihttomearit ja strategiijat maiguin sihkkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimus standárddat dollojuvvojit.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ovddideamis. Sámi oahpponeavvuid váilivuohta lea skuvlapolitiikkalaš hástalus ja ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ovddideamiin.

Sámediggi oaidná ahte davviriikkalaš ovttasbargu oahpahussuorggis lea deatalaš. Sámi parlamentáralaš ráđdi lea ásahan ovttasbarggu rájaid rastá go guoská sámegeiela nannemii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea álggahit sullasaš ovttasbarggu oahpaha oktavuodas daid vásihusaid vuodul mat dahkkojuvvojit giellaovttasbarggu ektui.

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari oahpaha ja oahpu oktavuodas čuovvovaš ángiruššansurggiiguin ángiruššamiin:

- Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu.
- Sámi ohppiid vuoigatvuodát ja oahppanbiras.
- Lágalaš ja struktuvrralaš rámma oahpaha várás.
- Sámedikki rolla ja válldi.

7.3.2 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Tabealla 7.3.2 Čoahkketabealla - Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Oahpporesurssaid ráhkadeapmi	13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %
	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	3 718	4 000	4 000	4 000	0	0,0 %
	Sámi oahpponeavvoportála – Ovttas-Aktan- Aktesne a)	3 802	2 000	3 000	0	-3 000	-100,0 %
	Máttasámi terminologija- ja oahpponeavvoovddideapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
	Árbediehtu ja meahcásteapmi vuodđoskuvllas	500	500	500	1 000	500	100,0 %
	Sámi oahpaheaddjifierpmáda	0	0	0	300	300	-
Submi		21 398	25 125	26 125	23 925	-2 200	-8,4 %

a) 1500 000 ru lea sirdojuvvon oahpponeavvuin mánáidgárddiide

Mihttomearri:

- Sámi mánát ja nuorat ožžot kvalitehta dáfus buori oahpahusa mii nanne sámi identitehta ja oahpahus váldá vuolggasaji sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Ain váilot ollu sámi oahpporesurssat vuodđooahpahusas. Sámediggi vuoruhá oahpporesurssaid sámegeielas mat gokčet buot, sihke deaddiluvvon ja digitála resurssaid. 2012/2013:s ođasmahttojuvvojedje oahppoplánat, sámegeielas, dárogeielas, dárogeielas ohppiid várás geain sámegeiella lea vuosttaš giella, servodatfágas, servodatfágas - sámegeiella, luonddufágas - sámegeiella, matematihkas ja eaŋgalasgielas. Danne lea dál stuorát dárbu go ovdal revideret oahpporesurssaid mat leat ovddiduvvon maŋná go Máhttolohten – sámi válđojuvvui atnui.

2013:s kártii Sámediggi erenoamášpedagogalaš fáldalaga ja makkár dárbbut sámi mánáin ja nuorain leat. Kárten bidjá vuodu dasa makkár oahpporesurssat dárbbášuvvojit, ja makkár oahpporesurssaid mii fertet vuoruhit 2014:s.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi oahppit ožžot vejolašvuoda geavahit sámi oahpporesurssaid, mat dávistit gustovaš oahppoplánadahkosii, buot fágain vuodđooahpahusas.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Addit doarjaga dábalaš vuodđoskuvlla oahpporesurssaid ovddideapmái – ohcanvuđot.
- Addit doarjaga oahpporesurssaid ovddideapmái mánáid ja nuoraid várás geain leat erenoamáš dárbbut – ohcanvuđot.
- Addit dieđuid ja bagadusa oahpporesurssaid birra.
- Ráhkadit sierra láchčojuvvon oahpporesurssaid surggiin oaidnin-, gullan-, matematihka- ja lohkan/čállinváttisvuđat ja giella, gulahallan ja ovtastuvvan oahppanváltisvuđat ja oahpporesurssat dieđihuvvon dárbbuid vuodul.
- Jodihit oahpponeavvoguovddáža, ja viidáseappot ovddidit ovttasbarggu neahttabáikkiin Ovttas/Aktan/ Aktesne.
- Ráhkadit strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái.
- Váikkuhit Ovttas/Aktan/ Aktesne neahttabáikki bisuheami ja viidáseappot ovddideami mii addá dieđuid oahpponeavvuid birra ja ovddida juohkinarena oahpponeavvuid várás.

7.3.2.1 Doarjja oahpporesurssaid ráhkadeapmái

Tabealla 7.3.2.1 Oahpporesurssaid ráhkadeapmi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21000	Oahpporesurssaid ráhkadeapmi	a)	13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %
Submi			13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot do arjagat

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi davvisámegillii, vuoruheamit 2014:s:

- Sámeigiella nubbingiellan – sámeigiella 2 /sámeigiella 3 mánáidceahkis dásiin 1b-3b: Visotgokči oahpponeavvut masa gullet čieža vuodđogirjji, bargobihtát mánáide ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.
- Sámeigiella nubbingiellan – sámeigiella 3 nuoraidceahkis /sámeigiella 4 Jo3 dásis 3: Oahppigirji ja bargogirji: (Dásiide 1-2 lea Boađe 1 ráhkaduvvon ja Boađe 2 lea Davvi Girji ráhkadeamen)
- Luonddufága 5.-7. jahkecehkiide: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi julevsámegillii, vuoruheamit jagis 2014:

- Sámeigiella nubbingiellan – sámeigiella 2 /sámeigiella 3 mánáidceahkis dásiide 1b-3b: Visotgokči oahpponeavvut masa gullet čieža vuodđogirjji, bargobihtát mánáide ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.
- Sámeigiella nubbingiellan – sámeigiella 3 nuoraidceahkis /sámeigiella 4 Jo3 dásis 3: Oahppigirji ja bargogirji: (Dásiide 1-2 lea Boađe 1 ráhkaduvvon ja Boađe 2 lea Davvi Girji ráhkadeamen).
- Servodatfága jahkecehkiide 5.-7, váldosuorgi historjá: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi máttasámegielas, vuoruheamit jagis 2014:

- Sámeigiella nubbingiellan – sámeigiella 2/ sámeigiella 3 dásiide 4-6: Visotgokči oahpponeavvut masa gullá vuodđogirji juohke dássái, bargobihtát ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.
- Servodatfága jahkecehkiide 5.-7, váldosuorgi historjá: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat oahpporesurssaid ráhkadeapmái.

7.3.2.2 Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi dárogielas sámegillii

Tabealla 7.3.2.2 Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21030	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	a)	3 718	4 000	4 000	4 000	0	0,0 %
Submi			3 718	4 000	4 000	4 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Vuoruheamit 2014:

- Matematihka girjji jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. julevsámegielas.

- Matematihka girjji jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. máttasámegielas.

Odda matematihka girjji ráhkadeapmi sámegillii vuoddoskuvlla várás álggahuvvui 2010:s maŋŋá fáaldatvuoru. Oka girji mii lea dárogillii galgai jorgaluvvot davvisámegillii, julevsámegillii ja máttasámegillii. Guokte lágádusa, ČálliidLágádus ja Aschehoug lágádus ožžo barggu mánáidceahki várás buot golmma gillii ja nuoraidceahkkái davvisámegillii. Girjjit davvisámegillii olles vuoddoskuvlla várás leat gárvvistuvvon. Matematihkkagirjjit jahkecehkiide 1.- 4. julevsámegillii ja máttasámegillii leat jorgaluvvomin.

Jagis 2014 várrejuvvojit ruđat oahpponeavvojorgaleapmái jahkecehkiide 5.-7. julevsámegillii ja máttasámegillii. Ruđat galget maiddái geavahuvvot terminologijabargui.

Várrejumit jagis 2014:

- Matematihkkagirjji jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. julevsámegillii ja máttasámegillii.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte oažžut matematihkkaohpponeavvuid sámegillii.

Oassemihhtomearri 2:

- Máttasámi terminologija ja oahpponeavvoovddidanbargu gozihuvvo ja dainna jotkojuvvo viidáseappot

2013:s dagai Sámediggi šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain. Dát šiehtadus geatnegahtta goappašiid beliid váikkuhit dan ahte máttasámi gelbbolašvuodabiras mii áhahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, šiehtadusas namuhuvvon Elgá-prošeakta Engerdal suohkanis, galgá gozihuvvot ja dasa galget sihkkarastojuvvot rámmaeavttut boahhteáiggi doibmii ja ovdáneapmái.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte máttasámi gelbbolašvuodabiras mii áhahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-prošeavtta bokte, gozihuvvo ja dasa sihkkarastojuvvojit rámmaeavttut vai gelbbolašvuodabiras sáhtta ovddidit máttasámi terminologija, ja váikkuhit dan ahte ovddiduvvojit máttasámi oahpponeavvut main lea buorre kvalitehta.
 - Váikkuhit ovddeš Elgá-prošeavtta boahhteáiggi doaimma ja ovddideami ruhtadeami.

7.3.2.3 Doarjja máttasámi terminologija- ja oahpponeavvoovddidanbargui

Tabealla 7.3.2.3 Máttasámi oahpponeavvo- ja terminologijaovddideapmi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	Sámi allaskuvla	a)	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi oahppit máttasámi guovllus.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat máttasámi terminologija- ja oahpponeavvoráhkadanbargui.

Oassemihttomearri 3:

- Oahppit besset geavahit sámegiela ja oahppat sámi árbedieđuid birra oahpahusas.

Árbedieđuin lea stuorra árvu iešalddis, ja árbedieđuid fievrredeapmi sohka buolvvaid gaska lea deatalaš oassi kultuvrralaš identitehta nannemis ja suodjaleamis. Oahpahusa bokte ohppet oahppit ávkkástallat luondduresurssaiguin dan ektui maid luondu gierdá, nugo lea árbevirolaččat leamaš dáhpá álgobmotservodagas. Dát lea mielde gaskusteamen viidáseappot árbedieđuid.

Strategija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte prošavttat vuodđoskuvllas mat ovdánahttet sámi giela, identitehta ja árbedieđuid fievrredeami, álggahuvvojit vuodđoskuvllas.
 - Addit ruđaid oahpahusprošavttaide mat gusket luondduresurssaid árbevirolaš sámi ávkkástallamii, ja eará prošavttaide maid ulbmilin lea fievrredit árbedieđuid ja nannet sámegiela.

7.3.2.4 Doarjja árbevirolaš máhttui ja sámi meahccegeavaheapmái vuodđoskuvllas

Tabealla 7.3.2.4 Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi						
21130	vuodđoskuvllas a) b)	500	500	500	1 000	500	100,0 %
Submi		500	500	500	1 000	500	100,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) 2014:s geavahuvvo 1000 000 ru Sámeálbmofoandda reanttuin árbediehtui ja sámi meahcásteapmái vuodđoskuvllas

Doarjjaoažžu:

- Skuvlaeaiggádat.

Olahusjoavku:

- Sámi skuvla ja oahppit geain lea oahpahus sámegielas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat árbedieđuid várás.

Oassemihttomearri 4:

- Oahpaheaddjit geain lea gelbbolašvuolta sámi kultuvrra ja sámi oahpahusa birra.

Sámi allaskuvla lea čielggadan sámi oahpaheaddjifierpmádaga ásaheami, dán barggu lea ožžon Sámedikkis. Raportta vuodul maid allaskuvla ráhkadii 2008:s lea čakčamánu 2013 áshuvvon sierra sámi oahpaheaddjifierpmádat. Fierpmádat lea jurddašuvvon máhtu ovddideami gaskaoapmin sámi skuvllas, ja dasa galget gullat olahusjoavkku oahpaheaddjit, skuvlajođiheaddjit ja skuvlaeaiggádat sámi guovlluid sámi skuvllain. Fierpmádat galgá movttidahttit olahusjoavkku jođihit ovddidanbarggu ja juohkit ja viidáseappot ovddidit máhtu ja vásihusaid. Dat galgá doaibmat maiddái dego oahpahanfierpmádahkan dainna áddejumiin ahte dat galgá vuolggahit guorahallamiid, vásihusaid lonuhallama ja doalvut refleksuvnnaide sámegieloahpahusa hárrái, eará oahpahusa ja oahpponeavvuid hárrái. Fierpmádaga koordinere Sámi lohkanuovddáš.

Strategija dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit máhttoovddideami ja gelbolašvuoda bajideami oahpaheddjiid, skuvlajođiheddjiid ja skuvlaeaggádiid gaskkas skuvllain gos lea sámi oahpahasfálaldat
 - Addit ruđaid sámi oahpaheaddjifierpmádaga bisuheami várás

7.3.2.5 Sámi oahpaheaddjifierpmádat

Tabealla 7.3.2.5 Sámi oahpaheaddjifierpmádat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	Sámi oahpaheaddjifierpmádat	a)	0	0	0	300	300	-
Submi			0	0	0	300	300	-

a) Prošeahta iežamet hálddus

7.3.3 Sámi ohppiid vuoigatvuođat ja oahppanbiras

Mihttomearri:

- Oahppit galget oažžut kvalitatiivvalaččat buori oahpahasfálaldaga sámegeielas ja sámegeilli, ja buori ja oadjebas oahppanbirrasa.

Sámi ohppiin vuođdo- ja joatkkaskuvllain leat oahpahaslága mielde sierralágan vuoigatvuođat go guoská sámegeieloahpahasii. Buot vuođdoskuvlaohppiin sámi distrivttain lea oahpahaslága § 6-2 mielde vuoigatvuohta oahpahasii sámegeielas ja sámegeilli. Olggobealde sámi distrivtta lea vuođdoskuvlla ohppiin vuoigatvuohta oahpahasii sámegeielas ja sámegeilli jos unnimusat 10 oahppi giełddas háliidit dákkár oahpahasu ja nu guhká go vel leat báhcán guhtta oahppi jovkui. § 6-3 mielde lea sámiin joatkkaoahpahasu vuoigatvuohta oahpahasii sámegeielas. Sis ii leat láchki čadnojuvvon vuoigatvuohta oažžut oahpahasu sámegeilli.

Sámediggái lea deatalaš ahte ohppiin galgá leat oadjebas ja buorre fysalaš ja psykososiála oahppanbiras mii movttiidahtta bures ovdánit oahppamis, ja ahte lea biras gos ii leat givssideapmi iige vealaheapmi.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte juhkkovuođat dieđut sámegeiela oahpahasvuoigatvuođaid birra, oahppoplánaid birra, fága- ja diibmojuogu birra, oahpahasu organiserema birra, oahpponeavvuid jna birra, ja addojuvvo bagadus dieid birra.
 - Addit dieđuid ja bagadusa áigeovodilis forain ja aktevrraide.
- Váikkuhit dan ahte sihkkarastovuođat buorit ekonomalaš rámmaeavttut sámeoahpahasu várás.
- Searvat ovddidanbargui mii sihkkarastá buori ja oadjebas oahppanbirrasa.
 - Searvat searvevuhtii Manifeasta givssideami vuostá / MMM.
 - Benjaminbálkkašumi čuovvoleapmi.
 - Dronnet Sonja skuvlabálkkašumi čuovvoleapmi.
- Doarjut ovttasbarggu skuvlla ja ruovttu gaskka, ja skuvlla ja báikegotti gaskka.
 - Ovttasbargu vuođdoskuvlla vánhenváldegottiin /FUG.
 - Formaliserejuvvon ovttasbargu ovttasbargošiehtadusat áigeovodilis giełddaiguin.
- Čadahit nammademiid sierra ráđiide, orgánaide ja juryaide, ja daid čuovvoleapmi.
 - Fága-, referánsa- ja stivrenjoavkkuid čuovvoleapmi doppe gos Sámedikkis lea ovddastus.

7.3.4 Lágalaš ja struktuvrralaš oahpahasrámmat

Mihttomearri:

- Láhkaemarráđusat ja láchkaásahasat gozihit sámi mánáid ja nuoraid vuoigatvuođaid ja dárbbuid oahpahasu ektui.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu revideret oahpahuslága kapihttala 6 Sámi oahpahas ja eará kapihttaliid ja paragrafáid mat gusket sámi ohppiide ja áigeovuodilis osiide priváhtaskuvlalágas.

Sámedikkis lea ovddasvástádus oahppoplánain sámi vuodđooahpahas (vuodđoskuvla ja joatkkaskuvla), erenoamáš fágain joatkkaskuvllas, ja sámi sisdoalus nationála oahppoplánain, dát bohtá ovdan oahpahuslágas § 6-4

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Fuolahit ahte sámi ohppiid vuoigatvuodát ja dárbbut gozihuvvojit láhka- ja láhkaásahusrievdadusain.
 - Vuolggahit Oahpahuslága guđát kapihttala ja priváhtaskuvlalága reviderenbarggu.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid, gulahallat ja konsulteret departemeanttain.
- Joatkit sámi oahppoplánaid reviderenbargguin.
 - Ráhkadit bagadeaddji dovdomearka oahppoplánaid ulbmilolahusa várás sámegeielas.
 - Álggahit sierra sámi fágaid reviderenbarggu joatkkaoahpahas (boazodoallu, duodji ja design).
 - Ovttas bargat Oahpahasdirektoráhtain oahppoplánaid reviderema birra ja mearridit sámi sisdoalu nationála oahppoplánaide.

7.3.5 Sámedikki rolla ja váldit

Mihttomearri:

- Sámediggi bidjá eavttuid oahpahas- ja oahppopolitihkkii

Sámedikkis leat dál mánggalágan rollat ja oktavuoha buot hálddašandásiide oahpahussuorggis. Deatalaš lea bidjat eavttuid oahpahas- ja oahppopolitihkkii ja nannet Sámedikki rolla das. Sámediggi doaibmá sihke doarjjahálldašeaddjin, fága- ja hálddašanorgánan mas leat lánkageatnegahttojuvvon hálddašandoaimmat, ja dasto doaibmá politihka ovddidanorgánan, gulaskuddanásahussan ja konsultašuvdnaosálažžan.

Sámediggi galgá nannet ovttasbarggus eará álgoálbmogiiguin oahpahasássiid oktavuodas. Áigumuššan dán lágan bargguin lea juohkit vásihusaid ja lonuhallat gelbbolašvuoda álgoálbmogiid gaskka.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Čielggasmahttit Sámedikki rolla ja válddi oahpahaspolitihkas.
 - Formaliserejuvvon ovttasbargu Máhttodepartemeanttain, Oahpahasdirektoráhtain ja earáiguin sihkkarastin ja ovddidan dihte buori sámi oahpahas.
- Davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggu čuovvoleapmi oahpahussuorggis.
 - Dahkat rámmašiehtadusa sirkumpolára ovttasbarggus oahpu birra (Circumpolar Cooperation on Education Memorandum of Understanding) sierra sirkumpolara regiovnnaid gaskka.

7.4 Alit oahppu ja dutkan

7.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.4.1 Čoahkketabealla - Alit oahppu ja dutkan (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii	2 895	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
	Sámi dutkan	3 036	2 800	2 800	1 150	-1 650	-58,9 %
Submi		5 931	5 650	5 650	4 000	0	0,0 %

Máhttu lea fápmu, danne lea deatlaš ahte sámiin go leat álgoálbmot ja minoritehta, ja erenoamážit Sámedikkis go lea álbmotválljen orgána, lea nana fokus máhtto- ja dutkanpolitihka ovddideamis áiggis ovddasguvlui.

Bajimus ja ollislaš politihka ovddideamis sámi alit oahpu ja dutkama várás áigu Sámediggi ovddidit sámediggediedáhusa sámi alit oahpu ja dutkama birra jagis 2014. Diedáhus galgá vuodđuduvvot Butenschøn-lávdegotti raportii (2012), “Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning” (guhkes luottat - sámi dutkama ja alit oahpu birra).

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari alit oahpu ja dutkama oktavuodas čuovvovaš áŋgiruššansurggiuin:

- Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii
- Sámi alit oahppu
- Sámi perspektiiva alit oahpus
- Sámi dutkan
- Sámi perspektiiva dutkamis

7.4.2 Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii

Tabealla 7.4.2 Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Stipeanda alit ohppui	2 895	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi		2 895	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %

Sámi servodat dárbbasa fágaolbmuid geain lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras eanaš servodatsurggiin. Seammás lea gilvu studeanttain geain lea máhttu sámegielas. Lunddolaš lea ahte maidái sámegielat studeanttat válljejit oahpuid juohkelágan oahppofálaldagain. Dát lea okta sivva dasa go ohcciidlohku lea unni fálaldagaide gosa sámegiela máhttu lea sisabeassaneaktun. Danne lea hui deatlaš ahte fállojuvvo oahpahus sámegielain máŋgga dásis alit oahpus, nu ahte eambbogot earret eará sáhttet gealbudit iežaset sámi alit oahpus.

Mihttomearri:

- Eanet fágaolbmot geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit studeanttaid váldit sámi alit oahpu, ja movttiidahttit studeanttaid geain lea sámi giellagelbbolašvuohta váldit alit oahpu.
 - Áici SAK7:s (sámi oahpaheaddjioahpu regiovnna ovttasbargoorgána) rekrutteren bargojovkui.
 - Bovdet giellahálddašanguovllu gielddaid ja fylkkagielddaid sámi seminárii sámegielat olbmuid rekrutterema birra alit oahpu bokte.
 - Hálddašit stipeandda alit oahpu várás.
- Váikkuiht sámegielagiid rekrutterema iešgudege dásiide alit oahpus ja dutkamis
 - Gulahallan Máhttodepartemeanttain master- ja doavttirgrádstipendiáhtaid ásaheami birra sámegielain.
 - Gulahallan Máhttodepartemeanttain rekrutterenrámmaid birra sámi alit ohppui.
 - Čuovvolit SAK 7 evaluerenkonferánssa rekrutterema birra Máhttodepartemeantta guovdu.

7.4.2.1 Stipeanda alit ohppui

Tabella 7.4.2.1 Stipeanda alit ohppuig (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21110	Stipeanda alit ohppui	a)	2 895	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Submi			2 895	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %

a) 2014:s geavahuvvo 500 000 ru Sámeálbmofo andda reanttuin

Vuoruheamit jagis 2014:

- Alit oahppu mátta-, julev- dahje davvisámegielas.
- Sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu.
- Eará mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu studeanttaide geain lea eksámen sámegielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.
- Sámi oahpaheaddjioahppu.
- Eará oahpaheaddjioahppu studeanttaide geain lea eksámen sámegielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.
- Bachelor buohccidivššus studeanttaide geain lea eksámen sámegielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.

Stipeandaortnega olahusjoavku:

- Studeanttat allaskuvllain ja universitehtain Norggas. Studeanttaide geat leat Norgga álbmotregistaris sáhtta addojuvvot stipeanda oahpuide sámegielain allaskuvllain ja universitehtain Suomas ja Ruotas.

Ortnega hálddaša sámédiggeráđdi dahje dat orgána masa sámédiggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat stipeandda addimii alit ohppui.

7.4.3 Sámi alit oahppu

Sámi alit oahppun lohkkajuvvojit buot kurssat ja oahppoprográmmat main lea oktavuoha sámi gillii, kultuvrii, ealahusaide, servodatdiliide dahje sullasaččaide ja mat addet oahppočuoggáid alit oahpu siskkoabealde. Sámi alit oahppu lea maiddái buot mii addá oahppočuoggáid oahpus sámegielain ja/dahje sámegiella oahpahusgiellan. (Definišuvdna: Butenschøn-lávdegoddi)

Mihttomearri:

- Buoret gelbbolašvuoha sámegielain ja sámi servodatdiliid birra.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte ásausat mat fáallet sámi alit oahpu, addet fáaldaga maid sámi servodat dárbbasa.
 - Áicit SAK 7 stivrenjoavkkus ja bargujoavkkuin.
 - Gulahallan Davvi-Trøndelága allaskuvllain, Norlánda universitehtain, Romssa Norgga ártalaš universitehtain ja Sámi allaskuvllain sámi alit oahpu birra.
- Váikkuhit dan ahte Sámedikki nammadan ovddasteddjiin ráđiin ja lávdegottiin mii guoská sámi alit ohppui, leat arenat gos gulahallat ja oktiortnet.
 - Formaliserejuvvon gulahallan nammaduvvon ovddasteddjiiguin.
- Oktavuoha ja gulahallan riikkaidgaskaččat sámi alit oahpu ovddideami ektui nátionála dásis.
 - Ásahit oktavuoda Winhec:in, World Indigenous Nations Higher Education Consortium.

7.4.4 Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis

Mihttomearri:

- Láhkaásahusain ja eará stivrendokumeanttain alit oahpu várás nationála dásis gozihuvvo sámi perspektiivva.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte láhkaásahusain ja stivrendokumeanttain gozihuvvo sámi perspektiiva.
 - Konsulteret goskevaš departemeanttain alit oahpu láhkaásahusaid birra.
- Váikkuhit dan ahte láhkaásahusat main lea sámi perspektiiva heivehuvvojit.
 - Sámedikki ovddasteddjiid čuovvoleapmi iešgudege čuovusjoavkkuin odđa láhkaásahusaid heiveheamis.
 - Áici oahpaheaddjioahpu nationála rádis (NRLU).
 - Oččodit viidáseappot ovddastusa ollu fágasurggiin Universitehta- ja allaskuvlarádis (UHR) ja UHR ovddastusgottis ja stivrras.

7.4.5 Sámi dutkan

Tabealla 7.4.5 Sámi dutkan (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	7.4.5.1 Sámi luonddudoalu						
22300	gelbbolašvuodaguovddáš	500	500	500	500	0	0,0 %
	7.4.5.2 Árbedieđuid vuogádatlaš						
20100	kárten	650	650	650	650	0	0,0 %
21000	Gealbudan- ja rekrutterenprográmma	800	800	800	0	-800	-100,0 %
21300	Árbediehtu	1 086	850	850	0	-850	-100,0 %
Submi		3 036	2 800	2 800	1 150	-1 650	-58,9 %

Sámi dutkan lea buot dutkan/FoU-doaibma mii juogo lea dutkan sámi diliin ja/dahje dutkan sámi ulbmiliidda, dahje dutkan maid sámi ásašusat leat čadahan (Definišuvdna: Butenschøn-lávdegoddi)

Mihttomearri:

- Relevánta dutkan lea vuodđun válggaide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideami oktavuodas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Oktavuohta ja gulahallan riikkaidgaskasaččat nationála sámi perspektiivva ovddideami ektui alit oahpus.
 - Ásahit oktavuođa Arctic University:ii.
- Bargat dan ala ahte formaliseret ovttasbarggu Sámedikki ja Dutkanrádi gaskka.
 - Áici Dutkanrádi sámi prográmmastivrras.
 - Álggahit proseassa dan ektui ahte viiddidit lahttoovddastusa maid Sámediggi nammada Dutkanrádi orgánaide.
- Davviguovlopolitihka siskkobealde bargat dan ala ahte rámmat sámi dutkama várás nannejuvvojit vai sáhtttá váikkuhit relevánta máhtuin ovdal go mearrádusat industriijaásahemiin váldojuvvojit.
 - Ásahit gulahallama stáhtalaš eiseválddiiguin máhttodimenšuvnna hárrái davviguovlopolitihkas.
- Váikkuhit dan ahte sámi árbedieđut ožžot lunddolaš saji dutkamis.
 - Váikkuhit proševtta árbedieđuid vuogádatlaš kártema ruhtadeami.

7.4.5.1 Sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáš

Tabealla 7.4.5.1 Sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáš (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
22300	Sámi allaskuvla	a)	500	500	500	500	0	0,0 %
Submi			500	500	500	500	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Luondduresursaid geavaheaddjit sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit dan:

- Ahte sámi árbedieđut gaskkustuvvojit boahhtevaš buolvvaide oahpahusa bokte mánáidgárddis, vuodđooahpahas ja alit oahpus.
- Ahte sámi árbedieđut leat olámuttus máhttovuodđun dutkamii.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáša várás.

7.4.5.2 Árbedieđuid vuogádatlaš kárten

Tabealla 7.4.5.2 Árbedieđuid vuogádatlaš kárten (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
20100	Sámi allaskuvla	a)b)	650	650	650	650	0	0,0 %
Submi			650	650	650	650	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

b) 2014:s geavahuvvo 650 000 ru Sámeálbmofoandda reanttuin árbedieđu systemáhtalaš kártemii

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Galgá váikkuhit:

- Metodalaš vuodá ovddeapmi árbedieđuid vuogádatlaš kártema várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat árbedieđuid vuogádatlaš kártema várás.

7.4.6 Sámi perspektiiva dutkamis

Mihttomearri:

- Relevánta dutkan goziha sámi perspektiivva.

Strategiija dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Váikkuhit dan ahte dutkan goziha sámi perspektiivva – maddái davviguovloperspektiivvas.

- Sámedikki ovddasteddjiid čuovvoleapmi áigeovuodilis forain (Norgga dutkanráði divišuvdnastivrrain ja regionála dutkanfoanddas).
- Fásta gulahallančoahkkimat Dutkanráði regionála ovddasteddjiiguin Davvi-Norggas ja Trøndelágas.
- Ásahit gulahallama áigeovuodilis ásahusaiguin davviguovlosuorggis.

8 Dearvvašvuohta ja sosiála

Váldomihttomearri:

- Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii sámi giela ja kultuvrra vuodul. Bálvalusat galget heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuođaid ja dárbbuid mielde.

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dásseárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dásseárvosaš mihttomeari sihkkarastimii lea buot dásiin máhtolašvuohta ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis sámegeilas ja sámi kultuvrras.

8.1 Váikkuhangaskaoamit dearvvašvuhtii ja sosiálii

8.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 8.1.1 Čoahkketabealla - dearvvašvuohta ja sosiála (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Ovtaárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus	3 507	3 831	3 481	3 531	50	1,4 %
Submi		3 507	3 831	3 481	3 531	50	1,4 %

8.1.2 Hálddahaslaš resurssat – dearvvašvuohta ja sosiálajuogus

Dearvvašvuohta- ja sosiálajuhkosa bálkkát, mátkkit ja gealboloktengolut gullet kapihttalii 16 Hálddahasdási doaibmagolut.

Dearvvašvuohta- ja sosiálajuogus gullá Ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuođaossodahkii (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuođa- ja sosiálajuogus.

Dearvvašvuođa- ja sosiálajuogus lea sámediggeráði politihkalaš čállingoddi, ja das lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid dearvvašvuohta- ja sosiála fágasuorggi siskkoalbe. Dát bohtet ovdan hálddahaslaš doaimmain ovddit kapihttaliin.

Dán juhkosis lea hálddašanoovddasvástádus dán suorggi siskkoalbe:

- Doarjaga hálddašepmi dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttaide.

Dearvvašvuođa- ja sosiálajuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2013 nammi.

8.2 Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

8.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 8.2.1 Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Ovttasdoaimanodastusa čuovvleapmi	0	600	600	0	-600	-100,0 %
	Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	515	531	531	547	16	3,0 %
	Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat	2 992	2 700	2 350	2 984	634	27,0 %
Submi		3 507	3 831	3 481	3 531	50	1,4 %

Váldomihttomearri:

- Dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dasa ahte sámi álbmogis galget leat ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat seammá dásis go álbmogis muđui leat. Vuodđun ovttaárvosaš bálvalusa mihttomeari sihkkarastimis lea máhttu ja gelbbolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras juohke dásis.

Oassemihttomearri 1:

Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut oazžut ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa gozihuvvo.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimus eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmemei ja čadaheapmái sámi álbmoga várás.
- Sihkkarastit ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut gozihuvvojit ovttasdoaimmaodastusa čuovvleamis.
 - Árrat gulahallat guovddáš eiseválddiiguin dalle go bajimus ángiruššamat álggahuvvojit.
 - Formálalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dan ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut jerrojuvvojit, oainnusmahttojuvvojit ja gozihuvvojit bajimus ángiruššamiin ja láidestemiin.
 - Jearrat duodaštuvvon máhtu sámi servodaga dovdomearkkaid ja dárbbuid birra dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi siskkoale.

Galgá váikkuhit:

- Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid heiveheami sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuid vuodul.

Oassemihttomearri 2:

- Dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit lasihit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid gaskkas buot dásiin.
 - Váikkuhangaskaomiid árrjalaš geavaheami bokte giktalit prošeavttaid maid ulbmilin lea buoridit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis
- Váikkuhit sámegeielat dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid rekrutterema, oahpu váldima ja stáđasmahttima.

- Váikkuhit dárbblašá rekrutterema dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis stipeandda addima bokte alit ohppui.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Šaddet eanet sámegiela dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid.

Oassemihhtomearri 3:

- Eanet máhttu sámi pasieanttaid dárbbuid birra dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid siskkobealde buot dásiin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala vai máhttu sámi giela, kultuvrra ja servodatdiliid birra heivehuvvo fágaoahpahussii joatkkaskuvllain ja alit oahpus.
 - Čuovvolit stuorradiggediedáhusa čálgoahpuid birra.
 - Váikkuhit prošeavttaid mat ovdánahttet máhtu sámi giela ja kultuvrra birra dálá dearvvašvuoda- ja sosiálfálaldagain.
 - Ruhtadit prošeavttaid maid ulbmilin lea ovddidit konkreta doaibmabijuid bissovaš láchimii.
- Váikkuhit dan ahte ášahusat mat dutket dearvvašvuoda- ja sosiála beliid sámi servodagas nannejuvvojit ja viidáseappot ovddiduvvojit.
 - Oktavuoda bokte guovddáš eiseválddiiguin jerrat álbmotdearvvašvuoda dieđuid sámi servodaga birra.
 - Bidjat eavttuid relevánta dutkamii mii buktá dutkanbohtosiid sámi servodaga dili birra dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalansuorggis.
 - Ovttasbargu sámi dearvvašvuodadutkamiin ja eará sámi fágaovddidanásahusaiguin dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi máhttoovddideamis.
 - Ruhtadit metodaovddidan- ja heivehanprošeavttaid dainna ulbmilin ahte nannet ja ovddidit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Galgá váikkuhit:

- Sámi gielalaš ja kultuvrralaččat láchččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi pasieanttaide ja geavaheddiide.

Oassemihhtomearri 4:

- Sámi pasieanttat ožžot dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalusa mii láchččojuvvo sámi giela ja kultuvrra vuodul.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodafálaldagaid hábmemii ja čađaheapmái sámi álbmoga várás.
 - Sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu regionála dearvvašvuodalágadusaid barggahandokumeanttaide.
 - Álggahit fásta ovttasbargočohkkimiid dearvvašvuodalágadusain.
 - Čuovvolit bálvalusfálaldagaid organiserema ja ásaheami sámi pasieanttaid várás spesialistadearvvašvuodabálvalusas.
 - Váikkuhit metodaovddidan- ja heivehanprošeavttaid ruhtadeami dainna ulbmilin ahte nannet ja ovddidit spesialistadearvvašvuodabálvalusaid mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.
 - Ruhtadit prošeavttaid mat ovddidit buriid reaidduid maiguin mihtidit ja sihkkarastit spesialistadearvvašvuodafálaldagaid kvalitehta sámi álbmoga várás.

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodáfálaldagaid hábmemei ja čadaheapmái sámi álbmoga várás.
 - Čuovvolit viidáseappot Dearvvašvuohta Davvin dulkaproševtta Dearvvašvuohta Finnmarku siskkobealde.
 - Bargat dan ala ahte ovddiduvvojit mihtidanindikáhtorat giela ja gulahallama várás kvalitehta sihkkarastima ja pasieantasihkarvuoda sihkkarastima oktavuodas.
 - Váikkuhit sámegeielat dearvvašvuodabargiid rekrutterema stipeandda addima bokte alit ohppui.

Galgá váikkuhit:

- Gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon bálvalusfálaldagaid sámi pasieanttaide.

Oassemihhtomearri 5:

- Sámi geavaheaddjit ožžot gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas gielddain.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte gielddaguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon gieldda dearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmoga várás.
 - Ovttasbargošiehtadusaid bokte váikkuhit ahte sámi pasieanttaid dárbu láchččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide gozihuvvo.
 - Ovttasbargguin áigeuovdilis giellaguovddážiiguin bidjat stuorát fuomášumi heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid láchčimii sámi pasieanttaid ja geavaheddjiid várás.
 - Árijálaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit metodaovddidan- ja heivehanproševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit bálvalusfálaldagaid sámi pasieanttaid várás.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ovddidit konkreta doaibmabijuid bissovaš láchčima várás.
- Buoridit máhtu sámi giela ja kultuvrra birra gieldda dearvvašvuoda bargiid gaskkas.
 - Oktavuoda bokte dutkanbirrasiguin ja ovddidanguovddážiiguin váikkuhit ja movttiidahttit eanet dutkat sámi geavaheddjiid bálvalusfálaldaga gielddain.
 - Stipeandda bokte alit ohppui váikkuhit sámi fágaolbmuid dárbbaslaččat rekrutterema.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit máhtu sámi giela ja kultuvrra birra gielddaid dearvvašvuodabálvalusas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi geavaheaddjit gielddain ožžot dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa sámi giela, árvvuid ja árbevieruid vuodul.

Oassemihhtomearri 6:

- Lasihit sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid mieldeváikkuheami ja geavaheaddjistivrema.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijuguin:

- Váikkuhit dan ahte sámi pasieanttat ja geavaheaddjit besset leat eanet mielde váikkuheamen ja ožžot stuorát váikkuhanfámu bálvalusfálaldagaid plánemis ja čadaheamis dearvvašvuoda ja sosiála siskkobealde.
 - Ovttasbargu geavaheaddjiorganisašuvnnaiguin maiguin Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami dearvvašvuoda ja sosiálasuorggi siskkobealde maid ulbmilin lea buoridit sámi geavaheddjiid váikkuhanvejolašvuoda ja geavaheaddjistivrema dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas.

- Viidáseappot doalvut ja ovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuoras sámi olbmuid várás deavddan dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ásahtit deaivvadanbáikkiid main deattuhuvvo sámi giella ja kultuvra sámi vuorasolbmuid várás.
 - Njuolggá doarjja Várdobáikái vai dat sáhtta bagadit ja rávvat earáid geat háliidit ovdánahttit eaktodáhtolaš doaibmabijuid sámi vuorasolbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid váikkuhanvuoigatvuoda nannema.

8.2.2 Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide

Tabella 8.2.2 Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
25000	Várdobáiki BA	a)	515	531	531	547	16	3,0 %
Submi			515	531	531	547	16	3,0 %

a) Njuolggádoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Várdobáiki sámi guovddáš.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi boarrásat ja sámi giella- ja kulturguovddášat mat háliidit joatkit ja viidáseappot ovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid boarráset sámiide, lassin almmolaš bálvalusaide.

Galgá váikkuhit:

- Ásahuvvon eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid joatkima ja viidáseappot ovddideami vuorrasat sámiide, lassin almmolaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
- Bagadusa ja ráđiid fállama, ja mállen doaibmama earáide geat háliidit ovddidit eaktodáhtolaš bálvalusaid sámi boarrásiidda.

Ortnega hálldaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána man sámediggeráđđi fápmuda.

Muđui gustojit njuolggadusat geavaheaddjidoarjagiid várás boarráset sámiide.

8.2.3 Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttaide

Tabella 8.2.3 Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
26000	Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat	a)	2 992	2 700	2 350	2 984	634	27,0 %
Submi			2 992	2 700	2 350	2 984	634	27,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttaid doarjjanjuolggadusat.

8.3 Ovttárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus

Sámi mánáin leat vuoigatvuođat mat leat regulerejuvvon norgga lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain mat nannejit sámi mánáid vuoigatvuođa geavahit iežaset giela, kultuvrra ja oskku. Máhttu sámi giela ja kultuvrra birra lea deatalaš eaktu jos mánáidsuodjalanbálvalus galgá sáhttit addit sámi mánáide ja sin bearrašiidna dan fáldadaga masa sis lea vuoigatvuohta

Sámi mánáin lea vuoigatvuohta oazžut ollesárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálfáldadaga sin giela ja kultuvrra vuođu, ja ahte sin etnalaš, oskkoldatlaš, kultuvrralaš ja gielalaš duogáš vuhtii váldojuvvo dohkálaččat veahkkedoaimbajuid ovddideami oktavuodas. Dát lea máná iešheanalís riekti, mii maiddáí gusto sámi mánáide geat lea mánáidsuodjalusa geahčus, gč. Mánáidkonvenšuvnna, artihkkaliid 2, 20 ja 30.

Mihttomearri

- Sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut sihkkarastojuvvojit mánáidsuodjalusain deaivvadeamis.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmajuiiguin:

- Gozihit ja oainnusmahttit sámi mánáid vuoigatvuođaid ja dárbbuid bajimuš mearráduš- ja stivrenreaidduin.
 - Konsultašuvnnat láhkaásahusaid, lágaid ja stivrendokumeanttaid birra guovddáš eiseválddiiguin ja Bufetat:in.
 - Ovttasbargguin fylkkamanniin váikkuhit dan ahte mánáidkonvenšuvnna artihkkalat álgoálbmotmánáid birra gozihuvvojit.
 - Fuolahit ahte sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut sihkkarastojuvvojit konseptas, Stáhta mánáidviessu.
- Eanet máhttu sámi mánáid vuoigatvuođaid ja dárbbuid birra mánáidsuodjalanbálvalusas.
 - Stuorradiggediedáhusa čuovvoleapmi čálgoahpuid birra ovttasbargguin alit oahpahasain.
 - Ovttasbargu Norgga Biebmománáidservviin go guoská sámi biebmománáide.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea heivehit ja ovddidit mánáidsuodjalanbálvalusa gozihit sámi mánáid giela ja kultuvrra.
- Jearrat duođastuvvon máhtu sámi mánáid ja nuoraid dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra.
 - Váikkuhit Mánáid- ja dásseárvodepartemeantta proševtta sámi doaibmahehttejuvvon olbmuid dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra..
 - Jearrat/álggahit duođastuvvon máhtu dearvvašvuođa ja eallineavttuid birra sámi mánáid várás geat leat leamaš dahje leat mánáidsuodjalusa fuolahusas.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámi mánáid giella ja kultuvra gozihuvvo go leat almmolaš fuolahusas.

8.4 Dásseárvosaš heahdedieđihanbálvalus

Mihttomearri:

- Sámi álbmoga dárbbut gozihuvvojit heahdedieđihanbálvalusas.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmajuiiguin:

- Jođihit sámi beroštumiid goziheami heahdedieđihanbarggus.
 - Árijjalaččat jearrat movt sámi geavaheaddjit gozihuvvojit heahdedieđihanbarggus.
 - Ovttasbargu áigeguovdilis heahteguovddážiiguin ja gielddaiguin sámi geavaheddjiid vuoigatvuođaid ja dárbbuid goziheami ektui heahdedieđihanbarggus.
 - Joatkit konsultašuvnnaiguin heahdedieđiheami ja dieđiheami birra guovddáš eiseválddiiguin.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Heahtedieđihan- ja dieđihanvuogádat mii sáhtttá vuostáiváldit ja bálvalit dieđáhusaid sámegeilli, ja mat maiddái gozihit sámi servodaga dárbbuid.

8.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Mihttomearri:

- Sámi álbomoga vuoigatvuodát fuolahuvvojit humána biologalaš ávdnasiid hálddašeami ja geavaheami.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čuovvovlit Girkonjárggajulggastusa sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeami ja geavaheami oktavuodas.
- Ovttas sámi fágaolbmuiguin ráhkadit njuolggadusaid das mo hálldašit ja geavahit sámi humána biologalaš ávdnasiid.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Fuolahit sámi álbmoga vuoigatvuodáid humána biologalaš ávdnasiid hálddašeami ja geavaheami.

9 Areálat ja biras

- Váldomihttomearri
- Guoddilis luonddu ja resursavuodu hálddašeami vuodul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

Ceavzilis sámi báikegottit leat váldoeaktun sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodatovddideami nannemii ja ovddideapmái. Maiddái areála- ja resursahálddašeapmái lea guovddáš hástalus dat ahte váikkuhit dásseidis ássanovdáneami.

Resursaguovllut, luondduvalljivuohta, kulturmuittut ja kultureanadat lea sámi kultuvrra dehálaš oasit ávnnaslaš kulturvuodus. Areálahálddašeapmi, luondduresurssat, luondduvalljivuohta ja movt mii dustet dálkkádatrievdama lea dasto dehálaš vuodđun sihkkarastimis, seailudeami ja ovdánahttimis sámi kultuvrra ja servodateallima.

Álgoálbmogiidda čuhcet dálkkádatrievdamiid váikkuhusat ovddimusat. Danne lea biraspolitihkka nu deatalaš dasa ahte min kultuvra ja min servodagat seilot boahteáigái.

Guoddilis ovdáneami lea sáhka sihke geavaheami ja gáhttemis.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari deattuhemiin čuovvovaš surggiid:

- Areálat
- Luondduresurssat
- Luondduvalljivuohta
- Dálkkádat

Sámediggi áigu nanosmahtit hálldahusa ja nannet resursa- ja areálabargguid. Ulbmil dáiinna lea buorebut váikkuhit dasa ahte boazodoalu resursavuodu fuolaheapmi dahkkojuvvo konstruktíiva vuogiin, ja ahte buot sámi areálageavaheapmi oažžu viiddit ja dásseidis hálddašeami. Dát nannen dahkkojuvvo 18. kapihttalas Hálldahusdási doaibmagolut.

Protect-vuodđudus galgá leat dat maid sámi vuoigatvuodalaččat diehtelasat válljejit vai fitnolaš dásis besset suodjalit iežaset areálaberoštusaid, eanan- ja resursavuoigatvuodáid ja ovdánahttinvejolašvuodáid. Protect-vuodđudus galgá váikkuhit ahte sámi vuoigatvuodalaččat sáhttet addit iežaset friddja ja ovddalgihtii dieđihuvvon miehtama huksenáššiin. Vuodđudusas galgá leat

guovddáš, norbmadahkki rolla eiseválddiide ja ealáhusaktevrraide sin barggus dahje doaimmas sámi guovlluin.

9.1 Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit

9.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.1.1 Čoahkketabealla - areálat ja biras (1000 ru)

Akt.	Benevnelse	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Rammebetingelser	1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi		1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

9.1.2 Hálddahaslaš resursat – Areála- ja birasjuogus

Areála- ja birasjuhkosa báikkát, mátkkit ja gealboháhkami lea biddjojuvvon 18. kapihttalii Hálddahasdási doaibmagolut.

Juogus lea oassi kulturmuito-, areála ja birasossodagas(KAB). Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus.
- Kulturmuitojuogus.

Areála- ja birasjuogus lea Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus álggahit strategijaid siskkobealde areála ja birrasa fágasuorggi. Juhkosis lea maid hálddašanoovddasvástádus fágasuorggis.

Areála- ja birasjuhkosis lea hálddašanoovddasvástádus dáin surggiin: Hálddašit áššiid plána- ja huksenlága vuodul.

Areála ja birasjuogus hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

9.2 Rámmaeavttut

9.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.2.1 Rámmaeavttut (1000 ru)

Akt.	Benevnelse	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Protect vuodđudus	1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi		1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

Mihttomearri:

- Sámediggi galgá leat dehálaš eaktolágideaddjin sámi guovlluide areálaid ja resurssaid hálddašeamis.

Stáhta lea álbmotrievtti vuodul geatnegahttojuvvon sihkkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoddu ja sihkkarastit sámi oassálastima luodduresurssaid geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis sámi guovlluin.

Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte areála- ja resursahálddašeapmi čuovvu lágaid, dakko gokko plána- ja huksenláhka, luondduvalljodatláhka ja Finnmarkoláhka leat guovddázis. Lassin gustojit feara makkár ovttasbargošiehtadusat ja ja Sámedikki iežas politihkalaččat mearriduvvon dokumeanttat. Dása lea jagi 2009 Areála- ja birasdieđáhus dehálaš dokumeanta.

Ipmárdus sámi guovlluide ja servodahkii lea mearrideaddji buori areála- ja resursahálddašeamis.

Árbemáhttu addá máhtu ja ipmárdusa seammá láhkai go akademalaš máhttu. Areála- ja resursahálddašeapmi dáhpáhuvvá ovttas mánga áššeosálaččain. Stáhta ja regionála eiseválddiin lea dehálaš rolla, dan seamma lea dain sámi servodagain gos areála- ja resursahálddašeapmi dáhpáhuvvá.

Oasseihttomearit 1:

- Sámi ealáhusaid, kultuvrra ja servodateallima luondduvuođđu sihkkarastojuvvo buot plánemiin.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka almmuhuvvo čielgasit.
 - Ođasmahttit areála- ja birasdieđáhusa.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka lea čielgasit ovdanbuktojuvvon ja váldojuvvo eanet ja eanet vuhtii.

Oasseihttomearit 2:

- Sámi vuoigatvuođat gozihuvvojit sámi guovlluid areálaid gáhttemis ja geavaheames.
- Sámi vuoigatvuođalaččaid areálaberoštumiid, ja eanan- ja resursavuoigatvuođaid gáhtten nannejuvvo.
- Fitnodagain main lea doaimma sámi guovlluin, galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid
- vuoigatvuođaide iežaset CSR:ain (CorporateSocialResponsibility).

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Gulahallan ja ovttasbargu guovddáš, regionála ja baikkalaš eiseválddiiguin ja guoskevaš belliiguin, earenoamážit sámi vuoigatvuođalaččaiguin, sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema.
 - Oassálastit guoskevaš ovttasbargoforaide.
 - Juolludit ekonomalaš doarjaga Protect vuođđudussii

9.2.2 Doarjja Protect vuođđudussii

Tabealla 9.2.2 Protect vuođđudus (1000 ru)

Akt.	Benevnelse	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %	
	Protect vuođđudus	a)	1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi			1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Protect Sápmi vuođđudus

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat Protect vuođđudusa várás.

Oasseihttomearit 3:

- Árbiediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus lea dohkkehuvvon dievaslaš máhttun seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuođđun areálaid hálddašeapmái.

Strategiijat:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuođđun
- mearrádusaide areálaplánain.
- Bargat dan ala ahte mearridanproseassat sáhttet buorebut láchit árjjalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Eanet deaddu sámi árbedihtui, báikkálaš máhtuide ja ipmárdusaide proseassas ja mearrádusain plána- ja huksenlága vuodul.
- Buorebut láchit sámi báikkálaš searvamii ja duohta váikkuheapmái plánaproseassain.

9.3 Areálahálddašeapmi

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaid ja servodateallima luondduvuođus sihkkarastojuvvo.

Oassemihttomearit 1:

- Sámi báikkálaš searvan ja duohta mieldeváikkuheapmi lea sihkkarastojuvvon buot areála- ja resursahálddašeamis.
- Areálahálddašeapmi váikkuha sihkkarastit einnostanvejolašvuoda ja ovdánanvejolašvuoda sámi ealáhusdoaimmaide.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvolit hálddašangažaldagaid plána- ja huksenlága, Finnmarkkulága ja eará áššáiguoski lágaid vuodul.
- Addit gulaskuddamiid áššáiguoski áššiin.
- Oassálastit konsultašuvnnaide.
- Oassálastit iešguđetgelágan ovttasbargoforaide.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki gulaskuddancealkámušat lea fágalaččat nannosat ja vuhtiiváldojuvvojit buorebut.
- Eanet oassi suohkaniin leat dohkkehan suohkanplánaid ja suohkanoasseplánaid ođđa plána- ja huksenlága vuodul.

9.4 Luondduresursat

Mihttomearri:

Resursa- ja energiijaháhkkan galgá nannet sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid.

Oassemihttomearit:

- Iskan ja luondduresurssaid lokten sámi guovlluin dáhpáhuvva diekkár vuogi mielde mii goziha
- sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikkálaš servodaga beroštumiid ja vuoigatvuodaid, ja riikkaidgaskaš álbmotrievtti soahpamuša ektui.
- Árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus lea dohkkehuvvon dievaslaš máhttun seamma
- dásis go dutkanvuđot máhttu luondduresurssaid hálddašeamis.
- Nissonolbmuid máhttu ja árbevierut deattuhuvvojit go lea sáhka meahcceresurssaid geavaheamis.
- Sámi oasseváldin lea ovttaiduvvon luondduresurssaid hálddašeapmái ja stivrejupmái.

Strategiijat:

- Čuovvolit hálddašangažaldagaid konsešuvdnaáššiin čázádatregulerenlága, energiijalága ja čáhceresursalága vuodul.
- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luondduriggodagaid geavaheamis.
- Váikkuhit dasa ahte báikkálaš berošteaddjit aktiivvalaččat oassálastet mearridanproseassaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid.
- Eanet deattuhit sámi árbedieđu, báikkálaš máhtu ja ipmárdusa luondduriggodagaid ávkkástallama oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid go guoská luondduriggodagaid geavaheapmái.
- Sámi oassálastin integrerejuvvo eanet ja eanet luondduriggodagaid hálddašeapmái ja stivremii.

9.5 Luonddušláddjivohta

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra ja servodat- ja ealahuseallima luondduvuodosa vuhtiiváldin deattuhuvvo buot luonddušláddjivođa hálddašeamis.

Oassemihttomearit:

- Luonddušláddjivođa áimmahuššan dáhphuvvá dakkár vuogi mielde mii fuolaha sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja rivttiid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti vuodul.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuodot máhttu go luonddušláddjivođa geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.
- Nissonolbmuid máhttu ja vierut deattuhuvvojit luonddušláddjivođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi lea sihkaraston luonddušláddjivođa geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvolit sámi beroštumiid biologalaš sláddjivođa konvenšuvnna ja luonddušláddjivođalága ektui.
- Čuovvolit suodjalusproseassaid sámi guovlluin.
- Bargat dan ala ahte odđa álbmotmeahceguovddázat ásahuvvojit dálá sámi ásaheami oktavuhtii.
- Váikkuhit ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbošvuohta deattuhuvvo eanet suodjalanguovlluid hálddašeamis.
 - Čuovvolit suodjalan- ja hálddašanguovlluid suodjalanguovlostivrraid ja bargolávdegottiid sámi áirasiid.
- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuodot máhttu go luonddušláddjivođa geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot. Váikkuhit ahte mearrádusproseassat láchet buorebut aktiivvalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti luonddušláddjivođa gáhttema oktavuodas.
- Sámi árbediehtui biddjojuvvo eanet deaddu go mearrádusat dahkkojuvvojit luonddušláddjivođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid luonddušláddjivođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet sámi báikkálaš oassálastin ja mielváikkuheapmi luonddušláddjivođa geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

9.6 Dálkkádat

Okta dain viđa váldohástalusain Biras- ja areáladiedáhusas lea máilmmiviidosas birashástalusat. Dat čálmustahtta sihke dálkkádaga ja birasmirkkuid. Dearvvašvuođa ja sosiála kapihttalii gullá Sámedikki bargu birasmirkkuid ektui, danne váldojuvvo dálkkádat ovdan dás.

Mihttomeari:

- Sámi ealáhusat ja sámi kultuvra leat nannosat dálkkádatrievdamiid ektui.

Oassemihttomearit:

- Álgoálbmogiid vuoigatvuodát deattuhuvvojit go váidudeaddji doaibmabijut dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojit.
- Positiiva dálkkádatdoaibmabijut ja heivehanstrategiijat leat álggahuvvon mat nanusmahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus geavahuvvo seamma dásis go dutkanvuodát máhttu vuodđun mearrádusaide dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid oktavuodas.
- Dutkan dan birra mo dálkkádatrievdamat váikkuhit davviguovlluide ja maid báikkálaš birasváikkuhusat mearkašit, fuolaha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.
- Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:
 - Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivvaide ja -rivttiide.
 - Árktalaš ráđi bokte oččodit ceavzilis ovdáneami ja bargat dálkkádatrievdamiid ektui..
 - Searvat relevánta riikkaidgaskasaš lávdiide.
 - Ovddidit positiiva dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mat dagahit sámi
- servodagaid nannoseabbon dálkkádatrievdamiid ektui.
 - Čuovvolit NoraCIA bohtosiid ja dáid gaskkustit relevánta oktavuodáin.
 - Čuovvolit Dálkkádatdieđáhusa.
 - Bargat dan ala ahte álgoálbmogiid árbediehtu maid biddjojuvvo vuodđun duodaštemiide dálkkádatrievdamiid birra, ja geavahuvvo vuodđun positiiva heivehanstrategiijaid ovddideapmái ja vuodđun dálkkádatpolitihkalaš mearrádusaide.

Galgá váikkuhit:

- Álgoálbmotvuoigatvuodát deattuhuvvojit eanet go dálkkádatdoaibmabijut plánejuvvojit.
- Eanet álggahuvvon positiivva dálkkádatdoaibmabijut ja heivehanstrategiijat.
- Eanet deaddu sámi árbediehtui dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mearrideami
- oktavuodas.
- Eanet dálkkádatdutkan mii deattuha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.
- Eanet ipmárdus álgoálbmotperspektiivvi ja -rivttiide.

10 Kulturmuitosuodjalus

Váldomihttomeari

- Duodaštit, gaskkustit ja hálldašit daid dieđuid vássánáiggi boahhteáiggi várás, maid sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat ovddastit.

Sámi kulturmuittut leat dat mearkkat mat čájejit mo min máddarat leat geavahan eanadaga. Dat gaskkustit máhtu eallindiliid, ceavzinvugiid, resursageavaheami ja oskku birra ja mo sii leat heivehan iežset lundui. Dát eanadat gaskkusta maiddái máhtu resursavalljodaga ja guhkesáiggi ássama birra. Oasit árbedieđus leat ain geavahusas sámi servodagas, bálldalagaid ođđaset máhtuin ja guottuiguin. Kulturmuittuid sihkkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi maid dat sisttisdoallá, lea deatalaš dasa ahte sihkkarastit ja viidáseappot fievrridit sámi kultuvrra. Máhttu dan eanadat- ja resursaheiveheami birra, mii lea sámi kulturbirrasis, lea árvvolaš maiddái mealgat olggobeallái sámi servodagaid. Dakkár máhttui lea ovdamearkka dihtii guoskevaš čujuhit go dálkkádatrievdamat digaštallojuvvojit.

Sámedikkis, sápmelaččat bajimus politihkalaš eiseváldin, lea hálldašanovddasvástádus sámi kulturmuittuin ja Sámediggi bidjá ge váldoeavttuid dán bargui. Dat čuovvu maiddái álbmotrievttis ja guorrasa dasa ahte Sámediggái galgá addojuvvo eanet váikkuhanfápmu mearridanválddi oktavuodas dakkár áššiin main lea erenoamáš mearkašupmi sámi álbmogii.

Sámi vistesuodjaleapmi lea dehálaš oassi sámi kulturmuutosuodjalusas. Sámediggi atná dehálaš bargun gáhttet sámi huksehusárbbi. Dan geažil lea ain stuora dárbu dovddidahttit ja registreret sámi visttiid. Mis váilot ain doarvái dieđut, mii fas mearkkaša ahte hálddahušas váilu dehálaš reaidu, vai galgá nákcet dahkat ávkkálaš hálddahušbarggu. Sámediggi lea ovdal mearridan moanat eavttuid sámi visttiid dovddidahttimii.

Kulturmuitalága §4 nuppi ladđasa vuodul leat buot sámi kulturmuittut, mat leat boarráset go 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahtton, ja dáidda gullet maiddá sámi visttit. Birasgáhttendepartemeanta lea lánkaásahušain fápmudan válddi kulturmuitalága bokte. Sámediggi galgá hálddašit sámi kulturmuittuid kulturmuitalága mearrádusaid vuodul. Dasa lassin galgá Sámediggi maiddá plána- ja huksenášiin áimmahuššat sámi kulturmuifoulahusa plána- ja huksenlága mielde.

10.1 Váikkuhangaskaoamit kulturmuutosuodjalussii

10.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 10.1.1 Čoahkketabealla - kulturmuutosuodjalus (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi kulturmuittuid hálddašeapmi	3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %
Submi		3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %

10.1.2 Hálddahušlaš resurssat - kulturmuutosuodjalusjuogus

Kulturmuutosuodjalusa juhkosa báلكkát, mátkkošteapmi ja gelbbolašvuodabajideapmi gullet kapihttali 16 Hálddahušdási doaibmagolut.

Dát juogus gullá Kulturmuito-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Dán ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus
- Kulturmuitojuogus

Kulturmuitojuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, mas lea ovddasvástáduš bidjat johtui strategijaid kulturmuutosuodjalusa fágasuorggi siskkobealde. Juhkosis lea maid hálddašanovddasvástáduš fágasuorggi siskkobealde.

Kulturmuitojuhkosis lea hálddašanovddasvástáduš dáid surggiid siskkobealde:

- Kulturmuitojuhkosis lea hálddašanovddasvástáduš dáid surggiid siskkobealde.

Kulturmuitojuogus hálddašii 13 jahke barggu 1.10.2013 muttus.

10.2 Sámi kulturmuittuid rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Sámediggi galgá leat sámi kulturmuutosuodjalusa eavttuid váldolágideaddji.

Sámedikki rolla kulturmuutosuodjalusas ii leat formálalaččat čielggaduvvon. Hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmuitalága vuodul biddjojuvvui Sámediggái geahččalanortnegin 2001:s. Dát geahččalanortnet lea ain fámus.

Sámedikki mihttomearri lea ahte hálddašánváldi sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja mearriduvvon njuolggá kulturmuitalágas. Dat mearkkaša ahte kulturmuitalága ferte rievdadit.

Sámi kulturmuittuid rievdadeaddji 100 jagi ráfáiduhhtinrádjá mielddisbuktá ahte automáhtalaččat ráfáiduhhtojuvvon sámi kulturmuittuid lohku stuorru sakka áiggi mielde. Dat čatná sakka dan mo sámi ássanguovlluid areálat galget geavahuvvot, ii dušše čoahkkebáikkiin muhto maiddá dain guovlluin gos áiggošedje joatkit árbevirolaš vuodđoealahusaid. Dat sáhtta mielddisbuktit stuorra hástalusaid kulturmuittolága giedahallama ektui. Danne áigu Sámediggi vuolggahit sámi kulturmuittuid ráfáiduhhtinrájá árvvoštallama kulturmuittolága vuodul.

Buorit ekonomalaš rámmaeavttut leat hui deatalaččat sámi kulturmuittuid hálddašeapmái. Dasa ferte Sámediggái addojuvvot vejolašvuohta čađahit duohta šiehtadallamiid ráđđehusain juolludusaid birra sámi kulturmuittosuodjalussii.

Eanet máhtu sámi ássanguovlluid ja kulturmuittuid birra mearkkaša eanet ovddasvástádus Sámedikki kulturmuittojuhkosii. Dat mielddisbuktá dárbbu stuorát hálddahusalaš ja ekonomalaš resurssaide.

Buriid rámmaeavttuid oažžu maiddá ovttasbarggu bokte guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin kulturmuittosuodjalusas. Sámedikkis lea dál lagas ovttasbargu guoskevaš fylkkagiieldaiguin, ovttasbargu mii lea ávkin buohkaide.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijuiiguin:

- Sámedikki bajimus kulturpolitihkka bohtá ovdan diedáhugas
 - Čuovvolit sámi kulturmuittosuodjalusa čielggadusa diedáhugasain.
 - Lágidit konferánssa sámi kulturmuittosuodjalusa birra, vuodđun diedáhusbargui.

Oasseihttomearri 1:

- Sámi oaidnu fuolahuvvo nationála ja regionála kulturmuittosuodjalusas.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijuiiguin:

- Váikkuhit dasa ahte nationála eiseválddit váldet badjelaset ovddasvástádusa sámi kulturmuittosuodjalusas.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa árvjolaččat.
 - Addit cealkámušaid ja árvalusaid nationála eiseválddiid vuoruhemiide sámi kulturmuittosuodjalusas.

Oasseihttomearri 3:

- Sámi kulturmuittuid beaktilis ja dávgasis hálddašeapmi.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijuiiguin:

- Buorre ja beaktilis ovttasbargu fylkkagiieldaiguin suodjalan dihtii sámi kulturmuittuid.
 - Várret fágalaš resurssaid oktasaš báikediđostallamiid oktavuodas fylkkagiieldaiguin.
 - Ođasmahttit ovttasbargošiehtadusa Opplánnda fylkkasuohkaniin.

10.3 Hálddašeapmi

10.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 10.3.1 Sámi kulturmuittuid hálddašeapmi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi kulturmuittosuodjalus	1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
	Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gillis	1 920	250	250	500	250	100,0 %
Submi		3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %

Beaivválaš hálddašeapmi lea váldooassi kulturmuutojukosa barggus. Bargui gullá almmolaš plánaid ja doaibmabijuid áššemeannudeapmi, báikediđoštallamat giettis, ja gulaskuddancealkámušat iešguđet áššiin main Sámedikkis lea vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta addit cealkámušaid ja árvalusaid kulturmuitolága ja plána- ja huksenlága vuodul. Hálddašeapmái gullá maiddái doarjjameannudeapmi ja Sámedikki opmodaga, Nuortalaš gili kulturbirrasa, čuovvoleapmi.

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut hálddašuvvojit iežas historjjá ja iežaset árvvuid vuodul.

Oassemihttomearri 1:

- Doaibmi ja einnostahtti hálddašeapmi kulturmuitolága ja plána- ja huksenlága vuodul.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Árrjalaš váikkuhangaskaopmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbeviruid ja historjjá birra ja vuodu sámi kulturmuittuid fuolaheapmái ja suodjaleapmái.
 - Ekonomalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja gaskkustuvvojit.
 - Ekonomalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi kulturmuittut divoduvvojit.
- Váikkuhit almmolaš plánaid ja doaibmabijuid beaktilis áššemeannudeapmái
 - Registreret sámi kulturmuittuid ja kulturbirrašiid miehtá Norgga.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid guoskevaš gielddalaš ja regionála plánaide.
 - Čađahit báikediđoštallamiid huksenguovlluin.
- Váikkuhit dasa ahte eanet sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja divoduvvojit.
 - Juolludit doarjagiid automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon kulturmuittuid ja kulturbirrašiid registreremi. Dakkár guovllut vuoruhuvvojit, mat eai leat nu bures iskojuvvon sámi kulturmuittuid ektui.
 - Juolludit doarjagiid ráhkadit dikšunplánaid áitojuvvon sámi kulturbirrašiid várás.
 - Váikkuhit dikšunplánaide ráhkaduvvon dikšunplánaid rámmaid siskkobalde, doppe gos dakkár leat sámi kulturbirrašiid várás.

Galgá váikkuhit:

- Árbediehtu geavahuvvo hálddašeamis.
- Diđolašvuoda sámi historjjá birra servodagas oppalaččat ja sámi servodagas erenoamážit.
- Loktet iešdovddu ja rámi iežas historjjá ektui.
- Sámi kulturmuittut áimmahuššojuvvojit ja adnojuvvojit resursan.
- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit vuodđun ealáhusovddideapmái.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi vistit leat identifiserejuvvon ja registrerejuvvon.

Sámedikki bargu sámi vistesuodjalusain lea oassi beaivválaš hálddašeamis ja sierra prošeavtta, "Sámi visttiid identifiseren ja registreren", bokte. Prošeavtta ruhtada Riikkaantikvára.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Ovttas Riikkaantikvárain defineret ja kártet sámi visttiid.
 - Joatkit prošeavtta ” Sámi visttiid identifiseren ja registreren”.
 - Áigádit sámi kulturmuittuid registreremiid nationála diehtovuodus, Askeladdenis.
 - Juolludit doarjagiid ráhkadit antikváralaš ovddeštanplánaid automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanveara sámi visttiide.
 - Juolludit doarjagiid automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanveara sámi visttiid ovddešteapmái.

Galgá váikkuhit:

- Automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvo ja suodjalanveara sámi visttiid visogovva lea olámuttus hálddašepmái ja almmolašvuhtii.
- Buot visttiid várás, madda ohccojuvvo doarjja (viiddes/stuorra) ovddestandoaimbajuide, lea ovddalgihtii ráhkaduvvon antikváralaš ovddeštanplána.
- Dat máhttu mii bohtá ovdan prošeavttain madda ohccojuvvo doarjja, fievrriduvvo ruovttoluotta báikkálaččat.
- Prošeavttat mat ožžot doarjaga dán ortnega bokte, ožžot stuorat báikkálaš čatnaseami.
- Sámi kulturmuittut čalmustahthtojuvvojit eanet ealáhusdoaimmaid oktavuodas.

10.3.2 Doarjja kulturmuittosuodjalussii

Tabealla 10.3.2 Sámi kulturmuittosuodjalus (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
35000	Sámi kulturmuittosuodjalus	a)	1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Submi			1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit kulturmuittosuodjalusdoarjaga njuolggadusat.

Oassemihhtomearri 3:

- Immateriealla kulturárbi geavahuvvo oassin hálddašanvuđđui.

Strategiija dasa gulli doaibmajuiiguin:

- Immateriealla kulturmuittut registrerejuvvojit oktanaga eará registreremiiguin.
 - Ráhkadit strategiijaid das mo áimmahuššat ja čohkket máhtu immateriealla sámi kulturmuittuid birra.
 - Registreret njálmmálaš árbevieruid ja immateriealla kulturmuittuid.

Galgá váikkuhit:

- Eanet máhtu immateriealla sámi kulturmuittuid birra.
- Einnostanvejolašvuoda plánaproseassain.

Oassemihhtomearri 4:

- Nuortasámi kulturbiras hálddašuvvon ceavzilis vuogi mielde.

Sámediggi eaiggáduššá Nuortasámi kulturbirrasa Njávdamis ja lea váldán ovddasvástádusa nannet ja ovddidit dán áidnalunddot birrasa.

Strategiija dasa gulli doaibmajuiiguin:

- Kulturbirrasa, Nuortalaš gili, hálddašepmi ja dikšun dáhpáhuvá ovtas báikkálaš ásahusaiguin ja servviiguin.
 - Čadahit olgogovllu dikšuma.
 - Sihkarastit buoret beassama guvlui iešguđet geavaheaddjjoavkkuide.
 - Váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit buoret diehtujuohkinávdnasat guovllu birra
 - Ođasmahttit váldovistti nu ahte das lea dohkálaš teknihkalaš dássi.

10.3.3 Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis

Tabealla 10.3.3 Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis (1000ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
36000	Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis	a)	1 920	250	250	500	250	100,0 %
Submi			1 920	250	250	500	250	100,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

10.4 Oainnusindahkan

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat leat resurssat máhttobuvttadeamis ja árvobuvttadeamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit dasa ahte duođaštit máhtu heiveheami birra resurssaide ja eanadahkii.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Sámedikki vuoruhemait dutkan- ja čielggadanbarggus galget čielggaduvvot strategiijadokumeanttain mii galgá gárvvistuvvot 2014:s. Čuovvovaš láidestusat biddjojuvvojit vuodđun bargui:
 - Vuoruhit iežas prošeavttaid, dahje prošeavttaid main mis lea juo njunušrolla, ja maid mihttomearri lea ovddidit sámi kulturmuittosudjalusa.
 - Vuoruhit prošeavttaid luonddudieđa vugiid geavaheami ja ráhkadeami birra sámi kulturmuittosudjalusas, dás maiddái earret eará 14C-áigemeroštallamiid, dendrokronologiija ja LIDAR-skánnema birra – geahča plána.

Galgá váikkuhit:

- Nannet vuodu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid áimmahuššamii ja suodjaleapmái, ja álkidahttit hálddašanbarggu.

Oassemihttomearri 2:

- Sámediggi lea váldoaktevra sámi kulturárbbi gaskkusteamis.

Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gaskkusteapmi dáhphávvá registrerenávdnasiid njálmmálaš ja čálalaš ovdanbuktima bokte, og divoda ja láchčá ja geavaha kulturmuittuid.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Duođaštit ja oainnusindahkat sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid.
 - Joatkit álggahuvvon gaskkustanbarggu.
 - Searvat sámi historjjá ja ovdahistorjjá gaskkusteapmái artihkkaliid ja sáhkavuoruit bokte relevánta forain.
- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbevieruid ja historjjá birra ja vuodu sámi kulturmuittuid áimmahuššamii ja suodjaleapmái.
 - Searvat prošeavttaid ruhtadeapmái Riikkaantikvára Árvoháhkkanprográmma, mat váldet ovdan soahtemuittuid Divtasvuona suohkanis oassin mátkaaláhusángiruššamis.
 - Juolludit ruđaid árbevieruid duođašteapmái ovddeš sámi geavaheami ja ássama birra dálá boazoorohagaid olggobealde.
- Ceavccageađgi/Mortensnes oktan dasa čadnojuvvon guovlluiguin mielde máilmmiárbelistii.
 - Duođaštit máhtu Ceavccageađgi ja dasa čadnojuvvon guovlluid áidnalunddot kulturmuittosudjalusa birra.

- Láhčit ja gaskkustit sámi kulturmuittobáikkiid.
 - Gárvvistit dan registrerenbarggu mii lea álggahuvvon välljejuvnon arkeologalaš kulturmuittuid áimmahuššanprográmmas Bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner (BARK).
 - Gárvvistit sámi kulturmuittuid dikšun- ja láchčiplána.
 - Juolludit ruđaid dasa ahte divvut 4-5 välljejuvnon sámi kulturmuittu BARK-prográmmas jahkásaččat.

Galgá váikkuhit:

- Oažžut sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid buorebut oidnosii.
- Lassi dieđu sámi historjjás ja ovdahistorjjás.

11 Ealáhusat

Váldomihttomearri:

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Árbevirolaččat leat sápmelaččat eallán luonddus, ja luondduvuđot ealáhusat leat ain deatalaš oassi barggolašvuodas ja árvoháhkamis sámi guovlluin. Sámedikki iskkadeamit čájehit ahte ealáhusovddideamis sámi guovlluin leat stuorra hástalusat. Sámi guovddážit válddahuvvojit dábálaččat Norgga boaittobeallin, gos bargosajit, skuvllat ja buvdat heaittihuvvojit. Ealáhuseallin rievdá bálvalusealáhusaid guvlui ja vuodđoealáhusstruktuvra rievdá dasa ahte doaluid lohku uhcco muhto ovttagat sturrot.

Juksan dihtii ođđa ealáhusheivehemiid hástalusaid, lea dárbu ovddidit bargofálaldagaid nuoraide geain lea alla gelbbolašvuolta ja erenoamážit láchit bargosajiid nisssonolbmuid sámi guovlluin. Eanet ja eanet sápmelaččat ásaiduvvet gávpogiidda ja čoahkkebáikkiide dahje šaddet bajás dakkár sajiin; seamma deatalaš lea addit sidjiide sámi eallinvuoddu, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja barggu dáfus.

Sámedikki árvoháhkkanpolitihkka vuodđuduvvo máhttovuđot ealáhusovdáneapmái, das eanet máhttu ja ođđa diehtu, ovttas árbedieđuin, galgá leat vuodđun boahteáiggeguvllot ealáhuseallimii mii galgá nannet sámi báikegottiid sámi árvvuid ja eallima guovddážin.

Sámedikki iežas hástalussan lea mihtidit ahte leat go min politihkas ja min doaibmabijuin dat beaktu maid mii háliidit. Vuosttažettiin lea hástalussan dat go politihkka ja doaibmabijut maid stáhta eiseválddit, gielddat, fylkkagielddat, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddjit fievrridit váikkuha sámi guovlluid ovdáneapmái hui ollu. Nuppádassii, de manná áigi ovdal go sáhtta oaidnit movt politihkka ja doaibmabijut leat váikkuhan servodagas. Sámediggi lea ráhkadan eavttuid dasa movt mii sáhttit juksat mihttomeriid maid leat bidjan alcceseamet. Dáid eavttuid ferte oktilaččat ovddidit vai mii sáhttit oažžut vástádusa dasa ahte lea go min politihkka nannen mánggabealat ealáhuseallima, mii lea min mihttomearri.

Ođđa ealáhusáŋgiruššamat 2014:s

- Buoret ovttasdoaibman ja rámmašiehtadusat välljejuvnon gielddaiguin.
- Gelbbolašvuodaprošeakta ja kulturealáhusaktevrraid fierpmádat.
- Kulturealáhusaktevrraid váikkuhangaskaopmeortnet nátionála ja riikkaidgaskasaš vejolašvuodain.

Dát ođđa áŋgiruššamat dagahit dan ahte bušehttarámmaid ferte lasihit ealáhusovddideapmái 2014:s.

11.1 Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide

11.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 11.1.1 Čoahkketabealla ealáhus (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
	Geasuheaddji báikegottit	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
	Kulturealáhusat	12 968	14 932	15 082	17 184	2 102	13,9 %
	Árvohákan ja ođđaásaheamit	-500	5 500	5 500	5 000	-500	-9,1 %
Submi		23 499	35 432	35 082	37 284	2 202	6,3 %

Ekonomalaš váikkuhangaskaomiide mat addojuvvojit ealáhuskapihttala bokte gusto ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguovlu (STN-guovlu). Ealáhusovddidanruđaid sáhtta lassin STN-guvlui addit sámi kulturealáhusaide ja lassiealáhusaide boazodoalus miehtá riikka. Jos áiggut geahččat makkár geográfalaš guovllut gullet STN-guvlui, de geahča kapihttala 11.7.

11.1.2 Hálddahaslaš resurssat - ealáhusjuogus

Kapihttalii 16 hálddahusa doaibmagolut gullet ealáhusjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi.

Ealáhusjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodaga oassi (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Ealáhusjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus vuolggahit strategijaid mat leat ealáhusfágasuorggis. Dat bohtá ovdan hálddahaslaš doaimmain kapihttaliin vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálddašnovddasvástádus dain surggiin:

- Ealáhusovddidandoarjaga hálddašeapmi.
- Duoji ealáhusšiehtadusa hálddašeapmi.

Ealáhusjuhkosis ledje 11 jahkedoaimma 1.10.2013 nammii.

11.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

11.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 11.2.1 Čoahkketabealla - Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Doarjja vuodđoealáhusaide	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
Submi		7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %

Vuodđoealáhusat leat deatalaččat sámi kultuvrii, gillii ja eallinvuohká. Vaikko vuodđoealáhusat ain addet eanemusat barggu, ja dain ledje 2 064 bargosaji 2011:s, de lea ealáhus massán 230 bargosaji jagi 2008 rájes. Dat go bargosajit ealáhusas oppa áiggi geahppánit, lea Sámedikki mielas duodalaš, ja danne lea ge biddjojuvvon ollu bargu ealáhusaid suodjaleapmái ja ovddideapmái.

Eanadoallošiehtadallamiin biddjojuvvo 4 000 000 ru Sámediggái mii galgá geavahuvvot eanadoalloulbmiidda. Boazodoallošiehtadallamiin biddjojuvvo jahkásaččat 2 000 000 ru Sámediggái mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassiealáhusaide.

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanandoalu deatalaš kulturguodddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Oassemihhtomearri 1:

- Dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja resurssaid dáfus rámmaeavttuid sihkkarastin.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Oažžut váikkuhanfámu politihkkii mii guoská mariidnaealáhusaide, boazodollui, eanandollui ja meahccealáhusaide.
 - Konsultašuvdnaortnega geavaheapmi árrjalaččat sihkkarastin dihte Sámedikki váikkuhanfámu guovddáš proseassaide, dieđáhusaide, lánkaásahusaide ja sullasaččaide mat gusket vuodđoealáhusaid ovddideapmái.
 - Addit buriid rávvagiid boazo- ja eanandoallošiehtadusaide ja ovddidit dáid proseassaid.
 - Bisuhit ja ovddidit buori gulahallama vuodđoealáhusorganisašuvnnaiguin sihkkarastin dihte Sámediggái áigeuovdilis máhtu ja oktiordnen dihte politihka.
- Sihkkarastit areálaid, bivdoeriid ja resurssaid vuodđoealáhusaide mat addet vuodđoealáhusaide ovdánanvejolašvuodaid.
 - Addit kvalitehta dáfus buriid rávvagiid bivdoeriid reguleremiidda ja searvat deataleamos arenaide gos bivdoearit mearriduvvojit.
 - Čuovvolit vuotnalávdegotti árrjalaččat ja gulahallat dainna lánka.
 - Vuoruhit vuodđoealáhusaid areálasuodjalanbarggu.
 - Sihkkarastit ahte meahcásteaddjit besset geavahit meahcceriggodagaid.
- Galgá váikkuhit dasa ahte:
- Barggolašvuotta vuodđoealáhusain bisuhuvvo.
- Bivdoearrevuodđu mearrasámi guovlluin bisuhuvvo.
- Doallostruktuorra eanandoalus bisuhuvvo.
- Vuodđoealáhusain lea dohkálaš areálavuodđu ja einnostanvejolaš areálageavaheapmi.

Oassemihhtomearri 2:

- Vuodđoealáhusain buoret gánnáhahttivuotta.

•

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dasa ahte vuodđoealáhusat dárbbaslaččat ođasmahttet doaibmaapparáhta ja dollet dan áigeuovdilin.
 - Váikkuhit dan ahte fatnasiid huksen ja oastin ruhtaduvvo.
 - Váikkuhit dan ahte ođđa vistit ja doaibmavisttiid viiddis ođasmahttimat eanandoalus ruhtaduvvojit.
- Stuorat ovddidanproševttat vuodđoealáhusaid siskkobealde main mielde regionála ruhtadeapmi.
 - Árrjalaččat searvat ártalaš eanandoalu ángiruššamii nu ahte stivrenjoavkkus ja juolludusjoavkkus lea ovddastus. Váikkuhit oktiordnejuvvon ruhtadanángiruššama.
- Doarjut lassiealáhusaid maiguin sáhtta sihkkarastit vuodđoealáhusaide buoret doaibmavuodđu.
 - Váikkuhit lasseealáhusaid ruhtadeami boazodoalus
 - Váikkuhit lasseealáhusaid ruhtadeami mariidnaealáhusain, eanandoalus ja boazodoalus.
- Váikkuhit árvoháhkama riddo- ja vuotnaservodagas dan bokte ahte doarjut lánhči doaibmabijuid mariidnaealáhusaide.

- Váikkuhit dan ahte bálvalusrusttegat, vuostáiváldinstášuvnnat ja nállašuhttinrusttegat ruhtaduvvojit.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Vuodđoealáhusain leat gánnáhahti doaimmat.
- Ođasmahttojuvvon doaibmaapparáhta addá buoret gánnáhahttivuođa.
- Davvi-Norggas leat ártkalaš eanadoallobuktagat mearkagálvun.
- Vuodđoealáhusain leat gánnáhahti lotnolasealáhusdoaimmat.

Oassemihttomearri 3:

- Buorre rekrutteren vuodđoealáhusaide.

Strategiija:

- Váikkuhit dan ahte eanandollui ášahuvvojit buorit ortnegat rekrutterema ja buolvamolsumiid várás.
 - Váikkuhit bivdofatnasiid álgoinvesteremiid ruhtadeami.
 - Addit doarjaga stáhta mielkeeriide ođđaásahemiid dahje doalu badjelii váldima oktavuodas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Šaddet eanet nuorra ámmátguolásteaddjit.
- Šaddet eanet buolvamolsumat ja/dahje ođđaásahemist vuodđoealáhusain.

Oassemihttomearri 4:

- Unnidit boraspirevahágiid vai boazodoallu ja eanandoallu sáhttet geavahit árbevirolaš guohtoneatnamiid guođohepmái. Guhkkit áiggi vuollái galget nállemihtut unniduvvot sámi guovlluin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sámediggi ferte oažžut stuorát váikkuhanfámu nationála boraspirepolitihkas.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa ja doallat lávgadeabbo oktavuoda guovddáš aktevrraiguin.
- Álbmotrievtti nannoseappot deattuheapmi go guoská boraspirepolitihkkii ja dan hálddašeapmái.
 - Nationála boraspirepolitihka hábmema oktavuodas fertejit boraspireeiseválddit čuovvut álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid maidda norgga stáhta lea čadnojuvvon sámiid guovdu dan geažil go lea álgoálbmot.
- Nannoseappot báikkálaš mielde mearrideapmi boraspirehálddašeamis.
 - Báikkálaš máhttu galgá deattuhuvvot čielgaseabbo vuogi mielde, sihke go guoská hálddašeapmái ja dutkamii.
- Láhčit diliid nu ahte Sámedikki ovddasteddjiin regionála boraspirelávdegottiin lea ovttagaslaš máhttovuođđu sámi ealáhusaid ja sámi servodatovddideami birra.
 - Gaskkustit Sámedikki boraspirepolitihka lávdegottiide.
- Váikkuhit dasa ahte bivdosearvvit ja ámmátlaš bivdosearvvit geavahuvvojit ártjalaččat vai buorebut lihkestuvvet njeaidit návddiid mat vaháguhttet.
 - Váldit oktavuoda Birasgáhttentdepartementtain dainna áigumušain ahte bivdoserviide sihkarastojuvvojit buorit ekonomalaš cavttut.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Vahátlogut sárvadoalus ja boazodoalu geahppánit.

11.2.2 Doarjja vuodđoealáhusaide

Tabealla 11.2.2 Doarjagat vuodđoealáhusaid (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Doarjagat vuodđoealáhusaid	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
Submi		7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %

a) Ohcanvudot doarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket dat njuolggadusat mat leat vuodđoealáhusdoarjaga várás.

11.3 Geasuheaddji báikegottit

11.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoomit

Tabealla 11.3.1 Čoahkketabealla - Geasuheaddji báikegottit (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
Submi		3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %

Analysat čájejit ahte sámi báikegottiin lea olmmošlohku njiedjan mánggaid jagiid. Sámedikki ulbmilin lea buoridit geasuheami sámi báikegottiide. Telemarksforskning lea meroštallan ahte geasuheapmi lea báikkálaš bealli mii váikkuha fárremii muhtun báikái, juogo danne go báiki geasuha ealáhusaid dahje gussiid maid bokte bohtet lasi bargosajit ja olbmot färrejit báikái, dahje báiki geasuha ássanbáikin sorjjakeahttä bargosadjeovddideamis.

Mihttomearri:

- Geasuheaddji ja ealli sámi báikegottit main leat mánggalágan priváhta ealáhusat.

Oassemihttomearri 1:

- Mánggabealat ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkelid várás sámi guovlluin.

Strategiija dasa gullelaš doaimbajuiuin:

- Nuppástuhtimat ja innovašuvnnat mat nannejit priváhta ealáhusaid.
 - Váikkuhit daid ovddidandoaimbajuid ja investeremiid ruhtadeapmái mat váikkuhit mealgat fitnodatovddideapmái.
 - Váikkuhit ovttasbargoprošeavttaid ja lámhčči doaimbajuid ruhtadeapmái mat váikkuhit fitnodat- ja ealáhusovddideapmi.
- Vuolggahit ja čuovvolit ovttasbarggu eará ovddidanorganisašuvnnaiguin.
 - Innovašuvdna Norga lea stuorra ja deatalaš váikkuhangaskaoapmeaktevra sámi guovlluin. Sámediggi áigu árrjalaččat čuovvut ovttasbargošiehtadusa mii lea Innovašuvdna Norggain.
 - SIVA lea váikkuhangaskaoapmeaktevra mii investere industriija ja innovašuvdnaprošeavttain. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit gulahallama SIVA:in oážžun dihte eanet investeremiid sámi guovlluin ja eanet birrasiid mat váikkuhit gelbbolašvuodabargosajiid.
 - Fylkkagielddat ožžot jahkásaččat juolludusaid gieldda- ja guovlodepartemeanttas maiguin lámhčit regionála ovddideami. Sámediggi áigu árrjalaččat čuovvut válljejuvnon dihto fylkkagielddaid regionála ovddidanprográmmaid, ja dasto ovttasbargošiehtadusaid.
- Nannet oktavuoda ja ovttasbarggu ealáhusaiguin.
 - Nannet birrasa, servviid ja organisašuvnnaid mat árrjalaččat váikkuhit ovdáneami sámi guovlluin, maiddá ealáhusgárddiid, ovddidanservviid, gelbbolašvuoda birrasiid jna.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Priváhta fitnodagat lassánit.
- Šaddá eanet barggolašvuohta bálvalusealáhusain ja smávvaindustriijas.
- Šaddet mánggalágan ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Šaddet eanet gelbbolašvuođa bargosajit nuoraid várás.

Oassemihttomearri 2:

- Dat go olbmot eanet fárrejit sámi guovlluide váikkuhit ealli báikegottiid.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Ovttasdoaibmat gielddaiguin ja muittuhit mii lea gielddaid ovddasvástádus ealáhusaid ja kultuvrra ovddideamis.
 - Čadahit gulahallančoahkkimiid dihto gielddaiguin deaivvadan dihte ealáhusaiguin, gelbbolašvuođabirrasiguin ja gielddaiguin ja juohkin dihte dieđuid Sámedikki váikkuhangaskaomiid birra.
 - Dahkat rámmašiehtadusaid gitta golmma ovddasmannigielddain nannen dihte ealáhusaid ovddideami sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid vuođul.
 - Bisuhit ovttasbarggu Gielddaid Guovddášlihtuin ja váikkuhit gielddaid ángiruššama ealáhusovddideamiin sámi guovlluin.
- Árrjalaččat váikkuhit gelbbolašvuođa bargosažiid ásaheami.
 - Doarjja máhttodivdna fitnodagaide mat rekrutterejit erenoamážit nuoraid.

Galgá váikkuhit:

- Buori álbmotovdáneami.

11.3.2 Doarjja ealáhusaide ja fitnodatovddideapmái

Tabealla 11.3.2 Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
Submi		3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %

a) Ohcanvuodot doarjagat. Ortnet gohčoduvvui ovdal mánggabealat ealáhuseallin

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gusket ealáhus- ja fitnodatovddidandoarjaga njuolggadusat.

11.4 Kulturealáhusat

11.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.4.1 Čoahkketabealla - kulturealáhusat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Duodjeealáhusa ovddideapmi ja rekrutteren dasa	2 500	2 500	2 500	2 578	78	3,1 %
	Duodjeinstituhtta	2 165	2 232	2 382	2 456	74	3,1 %
	Gealbovuodot kulturealáhusa ovddideapmi	45	800	800	2 750	1 950	243,8 %
	Duoji ealáhusšiehtadus	8 258	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %
Submi		12 968	14 932	15 082	17 184	2 102	13,9 %

Sámi kulturealáhusas leat stuorra vejolašvuođat šaddat daid deataleamos sámi ealáhusaid gaskii boahpteáiggis. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat lassánan johtileappot maŋimuš 10 jagiin dan ektui go Norggas ja Davvi-Norggas muđui. Danne lea dát deatalaš vuoruheapmi Sámedikkis, ja lea 2013:s almmuhan sierra doaibmaplána sámi kulturealáhusa várás, seammás go viiddis áŋgiruššan duoji oktavuodas doalahuvvo.

Sámedikki meroštallama mielde leat kulturealáhusat priváhta fitnodagat mat ovddidit ja vuodet kultuvrralaš buktagiid nugo dávviriid ja bálvalusaid (omd. arkitektuvra, design, doaimmaheaddji ja hutkkálaš dáidaga, dáiddaduoji). Duodjeealáhus lea deatalaš oassi dán ealáhusas guhkes árbevieruiguin sámi servodagas. Kulturvuđot ealáhus lea dakkár ealáhus mas kulturoasit leat guovddáš oassin doaimmas (omd: mátkkealáhus, smávvaiebmobuvttadeapmi, events).

Mihttomearri:

- Eanet bargosajit sámi dáidda- ja kulturvuđot ealáhusas.

Oassemihttomearri 1:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuođa kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.
 - Sámi kultuvrra vuodul lea vejolaš háhkat árvvuid. Sámediggi joatká kulturealáhusprošeavttain buvttavuođideami, ođđaháhkama ja fierpmádathuksema deattuhemiin sámi kulturealáhusa siskkobeaide.
 - Ovddidanprográmma ásahuvvon kulturealáhusaktevrraide main lea gánnáhahti vejolašvuohta nationála dásis ja riikkaidgaskaččat.
 - Lávgadeappot bargat ovttas sámi gielddaiguin ja deattuhit erenoamážit kultuvrra, ealáhusa ja ealáhushtukama.
 - Ovttasbarguin eará váikkuhangaskaoapmeapparáhtain sámi servodagas áigu Sámediggi bargat dan ala ahte čuvget kulturealáhusa deatalaš ealáhusgeaidnun sámiide.
 - Bargat dan ala ahte fállat sámi kulturaktevrraide mat ožžot almmolaš doarjaga govdadet gelbbolašvuođabáhka mas lea mielde ásahanveahkki, fitnodatovddideapmi, mentorortnet jna.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buvttavuođideapmi, ođđaháhkan ja fierpmádathuksen láchčojuvvo sámi kulturealáhusa siskkobeaide.
- Šaddet eanet gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.
- Juksat ođđa márkaniid nationála dásis ja riikkaidgaskaččat sámi buktagiiguin.

Oassemihttomearri 2:

- Kulturealáhus gelbbolašvuođa vuodul.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit ámmátlašvuođa ja gelbbolašvuođa sámi kulturealáhusain.
 - Sámediggi álggaha gelbbolašvuođa buoridanprošeavtta sámi kulturealáhusaktevrraid várás mii galgá váikkuhit buoret ámmátlašvuođa ja gávppálašvuođa sámi kulturealáhussuorggis.
 - Gelbbolašvuođavuođidanprošeavtta bokte ásahuvvojit regionála kulturealáhusfierpmádagat 2014:s.
 - Álggahit ovdaoahpu sámi kulturealáhusa ja álgoálbmotkultuvrra gávppálašvuođa birra.
 - Lágidit jahkásaččat konferánsa sámi kulturealáhusa birra ja dan várás.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Čađahuvvojit 3 čuoganeami golmma sierra guovllus gelbbolašvuodabuorideami ja fierpmáduhuksema birra..
- 15 kulturealáhusaktevrra leat vuolláičállán šiehtadusa gánnáhahttivuođa ovddideamis ja ámmátlašvuoda buorideamis proševtta bokte.
- Šaddet buorit deaivvadanbáikkid sámi kulturealáhusaktevrraid várás.

Oassemihttomearri 3:

- Eanet vuovdit iežas duddjon duoji ja eará dáidda- ja kulturbuktagiid.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Nannet ovddidanbarggu duodjeealáhusa siskkobealde.
 - Njuolgga doarjaga bokte ruhtadit ja ovddidit Duodjeinstituhta.
 - Váikkuhit ahte ásahuvvojit, ruhtaduvvojit ja ovddiduvvojit bagadusvirggit ja regionála ovddidanprošeakta mii váikkuha duoji viidáseappot ovddideami ealáhussan.
- Nannet rekrutterema duodjeealáhussii.
 - Ruhtadit oahpahuskantuvrra fidnooahppiortnega.
- Ovddidit ealáhusšiehtadusa instrumeantan duoji ovddideapmái ealáhussan.
 - Ealáhusšiehtadussii gullet ollu váikkuhangaskaoamit, doaibmabijut ja ortnegat maid birra šiehtaduvvo Sámedikki ja duoji ealáhusorganisašuvnnaid gaskka.

Galgá váikkuhit:

- Eanet gánnáhahttivuođa duojis.
- Buoret gávpejođu ieš duddjon duojis.
- Rekrutterema duodjeealáhussii nu ahte leat gitta 10 fidnooahppi duodjeealáhusas.

11.4.2 Doarjja duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii

Tabealla 11.4.2 Duodjeealáhusa ovddideapmi ja rekrutteren dasa (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
41020	Duodjeinstituhta	a)	1 000	1 000	1 000	1 031	31	3,1 %
41020	Boazodoalu oahpahuskantuvra	a)	1 500	1 500	1 500	1 547	47	3,1 %
Submi			2 500	2 500	2 500	2 578	78	3,1 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Duodjeinstituhta.
- Boazodoalu oahpahuskantuvra.

Ortnega hálldaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi.

Muđui gusket duodjeealáhusa ovddidan- ja rekrutteren doarjjanjuolggadusat.

11.4.3 Doarjja Duodjeinstituhtii

Tabealla 11.4.3 Duodjeinstituhta (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
41030	Duodjeinstituhta	a)	2165	2 232	2 382	2 456	74	3,1 %
Submi			2 165	2 232	2 382	2 456	74	3,1 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Duodjeinstituhtta.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket Duodjeinstituhta doarjjanjuolggadusat.

11.4.4 Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi

Tabealla 11.4.4 Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi (1000 ru)

Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Gánnáhahti kulturealáhusaid ovddideapmi a)	45	800	800	1 400	600	75,0 %
Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi a)	0	0	0	1 350	1 350	-
Submi	45	800	800	2 750	1 950	243,8 %

a) Prošeakta iežamet hálldus

11.4.5 Duoji ealáhusšiehtadus

Tabealla 11.4.5 Duoji ealáhusšiehtadus (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
41050	Doaibmadoarjja - Ohcanvuđot doarjagat	2 533	3 600	3 600	2 700	-900	-25,0 %
41051	Investeren- ja ovddidandoarjja - Ohcanvuđot doarjagat	3 637	3 000	3 000	4 100	1 100	36,7 %
41052	Duodjestipeanda - Ohcanvuđot doarjagat	120	200	200	200	0	0,0 %
41053	Čálgoortnegat - Ohcanvuđot doarjagat	83	60	60	100	40	66,7 %
41054	Gealbodoaibmajijut - Ohcanvuđot doarjagat	0	330	330	0	-330	-100,0 %
41055	Doaibmajijut mat buoridit vuovdima - Ohcanvuđot doarjagat	200	550	550	350	-200	-36,4 %
41056	Duoji ealáhus Searvi - Njuolggodoarjagat	468	468	468	600	132	28,2 %
41057	Sámiid Duoji OS - Njuolggodoarjagat	1 092	1 092	1 092	1 250	158	14,5 %
41058	Faga- ja ekonomijalávdegoddi - prošeakta iežamet hálldus	125	100	100	100	0	0,0 %
Submi		8 258	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket ortnegiid njuolggadusat mas leat duoji ealáhusšiehtadusa vuolde.

11.5 Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

11.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.5.1 Čoahkketabealla - Verdiskaping og nyetableringer (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Verdiskaping og nyetableringer	-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %
	Kompetanseheving og oppfølging	131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		-500	5 500	5 500	5 000	-500	-9,1 %

Ásahandávjodat sámi guovlluin lea unni. Analysat čájehit ahte ođđa registrerejuvvon fitnodagaid lohku lea njiedjan manjmuš jagiin nugo muđui ge riikkas lea njiedjan. Árvoháhkkan ja innovašuvnnat

leat álo vuodđooasit buot ealáhusaid ovddideamis. Ođđa doaimmaid ásaheapmi eaktuda sihke fágalaš gelbbolašvuoda ja ásaangelbbolašvuoda.

Sámi mátkeealáhus lea dakkár mátkeealáhus mas sámi kulturoasit leat guovddážis fitnodaga doaimmas. Meahccealáhusan oaivvilduvvo sáivaguollebivdduin, smávvaovuodđobivdduin ávkkástallan, meahccemurjjiiguin, urtasiiguin ja guobbariiguin ávkkástallan, meahccešattuid kultiveren, guollejávriid kultiveren, sálaiguin ja debbuiguin ávkkástallan, manne- ja uvjačoaggin, ráhkadanávdnasiid viežžan meahcis duodjái, ovdamearkka dihte báhkiid ja eará muorraávdnasiid viežžan meahcis. Lotnolasealáhusan meroštallojuvvojit vuodđoealáhusaid ja ealáhusaid gaskasaš lotnolasat mat čatnasit vuodđoealáhusaide.

Sámediggi lea 2008 rájes ožžon ruđaid ráđđehusas ángiruššat árvoháhkamiin lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusas. Sámediggi dieđiha ruđaid geavaheamis jahkedieđáhusas.

Mihttomearri:

- Ásahandávjodat, innovašuvdna ja árvoháhkan sámi mátkeealáhusain buorránit.

Oassemihttomearri 1:

- Eanet ođđahutkan, atnanuššan ja ođasmahttin ealáhusaid gaskkas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit ovddidandoaibmabijuid ruhtadeami ođđahutkama ja innovašuvnna várás ealáhuseallimis.
 - Álggahanstipeanda doaimmaid ovddideapmái ja ásaheapmái lotnolasealáhusaid ja meahccealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid siskkobealde, ja dasto ásaheapmái sámi kulturealáhusa siskkobealde.
 - Doaibmabijut mat addet viidáseappot nállašuhhtima báikkálaččat ja addet sámi guovlluid ráhkanávdnasiidda buoret gávpejođu.
 - Sámi mátkeealáhusfitnodagaid ja vásihusvuodot mátkeealáhusdoaimmaid ovddideapmi, man oktavuodas eaktivuohta ja jáhkehahttivuohta leat fokusis.
 - Váikkuhit árrjalaččat proševtta Sámi mátkeealáhusat ruhtadeapmái ja čuovvoleapmái.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ođđaásahemiid.
- Govddit buvttaviidodat.
- Sámi mátkeealáhusbuktagiid maid lea álki fitnet márkanis.

Oassemihttomearri 2:

- Eanet FoU-doaibma sámi guovlluid ealáhuseallimis.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit ovddidanbirrasiid sámi guovlluin árrjalaččat geavahit eanet FoU-doaimma.
 - Čuovvolit fágalaš foruma ja ovddidanforuma rávan Sámedikki bargui oazžut eanet árvoháhkama meahccealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
 - Ovttasbargu relevánta máhtto- ja dutkanbirrasiguin eanet FoU-doaimma birra ealáhuseallimis.

Galgá váikkuhit:

- Eanet FoU-doaimma ealáhuseallimis.
- Eanet árvoháhkama meahccealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
- Árrjalaš ovddidanbirrasa sámi guovlluin.

Oassemihttomearri 3:

- Eanet odđaaśaheamit ja eanet ealáhushutkan.

Strategiijat:

- Ovdánahttit gánnahtahttivuođa ja ámmátlašvuođa áśahanoahpahusa ja oahpahusdoaimbajuid bokte dáláš fitnodagain.
 - Álggahit áśahanoahpahusa ja oahpahusdoaimbajuid dáláš fitnodagain.
- Ovdánahttit ealáhushutkama sámii nuoraid gaskkas.
 - Ovttasbargu Nuorra Ealáhushutkamiin ja vástesaś fokus ealáhushutkamii skuvllas.
- Fokus nissonolbmuid ealáhushutkamii.
 - Álggahit jođiheaddjiovddidanprográmma sámii nissonolbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Eanet áśahandávjodaga.
- Buoret gelbbolaśvuođa áśaheddjiid ja fitnodagain gaskkas.
- Eanet nuoraidfitnodagain sámiguoskevaś gávpejurdagiiguin.

11.5.2 Doarja árvoháhkamii ja odđaaśahemiide

Tabealla 11.5.2 Árvoháhkan ja odđaaśaheamit (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Árvoháhkan ja odđaaśaheamit a)	-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %
Submi		-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaśa sámédiggeráđđi dahje dat orgána masa sámédiggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat árvoháhkama ja odđaaśahemiid várás.

11.5.3 Gelbbolaśvuođa buorideapmi ja čuovvoleapmi

Tabealla 11.5.3 Gelbbolaśvuođa buorideapmi ja čuovvoleapmi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
42020	Gelbbolaśvuođa buorideapmi ja čuovvoleapmi a)	131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prośeakta iežamet háldus

11.6 Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu (STN-guovlu)

2011 Guovdageaidnu	2022 Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
	0103 Dáigevuotna
2012 Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0104 Gihppovuotna
0101 Stierdná	0105 Dorskkášvuotna/Beahkkervuotna
0102 Sievju	0106 Davvesiida
0103 Uhcça Liidnevuotna	0107 Idjavuotna
0104 Stuora Liidnevuotna	0108 Irgevuotna/Áttamvuotna
0105 Gámavuotna	0109 Lagesvuonbahta/Gussanjárga
0106 Fielvuotna	0110 Šeste (Čiesti)/Godviknes
0107 Nyvoll	0111 Váttesbákt-seaibbuš
0108 (Stuora) Girenjárga	0112 Gappatvárri
0110 Latni	0113 Eretoaivvit
0201 Lákkonjárgeahči	0114 Vuonjalrásšá
0202 Dáhppeluokta/Vuojatluokta (Rivargohppi)	2023 Gárgaviika
0203 Lákkovuonbahta	2025 Deatnu
0204 Dálbmeluokta	
0205 Vasbotnelv	
2014 Láhppi	2027 Unjárga
2017 Fálesnuorri	
2018 Muosát, čuovvovaš vuodđobiirret	2030 Máttá-Várjjat, čuovvovaš vuodđobiirret:
0119 Muorral(vuotna)	0101 Buođgáibeaski
0120 Vuotkevuotna (Uhcça-vuonaš)	0102 Reais(a)vuonna
0121 Muotki	0103 Spurvnes /Sállam
0122 Gunnarnes	0104 Njávdam
0123 Tufjord	0402 Lávvonjárga
0124 Fávle-lžžát	0403 Juranjohka
2019 Nordkapp, fólgende grunnkretser:	0404 Ruovdevuonna
0113 Oarjjábealli-Vuotnabađaguovlu	0405 Vuorjám(johka)
0114 Nuortaváhkeguovlu	0503 Čoalbmějávri
0115 Goaskinvákke - Ráktanjár-guovlu	0504 Máiddet/Skrotnes
0117 Skuohttanjárga	0505 Bajit Báhcceveadji
0118 Mannskarvik-Reaipváhki (Ráiváhki)	1902 Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0119 Spierrtanjárga (Spierta)	3301 Čie(k)ŋalluokta
0200 Geaissavearra	3302 Leaibedievvá
0201 Geaissavearra	3303 Moskaluokta
0202 Kniskkárnjárga	3304 Moskavuovdi
0203 Duvavuotna (Irivuotna)	3305 Rivnnje/Vuotnasiida
0204 Magerøystua	3306 Suortu (davit/siskit)
0205 Finnvik	3307 Várpenjárga
0206 Váttavuotna (Váttavuonaneret)	3308 Su(o)rgomohkki
Bygda sarnes	3309 Guohcavuopmi
	3310 Ullsfjordmoane -
2020 Porsángu	1913 Skánit
2021 Kárášjohka	1919 Rivttát
	1920 Loabát

1923 Siellat

1925 Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0101 Gumpedallá
- 0102 Øvre Bakkejord
- 0103 Skuoddovuovdi
- 0104 Smørsgård
- 0201 Lurrušaorda/Ráb-oassa
- 0207 Boazojohka
- 0208 Áisajávri

1933 Báhcavuotna

1936 Gálsá

1938 Ivgu

1939 Omasvuotna

1940 Gáivuotna

1941 Skiervá

1942 Ráisa

1943 Návuotna

1805 Nárviika, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0102 Hearjjak
- 0109 Áravuopmi
- 0110 Jogasiida/Eanosiida
- 0111 Luodnegohpie

1849 Hábmmer, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0116 Strávnjunnie
- 0117 Vædtja (Veaggovárri)
- 0118 Jávresoalgge
- 0119 Grensefjellene – Rádjevárit

1850 Divtasvuodna

1853 Evenášši, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0109 Evenáššmárku
- 0110 Gállogieddi
- 0111 Leairusaide/Osmárkku
- 0114 Leangáviika/ Duorgga (Snubba)
- 0117 Veaggo

Lassin geográfalaš doaibmaguvlui sáhtta doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- sámi kultuvrralaš ealáhusaide miehtá riikka
- lassiealáhusaide boazodoalus

12 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Danne lea Sámediggi dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku fylkkagielddain, Romssa fylkkasuohkaniin, Nordlándda fylkkasuohkaniin, ja lullisámeguovllu (Nordlándda, Davvi- ja Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku) fylkkasuohkaniiguin. Dasa lassin lea dahkkojuvvon fágašiehtadus kulturmuitosuodjalusa hárrái Opplándda fylkkasuohkaniin. 2013:s vuolláičallojuvvui ovttasbargošiehtadus Romssain. Sámediggi áigu 2014:s oččodit ovttasbargošiehtadusa Áltá suohkaniin.

Dáid šiehtadusaid čuovvoleapmi dáhpáhuvvá bušehta iešguđet fágakapihttaliid doaibmabijuid bokte.

Váldomihttomearri

- Árijjalaš ja ulbmilaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš- eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihhttomearri

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin.

Strategiijat

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagielddaiguin
- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadus
- Árijjaleappo rolla gielddaid ektui
- Ollislaš politihkka gielddaid ektui
- Árijjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima
- Nannet ovttasbarggu FeFo:in, mii lea guovddáš ovddidanoasálaš Finnmárkkus
- Bargat dan ala ahte gávdnat molssaevttolaš ruhtadanvugiid infrastruktuurii guovlluin gos olbmot orrot biedgguid.

12.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit regionálaovddideapmái

Tabealla 12.1 Čoahkketabealla - Regionálaovddideapmi (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Regionálaovddidanprošeavttat	6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %
Submi		6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %

12.1.1 Regionálaovddidanprošeavttat

Tabealla 12.1.1 Regionálaovddidanprošeavttat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
45000	Regionálaovddidanprošeavttat	a) b) 6163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %
Submi		6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) RR 2012 vuolde leat friija ruđaid rehketdoallogut

Vuoruheamit 2014:

- Ovttasbargoprošeavttat daid fylkkagielddaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš organisašuvnnat
- Priváhta organisašuvnnat
- Fitnodagat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ovttasbargošiehtadusa guovllu álbmot

Galgá váikkuhit:

- Dahkat nu ahte oktasaš vuoruheamit nannejit ja čalmmustahttet sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ovttasbargošiehtadusa guovllu siskkobealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit regionálaovddideami njuolggadusat.

13 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš oainnu ja beroštumiid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Rájáidrasttideaddji bargu doaibmá earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui ON, Árktalaš ráđi ja davviguovlopolitihka, Sámi parlamentáralaš ráđi, Barents-ovttasbarggu, davviriikkalaš ovttasbarggu, árktalaš ovttasbarggu, Interreg ja EO oktavuodas.

13.1 Váikkuhangaskaoamit sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui

13.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 13.1.1 Čoahkketabealla - Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Rriikkaidgaskasaš bargu	1 250	6 708	7 758	1 746	-6 012	-77,5 %
Submi		1 250	6 708	7 758	1 746	-6 012	-77,5 %

13.1.2 Hálldahusa resurssat – Vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juogus

Vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosa bálkkát, mátkkit ja gealboloktengolut gullet kapihttali 16 Hálldahusdási doaibmagolut.

Vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosis (VUOR) leat čuovvovaš ovddasvástádussuorggit:

- Riikkaidgaskasaš áššit.
- Riektibargu.
- Bajimuš ovddasvástádus konsultašuvdnašiehtadusas stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka.
- Politihkaovddideapmi sámediggeválggat.
- Juridihkalaš bagadeapmi.

Vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosis ledje 10 jahkedoaimma geavahusas 01.10.2013 nammii.

13.2 Riikkaidgaskasaš bargu

13.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 13.2.1 Čoahkketabealla - riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Riikkaidgaskasaš doaibmabijut a)	331	570	570	0	-570	-100,0 %
	Riikkaidgaskasaš bargu	619	838	888	936	48	5,4 %
	Sámi dásseárvoorganisašuvnnat	300	300	300	310	10	3,3 %
	Ráhkkanepmi álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii WCIP	0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %
Submi		1 250	6 708	7 758	1 746	-6 012	-77,5 %

a) Doarjagat riikkaidgaskasaš bargui leat vuoruhuvvon kulturdoaimbajuid vuolde

Oassemihttomearit:

- Dásseárvosaš ovttas leahkin ja ovdánanvejolašvuodát buot álbmotjoavkkuide ja goappašiid sohkabeliid várás davviguovlluin.
- Viiddis ovttasbargu sámi gaska riikarájaid rastá.
- Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttasbarggus earáiguin riikkaidgaskasaš barggus.
- Riikkaidgaskasaš riekteovdáneapmi álgoálbmogiid ektui lea buorranan.

Strategiijat:

- Bargat davviriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat ja dieinna lágiin nannet sámi iešmearrideami.
- Váikkuhit davviguovlovdideami mi nanne sámi ja eará álgoálbmotkultuvrraid ja –servodaga ovddideami.
- Doarjut sámiid Ruošša bealde sin barggus posiitivlaš ovdáneami ektui.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiid várás.

13.2.2 Doarjja riikkaidgaskasaš bargui

Tabealla 13.2.2 Riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
50000	The Norwegian Barents Secretariat in Murmansk	258	266	316	350	34	10,8 %
50100	Sámiráđđi - Norgga juogus	361	372	372	383	11	3,0 %
50200	Mama Sara Education Foundation	0	100	100	103	3	3,0 %
50300	doCip	0	100	100	100	0	0,0 %
Submi		619	838	888	936	48	5,4 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Organisašuvnnat mat bohtet ovdan tabeallas 13.2.2

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álgoálbmotovddasteaddjit ja eará aktevrrat riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggus.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Álgoálbmogiin lea vejolašvuohta árijalaččat searvat riikkaidgaskasaččat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat riikkaidgaskasaš barggu várás.

13.2.3 Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide

Tabealla 13.2.3 Sámi dásseárvoorganisašuvnnat (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
56300	Sámi nissonforum	a)	155	155	155	160	5	3,2 %
56400	Norgga Sáráhká	a)	145	145	145	150	5	3,4 %
Submi			300	300	300	310	10	3,3 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi dásseárvoorganisašuvnnat mat oidnojit tabeallas 13.2.3

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Bisuhuvvo girjás organisašuvdnaeallin ja organisašuvnnaide sihkkarastojuvvo stabiila ekonomalaš vuodđu.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi dásseárvoorganisašuvnnaid várás.

13.2.4 Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa

Tabealla 13.2.4 Ráhkaneapmi álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii (WCIP 2014) (1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
51100	Ráhkaneapmi álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii WCIP	a)	0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %
Submi			0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %

a) Prošeakta iežamet hálldus

Sámediggi áigu, Áltá 2013 konkrehta čuovvoleapmin leat mielde váikkuheamen dan ahte máilmmiviidosaš koordinerenjoavku sáhtta čađahit doaimmaidis WCIP 2014 ektui. Dát mearkkaša váldoášsis dan ahte ferte doarjut GCG čállindoaimma.

14 Eará doaimbajut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

14.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit eará doaimbajuide mat eai leat váikkuhangaskaoamit

Tabealla 14.1 Eará doaimbajut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámedikki konferánsat	3 470	1 750	1 750	1 750	0	0,0 %
	Sámiide guoski statistihka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
	Bálkkašumiid ja stipeanddaid juohkin	82	125	125	125	0	0,0 %
	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	1 782	1 652	1 252	1 252	0	0,0 %
	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
	Elektrovnnalaš doarjáhálldašánreaidu	0	0	0	500	500	-
Submi		5 709	4 902	4 502	5 002	500	11,1 %

14.2 Sámedikki konferánsat

Tabealla 14.2 Sámedikki konferánsat (i 1000 kr)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
80000	Sámedikki konferánsat	3 470	1 750	1 750	1 750	0	0,0 %
Submi		3 470	1 750	1 750	1 750	0	0,0 %

Postii gullet sierralágan konferánsat maid Sámediggi galgá lágídit 2014:s. Sámediggeráddi mearrida lagabuidda makkár konferánsat galget lágíduvot.

14.3 Sámiide guoski statistihka Norggas

Tabealla 14.3 Sámiide guoski statistihka Norggas (i 1000 kr)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
80100	Sámiide guoski statistihka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
Submi		375	375	375	375	0	0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain sámi guoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet Sámi statistihka publikašuvnna buvttadeapmái. 350 000 ru lea sirdojuvvon kapihttalas 1500 Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta, poasta 21 Erenoamáš doaimmagolut Sámediggái ulbmila várás. Ovdal ii lean dát sierra namuhuvvon stáhtabušehtas ja 2009:s oaččui Sámediggi 300 000 ru ulbmila várás.

Šiehtadusa vuođul Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain várre Sámediggi 375 000 ru sámi guoski statistihkaid buvttadeapmái Norggas.

14.4 Bálkkašumiid ja stipeanddaid juohkin

Tabealla 14.4 Bálkkašumiid ja stipeanddaid juohkin (i 1000 kr)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Kultur- ja valáštallanstipeanddat	82	125	125	125	0	0,0 %
Submi		82	125	125	125	0	0,0 %

Áigumuš kultur- ja valáštallanstipeandain lea movttiidahttit sámi nuoraid searvat musihkkii, dáidagii, kultuvrii ja valáštallamii. 4 stipeandda juhkkovuvvojit. Stipeanddat galget juhkkovuvvot ovttaskas olbmuid goappašiid sohka bealis. Sii geat ožžot stipeandda galget leat gaskal 16 ja 25 jagi boarrásat dan jagi go stipeanda juhkkovuvvo

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat kultur- ja valáštallanstipeandda várás.

14.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat

Tabealla 14.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat (i 1000 kr)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
86000	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	1 782	1 652	1 252	1 252	0	0,0 %
Submi		1 782	1 652	1 252	1 252	0	0,0 %

Postii gullet dat čielggadusat ja árvvoštallamat maid Sámediggi dárbbasa poltikhalaš barggus.

14.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi

Tabealla 14.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi (i 1000 kr)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
86500	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

Sámedikki 25 jagi ávvudeami oktavuodas galgá almmuhuvvot ávvogirji 2014:s. Sámediggi bovde ávvodoaluide golggotmánu 9. b. 2014, beaivvát ala 25 jagi maŋŋágo Gonagaslaš majestehta Gonagas Ovlá rabai vuosttaš Sámedikki golggotmánu 9. b. 1989.

14.7 Elektrovnnalaš doarjjahálldašanreaidu

Tabealla 14.7 Elektrovnnalaš doarjjahálldašanreaidu (i 1000 kr)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Elektrovnnalaš doarjjahálldašanreaidu	0	0	0	500	500	-
Submi		0	0	0	500	500	-

Okta Sámedikki stuorámuš hástalusain lea dustet dan oktavuodaidváldima lassáneami maid Sámediggi lea vásihan maŋimus jagiid. Sámediggi áigu dán hástalusa dustet earret eará dainna lágiin ahte beavttálmahttit doarjjahálldašeami elektrovnnalaš doarjjahálldašanvuogádaga ovddidemiin. Dál čađahuvvo ollu doarjjameannudeapmi manuealla, ja dat vuogádaga mat mis leat dál, eai gulahala gaskaneaset.

Ođđa elektrovnnalaš doarjjameannudanvuogádat vuostáiválddásii ohcamiid elektrovnnalaččat. Vuogádat ferte maidái duhtadit gáibádusaid integritehtii, sihkkarastimii, dárkkisteapmái ja dieđuid ohcanvejolašvuhtii ja transakšuvnnaide.

Golut oktiibuot elektrovnnalaš doarjjahálldašanvuogádaga čađaheapmái sáhttet šaddat sullii 9 000 000 - 10 000 000 golmma jagi badjel.

Áigumuš lea 2014 várás hábmet gáibádusspesifikašuvnna iežamet gáibádusaid ja dárbbuid vuodul dakkár elektrovnnalaš doarjjahálddašanvuogádahkii. Dát galgá čađahuvvot siskkáldas resurssaiguin, muhto lea maid dárbu oastit bálvalusid olggobealde dán oktavuodas.

15 Politihkalaš dási doaimmagolut

Tabealla 15.0 Čoahkktabealla - Politihkalaš dási doaimmagolut (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Politihkalaš dási doaimmagolut	24 258	22 390	22 140	22 991	851	6,8 %
	Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii a)	7 182	12 433	12 433	7 399	-5 034	-
Submi		31 440	34 823	34 573	30 390	-4 183	-12,1 %

a) Ovdal dát lei eará váikkuhangaskaoamid kapihttalis

Tabealla 15.1 Politihkalaš dási doaimmagolut (1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	10 422	8 919	8 919	9 136	217	2,4 %
1110	Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi	2 398	2 136	2 136	2 200	64	3,0 %
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	407	900	500	900	400	80,0 %
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	546	700	700	900	200	28,6 %
1510	Sámediggeráđđi	9 565	9 000	9 000	9 000	0	0,0 %
1910	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	332	335	335	350	15	4,5 %
1920	Sámedikki vuorasiidráđđi	447	250	400	350	-50	-12,5 %
1930	Sámedikki váiddalávdegoddi	141	150	150	155	5	3,3 %
Submi		24 258	22 390	22 140	22 991	896	4,0 %

15.1 Sámedikki dievasčoahkkin

Dán poasttas leat ruđat Sámedikki dievasčoahkkimii, fágálávdegottiide ja joavkkuide.

15.2 Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi

Dievasčoahkkinjođihangotti bušehtii várrejuvvo ruhta dievasčoahkkinjođiheaddji bálkái ja dievasčoahkkinjođihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide čoahkkindoaimmaid várás mat leat lassin dievasčoahkkimiidda. Dan lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágálávdegottiid geahčademiiide ja gulaskuddamiidda, 600 000 ru maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša.

Sámedikki mearrádusa vuodul áššis 17/06 Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikkis politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša, meroštallojuvvo ahte 50 000 ru manná joavkoruđaid ja opposišuvnna bargoeavttuid revisordohkkeheapmái.

Ruđain mat leat dievasčoahkkinjođihangotti várás várrejuvvo 45 000 ru buhtadussan dan lahttui ja várrelahttui maid Sámediggi lea välljen FeFo bearráigeahččanlávdegoddi.

15.3 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahčcat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušehta bokte. Dasa gullá maiddái bearráigeahčcat

Sámedikki jahkerekhetdoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtta čađahit iskkademiid Sámedikki hálldahusas jus dan gávnnaha dárkun.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkediedáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokáhtafitnodagain ALT advokatfirma AS bálvalusaid oastima oktavuodas Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaimaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuodu, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkanepmi ja veahkki diehtujuohkin- ja gulahallangažaldagain.

15.4 Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Iešgudege sámedikkii mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

15.5 Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii ja várreprezidentii, golmma ráđđelahttui ja politihkalaš ráđđeaddiide. Dasa lassin várrejuvvojit ruđat sierra semináraid čađaheapmái mat dollojuvvojit dievasčoahkkima áigge.

Presideantta buhtadus čuovvu ráđđehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Várreprezideantta buhtadus lea 80 % presideantta buhtadusas.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas.

15.6 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

SNPL ásahuvvui bistevas orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) lea ásahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SNPL:s leat vihtta bistevas lahtu maid Sámediggeráđđi nammada. SNPL lea ožžon bistevas mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

15.7 Sámedikki vuorasiidráđđi

Sámediggeráđđi lea nammadan vuorasiidráđi áigodahkii 2012-2014, ja mearridan ráđi mandáhta. Vuorasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđđeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorasiidpolitihka. Vuorasiidráđis lea govda geográfalaš ovddastus.

15.8 Sámedikki váiddalávdegoddi

2011:s ásahii Sámediggi Sámedikki váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahálldašepmi ollašuhtta hálldašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

15.9 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii

15.9.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 15.9.1 Čoahketabealla - váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii (1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
62000	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 219	3 219	3 219	3 316	97	3,0 %
62100	Opposišuvnna bargoeavttu	1 013	1 013	1 013	1 043	30	3,0 %
62200	Doarja 2013 sámediggeválgga listtaide	0	2 200	2 200	0	-2 200	-100,0 %
62300	Sámediggeválgga 2013	0	2 900	2 900	0	-2 900	-100,0 %
55000	Sámi válдоorganisašuvnnat	2 450	2 451	2 451	2 525	74	3,0 %
	Sámi doavttersearvi	0	150	150	0	-150	-100,0 %
	Doarja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea						
56000	ovddastus Sámi	500	500	500	515	15	3,0 %
Submi		7 182	12 433	12 433	7 399	-5 034	-40,5 %

15.9.2 Hálddaha resurssat – dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dása gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjodihangotti ovddas, earret eará plánet fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid, Sámedikki čoahkkinortnet ja eará njuolggadusat man vuodul áššit Sámedikkis meannuduvvojit, Sámedikki buhtadusnjuolggadusat, Sámedikki jienastuslogu hálddašeapmi oktan sisa- ja olggosčálihemiiiguin ja ohcamiiguin beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maid ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čadaheamis ja ođđa sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđđi sádde Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin, doaimmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába háliida birget ieš jorgalemiiguin gaskal dárogiela ja sámegiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeanttaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

15.9.3 Doarja Sámedikki politihkalaš joavkkuide

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94 ja rievadan 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

- Bures organiserejuvnon politihkalaš joavkkut Sámedikkis.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

15.9.4 Doarjja opposišuvnna bargoeavttuide

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.1994 ja rievddan 28.11.2007, ja mat leat meroštallan iežaset gullat opposišuvdnii.

Galgá váikkuhit:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišuvdnii.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

15.9.5 Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide

Sámi váldoorganisašuvdna lea riikaviidosas organisašuvdna mas leat viiddis doaimmat. Mii mearkkaša dan ahte doaimma ii leat jurddašuvvon ráddjejuvvon guvlui servodagas. Organisašuvnnas lea sihke politihkalaš bargu, kulturbargu ja oahppodoaimma.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

- Norgga sámiid riikasearvi.
- Sámiid álbmotlihttu.

Galgá:

- Sihkkarastit sámi váldoorganisašuvnnaide ruđalaš vuodu.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Muđui gustojit sámi organisašuvnnaid njuolggadusat.

15.9.6 Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

- Organisašuvnnat, bellodagat ja joavkkut main lea ovddastus Sámedikkis.

Galgá:

- Sihkkarastit Sámedikkis ovddastuvvon organisašuvnnaid, bellodagaid ja joavkkuid ruđalaš vuodu.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat Sámedikkis ovddastuvvon organisašuvnnaid, bellodagaid ja joavkkuid doarjaga várás.

16 Hálldahusdási doaimmagolut

Tabealla 16.1 Hálldahusdási doaimmagolut (1000 ru)

Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
	2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
Hálldahusdási doaimmagolut	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %
SUBMI	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %

16.1 Sámedikki hálddahus

Postii gullá:

- Sámedikki hálddahusa báلكkát, mátkkit ja gealbudeapmi.
- Hálddahusa oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejupmi sámediggevisti bajásdoallan- ja divvungoluide.

Dát guoská Sámedikki 7 fágaossodahki ja dievasčoahkkinstábii. Váldooassi goluin leat báلكkát ja bargiidgolut. Buohkanassii lea Sámedikkis 2013:s sullii 140 jahkedoaimma.

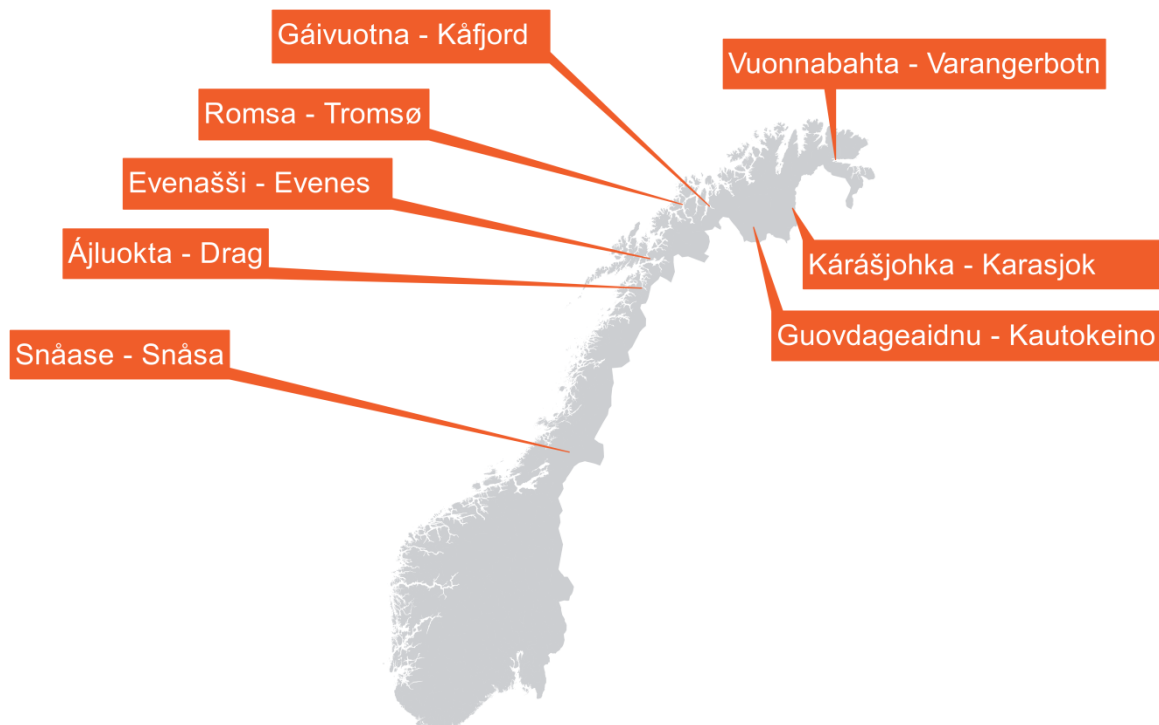
Oktiibuot juolluduvvo 103 372 000 ru hálddahusa doaibmagoluide. Bušeahhtalassáneamis lea árvoštallojuvvon 3 % báلكalassáneapmi, 2,5 % haddelassáneapmi ja kultursuorggi doarjjahálddašeami nannen.

Sámediggi láigoha dál lanjaid Várjjat Sámi Museas Unjárgga gieddas. Gildii lea leamaš váttis skáhppot eanet areálaid visttis, ja dasa lassín dárbbasa gielda ieš musea láigolanjaid. Fálaldagaid viežžama maŋŋá lea Sámediggi dahkan guhkesáiggi láigošiehtadusa fitnodagain Ishavsveien Forretningscenter kántorlanjaid láigoheamis. Maŋimusat cuoŋománu 1. b. 2014 leat lanjat válbmasat sisafárremii. Lassegolut ođđa láigošiehtadusa oktavuodas lea 300 000 ru.

Fárreman oktavuodas ođđa lanjaide lea dárbu háhkát ođđa stohpogálvvuid kantuvrraide ja čoahkkínlanjaide ja eará teknihkalaš reaidduid. Mii árvoštallat 700 000 ru dáid goluide.

16.1.1 Sámedikki kántormáalle

Sámedikki kántormáalle lea geográfalaččat lávdan 8 iešguđet báikái mat leat ná:

Sámedikkis lea dan rájes go dat áсахuvvui leamaš lávdaduvvon hálddahus ja váldohálddahus lea oppaáiggi leamaš Kárášjogas. Iešguđet kantuvrrat lea deatalaš sámi guovlluin ja kantuvrrat leat, earret Kárášjogas ja Romssas, ovttas eará sámi ásahusaiguin. Dat lea veahkehan čohkket buriid fágabirrasiid ja deatalaš gealbobargosajiid mihá smávva bargomárkaniin.

Mii bidjat vuodđun ahte buot min kántorbáikkít galget bistit ja viidáseappot ovddiduvvot. Ain lea nu ahte guhkit áiggi vuollái mii háliidit ahte min kántorbáikkiin galget leat uhcimusat 10-12 bargi, vai mii fidnet movttiidahtti ja šláddjás bargobirrasa, govddit fágabirrasa, stáđđáset bargoveaga, geasuheadđji bargosajiid ja buriid bargoeavttuid bargiidasamet. Min mihttomearri lea áсахit nana ja geasuheadđji kantuvrraid mat leat sullii dán sturrosaččat buot min kántorbáikkiin.

Sámediggi lea lihkestuvvan oazžut lávdaduvvon kántormálla mas leat gealbobargosajit mat eai sorjá báikkis. Iešguđet kantuvrraide eai leat čadnojuvvon erenoamáš doaimmat dahje bargamušat. Dat mearkkaša ahte buot bargit sáhttet bargat iežaset fágasuorggis vaikke man kántorbáikkis. Spiehkastahkan sáhttet virggit gáibidit čatnaseami báikái, erenoamážit merkantiila bálvalusat ja regiovdnii čadnojuvvon kulturmuutosuodjalusvirggit.

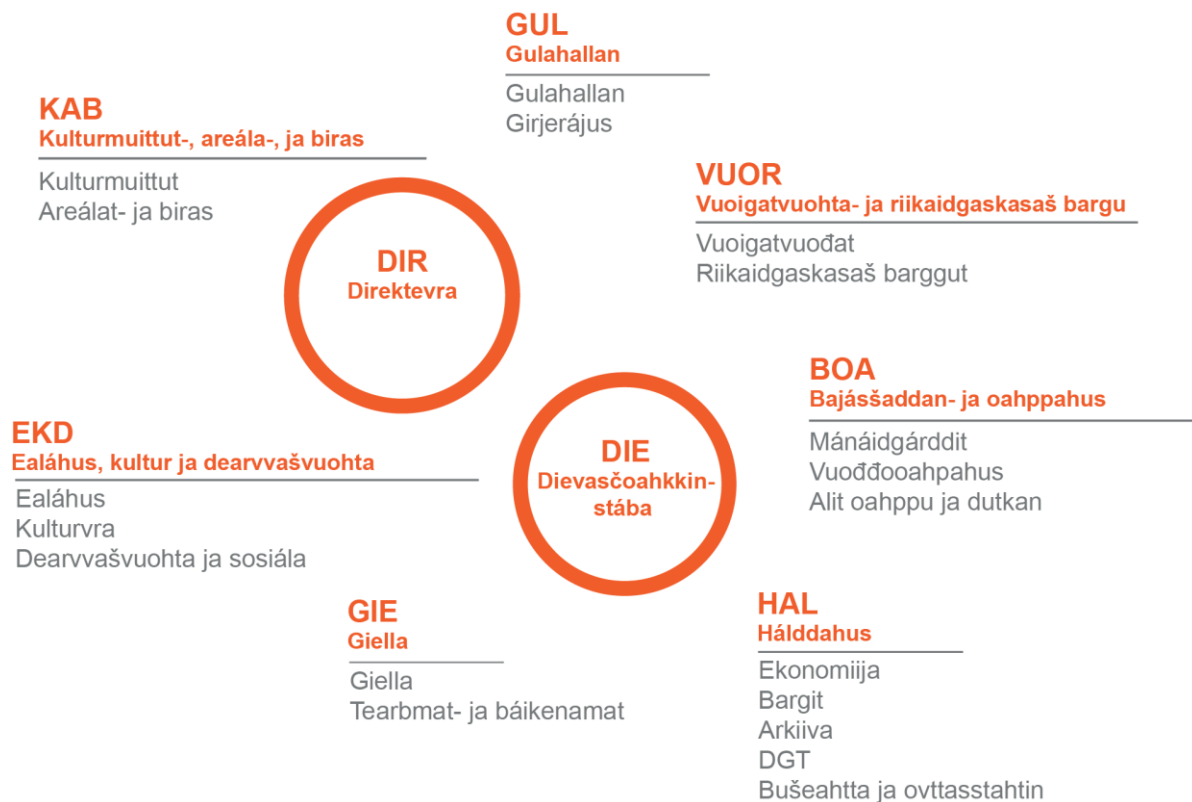
Dakkár kántormálla mas kántorbáikkít leat lávdaduvvon geográfalaččat, mielddisbuktá muhtun hástalusaid mángga dáfus. Mii fertet earret eará bearráigeahččat ahte mis leat buorit doaibmabijut mat sihkkarastet buori bargobirrasa, fágabirrasa, diehtujuohkima ja buori gulahallama. Viidáseappot gilvala Sámediggi mángga eará sámi ja dáža ásahusain seamma bargofámuid alde. Eanaš virggit almmuhuvvojit friijja kántorbáikeválljemiin. Maŋimus golmma jagis mii leat almmuhan sullii 25 virggi mas ohccit leat beassan friijja válljet kántorbáikki. Mis eai leat leamaš hástalusat dan oktavuodas ahte rekrutteret olbmuid rabas virggiide ja kántorbáikki friijaválljen lea čájehan ahte mis lea stuorát válljenmunnii go galget virgádit gelbbolaš ohcciid iešguđet kántorbáikkiide.

Sámedikkis leat maid hástalusat dan ektui ahte čuovvut demográfalaš ovdáneami servodagas mas erenoamážit nuorat ohcalit guovddáš čoahkkebáikkiide/gávopogiidda (Oslo, Romsa, Áltá, Troandin, Bådádđjo).

Ovttasbargu lágideaddji gielddaiguin verte ovddiduvvot vai min virggit márkanfievrriduvvojit báikkálaččat ja ahte lágideaddji gielddat sáhttet lágidit ovdamearkka dihtii láigoásodagaid ja mánáidgárdesajiid.

16.1.2 Organisašuvdnakárta

Hálddahusas leat dát ossodagat:

Iešguđet ossodagaid ja juhkosiid bargamušat lea válldahuvvon fágakapihttaliin.

Lassin daidda ossodagaide ja juhkosiidda mat leat válldahuvvon fágakapihttaliin, gullet hálddahussii:

16.1.3 Hálddahusossodat (HÁL)

Ossodagas leat njeallje juhkosa:

- Juogus DGT ja doaimma várás, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Arkiivajuogus, mii hálddašii 7 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Bargiidjuogus, mii hálddašii 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Ekonomiijuogus, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Bušeahhta- ja ovtastahttinjuogus, mii hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

16.1.4 Gulahallanosodot (GUL)

Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus, mii hálddašii 9 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Girjerádjuogus, mii hálddašii 3 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas ja sámediggeráđi geavtlaš čoahkkinláhčimis.

Plána- ja finánsalávdegoddi árvalus

Álggahus

Plána- ja finánsalávdegoddi lea meannudan sámedikki 2014 bušeahhta ášši. Ollislaš juolludeamit Sámediggái leat 417 499 000 ruvno, ja ollislaš bušeahhtarámma Sámedikkis lea lassánan 14 200 000 ruvnuin Sámedikki 2013 reviderejuvvon bušeahhta ektui.

Mearkkašumit

Lávdegoddi, miellahtut Norgga Sámiid Riekkasearvvis (NSR) Kirsti Guvsám, Anita P. Ravna, Laila Nystad, Piera Heika Muotka ja Beaska Niillas, miellahtut Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus (BB) Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen, Árija miellahttu Laila Susanne Vars, Nordkalottfolket miellahttu Toril Bakken Kåven, Olgešbellodaga miellahttu Ellen Kristine Saba, Áarjel-Saemiej Giel miellahttu Jovna Z. Dunfjell ja Ovddádusbellodaga miellahttu Aud Marthinsen leat ovddidan čuovvovaš mearkkašumi:

Lávdegoddi háliida ahte biddjo dakkaviđe johtui bargu mas láchčá dili elektrovnnalaš jienasteapmái 2017 Sámediggeválggain.

Lávdegoddi eanetlohku Norgga Sámiid Riekkasearvvi miellahtut, Bargiidbellodaga sámediggejoavku, Árija miellahttu, Olgešbellodaga miellahttu ja Áarjel-Saemiej Giel miellahttu ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:

Einnostahtti stipeanddat joatkkaskuvlla ohppiide geain lea sámegeiella fágasurggiin

Oahppit geain lea sámegeiella fágasurggiin joatkkaskuvllas lasihuvvo stipeanda poasttas 4.3.2.1. Dát lea buorre, muhto dađi bahábut lea ain nu ahte stipeandda sturrodas boahdá das man ollu ohccit leat. Jus galgá sáhttit ain eanet movttiidahttit ohppiid joatkkaskuvlla dásis válljet sámegeiella, de ferte stipeandda sturrodas leat eanet einnostahtti dásis.

Lávdegoddi eanetlohku sávvá buoret nannema stipeandda rámmain, ja bivdá Sámediggeráđi álggahit barggu mas ohcá čovdosiid gos stipeandda submi lea dásset ja einnostahtti - sorjjasmeahttun das man ollu ohccit leat.

Nubbi eanetlohku, mas Norgga Sámiid Riekkasearvvi miellahtut, Bargiidbellodaga sámediggejoavku miellahtut, Olgešbellodaga miellahttu ja Áarjel-Saemiej Giel miellahttu ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:

Brüssel-kantuvra

Dát eanetlohku bivdá Sámediggeráđi veardádallat ovttas Brüssel-kantuvrra, maŋŋil go álgoálbmogiid máilmmikonferánsa lea loahpahuovvon New Yorkas 2014.

Sápmelaččat leat áidna álgoálbmogat EO siskkoale. EO bidjá strategiijaid dán ektui. Davviguovloperspektiivvas lea dehálaš ahte sápmelaččat leat nu lahka EO go vejolaš.

Lullisámegeiel oahpponeavvut

Dát eanetlohku oaivvilda ahte lea dehálaš ahte gávdnojit doarvái lullisámegeiel oahpponeavvut.

Sámediggi háliida ahte ollásit gokči digitála oahpponeavvut vuoruhuvvojit main leat guovddáš oahppanresurssat, bargobihtát ja oahpaheaddjibagadus lullisámi vuosttašgillii Jo1 studerenáhkanahhti oahppoprográmmas.

Sámi diehtoguovddáža ovdaprošeakta mii lea čadnon Oslo Sámi vissui.

5.2 čuoggás boahdá čielggasin ovddasvástádus sámi kultuvrii, čujuhuvvo dan čuoggái mii válddaha ja čalmustahtta ovddasvástádusa.

Bušehta poasttas 5.4.5 lea árvaluvvon bušehttajuolludus Sámi vissui 550' ruvno.

Jus galgá sáhttit oazžut buori sisdoalu vissui, de sávvá Sámi viessu bidjat johtui ovdaprošeavtta "Sámi diehtujuohkinguovddáža".

Oaivegávpot Oslo lea diehtujuohkin- ja kulturgaskkustanbáiki olles máilbmái, maiddá das mii guoská sámi áššuide. Sápmelaččat ovttaskas olmmožin Oslos, Oslo Sámiid searvvi miellahtut ja Sámi viesu geavaheaddjit ožžot dávjá jearaldagaid ovttaskas olbmuin, suohkaniin, ja almmolaš ja priváhta ášahusain, gos sii ohcalit dieđuid sámiid birra, sámi áššiid birra jna. Dál leat enaš ovttaskas olbmot

geat vástidit dákkár gažaldagaid iežaset priváhta áiggis. Sámi áššit leat beare dehálaččat dasa ahte guđđojuvvot eaktodáhtolaš bargun - ánsšášuvvo ahte máhttooasi kvalitehtasihkkarastin buoriduvvo.

Dát eanetlohku oaivvilda ahte sámi diehtujuohkinguovddáža ásaheapmi Osloi lea dehálaš.

Goalmmat eanetlohku, mas leat Bargiidbellodaga sámediggejoavku miellahtut, Árjja miellahttu, Nordkalottfolket miellahttu, Olgešbellodaga miellahttu ja Áarjel-Saemiej Giel miellahttu ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Dát eanetlohku lea fuomášan ahte dán jagáš bušehta struktuvra rievddada fágakapihttalis fágakapihttali. Dát dagaha bušehttabarggu seadasin ja dárbbášmeahtun váddán min jovkui. Mii ávžžuhit ahte sámediggeráđdi ordne buoret struktuvrra ja kvalitehtasihkkarastima bušehttaárvalusain boahtteáiggis.

Lávdegotti lahtut Bargiidbellodaga sámediggejoavku, Nordkalottfolket, Olgešbellodat ja Áarjel-Saemiej Giel ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Dáid miellahtuid mielas lea heivvolaš ahte giellaguovddážiid doarjja heivehuvvo dárbbuid, doaimmaid ja ovddasvástádusa mielde. . Norut-raportta giellaguovddážiid doaimmaheami ja dárbbu birra muitala ahte giellaguovddážiin lea dárbu einnotahtti rámmaide, main lea ollu fokus giellabargui. Dálá doaimmaheapmi giellaguovddážiin lea hui sorjavaš prošeaktadoarjagiin ja daid bokte dárbu hálddahussii ja byrokratiijii. Mihttomearrin ferte leat ahte giellaguovddážiid doaimmaheamis lea eanemus fokus giellabargguide. Doaimmadokumeantta bokte sáhttet doarjagat njulgejuvvot regionála ja báikkálaš doaimbajijuide maid giellaguovddážit ieža vuoruhit. Dákkár vuogádat ii gáibit hálddahuslaš resurssaid ja addá eanet giela juohke ruvno ovddas.

Mii bivdit Sámediggeráđi buktit dievasčoahkkimii árvalusa movt mii sáhttit leat eanet ulbmillaččat giellaguovddášdoarjagiiguin, dát fas mielddisbukta unnit hálddahuslaš resurssaid ja lasiha gielladoaimmaheami.

Nordkalottfolket miellahttu ovddidii čuovvovaš mearkkašumi:

Dát lahttu háliida ođđa vuogádaga Sámediggái, mas ovtadássásašvuolta, ja dohkkeheapmi buot iešguđet sámi joavkkuin ja máilmmis muđui, leat vuodđoávdnasat buot das maid dahká. Nana Sámediggi masa olbmui lea luohttamuš, addá Sámediggái dohkkejumi ja váikkuhanvejolašvuoda eará almmolaš eiseválddiid ektui Norggas.

Sámediggi lea ožžon 417 miljovna ruvno maid sáhtta geavahit iešguđet lágan doaimmaide. Dán jagáš bušehta lea juhkkuojuvvon stuorit váldopoaštaide, ja buot vuoruheamit leat sihkkuojuvvon bušehtas. Dakko bokte lea ráđi friddjavuohta stuorit go ovdal, bušehtas leat arvat unnit láidsteamit go ovddit jagiid. Dát addá álbmotválljejuvvon áirasiidda unnit vejolašvuoda váikkuhit dasa maid háliida vuoruhuvvot iešguđet surggiin. Dát ii leat buorre, ja dat ii čuvge servodahkii sámedikki vuoruhemiid ja bargguid birra ja masa ruđat geavahuvvojit, seammás go fápmu sirdojuvvo eret sámedikki dievasčoahkkimis. Dasa lassin lea ráđis leamaš váldi sirdit gitta 20 % ohcanvuđot doarjaruđain. Dát váldá eret dievasčoahkkimis vel eanet fámu. Mii háliidit danin ahte sirdinvejolašvuodát unniduvvojit ja bivdit sámedikki váldit atnui vuoruhemiid juohke jagi.

Dát miellahttu dáhttu ahte bušehta jorrá dan guvlui ahte mii váldit eanet vuhtii erenoamáš dilliin mat mis leat sámi kultuvrras ja servodagas, mas luondu lea deháleamos vuodđun buot min doaimmain. Dát miellahttu dáhttu váikkuhit eanet fokusa luonddugeavaheapmái ja luonddumáhttui, ja sámediggi galgá leat dat vuosttaš mii váldá luonddu oassin kulturdoahpagii. Dan oktavuodas dáhttu dát lahttu ahte meahcásteapmi šaddá ovtadássásažžan eará vuodđoealáhusaiguin ja ahte luoitá oaidnemeahtundahkama mii guhkit áiggi lea doaimman meahcásteami oktavuodas. Meahcásteamis lea leamaš stuora mearkkašupmi áiggiid čađa, muhto váilevaš rahčamušaid geažil ollu jagiid lea ealáhus meastta jávkan eret sámi servodagas seammás go eará ealáhusat main leat buorit rámmaeavttut nu go

eanadoalus, boazodoalus ja duojis, leat ealli ja girjái. Dát lahttu dáhttu ahte biddjo eanet deaddu meahcásteapmái boahhte 4 jagi, dainna ulbmilin ahte olahit ovtadássásašvuoda ja gánnáhahttivuoda meahcástanealáhusain. Min 2014 bušeahhtapoasttain vuhtto ahte leat álgán buoridit doaibmajuid meahcásteapmái.

Dat ahte leat luonddus ja ávkkástallat luonddus lea dehálaš oassi sámi kultuvrras, ja stuora oassi min máilmmigovas lea čadnon lundui ja sámiid oidnui luonddus. Luondu lea min dehálemos referánsasuorgi dáidaga, kultuvrra, duoji ja eará kultuvrralaš beliid ovdánahttimis. Danin lea lunddolaš ahte maiddái luonddu geavaheapmi boahdá oidnosii bušeahttaoktavuodas, ja ahte sámi álbmot sáhtta oažžut doarjaga álkes infrastruktuva- ja gelbbolašvuodáloktendoaimmaide vai luonddugeavaheamis buorránivččii dilli.

Fysalaš áđaid ja temáhtalaš doaimmaid bokte lea sámi kultuvra ovdánan ollu mañimus jagiid. Dán áigut mii buoridit vel eanet, ja addit eanet doarjaga mearrasámi kultuvrii, duodjái ja soames kulturásahusaide.

Kvenain lea odne unnitloguálbmot stáhtus Norggas. Eanas báikin leat sámi ja kvena servodat leamaš seahkes searválaga, ii ge leat hállu eret dán guovtti. Almmolaš Norga attii sápmelaččaide álgoálbmotstáhtusa ILO 160 eavttuid vuodul, ja seammás doalahuvvo kvenat olggobealde dán definišuvnna vaikko mánggas oaivvildit ahte sii devdet gáibádusaid dán definišuvdnii. Dál lea áigi sámediggái aktiivvalaččat váikkuhit ovttasbargui ja ovttasdoaibmamii maiddái kvenaiguin, ja iešguđet lágan ovttasbargoproševttaid ja gulahallama bikte hábmet gelddolaš ja ođđajurdilahttii kulturlonohallama mat sáhttet leat ollu ávkin sihke sámi ja kvena servodahkii. Dáinna vuolggasajiin leat mii evttohan doarjaga iešguđet lágan ovttasbargoproševttaide, ja maiddái formálalaš čoaggananbáikkiide ja gulahallamii kvena organisašuvnnaiguin, digaštallandihti oktasaš hástalusaid ja vejolašvuodaid birra.

Sámediggi lea stivren iežas ealáhusjuolludemiid ealáhusaide geográfalaš eavttuid mielde, nu gohčoduvvon doaibmaguovlu doarjagiin ealáhusovddideapmái. (SED- guovlu). Dát lea sihkkarastán ahte dat guovllut maid árbevirolaččat oaivvildit dehálaš sámi guovlun leat váldon mielde SED guvlui mañjil go suohkanat leat ohcan beassat dasa. Dát lea mielddisbuktán eahperekelaš ja gutnehis meannudeapmi iešguđet lágan sápmelaččain. Jus galgá sáhttit ohcat doarjaga Sámedikkis, de fertejit ealáhusat oažžut suohkaniid beassat SED- guvlui. Dainna nanu sápmelašbaluin mii ain gávdno soames suohkaniin, váldet suohkanat vejolašvuodaid sápmelaččain vejolašvuoda ohcat doarjaga. Dát lea Sámedikki ovddasvástáduš, mii lea hábmen njuolggadusaid. Dát lahttu árvala dan sivas ahte SED-guovlui bohtet olles Nordlándda, Romssa ja Finnmárkku fylkkat, earret daid guovlluid lulábealde Nordlándda mat dál juo leat SED-guovllus. Dát addá vejolašvuodaid ovdánahttit sámi ealáhusaid doppe gos sámit orrot, leaš dál gávpotsuohkanis Romssa fylkkas dahje muhtin suohkanis mii ii leat bivdán beassat doaibmaguovlui.

Dát miellahttu dáhttu sámedikki mii lea posiitiiva; mii álggaha ođđa proševttaid, aktiivvalaččat ohcá sámi birrasiid ja váikkuha innovašuvdnii ja ovdáneapmái. Nu go sámediggi dál doaibmá, de lea šaddan eanet hálddašanorgánan ekonomalaš gaskaomiid badjel, ii ge dehálaš reaidun ovdánahttimii ja ođđajurddašepmái sámi servodagas.

Evttohus

1. evttohus

Evttohus NSR:s, Bargiiddellodagas, Nordkalottfolket, Árijas, Olgešbellodagas ja Aarjel - Saemiej Giel

Side	Tabell	Post	Benevnelse	Økes i budsjett	Reduseres i budsjett
46	5.4.5	15017	Sjøsamisk tun Porsanger	kr 150 000,00	
47	5.4.6		Arenaer for kunst- og kulturformidling		-kr 150 000,00
				kr 150 000,00	-kr 150 000,00
43	5.4.2	15102	Markomeannu	kr 420 000,00	
112	13.2.2	50200	Mama Sara	kr 50 000,00	
44	5.4.3		Tana barneteater	kr 300 000,00	
46	5.4.5	15016	Tana og Varangermuseum	kr 230 000,00	
69	7.3.2.6	Ny post	Ovttas	kr 1 000 000,00	
115	14.7		Elektronisk tilskuddsforvaltningsverktøy		-kr 500 000,00
114	14.2		Konferanser i regi av sametinget		-kr 300 000,00
	4.2.4		Samisk offentlig utredning		-kr 1 000 000,00
115	14.5	86000	Utredninger og evalueringer		-kr 200 000,00
				kr 2 000 000,00	-kr 2 000 000,00
117	17.1	1920	Samisk eldreåd	kr 50 000,00	
117	17.1	1110	Sametingets plenumsledelse		-kr 50 000,00
				kr 50 000,00	-kr 50 000,00
119	15.9.1		Økonomiske virkemidler		
119			Samisk legeforening	kr 150 000,00	
76	8.2.1.		Helse- og sosialprosjekter		-kr 150 000,00
				kr 150 000,00	-kr 150 000,00
101	11.4.1		Duodjeinstituhtta	kr 400 000,00	
114	14.2		Konferanser i regi av sametinget		-kr 400 000,00
				kr 400 000,00	-kr 400 000,00

Evttohus:

Kap. 5.4, oassemihhtomearri 3: Ođđa čuokkis "galgá váikkuhit" oassái:

- Nannet sámi nissoniid, mánáid ja nuoraid Ruoššas.

Evttohus:

Ođđa tabealla vuollái 7.3.2.6 Ovttas:

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Lohkanguovddáš.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi oahppit ja oahpaheaddjit.

Evttohus:

Tabealla 5.4.5

Álttá Sámi Siidii lasihuvvo 50 000 ruvdno,-

Tabealla 14.2

Konferánssat maid Sámediggi lágida vuoliduvvojit 50 000 ruvnnuin.

2. evttohus

Sámedikki 2014 bušeahtta - oktasaš rievdadanárválu

Buhtada seamma čuoggáid sámediggeráđi árválu evttohusas

1 Álggahus

Sámediggi lea sápmelaččaid álbmotválljejuvvon orgána Norggas.39 áirasa välljejuvvojit sápmelaččaid, sápmelaččaid gaskka juohke 4 jagi. Maŋimus váлга lei 2013:s. sámedikki bušeahtta lea huksejuvvon juolludemiid nala maid ráđđehus juolluda stáhtabušeahhtas ja mii láidesta Sámedikki doaimmaid bušeahhtajagis. Sámediggi rahčá beassat duohta šiehtadallansadjái ráđđehusain bajit ekonomalaš rámmaid birra iežas doaimmaheapmái.

Sámedikki bušeahtta muitala makkár politihkalaš geainnu mii háliidit ahte Sámediggi galgá čuovvut. Sámediggi áigu vuoruhit nu ahte lea vejolaš čađahit doaimbajuid maid mii oaivvildit leat dárbbalaččat sihkkarastit sámi beroštumiid. Árválu lea huksejuvvon juolludemiid nala maid ráđđehus juolluda Sámediggái, ja das leat maid láidesteamit juolludemide maidda guovddáš eiseválddiin leat láidesteamit.

Sámediggi galgá leat vuosttažin dahkat premissaid nu ahte sáhtta láchit dili sápmelaččaide vai sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit iežaset giela, iežaset kultuvrra, ja servodateallima. Sámediggi áigu sihkkarastit ahte Sámediggi lea sámi álbmoga várás. Iežamet barggu čađa áigut mii dustet ja vára váldit buot sápmelaččain. Bargu galgá čađahuvvot rahpasit, gulahallama bokte sámi servodagaiguin ja gulahallama bokte eará álbmotválljejuvvon orgánaiguin ja eiseválddiiguin.

Sámedikki doaimmaheapmi lea viiddis ja das leat máŋga hálldašanovddasvástádusa, earret eará Sámediggeválggaide, ekonomalaš doarjagiid juogadeapmi mat bohtet Stuoradikkis, vuodđoskuvlla oahppoplánain osiid mearrideapmi ja sámi kulturmuittuid hálldašeapmi kulturmuittolága ektui.

Sápmelaččat leat álgoálbmogat njealji riikkas. Oktavuodas sápmelaččaid gaskka riikkarájáid rastá lea vealtameahtun mearkašupmi árbevieruid sealluheamis ja sámi oktavuoda ja girjávuođa ovddideamis. Sámediggi áigu rahčat nannet dán ovttasbarggu riikkarájáid rastá Sámi Parlamentáralaš ráđi bokte.

Lea dehálaš ahte álgoálbmotmihttu vuhtiiváldojuvvon našunála ja riikkaidgaskasaš forain. Dán jagi lágida ON máilmmikonferánssa álgoálbmogiid. Sámedikkis leat vuordámušat dása ja mii áigut iežamet ládje váikkuhit dasa ahte dat buorit bohtosat globála ráhkkanahhti álgoálbmotkonferánssas mii lágiduvvui Áltás 2013:s, viidásetfievrriduvvojit ja čuovvoluvvojit sihkkarastindihti doaimmalaš sajusteami olmmošvuoigatvuođain ja álgoálbmotvuoigatvuođain boahhteáiggis.

Norgga stáhta lea álgoálggus huksejuvvon guovtti álbmoga eatnamii, sápmelaččaid ja dážaid. Dát mielddisbukta ahte sámi gielas ja kultuvrras galget leat seamma ovdánahttinvejolašvuođat ja suddjen seamma dásis go dáža gielas ja kultuvrras leat. Jus galgá sáhttit duohtandahkat iešstivrejumi sápmelaččaide, de fertet mii sihkkarastit materiálalaš vuoigatvuođavuoda sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii. Álbmotrievtti bokte lea Norgga eiseválddiin geatnegasvuohta konsulteret sápmelaččaiguin áššiid birra mat gusket sámi servodahkii. Sámedikkis lea maid oktavuoda Norgga stáhtain gulahallančoahkkimiid bokte ja čoahkkimiid bokte ovttaskas áššiid birra. Sámediggi lea guhkit áiggi bargan oážžut áigái bargovugiid bušeahhtakonsulteremii. Dát lea ášši mii ferte čielggaduvvot jođánepmosit.

Dásseárvu ja ovtadássásašvuohta leat vuodđun sámedikki doaimmaheamis. Sámediggi galgá láchit dili nu ahte sihke nissonat ja dievddut buot agiin leat ovtadássásaš bealit sámi servodagas. Ii oktage galgga vealahuvvot iežas etnalašvuođa, našunála álgovuolggasaji, čearddalašvuođa, liikeivnni, giela, oskku, callinoainnu dahje seksualálaš sojuid dihti.

2.2 Giella

Sámedikkis galgá 2014:s leat nannosit ja čielgasit áŋgiruššan sámi gillii.

Sámiid riekti oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela, leat vuđolaš vuoigatvuodát, mat vuos eai leat duohtandahkkon ollu sápmelaččaid ektui. Ollu sápmelaččain lea leamaš dárogiella eatnigiellan mánggaid buolvvaid čađa. Lea hástaleaddji movttiidahttit dán joavkku aktiivvalaččat oahppat sámegiela. Sámedikki mielas lea dárbu ahte eiseválddit, rámmaeavttut ja ovddasvástádusjuohku sámi gillii čielggaduvvojit. 2014:s lea Sámediggi danin várren ruđaid lávdegotti várás mii galgá guorahallat ja ovdanbuktit árvalusa buoridit lágaid, ovddasvástádus-, bearráigeahččo- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuodadili sámi giela ektui. Lávdegoddi galgá maid guorahallat galgá og áshuvvot áttardeaddjiorgána sámi giela hárrái.

Giellagelbbolašvuoda olahit lea stuora hástalus buot servodatsurggiin. Dát oidno erenoamážit oahpahussuorggis, dearvvašvuodasuorggis ja riektivuogadagas. Sámediggi áigu rahčat lasihit rekruterema sámegielat olbmui, ja dan sivas lasihan stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla sámegiela ovdánahttimis. Giellaguovddážit leat dehálaš ja beaktilis ovttasbargoguoimmit Sámedikkis vai sáhtta čadahit giellapolitiikka. Giellaguovddážiid hástalusat leat go váilot einnostahtti rámmaeavttut. Sámediggi áigu dan sivas lasihit doarjagiid sámi giellaguovddážiidda 2014:s.

2.9 Ealáhus

Sámediggi rahčá háhkat nana ja mánggabealat ealáhusaid mat leat huksejuvvon sámi kultuvrra, luonddu ja birra nala, ja mat atnet dain ávvira, ja šaddet vuodđun ealli báikegottiide gos olbmot háliidit orrut.

Meahcásteapmi lea dehálaš oassi sámi ealáhusain. Sámediggi sávvá eanet profeshunála doaimmaheddiid meahcásteamis. Dán háliida vai gelbbolašvuodta lassánivččii ja buvttadanovddideami ja ođasmahttima dihtii.

Kulturealáhusat leat stuora áŋgiruššansuorgi ealáhusain 2014:s. Mii háliidit lasihit profeshunalitehta ja gelbbolašvuoda kulturealáhusain ja áshuvvovon fierpmádagain kulturealáhusbargiid vástet. Mii háliidit maid ovddidit gánnáhahttivuoda kultur- ja kulturvuođot ealáhusain.

Sámediggi áigu maid buoridit ovttasbarggu ja rámmaeavttuid soames suohkaniiguin.

3 Rámmaeavttut

3.1 Sámedikki árvu

Sápmelaččat leat okta álbmot, geain lea iežaset giella, kultuvrra ja historjá. Mis lea dáid dihtii riekti iešmearrideapmái ja riekti ovdánahttit iežamet kultuvrra, iežamet giela ja servodaga. Sámediggi áigu buoridit ja ovddidit sámi servodagaid mat leat huksejuvvon sámi árvvuid nala. Sámi árvvut oaivvilduvvojit dán oktavuodas miellaguottut ja ipmárdus mat leat vuodđun min vuoruhemiide ja välljemiidda, ja mat sáhttet ipmirduvvot oktasažžan sámi servodagaide.

Sámedikki mielas galget sápmelaččat ieža beassat hálldašit vássánaiggi, stivret dálá áiggi ja hábmet boahtteáiggi iežamet eavttuid mielde. Dát riekti mearkkaša maid ahte mis ovttas earáiguin lea ovddasvástádus sihkarastit ovtadássásašvuoda, solidaritehta ja ráfálaš ovtaseallima olbmuid ja olmmošjoavkkuid gaskka.

Bušeahhtabarggus lea maid áigeuovdil geassit ovdan árvvuid nu go sámi giella, kultuvra ja árvvusatnin iežas ja eará kultuvrrain, ja ovttasbargu ja solidaritehta. Bušeahhtabargguid ja politihka bokte sáhtttá Sámediggi láchit dili sámiiide vai sii ieža sáhttet ovddidit iežaset identitehta ja identitehtaipmárdusa. Vuodđojurdda Sámedikki ceavzimis lea háhkat ovtadássásašvuoda beroškeahhtá etnalaš gullevašvuoda demokrátalaš vuogádaga mielde.

Sámediggi háliida mánggabealat ja ceavzilis servodagaid. Danne galgá Sámediggi leat mielde ovddideamen ja nannemin sámi giela, kultuvrra ja ealáhusaid, ovddidit sámi beroštumiid go dat lea guoskevaš, ja bealuštit sámi beroštumiid go dat leat vuostálagaid eará beroštumiiguin.

Buot olbmui lea eatnigiella vuđolaš árvu ieš alddis, maid ii dárbbas eará áššiin bealuštit. Eatnigiela čađa definerejuvvo kultuvra ja ovttaskas olbmo gullevašvuoha dasa. Sámi giella čatná sámi álbmoga oktii, beroškeahhtá sáhtttá go olmmoš geavahit giela aktiivvalaččat vai ii. Sámi giela ipmárdus oktasaš árbin ja oktasaš árvun lea vuodđun das ahte defineret sámi oktasašvuoda. Sámi kultuvra ja giella nannejit oktiigullevašvuoda ja identitehta ja buvttadit gullevašvuoda sámivuhtii. Čielga giellapolitihkka ja aktiivvalaš kultuvra leat vuđolaš árvvut vai sáhtttá ovddidit ja nannet sámivuoda.

Sámediggi deattuha ahte gudneáŋgirvuodain oažžut eanet iešmearrideami čuovvu maiddái ovddasvástádus iežas boahhteáiggis. Dat mearkkaša ahte mii leat geatnegahttojuvvon gáhttet daid vejolašvuodaid mat leat min rikkis gielas ja kulturárbbis ja dain guovlluin gos mii ássat. Dakkár áiggis mas lea stuorra beroštupmi ovddidit davveguovlluid, berre min gullevašvuoha árbevirolaš sámi ássanguovlluide dagahit min ovddasvástideaddji ovttasbargoguoibmin dan ovdáneamis mii dáhpuhuvvá davvin. Sámediggi háliida ahte álgoálbmogiid árbediehtu lea mielde politihkkaovddideamis sihke nationála dásis ja rádjerastideaddji perspektiivvas.

Iežas duogáža ja iežas kultuvrra árvvusatnin lea buohkaid vuodđoárvu. Sámediggi galgá leat mielde váikkuheamen dasa ahte sámi servodaga árvvut árvvusadnojuvvojit. Riikkarájáid rastásaš oktiigullevašvuoha lea árvun ja ággan Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui, erenoamážit oktiigullevašvuoha eará álgoálbmogiiguin.

3.2 Sámedikki ekonomalaš rámmaeavttut

2014:s juolluduvvui 886 miljon ruvnnu sámi áigumušaide stáhtabušehta bokte. Sámediggi sámiiid álbmotválljen orgánan hálddašii 401 miljon ruvnnu dán juolludeamis. Sámedikkis ii leat mielmearrideapmi ii sturrodagas ii ge juohkimis ruđain mat bohtet stáhtabušehtas sámi áigumušaide. Dán ferte atnit duodalaš sisabahkkemin dan iešmearrideapmái mii sámiiin berrešii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid vuodul.

Stuorradiggi lea Sámeálbmotfondii várren 75 miljon ruvnnu oktasaš buhtadussan daid vahágiid ja dan vearrivuoda ovddas maid dáruiduhttinpolitihkka lea dagahan sámi álbmogii. Sámeálbmotfoanda mearkkaša ollu sámi álbmogii, ja dán foandda juolludemiid bohtosat berrešedje almmuhuvvot almmolašvuhtii.

Sámediggái ii gusto bruttobušeterenprinsihppa ja dat Sámedikki ekonomiijahálddašeami váldoinstruksa galgá čuvvojuvvo, maid Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea mearridan, geahča Sámelága § 2 -1, 3.lađđasa. Dat mearkkaša ahte stáhta ekonomiijanjuolggadusat ja mearrádušat ekonomiijastivrema birra stáhtas, maiddái gustojit Sámediggái.

3. evttohus

Rievdadusárvalus teavsttas:

2. kapihtal: Váldosisdoallu

2.2 Giella

Njealját cealkka nuppi teakstaoasis rievdaduvvo ná:

2014:s áigu Sámediggi ášahit lávdegotti man bargun galgá leat čielggadit ja buktit evttohusaid movt sáhtta buoridit lágaid, ovddasvástáduš-, bearráigeahččo- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuodadili sámi gielas.

2.5 Máhttu

Ođđa nubbi cealkka vuosttaš teakstaoasis:

Sámediggi oaidná maid dárbbu doarjut giellalávgunmánáidgárddiid ja áigu erenoamážit ángiruššat geahččaluvvon ja doaimmi modeallaid váldit sisa guovttegielatoahpahussii oassin sámi mánáidgárdefálaldaga buorideamis.

2.10 Regionála ovddideapmi

Guokte ođđa cealkaga (lohppii):

Sámediggi áigu aktiivvalaččat čuoovolit ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Sámediggi áigu maid viidásetfievrridit ovttasbarggu mii lea álggahuvvon Oslo suohkaniin jahkásaš ovttasbargočoahkkimiid bokte gávpotráđiin, main lea erenoamáš fokus sámi mánáide, nuoraide ja vuorrasit olbmuide.

4. kapihtal: Giella

Rievdadus sátnádagas, maŋimus cealkagis goalmmat teakstaoasis:

Sámediggi áigu ovdal 2014 loahpa nammadit lávdegotti mii álggaha dán barggu.

4.4.3, "Strategiija ja dan doaimmat" vuolde:

Ođđa sáhčočuokkis:

- Oččodit eanet sámi sisdoalu riikkaviidosáš TV:s.

4.4.3.2, čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiidna čuoggá vuollái:

Ođđa čuokkis "Galgá váikkuhit" vuolde:

*Ovddasmanniprošakta Čállin- ja lohkanveahkki sámegeilat vuorrasiidna Guovdageainnu suohkanis árvvoštallojuvvo 2014:s.

5. kapihtal: Kultuvra

Kap. 5.4, 3. Oassemihhtomeari vuolde, "Galgá váikkuhit" čuoggái:

Ođđa čuokkis:

- Ahte Viestterállasii ášahuvvo sámi deaivvadanbáiki

7. kapihtal: Máhttu

Kapihtal 7.3.2: Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Oassemihhtomeari 1: Ođđa čuokkis "Oahpporesurssaid ráhkadeapmi julevsámegeilli, vuoruheamit jagis 2014" čuoggá vuolde:

* Sámegeilla vuosttašgiellan. Oahpponeavvut 10 jahkeceahkkái, ođđabuvttadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveapmi

- Ođđa čuokkis "Strategiijat ja dan doaimmat" vuollái:

- Ráhkadit erenoamážit heivehuvvon oahpporesurssaid surggiin oaidnin-, gullan-, matematihkka- ja lohkan/čállinváttisvuodát ja giella, gulahallan ja ovtastuvvan oahppanváltisvuodát ohppiide.

Kapihtal 7.3.3: Sámi ohppiid vuoigatvuodát ja oahppanbiras
Ođđa čuokkis "Strategiijat ja dan doaimmat" čuoggá vuollái:

- Veahkkinnannet guossástallanortnegiid ruhtadeami ja organiserema vuodđoskuvlaohppiide geain lea sámegeioloahpahus.

Kapihtal 7.3.4 "Strategiijat ja dan doaimmat"

Ođđa čuokkis:

- Veahkkinn sihkkarastit julevsámegeiel oahppofálaldaga Nordlánda universitehtas.

Kapihtal 7.4.2, Alit oahpu stipeanda, "2014 Vuoruheamit" čuoggá vuollái:

Ođđa sáhcočuoggát:

- Politiijaallaskuvlástudeanttat geat leat váldán eksámena sámegeielas 1. dahje 2. giellan joatkkaoahpahusas, dahje sullásaš dásis.

-Sii geat váldet girkolaš oahpu diakonan, báhppan, katekehtan dahje kántorin, ja geain lea eksámen sámegeielas vuosttaš- dahje nubbingiellan joatkkaoahpus dahje sullásaš dásis.

Kapihtal 7.4.5, Sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáš

Ođđa čuoggát "Galgá váikkuhit" čuoggá vuollái:

- Árbediehtoguovddáša ásaheapmi
- Luonddušládjjivuodálaga 8. § čuovvoleapmi ja vuhtiiváldin álgoálbmogiid árbedieđus hálldašeamis ja servodateallimis.

Kap. 7.3.2: Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Ođđa čuoggát 1. oassemihttomeari vuollái, "Strategiijat ja dan doaimmat":

- Váikkuhit digitála oahpporesurssaid ovddideapmái ja ruhtadeapmái.
- Sihkkarastit ruhtadeami ovddideapmái, jorgaleapmái ja heiveheapmái digitála oahppan-univearssas Salaby sámegeielaide.

Kapihtal 8: Dearvvašvuohta ja sosiála

Ođđa čuokkis 8.2 vuollái ja dasa guoski tabelli

Doaimmabidju Sámi doavttersearvi - njuolgo doarjja

Doarjjaortnega doarjjaoažžu: - Sámi Doavttersearvi

Galgá váikkuhit:

- Buoridit dearvvašvuodabálvalusa sámi divššohasbuhcciide, sihke erenoamážit heivehuvvon dearvvašvuodabálvalusa bokte, ja diehtjoahkima bokte ja sámegeielat dearvvašvuodabargiid rekrutterema bokte.

Kap 8.2, 3.oassemihttomeari vuolde "Strategiijat ja dan doaimmat" čuoggái:

Ođđa sáhcočuokkis:

- Váikkuhit dasa ahte suohkanat julevsámi guovllus ásahit guovlludearvvašvuođa guovddáša mas lea sámi sisdoallu.

Kapihtal 9: Areálat ja biras

Kap. 9.2, 1.oassemihttomeari vuollái, "Strategiijat ja dan doaimmat" čuoggái:

Ođđa čuokkis:

- Hábmetsstrategiija movt bidjat johtui ođđa ja báikkálaš boraspirehálldašeami.

Kapihtal 11: Ealáhusat

Kapihtal 11.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Ođđa sáhčočuokkis 1. Oassemihttomeari vuollái "Strategiijat ja dan doaimmat", vuosttaš čuoggái:
* Seailluhit ja ovddidit sámi meahceávkástallama ja meahcástanealáhusaid go leat lotnolasealáhusan eará ealáhusain, nu go dujiin, mátkkoštanealáhusain jna. dehálaš árbeguoddin.

*Ovdánahttit jávrebivddu ealáhusan sámi guovlluin.

3. oassemihttomeari vuollái "Strategiija"

"Veahkehit ruhtadit oastimiidda go vuosttaš gearddi oastá bivdofatnasa" rievdaduvvo ná: "Veahkehit ruhtadit bivdofatnasiid oastimii mat sihkkarastet rekruterema ealáhussii".

Kapihtal 12: Regionálaovddideapmi

"Strategiijaid" vuollái: «Nannet ovttasbarggu FeFo:in, mii lea guovddáš ovddidanoasálaš Finnmárkkus» rievdaduvvo ná: «Nannet ovttasbarggu Finnmárkkuopmodagain».

Kapihtal 14: Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

Kap. 14.7 Elektrovnnalaš doarjjahálddašanreaidu

Poasta sirdojuvvo 16. kapihttali, Hálddahasdási doaibmagoluide.

Kapihtal 14.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat:

Lasáhus tekstii tabealla vuolábealde:

* Maiddái strategiija vai sáhtta nannet historjjálaš rievtti guollebivdui mearrasámi guovlluin.

Kapihtal 16: Hálddahasdási doaibmagolut

Lassiteaksta 16.1.4 kapihttali Gulahallanossodat (GUL)

Sámediggi oaidná dárbbu buoridit diehtujuhkima ja máhtu Sámedikki doaimmaheami ja doarjjahálddašeami birra sámi servodagas.

4. evttohus

Evttohus NSR:s, Nordkalottfolket ja Áarjel - Saemiej Giel

11.6: Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu.

Váldit mielde:

Sámi álbmot lullisámi guovllus

Sámi álbmot Sáccás ja muđui Leangáviikka suohkanis.

Sámi álbmot Lofuohtas ja Viestterálas.

5.evttohus

Evttohus Bargiidbellodagas, Nordkalottfolket, Árjjas, Olgešbellodagas ja Áarjel - Saemiej Giel

Sámedikki 2014 bušeahtta - rievdadusárvalus.

1)

Tabealla 15.9.1 Poasta 62100 Opposišuvnna bargoeavttut. Lasihuvvojit 677 000 ruvnnuin.

Tabealla 15.9.1 Poasta 55000 Sámi válдоorganisašuvnnat. Vuoliduvvo 74 000 ruvnnuin.

Tabealla 16.1 Hálddahasdási doaibmagolut. Vuoliduvvo 603 000 ruvnnuin.

Evttohus 6

Evttohus Bargiidbellodaga lahtuin, Ovddádusbellodaga lahtus, Olgešbellodaga lahtus ja Áarjel - Saemiej Giel lahtus

Sámedikki bušeahtta 2014 - Rievdadusevttohus.

2)

Dát ruđat bealljemerkejuvvojit boazodoalu vuosteággavuogiatvuođa sihkkarastinbargui plána- ja areálaáššiin, dát ferte dahkkojuvvo lagaš ovttasbargguin ealáhusain ovdamearkka dihtii ráđđeaddi fágalaš boazodoallolávdegotti bokte.

11.2, oassemihhtomeari 4, doarjja vuodđoealáhusaide.

Unniduvvo 800 000 ru

Evttohus 7

Evttohus Nordkalottfolket lahtus

Evttohus 1:

3.2. Sámedikki ekonomalaš rámmaeavttut

Vuosttaš teakstaoasis, 2. linnjás: rievdaduvvo ”... hálldašii dušše 401 miljovvna...”

Vuosttaš teakstaoasis, sihkkajuvvo mañimuš cealkka: ”Dán ferte atnit ...jna”

Nuppi teakstaoasis, sihkkajuvvo mañimuš cealkka: ”sámeálbmotfoanda mearkkaša ollu ...jna”

Evttohus 2:

3.2.5 Ohcanvuđot doarjagat

Vuosttaš cealkka rievdaduvvo leat ná: Sámediggeráđis lea fápmudus eará láhkai geavahit gitta 5 % várrejuvvon ruđain bušeahtas.

Evttohus 3:

Ođđa oassemihhtomeari 6: Nannet kulturvuđot ávkkástallama ja luonddudoalu

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiiguin:

Ovddidit doaibmabijuid mat váikkuhit eanet luonddu geavaheami ja kultuvrralaš ávkkástallama luonddus.

Ruhtadit doaibmabijuid maiguin ovddidit mánáid luonddugeavaheami ávkkástallanárbevieruide.

Galgá váikkuhit:

smávit infrastruktuurdoaibmabijuid ruhtadeami mat álkiduhttet álbmoga ja ealáhusdoliid ávkkástallama luondduin.

Doaluid ja proševttaid ruhtadeami mat ovdánahttet sámi ávkkástallanárbevieruid.

Doarjaga stuorat proševttaide mat addet eanet máhtu muorječoaggima ja sáivagollebivddu birra.

Evttohus 4:

11.2, Mihhtomeari: rievdaduvvo leat ná:

Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu, meahccealáhusa ja eanadoalu deatalaš kulturguoddin ja barggolašvuođa addin sámi guovlluin.

Ođđa oassemihhtomeari 3:

Eanet profesunaliserema ja meahccealáhusa ovddideapmi.

Strategiijat:

Ovddidit doaibmadoarjjaortnega buohkaid várás geat barget meahccealáhusain.

Gelbboalašvuođa bajidandoaibmabijut nugo kurssat ja oahppomátkkit.

Infrastruktuurdoaibmabijut mat nannejit meahccealáhusaid.

Fierpmádatproševttat ja máhtu lonuhallan áshuvvon ja ođđa doliid gaskka.

Galgá váikkuhit:

Ahte meahccealáhus oažžu seammaárvosaš stáhtusa gos eanadoalus, mariidnaealáhusain ja boazodoalus leat.

Meahccealáhus oažžu seamma eavttuid doaibmadoarjagii go duodjeealáhusas leat.

Buoret gánnáhahttivuođa meahccealáhusain ja eanet rekrutterema.

Evttohus 5:

11.6. Ealáhusovddidandoarjaga doaibmaguovlu (SED-guovlu).

Visot teaksta sihkkovuvvo, ja rievdaduvvo leat ná:

Norlánda, Romssa ja Finnmárkku fylkkagielddat.

Ruðaid ealáhusovddideapmái sáhtta lassin geográfalaš doaibmaguovllu addit:

Sámi kulturealáhusaide olles riikkas.

Lassealáhusaide boazodoalus.

Evttohus 6:

12. Regionálaovddideapmi

Váldomihttomeari sadjái čuovvovaš:

Árjjalaš ja ulbmillaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja organisašuvnnaiguin, nannen ja ovddidan dihte sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

7 Oassemihttomearri:

Ođđa mañimuš kuvlačuokkis:

Konstruktiiuvvalaš kultuvrralaš deaivvadanbáikkitt sámedikki ja kvena organisašuvnnaid gaskka buoridan dihte áddejupmi goabbat guimmiid hástalusaide ja vejolašvuodaide.

Strategiijat:

Váikkuhit oktasaš prošeavttaid ruhtadeami sámi ja kvena organisašuvnnaid olis mat sáhttet nannet kultuvrraid gaskasaš áddejumi.

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit:

Evttohus 7:

11.2. Doarjja vuoddoealáhusaide: Lasihuvvo 500 000 ru.

(Čoahkketabealla čuoggá 11.2 vuolde muddejuvvo vásttolaččat, submi 8 600 000 ru.)

11.5. Doarjja árvoháhkamii ja ođđaásahemiide

Lasihuvvo 500 000 ru.

9.2. Doarjja vuodđudussii Protect: Unniduvvo 1 000 000 ruvnnuin.

Evttohus 8:

Poasta 17300 Arenat dáidda- ja kulturgaskkusteapmái lasihuvvo 300 000 ru.

13.2.4. : poasta 51100 unniduvvo 300 000 ruvnnuin.

Evttohus 8

Ovddádusbellodaga evttohus

Čuovvovaš evttohus biddjojuvvo olles ráđi evttohusa sadjái, ja galgá áddejuvvot ollislaš molssaehtosaš evttohusan:

SÁMEDIKKI EKONOMALAŠ VUORUHEAMIT 2014:s

Ráđi evttohus ođđa evttohus erohus

Giella

Kultuvra
Bibliotehka
Máhttu
Dearvvašvuohta ja sosiála
Areálat ja biras
Kulturmuutosuodjaleapmi
Ealáhusat
Regionálaovddideapmi
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu
Eará doaibmabijut
Politihkalaš dási doaibmagolut
Hálddahusa doaibmagolut

	Ráđets forslag	Nytt forslag	Differanse
Språk	81965	40982	-40982
Kultur	101568	51568	-50000
Bibliotek	8711	8711	0
Kunnskap	39330	29330	-10000
Helse- og sosial	3531	1982	-1765
Areal og Miljø	2000	0	-2000
Kulturminnevern	2900	0	-2900
Næring	37284	12284	-25000
Regionalutvikling	2500	0	-2500
Samisk samarbeid og int. arbeid	1746	0	-1746
Andre tiltak	5002	3002	-2000
Driftsutgifter politisk nivå	30390	27351	-3039
Driftsutgifter administrativt nivå	103372	83372	-20000
Sum driftskostnader	420299	258582	161717

OPPALAČČAT BUŠEAHTA BIRRA

Sámedikki oainnu mielde leat Sámedikki doaimma vuodđun biddjojuvvon ollu stuorát rámmat go lea dárbu. Buot daid bargosurggiid mat Sámedikkis leat berre oppalaš norgga demokrátalaš hálddašanvuogádagas gieđahallat. Jos Sámediggi geavaha unnit ruđa go mii lea bušeahtas, de biddjojuvvot dat ruđat fondii dassáži go áigeovuodilis dárbu čuožžila. Norgga vearromáksiid ruđat galget álohii geavahuvvot buoremusat ávkin álbmogii eanaš.

Sámedikki politihkalaš dási doaibma

Sámediggi oaivvilda ahte Sámedikki politihkalaš organiseren nu guhkká go Sámediggi gávdno berre beavttálmahttojuvvot eanet.

Sámedikki hálddahus

Sámedikki hálddahus geavaha stuorra oasi Sámedikki bušeahas. Sámediggi áigu Sámedikki doaimma unnideami vuodul geahpedit hálddahusas resurssaid. Sámediggi unnida Sámedikki hálddahusa.

Váikkuhangaskaoamit

Sámediggi oaivvilda ahte almmolaš rušaid juolludaneavttut berrejit gusto seamma láhkai buot joavkkuide. Dán oaivvildat maiddái sohkašbelliid ektui.

Ollu dain doarjjaortnegiin maid Sámediggi ovdal lea hálddašan berrejit sirdojuvvot dábálaš demokrahtalaččat välljejuvvon hálddašanorgánaide Norggas.

Sámediggi bivdá ráhkadit ášši jagi 2014 vuosttaš jahkenjealjehassii mas vuoddu Sámedikki váikkuhangaskaomiide heivehuvvo daid prinsihpaid mielde mat bohtet ovdan dán bušeahattadokumeanttas.

Sámedikki vuoruheamit 2014:s

- **Vuodduid váikkuhangaskaomiid geavaheami eavttuide sorjjakeahhtá etnikkalašvuodas, oskkus, sohkašbellis dahje gos lea vuolgán.**
- **Sámedikki hálddahus unniduvvo**
- **Bargat dan ala ahte Sámedikki doarjjaortnegat sirdojuvvojit dábálaš hálddašanvuogádhakii**
- **Ahte Sámediggi ieš máksá goluid geahčademiid oktavuodas, iige bija doaibmabidjooamasteaddji daid máksit**

VÁIKKUHANGASKAOAMIT

Sámediggi áigu unnidit váikkuhangaskaomiid geavaheami. Váikkuhangaskaoamit ealáhusovddideami várás berrejit biddjojuvvot oppalaš ealáhuslaš doarjjaortnegiidda mat juo gávdnojit. Sámediggi lea vuostá doarjjaortnegiid mat sirrejit, ja oaivvilda ahte almmolaš rušaid eaktodáhtolaš organisašuvnnaide berrejit addojuvvot ii čuoldi vuogi mielde, ja mat addet buot ássiide beroškeahhtá etnikkalašvuodas seamma vuoigatvuodaid ja vejolašvuodaid.

Sierrašiehtadusat sámi dáiddárorganisašuvnnaide váldojuvvojit eret ollásit.

GIELLA JA OAHPPU

Sámediggi atná dároggiela ja sámegiela ovttárvosaš giellan. Dattetge lea eaktun ovttá našuvdnii ahte álbmogis lea oktasaš gielalaš geađgejuolgi. Danne ferte dároggiella leat váldogiellan norgga skuvllain. Sámegiela hálddašanguovllu gielddain berre dattetge sámegiela fállat välljenvejolaš giellan. Fertejit gávdnot dohkálaš sámi oahpahasávdnasat dákkár oahpahasu várás. Eaktun ferte leat ahte gávdnojit sámegiela oahpaheaddjit jos ohppiid välljenfríjavuoda sáhteš duohtan dahkat. Sámediggi ii hálit ahte sámegiela hálddašanguovllu gielddaide addojuvvo oppalaš geatnegasvuohka geavahit sámegiela, muhto sii ieža galget mearridit galgá go sámegiella geavahuvvot ja man dásis. Sámediggi oaidná ahte ortnet giellahálddašanguovlluin ii leat rivttes váikkuhangaskaoapmi sámegiela geavaheami buorideapmái ja suodjaleapmái.

Ferte geahčaduvvot livččii go vejolaš čohkket sierra sámi giellašlájaid. Dát sáhtášii gievrudahttit sámegiela, seammás go dat livččii enet golloárjjalaš.

Dál ii gávdno makkárge geahčastat das man stuorra oassi álbmogis hállá sámegiela. Dát mearkkaša dan ahte váikkuhangaskaomiid geavaheami váikkua oalle guhkás navdin. Sámediggi áigu váldit álgaga ráđdehusa guovdu kárten dihte man ollu leat, ja gos ássat sámegiela. Prinsihpalaš belliid vuodul áigu Sámediggi heaittihit buot stipeandaortnegiid oahpposuorggis, danne go dán lágan ortnegat fertejit guoskat buohkaide.

Sámedikki vuoruheamit 2014:s

- Ahte oahppit galget sáhttit válljet sámegiela válljenvejolaš giellan.
- Generaliseret buot stipeandaortnegiid.
- Sihkkarastit odđa almmuhemiid sámii girjjálašvuodas ja oahpponeavvuin, ja dubbet norgalaš ja olgoriikkalaš filmmaid ja ráidduid mánáide.
- Váikkuhit dan ahte ovddiduvvojit neahttavuđot ja digitáloahpponeavvut.
- Álggahit barggu ja oazžut geahčastaga das man ollugat geavahit sámegiela.
- Heaittihit giellahálddašanguovllu ortnega ja dan sadjái bidjat eanet ulbmilleappo váikkuhangaskaoami.

SÁMI KULTUVRA

Sámediggi oaidná deatalažžan ja riggodahkan Norgii bisuhit sámii giela, kultuvrra ja árbevieruid dain guovlluin gos sámii árbevirolaččat leat ássan, ja gos sii leat doaibman. Dán sihkkarastin bargu galgá dattetge čađahuvvot dábaláš álbmotválljen orgánaid dahje orgánaid bokte maid dan leat vuolggahan, ja eaktodáhtolaš dásis. Dát guoská sihke valástallami, teáhteri, festiválaide, dáiddabargui ja museaide.

Almmolašvuodas lea ovddasvástádus bisuhit sámii giela ja kultuvrra ja sámii árbevieruid. Girjebusset bisuhuvvojit.

Sámedikki vuoruheamit 2014:s

- **Láhčit eanet ealáhusvuđot duoji.**
- **Bargat dan ala ahte buot doarjjaortnegat gustogohtet buohkaide.**

EALÁHUSAT

Ealáhussuorggi vuodđun, nugo buot eará surggiinge, lea vuodđun Sámedikki prinsihppa buot etnikkalaš joavkkuid dássálaga meannudeapmi. Dát mearkkaša dan ahte buot ortnegat ovttaskas joavkkuid várás heaittihuvvojit.

Duodji

Duodji lea mielde bisuheamen sámii kultuvrra ja árbevieruid. Dasto lea duodji deataláš turismaánŋgiruššami sámii guovlluin. Sámediggi háliida bisuhit duoji fágaoahpahusa skuvllas.

Mátkealáhusat

Mátkealáhusat leat deatalaččat bargoadin ja árvoháhkami miehtá riikka, ja erenoamážit doares bealde. Norgga mátkealáhusain lea stuorra vejolašvuohka ahtanuššat, erenoamážit danne go Norggas lea erenoamáš gelddolaš luondu ja kultuvra mii berrešii geasuhit dán áigásaš turistta.

Sámediggi oaivvilda ahte dát ealáhus ollu eanet fertešii boahit ealáhuspolitihkalaš agendai, nu ahte rámmaeavttuid sáhtta buoridit.

Sámiin leat, Sámedikki árvvoštallama mielde, eará ja gelddolaš eavttut minortehtajoavkun go guoská mátkealáhusaide, sin kultuvrrain ja árbevirolaš eallinvugiin. Deataláš lea maiddá ahte mátkealáhusat láchčojuvvojit ja ovddiduvvojit ovdamearkka dihti skohtersafári.

Sámediggi háliida eanet liberála miellaguottu mohtorjohtalussii meahcis dálvit. Geainnut mat eai logejuvvo dálvit, ja boares johtimáđijaid berre sáhtta geavahit skohterlahttun, dasa lassin berre maiddá ásahit eará jođuid gos sáhtta vuojasit. Sámediggi lea ilus go Ovddádusbellodaga ja Olgešbellodaga ráđdehus háliida liberaliseret skohtervuodjima.

Sámedikki vuoruheamit 2014:s

- **Nannet mearkagalvohuksema Norga mátkemihttun, maiddá sámii kultuvra.**
- **Meannudit mátkealáhusa seamma dásis go eará gilvovuđot ealáhusaid.**

AREÁLAT, KULTUVRA JA BIRASGÁHTTEN

Sámediggi háliida dakkár areálageavaheami mii goziha olles álbmoga ja buot ealáhusaid, ja maiddá kulturmuituid.

Beroštupmi vuostálasvuodát leat áiggiid čađa buktán hástalusaid areálaid hálddašeapmái ollu báikkiin. Finnmárkkuopmodat dáláš hámis heaittihuvvo, ja sadjái biddjojuvvo guovlluid hálddašeapmi mas láchččojuvvo eanet báikkálaš álbmotválljen iešstivren. Orgánain mat hálddašit areálaid ii galgga leat láchkageatnegas etnikkalaš ovddastus.

DEARVVAŠVUOHTA, SOSIÁLA JA FUOLAHUS

Sámediggi ii hálit prinsihpalaš vuoduin ásaht sierra bálvalusaid surggiin dearvvašvuohta, sosiála ja fuolahus. Dattetge ferte vuhtii váldit áigeovuodilis duodaštuvvon geriátralaš áššečuolmmaid, nugo giellaváttisvuodaid. Dattetge lea deatalaš doaibmat várrugasat amas ovddiduvvot dearvvašvuođa, sosiála ja fuolahusfálaldagat maid bokte sierra meannudit olbmuid.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

Mearkkašupmi, NSR:a sámediggejoavku, Bargiidbellodat, Olgešbellodat, Árja ja Áarjel-saemiej Gielh, áirras Kirsti Guvsám

Ovttas

7.3.2.6 tabeallas árvaluvvo oktasašárvalusas NSR, NSR- SáB, Árja, BB, Nordkalottfolket, ÅaSG ja Olgešbellodat ahte Ruhta Ovttas prošeaktii lasihuvvo 1 000 000,-. Sámedikki mihttomearri lea ahte buot doaimmaheami galgá departemeantta gokčat áiggi mielde, ja ahte Sámediggi juolluda prošeaktaruđaid.

Mearkkašupmi, Árja áirras Laila Susanne Vars

Lotnolasealáhusat ja sámi meahcegeavaheapmi Sámedikki bušehtas

Sámediggi háliida ahte čielgaseappot oainnusindahkkojuvvojit lotnolasealáhusat ja sámi meahcegeavaheapmi deatalaš kulturguoddin Sámedikki bušehtas.

Sámediggi háliida ahte Sámedikki bušehtas galgá leat sierra kapihtal mii válddaha strategijaid mat nannejit sámi lotnolasealáhusaid, meahcealáhusaid ja sámi meahcegeavaheami, ja vuoruhemiid ja doaibmabijuid mat galget sihkarastit rámmaeavttuid ja riektevuodu daidda.

Lotnolasealáhusat, meahcealáhusat ja sámi árbevirolaš sámi meahcegeavaheapmi leat sámi kultuvrra geađejuolggit, ja dát leat deatalaččat go galgá gáhttet ja ovddidit sámi giela, fievrredeami várás árbemáhtu buolvvaid gaskkas ja ássama várás sámi guovlluin.

Sámediggi háliida čalmmustahttit lotnolasealáhusaid, meahcealáhusaid ja árbevirolaš sámi meahcegeavaheami, ja áigu danne nannet gulahallama daid sámi organisašuvnnaiguin, mat ovddidit sámi lotnolasealáhusdoliid ja meahcegeavaheddjiid beroštusaid. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte Sámediggi čađaha vuđolaš ja ollislaš guorahallama daid Sámedikki doarjjaortnegiin, maid mihttun lea ovddidit ja nannet sámi meahce- ja lotnolasealáhusaid iskan dihtii deivet go doarjjaortnegat olahusjoavkkuid doarvái bures. Dakkár guorahallan dahkkojuvvo ovttas daid organisašuvnnaiguin ja ásašusaiguin, mat barget dan ala ahte ovddidit dáid namuhuvvon ealáhusaid ja árbevirolaš sámi meahcegeavaheami.

Mearkkašupmi, NSR:a sámediggejoavku, Bargiidbellodat, Olgešbellodat ja Áarjel-saemiej Gielh áirras Kirsti Guvsám

Sámi almmolaš čielggadeapmi

Poastta 4.2.4 Sámi almmolaš čielggadeapmi árvaluvvo lávdegotti eanetlogu oktasašárvalusas vuoliduvvot 2 000 000,- til 1 000 000,-. Lea ain Sámedikki oavil ahte prošeakta galgá čadáhuvvot nu go gielladieđáhusas čuožžu.

Mearkkašupmi, Nordkalottfolket áirras Toril B. Kåven

Ealáhusšiehtadus meahccealáhusa várás

Meahccealáhus lea nohkaduvvomin, ja oažžun dihtii posiitiiva ovdáneami, de lea dárbu geavahit váikkuhangaskaomiid dakkaviđe.

Sámediggi bivdá sámediggeráđi árvoštallat ortnegiid mat galget sihkkarastit buriid rámmaid meahccealáhussii.

Meahccealáhussii berrejit gullat meahccealáhusat mat doaimmahuvvojit meahcis, nu go sáivabivdu, murjen, urtasiid čoaggin, gielain bivdin, rievssatbivdu ja mátkeealáhus lotnolasat máhccealáhusain, ja mat gártet eará almmolaš doaibmadoarjjaortnegiid olggobeallái.

Meahccealáhusdoallit eai leat doarvái bures organiserejuvvon dál, juoga mii lea lunddolaš go sii eai leat nu gallis. Danne ferte gulahallat ovttaskas ealáhusdoliin ja ealáhusorganisašuvnnaiguin oktanaga, dassážiigo go olle ealáhus lea buorebut organiserejuvvon.

Dán vuodul bivdá Sámediggi evttohusa ealáhusšiehtadussii meahccealáhusaid várás.

Evttohus 9, áirras Anita P. Ravna, NSR:a sámediggejoavku

Rievdadusevttohus

15.9.1 Oposišuvnna bargoeavttut lasihuvvo 400 000 ruvnnuin.

Poasta 21030 – prošeavttat iežamet hálddus vuoliduvvojit seamma ollu.

Evttohus 10, áirras Ellinor Marita Jáma, Áarjel-saemiej Gïelh, Olgešbellodat, Johttisápmelaččaid listu, Bargiibbellodat ja NSR:a sámediggejoavku

Lassi čuoggát bušehttii:

Kap 7.3.4 “Strategiijat ja dasa gullelaš doaibmabijut”

Ođđa kuvlačuokkis:

Váikkuhit dasa ahte sihkkarastit lullisámi oahppofálaldaga Davvi-Trøndelága allaskuvllas.

Kap 7.4.2 Stipeanda alit ohppui, čuoggás “Vuoruheamit jagis 2014”.

Ođđa kuvlačuokkis:

Bachelor boazodoalus

Evttohus 11, áirras Isak Mathis O. Hætta, Ávjovári Dáloniid listu

Bušeahhta 2014.

1.evttohus:

Sámedikki mielas lea dehálaš bisuhit Guovdageainnu lagasradio doaibmama sámi báikkálaš radion. Sámediggi áigu veahkehit dárbašlaš ekonomalaš doarjagiin 2014 ovddas, nu ahte báikkálaš radio sáhtá nuppástuhtit ja gávdat eará sisaboáđu boahpteáiggis. Evttohusa duogáš lea ahte stáhta lea váldán eret gáibádusa ahte sáddet sámedigilli earret eará P4 ovddas. Viidáseappot áigu Sámediggi váldit bajás ášši sámi sáddagiid birra buohkaide konsešuvdnajuohkima oktavuodas.

2.evttohus:

Meahcásteapmi ja meahcástanealáhusat leat dehálaš árbeguoddit sámi kultuvrras ja eallinmálles. Sámediggi áigu nammadit bargojoavkku mii guorahallá meahcásteami ja meahcástanealáhusaid, nu

ahte sii ožžot buriid evttoiid iežaset doaimmaide. Lávdegottis berrejit buot joavkkut leat ovddastuvvon, bargu čađahuvvo 2014:s.

3. evttohus:

Sámediggi áigu ruhtadit dárbbaslaš ekonomalaš doarjaga meahcástanorganisašuvdnii.

4.evttohus:

Sámediggi áigu hábmēt árvalusa ealáhusšiehtadussii gaskal Sámedikki ja meahcástanealáhusa 2014:s

5.evttohus:

Sámediggi háliida ahte meahcásteapmi lea áŋgiruššansuorgi váikkuhangaskaomiid geavaheamis.

6. evttohus:

Sámediggi áigu ruhtadit dárbbaslaččat organisašuvnnaid nu go Tapt skolegang ja USKAV vai sii sáhttet mannat diggái stáhta vuostá, gos čielggaduvvo ovttaskas olbmo buhtadeapmi dan ovddas go lea massán skuvlavázzima.

7. evttohus:

Sámediggi oaidná dárbbu ásahtit rusttega viidásetbuvttadeapmái ja vuostáiváldimii meahcástanbuktagiin, ja áigu geavahit ekonomalaš váikkuhangaskaomiid dákkár rusttega ásaheapmái.

8. evttohus:

Sámediggi áigu veahkehit ásahtit ovdánahttinguovddáža árbevirolaš meahcásteami ja meahcástanealáhusaid várás Guovdageidnui. Sámedikki mielas lea dehálaš vára váldit ja ovdánahttit meahcásteami sámi guovlluin.

Njulgen áirasis Kirsti Guvsam, NSR:

Rievdadus 3. Evttohusas plána- ja finánsalávdegottis, 1. Teakstaoasi 2.2. Giella sihkkojuvvo.

Njulgen áirasis Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket:

Nordkalottfolket 7. evttohus:

Oasseevttohus 4, Ođđa oassemihttomeriid vuolde, 3 strategiijat "Juoga infrastrukturdoaimbaidju" rievdaduvvo dánin: "Infrastrukturadoaimbaidjut mat nannejit meahcceealáhusaid".

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 8 hilgojuvvui 36 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 11:
 - Vuosttaš oassi mearriduvvui 37 jienain 2 jiena vuostá.
 - Nubbi oassi hilgojuvvui 31 jienain. 8 jienastedje beali.
 - Goalmmát oassi hilgojuvvui 28 jienain. 11 jienastedje beali.
 - Njealját oassi hilgojuvvui 30 jienain. 9 jienastedje beali.
 - Viđát oassi hilgojuvvui 30 jienain. 9 jienastedje beali.
 - Guđát oassi hilgojuvvui 33 jienain. 6 jienastedje beali.
 - Čihččet oassi hilgojuvvui 30 jienain. 9 jienastedje beali.
 - Gávccát oassi hilgojuvvui 30 jienain. 9 jienastedje beali.
- Evttohus 7 hilgojuvvui 34 jienain. 5 jienastedje beali.
- Evttohus 9 mearriduvvui 37 jienain 2 jiena vuostá.
- Evttohus 4 hilgojuvvui 20 jienain. 19 jienastedje beali.
- Evttohus 6 hilgojuvvui 24 jienain. 15 jienastedje beali.
- Evttohus 10 mearriduvvui 37 jienain 2 jiena vuostá.

- Evttohus 1 mearriduvvui 37 jienain 2 jiena vuostá.
- Evttohus 2 mearriduvvui 37 jienain 2 jiena vuostá.
- Evttohus 3 mearriduvvui 37 jienain 2 jiena vuostá.
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 34 jienain 5 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Kirsti Guvsám, áššejođiheaddji	Toril Bakken Kåven
		Ronny Wilhelmsen
	Kirsti Guvsám	
2	Knut Store	Aud Marthinsen
		Kirsti Guvsám
	Knut Store	
3	Christina Henriksen	Toril Bakken Kåven
	Christina Henriksen	
4	Láilá Susanne Vars	
5	Marit Kirsten Anti Gaup	Kirsti Guvsám
		Per Andersen Bæhr
	Marit Kirsten Anti Gaup	
6	Isak Mathis O. Hætta	Toril Bakken Kåven
		Kirsti Guvsám
		Johan Vasara
	Isak Mathis O. Hætta	
7	Aud Marthinsen	Piera Heaika Muotka
		Johan Vasara
		Kirsti Guvsám
	Aud Marthinsen	
8	Piera Heaika Muotka	Láilá Susanne Vars
9	Toril Bakken Kåven	Kirsti Guvsám
		Per Andersen Bæhr
		Isak Mathis O. Hætta
	Toril Bakken Kåven	
10	Inger Elin Utsi	Mariann Wollmann Magga
	Inger Elin Utsi	
11	Láilá Susanne Vars	Kirsti Guvsám
	Láilá Susanne Vars	
12	Ronny Wilhelmsen	Christina Henriksen
	Ronny Wilhelmsen	
13	Laila Nystad	
14	Malin Kristina S. Wilks	Piera Heaika Muotka
15	Ellinor Marita Jåma	Láilá Susanne Vars
		Mariann Wollmann Magga
		Nora Marie Bransfjell
	Ellinor Marita Jåma	
16	Piera Heaika Muotka	
17	Sandra Márjá West	
18	Ellen Kristina Saba	Kirsti Guvsám

19	Nora Marie Bransfjell	
20	Knut Store	Beaska Niillas
	Knut Store	
21	Tor Gunnar Nystad	
22	Christina Henriksen	
23	Per Andersen Bæhr	
24	Ann-Mari Thomassen	Inger Elin Utsi
25	Ronny Wilhelmsen	
	Toril Bakken Kåven, čoahkkinnortnegii	
26	Kirsti Guvsám	
27	Per Andersen Bæhr	
	Ronny Wilhelmsen, čoahkkinnortnegii	
	Toril Bakken Kåven, čoahkkinnortnegii	
	Lars Filip Paulsen, čoahkkinnortnegii	
	Láilá Susanne Vars, čoahkkinnortnegii	
	Marie Therese Nordsletta Aslaksen, čoahkkinnortnegii	
	Toril Bakken Kåven, čoahkkinnortnegii	
	Toril Bakken Kåven, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

1 Álggahus

Sámediggi lea sápmelaččaid álbmotválljejuvvon orgána Norggas.39 áirasa välljejuvvojit sápmelaččaid, sápmelaččaid gaskka juohke 4 jagi. Maŋimus válga lei 2013:s. Sámedikki bušeahhta lea huksejuvvon juolludemiid nala maid ráđđehus juolluda stáhtabušeahhtas ja mii láidesta Sámedikki doaimmaid bušeahttajagis. Sámediggi rahčá beassat duohta šiehtadallansadjái ráđđehusain bajit ekonomalaš rámmaid birra iežas doaimmaheapmái.

Sámedikki bušeahhta muitala makkár politihkalaš geainnu mii háliidit ahte Sámediggi galgá čuovvut. Sámediggi áigu vuoruhit nu ahte lea vejolaš čadahit doaimbajuid maid mii oavvildit leat dárbbaslaččat sihkkarastit sámi beroštumiid. Árvalus lea huksejuvvon juolludemiid nala maid ráđđehus juolluda Sámediggái, ja das leat maid láidesteamit juolludemuide maidda guovddáš eiseválddiin leat láidesteamit.

Sámediggi galgá leat vuosttažin dahkat premissaid nu ahte sáhtta láchit dili sápmelaččaide vai sáhttet sihkkarastit ja ovdánahttit iežaset giela, iežaset kultuvrra, ja servodateallima. Sámediggi áigu sihkkarastit ahte Sámediggi lea sámi álbmoga várás. Iežamet barggu čađa áigut mii dustet ja vára váldit buot sápmelaččain. Bargu galgá čadahuvvot rahpasit, gulahallama bokte sámi servodagaiguin ja gulahallama bokte eará álbmotválljejuvvon orgánaiguin ja eiseválddiiguin.

Sámedikki doaimmaheapmi lea viiddis ja das leat mánnga hálldašanoavddasvástádusa, earret eará Sámediggeválggaide, ekonomalaš doarjagiid juogadeapmi mat bohtet Stuoradikkis, vuodđoskuvlla oahppoplánain osiid mearrideapmi ja sámi kulturmuittuid hálldašeapmi kulturmuittolága ektui.

Sápmelaččat leat álgoálbmogat njealji riikkas. Oktavuodas sápmelaččaid gaska riikkarájáid rastá lea vealtameahtun mearkkašupmi árbevieruid sealluheamis ja sámi oktavuoda ja girjái vuoda ovddideamis. Sámediggi áigu rahčat nannet dán ovttasbarggu riikkarájáid rastá Sámi Parlamentáralaš ráđi bokte.

Lea dehálaš ahte álgoálbmotmihttu vuhtiiváldojuvvo našunála ja riikkaidgaskasaš forain. Dán jagi lágida ON máilmmikonferánssa álgoálbmogiidda. Sámedikkis leat vuordámušat dása ja mii áigut iežamet ládje váikkuhit dasa ahte dat buorit bohtosat globála ráhkkanahtti álgoálbmotkonferánssas mii lágiduvvui Áлттás 2013:s, viidásetfievrriduvvojit ja čuovvoluvvojit sihkkarastindihti doaimmalaš sajusteami olmmošvuoigatvuodain ja álgoálbmotvuoigatvuodain boahtteáiggis.

Norgga stáhta lea álgoálggus huksejuvvon guovtti álbmoga eatnamii, sápmelaččaid ja dážaid. Dát mielddisbukta ahte sámi gielas ja kultuvrras galget leat seamma ovdánahttinvejolašvuodát ja suddjen seamma dásis go dáža gielas ja kultuvrras leat. Jus galgá sáhttit duohtandahkat iešstivrejumi sápmelaččaide, de fertet mii sihkkarastit materiálalaš vuoigatvuodavuodu sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii. Álbmotrievtti bokte lea Norgga eiseválddiin geatnegasvuohta konsulteret sápmelaččaiguin áššiid birra mat gusket sámi servodahkii. Sámedikkis lea maid oktavuodha Norgga stáhtain gulahallančoahkkimiid bokte ja čoahkkimiid bokte ovttaskas áššiid birra. Sámediggi lea guhkit áiggi bargan oažžut áigái bargovugiid bušeahhtakonsulteremii. Dát lea ášši mii ferte čielgaduvtot jođánepmosit.

Dásseárvu ja ovttađassásašvuohta leat vuodđun sámedikki doaimmaheamis. Sámediggi galgá láchit dili nu ahte sihke nissonat ja dievddut buot agiin leat ovttađassásaš bealit sámi servodagas. Ii oktage galgga vealahuvvot iežas etnalašvuoda, našunála álgovuolggasaji, čearddalašvuoda, liikeivnni, giela, oskku, eallinoainnu dahje seksualálaš sojuid dihti.

2 Váldosisdoallu

2.1 Álggahus

Sámediggi áshuvvui dainna ulbmiliin ahte sihkkarastit sápmelaččat galge oažžut dásseárvosaš meannudeami. Sámegiella ja sámi kultuvra adnojuvvojit álgovuolggalažžan Norggas ja danne lea sápmelaččain vuoigatvuodha oažžut seamma suodjalusa ja ovdáneami go dárogiella ja dáža kultuvra. Sámediggi galgá leat ovddimus eaktudeaddjin láchimis dasa ahte sápmelaččat besset gáhttet ja ovddidit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi áigu sihkkarastit dakkár Sámedikki mii lea sámi álbmoga várás. Bargumet bokte mii áigut vuhtiiváldit ja fuolahit buot sápmelaččaid. Bargu galgá dahkkojuvvtot rahpasit, gulahaladettiin sámi servodagaiguin ja gulahaladettiin eará álbmotválljen orgánaiguin ja eiseválddiiguin.

Sámedikki bušeahtta čájeha dan politihkalaš háltti maid mii háliidit čuovvut. Bušeahtta lea maid min doaibmaplána bušeahttajahká. Evttohus lea vuodđuduvvon daidda juolludemiide maid ráđđehus addá Sámediggái, ja maidái daidda juolludemiide maidda guovddáš eiseválddit leat bidjan čanastagaid.

2.2 Giella

Sámedikkis galgá 2014:s leat nannosit ja čielgasit áŋgiruššan sámi gillii.

Sámiid riekti oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela, leat vuđolaš vuoigatvuodát, mat vuos eai leat duohtandahkkon ollu sápmelaččaid ektui. Ollu sápmelaččain lea leamaš dárogiella eatnigiellan mánnggaid buolvvaid čađa. Lea hástaleaddji movttiidahttit dán joavkku aktiivvalaččat oahppat

sámegiela. Sámedikki mielas lea dárbu ahte eiseválddit, rámmaeavttut ja ovddasvástádusjuohku sámi gillii čielggaduvvojit. 2014:s áigu Sámediggi ásahit lávdegotti man bargun galgá leat čielggadit ja buktit evttohusaid movt sáhtta buoridit lágaid, ovddasvástádus-, bearráigeahččo- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuodadili sámi gielas. Lávdegoddi galgá maid guorahallat galgá go ásahuvvot áittardeaddjiorgána sámi giela hárrái.

Giellagelbbolašvuoda olahit lea stuora hástalus buot servodatsurggiin. Dát oidno erenoamážit oahpahussuorggis, dearvvašvuodasuorggis ja riektevuogádagas. Sámediggi áigu rahčat lasihit rekruterema sámegiela olbmui, ja dan sivas lasihan stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla sámegiela ovdánahttimis. Giellaguovddážit leat dehálaš ja beaktilis ovttasbargoguoimmit Sámedikkis vai sáhtta čadahit giellapolitiikka. Giellaguovddážiid hástalusat leat go váilot einnostahtti rámmaeavttut. Sámediggi áigu dan sivas lasihit doarjagiid sámi giellaguovddážiidda 2014:s.

2.3 Kultuvra

Sámedikki ovddasvástádus sámi dáidaga ovddideamis lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostanvejola rámmaeavttut iežas doibmii. Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaskasaš dáiddáršiehtadus lea ásahuvvon dan várás ahte ovttas dáiddáriiguin bargat vuoruhemiiguin mat nannejit sámi dáidaga. Sámediggi lea nannen dáiddáršiehtadusa áŋgiruššan várás sámi dáidagiin.

Sámi girjjálašvuolta lea sihke kultur- ja gielladoaimbidju. Sámediggi áigu movttiidahttit eanebuid almmuhit girjjiid. Danne mii leat várren ruđaid prošehtii man ulbmil lea rekrutteret čállid geat čallet sámegillii.

Sámi ásahusat leat deatalaš oassálastit ja ovttasbargoguoimmit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis. Sámediggi addá doarjagiid ollu iešguđetlágan ásahusaide, mat juohke okta iežas vugiin lea mielde váikkuheamen dasa ahte mii beassat muosáhit sámi dáidaga ja kultuvrra. Sámediggi lea dán jagi bušehtas erenoamážit háliidan lasihit doarjaga daidda ásahusaide maid mii vuordit bohtet odđa visttit, dakkár go Saemien Sijte ja Beavváš Sámi Našunálateáhter, go mii háliidit doarjut daid organisašuvnnaid doaimmaid.

Sámi prentosat leat mielde nannemin sámi mediafálaldaga ja nu dat leat buorit gielladoaimbidju. Daerpies Dierie/Lullisámi girkobláđđi lea áidna preanttus lullisámegillii. Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte bláđđi sáhtta viidáseappot ovddiduvvo ja danne mii lasihit doarjaga bláđđái.

2.4 Girjeráđju

Girjeráđju ja sámi girjebusset leat deatalaš gáldut sámi gillii, kultuvrrii ja historjái. Sámedikki girjeráđju galgá leat dakkár girjeráđju mii nanne ja ovddida girjeráđjofálaldaga sámi álbmogii. Sámediggi addá dál njuolgo doarjaga gávccii sámi girjebussii. Ulbmil doarjagiin lea addit buriid ja álkes olahahtti sámi girjeráđjobálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

2.5 Máhttu

Sámediggi áigu nannet mánáidgárddiid nu ahte dat sáhttet sihkarastit buriid bajásšaddaneavttuid kvalitatiivva buori sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi oaidná maid dárbbu doarjut giellalávgunmánáidgárddiid ja áigu erenoamážit áŋgiruššat geahččaluvvon ja doaimbi modeallaid váldit sisa guovttegielatoahpussii oassin sámi mánáidgárdefálaldaga buorideamis. Sámediggi lasihan doarjaga sámi mánáidgárdefálaldahkii. Dan doarjjaortnegis vuoruhuvvojit eará “hupmanpáhkat” pedagogaš veahkkeneavvun mánáidgárdái.

Dálá servodahkii mearkaša hui ollu sáhttit duođastit, viidáseappot fievrridit ja gáhttet sámi árbedieđu boahhte buolvvaide. Danne mii áigut joatkit ja lasihit doarjaga árbedihtui ja meahcásteapmái vuodđoskuvllas, mii lea leamaš hui bivnuhit ohcanvuđot ortnet.

Oahpaheddjiin, skuvlajodiheddjiin ja skuvlaeaggádiin dakkár skuvllain main lea sámi oahppofálaldat, maid fertejit leat arenat ovddidanbargui ja gelbbolašvuodajuogadeapmái. Sámi oahpaheaddjifierpmádat áhahuvvui 2013:s dán várás. Sámediggi doarju dán fierpmádaga ásaheami dán jagi bušehtas.

Sámi servodat dárbbáša fágaolbmuid geain lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras. Seammás lea stuorra gilvu daid studeanttaid alde, geain lea dakkár máhttu. Sámediggi váikkuha alit oahpu stipeanddaid bokte dasa ahte studeanttat váldet sámi alit oahpu ja ahte studeanttat geain lea sámi giellagelbbolašvuolta, váldet alit oahpu. Gulahaladettiin ovddasvástideaddji departemeanttain ja iešguđet forain oassálastima bokte Sámediggi bargá dan ala ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde alit ohppui ja dutkamii.

2.6 Dearvvašvuolta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuolta- ja sosiálapolitihka mihttomearri lea ahte sámi álbmogis galgá leat dásseárvosaš dearvvašvuolta- ja sosiálabálvalus, seamma láhkai go álbmogis muđui ge. Eaktun dán mihttomearri sihkkarastimii lea máhttu ja gelbbolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin. Danne mii bargat dan oččodit gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimus dási eiseválddiiguin ja eará oassálastiiguin.

Sámi mánáin lea vuoigatvuoddat mat bohte ovdan Norgga lágain ja riikkaidgaskasaš soahpamušain. Dát nannejit sámi mánáid vuoigatvuolta beassat geavahit iežaset kultuvrra, giela ja oskku. Sámediggi bargá dan ala ahte sámi mánáid giella ja kultuvra gáhttejuvvo go sii leat almmolašvuolta fuolahusas.

Sámediggi áigu bidjat stuorát fuomášumi humána biologalaš ávdnasiid hálddašepmái ja geavaheapmái, ja áigu bargat dan ala ahte sámi álbmoga vuoigatvuoddat fuolahuvvojit dán bárggus.

2.7 Areálat ja biras

Resursaguovllut, luonddušláddjiivuohta, kulturmuittut ja kultureanandagat leat deatalaččat sámi ávnnaslaš kulturvuodđosi. Danne lea areálaid, luondduriggodagaid ja luonddušláddjiivuohta hálddašepmi ja mo mii vuhtiiváldit dálkkádatrivedamiid deatalaš sámi kultuvrra ja servodateallima gáhttemii ja ovddideapmái.

Sámedikki barggus areála- ja birasáššiguin áigu Sámediggi deattuhit dan ahte sihkkarastojuvvo sámi oassálastin sámi guovlluid luondduriggodagaid geavaheami, hálddašepmi ja gáhttema oktavuodas.

2.8 Kulturmuittosuođjalus

Kulturmuittuid sihkkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi mii doppe lea, lea deatalaš dasa ahte sihkkarastit sámi kultuvrra ja dan fievrridit viidáseappot. Sámediggi eaggáduššá kulturbirrasa, Nuortalaš siidda, Njávdamis. 2014:s mii áigut nannet ja ovddidit dán áidnalunddot birrasa.

Sámi kulturmuittosuođjalusas dárbbášuvvojit min mielas mánga prinsihpalaš čielggadeamit sámi kulturmuittuid hálddašepmi oktavuodas. Earret eará ii leat Sámedikki rolla kulturmuittosuođjalusas formálalaččat čielggaduvvon ja eahpečielga ráfáiduhittinrádjá sáhtta guhkit áiggi vuollái buvttihit váttisvuodaid hálddašepmi dáfus.

2.9 Ealáhusat

Sámediggi rahčá háhkat nana ja mánggabelat ealáhusaid mat leat huksejuvvon sámi kultuvrra, luonddu ja birra nala, ja mat atnet dain ávvira, ja šaddet vuodđun ealli báikegottiide gos olbmot háliidit orrut.

Meahcásteapmi lea dehálaš oassi sámi ealáhusain. Sámediggi sávvá eanet profeshunála doaimmaheddjiid meahcásteamis. Dán háliida vai gelbbolašvuohta lassánivččii ja buvttadanovddideami ja ođasmahttima dihtii.

Kulturealáhusat leat stuora ángiruššansuorgi ealáhusain 2014:s. Mii háliidit lasihit profeshunalitehta ja gelbbolašvuođa kulturealáhusain ja ásahuvvon fierpmádagain kulturealáhusbargiid váste. Mii háliidit maid ovddidit gánnáhahttivuođa kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.

Sámediggi áigu maid buoridit ovttasbarggu ja rámmaeavttuid soames suohkaniiguin.

2.10 Regionála ovddideapmi

Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadusat Finnmárkku fylkkagielddain, Romssa fylkkasuohkaniin, Nordlándda fylkkasuohkaniin, ja lullisámeguovlu (Nordlándda, Davvi- ja Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku) fylkkasuohkaniiguin. 2013:s vuolláičállojuvvui ovttasbargošiehtadus Romssa suohkaniin. Sámediggi áigu 2014:s oččodit ovttasbargošiehtadusa Áltá suohkaniin. Sámediggi áigu aktiivvalaččat čuovvolit ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Sámediggi áigu maid viidásetfievrridit ovttasbarggu mii lea álggahuvvon Oslo suohkaniin jahkásaš ovttasbargočoahkkimiid bokte gávpotráđiin, main lea erenoamáš fokus sámi mánáide, nuoraide ja vuorrasit olbmuide.

2.11 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte álgoálbmotdimenšuvdna fuolahuvvo nationála ja riikkaidgaskasaš forain ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiid, ovddiduvvojit sihke siriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Áltá 2013 konkrehta čuovvoleapmin áigu Sámediggi leat mielde váikkuheamen ahte máilmmiviidosas koordinerenjoavku sáhtá čadahit iežas bargamušaid ON álgoálbmot máilmmikonferánssa ektui 2014:s.

Sámi dásseárvoorganisašuvnnat leat rájáiđrasttideaddji organisašuvnnat. Addin dihtii organisašuvnnaide eanet einnostañvejolaš rámmaeavttut áigu Sámediggi 2014:s addit bistevaš doaibmadoarjaga dáid organisašuvnnaide.

3 Rámmaeavttut

3.1 Árvovuodđu

Sápmelaččat leat okta álbmot, geain lea iežaset giella, kultuvra ja historjá. Mis lea dáid dihtii riekti iešmearrideapmái ja riekti ovdánahttit iežamet kultuvrra, iežamet giela ja servodaga. Sámediggi áigu buoridit ja ovddidit sámi servodagaid mat leat huksejuvvon sámi árvvuid nala. Sámi árvvut oaivvilduvvojit dán oktavuodas miellaguottut ja ipmárdus mat leat vuodđun min vuoruhemiide ja välljemiidda, ja mat sáhttet ipmirduvvot oktasažžan sámi servodagaide.

Sámedikki mielas galget sápmelaččat ieža beassat hálldašit vássánaiggi, stivret dálá áiggi ja hábmet boahtteáiggi iežamet eavttuid mielde. Dát riekti mearkkaša maid ahte mis ovttas earáiguin lea ovddasvástádus sihkarastit ovtadássásašvuođa, solidaritehta ja ráfálaš ovttaseallima olbmuid ja olmmošjoavkkuid gaskka.

Bušeahhtabarggus lea maid áigeguovdil geassit ovdan árvvuid nu go sámi giella, kultuvra ja árvvusatnin iežas ja eará kultuvrrain, ja ovttasbargu ja solidaritehta. Bušeahhtabargguid ja politihka bokte sáhtá Sámediggi láchit dili sámiide vai sii ieža sáhttet ovddidit iežaset identitehta ja identitehtaipmárdusa.

Vuodđojurdda Sámedikki ceavzimis lea háhkat ovttadássásašvuoda beroškeahttá etnalaš gullelašvuoda demokrátalaš vuogádaga mielde.

Sámediggi háliida mánggabealat ja ceavzilis servodagaid. Danne galgá Sámediggi leat mielde ovddideamen ja nannemin sámi giela, kultuvrra ja ealahusaid, ovddidit sámi beroštumiid go dat lea guoskevaš, ja bealuštit sámi beroštumiid go dat leat vuostálagaid eará beroštumiiguin.

Buot olbmui lea eatnigiella vuđolaš árvu ieš alddis, maid ii dárbbas eará áššiin bealuštit. Eatnigiela čađa definerejuvvo kultuvra ja ovttaskas olbmo gullelašvuoha dasa. Sámi giella čatná sámi álbmoga oktii, beroškeahttá sáhtta go olmmoš geavahit giela aktiivvalaččat vai ii. Sámi giela ipmárdus oktasaš árbin ja oktasaš árvun lea vuodđun das ahte defineret sámi oktasašvuoda. Sámi kultuvra ja giella nannejit oktiigullelašvuoda ja identitehta ja buvttadit gullelašvuoda sámivuhtii. Čielga giellapolitiikka ja aktiivvalaš kultuvra leat vuđolaš árvvut vai sáhtta ovddidit ja nannet sámivuoda.

Sámediggi deattuha ahte gudneángerivuodain oažžut eanet iešmearrideami čuovvu maiddái ovddasvástáduš iežas boahhteáiggis. Dat mearkkaša ahte mii leat geatnegahttojuvvon gáhttet daid vejolašvuodaid mat leat min rikkis gielas ja kulturárbbis ja dain guovlluin gos mii ássat. Dakkár áiggis mas lea stuorra beroštupmi ovddidit davveguovlluid, berre min gullelašvuoha árbevirolaš sámi ássanguovlluide dagahit min ovddasvástideaddji ovttasbargoguoibmin dan ovdáneamis mii dáhpáhuvá davvin. Sámediggi háliida ahte álgoálbmogiid árbediehtu lea mielde politihkkaovddideamis sihke nationála dásis ja rádjerastideaddji perspektiivvas.

Iežas duogáža ja iežas kultuvrra árvvusatnin lea buohkaid vuodđoárvu. Sámediggi galgá leat mielde váikkuheamen dasa ahte sámi servodaga árvvut árvvusadnojuvvojit. Riikkarájáid rastásaš oktiigullelašvuoha lea árvun ja ággan Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui, erenoamážit oktiigullelašvuoha eará álgoálbmogiiguin.

3.2 Sámedikki ekonomalaš rámmaeavttut

2014:s juolluduvvui 886 miljon ruvnnu sámi áigumušaide stáhtabušehta bokte. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálddašii 401 miljon ruvnnu dán juolludeamis. Sámedikkis ii leat mielmearrideapmi ii sturrodagas ii ge juohkimis ruđain mat bohtet stáhtabušehtas sámi áigumušaide. Dán ferte atnit duođalaš sisabahkkemin dan iešmearrideapmái mii sámiiin berrešii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid vuodul.

Stuorradiggi lea Sámeálbmotfondii várren 75 miljon ruvnnu oktasaš buhtadussan daid vahágiid ja dan vearrivuoda ovddas maid dáruiduhttinpolitiikka lea dagahan sámi álbmogii. Sámeálbmotfoanda mearkkaša ollu sámi álbmogii, ja dán foandda juolludemiid bohtosat berrešedje almmuhuvvot almmolašvuhtii.

Sámediggái ii gusto bruttobušeterenprinsihppa ja dat Sámedikki ekonomiijahálddašeami váldoinstruksa galgá čuvvojuvvo, maid Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea mearridan, geahča Sámelága § 2 -1, 3.lađđasa. Dat mearkkaša ahte stáhta ekonomiijanjuolggadusat ja mearrádušat ekonomiijastivrema birra stáhtas, maiddái gustojit Sámediggái.

3.2.1 Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabella 3.2.1 Juolludusat departemeanttain (1000 ru)

Cilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	% erohus
Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodep. - OHD	233 650	259 460	259 460	265 540	6 080	2,3 %
Olgoriikadepartemeanta - OD	0	650	0	0	0	-
Máhttodepartemeanta - MD	36 518	37 723	37 723	39 043	1 320	3,5 %
Máhttodepartemeanta - MD	14 179	14 647	14 647	15 160	513	3,5 %
Birasgáhttendepartemeanta - BD	3 093	3 195	3 195	3 307	112	3,5 %
Kulturdepartemeanta - KD	70 379	72 702	72 702	77 202	4 500	6,2 %
Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	5 800	6 036	6 036	5 247	-789	-13,1 %
Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindep. - MDD	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
EBD	4 000	6 000	6 000	6 000	0	0,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	368 619	401 413	400 763	412 499	11 736	2,9 %
Sámeálbmotfoanda	5730	2536	2536	5000	2464	97,2 %
Juolluduvvon buohkanassii	374 349	403 949	403 299	417 499	14 200	3,5 %

Sámedikki ollislaš bušehttarámma lea lasihuvvon 14 200 000 ruvnnuin Sámedikki 2013 reviderejuvvon bušehta ektui ja juohkása ná:

- 2 550 000 ru sámi kultuvrii ja gielladoaimbajuide.
- 11 650 000 ru dahje 2,9 % bálkka- ja haddegoargnumii.

Stuorradiggi lea juolludan 75 miljon ru Sámeálbmotfondii. 2014 rájes geavahuvvojit dábbalaš, jahkásaš juolludeamit reantomodealla sadjái. 2014 várás juolluduvvo 5 miljon ru. Jahkásaš juolludeapmi bušehtas dahkkojuvvo válgáigodaga vuoruhemiid ja áŋgiruššansurggiid mearrádusaid vuodul.

31.12.2012 muttus leat Sámeálbmotfoandda sestojuvvon reanttut 10 482 308 ru.

Jahkái 2014 várrejuvvo 7 800 000 ru Sámeálbmotfoandda jahkásaš juolludeamis ja sestojuvvon reanttuin, juogaduvvon čuoovvovaš kapihttaliidda:

- 1 000 000 ru hupmansyntesii, kap. 4.3.2.
- 1 000 000 ru sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseremii, kap. 4.3.2.
- 1 700 000 ru giellaproševttaide, kap. 4.4.4.
- 1 450 000 ru girjjálašvuhtii, kap. 5.3.
- 500 000 ru prošehtii man ulbmil lea rekrutteret čáliid geat čállet sámegillii, kap. 5.3.
- 1 000 000 ru árbedihtui ja sámi meahcásteapmái vuodđoskuvllas, kap. 7.3.1.
- 650 000 ru árbedieđu systemáhtalaš kártemii, kap. 7.4.4.
- 500 000 ru stipeanddaide alitohppui, kap. 7.4.1.

Boazodoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 2 000 000 ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassealáhusaide.

Eanadoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 4 000 000 ru mii galgá geavahuvvot ealáhusdoaimmaide eanadoalus.

3.2.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuogadus

Tabealla 3.2.2. Čoahkketabealla - Sámedikki boađut ja golut buohkanassii
(1000 ru)

	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	368 619	401 413	400 763	412 499	11 736	2,9 %
Departemeanttaid juolludusat	2 536	2 536	2 536	5 000	2 464	97,2 %
Sámeáibmot foonda reanttuid álgaheapmi	3 194	4 749	4 749	2 800	-1 949	-41,0 %
Doaibmaboáduid submi	374 349	408 698	408 048	420 299	12 251	3,0 %
Váikkuhangaskaoomit						
Váikkuhangaskaoomit	245 463	274 525	279 775	285 860	6 085	2,2 %
Váikkuhangaskaomiid submi	245 463	274 525	279 775	285 860	6 085	2,2 %
Doaibmab. submi - váikkuhangaskaoomit	128 886	134 173	128 273	134 439	6 166	4,8 %
DOAIBMAGOLUT						
Politiikkalaš dási doaibma	31 440	34 673	34 423	31 067	-3 356	-9,7 %
Hálddahusa doaibma	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %
Doaibmagoluid submi	125 880	132 673	132 681	134 439	1 758	1,3 %
DOAIBMABOÁÐUS	3 006	1 500	-4 408	0	4 408	-100,0 %
JAHKEBOÁÐUS	3 006	1 500	-4 408	0	4 408	-100,0 %

3.2.3 Váikkuhangaskaoomit

Sámediggi juogada čuovvovaččat váikkuhangaskaomiid váldopoasttaide 2014:

Tabealla 3.2.3 Čoahkketabealla váikkuhangaskaoomit
(i 1000 kr)

Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Juogad. %	Erohus 14 - Rev 13	% erohus
Giella	65 486	74 615	76 565	80 965	28,3 %	4 400	5,7 %
Kultuvra	91 772	92 602	94 452	102 568	35,9 %	8 116	8,6 %
Girjerádjju	7 184	8 455	8 455	8 711	3,0 %	256	3,0 %
Máhttu	36 129	40 680	41 680	39 653	13,9 %	-2 027	-4,9 %
Dearvvašvuotta ja sosiála	3 507	3 981	3 631	3 531	1,2 %	-100	-2,8 %
Areálat ja biras	1 000	1 500	2 000	2 000	0,7 %	0	0,0 %
Kulturmuutosuodjalus	3 764	2 650	2 650	2 900	1,0 %	250	9,4 %
Ealáhus	23 499	35 432	35 082	37 684	13,2 %	2 602	7,4 %
Regiovdnaovddideapmi	6 163	3 000	3 000	2 500	0,9 %	-500	-16,7 %
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	1 250	6 708	7 758	1 796	0,6 %	-5 962	-76,8 %
Eará doaibmabijjut	5 709	4 902	4 502	3 552	1,2 %	-950	-21,1 %
Submi	245 463	274 525	279 775	285 860	100,0 %	6 085	2,2 %

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat fas dárkileappot čilgejuvvon kapihttaliin 4 – 14.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet njuolggodoarjagat organisašuvnnaide ja ášahusaide, iešguđege ohcanvuđot doarjjaortnegat ja doarjagat mat leat muddejuvvon šiehtadusaid bokte ja prošeavttat iežamet hálldus.

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat geatnegahttet Sámedikki fuolahit dan ahte doarjagat hálldašuvvojit ulbmillaččat ja beaktilis vugiin. Diesa gullá maid geatnegasvuohta bearráigeahččat ja gávnnahtit ortnegiid maiguin duđaštít ruđaid geavaheami dohkálaččat.

3.2.4 Njuolggodoarjagat

Lagabui daid ovttaskas ortnegiid birra mat juolluduvvojit njuolggá Sámedikki bušehta bokte, oainnát Sámedikki njuolggodoarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus seamma fágakapihttalis geavahit eará láhkai njuolggodoarjagiid mat eai leat geavahuvvon ja njuolggodoarjagiid mat leat gessojuvvon ruovttoluotta Sámediggeráđđi galgá bušehttajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

3.2.5 Ohcanvuđot doarjagat

Sámedikki bušehta ohcanvuđot doarjagiid ovttaskas ortnegat leat lagabui čilgejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20% dain ruđain mat leat várrejuvvon bušehtas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide maid dievasčoahkkinjodihangoddi hálldaša, Sámeálbmotfondii ja doaibmagoluide. Sámediggeráđđi galgá bušehttajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

Sámediggeráđis lea fápmudus čadahit dárbblaš rievdadusaid ohcanáigemeeriin.

Sámedikki doarjjaássiid váiddagoddi lea sámediggeráđi dahkan mearrádusaid váiddaorgána dahje dan orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Sámedikki doarjjaássiid váiddagoddi lea dievasčoahkkingotti dahkan mearrádusaid váiddaorgána.

3.2.6 Lágat ja šiehtadusat – ekonomalaš rámmaeavttut

3.2.6.1 EØS- njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea šiehtadus gaskal Norgga, Islánda ja Liechtensteinna nuppi bealis ja EU-riikkaid ja Eurohpá searvevuđa nuppi bealis. EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EU siskkit márkaniid. EEO-šiehtadusa ulbmil lea nannet beliid gaskasaš gávppašemi ja ekonomalaš čatnasemiid oktasaš gilvoeavttuiguin ja oktasaš njuolggadusaid čadahemiin. EEO-láhka čadaha Norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará stáhtadoarjjanjuolggadusaid. Stáhtadoarjjanjuolggadusat lea dat seammá Norggas go EU:s.

Go Norga lea searvan EEO-šiehtadussii, de lea Norga dohkkehan vissis ráddjemiid nationála politihka hábmemis, nu go stáhtadoarjjasuorggis ja guovlopolitihka suorggis. EEO-šiehtadus ii atte vejolašvuđa spiehkastit stáhtadoarjjanjuolggadusain go guoská doarjagiidda ovddidit sámi dahje eará álgoálbmogiid beroštusaid.

Go stáhtadoarjja sáhtá headuštít márkaniid ja nu váikkuhit EEO-guovllu ovtasdoaibmamii, de lea stáhtadoarjja dábálaččat gildojuvvon, muhto doppe leat mánga spiehkastaga mat suvvet dakkár doarjagiid, mat ovddidit servodatlaš ja politihkalaš ulbmiliid. Sámedikki doarjjaortnegat leat hábmejuvvon nu ahte dat guorrasit EEO-njuolggadusaide.

3.2.6.2 Váldošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan váldošiehtadusa sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin mat ovddastuvvojit Sámi dáiddárráđi bokte. Ulbmilin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima ja láchit diliid sámi girjjálašvuođa, musihka, dánsuma, teáhtera, filmma, govvadáidaga ja dáiddaduoji dahkamii ja gaskkusteapmái. Dáiddáršiehtadus siskkilda oktasaš doaibmabijuid dáiddasuorggis mat čađahuvvojit oasálaččaid gaskka sohppojuvvon ekonomalaš rámmaid siskkobeaide. Juohke jagi sohppojuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

3.2.6.3 Duoji váldošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan váldošiehtadusa duodjeealáhusa várás duodjeorganisašuvnnaiguin Riikkaorganisašuvdna Sámiid Duiin ja Duojáruid ealáhusserviin. Šiehtadusa ulbmilin lea ovdánahttit duoji buorebut gánnahtti ealáhussan ja vai nagodivččii eanet vuovdit iežas buvttaduvvon gálvvuid. Dakkár ovdánahttin gáibida ahte biddjojuvvo eanet deaddu gelbbolašvuođa bajideapmái, buvttavddideapmái, vuovdaleapmái ja vuovdimii. Sámediggi šiehtada jahkásaš ealáhusšiehtadusa duoji váste, mas leat doaibmabijut maid ulbmilin lea ovdánahttit ealáhusa nu ahte dat dávista daid politihkalaš mihttomeriide ja njuolggadusaide, maid Sámediggi áiggis áigái mearrida.

3.3 Lágalaš ja struktuvrralaš rámmaeavttut

3.3.1 Dásseárvu

Ovttadássásašvuohta ja dásseárvu lea vuodđun Sámedikki doibmii. Sámediggi bargá dan ala ahte juksat ovttadássásaš sámi servodaga mas nissonolbmuiin ja almmáiolbmuiin leat seamma vuoigatvuođat, geatnegasvuođat ja vejolašvuođat. Vai juvssašeimmet duohta ovttadássásašvuođa, de lea muhtun diliin dárbu čađahit iešguđet doaibmabijuid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid várás. Ovttadássásašvuohta guoská buot servodatsurggiide ja galgá leat integrerejuvvon oassi Sámedikki barggus. Danne bohtet ovttadássásašvuođa doaibmabijut ovdan bušehta iešguđet fágakapihttaliin. Sámediggi áigu 2014:s bidjat ovdan odđa doaibmaplána ovttadássásašvuođa várás.

3.3.2 Iešmearridanvuoigatvuohta

Sápmelaččain lea iešmearridanvuoigatvuohta álbmotrievtti vuodđul. Sámedikkis lea, sápmelaččaid bealis, váldi mearridit iežamet politihkalaš oainnu ja ovddidit iežamet ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami. Min iešmearridanvuoigatvuohta bohtá ovdan eiseválddiid geatnegasvuođas konsulteret buot áššiin mat gusket sápmelaččaide. Ráđdehusa ja Sámedikki gaskasaš šiehtadusa vuodđul lea mearriduvvon konsultašuvdnaproseduyrat gaskal stáhta eiseválddiid ja Sámedikki. Iešmearrideapmi bohtá maiddái ovdan iešstivrejumis, láchkamearriduvvon váldečađaheamis dain áššiin mat gusket min siskkáldas ja báikkálaš áššiide.

3.3.3 Ovttasbargu

3.3.3.1 Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Sámediggi dárbbasa ovttasbargat earáiguin juksan dihtii bohtosiid barggusteamet. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin šiehtaduvvo dat ovddasvástádus mii regionála eiseválddiin galgá leat sámi giela, birrasa, ealáhusaid ja servodatovddideami ektui.

Guovttegielatvuođadoarjja sáme giela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide lea Sámedikki bušehta stuorámuš váikkuhangaskaoapmepoasta. Danne lea Sámediggái hui deatlaš ahte doarjjaoažžut jukset dan mihttomeari maid Sámediggi lea bidjan guovttegielatvuođaruđaide. Sámediggi lea 2013:s vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid buot daid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, mat gullet sáme giela hálddašanguovlui. Šiehtadusaid ulbmil lea ahte gielddat ja fylkkagielddat galget láchit dilálašvuođaid dasa ahte sápmelaččain galgá leat vejolaš seilluhit ja ovddidit gielaset hálddašanguovllus. Áigumuš šiehtadusaiguin lea juksat bistevaš ovttasbarggu gaskal Sámedikki ja buot gielddaid ja fylkkagielddaid sáme giela hálddašanguovllus.

Sámediggi lea 2013:s vuolláičállán ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Ovttasbargošiehtadusa mihttomearri lea gáhttet sámi giela ja kultuvrra Romssa sámi álbmoga várás. Viidáseappot láhčá ovttasbargošiehtadus dilálašvuodaid rahpaset ja dorvvoleappo gulahallamii gaskal Romssa suohkana ja Sámedikki dakkár áššiin mat gusket sápmelaččaide.

3.3.3.2 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea sámedikkiid gaskasaš parlamentáralaš ovttasbargoorgána Suomas, Norggas ja Ruotas. Ruošša bealde sápmelaččat oassálastet bistevaččat ovttasbargui. Ráđđi galgá bargat áššiiguin mat gusket sápmelaččaide riikkarájaid rastá. Ovttasbarggu ulbmil lea oktiiheivehit sámi jiena riikkaidgaskasaččat, erenoamážit go guoská riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkkii. Sámi parlamentáralaš ráđđi hálddaša prinsihpalaš oaiviliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain.

3.3.3.3 Riikkaidgaskasaš ovttasbargu

Oktiigullelašvuolta ja solidaritehta eará álgoálbmogiiguin lea dagahan ahte sápmelaččat leat árijjalaččat ovddidan áššiid riikkaidgaskasaš orgánain, erenoamážit ON:s, ovddidan ja čuovvolan dihtii soahpamušaid, julggaštusaid ja eará gaskaomiid mat nannejit álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid. Sámediggi bargá ovttas eará álgoálbmogiiguin ovddidan ja suodjalan dihtii álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ja beroštumiid riikkaidgaskasaččat. Sámediggi lea árijjalaččat mielde ráhkkaneamen ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsii 2014 (WCIP 2014), ja maiddái eará báikkiide ON-vuogádagas gos álgoálbmotperspektiiva lea guovddázis. Ja maiddái dakkár arenaide gos digaštallet davveguovlopolitihka nu go Árktalaš ráđis ja Barentsovttasbarggus.

4 Giella

Váldomihttomearri:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eambo giellageavaheapmi

Sámediggi áigu juksat sámegiela váldomihttomeari dainna lágiin ahte čalmmustahttit čuovvovaš surggiid: Ovddasvástádusa sámegielas, sámegiela rámmaeavttuid, giellageavaheddjiid ja sámegiela geavaheami.

Sámegiella lea okta sámi servodagaid deataleamos geađgejulggiin. Sámedikkis galgá leat bajimus ovddasvástádus das mo sámi giellabargu galgá lágiduvvot ja ruhtaduvvot. Okta min váldobargamušain lea váikkuhit dasa ahte sámegiella lea ealli ja nana giella boahnteáiggis. Buot sápmelaččat galget beassat sámi giellaarenaide ja oazžut sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuodaid geavahit iežaset giela.

Sápmelaččaid vuoigatvuolta oahppat, geavahit ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuodđovuoigatvuolta maid ollu sápmelaččat eai leat vel juksan. Danne lea dárbu ođasmahttit sámelága giellanjuolggadusaid ja guorahallat ovddasvástádus- ja váldediliid sámegiela ektui. Maiddái dárbbasuvvo ásaht sierra orgána mii fuolaha sámi giellavuoigatvuodaid. Sámediggi áigu ovdal 2014 loahpa nammadit lávdegotti mii álggaha dán barggu.

4.1 Váikkuhangaskaoamit sámegillii

4.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.1.1 Čoahkketabealla giella

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	% erohus
	Ovddasvástádus sámegielas ja dan rámmaeavttut	0	0	0	1 000	1 000	-
	Giellageavaheadjit	4 632	5 900	5 900	8 000	2 100	35,6 %
	Sámegiela geavaheapmi	60 854	68 715	70 665	71 965	1 300	1,8 %
Submi		65 486	74 615	76 565	80 965	4 400	5,7 %

4.1.2 Hálldahuslaš resurssat - giellajuogus

Giellajuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuodáloktemat gávdnojit 18. kapihttalas Hálldahusa doaibmagolut.

Giellaossodagas leat guokte juhkosa:

- Giellajuogus.
- Tearbma- ja báikenammajuogus.

Goappaš juhkosat doibmet politihkalaš čállingoddin sámediggeráđđái ja lea ovddasvástádus doaimmahit giellafágasuorggi strategiijaid. Juhkosiin lea maiddái hálldašanoovddasvástádus iežaset gullelaš fágasurggiide.

Giellajuhkosis lea hálldašanoovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Hálldašit guovttegielatvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda sámelága giellanjuolggadusaid mielde, ovttasbargošiehtadusaid ja guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusaid.
- Hálldašit sámi giellaguovddážiid njuolggodoarjagiid.
- Hálldašit ohcanvuodot doarjagiid giellaprošeavttaide, dás maiddái Sámeálbmotfoandda hálldašcapmi.
- Hálldašit stipeandaid ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.
- Čuovvolit Sámediggedieđáhusa sámegiela birra.
- Čuovvolit Ráđđehusa sámegielaid doaibmaplána doaimmaid.
- Čuovvolit sámelága giellanjuolggadusaid.
- Čađahit sámi giellakampánja.

Giellajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis lea hálldašanoovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Doaimmahit sámi báikenammabálvalusa báikenammalága mielde.
- Rávvat almmolaš ásausaide sámi namaid.
- Rávvat sámi báikenamaid ja sámi tearpmaid geavaheamis.
- Čuovvolit sámi giellateknologiija doaibmabijuid
- Čállinrávagirji ođasmahttin
- Sámi giellaovttasbargu davviriikkalaš dásis
- Siskkáldas giellapolitihkka.
- Siskkáldas giellabálvalus Sámedikkis.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

4.2 Ovddasvástádus ja rámmaeavttut sámegillii

Tabealla 4.2 Čoahketabealla - Ovddasvástádus sámegiealas ja dan rámmaeavttut

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi almmolaš čielggadusat	0	0	0	1 000	1000	-
Submi		0	0	0	1 000	1 000	-

4.2.1 Sámedikkis lea ovddasvástádus sámegiela ovddideamis

Vai galgat beassat doaimmahit iežamet iešmearrideami iežamet giella ektui álbmotrievtti vuodul, de ferte Sámedikkis leat mearrideaddji váikkuhanváldi sámegiela lágalaš, ekonomalaš ja organisatuvrralaš rámmaeavttuid hábmemis. Seammás ferte Sámediggi čadahit iešstivrejumi dainna lágiin ahte das galgá leat váldi ieš dahkat mearrádusaid sámi giellagažaldagain.

Sámelága giellanjuolggadusat mearriduvvojedje 1990:s. Dan rájes lea almmolaš organiseren, álbmotrievtti geatnegasvuodát ja giellageavaheddjiid demografiija ovdánan. Danne dan ferte govdadit ja vuđolaččat guorahallat ja evttohit buoridit lágaid, ovddasvástádus-, bearráigeahččan- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuodadili. Danne nammaduvvo lávdegoddi mii galgá čielggadit ja ovddidit doaibmabidjoevttohusaid dan ektui.

Mihttu:

- Sámedikki ovddasvástádus sámegiela gáhttemis ja ovddideamis nannejuvvo

Strategiija ja dan doaimmat:

- Nammadit lávdegotti mii galgá čielggadit sámegiela dili ja sámegiela nannendoaibmabijuid lága, organiserema, resurssaid ja gelbbolašvuoda bokte.
 - Hábmets lávdegotti mandáhta
 - Bovdet guovddáš eiseválddiid ja earáid evttohit lávdegotti mandáhta ja áirasiid.
 - Válljet áirasiid lávdegoddi
 - Ruhtadit lávdegotti doaimma
- Čielggadeapmi, gulaskuddancealkámušat ja departemeantta iežas sámelága giellanjuolggadusaid guorahallan bidjá vuoddu ođđa doaibmabijuid čadaheapmái.

4.2.2 Govva das movt sámegiela dilli lea

Buorre giellapolitiikka ferte váldit vuoddu iešguđetge diliin main giella lea, ja dán ii sáhte dahkat almmá buriid duogášdieđuid ja kártemiid haga. Gielladoaimmaid plánema dáfus lea dehálaš ahte leat ortnegat mat addet gova áigges áigái das movt sámegiella geavahuvvo iešguđetge guovlluin. Sámediggi lea maid sámelága bokte geatnegahtton juohke njealját jagi ráhkadit raportta gonagassii sámegiela dili birra.

Sámegielaid servodatdili fágalaš analyseremii sáhtta leat ávkálaš geavahit UNESCO vuogi analyseret gielladiliid. UNESCO lea ráhkadan reaiddu mainna sáhtta árvoštallat man gievra dahje hearki dihto giella lea. Dainna reaidduin sáhtta differensieret iešguđetge sámegielaid, ja sáhtta maid veahkkin árvoštallat erohusaid das man nanus giella lea iešguđetge geográfalaš guovlluin.

Dán oktavuodas leat Sámi allaskuvla ja Sámi statistihka analysajoavku guovddáš ovddasteaddjit dan lagasvuoda geažil mii sis lea sámi giellabirrašiid.

Sámediggi áigu dán jagi bargagoahhtit dan ala ahte Sámi statistihka analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaččat kártet ja analyseret sámegeiela dili ja ovdáneami Norggas.

Mihttu:

- Sajáiduvvon doaimma mii áigges áigái addá gova das movt sámegeiela dili lea iešguđetge giellaguovlluin

Strategiija ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte Sámi analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaččat kártet ja analyseret sámegeiela dili ja ovdáneami Norggas.
- Gulahallat Sámi allaskuvllain ja Sámi analysajoavkkuin gielladili kártema birra.
- Gulahallat guovddáš eiseválddiiguin gielladili kártema ruhtadeami birra

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Gielladoaimmaid plánen váldá vuodu iešguđetge diliin main giella lea

Sámi almmolaš čielggadeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi almmolaš čielggadusat	a)	0	0	0	1 000	1 000 -
Submi		0	0	0	1 000	1 000	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Váldi, rámmaevttut ja ovddasvástádusjuohku sámegeielas čielggaduvvo.

4.3 Giellageavaheaddjit

Tabealla 4.3 Čoahkketabealla - Giellageavaheaddjit

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiela fágan joatkkaskuvllas	2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %
	Hupmansyntesa	185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
	Sámi sátnebááku	0	500	500	0	-500	-100,0 %
	Terminologija ja báikenamat	170	500	500	0	-500	-100,0 %
	Sámi giellagáldu	1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %
	Sátnegirjiid ja sátnelisttaid digitaliseren	0	0	0	1 000	1 000	-
	Čállinrávagirji - ođđa almmuhus	0	0	0	500	500	-
Submi		4 632	5 900	5 900	8 000	2 100	35,6 %

4.3.1 Gelbbolašvuohta

Gelbbolašvuođa háhkan lea stuorra hástalus buot servodatsurggiin. Dát boahká erenoamážit oidnosii oahpahussuorggis, dearvvašvuođasuorggis ja riektesuorggis. Muhto guoská maiddá mángga eará stáhta ja regionála ášahussii maidda sámegeiela hálddašanguovlu guoská. Ollu gielddain ja fylkkagielddain leat leamaš váttisvuođat ollašuttit geatnegasvuođaideaset sámelága giellanjuolggadusaid vuodul. Maiddá mediain ja girjjálašvuođas lea sámegeielgelbbolašvuohta vuollin.

Sámegiela fágaterminologiija ii leat doarvái bures ovddiduvvon. Dasa gáibiduvvo guhkesáiggi ulbmillaš ja konkrehta bargu vai sámegiengelbbolašvuohta lea fidnen láhkai nu ahte dat geavahuvvo almmolaš hálddašeamis ja almmolaččat.

Mihttu:

- Sámí giellagelbbolašvuohta buot servodatsurggiin

Strategiija ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte rekrutteret eanet sámegielat bargiid
- Hálddašit stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas

Sámegielat fágabargit dárbbášuvvojit buot servodatsurggiin. Danne lea deatalaš ahte nuorain, geat leat min boahhteáiggi fágabargit, lea nana sámegiengelbbolašvuohta. Movttiidahttin dihtii nuoraid válljet sámegielfágaid joatkkaskuvllas, juolluda Sámediggi stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan.

Stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
21100	Stipeandda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas	2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %
Submi		2 405	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %

a) Dát ortnet gulai ovdal vuoddoahpahussii máhttokapihttalas

Mañimus jagiid lea daid ohppiid lohku lassánan joatkkaskuvllas, geain lea sámegiella fága. Dat čájeha ahte stipeandda movttiidahtta ohppiid válljet sámegiella fágan. Sámediggi lea duhtavaš dáinna ovdánemiin, ja lasiha danne stipeandda rámma nu ahte ii uhco dat submi maid juohke oahppi oázžu.

2014 vuoruheamit:

- Stipeandda daidda ollesáigge ohppiide joatkkaskuvllas, geain lea sámegiella fágan.

Stipeandaoažžut ja stipeandaortnega olahusjoavku:

- Ollesáigge oahppit joatkkaskuvllas, geain lea sámegiella fágan.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Eanet oahppit joatkkaskuvllas válljejit sámegiela vuosttašgiellan.
- Eanet oahppit joatkkaskuvllas válljejit oahpahusa sámegielas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat mat gusket stipeanddaide ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas.

4.3.2 Giellafágalaš ovdáneapmi

Giellateknologalaš čovdosat leat ávkkálaččat ja buorit reaidut sihke giellageavaheapmái ja giellaoahppamii. Buorit giellateknologalaš reaidut leat deatalaččat sámegiela nannemii ja ovddideapmái. Mánát ja nuorat geavahit ođđa teknologiija hui aktiivvalaččat ja digitála reaidut ja prográmmagálvvut leat leavvan viidát. Dat váikkuha mánáid giellageavaheami ja danne lea deatalaš ahte dat leat fidnemis maiddái sámegillii.

Ollislaš giellapolitiikka buvttiha maiddái buori ovttasbarggu riikkarájiid rastá. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren lea deatalaš go galgá sihkarastit buori vuoddu sámegillii.

Oassemihhtu 1:

- Buorit giellateknologalaš čovdosat sámegillii

Strategiija ja dan doaimmat:

- Váikkuhit dasa ahte ođđa teknologiija digítála reaidut leat heivehuvvon ja ovddiduvvon maiddá sámegiela várás
- Ovddidit ja ruhtadit hupmansyntesa davvisámegillii
- Ovddidit ja ruhtadit ođđa sámi sátnebáŋkku

Hupmansyntesa

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
12100	Hupmansyntesa	a) b)	185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			185	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

b) Jagis 2013 geavahuvvo 1 000 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin

Sámi hupmansyntesa ovddideami prošeakta álggahuvvui 2012 ja galgá loahpahuvvot 2014. Hupmansyntesa lea dáhtaprográmma mii áđđestallá olbmo hupmama. Sámi hupmansyntesa lea earret eará sámegiela divvunprográmma lasseveahkkeneavvu, ja maiddá čállinveahkki dyslektihkariidda ja earáide geain leat stuorát dahje unnit čállin- ja hupmanválttisvuodát. Álggus ráhkaduvvo vuos hupmansyntesa davvisámegillii, muhto plána lea ahte dat galgá maiddá ráhkaduvvot lulli- ja julevsámegillii.

Galgá dagahit:

- Olbmuide álkibun geavahit sámegiela oahpahusas ja giellabálvalusaid automatiseremis.

Oassemihhtu 2:

- Doaibmi davviriikkalaš ovttasbargoorgána mii bargá tearbmaráhkademiin ja normeremiin.

Strategiija ja dan doaimmat:

- Nannet tearbmaráhkadeami sámegielas
- Ruhtadit prošeavtta Sámi giellagáldu
- Váikkuhit bistevas ruhtadeami Sámi giellagáldui

Sámi Giellagáldu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
12000	Sámi giellagáldu	a) b)	1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %
Submi			1 872	1 500	1 500	2 500	1 000	66,7 %

a) RR 2013 vuolde leat ráđđáhusa sámegiela várás doaibmaplána 1 397 000 ruvdnosaš rehketdoallologut

b) Prošeakta iežamet hálddus

2013:s ášahuvvui Sámi giellagáldu oktasaš prošeaktan Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja -normeren lea sin váldobargun prošeaktaáigodagas. Sámedikki mielas lea davviriikkalaš ovttasbargu dehálaš sihkkarastin dihte sámegiela oktasašvuodu vai tearpmat sáhttet

geavahuvvot rastá riikkarájiid. Mihttu livččii ahte tearbmaovddideapmi, kvalitehtasihkkarastin ja normeren dahkko davviriikkalaš ovttasbarggus mas lea sihke fága- ja giellamáhttu.

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbarggu doibmii gullá earret eará giellagáhtten, giellaovddideapmi, terminologijabargu, normeren, nammabálvalus, báikenamat ja diehtajuohkin giellafágalaš áššiid oktavuodas.

Prošeaktaáigodat lea dán vuoru 30.06.2014 rádjái, muhto Sámediggi oaidná dehálažžan ahte dat jotkkašuvvá. Áigumuš lea oažžut dán bistevaš doaibman.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegeielaidda oktasašvuodđu bisuhuvvo ja nannejuvvo riikkarájiid rastá.

Oassemihhtu 3:

- Digitaliseret sámi sátnegirjiid

Strategiija ja dan doaimmat:

- Almmuhit sámegeiel sániid, tearpmaid ja báikenamaid mat leat čohkkejuvvon
 - Almmuhit odđa sátnebáŋkku
 - Digitaliseret ja prentet Anders Kintela: “Julevsáme-dárro báhkogirjje/Norsk-lulesamisk ordbok”
 - Digitaliseregoahtit lullisámi sátnegirji

Sátnegirjiid ja sátnelisttuid digitaliseren

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sátnegirjiid ja sátnelisttuid digitaliseren a) b)	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi		0	0	0	1 000	1 000	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1000 000 ru sámeálbmofoandda reanttuin

Odđa sátnebáŋkku lea ráhkaduvvomin. Dát sátnebáŋkku galgá leat sátn- ja tearbmaohcanreaidu buot geavaheddjiidjoavkkuid várás ja das galgá leat davvisámegeiella, julevsámegeiella, lullisámegeiella, anársámegeiella ja nuortalašgiella. Dasa lassin galgá doppe leat suomagiella, dárogiella, ruotagiella, eŋgelasgiella, duiskagiella ja latiinnagiella.

Galgá dagahit ahte:

- Dáláš terminologiija lea álkit olahtti buohkaide.

Sámediggi lea ovdal dorjon tearbma-/sátn- ja báikenammačohkkenprošeavttaid. Vai dát boadáš buohkaide ávkin de lea dehálaš digitaliseret ja almmuhit čohkkejuvvon materiála.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi terminologiija, sánit ja báikenamat lea gávdnamis buohkaide.

Oassemihhtu 4:

- Ođastuvvon Čállinrávagirji almmuhuvvon

Strategiija ja dan doaimmat:

- Ovttasbargat giellabargiiguin, lágádusaiguin ja oahppogirječálliguin čállinrávagirji ođastemiin.

- Jođihit bargojoavkku
- Doaibmat bargojoavkku čállin

Čállinrávagirji - ođđa almmuhus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Čállinrávagirji - ođđa almmuhus	0	0	0	500	500	-
Submi		0	0	0	500	500	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

Čállinrávagirji lea veahkkeneavvu olbmuide geat čället sámegillii, erenoamážit oahppogirjjiid. Dat sisttisdoallá ee. rávvagiid davvisámegiela riektáčállima birra. Čállinrávagirji almmuhuvvui 2003:s ja galgá dál dárkkistuvvot ja ođastuvvot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Olbmot gávdnet rávvagiid davvisámegiela riektáčállima birra.

4.4 Sámegiela geavaheapmi

Tabealla 4.4 Čoahkketabealla - Sámegiela geavaheapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Loktet fuomášumi sámegiela birra	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
	Sámegiela hálddašanguovlu	52 082	59 705	61 655	62 955	1 300	2,1 %
	Giellaprošeavttat	8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %
Submi		60 854	68 715	70 665	71 965	1 300	1,8 %

4.4.1 Dihtomielalaš jurddašeapmi sámegiela birra

Tabealla 4.4.1 Čoahkketabealla - 4.4.1 Dihtomielalaš jurddašeapmi sámegiela birra

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi giellakampánja	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
Submi		0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %

Ollu sámi giellageavaheaddjit leat deatalaččat dasa ahte giella eallá ja ovdána. Guottut, oinnolašvuohta, geavahanvejolašvuođat ja ovddidanbargu leat deatalaččat dasa ahte oazžut eanet sámi giellageavaheddjiid. Sámediggi lea 2013:s álggahan giellakampánja. Kampanja galgá movttidahttit válljet sámegiela ruovttugiellan, eanet hupmat sámegiela, boktit beroštumi sámegillii ja hástalit eambbogiid oahpahallat sámegiela. Dákkár giellakampánja čalmmustahtta maiddái sámegiela almmolašvuođas, ja sáhtta váikkuhit posiitiiva miellaguottuide sámegillii.

Mihttu:

- Sámegiella geavahuvvo árijalaččat buot servodatsurggiin.

Oassemihitu:

- Buorit guottut sámegillii.

Strategiija ja dan doaimmat:

- Ovttrasáđiid ášahusaiguin ja organisašuvnnaiguin ovddidit eambo dihtomielašvuoda das man dárbbalaš lea geavahit sámegeiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.
 - Ruhtadit sámi giellakampánnja
 - Čađahit sámi giellakampánnja
 - Oččodit eanet sámi sisdoalu riikkaviidosas TV:s.

Sámi giellakampánnja

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi giellakampánnja	0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
Submi		0	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Leat eambo giellageavaheaddjit.
- Movttiidit eambbogiid oahppat sámegeiela ja sámástit beaivválaččat.

4.4.2 Sámegeiela hálddašanguovlu

Tabealla 4.4.2 Čoahkketabealla - Sámegeiela hálddašanguovlu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Guovttegielatvuodadoarjagat	45 208	48 429	48 429	48 429	0	0,0 %
	Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda	450	450	450	450	0	0,0 %
	Sámi giellaguovddázat	6 424	10 826	12 776	14 076	1 300	10,2 %
Submi		52 082	59 705	61 655	62 955	1 300	2,1 %

Hálddašanguovllu suohkanat ja fylkasuohkanat leat dehálaš ovttasbargoguoimmit sámegeiela nannemis báikkálaš dásis. Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus buot suohkaniiguin ja fylkasuohkaniiguin hálddašanguovllus guovttegielatvuodadoarjaga geavaheami birra. Ovttasbargošiehtadusat vuolláičállojuvoje guovvamánus 2012. Šiehtadusat leat hábmejuvvon daid geatnegasvuodaid vuodul mat suohkaniin /fylkasuohkaniin leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde.

Suohkanat leat dehálaččat giellaovddidanbarggus. Dan geažil lea Sámediggi hástalan suohkaniid eanet bargat giellaovdánahhtinbarggu. Šiehtadusa ovdánahhtinoasi mielde galget suohkanat/fylkasuohkanat maid nannet ja ovddidit sámegeiela. Giellaikkadeapmi 2012:s maid Nordlandsforskning ja Norut Alta -Áltá leat čađahan boahtá maid ovdan ahte doppe gos suohkanat leat aktiiva mielde giellaovdánahhtinbarggus, doppe lea gielas buoret vejolašvuolta ovdánit bures.

Mihttu:

- Sámegeielat álbmogis lea duohta vejolašvuolta geavahit sámegeiela go deaivvada almmolaš ášahusaiguin.

Oassemihttu:

- Suohkanat ja fylkkasuohkanat mat aktiivvalaččat geavahit sámegeiela ja barget giellaovddidemiin

Strategiija ja dan doaimmat:

- Ruhtadit Sámegeiela hálddašanguovllu suohkaniid barggu ovdánahttit sámegeiela
- Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin
- Hálddašit guovttegielatvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda

Guovttegielatvuodadoarjja Guovttegielatvuodadoarjagat gielddaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
10000	Guovdageainnu suohkan	a)	7 554	7 554	7 554	6 459	-1 095	-14,5 %
10001	Karášjoga gielda	a)	7 320	7 320	7 320	6 113	-1 207	-16,5 %
10002	Deanu gielda	a)	5 082	5 082	5 082	3 785	-1 297	-25,5 %
10003	Porsáŋgu gielda	a)	5 313	5 313	5 313	3 534	-1 779	-33,5 %
10004	Unjárgga gielda	a)	3 021	3 021	3 021	2 509	-512	-16,9 %
10005	Gáivuona suohkan	a)	3 476	3 476	3 476	2 559	-917	-26,4 %
10006	Divttasvuona suohkan	a)	3 021	3 021	3 021	2 422	-599	-19,8 %
10007	Snoase suohkan	a)	2 721	3 021	3 021	1 798	-1 223	-40,5 %
10008	Loabága suohkan	a)	2 600	3 021	3 021	1 717	-1 304	-43,2 %
10009	Raavrhvijkhe tjielte	a)	0	2 500	2 500	1 601	-899	-36,0 %
10010	Ovddidandoarjagat	b)	0	0	0	10 832	10 832	-
Submi			40 108	43 329	43 329	43 329	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuodadoarjagiid vuodđooassái ja bálvalanoassái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuodul

b) Guovttegielatvuodadoarjagiid ovddidanoassi ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuodul

Guovttegielatvuodadoarjagat fylkkagielddaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
10050	Finnmárkku fylkkagielda	a)	1 400	1 400	1 400	956	-444	-31,7 %
10051	Romssa fylkkasuohkan	a)	1 200	1 200	1 200	956	-244	-20,3 %
10052	Nordlándda fylkkasuohkan	a)	1 300	1 300	1 300	956	-344	-26,5 %
10053	Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	a)	1 200	1 200	1 200	956	-244	-20,3 %
10054	Ovddidandoarjagat	b)	0	0	0	1 276	1 276	-
Submi			5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat guovttegielatvuodadoarjagiid vuodđooassái ja bálvalanoassái, ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuodul

b) Guovttegielatvuodadoarjagiid ovddidanoassi. Sámediggeráđđi juogada ovttasbargošiehtadusaid ja doaimmaid vuodul

Maŋimus jagiid leat eanet gielddat bohtán mielde sámegeiela hálddašanguvlui. Dat čájeha ahte ollu gielddat main lea sámi álbmot, háliidit váldit ovddasvástádusa sámegeiela nannemis ja ovddideamis. Earret dan lassáneami mii lea bohtán go ođđa gielddat bohtet mielde sámegeiela hálddašanguvlui, de ii leat guovttegielatvuodadoarjja lassánan 2008 rájes. Vai sámegeiela hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain galgá leat vejolašvuohta nannet ja ovddidit giellabarggu gielddas, de lasihuvvo bušeahhtarátma 5 miljon ruvnnuin.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámegeiela hálddašanguovllu gielddain ja fylkkagielddain, geahča láhkaásahusa sámeláhkii (geassemánu 12. b. láhka nr. 56) sámegeiela hálddašanguovllu birra.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegeiela hálddašanguovllu álbmot

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Hálddašanguovllu olbmot besset bisuhit ja ovddidit gielaset.
- Hálddašanguovllu olbmot bálvaluvvojit sámegillii go váldet oktavuoda almmolaš etáhtaiguin.
- Hálddašanguovllut viššalit barget sámegiela čálmustahttimiin ja sámegiela geavaheami lassánemiin almmolašvuodas.

Guovtregielatvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid várás lea juhkkon golmma oassái; vuodđooassi, bálvalanoassi ja ovddidanoassi. Vuodđooassi juhkkojuvvo luohtta buot gielddaid gaskkas. Bálvalanoarjja meroštallojuvvo dan vuodul ahte galli oahppis lea sámegiella vuosttaš- ja nubbingiellan ja gallis leat čálihuvvon Sámedikki jienastuslohkui juohke suohkanis. Bušeahta vuodđun biddjojit maŋemus ođasteami almmolaš logut.

Guovtregielalašvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu fylkkasuohkaniid várás lea juhkkon guovtti oassái; vuodđo- ja bálvalanoassi ja ovddidanoassi. Vuodđo- ja bálvalanoassi juhkkojuvvo luohtta buot fylkkagielddaid gaskkas.

2014 várás juhkkojuvvo ovddidanoassi gielddaide ja fylkkagielddaide jagi 2013 ovttasbargošiehtadusaid, doaimaplánaid ja raporttaid vuodul.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit gielddaid ja fylkkagielddaid guovtregielatvuodadoarjagiid njuolggadusat.

Čállin- ja lohkanveahkki vuorasiidda

Akt.	Čilgehus		(1000 ru)					
			RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
60500	Guovdageainnu suohkan	a)	450	450	450	450	0	0,0 %
Submi			450	450	450	450	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Guovdageainnu suohkan.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegiela vuorrasat.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegielat vuorrasat ožžot veahki gulahallat njálmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš dárogielat ásahusaiguin.
- Ovddasmanniprošakta Čállin- ja lohkanveahkki sámegielat vuorasiidda Guovdageainnu suohkanis árvoštallojuvvo 2014:s.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit vuorasiid várás čállin- ja lohkanveahki njuolggadusat.

4.4.3 Sámi Giellaguovddážit

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla sámegiela ovddideamis. Earenoamáš dehálaččat leat guovddážit lagasbirrasii go čađahit gielladoaimmaid ja čálmustahttet sámegiela. Giellaguovddážit leat Sámedikki deháleamos ovttasbargoguoimmit iešguđetge giellaguovlluin. Giellaguovddážiid

hástalus leat ahte váilot doarvái einnostahtti rámmaeavttut. Giellaguovddážiid evalueren maid Norut Alta čadahii 2012 giđa duođašta ahte guovddážit dárbbasit eanet resurssaid sihke ekonomii ja olbmuid dáfus. Dusten dihte dán hástalusa lea Sámediggi lasihan juolludeami giellaguovddážiidda.

2014:s lea 20 jagi áigi go vuosttaš giellaguovddážit áshuvvojedje. Dán oktavuodas áigu Sámediggi ovttas giellaguovddážiiguin geahčadit makkár rolla sis galgá leat sámegiela viidásit ovddideamis.

Mihttu:

- Sámi giellaguovddážit mat aktiivvalaččat barget giellaovddidemiin iežaset doaibmaguovllus

Strategiija ja dan doaimmat:

- Bargat dan ala ahte giellaguovddážiin lea sihkkaris, fásta ja einnostañvejolaš ruhtadanortnet.
 - Nannet sámi giellaguovddážiid rámmaeavttuid gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin.
 - Bures gulahallat giellaguovddážiiguin.
 - Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolggodoarjaga ja doaibmadoarjaga.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella gullo ja oidno giellaguovddážiid doaibmaguovlluin.

Doarjja sámi giellaguovddážiidda

Akt.	Čilgehus	(1000 ru)					
		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
10100	Porsáŋgu - Sámi giella- ja kulturguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10101	Gáivuotna – Sámi giellaguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10102	Divtasvuodna – Árran julevsáme guovdásj	584	602	752	852	100	13,3 %
10103	Evenášši – Várdobáiki sámi guovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10104	Unjárga – Isak Saba guovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10105	Deatnu – Sámi ealáhus- ja guorahallanguovddáš AS	584	602	752	852	100	13,3 %
10106	Romsa – Gáisi Giellaguovddáš	584	602	752	852	100	13,3 %
10107	Plassje – Aajeje - Saemien gieles- jih maahtoejarnge	584	602	752	852	100	13,3 %
10108	Áltá – Áltá Sámi Giellaguovddás	584	602	752	852	100	13,3 %
10109	Loabát - Ástávuona giellagoahtie	584	602	752	852	100	13,3 %
10110	Snäase - Gielem nastedh	584	602	752	852	100	13,3 %
10111	Raavrevijhke - Gielearenie	0	602	752	852	100	13,3 %
10112	Omasvuotna - Omasvuona giellaguovddáš	0	602	752	852	100	13,3 %
10113	Doaibmadoarjja	0	3 000	3 000	3 000	0	0,0 %
Submi		6 424	10 826	12 776	14 076	1 300	10,2 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Dat sámi giellaguovddážit mat bohtet ovdan tabeallas bajábealde.

Giellaguovddážiid doarjja meroštallanvuodđu lea juhkojuvvon guovtti oassái; vuodđooassi ja doaibmaoassi. Doaibmaoassi juhkojuvvo giellaguovddážiidda bušeahttadárbbu ja doaibmaplánaid vuodul. Doaibmaoasi hálddaša sámediggeráddi dahje dat orgána masa sámediggeráddi fápmuda válddi.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit sámi giellaguovddášdoarjagiid njuolggadusat.

4.4.4 Giellaprošeavttat

Doarjja giellaprošeavttaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
11000-11020	Giellaprošeavttat	a) b)	8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %
Submi			8 772	7 610	7 610	7 610	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1 700 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin

Nannen ja viiddidan dihte sáme giela geavaheami lea Sámediggi olu jagiid juolludan giellaprošeaktaruđaid. Doarjjaortnega olahusjoavku lea sámi álbmot. Norut Alta-Áltá lea 2013:s evalueren Sámedikki ohcanvuđot gielladoarjjaortnega. Doppe boahtá ovdan ahte gielladoarjjaortnet doaibmá bures ovddidit sámi giellabarggu.

Mihttu:

- Ealli sámi gielldoaimmat lagasbirrasiin

Vuoruheamit:

- Giellakursat rávesolbmuide.
- Giellaarenat mat nannejit njálmmálaš giellafievrrideami buolvvaid gaskkas.
- Giellaarenat giellaoahpahalliide.
- Giellaleairrat mánáide ja nuoraide.
- Giellaoahpandoaimmat mat leat erenoamážit jurddašuvvon dievdoolbmuide
- Tearbmaráhkadanprošeavttat.
- Báikenammaprošeavttat.
- Sáme gillii spillaaplikašuvnnat, sátn- / tearbmaaplikašuvnnat ja báikenammaaplikašuvnnat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Buohkat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat / ása husat / fitnodagat

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sáme giella nannejuvvo ja geavahuvvo eambbo.
- Eambbogat ohppet sáme giela.
- Leat eanet arenat gos sáme giella geavahuvvo.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit giellaprošeaktadoarjagiid njuolggadusat.

5 Kultuvra

Váldomihttomearri:

- Ealli ja girjás sámi dáiddár- ja kulturbiras mas lea buorre dássi ja mii lea olahanmutter buohkaide.

Sámedikki váldobargu kulturpolitihkas lea láchit buori dili sámi dáidda- ja kulturdoaimmaide ja daid ovdáneapmái. Sámediggi galgá leat dat mii ovddemus mearrida eavttuid sámi dáidaga ja kultuvrra ovdáneamis. Našunála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maid ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seamma ovdánanvejolašvuodát go dáidda- ja kultureallimis muđui Norggas.

Kulturpolitihkas áigu Sámediggi ásahit buriid rámmaeavttuid sámi dáiddáriidda ja nanu sámi kulturásahusaid. Kultursuorggis leat maid sámi valáštallan ja sámi mediat dat maiguin Sámediggi áigu ánggirit bargat.

Sámedikki ovddasvástádus sámi dáidaga ovdánahttima hárrái, lea ahte láchit dili nu ahte dáiddáriin leat buorit ja einnostahtti rámmaeavttut iežaset doibmii. Dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi lea ásahuvvon vai sáhttit bargat ovttas dáiddáriiguin vuoruhemiid ektui nannen dihte sámi dáidaga. Kulturealáhusa ovdánahttimis lea ollu sáhka rámmaeavttuin sámi dáiddáriidda. Kulturealáhus lea juoga mas lea dadjamaš sihke Sámedikki rahčamušas ealáhusaide ja kultuvrii ja danin namuhuvvo goappašiid sajiin.

Sámediggi áigu rahčat dainna ahte sámi valáštallan- ja nuoraidorganisašuvnnat ožžot vejolašvuoda bargat oktasaš sámi valáštallamiin ja valáštallangažaldagaiguin. Nanu sámi valáštallanbiras lea dehálaš identitehtafáktor nuoraide ja nanu govva oktasaš árvvuid ja norpmaid ipmárdusas. Lea dehálaš ahte gávdnojit arenat gos sámit juohke guovllus Sámis sáhttet deaivvadit valáštallamiidda ja gilvalemide.

Sámi kultur- ja kulturgaskkustanáhusat leat dehálaš arenat go sámi kultuvrras galgá váldot ávvir, ovdánit ja ovdanbuktojuvvot álbmogii iešguđet ládje. Ásahusat leat okta vuoddoáššiin servodatorganiseremis, ja lea dehálaš ahte resurssat geavahuvvojit beaktit ja ahte barggus mii dahkko lea alla dássi. Sámediggi áigu maid bargat dan nala ahte vuoruhuvvon huksenprošeavttat duohtandahkkojit.

5.1 Kultuvrra váikkuhangaskaoamit

5.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.1.1 Čoahkketabealla - kultuvra

Akt.	Cilgehus	(1000 ru)					Erohus %
		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	
	Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda	23 259	20 356	20 406	21 408	1 002	4,9 %
	Sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskusteapmái ja vásiheapmái	62 879	67 260	69 060	74 968	5 908	8,6 %
	Sámi faláštallan	2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %
	Sámi mediafálaldat	3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %
Submi		91 772	92 602	94 452	102 568	8 116	8,6 %

Kultuvrra oasis leat golbma sortta váikkuhangaskaoamit; a) njuolggodoarjagat ásahusaide ja organisašuvnnaide b) ohcanvuđot doarjagat ja c) iežas prošeavttat. Njuolggodoarjagat leat sullii 75 % kulturbušehtas. Lea gal buorre go sámi ásahusaide leat dássedis rámmaeavttut, nuppi dáfus lea 25 % ohcanvuđot doarjagiidda unnimus lági mielde jus galgá sáhttit eavttuhit ja ovddidit sámi dáiddáriid.

5.1.2 Hálldahuslaš resurssat – Kulturjuhkosis

Kapihttalis 16 – hálldahuslaš dási doaibmagolut - leat kulturjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuoda ossodagas (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturfágasuorggis. Dat bohtet ovdan kapihttalis hálldahuslaš doaimmat dás vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálldašanoovddasvástádus čuovvovaš áššiin:

- Sámi kulturviesuid, festiváldaid, valáštallama, teáhteriid, museaid, publikašuvnnaid ja media
- njuolggjo doarjaga hálldašeamis.
- Kulturprošeavttaid ohcanvuodot doarjaga hálldašeamis, dás maid mielde doarjagat sámi lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiide.
- Dáiddáršiehtadusa hálldašeamis.

Dasa lassin lea juhkosis ovddasvástádus:

- Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti (SNPL) čuovvoleamis.
- Sámedikki Sámi museaid dieđáhusa čuovvoleapmi.

Kulturjuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

5.2 Čielgasit ovddasvástádus sámi kultuvrii

Sámediggi ii sáhte ii ge hálit leat dat mas okto lea ovddasvástádus sámi dáidagii ja kultuvrii. Našunála, regionála ja báikkálaš eiseválddiin lea maid ovddasvástádus das ahte sámi dáidagis ja kultuvrras leat seamma ovdánanvejolašvuodát go dáidda- ja kultureallimis muđui Norggas.

Stuora hástalus Sámediggái kulturpolitihkas lea go mis váilu doaibmanvejolašvuodta sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami hárrái. Earret eará váilevaš bušehttabargovuogit gaskal Sámedikki ja ráđđehusa lea stuora sivvan dasa. Sámi kultuvra ii váldo mielde lunddolaččat iešguđet plánain, ángiruššamiin ja orgánain kultursuorggis maid našunála eiseválddit leat bidjan johtui, eai ge addo doarvái buorit eavttut gáhttemii ja ovdánahttimii sin kulturpolitihka bokte. Jus galgá sáhttit háhkat aktiivvalaš ja ovdánahtti kulturpolitihka, de lea dárbu buoret čielggadeami ja dihtomielalašvuoda das movt Sámedikki ja eará almmolaš aktevrraid ovddasvástádus lea ja rolla go geahččá sámi dáidaga ja kultuvrra. Sámedikki ovtasbargu eará almmolaš eiseválddiiguin kulturpolitihkas lea dán oktavuodas guovddázis.

Mihttomearri:

- Sámediggi lea deháleamos eaktudeaddji sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.

Oassemihttomearri 1:

- Duohta šiehtadallamat ráđđehusain juolludemiid birra sámi dáidagii ja kultuvrii.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Ráđđehusa ja Sámedikki ovddasvástádus sámi kultuvrii bohtá ovdan čielgasit bušehttašiehtadallamiin beliid gaskka.

- Viidáset ovdánahttit gulahallama Kulturdepartemeanttain vuoruhemiid birra mat leat čadnon Sámedikki kulturbušehtti.
- Čađahit guokte hálddahaslaš oktasaščoahkkimiid 2014:s, nubbi mas politihkalaš jođiheaddjit leat fárus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte Ráđđehus oažžu eanet ipmárdusa Sámedikki dárbbuid birra ja vuoruhemiid birra kultursuorggis.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi kultuvrras lea lunddolaš ja dehálaš sadi ráđđehusa bajit ja dábálaš kulturpolitihkas.

Strategiija ja daidda guoski doaibmabijut:

- Eanet heivvolaš geavaheapmi konsulterenšiehtadusas gulahallama bokte ráđđehusain kultursuorggis.
- Čielggadit Kulturdepartemeanttain mii lea heivvolaš geavaheapmi konsulterenšiehtadusas kultursuorggis.
- Bargat aktiivvalaččat dan nala ahte sáhttit váikkuhit iešguđet strategalaš ja politihkalaš proseassaide mat gusket ráđđehusa kulturpolitihkkii.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi kultuvra lea diehttelas oassi našunála, regionála ja báikkálaš dáidda- ja kulturgaskkusteamis.

Oassemihttomearri 3:

- Regionála ja báikkálaš eiseválddit váikkuhit oktasaš ovddideapmái sámi dáidagis, kultuvrras ja sámi kulturásahusain.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Čalmustahttit regionála eiseválddiid ovddasvástádusa sámi dáidagii ja kultuvrii ovttasbargošiehtadusaid bokte.
- Háhkát buriid strategiijaid ja doaibmabijuid kultuvrii ovttasbargošiehtadusain fylkkasuohkaniiguin ja gávpogiiguin.
- Veahkehit ruhtadit sámi kulturdoaimmaid ovttasbarggus fylkkasuohkaniiguin.
- Oččodit buori ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideamis.
- Čađahit čoahkkimiid fylkkaiguin ja suohkaniiguin main lea eanet ovddasvástádus ulbmilin, mii guoská sámi kultuvrra ja kulturásahusaid veahkeheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte konkrehta dáidda- ja kulturprošeavttat leat ovddiduvvon sohppojuvvon ovttasbargošiehtadusain fylkkasuohkaniiguin.

5.3 Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Tabealla 5.3 Čoahkketabealla - buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi dáiddáršiehtadus	6 295	6 520	6 520	6 870	350	5,4 %
	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat	400	400	400	400	0	0,0 %
	Musihkka ja girjjálašvuohta	10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %
	Girječállin	0	0	0	500	500	-
	Kulturdoaimmat	5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %
Submi		23 259	20 356	20 406	21 408	1 002	4,9 %

Sámedikkis lea ulbmil láchit dili nu ahte dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái. Deháleamos doaibmabijuin dán oktavuodas lea dáiddáršiehtadus. Dáiddáršiehtadusa árvvoštallamis, maid Norut Alta- Áltá čadahii 2012:s, bođii ovdan ahte šiehtadus lea leamaš dehálaš sihkkarastit soames bissovaš rámmaid ja ortnegiid sámi dáidagii, muhto ahte šiehtadus maid sáhtta leat beare čavga, ja ahte lea dárbu háhkat eanet beaktilvuođa.

Sámedikki ovddasvástádus mii guoská sámi dáidaga ovdánahttimii, lea fuolahit ahte dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái. Sámedikki deháleamos reaidu dán oktavuodas, leat ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, muhto maiddái váikkuhanvejolašvuođat mat mis leat gulahallama, oktavuoda ja ovttasbarggu bokte eará almmolaš eiseválddiiguin.

Dáiddáršiehtadus gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi lea dahkon vai sáhttit ovttasbargat dáiddáriiguin vuoruhemiid birra nannen dihte sámi dáidaga. Sámediggi áigu buoridit dáiddáršiehtadusa bargoreaidun sámi dáidaga buorideamis.

Mihttomearri:

- Girjás sámi dáiddár- ja kulturilbmadeamit main lea buorre dássi, buvttaduvvojit, doaimmahuvvojit, gaskkustuvvojit ja vásihuvvojit.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi dáiddáriin leat buorit ja vuorddehahti rámmaeavttut iežaset doaimmaheapmái.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Dáiddáršiehtadusa ja lagas ovttasbarggu bokte dáiddárorganisašuvnnaiguin ovddidit buori ja girjás sámi kulturbirrasa ja addit vejolašvuođa buvttadit ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra.
 - Čuovvolit dáiddáršiehtadusa mii lea šiehtaduvvon 2014 ovddas. Šiehtadusas lea ekonomalaš rámma 6,87 miljovna, mii lea 350 000 ruvno lassáneapmi 2013 rájis. 2014 ovddas leat Sámediggi ja Sámi Dáiddárráđi / Samisk kunstnerråd (SDR) soahpan vuoruhit stipeandda dáiddáriidda (erenomáš bargostipeandda), fágakonsuleanttaide, doarjaga Sámi Filbmabargiid searvá, mii lea ođđa organisašuvdna SDR vuolde.
 - Addit ovddasvástádusa dáiddárorganisašuvnnaide ovdánahttinbarggus sámi dáidagis ja kultuvrras.
 - Ovdánahttit ovttasbargošiehtadusa gaskal Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi (dáiddáršiehtadus).
 - Dáiddáršiehtadusa bokte addit Sámi dáiddárráđái vejolašvuođa váldit eanet ovddasvástádusa sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
 - Prošeavttat ja stipeanddat mat ovddidit nuorra sámi dáiddáriid vejolašvuođaid álgit dáiddárin.
 - Dáiddáršiehtadusa bokte váikkuhit dasa ahte stipeandaortnegat ovdánahttojuvvojit nuorra sámi dáiddáriidda.

- Ovddidit dáiddáršiehtadusa dehálaš reaidun sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
- Čađahit šiehtadallamiid dáiddárorganisašuvnnaiguin dainna ulbmilin ahte háhkat dáiddáršiehtadusa mainna buot bealálaččat leat duhtavaččat ja mii ovddida sámi dáidaga ja kultuvrra. Dáiddáršiehtadusa sisdoallu ja vuoruheamit leat čállojuvvon dáiddáršiehtadusa čuoggái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi dáiddárat dovdet ahte rámmaeavttut nu go gánnahttivuohta ja fágalaš ovdáneapmi buorranit áiggi mielde.
- Ahte sámi dáiddárat ja Sámi dáiddárráđđi (SDR) dovdet ahte šiehtadallamiin ja dáiddáršiehtadusas lea eanet beaktilvuohta ja ovdánanvejolašvuohta.

Sámi dáiddáršiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	
19000	Dáiddafoanda	a)	700	700	700	700	0	0,0 %
19010	Stipeanda sámi dáiddáriidda	a)	2 450	2 450	2 450	2 600	150	6,1 %
19020	Doaibmadoarjja dáiddárorg. ja Sámi dáiddárráđđái	a)	2 150	2 150	2 150	2 350	200	9,3 %
19030	Govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet	b)	370	370	370	370	0	0,0 %
19040	Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadeapmi)	a)	275	500	500	800	300	60,0 %
19050	Čájáhusbuhtadus	a)	50	50	50	50	0	0,0 %
19060	Ortnet sámi čáppagirijjálášvuođa, sámi	a)	300	300	300	0	-300	-100,0 %
Submi			6 295	6 520	6 520	6 870	350	5,4 %

a) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša Sámi dáiddárráđđi

b) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša RidduDuottarMuseat

Oassemihhtomearri 2:

- Nanu ja aktiivvaláš sámi dáiddárorganisašuvnnat.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Háhkat arenaid ovttasbargui gaskal sámi dáiddáriid ja eará dáiddáriid regiuvnnas ja riikkas.
- Sámediggi lágida juohke nuppi jagi dáiddárkonferánssa ovddidan dihte ovttasbarggu gaskal dáiddáriid ja Sámedikki ja dáiddáriid gaskka. Dát lágiduvvo fas 2014:s, seamma málliin go dáiddárkonferánssas mii lágiduvvui 2012:s.
- Láhčit dilálašvuođa nu ahte sámi kultuvra- ja dáiddárorganisašuvnnat ovdánit.
- Váikkuhit dáiddárorganisašuvnnaid ruhtadeapmái sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnna doarjjapoastta bokte.
- Politihkkahábmen lagas gulahallama bokte dáiddár- ja kulturbirrasiin.
- Aktiivvaláš gulahallan sámi kulturorganisašuvnnaiguin politihka- ja strategiijaovddideami birra.
- Čađahit gulahallančoahkkimiid jahkásaččat sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

Galgá váikkuhit:

- Nanu sámi dáiddárorganisašuvnnat masa oallut dáiddárat leat searvan.

Doarjja sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
56100	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat	a) b)	400	400	400	400	0	0,0 %
Submi			400	400	400	400	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Ovdal gulai dát ortnet sierra kapihttalii mii gohčoduvvui sámi organisašuvnnat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaid várás.

Oassemihhtomearri 3:

- Sámi musihkka mas lea buorre dássi ja mii lea álkit olahanmuttus viidát álbmogii.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Ovddidit kvalitehtalaččat buori sámi musihka.
 - Veahkehit ruhtadit buriid musihkkaalmmuhemiid.
- Ovddidit sámi musihkkáriid.
 - Veahkehit ruhtadit johtimiid, doallat konsearttaid jna.

Galgá váikkuhit:

- Eanet olbmot gullet sámi musihka.
- Eanet sámi musihkkárat dohkkehuvvojit.
- Eanet kvalitehtalaččat buriid sámi musihkaid olggosaddimat.

Oassemihhtomearri 4:

- Ovddidit kvalitehtalaččat buori girjjálašvuoda mü lea olahanmuttus sámegilli.

Strategiijat ja daidda doaibmabijut:

- Ovdánahttit ortnegiid buori girjjálašvuoda jorgaleapmái sámegilli.
 - Veahkehit ruhtademiin.
- Doarjut sámi girječálliid.
 - Ruhtadit prošeavttaid mat ovddidit girječállima.
 - Oažžut eanet čáppagirjjálašvuoda girječálliid, go ieš álggaha prošeavttaid main lea ulbmil rekruteret girječálliid geat čállet sámegilli. Prošeakta galgá váikkuhit dasa ahte nuorat girječállit ožžot duohta vejolašvuoda ovdánahttit iežasat mánušiid bagadallama bokte, gelbbolašvuodaloktema bokte ja fierpmádatčoahkkimiid bokte. Prošeaktaáigodat lea guokte jagi, gos leat dássedis fierpmádatdeavvadeamit, čállinbargobájit, ja bagadallan oahppan fágaolbmui. Gáibiduvvo buvttadeapmi prošeaktaáigodagas.

Galgá váikkuhit:

- Eanet olbmot geat lohket sámi girjjálašvuoda.
- Sámi girjjálašvuoda galgá leat álkit olahanmuttus.
- Ovddidit buriid sámi girječálliid.
- Ovddidit nuorra sámi girječálliid.

Doarjja musihkkii ja girjjálašvuhtii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
17010	Musihka ja girjjálašvuhta	a) b)	10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %
Submi			10 762	8 723	8 723	9 038	315	3,6 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Jagi 2014 várás geavahuvvo 1 450 000 ru Sámeálbmotfoandda reanttuin girjjálašvuhtii

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi musihka ja girjjálašvuoda várás.

Girječállin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Girječállin	a)	0	0	0	500	500	-
Submi			0	0	0	500	500	-

a) Prošeakta iežamet hálddus. Ruđat válđojuvvojit Sámeálbmotfoanddas

Oassemihhtomearri 5:

- Buorre ja girjás dáidda- ja kulturilbmadeamit mat loktejit sámi mánggabealatvuoda.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Ovddidit mánggabealatvuoda sámi dáidda- ja kulturilbmadeamis mat čalmmustahttojuvvojit servodagas.
 - Ovddidit dáiddalaš ja kultuvrralaš doaibmabijuid ja doaimmaid masa mánát ja nuorat servet/ Prošeavttat mánáide ja mánáiguin ja nuoraide ja nuoraiguin mat mielddisbuktet eanet ipmárdusa ja searvama sámi kultuvrras.
 - Veahkehit ruhtadit kulturilágidemiid mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra, mas váldofokus lea sámi kultuvrii.
 - Veahkehit ruhtadit arenaid, doaibmabijuid ja doaimmaid mat ovddidit ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra viidát márkaniidda.
 - Ruhtadit prošeavttaid/ doaibmabijuid mat buktet odđáiigásaš sámi dáidda- ja kulturilbmadeamiid.
 - Ruhtadit prošeavttaid/ doaibmabijuid mat váikkuhit nannemi, doaimmaheapmái ja gaskkusteapmái árbevirolaš dáidda- ja kulturilbmadeamiin.
 - Veahkehit duodašteapmái ja filmbabuvttadeapmái sámi diliid birra.
 - Veahkehit háhkat sámi govva dáidda- ja duodječájáhusaid Norggas, maddái katalogaid ja plakáhtaid.
 - Veahkehit artistabálkkážiin ja mátkedoarjagiin sámi artistaide oktasaš ruhtadeamis lágideddjiiguin.

Arenat, fierpmádagat ja ovttasbargoprošeavttat mat mielddisbuktet eanet riikkaidgaskasaš fállama ja eksportta sámi dáiddagis ja sámi dáiddáriid riikkaidgaskasaš márkanis.

- Veahkehit ruhtademiin buriid áigequovdilis prošeavttain mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra riikkaidgaskasačat.

- Sámedikki mielas lea dehálaš bisuhit Guovdageainnu lagasradio doaibmama sámi báikkálaš radion. Sámediggi áigu veahkehit dárbbalaš ekonomalaš doarjagiin 2014 ovddas, nu ahte báikkálaš radio sáhtta nuppástuhtit ja gávdnat eará sisabođu boahhteáiggis. Evttohusa duogáš lea ahte stáhta lea

váldán eret gáibádusa ahte sáddet sámegilli earret eará P4 ovddas. Viidáseappot áigu Sámediggi váldit bajás ášši sámi sáddagiid birra buohkaide konsešuvdnajuohkima oktavuodas.

Galgá váikkuhit ahte:

- Mánngabealatvuohta sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš duojit sáhttet buvttaduvvot, gaskkustuvvot ja vásihuvvot.
- Lea mánngabealatvuohta sámi kultuvrralaš doaimmain.

Doarjja kulturdoaimmaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
17100	Kulturdoaimbajut	a) b)	5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %
Submi			5 802	4 713	4 763	4 600	-163	-3,4 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) Doarjagat riikkaidgaskasaš doaimbajuide lea vuoruhuvvon dán ortnegis

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat kulturdoaimmaid várás.

5.4 Sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskkusteamis ja vásiheamis

Tabealla 5.4 Čoahkketabealla - sámi kulturásahusat arenan sámi kultuvrra gaskkusteamis ja vásiheamis

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi festiválat	3 125	3 872	3 872	4 585	713	18,4 %
	Sámi teahter	19 273	20 070	20 070	21 428	1 358	6,8 %
	Sámi museat	24 429	26 234	26 234	27 752	1 518	5,8 %
	Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat	11 384	11 834	13 634	14 914	1 280	9,4 %
	kulturgaskkustanarenat	1 379	2 200	2 200	3 139	939	42,7 %
	Sámi lágádusat	2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
	Prográmma ásašuvddideami várás	539	300	300	400	100	33,3 %
Submi		62 879	67 260	69 060	74 968	5 908	8,6 %

Sámi ásašusat leat dehálaš aktevrrat ja ovttasbargoguoimmit sámi dáidda- ja kulturbirrasa ovdánahttimis. Kulturásahusat leat maid dehálaš arenan sámi dáiddáriidda ja addet sámi dáiddáriidda ja artisttaide vejolašvuođa doaimmahit ja ovdánahttit iežasat dujiid. Dát leat maid dehálaš báikkit ovdánahttit sámi identitehta, sámi servodatdigaštallama ja ipmárdusa sámi gažaldagaide. Sámi giella ja kultuvra leat vuodđogálggat ásašusaide barggus.

Sámediggái lea dehálaš ovddidit gulahallama sámi ásašusaiguin ja láchit dili nu ahte ásašusaiguin galgá leat vejolašvuohta ovdánit nanu fágalaš ásašusaiguin.

Mihttomearri:

- Sámi kulturásahusat leat dehálaš aktevrrat sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.

Oassemihhtomearri 1:

- Fágalaččat nanu sámi kulturásahusat.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Addit sámi festiválaide ovdánahttinvejolašvuoda mii čalmmustahtta, gaskkusta ja ovdánahtta sámi dáiddáriid ja sámi kultuvrra.
 - Addit njuolggodoarjaga festiválaide mat erenoamážit ovddidit sámi musihka.
 - Addit Márkomennui vejolašvuoda bisuhit ovdánahttinbarggu.
 - Addit Kárašjoga beassášfestiválii unnit lasáhusa vai sáhtta buoridit hálddahaslaš bargonávccaid.
- Addit áshuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuoda ovdánit dáiddalaččat ja fágalaččat, nu ahte sáhttet doaibmat arenan kulturvásiheamis ja –gaskkusteamis, ja sámegeiela geavaheamis ja čalmmustahttimis.
 - Addit njuolggodoarjaga sámi teáhteriidda mat buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja mátkkoštit lávdedáidagiin.
- Sihkkarastit sámi museaide rámmaeavttuid viidáset ovdánahttimii.
 - Sihkkarastit buori gulahallama sámi museaiguin.
 - Láhčit dili buori gulahallamii ja váikkuhit ipmárdussii Kulturdepartemeanttas sámi museaid dárbbuid birra.
 - Bidjat johtui doaimmaid mat mielddisbuktet ahte sámi museat ožžot eanet ovddasvástádusa ja rolla kulturmuutosuorggis.
 - Váikkuhit aktiivvalaččat proseassaide Statsbyggain ja Deanu ja Várjjaga museasiiddain vai Nuortasámi musea válbman ja dan bokte váikkuhit posiitivvalaččat nuortasámi servodaga kulturovdánahttimii.
- Veahkehit sámi áshusaid šaddat buorre arenan sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttimis.
 - Lagat čuovvoleapmi ja gulahallan áshusaiguin.
 - Addit áshusaide vejolašvuodaid ovdánahttimii ja ođđajurddašeapmái.

Galgá váikkuhit:

- Nannet ja ovddidit sámi áshusaid guovddáš servodatsurggiin sámi servodahkii.
- Ahte sámi áshusat ja arenat váikkuhit oaivilgaskkusteapmái, sihkkarastit árbevirolaš máhtu ja eanet gelbbolašvuoda.
- Ahte sámi museat ipmirduvvojit fágalaččat nanu áshusain, main lea oktasaš identitehta ja sisdoallu, hálddašeamis, dutkamis, gaskkusteamis ja ođasmahttimis.
- Festiválat mat čalmmustahttet, gaskkustit ja ovdánahttet sámi kultuvrra.
- Ahte sajáiduvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja mat sáhttet mátkkoštit lávdedáidagiin mii addá kulturvásihusaid ja mat čalmmustahttet sámi giela.

Doarjagat festiválaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15100	Riddu Ridđu	a)	1 011	1 042	1 042	1 073	31	3,0 %
15101	Guovdageainnu musihkkafestivála	a)	1 148	1 184	1 184	1 220	36	3,0 %
15102	Markomeannu	a)	503	719	719	720	1	0,1 %
15103	Kárášjoga beassá festivála	a)	463	477	477	741	264	55,3 %
15104	Máttasámi kulturfestivála	a)	0	80	80	450	370	462,5 %
15105	Julevsáme vahkko – Lulesamisk uke	a)	0	200	200	206	6	3,0 %
15106	Romssa sámi vahkku	a)	0	170	170	175	5	2,9 %
Submi			3 125	3 872	3 872	4 585	713	18,4 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi festiválat mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat festiválaid várás.

Doarjagat teáhteriidda

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15300	Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	a)	17 583	18 128	18 128	19 128	1 000	5,5 %
15301	Åarjelhsaemien Teatere AS	a)	1 690	1 942	1 942	2 000	58	3,0 %
15302	Deanu mánnáidteáhter	a)	0	0	0	300	300	-
Submi			19 273	20 070	20 070	21 428	1 358	6,8 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi teáhterat mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde .

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat teáhteriid várás.

Doarjagat museaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15500	Árran Julevsame lulesamisk senter	a)	4 547	4 995	4 995	5 145	150	3,0 %
15501	Saemien Sijte	a)	2 516	3 000	3 000	3 390	390	13,0 %
15503	RidduDuottarMuseat	a)	8 231	8 830	8 830	9 095	265	3,0 %
15504	Deanu ja Várjjaga museumssiida	a)	6 503	6 698	6 698	7 328	630	9,4 %
15505	Várdobáiki	a)	1 376	1 417	1 417	1 460	43	3,0 %
15506	Davviálbmotguovddáš OS	a)	1 256	1 294	1 294	1 334	40	3,1 %
Submi			24 429	26 234	26 234	27 752	1 518	5,8 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi museat mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat museaid várás.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi ásausat leat dehálaš resurssan sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.

Strategiijat ja dasa guoski doaibmabijut:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi ásausaide, nu ahte dat sáhttet mielddisbuktit ovdáneami ja gaskkusteami sámi dáidda- ja kultursuorggis.
 - Bušehttaproseassaid ja šiehtadallamiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi ásausaide leat ovdánanvejolašvuodát.
- Váikkuhit dasa ahte sámi ásausaide lea buorre ovttasbargu gaskaneaset.
 - Veahkin háhkát arenaid gos sáhttet doaimmahit fierpmádathuksema ja ovttasbargodoaimmaid mat sáhtte leat mielde ovdánahttit sámi ásausaide.
- Veahkehit oažžut buori ovttasbarggu gaskal sámi dáiddáriid ja sámi kulturásahausaide.
 - Veahkehit hukset arenaid gulahallamiid ja ovttasbargui gaskal dáiddáriid ja kulturásahausaide.
- Oččodit eanet geatnegasvuoda oktasaš ovdáneapmái sámi dáidagis, kultursuorggis ja sámi kulturásahausaide, ovttasbargošiehtadusaide bokte fylkkasuohkaniiguin.
 - Váikkuhit dasa ahte sámi kulturásahausaide lea lunddolaš sadji ovttasbargošiehtadusaide ja daidda guoski doaibmaplánain.
 - Sámedikki ruhtadeami bokte regionálaovddideapmái váikkuhit konkrehta ovttasbargoprošeavttaid ruhtadeapmái mat ovddidit sámi dáidaga ja kultuvrra.
- Veahkehit háhkát buori kulturovdáneami julev- ja lullisámi servodagas.
 - Buorre gulahallan sámi kulturásahausaiguin namuhuvvon guovlluin vai dat ožžot ovdánahttinvejolašvuodaid.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ovttasbargodoaimmat/ -prošeavttat gaskal ásausaide ja ásausaide ja dáiddáriid lassánit.
- Ulbmillaš, doaimmahahti ja ovdánahtti sámi arenat kulturoaimmaheapmái.

Doarjagat kulturviesuide ja kulturgaskkustanáhusaide.

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
15000	Árran lulesamisk senter, Tysfjord	a)	1 890	1 949	1 949	2 007	58	3,0 %
15001	Sámi dáiddaguovddáš, Karášjogas	a)	2 726	2 811	3 311	3 811	500	15,1 %
15002	Davviálbmotguovddáš OS, Gáivuotna	a)	1 238	1 426	1 426	1 469	43	3,0 %
15003	Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Billávuotna	a)	895	562	562	579	17	3,0 %
15004	Sijti Jarnge, Aaborde	a)	1 355	1 397	1 397	1 439	42	3,0 %
15005	Várdobáiki, Evenášši/Skánit	a)	1 015	1 046	1 046	1 077	31	3,0 %
15006	Bihtánsámi viessu	a)	478	600	750	773	23	3,1 %
15007	Oslo sámi viessu	a)	262	470	470	550	80	17,0 %
15008	Lásságámmi	a)	262	270	270	280	10	3,7 %
15009	Villmarksampen i Tolládal - bihtánsámi	a)	54	56	56	60	4	7,1 %
15010	Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš	a)	609	628	1 078	1 110	32	3,0 %
15011	Saemien Sijte	a)	600	619	619	638	19	3,1 %
15012	Áltá Sámi Siida	a)	0	0	350	410	60	17,1 %
15013	Sjeltie - Sámi kulturpárka, Maajejaevrie	a)	0	0	150	155	5	3,3 %
15015	Vilgesvárri	a)	0	0	200	206	6	3,0 %
15016	Deanu ja Várjjaga museasiida	a)	0	0	0	200	200	-
15016	Mearrasámi tun, Porsangu	a)	0	0	0	150	150	-
Submi			11 384	11 834	13 634	14 914	1 280	9,4 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat kulturviesuid ja kulturgaskkustanáhusaid várás.

Oassemihhtomearri 3:

- Sámi ásusat leat dehálaš gaskkusteadjit sámi dáidagis ja kultuvrras.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Movttiidahtit sámi ásusaid ja arenaid dáidda- ja kulturgaskkusteapmái ovdánit ja oddabuvttadit.
 - Veahkehit ruhtadit doaimmaid mat mielddisbuktet ovdáneami sámi ásusaid.
 - Buoridit barggu mii dahkko Sámi museasearvvis ja Sámi museafierpmádagas.
 - Viidásetfievrridit máhcahanproseassa mii lea čállon Sámedikki čielggadussii Bååstede – sámi kulturárbbi máhcaheapmi.

- Hástalit sámi lágádusaid ođđabuvttadeapmái mii mielddisbuktá eanet beroštumi ja buvttadeami sámi musihkas girjjálašvuodas.
- Čuovvolit sámi lágádusaid ruhtademiin, čielgasit vuordámušaiguin ja dássilis čoahkkimiiguin.
- Bargat viidáscappot sámi ášahusovdánahttimiin.
- Bidjat johtui prográmma sámi ášahusovdánahttima várás.
- Fállat sámi ášahusaide fágalaš gelbbolašvuodahuksema ekonomiijas, kvalitehtavuogádagain ja prošeaktastivrenvuogádagain.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi dáidda ja kultuvra ovddiduvvojit vel eanet sámi kulturásahusaid bokte.
- Ahte arenat ovddidit ođasmahttima ja doibmet arenan sámi giela ja kultuvrra gaskkusteamis ja ovdánahttimis.
- Ahte Sámediggi lea mielde nanneme rámmaeavttuid sámi lágádusaide, go doaibmá fágalaš premissaaddin.
- Nannet sámi nissoniid, mánáid ja nuoraid Ruoššas.
- Ahte Viestterállasii ášahuvvo sámi deaivvadanbáiki.

Doarjagat dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide.

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	%
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	
17300	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat a)	1 379	2 200	2 200	3 139	939	42,7 %
Submi		1 379	2 200	2 200	3 139	939	42,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Juolludemiin dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide várrejuvvo 1 000 000 máhcahanprošeaktii Bäästede.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat dáidda- ja kulturdoaimmahanarenaid várás.

Doarjagat sámi lágádusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	%
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	
17040	Sámi lágadusat a)	2750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
Submi		2 750	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat sámi lágádusaid várás.

Ásahusovdánahttinprográmma

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Prográmma ásahusovddideami várás a)	539	300	300	400	100	33,3 %
Submi		539	300	300	400	100	33,3 %

a) Ovdal gohčoduvvui dát doaibmabidju ásahusdieđáhusa čuovvoleapmin

5.5 Sámi valáštallan

Tabealla 5.5 Čoahkktabealla - sámi valáštallan

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15203	Sámi valáštallan	2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %
Submi		2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %

Nanu sámi valáštallanbiras lea dehálaš identitehtafáktor mánáide ja nuoraide ja mielddisbuktá nanu oktavuoda. Lea dehálaš ahte gávdnojit arenat gos sámit miehtá Sámi sáhttet deaivvadit valáštallamiidda ja gilvohallamiidda. Sámediggi áigu oččodit sámi valáštallan- ja nuoraidorganisašuvnnaide vejolašvuoda bargat oktasaš sámi valáštallamiin ja valáštallangažaldagaiguin. Heargevuodjin lea áidnalágan valáštallansuorgi, mii maid veahkeha vára váldit nanu historjjálaš árbevieruid álgoálbmogiid gaskkas Árktaš guovlluin.

Mihttomearri:

- Girjávuohta valáštallandoaimmain.

Oassemihttomearri1:

- Viiddis ja buorre valáštallanfálaldat sámi álbmogii.

Strategiijat:

- Sihkkarastit hivvodaga sámi valáštallamis.
 - Veahkehit ruhtadit sámi valáštallanorganisašuvnnaid – ja servviid.
- Veahkehit sámi spábbačiekčandoaimmaid organiserema nu ahte sihke hivvodagas ja alladásis váldojit bures vára.
- Háhkát gulahallama, fierpmádaga ja ipmárdusa sámi nuoraid ja eará álgoálbmot nuoraid gaskka, riikkaidgaskasaš valáštallanlágidemiid searvama bokte.
 - Veahkehit ruhtadit sámi oassálastima 2014 Arctic Winter Games gilvvuide Alaskas.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi valáštallanorganisašuvnnaat sáhttet ovdánahttit valáštallanfálaldaga sihke hivvodagain ja alladásis.
- Rumašlaš lihkanarenat mat mielddisbuktet oktiigullelašvuoda gaskal sámi mánáid ja nuoraid, ja mat leat mielde duddjome identitehta.

Doarjagat sámi valáštallamii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
15200	Sámi Valáštallan Lihttu - Norga (SVL-N)	a) b)	1 033	1 065	1 065	1 100	35	3,3 %
15201	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund		251	0	0	0	0	-
15202	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL-N)- Arctic Winter Games	b)	1 000	155	155	1 100	945	609,7 %
15203	lihttu/Saami Reendeer-Race Federation	b)	213	220	220	227	7	3,2 %
Submi			2 497	1 440	1 440	2 427	987	68,5 %

a) Sámediggi oaččui 700 000 ru speallanrudain 2013:s ja das fas oaččui SVL-N 650 000 ru ja SHL 50 000 ruL.

b) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Valáštallanorganisašuvnnat ja searvvit mat bohtet ovdan tabeallasbajábealde .

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gustojit doarjjanjuolggadusat sámi valáštallama várás.

5.6 Sámi mediat

Tabealla 5.6. Čoahkketabealla - sámi mediafálaldat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Sámi mediafálaldat		3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %
Submi			3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %

Lea dehálaš ahte sámi servodagas lea girjáiuvuohta publikašuvnnain ja mediain main bohtet ovdan áššit mat leat áigequovdilát ja mat mielddisbuktet oaivillonohallama ja sámi dáidaga ja kultuvrra ovdánahttima. Dasa lassin lea dehálaš ahte gávdno girjáiuvuohta mediain mat atnet sámi gielaide aktiivvalaččat.

Mihttomearri:

- Girjáiuvuohta sámi mediain mat čalmmustahttet sámi giela, kultuvrra ja servodaga.

Oassemihttomearri:

- Sámi mediaid nannen ja ovddideapmi nu ahte dat váikkuhit servodatánjiruššamii.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaid ovddideami várás.
- Váikkuhangaskaomiid árjjalaš geavaheami bokte bisuhit ja viidáset ovddidit sámi mediaid.
- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.
- Veahkehit ruhtadit girjásvuoda sámi mediain ja publikašuvnnain.
- Láhčit dili nu ahte Daerpies Dierie/ lullisámi girkobláđđi (Sørsamisk kirkeblad) sáhtta ovdánahttit iežas doaimmaheami, ja buoridit lullisámi čalmmusteami bláđis.

Galgá váikkuhit:

- Ahte leat arenat gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahttun jietna, ja mat duddjojit identitehta.
- Girjás sámi publikašuvnnat čálalaš arenan buot golmma sámi čállingillii.
- Sámegeala čalmmustahttin.

Doarjagat sámi mediafálaldagaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR	Bud	Rev	Bud Erohus	Erohus	
			2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
17001	Nuorttanaste	a)	984	1 015	1 015	1 045	30	3,0 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	a)	1 349	1 391	1 391	1 433	42	3,0 %
17003	Sámis	a)	298	328	328	338	10	3,0 %
17004	Daerpies Dierie/máttasámi girkobláđđi	a)	106	109	109	218	109	100,0 %
17005	Bårjás	a)	100	103	103	113	10	9,7 %
15600	Julev Film AS (NuorajTV)	a)	300	600	600	618	18	3,0 %
Submi			3 137	3 546	3 546	3 765	219	6,2 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi publikašuvnnat ja mediat mat bohtet ovdan tabeallas bajábealde.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi mediafálaldaga várás.

6 Bibliotekha

Váldomihttomearri:

- Buorre sámi bibliotekafálaldat.

Bibliotekkat leat deatalaččat demokratiija, kultuvrra ja máhtu gaskkustanarenan. Ollu báikkiin doibmet bibliotekkat kulturguovddážin ja deaivvadanbáikin. Bibliotekkat ja erenoamážit sámi girjebusset leat deatalaččat maiddái sámi giella-, kultur- ja historjágáldun.

Sámedikki bibliotekha bargun lea nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmoga várás. Bibliotekha galgá doaibmat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gealboguovddážin, ja hálldašanbibliotekhan Sámedikki politihkkariid ja bargiud várás.

Dál addá Sámediggi njuolggat doarjaga gávccii sámi girjebussii. Doarjjaortnega ulbmilin lea addit buriid sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogi ja earáide ja buktit daid olámuddui.

Álbmot- ja fylkkabibliotekkat háliidit ahte Sámedikki bibliotekkas livččii stuorát rolla diehtujuohkimis sámi girjjálašvuoda birra ja sámi bibliotekadoaimma ovddideami birra.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari čuovvovaš surggiid fokuseremiin 2014:s

- Gaskkustandoaibma.
- Bibliotekhaovddideapmi.

6.1 Bibliotekha váikkuhangaskaoamit

Tabealla 6.1 Čoahkketabealla – bibliotekha

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Gaskkustandoaibma/Girjebusset	7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %
Submi		7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

6.1.1 Hálddahaslaš resurssat - bibliotekajuogus

Sámedikki bibliotekha lea Sámedikki hálddahusa oassi. Bibliotekajuogus gullá gulahallanossodahkii (GUL), ja dán ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus
- Bibliotekajuogus

Bibliotekajuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuođa buorideapmi gullet kapihttalii 16 Hálddahusa doaibmagolut.

Bibliotekajuhkosis leat 4 jahkedoaimma 1.10.2013 nammii.

6.2 Gaskkustandoaibma

Tabealla 6.2 Čoahkketabealla - gaskkustandoaibma

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi girjebusset	7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %
Submi		7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

Girjjiid luoikkaheapmi sámi guovlluin geahppána. Árjjalaš gaskkusteami bokte ja ovttasbargguin bibliotekain ja girjebussiiguin galgá Sámedikki bibliotekha buoridahttit máhtu sámi girjjálašvuođa birra nu ahte maiddá luoikkaheapmi lassánivččii. Sámedikki mihttomearri sámi girjebussiid ektui lea ahte sámi bibliotekabálvalusat galget leat buorit ja álkidit olámuttus olles sámi álbmoga ja earáid várás. Girjebussiin galgá leat buorre ja juohkelágan sámi girjjálašvuohta sámegeillii ja sámi diliid birra eará gielaide.

Oassemihhttomearri:

- Sámi girjjálašvuohta, oahpponeavvut ja kultuvra begget ja leat geavaheddjiid olámuttus

Strategiijat ja dan čuovvu doaibmabijut:

- Váikkuhit ain dan ahte girjebusset doibmet ja ášahuvvojit sámi guovlluide.
 - Njuolgga doarjja sámi girjebussiide.
 - Oktavuohtačoahkkimat girjebussiiguin.
- Árjjalaččat juohkit dieđuid ja dieinna lágiin buoridit máhtu sámi girjjálašvuođa ja kultuvrra birra eará bibliotekain.
 - Doallat fásta oktavuohtačoahkkimiid sámi guovlluid bibliotekkaiguin.
 - Ovttas bargat Nasionálabibliotekain ja dieinna lágiin oainnusmahttit sámi girjjálašvuođa ja kultuvrra nasionála ángiruššamiid oktavuođas.
 - Jahkásaš oktavuohtačoahkkimat Nasionálabibliotekain ja earáiguin ja dieinna lágiin fuolahit ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde sierralágan ángiruššansurggiin nasionála bibliotekaovddideamis.

- Oastit sámi girjjálašvuoda ja ávdnasiid, katalogii bidjat čoahkkádusa, veahkehít eará bibliotekaid registreren bargguin sámi gielalaš girjjálašvuodain.
- Luoikat rájuid/stuorat sámi ávnnasčoahkkádusaid sámi giellaguovddážiidda, bibliotekaide, girjebussiide ja earáide.
- Boarráset sáme gielat girjjálašvuoda digitaliseren.

6.2.1 Doarjja sámi girjebussiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Karášjohka	a)	591	609	609	627	18	3,0 %
	Porsángu	a)	591	609	609	627	18	3,0 %
	Guovdageaidnu	a)	266	274	274	283	9	3,3 %
	Deatnu/Unjárga	a)	1629	1 679	1 679	1 730	51	3,0 %
	Gáivuotna	a)	753	776	776	800	24	3,1 %
	Julevsámi	a)	1403	1 446	1 446	1 490	44	3,0 %
	Máttasámi	a)	1642	1 693	1 693	1 744	51	3,0 %
	Lulli-Romsa	a)	309	569	569	586	17	3,0 %
	Lulli-Trøndelaga	a)	0	800	800	824	24	3,0 %
Submi			7 184	8 455	8 455	8 711	256	3,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Gielddat ja fylkkagielddat mat eaiggádit ja jodihit sámi girjebussiid, gč. tabealla bajábealde.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot girjebussiid doaibmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Buriid ja álkidit olámuttu bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmoga ja earáid várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá válldi.

Muđui gusket sámi girjebussedoarjaga njuolggadusat.

6.3 Bibliotekaovddideapmi

Sámedikki bibliotekas lea erenoamáš ovddasvástádus buoridit gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain. Bibliotekat ja girjebusset leat dovddahan ahte háliidit ahte Sámedikki bibliotekka eanet árjjalaččat gaskustivččii, fágalaččat bagadivččii ja ovddidivččii sámi bibliotekabálvalusa. Deatlaš váikkuhangaskaoapmi sámi bibliotekabálvalusa ovddideami oktavuodas, lea doarjja man bokte ovdánahttit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain. Sámedikki bibliotekka galgá fuolahit ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde sierralágan ángiruššansurggiide nátionála bibliotekaovddideami oktavuodas.

Oassemihhtomearri:

- Sámedikki bibliotekka galgá doaibmat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gealboguovddážin.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Buoridit gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra bibliotekain, ja nannet bibliotekaid rolla servodatdigaštallanarenan.

- Lágidit jahkásaččat konferánssa sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra birra.
- Oažžut bibliotekka ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda, kultuvrra ja ságastallama.
- Váikkuhit sierralágan doaibmabijuid ruhtadeami ovddidan ja oainnusmahttin dihte sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra bibliotekain, gč. kap. 5.3.
- Doallat jahkásaččat oktavuohačoahkkimiid Nationála bibliotekain ja earáiguin fuolahat dihte ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde sierralágan áŋgiruššansurggiide nationála bibliotekaovddideami oktavuodas.
- Evalueret Sámi girjebusedoarjjaortnega geahčadan dihte ahte doaibmá go ortnet daid mihtomeriid, eavttuid ektui mat leat biddjojuvvon sámi girjebussiid várás ja evttohit movt dan boahtteáiggis organiseret ja ovddidit.

7 Máhttu

Váldomihttomearri:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuota ja gálggat mat dárbbášuvvojit vai sáhtta suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid, ja árjjalaš oassálastimii sámi, nationála ja riikkaidgaskasaš servodahkii.

Máhttu lea dehálaš eaktu sámi servodaga ovddideapmái iežamet eavttuid vuodul. Oahpahušvuogádat galgá heivet sámi mánáide, sámi oahppái ja sámi servodaga dárbbuide. Sámi árbevierut, giella, kultuvrra ja vuoddoárvvut fertetit vuhttot miehtá oahpahušvuogádaga mánáidgárddi rájis gitta universitehtii. Mánáidgárddiid, vuoddooahpahusa, alitoahpu ja dutkama áŋgiruššan lea danin vealtameahttumit gitta das ahte sámi servodat sáhtta ovdánit iežas árvvuid, višuvnnaid, vuoruhemiid ja eavttuid vuodul.

Sámi mánáid riekti oažžut oahpahusa sámi áššiin, sámegeilas ja sámegeilli, galgá leat vuodđun sámi skuvllain. Sámi mánáin lea maid vuoddo vuoigatvuota oažžut oahpahusa iežaset gillii iežaset historjjá ja kultuvrra birra. Sámediggi áigu gozihit ahte norgga skuvlaeiseválddit láchčat dili nu ahte oahppit dáža skuvllain ožžot oahpu sámi áššiid birra.

Sámediggái lea dehálaš ahte árbevirolaš máhttu lea guovddáš oassi mánáidgárdefálaldagain, skuvlafálaldagain ja alitoahpahasaid fálaldagain. Árbediehtu lea danin maid dehálaš oassi árvoháhkamii ja odđa bargosajiide sámi guovlluin. Dálá servodagas lea dehálaš ahte sáhtta duodaštit, viidásetfievrridit ja seailluhit sámi árbedieđu boahttevaš buolvvaide.

Sámediggi áigu nanosmahttit mánáidgárddiid rolla buriid bajásšaddaneavttuid sihkarastimis kvalitehtalaččat buori sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Mánáidgárddiid kvalitehta, sisdoallu ja árvovuoddu leat guovddášis go ollislaš sámi oahppopolitiikka ovddiduvvo viidáseappot. Mánáidgárddiin lea mearkkašupmi máná ovdáneapmái go geahččá giella- ja kulturoahpahusa ja identitehtaovddideami. Mihttun mánáidgárdepolitiikkas lea oažžut buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu doarjut ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla dássi ja ahte gávdnojit doarvái mánáidgárdesajit.

Sámi ohppiin galgá leat buorre oahpahušfálaldat kvalitehtalaččat. Dat mearkkaša ahte sámi skuvla ja oahppofitnodagat galget láchčit vejolašvuodaid dasa ahte oahppit/fidnooahppit ožžot buori oahpu mas sámi giella, kultuvrra ja servodateallin leat vuodđun.

Oassin sámiid iešmearrideamis lea vealtameahttun das ahte sámi álbmogis alddis lea dadjamuš dasa ahte makkár suorggi dutkan galgá vuoruhuvvot ja ohcaluvvot. Seamma guoská dasa ahte makkár oahppofálaldagat galggašedje ovddiduvvot, ja movt dálá oahpahušfálaldat sáhtta ovddiduvvot nu ahte máhttu gaskkusteapmi ja ovddideapmi buorránivččii sámi giella ja kultuvrra birra. Hástalussan Sámediggái lea ahte ferte leat ovdalis jurddašeamis go geahččá doaibmabijuid maid regionála ja stáhtalaš eiseválddit plánejit. Lea vealtameahttun álgit gulahallat stáhtalaš eiseválddiiguin árrat, nu ahte Sámediggi sáhtta váikkuhit ovdáneami dán áššis.

Sámi árbediehtu berre leat lunddolaš oassi sámi dutkama ja diehtaga máhttovuodus. Dát máhttovuoddu galgá ovttas eará dutkamiin háhkat vuoddu luondduresurssaid hálldašeamis sámi guovlluin. Sámedikki mihttu lea ahte sámi servodagain sihkkarastojuvvo kapasitehta- ja gelbbolašvuodáhuksen.

7.1 Váikkuhangaskaoamit ohppui

7.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.1.1 Čoahkketabealla - máhttu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Mánáidgárdi	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
	Vuodđooahpahus	21 398	25 125	26 125	24 248	-1 877	-7,2 %
	Alitoahppu ja duktan	5 931	5 650	5 650	4 000	-1 650	-29,2 %
Submi		36 129	40 680	41 680	39 653	-2 027	-4,9 %

7.1.2 Hálldahuslaš resurssat – Bajásšaddan- ja oahpahusossodat

Kapihttalis 16 – hálldahuslaš dási doaibmagolut - leat bajásšaddan- ja oahpahusossodaga bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Ossodagas lea golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuodđooahpahusa juogus.
- Alitoahpu ja dutkama juogus.

Ossodat lea sámediggerádi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid fágasurggiin mánáidgárdi, vuodđooahpahus ja alit oahppu ja duktan. Barggut mat gusket politihkalaš ja hálldahuslaš doaimmaide áiggis áigái dahkkojit beaivválaččat, lassin juhkosiid bargguide iežaset fágasurggiin. Juhkosiid barggut bohtet ovdan áŋgiruššansurggiid čuoggáin.

Ossodagas lea maid ovddasvástádus gohkket Sámedikki oahpponeavvoguovddáža.

Mánáidgárdejuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2013, vuodđooahpahusjuhkosis ledje 9 jahkedoaimma ja alit oahpu ja duktanjuhkosis ledje 4 jahkedoaimma.

7.2 Mánáidgárdi

Tabealla 7.2 Čoahkketabealla - mánáidgárdi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	gaskal ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla	8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %
Submi		8 800	9 905	9 905	11 405	1 500	15,1 %

Váldomihttomearri Sámedikki mánáidgárdepolitihkas lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámediggi áigu váikkuhit ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla dássi ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámi mánáidgárdefálaldagas ferte leat vuodđoprinsihppa ahte mánáidgárdi sáhtta leat oassin sámi servodagas. Sámiid etnalaš identitehta mii guoská sosiála ja

kultuvrralaš iešvuhtii addet dehálaš árvvuid. Šaddá dehálaš viidásetfievrridit sámi kulturárbbi sámi giela, kultuvrra, eallinvuogi ja árvvuid gaskkusteami ja čalmmustahttima bokte.

Sámediggi áigu čuovvovaš áŋgiruššansurggiid bokte olahit váldomihttomeari sámi mánáidgárdefálaldagas:

- Mánáidgárddi sisdoallu.
- Giellamovttiidahttin mánáidgárddis.
- Giellalávgunmodeallat.
- Sámegielat bargiid rekrutteren.
- Pedagogalaš ávdnasat ja stohkosat.
- Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal mánáidgárddi ja skuvlla.

7.2.1 Mánáidgárddi sisdoallu

Kulturgaskkusteapmi lea dehálaš suorgi mánáidgárddi sisdoalus. Kultuvrii gusket árbi ja árbevierut, muhto seammás maid dat ahte áimmahuššat, ráhkadit ja ođasmahtit. Sámi kultuvra galgá leat čadačuovgi sámi mánáidgárdefálaldagas, ja heivehuvvot buot mánáide. Sámedikki mielas galgá mánáidgárddiin leat sámi hápmi mas leat oinnolaš objeavttat ja áđat. Oainnusin dahkan sámi kultuvrras, ja maiddá gielas, mitalit mánáidgárddi deattuheami birra sámi sisdoalus. Go sámivuoha lea oidnosis mánáide, de dat lea dehálaš dasa ahte addá mánáide gullevašvuoda dovdu ja dohkkeheami, ja sáhtá leat mielde buorideame sámi identitehta.

Girjávuohta sámi servodagas dahká ahte iešguđet mánáidgárddit galget bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra iežaset mánáidgárdái. Dát gáibida ahte bargiin ferte leat báikkálaš ja árbevirolaš máhttu. Mánát fertjeit seammás beassat ovddidit árvvusatnima ja oktavuodadovdu olles sámi girjávuhitii, ja máŋgakultuvrrat servodahkii muđui.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin lea sámi sisdoallu mii ovdánahtá ovddideami, oahppama ja láhttema máná ruovttu ovttasbargguin ja ipmárdusain.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Bargat dan nala ahte mánáidgárdeeaiggádiin lea máhttu sámi giela ja kultuvrra birra.
 - Gulahallat, ovttasbargat ja čuovvolit mánáidgárdeeaiggádiid sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
 - Hábmiet diehtujuohkingihppaga mánáidgárdeeaiggádiidda sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
- Váikkuhit dasa ahte studeanttat ožžot oahpu sámi giela ja kultuvrra birra.
 - Ođđa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu sajusteapmi. Dát dahkko čuovvunjoavkku oassálastima bokte mii galgá čuovvut oahpu 2013-2017.
- Veahkehit oazžut mánáidgárddiide fágalaš gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvras ja ahte dat deattuhuvvot mánáidgárddiin.
 - Diehtujuohkin ja pedagogalaš bagadeapmi gulahallama ja ovttasbarggu bokte mánáidgárdebargguin sámi mánáidgárdefálaldaga birra.
 - Kvalitehtaovddideapmi, gelbbolašvuodalokten ja vásáhuslonohallan semináraid ja konferánssaid lágideami bokte mánáidgárdebargiide.
 - Redaktevraovddasvástádus ja almmuheapmi mánáidgárdebargiid bládis “Stullán”.
 - Searvan resursajovkui proševttas “Kvalitehta mánáidgárddiin” oahpahusdirektoráhta bokte áigodagas 2013-2017.
 - Buktit cealkámuša Mánáidgárdelága rievdadeapmái ja ođđa rámmapláni mánáidgárddiid várás, dán oktavuodas maid lága bokte nannejuvvon riekti oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga gos dál de oroš riikkas.
 - Doarjjahálldašepmi mánáidgárddiide.

7.2.2 Giellamovvttidahttin mánáidgárddis

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii lea mielde očcodeame eanet sámegeigeavaheddjiid boahhteáiggis. Sámi gielat dárbašit dan ahte mánát besset oahppat giela ruovttus, mánáidgárddiin ja skuvllain. Sámediggi áigu danin bargat árjjalaččat vai nannejuvvo ja láchččojuvvo dilli dasa ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea riekti.

Mihttomearri:

- Mánát ožžot giellamovvttidahttima davvi-, julev- ja lullisámegillii.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Váikkuhit dasa ahte bargiin lea formálalaš gelbbolašvuohta sámegeielas.
 - Giellamovvttidahttinprográmmat mánáidgárdebargiide ovttasbarggus fylkkasuohkaniiguin ja Lohkanguovddážiin.
- Láhčit dili árrat giellamovvttidahttimii mánáidgárdefálaldaga bokte.
 - Hálldašit doarjagiid giellaoahpahussii mánáidgárddiin.

7.2.3 Giellalávgunmodeallat

Sámediggi háliida váldit atnui giellalávgunmodeallaid mánáidgárddiin main lea sámegeiefálaldat. Mii leat vásihan ahte mángga sámi mánáidgárddis ja ossodagas lea sihke sámegeiella ja dárogeiella beaivválaš giellan, ja ahte giellaoahpu mihttomearri rievddada guovllus guvlui. Dat mielddisbuktá ahte mánáidgárddiin lea dárbu ovdánahttinmodeallaide mat leat heivehuvvon juohke ovttá gielladillái ja báikkálaš dillái. Hástalussan šaddá gávdnat bargiide oktasaš vuodđovuogádaga giellaoahpahasas. Go váldá atnui giellalávgunmodeallaid, de dat mielddisbuktá posiitivvalaš ovdáneami ja máhttoovdáneami giellaoahpahasas.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddit leat váldán atnui giellalávgunmodeallaid ja giellamovvttidahttinvuogádagaid mat leat geahččaluvvon ja main mis dutkama vuodul lea máhttu, nu ahte diehtit ahte dát leat heivehuvvon ulbmili.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Váikkuhit dasa ahte gávdnojit heivvolaš giellaoahppanmodeallat maiguin sáhtta dustet hástalusaid boahhteáiggis.
 - Diehtujuohkin ja máhttu giellalávgunma birra mánáidgárdebargiide.
 - Ovttasbargat heivvolaš aktevrraiguin johtui bidjat giellalávgunma mánáidgárddiin.
- Veahkehit sihkkarastit vuogádagaid nu ahte mánáidgárddit sáhttet váldit atnui giellalávgunmodeallaid mat leat geahččaluvvon ja mat mielddisbuktet posiitivvalaš ovdáneami geielas.
 - Hálldašit doarjagiid proševttaide ja ovddidanbargguide mánáidgárddiin.

7.2.4 Sámegeielat bargiid rekrutteren

Sámediggi áigu iežas politihkain váikkuhit dasa ahte sámegeielat bargiid lohku lassána. Mii áigut bargat dan nala ahte lea álkit rekrutteret ja doallat sihke sámegeielat mánáidgárdeohpaheddjiid ja veahkkebargiid. Sámi allaskuvllas ja eará allaskuvllain ja universitehtain lea eanet guovddáš rolla das ahte rekrutteret alit ohppui. Sámedikki rolla lea earet eará váikkuhit rekrutteremii stipeandaortnegiid bokte. Lea maid dehálaš oččodit ovttasbarggu allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin nu ahte Sámedikki stipeandaortnegat heivejit sin oahppofálaldagaide.

Sámediggi oaidná hástalusa das ahte rekrutteret sámegeielat bargiid main lea mánggabealat gelbbolašvuohta. Lea dárbu bargiide geain lea kulturipmárdus, kulturgelbbolašvuohta ja geain lea máhttu árbevirolaš sámi bargguide. Sámediggi oaidná ahte mis dál lea buolvagaska mánáidgárdesuorggis. Nuorain geat dál ohcet barggu mánáidgárdái, ii leat seamma buorre kultuvrralaš

gelbbolašvuohta go ovddit buolvvain lei. Earet eará ii leat sis nu buorre gelbbolašvuohta duojsis, árbevirolaš biebmoráhkadeamis ja muitalanárbevieruin go ovdalaš áigge.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái sámegeilat bargit.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Sihkkarastit sámegeilat mánáidgárdeohpaheddjiid/pedagogaid ja eará bargiid rekrutterema.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
 - Ovttasbargu ja gulahallan guovddáš eiseválddiiguin GLØD prošeavtta bokte.
- Váikkuhit dasa ahte dievddut lassánit mánáidgárddiin.
- Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
 - Oassálastit dásseárvojuhkosi Finnemárkkku mánáidgárddiid várás.
- Sihkkarastit buori bargobirrasa sámegeilat bargiide nu ahte bissot mánáidgárddis.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

7.2.5 Pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanressat

Lea dehálaš ahte mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanressat. Dát mielddisbukta ahte mánát ohppet, ovdánit ja seailluhit sámi giela ja kultuvrra. Sámediggi áigu rahčat dan nala ahte ráhkaduvvojit doarvái pedagogalaš ávdnasat, stohkosat ja oahppanressat mat leat heivehuvvon mánáidgárdeatnui gos lea sámegeielfáldat. Mánáidgárddiin fertejit leat ávdnasat mat buoridit máná oahppama sihke formálalaš ja eahpeformálalaš oahppandiliin.

Sámedikki oahpponeavvoguovddáža barggu bokte, áigu Sámediggi vuoruhit oažžut visogova pedagogalaš ávdnasiin, stohkosiin ja oahppanressain mánáidgárddiid várás. Dákkár visogovva lea dehálaš vai sáhttit beaktileabbon dahkat dárbašlaš ávdnasiid buvttadeami ja ovdánahttima.

Mihttomearri:

- Mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat ja stohkosat mat gokčet sin dárbbuid.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Oččodit eanet doarjagiid pedagogalaš ávdnasiid ja stohkosiid ovddideapmái.
- Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.
- Ráhkadit pedagogalaš ávdnasiid ja stohkosiid.
 - Sámedikki oahpponeavvoguovddáš ovttasbarggus Ovttasiin.
 - Hálddašit mánáidgárdedoarjagiid.

7.2.6 Ovttasbargu ja oktavuoha gaskal ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla

Sámediggi áigu iežas politihka bokte láhčit dili nu ahte buot mánát besset vásihit ollislaš ja oktagaslaš heivehuvvon oahppogazzama mánáidgárddis skuvlii. Lea dehálaš movttiidahttimii viidáset oahppamis ahte lea oktavuoha gaskal mánáidgárddi ja skuvlla. Sámedikki mielas lea háhkat joatkevašvuođa oahppogazzamis dehálaš hástalus mánáide ja váhneimidda vai sáhttet viidásetovddidit sámi giela ja kultuvrra.

Mihttomearri:

- Mánáin lea oktavuoha ja ovdáneapmi oahpposisdoalus mánáidgárddis skuvlii mii sihkkarastá joatkevašvuođa sámi giela ja kultuvrra barggus.

Strategiijat ja daidda guoski doaibmabijut:

- Sihkkarastit ovttasbarggu gaskal mánáidgárddi- ja skuvlaeaggáid geain leat bargit dárbašlaš fágalaš gelbbolašvuođain.
 - Ovttasbargu stáhtalaš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

- Ovttasbargu mánáidgárde- ja skuvlaeaiaggádiiguin diehtujuohkima ja bagadallama bokte.
- Kártet mánáidgárddiid vai oažžut dieđuid movt sii barget mánáidgárddi ja skuvlla rasttildeamis.

Doarjja sámi mánáidgárdefálaldahkii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21200	Sámi mánáidgárdefálaldat	a)	8 800	9 905	9 905	11 405	15,1 %
Submi			8 800	9 905	9 905	11 405	15,1 %

a) 1 500 000 ru lea sirdojuvvon Ovttas-prošeavttas

A) Sámi mánáidgárddit

2014 vuoruheamit:

- Mánáidgárddit main lea mearriduvvon ahte mánáidgárddi doaimmaheamis lea sámi giella ja kultuvra vuodđun.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi mánáidgárddit.

Sámi mánáidgárdefálaldaga olahusjoavku:

- Mánát sámi mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánát ožžot mánáidgárdefálaldaga mas sámi giella ja kultuvra leat vuodđun, gos sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámi giella ja iežaset sámi kultuvrra.

B) Doarjja mánáidgárddiide main lea sámegeilossodat

2014 vuoruheamit:

- Mánáidgárddit main lea sámegeilossodat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Dáža mánáidgárddit main lea sámegeilossodat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát sámi ossodagain.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mas sámi giella ja kultuvra leat vuodđun.
- Ahte sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámi giella ja iežaset sámi kultuvrra mánáidgárddis.

C) Doarjja mánáidgárddiide mat fáallet sámegeiellohpahusa.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit gos leat sámi mánát.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi mánát geat ožžot sámegieloahpahusa, ohppet ja ovddidit iežaset sámi giela mánáidgárddis.

D) Doarjja proševttaide ja ovdánahttinbargguide mánáidgárddis.

2014 vuoruheamit:

- Giellalávgunproševttat.
- Báikkálaš ovdánahttinproševttat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit main lea sámegielfálaldat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát mánáidgárddiin main lea sámegielfálaldat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi giella nanosmuvvá ja ovdána mánáin.

E) Doarjja pedagogalaš ávdnasiidda, stoahkanhearvvaide ja oahppanressurssaide

2014 vuoruheamit:

- Sámegiel “hupmanpáhkaid” buvttadeapmi. Hupmanpáhkka sáhttet leat iešguđet lágan stohkosat ja ávdnasat mat leat čadnon sámi kultuvrii ja árbevieruide. Stoahkama ja doaimmaid bokte mielddisbuktá páhkaid sisdoallu ahte mánát movttiiduvvet geavahit sámi giela iešguđet oktavuodain mánáidgárdeárgabeaivvis.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit ovttasbarggus lágádusaiguin ja fágabirrasiguin.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte gávdnojit eanet pedagogalaš ávdnasat ja eanet sámi stohkosat mat leat heivehuvvon mánáidgárddi atnui gos lea sámegielfálaldat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit sámi mánáidgárdefálaldaga njuolggadusat.

7.3 Vuodđooahpamus

Tabealla 7.3 Čoahkketabealla - vuodđooahpamus

(1000 ru)

Akt. Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	21 398	25 125	26 125	24 248	-1 877	-7,2 %
Submi	21 398	25 125	26 125	24 248	-1 877	-7,2 %

Sámedikki oahpahu- ja oahppopolitihkka ferte vuodđuduvvot dan vuodđoektui ahte sámi skuvlla kvalitehtalaš sisdoallu ja skuvlla árvovuodđu leat guovddázis ollislaš sámi oahpahu- ja oahppopolitihka viidáseappot ovddideamis. Deatalaš lea ahte nationála oahpahu- ja oahppopolitihkas leat mihttomearit ja strategiijat maiguin sihkkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimus standárddat dollojuvvojit.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ovddideamis. Sámi oahpponeavvuid váilivuohta lea skuvlapolitihkalaš hástalus ja ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ovddidemiin.

Sámediggi oaidná ahte davviriikkalaš ovttasbargu oahpahussuorggis lea deatalaš. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea ásahan ovttasbarggu rájaid rastá go guoská sámegeiela nannemii ja ovddideapmái. Sámedikki mihttomearrin lea álggahit sullasaš ovttasbarggu oahpahu oktavuodas daid vásihusaid vuodul mat dahkkojuvvojit giellaovttasbarggu ektui.

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari oahpahu ja oahpu oktavuodas čuovvovaš ángiruššansurgguin ángiruššamiin:

- Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu.
- Sámi ohppiid vuoigatvuoddat ja oahppanbiras.
- Lágalaš ja struktuvrralaš rámma oahpahu várás.
- Sámedikki rolla ja váldi.

7.3.1 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Tabealla 7.3.1 Čoahkketabealla - Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi oahpponeavvoportála – Ovttas- Aktan- Aktesne	3 802	2 000	3 000	1 000	-2 000	-66,7 %
	Oahpporesurssaid ráhkadeapmi	13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %
	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	3 718	4 000	4 000	3 323	-677	-16,9 %
	Máttasámi terminologijja- ja oahpponeavvoovddideapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
	Árbediehtu ja meahcásteapmi vuodđoskuvllas	500	500	500	1 000	500	100,0 %
	Sámi oahpaheaddjifierpmáda	0	0	0	300	300	-
Submi		21 398	25 125	26 125	24 248	-1 877	-7,2 %

Mihttomearri:

- Sámi mánát ja nuorat ožžot kvalitehta dáfus buori oahpahu mii nanne sámi identitehta ja oahpahu váldá vuolggasaji sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Ain váilot ollu sámi oahpporesurssat vuodđooahpahu. Sámediggi vuoraha oahpporesurssaid sámegeiela mat gokčet buot, sihke deaddiluvvon ja digitála resurssaid. 2012/2013:s ođasmahttojuvvojedje oahppoplánat, sámegeiela, dárogeiela, dárogeiela ohppiid várás geain sámegeiela lea vuosttaš giella, servodatfágas, servodatfágas - sámegeiela, luonddufágas - sámegeiela, matematihkas ja eaŋgalasgielas. Danne lea dál stuorát dárbu go ovdal revideret oahpporesurssaid mat leat ovddiduvvon maŋŋá go Máhttolokten – sámi váldojuvvui atnui.

2013:s kártii Sámediggi erenoamášpedagogalaš fáldadaga ja makkár dárbbut sámi mánáin ja nuorain leat. Kárten bidjá vuodu dasa makkár oahpporesurssat dárbbasuvvojit, ja makkár oahpporesurssaid mii fertet vuoruhit 2014:s.

Oassemihhtomearri 1:

- Sámi oahppit ožžot vejolašvuoda geavahit sámi oahpporesurssaid, mat dávistit gustovaš oahppoplánadahkosii, buot fágain vuoddoohpahusas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Addit doarjaga dábálaš vuodđoskuvlla oahpporesurssaid ovddideapmái – ohcanvuđot.
- Addit doarjaga oahpporesurssaid ovddideapmái mánáid ja nuoraid várás geain leat erenoamáš dárbbut – ohcanvuđot.
- Váikkuhit digitála oahpporesurssaid ovddideapmái ja ruhtadeapmái.
- Sihkkarastit ruhtadeami ovddideapmái, jorgaleapmái ja heiveheapmái digitála oahppan-univearssas Salaby sámegeielaide.
- Addit dieđuid ja bagadusa oahpporesurssaid birra.
- Ráhkadit sierra láchčojuvvon oahpporesurssaid surggiin oaidnin-, gullan-, matematihkka- ja lohkan/čállinváttisvuodát ja giella, gulahallan ja ovtastuvvan oahppanváltisvuodát ja oahpporesurssat dieđihuvvon dárbbuid vuodul.
- Jođihit oahpponeavvoguovddáža, ja viidáseappot ovddidit ovttasbarggu neahttabáikkiin Ovttas/Aktan/ Aktesne.
- Ráhkadit strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái.
- Váikkuhit Ovttas/Aktan/ Aktesne neahttabáikki bisuheami ja viidáseappot ovddideami mii addá dieđuid oahpponeavvuid birra ja ovddida juohkinarena oahpponeavvuid várás.
- Ráhkadit erenoamážit heivehuvvon oahpporesurssaid surggiin oaidnin-, gullan-, matematihkka- ja lohkan/čállinváttisvuodát ja giella, gulahallan ja ovtastuvvan oahppanváltisvuodát ohppiide.

Sámi oahpponeavvovuođat - Ovttas- Aktan- Aktesne

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
Sámi oahpponeavvoportála –							
20000	Ovttas- Aktan- Aktesne a)	3 802	2 000	3 000	1 000	-2 000	-66,7 %
Submi		3 802	2 000	3 000	1 000	-2 000	-66,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Lohkanguovddáš.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi oahppit ja oahpaheadjit.

Doarjja oahpporesurssaid ráhkadeapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21000	Oahpporesurssaid ráhkadeapmi a)	13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %
Submi		13 378	17 625	17 625	17 625	0	0,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi davvisámegillii, vuoruheamit 2014:s:

- Sámegealla nubbingiellan – sámegealla 2 /sámegealla 3 mánáidceahkis dásiin 1b-3b: Visotgokči oahpponeavvut masa gullet čieža vuodđogirjji, bargobihtát mánáide ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.
- Sámegealla nubbingiellan – sámegealla 3 nuoraidceahkis /sámegealla 4 Jo3 dásis 3: Oahppigirji ja bargogirji: (Dásiide 1-2 lea Boađe 1 ráhkaduvvon ja Boađe 2 lea Davvi Girji ráhkadeamen)
- Luonddufága 5.-7. jahkecehkiide: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi julevsámegillii, vuoruheamit jagis 2014:

- Sámegealla nubbingiellan – sámegealla 2 /sámegealla 3 mánáidceahkis dásiide 1b-3b: Visotgokči oahpponeavvut masa gullet čieža vuodđogirjji, bargobihtát mánáide ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.
- Sámegealla nubbingiellan – sámegealla 3 nuoraidceahkis /sámegealla 4 Jo3 dásis 3: Oahppigirji ja bargogirji: (Dásiide 1-2 lea Boađe 1 ráhkaduvvon ja Boađe 2 lea Davvi Girji ráhkadeamen).
- Servodatfága jahkecehkiide 5.-7, váldosuorgi historjá: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.
- Sámegealla vuosttašgiellan. Oahpponeavvut 10 jahkeceahkkái, ođđabuvttadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Oahpporesurssaid ráhkadeapmi máttasámegiellas, vuoruheamit jagis 2014:

- Sámegealla nubbingiellan – sámegealla 2/ sámegealla 3 dásiide 4-6: Visotgokči oahpponeavvut masa gullá vuodđogirji juohke dássái, bargobihtát ja neahttaresurssat ohppiide ja neahttavuđot oahpaheaddjibagadeapmi.
- Servodatfága jahkecehkiide 5.-7, váldosuorgi historjá: Oahpponeavvuid ođđaráhkadeapmi dahje jorgaleapmi ja heiveheapmi.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat oahpporesurssaid ráhkadeapmái.

Matematihka oahpponeavvu jorgaleapmi ja heiveheapmi dárogielas sámegealli
(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja						
21030	heiveheapmi a)	3 718	4 000	4 000	3 323	-677	-16,9 %
Submi		3 718	4 000	4 000	3 323	-677	-16,9 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Vuoruheamit 2014:

- Matematihka girjji jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. julevsámegiellas.
- Matematihka girjji jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. máttasámegiellas.

Ođđa matematihka girjji ráhkadeapmi sámegealli vuodđoskuvlla várás álggahuvvui 2010:s maŋŋá fáldatvuoru. Okta girji mii lea dárogilli galgai jorgaluvvot davvisámegilli, julevsámegilli ja máttasámegilli. Guokte lágádusa, ČállidLágádus ja Aschehoug lágádus ožžo barggu mánáidceahki várás buot golmma gilli ja nuoraidceahkkái davvisámegilli. Girjijt davvisámegilli olles vuodđoskuvlla várás leat gárvvistuvvon. Matematihkkagirjijt jahkecehkiide 1.- 4. julevsámegilli ja máttasámegilli leat jorgaluvvomin.

Jagis 2014 várrejuvvojit ruđat oahpponeavvojorgaleapmái jahkecehkiide 5.-7. julevsámegillii ja máttasámegillii. Ruđat galget maiddái geavahuvvot terminologiijabargui.

Várrejumi jagis 2014:

- Matematihkkagirji jorgaleapmi jahkecehkiide 5. - 7. julevsámegillii ja máttasámegillii.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte oažžut matematihkkaohpponeavvuid sámegillii.

Oassemihhtomearri 2:

- Máttasámi terminologiija ja oahpponeavvoovddidanbargu gozihuvvo ja dainna jotkojuvvo viidáseappot

2013:s dagai Sámediggi šiehtadusa Engerdal suohkaniin ja Sámi allaskuvllain. Dát šiehtadus geatnegahtta goappašiid beliid váikkuhit dan ahte máttasámi gelbbolašvuodabiras mii ásahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-proševtta bokte, šiehtadusas namuhuvvon Elgá-prošeahta Engerdal suohkanis, galgá gozihuvvot ja dasa galget sihkkarastojuvvot rámmaeavttut boahhteáiggi doibmii ja ovdáneapmái.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte máttasámi gelbbolašvuodabiras mii ásahuvvui ja ovddiduvvui Elgá-proševtta bokte, gozihuvvo ja dasa sihkkarastojuvvojit rámmaeavttut vai gelbbolašvuodabiras sáhtta ovddidit máttasámi terminologiija, ja váikkuhit dan ahte ovddiduvvojit máttasámi oahpponeavvut main lea buorre kvalitehta.
- Váikkuhit ovdeš Elgá-proševtta boahhteáiggi doaimma ja ovddideami ruhtadeami.

Doarjja máttasámi terminologiija- ja oahpponeavvoovddidanbargui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
	Sámi allaskuvla	a)	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi			0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi oahppit máttasámi guovllus.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat máttasámi terminologiija- ja oahpponeavvoráhkadanbargui.

Oassemihhtomearri 3:

- Oahppit besset geavahit sámegeala ja oahppat sámi árbedieđuid birra oahpahusas.

Árbedieđuin lea stuorra árvu iešalddis, ja árbedieđuid fievrredeapmi sohkaolvvaid gaska lea deatalaš oassi kultuvrralaš identitehta nannemis ja suodjaleamis. Oahpahusa bokte ohppet oahppit ávkkástallat luondduresurssaiguin dan ektui maid luondu gierdá, nugo lea árbevirolačat leamaš dáhpi álgoálbmotservodagas. Dát lea mielde gaskkusteamen viidáseappot árbedieđuid.

Strategija dasa gullevaž doaibmabijuigin:

- Váikkuhit dan ahte prošavttat vuodđoskuvllas mat ovdánahttet sámi giela, identitehta ja árbedieđuid fievrredeami, álggahuvvojit vuodđoskuvllas.
- Addit ruđaid oahpahasprošavttaide mat gusket luondduresurssaid árbevirolaš sámi ávkkástallamii, ja eará prošavttaide maid ulbmilin lea fievrredit árbedieđuid ja nannet sámegiela.

Doarjja árbevirolaš máhttui ja sámi meahcegeavaheapmái vuodđoskuvllas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Árbediehtu ja sámi						
21130	meahcásteapmi vuodđoskuvllas a) b)	500	500	500	1 000	500	100,0 %
Submi		500	500	500	1 000	500	100,0 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) 2014:s geavahuvvo 1 000 000 ru Sámeálbmofoandda reanttuin árbediehtui ja sámi meahcásteapmái vuodđoskuvllas

Doarjjaoažžu:

- Skuvlaeaiggádat.

Olahusjoavku:

- Sámi skuvla ja oahppit geain lea oahpahas sámegielas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat árbedieđuid várás.

Oassemihhtomearri 4:

- Oahpaheaddjit geain lea gelbbolašvuolta sámi kultuvrra ja sámi oahpahusa birra.

Sámi allaskuvla lea čielggadan sámi oahpaheaddjifierpmádaga ásaheami, dán barggu lea ožžon Sámedikkis. Raportta vuodul maid allaskuvla ráhkadii 2008:s lea čakčamánu 2013 ásaheami sierra sámi oahpaheaddjifierpmádat. Fierpmádat lea jurddašuvvon máhtu ovddideami gaskaoapmin sámi skuvllas, ja dasa galget gullat olahusjoavkku oahpaheaddjit, skuvlajođiheddjit ja skuvlaeaiggádat sámi guovlluid sámi skuvllain. Fierpmádat galgá movttiidahttit olahusjoavkku jođihit ovddidanbarggu ja juohkit ja viidáseappot ovddidit máhtu ja vásihusaid. Dat galgá doaibmat maiddái dego oahpahanfierpmádahkan dainna áddejumiin ahte dat galgá vuolggahit guorahallamiid, vásihusaid lonuhallama ja doalvut refleksuvnnaide sámegieloahpahusa hárrái, eará oahpahusa ja oahpponeavvuid hárrái. Fierpmádaga koordinere Sámi lohanguovddáš.

Strategija dasa gullevaž doaibmabijuigin:

- Váikkuhit máhttoovddideami ja gelbbolašvuoda bajideami oahpaheddjiid, skuvlajođiheddjiid ja skuvlaeaiggádiid gaskkas skuvllain gos lea sámi oahpahasfálaldat
- Addit ruđaid sámi oahpaheaddjifierpmádaga bisuheami várás

Sámi oahpaheaddjifierpmádat

(1000 ru)

Akt. Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud Erohus		Erohus
				2012	2013	
Sámi oahpaheaddjifierpmádat a)	0	0	0	300	300	-
Submi	0	0	0	300	300	-

a) Prošeakta iežamet hálddus

7.3.2 Sámi ohppiid vuoigatvuođat ja oahppanbiras

Mihttomearri:

- Oahppit galget oažžut kvalitatiivvalaččat buori oahpahusfálaldaga sámegeielas ja sámegillii, ja buori ja oadjebas oahppanbirrasa.

Sámi ohppiin vuoddo- ja joatkkaskuvllain leat oahpahuslága mielde sierralágan vuoigatvuođat go guoská sámegeioahpahussii. Buot vuoddoskuvlaohppiin sámi distrivttain lea oahpahuslága § 6-2 mielde vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii. Olggobealde sámi distrivtta lea vuoddoskuvlla ohppiin vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii jos unnimusat 10 oahppi gielddas háliidit dákkár oahpahusa ja nu guhká go vel leat báhcán guhtta oahppi jovkui. § 6-3 mielde lea sámiin joatkkaoahpahas vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas. Sis ii leat láchkii čadnojuvvon vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegillii.

Sámediggái lea deatalaš ahte ohppiin galgá leat oadjebas ja buorre fysalaš ja psykososiála oahppanbiras mii movttidahtta bures ovdánit oahppamis, ja ahte lea biras gos ii leat givssideapmi iige vealaheapmi.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte juhkkovuođat dieđut sámegeiela oahpahusvuoigatvuođaid birra, oahppoplánaid birra, fága- ja diibmojuogu birra, oahpahusa organiserema birra, oahpponeavvuid jna birra, ja addojuvvo bagadus dieid birra.
 - Addit dieđuid ja bagadusa áigeovdilis forain ja aktevrraide.
- Váikkuhit dan ahte sihkarastovuođat buorit ekonomalaš rámmaeavttut sámeoahpahusa várás.
- Searvat ovddidanbargui mii sihkarastá buori ja oadjebas oahppanbirrasa.
 - Searvat searvevuhtii Manifeasta givssideami vuostá / MMM.
 - Benjaminbálkkašumi čuovvoleapmi.
 - Dronnet Sonja skuvlabálkkašumi čuovvoleapmi.
- Doarjut ovttasbarggu skuvlla ja ruovttu gaskka, ja skuvlla ja báikegotti gaskka.
 - Ovttasbargu vuoddoskuvlla vánhenválddegottiin /FUG.
 - Formaliserejuvvon ovttasbargu ovttasbargošiehtadusat áigeovdilis gielddaiguin.
- Čadahit nammademiid sierra rádiide, orgánaide ja juryaide, ja daid čuovvoleapmi.
 - Fága-, referánsa- ja stivrenjoavkkuid čuovvoleapmi doppe gos Sámedikkis lea ovddastus.
- Veahkkin nannet guossástallanortnegiid ruhtadeami ja organiserema vuoddoskuvlaohppiide geain lea sámegeioahpahas.

7.3.3 Lágalaš ja struktuvrralaš oahpahusrámmat

Mihttomearri:

- Láhkamarrádušat ja láchkaásahusat gozihit sámi mánáid ja nuoraid vuoigatvuođaid ja dárbbuid oahpahusa ektui.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu revideret oahpahuslága kapihttala 6 Sámi oahpahas ja eará kapihttaliid ja paragrafáid mat gusket sámi ohppiide ja áigeovdilis osiide priváhtaskuvllalágas.

Sámedikkis lea ovddasvástádus oahppoplánain sámi vuodđooahpahas (vuodđoskuvla ja joatkkaskuvla), erenoamáš fágain joatkkaskuvllas, ja sámi sisdoalus nationála oahppoplánain, dát boahdá ovdan oahpahuslágas § 6-4

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Fuolahit ahte sámi ohppiid vuoigatvuodát ja dárbbut gozihuvvojit láhka- ja láhkaásahusrievdadusain.
 - Vuolggahit Oahpahuslága guđát kapihttala ja priváhtaskuvlalága reviderenbarggu.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid, gulahallat ja konsulteret departemeanttain.
- Joatkit sámi oahppoplánaid reviderenbargguin.
 - Ráhkadit bagadeaddji dovdomearkka oahppoplánaid ulbmilolahusa várás sámegeielas.
 - Álggahit sierra sámi fágaid reviderenbarggu joatkkaohpahas (boazodoallu, duodji ja design).
 - Ovttas bargat Oahpahasdirektoráhtain oahppoplánaid reviderema birra ja mearridit sámi sisdoalu nationála oahppoplánaide.
- Veahkkin sihkkarastit julevsámegeiel oahppofálaldaga Nordlándda universitehtas.
- Váikkuhit dasa ahte sihkkarastit lullisámi oahppofálaldaga Davvi-Trøndelága allaskuvllas.

7.3.4 Sámedikki rolla ja váldit

Mihttomearri:

- Sámediggi bidjá eavttuid oahpahas- ja oahppopolitihkkii.

Sámedikkis leat dál máŋggalágan rollat ja oktavuoha buot hálldašandásiide oahpahussuorggis. Deatlaš lea bidjat eavttuid oahpahas- ja oahppopolitihkkii ja nannet Sámedikki rolla das. Sámediggi doaibmá sihke doarjahálldašeaddjin, fága- ja hálldašanorgánan mas leat lánkeatnegahttojuvvon hálldašandoaimmat, ja dasto doaibmá politihka ovddidanorgánan, gulaskuddanáshussan ja konsultašuvdnaoasálašžan.

Sámediggi galgá nannet ovttasbarggus eará álgoálbmogiiguin oahpahasássiid oktavuodas. Áigumuššan dán lágan bargguin lea juohkit vásihusaid ja lonuhallat gelbbolašvuoda álgoálbmogiid gaska.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Čielggasmahttit Sámedikki rolla ja válddi oahpahaspolitihkas.
 - Formaliserejuvvon ovttasbargu Máhttodepartemeanttain, Oahpahasdirektoráhtain ja earáiguin sihkkarastin ja ovddidan dihte buori sámi oahpahas.
- Davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggu čuovvoleapmi oahpahussuorggis.
 - Dahkat rámmašiehtadusa sirkumpolára ovttasbarggus oahpu birra (Circumpolar Cooperation on Education Memorandum of Understanding) sierra sirkumpolara regiuvnnaid gaska.

7.4 Alit oahppu ja dutkan

Tabealla 7.4 Čoahkketabealla - alit oahppu ja dutkan

(1000 ru)

Akt. Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
	2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
dutkamii	2 895	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Sámi dutkan	3 036	2 800	2 800	1 150	-1 650	-58,9 %
Submi	5 931	5 650	5 650	4 000	0	0,0 %

Máhttu lea fápmu, danne lea deatlaš ahte sámiin go leat álgoálbmot ja minoritehta, ja erenoamážit Sámedikkis go lea álbmotválljen orgána, lea nana fokus máhtto- ja dutkanpolitihka ovddideamis áiggis ovddasgavlui.

Bajimus ja ollislaš politihka ovddideamis sámi alit oahpu ja dutkama várás áigu Sámediggi ovddidit sámediggediedáhusa sámi alit oahpu ja dutkama birra jagis 2014. Diedáhus galgá vuodduuvvot Butenschøn-lávdegotti raportii (2012), “Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning” (guhkes luottat - sámi dutkama ja alit oahpu birra).

Sámediggi áigu juksat váldomihttomeari alit oahpu ja dutkama oktavuodas čuovvovaš ángiruššansurggiuin:

- Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii.
- Sámi alit oahppu.
- Sámi perspektiiva alit oahpus.
- Sámi dutkan.
- Sámi perspektiiva dutkamis.

7.4.1 Rekrutteren alit ohppui ja dutkamii

Sámi servodat dárbbáša fágaolbmuid geain lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras eanaš servodatsurggiin. Seammás lea gilvu studeanttain geain lea máhttu sámegeielas. Lunddolaš lea ahte maiddá sámegeielat studeanttat válljejit oahpuid juohkelágan oahppofálaldagain. Dát lea okta sivva dasa go ohcciidlohku lea unni fálaldagaide gosa sámegeiela máhttu lea sisabeassaneaktun. Danne lea hui deatalaš ahte fálluojuvvo oahpahus sámegeielain mángga dásis alit oahpus, nu ahte eambbogat earret eará sáhttet gealbudit iežaset sámi alit oahpus.

Mihttomearri:

- Eanet fágaolbmot geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit studeanttaid váldit sámi alit oahpu, ja movttiidahttit studeanttaid geain lea sámi giellagelbbolašvuohta váldit alit oahpu.
 - Áici SAK7:s (sámi oahpaheaddjioahpu regiovna ovttasbargoorgána) rekrutteren bargojovkui.
 - Bovdet giellahálldašanguovllu gielddaid ja fylkkagielddaid sámi seminárii sámegeielat olbmuid rekrutterema birra alit oahpu bokte.
 - Hálldašit stipeandda alit oahpu várás.
- Váikkuhit sámegeielaidd rekrutterema iešguđege dásiide alit oahpus ja dutkamis
 - Gulahallan Máhttodepartemeanttain master- ja doavttirgrádstipendiáhtaid ásaheami birra sámegeielain.
 - Gulahallan Máhttodepartemeanttain rekrutterenrámmaid birra sámi alit ohppui.
 - Čuovvolit SAK 7 evaluerenkonferánssa rekrutterema birra Máhttodepartemeantta guovdu.

Stipeanda alit ohppui

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
21110	Stipeanda alit ohppui	a)	2 895	2 850	2 850	2 850	0,0 %
Submi			2 895	2 850	2 850	2 850	0,0 %

a) 2014:s geavahuvvo 500 000 ru Sámeálbmofoandda reanttuin

Vuoruheamit jagis 2014:

- Alit oahppu mátta-, julev- dahje davvisámegeielas.
- Sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu.

- Eará mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu studeanttaide geain lea eksámen sámegeielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.
- Sámi oahpaheaddjioahppu.
- Eará oahpaheaddjioahppu studeanttaide geain lea eksámen sámegeielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.
- Bachelor buohccidivššus studeanttaide geain lea eksámen sámegeielas vuosttaš dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas, dahje sullasaš dásis.
- Politiijaallaskuvlastudenttat geat leat váldán eksámena sámegeielas 1. dahje 2. giellan joatkkaohpahusas, dahje sullasaš dásis.
- Sii geat váldet girkolaš oahpu diakonan, báhppan, katekehtan dahje kántorin, ja geain lea eksámen sámegeielas vuosttaš- dahje nubbingiellan joatkkaohpus dahje sullasaš dásis.
- Bachelor boazodoalus.

Stipeandaortnega olahusjoavku:

- Studeanttat allaskuvllain ja universitehtain Norggas. Studeanttaide geat leat Norgga álbmotregistaris sáhtta addojuvvot stipeanda oahpuide sámegeielain allaskuvllain ja universitehtain Suomas ja Ruotas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat stipeandda addimii alit ohppui.

7.4.2 Sámi alit oahppu

Sámi alit oahppun lohkkoujvvojit buot kurssat ja oahppoprográmmat main lea oktavuoha sámi gillii, kultuvrii, ealáhusaide, servodatdiliide dahje sullasaččaide ja mat addet oahppočuoggáid alit oahpu siskkobealde. Sámi alit oahppu lea maiddái buot mii addá oahppočuoggáid oahpus sámegeielain ja/dahje sámegeiella oahpahusgiellan. (Definišuvdna: Butenschøn-lávdegoddi)

Mihttomearri:

- Buoret gelbbolašvuoha sámegeielain ja sámi servodatdiliid birra.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte ásašusat mat fáallet sámi alit oahpu, addet fálddaga maid sámi servodat dárbbáša.
 - Áicit SAK 7 stivrenjoavkkus ja bargojoavkkuin.
 - Gulahallan Davvi-Trøndelága allaskuvllain, Norlánda universitehtain, Romssa Norgga ártkalaš universitehtain ja Sámi allaskuvllain sámi alit oahpu birra.
- Váikkuhit dan ahte Sámedikki nammadan ovddasteddjiin ráđiin ja lávdegottiin mii guoská sámi alit ohppui, leat arenat gos gulahallat ja oktiortnet.
 - Formaliserejuvvon gulahallan nammaduvvon ovddasteddjiiguin.
- Oktavuoha ja gulahallan riikkaidgaskašat sámi alit oahpu ovddideami ektui nationála dásis.
 - Ásahit oktavuoda Winhec:in, World Indigenous Nations Higher Education Consortium.

7.4.3 Sámi perspektiiva alit oahpus nationála dásis

Mihttomearri:

- Láhkaásahusain ja eará stivrendokumeanttain alit oahpu várás nationála dásis gozihuvvo sámi perspektiivva.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dan ahte láhkaásahusain ja stivrendokumeanttain gozihuvvo sámi perspektiiva.
 - Konsulteret guoskevaš departemeanttain alit oahpu láhkaásahusaid birra.
- Váikkuhit dan ahte láhkaásahusat main lea sámi perspektiiva heivehuvvojit.

- Sámedikki ovddasteddjiid čuovvoleapmi iešguđege čuovusjoavkkuin ođđa lánkaásahusaid heiveheamis.
- Áici oahpaheaddjioahpu nationála ráđis (NRLU).
- Oččodit viidáseappot ovddastusa ollu fágasurggiin Universitehta- ja allaskuvlarádis (UHR) ja UHR ovddastusgottis ja stivrras.

7.4.4 Sámi dutkan

Tabealla 7.4.4 Čoahkketabealla - sámi dutkan

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Sámi luonddudoalu							
22300	gelbbolašvuodaguovddáš	500	500	500	500	0	0,0 %
20100	Árbedieđuid vuogádatlaš kárten	650	650	650	650	0	0,0 %
Gealbudan- ja							
21000	rekrutterenprográmma	800	800	800	0	-800	-100,0 %
21300	Árbediehtu	1 086	850	850	0	-850	-100,0 %
Submi		3 036	2 800	2 800	1 150	-1 650	-58,9 %

Sámi dutkan lea buot dutkan/FoU-doaibma mii juogo lea dutkan sámi diliin ja/dahje dutkan sámi ulbmiliidda, dahje dutkan maid sámi ásašusat leat čađahan (Definišuvdna: Butenschøn-lávdegoddi).

Mihttomearri:

- Relevánta dutkan lea vuodđun válggaide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideami oktavuodas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Oktavuodha ja gulahallan riikkaidgaskasaččat nationála sámi perspektiivva ovddideami ektui alit oahpus.
 - Ásahit oktavuoda Arctic University:ii.
- Bargat dan ala ahte formaliseret ovttasbarggu Sámedikki ja Dutkanráđi gaska.
 - Áici Dutkanráđi sámi prográmmastivrras.
 - Álggahit proseassa dan ektui ahte viiddidit lahttoovddastusa maid Sámediggi nammada Dutkanráđi orgánaide.
- Davviguovlopolitihka siskkobealde bargat dan ala ahte rámmat sámi dutkama várás nannejuvvojit vai sáhtta váikkuhit relevánta máhtu in ovdal go mearrádusat industriijaásahemiin váldojuvvojit.
 - Ásahit gulahallama stáhtalaš eiseválddiiguin máhttodimenšuvnna hárrái davviguovlopolitihkas.
- Váikkuhit dan ahte sámi árbedieđut ožžot lunddolaš saji dutkamis.
 - Váikkuhit proševtta árbedieđuid vuogádatlaš kártema ruhtadeami.

Sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáš

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
22300	Sámi allaskuvla a)	500	500	500	500	0	0,0 %
Submi		500	500	500	500	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Luondduresurssaid geavaheaddjit sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit dan:

- Ahte sámi árbedieđut gaskkustuvvojit boahhtevaš buolvvaide oahpahusa bokte mánáidgárddis, vuodđooahpahusas ja alit oahpus.
- Ahte sámi árbedieđut leat olámuttus máhttovuodđun dutkamii.
- Árbediehtoguovddáža ásaheapmi.
- Luonddušláddjivuodálága 8. § čuovvleapmi ja vuhtiiváldin álgoálbmogiid árbedieđus hálddašeamis ja servodateallimis.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi luonddudoalu gelbbolašvuodaguovddáža várás.

Árbedieđuid vuogádatlaš kárten

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus	
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%	
20100	Sámi allaskuvla	a)b)	650	650	650	650	0	0,0 %
Submi			650	650	650	650	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

b) 2014:s geavahuvvo 650 000 ru Sámeálbmofoandda reanttuin árbedieđu systemáhtalaš kártemii

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi allaskuvla.

Galgá váikkuhit:

- Metodalaš vuodtu ovddideapmi árbedieđuid vuogádatlaš kártema várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat árbedieđuid vuogádatlaš kártema várás.

7.4.5 Sámi perspektiiva dutkamis

Mihttomearri:

- Relevánta dutkan goziha sámi perspektiivva.

Strategiija dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Váikkuhit dan ahte dutkan goziha sámi perspektiivva – maddái davviguovloperspektiivvas.
 - Sámedikki ovddasteddjiid čuovvleapmi áigeovdilis forain (Norgga dutkanráđi divišuvdnastivrrain ja regionála dutkanfoanddas).
 - Fásta gulahallančoahkkimat Dutkanráđi regionála ovddasteddjiiguin Davvi-Norggas ja Trøndelágas.
 - Ásahit gulahallama áigeovdilis ásahusaiguin davviguovlosoorggis.

8 Dearvvašvuolta ja sosiála

Váldomihttomearri:

- Dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii sámi giela ja kultuvrra vuodul. Bálvalusat galget heivehuvvot sámi álbmoga vuoigatvuodaid ja dárbbuid mielde.

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dásseárvosaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dásseárvosaš mihttomeari sihkkarastimii lea buot dásiin máhtolašvuotta ja gelbbolašvuotta mánggakultuvrralaš áddejumis sámegeielas ja sámi kultuvrras.

8.1 Váikkuhangaskaoamit dearvvašvuhtii ja sosiálii

8.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 8.1.1 Čoahkketabealla - dearvvašvuotta ja sosiála

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus	3 507	3 981	3 631	3 531	-100	-2,8 %
Submi		3 507	3 981	3 631	3 531	-100	-2,8 %

8.1.2 Hálddahuslaš resurssat – dearvvašvuoda ja sosiálajuogus

Dearvvašvuotta- ja sosiálajuogosa bálkkát, mátkkit ja gealboloktengolut gullet kapihttali 16 Hálddahusdási doaimmagolut.

Dearvvašvuotta- ja sosiálajuogus gullá Ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodahkii (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus.

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, ja das lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid dearvvašvuotta- ja sosiála fágasuorggi siskkobealde. Dát bohtet ovdan hálddahuslaš doaimmain ovddit kapihttaliin.

Dán juhkosis lea hálddašanoovddasvástádus dán suorggi siskkobealde:

- Doarjaga hálddašeapmi dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttaide.

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2013 nammi.

8.2 Ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

Tabella 8.2 Čoahkketabealla - ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmi	0	600	600	0	-600	-100,0 %
	Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	515	531	531	547	16	3,0 %
	Sámi doavtsearvi	0	150	150	150	0	0,0 %
	Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat	2 992	2 700	2 350	2 834	484	20,6 %
Submi		3 507	3 981	3 631	3 531	-100	-2,8 %

Váldomihttomearri:

- Dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dasa ahte sámi álbmogis galget leat ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat seammá dásis go álbmogis muđui leat. Vuodđun ovttaárvosaš bálvalusa mihttomeari sihkkarastimis lea máhttu ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámi gielas ja kultuvrras juohke dásis.

Oassemihttomearri 1:

Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut oazžut ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa gozihuvvo.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte bajimuš eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmemii ja čadaheapmái sámi álbmoga várás.
- Sihkkarastit ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut gozihuvvojit ovttasdoaimmaodastusa čuovvolemis.
 - Árrat gulahallat guovddáš eiseválddiiguin dalle go bajimuš ánggiruššamat álggahuvvojit.
 - Formálalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dan ahte sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja dárbbut jerrojuvvojit, oainnusmahttojuvvojit ja gozihuvvojit bajimuš ánggiruššamiin ja láidestemiin.
 - Jearrat duodaštuvvon máhttu sámi servodaga dovdomearkkaid ja dárbbuid birra dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi siskkobalde.

Galgá váikkuhit:

- Dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid heiveheami sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuid vuodul.

Oassemihttomearri 2:

- Dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit lasihit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid gaskkas buot dásiin.
 - Váikkuhangaskaomiid árjjalaš geavaheami bokte giktalit prošeavttaid maid ulbmilin lea buoridit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis

- Váikkuhit sámegeielat dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid rekrutterema, oahpu váldima ja stáđásmahttima.
- Váikkuhit dárbblaš rekrutterema dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis stipeandda addima bokte alit ohppui.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Šaddet eanet sámegeielat dearvvašvuoda- ja sosiála fágabargiid.

Oassemihttomearri 3:

- Eanet máhttu sámi pasieanttaid dárbbuid birra dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid siskkobealde buot dásiin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Bargat dan ala vai máhttu sámi giela, kultuvrra ja servodatdiliid birra heivehuvvo fágaoahpahussii joatkkaskuvllain ja alit oahpus.
- Čuovvolit stuorradiggedieđahusa čálgoahpuid birra.
- Váikkuhit proševttaid mat ovdánahttet máhtu sámi giela ja kultuvrra birra dálá dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldagain.
- Ruhtadit proševttaid maid ulbmilin lea ovddidit konkrehta doaibmabijuid bissovaš láchčimii.
- Váikkuhit dasa ahte suohkanat julevsámi guovllus ásaht guovlludearvvašvuoda guovddáža mas lea sámi sisdoallu.
- Váikkuhit dan ahte ásaht mat dutket dearvvašvuoda- ja sosiála beliid sámi servodagas nannejuvvojit ja viidáseappot ovddiduvvojit.
- Oktavuoda bokte guovddáš eiseválddiiguin jerrat álbmotdearvvašvuoda dieđuid sámi servodaga birra.
- Bidjat eavttuid relevánta dutkamii mii buktá dutkanbohtosiid sámi servodaga dili birra dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalansuorggis.
- Ovttasbargu sámi dearvvašvuodadutkamiin ja eará sámi fágaovddidanásahusaiguin dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi máhttoovddideamis.
- Ruhtadit metodaovddidan- ja heivehanproševttaid dainna ulbmilin ahte nannet ja ovddidit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Galgá váikkuhit:

- Sámi gielalaš ja kultuvrralaččat láchčojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi pasieanttaide ja geavaheddjiide.

Oassemihttomearri 4:

- Sámi pasieanttat ožžot dakkár spesialistadearvvašvuodabálvalusa mii láchčojuvvo sámi giela ja kultuvrra vuodul.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodafálaldagaid hábmemii ja čađaheapmái sámi álbmoga várás.
- Sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu regionála dearvvašvuodalágádusaid barggahandokumeanttaide.
- Álggahit fásta ovttasbargočoahkkimiid dearvvašvuodalágádusain.
- Čuovvolit bálvalusfálaldagaid organiserema ja ásaheami sámi pasieanttaid várás spesialistadearvvašvuodabálvalusas.
- Váikkuhit metodaovddidan- ja heivehanproševttaid ruhtadeami dainna ulbmilin ahte nannet ja ovddidit spesialistadearvvašvuodabálvalusaid mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.
- Ruhtadit proševttaid mat ovddidit buriid reaiduid maiguin mihtidit ja sihkkarastit spesialistadearvvašvuodafálaldagaid kvalitehta sámi álbmoga várás.

- □ Gulahallama ja ovttasbarggu bokte eiseválddiiguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit Sámedikki váikkuhanfámu spesialistadearvvašvuodafálaldagaid hábmemei ja čadaheapmái sámii álbmoga várás.
- Čuovvolit viidáseappot Dearvvašvuohka Davvin dulkaproševtta Dearvvašvuohka Finnmárku siskkobealde.
- Bargat dan ala ahte ovddiduvvojit mihtidanindikáhtorat giela ja gulahallama várás kvalitehta sihkkarastima ja pasieantasihkarvuoda sihkkarastima oktavuodas.
- Váikkuhit sámegeilat dearvvašvuodabargiid rekrutterema stipeandda addima bokte alit ohppui.

Galgá váikkuhit:

- Gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon bálvalusfálaldagaid sámii pasieanttaide.

Oassemihttomearri 5:

- Sámii geavaheaddjit ožžot gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas gielddain.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijiguin:

- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte gielddaguin ja relevánta aktevrraiguin sihkkarastit gielalaččat ja kultuvrralaččat láchččojuvvon gieldda dearvvašvuodabálvalusaid sámii álbmoga várás.
- Ovttasbargošiehtadusaid bokte váikkuhit ahte sámii pasieanttaid dárbu láchččojuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide gozihuvvo.
- Ovttasbargguin áigequovdilis giellaguovddážiiguin bidjat stuorát fuomášumi heivehuvvon dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid láchčimii sámii pasieanttaid ja geavaheddjiid várás.
- Árijálaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit metodaovddidan- ja heivehanproševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit bálvalusfálaldagaid sámii pasieanttaid várás.
- Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ovddidit konkrehta doaibmabijuid bissovaš láchčima várás.
- Buoridit máhtu sámii giela ja kultuvrra birra gieldda dearvvašvuoda bargiid gaskkas.
- Oktavuoda bokte dutkanbirrasiguin ja ovddidanguovddážiiguin váikkuhit ja movttiidahttit eanet dutkat sámii geavaheddjiid bálvalusfálaldaga gielddain.
- Stipeandda bokte alit ohppui váikkuhit sámii fágaolbmuid dárbbaslaččat rekrutterema.
- Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea buoridit máhtu sámii giela ja kultuvrra birra gielddaid dearvvašvuodabálvalusas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámii geavaheaddjit gielddain ožžot dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa sámii giela, árvvuid ja árbevieruid vuodul.

Oassemihttomearri 6:

- Lasihit sámii geavaheddjiid ja pasieanttaid mieldeváikkuheami ja geavaheaddjistivrema.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijiguin:

- Váikkuhit dan ahte sámii pasieanttat ja geavaheaddjit besset leat eanet mielde váikkuheamen ja ožžot stuorát váikkuhanfámu bálvalusfálaldagaid plánemis ja čadaheamis dearvvašvuoda ja sosiála siskkobealde.
- Ovttasbargu geavaheaddjiorganisašuvnnaiguin maiguin Sámedikkis leat ovttasbargošiehtadusat.
- Váikkuhit proševttaid ruhtadeami dearvvašvuoda ja sosiálasuorggi siskkobealde maid ulbmilin lea buoridit sámii geavaheddjiid váikkuhanvejolašvuoda ja geavaheaddjistivrema dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas.

- Viidáseappot doalvut ja ovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuoras sámi olbmuid várás deavddan dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
- Váikkuhit prošavttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea ásahit deaivvadanbáikkiid main deattuhuvvo sámi giella ja kultuvra sámi vuorasolbmuid várás.
- Njuolggadoarjja Várdobáikái vai dat sáhtá bagadit ja rávvat earáid geat háliidit ovdánahttit eaktodáhtolaš doaibmabijuid sámi vuorasolbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Sámi geavaheddjiid ja pasieanttaid váikkuhanvuoigatvuoda nannema.

Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
25000	Várdobáiki BA	a)	515	531	531	547	16	3,0 %
Submi			515	531	531	547	16	3,0 %

a) Njuolggadoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Várdobáiki sámi guovddáš.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi boarráset ja sámi giella- ja kulturguovddášat mat háliidit joatkit ja viidáseappot ovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid boarráset sámiide, lassin almmolaš bálvalusaide.

Galgá váikkuhit:

- Ásahuvvon eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid joatkima ja viidáseappot ovddideami vuorraset sámiide, lassin almmolaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
- Bagadusa ja rádiid fállama, ja mállen doaibmama earáide geat háliidit ovddidit eaktodáhtolaš bálvalusaid sámi boarrásiidda.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána man sámediggeráđđi fápmuda.

Muđui gustojit njuolggadusat geavaheaddjidoarjagiid várás boarráset sámiide.

Sámi doavttersearvi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
55100	Sámi doavttersearvi	a)	0	150	150	150	0	0,0 %
Submi			0	150	150	150	0	0,0 %

a) Njuolggadoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi Doavttersearvi.

Galgá váikkuhit:

- Buoridit dearvvašvuodabálvalusa sámi divššohasbuhcciide, sihke erenoamážit heivehuvvon dearvvašvuodabálvalusa bokte, ja diehtujuohkima bokte ja sámegielat dearvvašvuodabargiid rekrutterema bokte.

Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
26000	Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat a)	2 992	2 700	2 350	2 834	484	20,6 %
Submi		2 992	2 700	2 350	2 834	484	20,6 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaid doarjjanjuolggadusat.

8.3 Ovttaárvosaš mánáidsuodjalanbálvalus

Sámi mánáin leat vuoigatvuodát mat leat regulerejuvnon norgga lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain mat nannejit sámi mánáid vuoigatvuoda geavahit iežaset giela, kultuvrra ja oskku. Máhttu sámi giela ja kultuvrra birra lea deatalaš eaktu jos mánáidsuodjalanbálvalus galgá sáhttit addit sámi mánáide ja sin bearrašiidna dan fállaldaga masa sis lea vuoigatvuotta

Sámi mánáin lea vuoigatvuotta oazžut ollesárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálafálaldaga sin giela ja kultuvrra vuodul, ja ahte sin etnalaš, oskkoldatlaš, kultuvrralaš ja gielalaš duogáš vuhtii válđojuvvo dohkálaččat veahkkedoaimbajuid ovddideami oktavuodas. Dát lea máná iešheanalisis riekti, mii maiddáa gusto sámi mánáide geat lea mánáidsuodjalusa geahčus, gč. Mánáidkonvenšuvnna, artihkkaliid 2, 20 ja 30.

Mihttomearri

- Sámi mánáid vuoigatvuodát ja dárbbut sihkkarastojuvvojit mánáidsuodjalusain deaivvadeamis.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmajuiquin:

- Gozihit ja oainnusmahttit sámi mánáid vuoigatvuodáid ja dárbbuid bajimuš mearráduš- ja stivrenreidduin.
 - Konsultašuvnnat lálkaásahusaid, lágaid ja stivrendokumeanttaid birra guovddáš eiseválddiiguin ja Bufetat:in.
 - Ovttasbargguin fylkkamanniin váikkuhit dan ahte mánáidkonvenšuvnna artihkkalat álgoálbmotmánáid birra gozihuvvojit.
 - Fuolahit ahte sámi mánáid vuoigatvuodát ja dárbbut sihkkarastojuvvojit konseptas, Stáhta mánáidviessu.
- Eanet máhttu sámi mánáid vuoigatvuodáid ja dárbbuid birra mánáidsuodjalanbálvalusas.
 - Stuorradiggedieđáhusa čuovvleapmi čálgoahpuid birra ovttasbargguin alit oahpahusain.
 - Ovttasbargu Norgga Biebmománáidserviin go guoská sámi biebmománáide.
 - Váikkuhit proševttaid ruhtadeami maid ulbmilin lea heivehit ja ovddidit mánáidsuodjalanbálvalusa gozihit sámi mánáid giela ja kultuvrra.
- Jearrat duodaštuvvon máhtu sámi mánáid ja nuoraid dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra.
 - Váikkuhit Mánáid- ja dáseárvodepartemeantta proševtta sámi doaibmahehttejuvnon olbmuid dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra..
 - Jearrat/álggahit duodaštuvvon máhtu dearvvašvuoda ja eallineavttuid birra sámi mánáid várás geat leat leamaš dahje leat mánáidsuodjalusa fuolahusas.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámi mánáid giella ja kultuvra gozihuvvo go leat almmolaš fuolahusas.

8.4 Dásseárvosaš heahtedieđihanbálvalus

Mihttomearri:

- Sámi álbmoga dárbbut gozihuvvojit heahtedieđihanbálvalusas.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Jodihit sámi beroštumiid goziheami heahtedieđihanbarggus.
 - Árrjalaččat jearrat movt sámi geavaheaddjit gozihuvvojit heahtedieđihanbarggus.
 - Ovttasbargu áigeovuodilis heahteguovddážiiguin ja gielddaiguin sámi geavaheddjiid vuoigatvuodaid ja dárbbuid goziheami ektui heahtedieđihanbarggus.
 - Joatkit konsultašuvnnaiguin heahtedieđiheami ja dieđiheami birra guovddáš eiseválddiiguin.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Heahtedieđihan- ja dieđihanvuogádat mii sáhtta vuostáiváldit ja bálvalit dieđáhusaid sámegilli, ja mat maiddái gozihit sámi servodaga dárbbuid.

8.5 Sámi humána biologalaš ávdnasat

Mihttomearri:

- Sámi álbmoga vuoigatvuodát fuolahuvvojit humána biologalaš ávdnasiid hálddašeamis ja geavaheamis.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Čuovvolut Girkonjárggajulggastusa sámi humána biologalaš ávdnasiid hálddašeami ja geavaheami oktavuodas.
- Ovttas sámi fágaolbmiguin ráhkadit njuolggadusaid das mo hálddašit ja geavahit sámi humána biologalaš ávdnasiid.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Fuolahit sámi álbmoga vuoigatvuodaid humána biologalaš ávdnasiid hálddašeamis ja geavaheamis.

9 Areálat ja biras

Váldomihttomearri

- Guoddilis luonddu ja resursavuodu hálddašeami vuodul sihkkarastit ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusbarggu ja servodateallima.

Ceavzilis sámi báikegottit leat váldoeaktun sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodatovddideami nannemii ja ovddideapmái. Maiddái areála- ja resursahálddašeapmái lea guovddáš hástalus dat ahte váikkuhit dásseadis ássanovdáneami.

Resursaguovllut, luondduvalljivuohta, kulturmuittut ja kultureanadat lea sámi kultuvrra dehálaš oasit ávnnaslaš kulturvuodus. Areálahálddašeapmi, luondduresurssat, luondduvalljivuohta ja movt mii dustet dálkkádatrivdama lea dasto dehálaš vuodđun sihkkarastimis, seailudeamis ja ovdánahttimis sámi kultuvrra ja servodateallima.

Álgoálbmogiidda čuhcet dálkkádatrivdamiid váikkuhusat ovddimusat. Danne lea biraspolitihkka nu deatalaš dasa ahte min kultuvra ja min servodagat seilot boahteáigái.

Guoddilis ovdáneamis lea sáhka sihke geavaheamis ja gáhttemis.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari deattuhemiin čuovvovaš surggiid:

- Areálat

- Luondduresurssat
- Luondduvalljivuohta
- Dálkkádat

Protect-vuodđudus galgá leat dat maid sámi vuoigatvuodalaččat diehttelasat válljejit vai fitnolaš dásis besset suodjalit iežaset areálaberoštusaid, eanan- ja resursavuoigatvuodaid ja ovdánahttinvejolašvuodaid. Protect-vuodđudus galgá váikkuhit ahte sámi vuoigatvuodalaččat sáhttet addit iežaset friddja ja ovddalgihtii dieđihuvvon miehtama huksenáššiin. Vuodđudusas galgá leat guovddáš, norbmadahkki rolla eiseválddiide ja ealáhusaktevrraide sin barggus dahje doaimmas sámi guovlluin.

9.1 Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit

9.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.1.1 Čoahkketabealla - areálat ja biras

Akt.	Benevnelse	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Rammebetingelser	1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi		1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

(1000 ru)

9.1.2 Hálldahuslaš resursat - Areála- ja birasjuogus

Areála- ja birasjuhkosa báلكkát, mátkkit ja gealboháhkamii lea biddjojuvvon 18. kapihttalii Hálldahusdási doaimmagolut.

Juogus lea oassi kulturmuhto-, areála ja birasossodagas(KAB). Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus.
- Kulturmuhtujuogus.

Areála- ja birasjuogus lea Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus álggahit strategiijaid siskkobealde areála ja birrasa fágasuorggi. Juhkosis lea maid hálldašnovddasvástádus fágasuorggis.

Areála- ja birasjuhkosis lea hálldašnovddasvástádus dain surggiin:

- Hálldašit áššiid plána- ja huksenlága vuodul.

Areála ja birasjuogus hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

9.2 Rámmaeavttut

Tabealla 9.2 Čoahkketabealla - rámmaeavttut

Akt.	Benevnelse	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Protect vuodđudus	1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi		1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

(1000 ru)

Mihttomearri:

- Sámediggi galgá leat dehálaš eaktoláguideaddjin sámi guovlluin areálaid ja resurssaid hálldašeamis.

Stáhta lea álbmotrievtti vuodul geatnegahttojuvvon sihkkarastit sámi kultuvrra ávnnaslaš vuodu ja sihkkarastit sámi oassálastima luodduresurssaid geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis sámi guovlluin.

Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte areála- ja resursahálddašeapmi čuovvu lágaid, dakko gokko plána- ja huksenláhka, luondduvalljodatláhka ja Finnmárkoláhka leat guovddázis. Lassin gustojit feara makkár ovttasbargošiehtadusat ja ja Sámedikki iežas politihkalaččat mearriduvvon dokumeanttat. Dása lea jagi 2009 Areála- ja birasdieđáhus dehálaš dokumeanta.

Ipmárdus sámi guovlluide ja servodahkii lea mearrideaddji buori areála- ja resursahálddašeamis. Árbemáhttu addá máhtu ja ipmárdusa seammá láhkai go akademalaš máhttu. Areála- ja resursahálddašeapmi dáhphuvvá ovttas mánga áššeoasálaččain. Stáhta ja regionála eiseválddiin lea dehálaš rolla, dan seamma lea dain sámi servodagain gos areála- ja resursahálddašeapmi dáhphuvvá.

Oassemihhtomearit 1:

- Sámi ealáhusaid, kultuvrra ja servodateallima luondduvuoddu sihkkarastojuvvo buot plánemiin.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka almmuhuvvo čielgasit.
 - Ođasmahttit areála- ja birasdieđáhusa.
- Hábmets strategiija movt bidjat johtui ođđa ja báikkálaš boraspirehálddašeami.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki areála- ja biraspolitihkka lea čielgasit ovdanbuktojuvvon ja váldojuvvon eanet ja eanet vuhtii.

Oassemihhtomearit 2:

- Sámi vuoigatvuoddat gozihuvvojit sámi guovlluide areálaid gáhttemis ja geavaheames.
- Sámi vuoigatvuodalaččaid areálaberoštumiid, ja eanan- ja resursavuoigatvuodaid gáhtten nannejuvvo.
- Fitnodagain main lea doaibma sámi guovlluin, galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuodaide iežaset CSR:ain (CorporateSocialResponsibility).

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Gulahallan ja ovttasbargu guovddáš, regionála ja baikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš beliiguin, carenoamážit sámi vuoigatvuodalaččaiiguin, sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema.
 - Oassálastit guoskevaš ovttasbargoforaide.
 - Juolludit ekonomalaš doarjaga Protect vuodđudussii.

Doarjja Protect vuodđudussii

Akt.	Benevnelse	(1000 ru)						
		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %	
	Protect vuodđudus	a)	1000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %
Submi			1 000	1 500	2 000	2 000	0	0,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Protect Sápmi vuodđudus

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat Protect vuodđudusa várás.

Oassemihhtomearit 3:

- Árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus lea dohkkehuvvon dievaslaš máhttun seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun areálaid hálddašeapmái.

Strategiijat:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide areálaplánain.
- Bargat dan ala ahte mearridanproseassat sáhttet buorebut láchit árjjalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Eanet deaddu sámi árbedihtui, báikkálaš máhtuide ja ipmárdusaide proseassas ja mearrádusain plána- ja huksenlága vuodul.
- Buorebut láchit sámi báikkálaš searvamii ja duohta váikkuheapmái plánaproseassain.

9.3 Areálahálddašeapmi

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaid ja servodateallima luondduvuođus sihkkarastojuvvo.

Oassemihhtomearit 1:

- Sámi báikkálaš searvan ja duohta mieldeváikkuheapmi lea sihkkarastojuvvon buot areála- ja resursahálddašeamis.
- Areálahálddašeapmi váikkuha sihkkarastit einnostanvejolašvuoda ja ovdánanvejolašvuoda sámi ealáhusdoaimmaide.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvolit hálddašangažaldagaid plána- ja huksenlága, Finnmárkkulága ja eará áššáiguoski lágaid vuodul.
 - Addit gulaskuddamiid áššáiguoski áššiin.
 - Oassálastit konsultašuvnnaide.
 - Oassálastit iešguđetgelágan ovttasbargoforaide.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki gulaskuddancealkámušat lea fágalaččat nannosat ja vuhtiiváldojuvvojit buorebut.
- Eanet oassi suohkaniin leat dohkkehan suohkanplánaid ja suohkanoasseplánaid ođđa plána- ja huksenlága vuodul.

9.4 Luondduresursat

Mihttomearri:

Resursa- ja energijaháhkkan galgá nannet sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid.

Oassemihhtomearit:

- Iskan ja luondduresurssaid lokten sámi guovlluin dáhphuvva diekkár vuogi mielde mii goziha sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikkálaš servodaga beroštumiid ja vuoigatvuodaid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti soahpamuša ektui.
- Árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus lea dohkkehuvvon dievaslaš máhttun seamma dásis go dutkanvuđot máhttu luondduresurssaid hálddašeamis.
- Nissonolbmuid máhttu ja árbevierut deattuhuvvojit go lea sáhka meahcceresurssaid geavaheamis.
- Sámi oasseváldin lea ovttaiduvvon luondduresurssaid hálddašeapmái ja stivrejupmái.

Strategiijat:

- Čuovvolit hálldašangažaldagaid konsešuvdnaáššiin čázádatregulerenlága, energiijalága ja čáhceresursalága vuodul.
- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luondduriggodagaid geavaheamis.
- Váikkuhit dasa ahte báikkálaš berošteaddjit aktiivvalaččat oassálastet mearridanproseassaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid.
- Eanet deattuhit sámi árbedieđu, báikkálaš máhtu ja ipmárdusa luondduriggodagaid ávkkestallama oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid go guoská luondduriggodagaid geavaheapmái.
- Sámi oassálastin integrerejuvvo eanet ja eanet luondduriggodagaid hálldašeapmái ja stivremii.

9.5 Luonddušládđjivohta

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra ja servodat- ja ealáhuseallima luondduvuđđosa vuhtiiváldin deattuhuvvo buot luonddušládđjivođa hálldašeamis.

Oassemihttomearit:

- Luonddušládđjivođa áimmahuššan dáhpáhuvvá dakkár vuogi mielde mii fuolaha sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja rivttiid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti vuodul.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu go luonddušládđjivođa geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.
- Nissonolbmuid máhttu ja vierut deattuhuvvojit luonddušládđjivođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi lea sihkaraston luonddušládđjivođa geavaheamis, hálldašeamis ja gáhttemis.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Čuovvolit sámi beroštumiid biologalaš šládđjivođa konvenšuvnna ja luonddušládđjivođalága ektui.
- Čuovvolit suodjalusproseassaid sámi guovlluin.
- Bargat dan ala ahte ođđa álbmotmeahceguovddážat ásahuvvojit dálá sámi ásahusaid oktavuhtii.
- Váikkuhit ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbolašvuohta deattuhuvvo eanet suodjalanguovlluid hálldašeamis.
- Čuovvolit suodjalan- ja hálldašanguovlluid suodjalanguovlostivrraid ja bargolávdegottiid sámi áirasiid.
- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu og luonddušládđjivođa geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot. Váikkuhit ahte mearrádusproseassat lámčtet buorebut aktiivvalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti luonddušládđjivođa gáhttema oktavuodas.
- Sámi árbediehtui biddjojuvvo eanet deaddu go mearrádusat dahkkojuvvojit luonddušládđjivođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.

- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid luonddušláddjivuoda geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet sámi báikkálaš oassálastin ja mielváikkuheapmi luonddušláddjivuoda geavaheamis, hálldašeamis ja gáhttemis.

9.6 Dálkkádat

Okta dain viđa váldohástalusain Biras- ja areáladiedáhusas lea máilmmiviidosas birashástalusat. Dat čalmmustahtta sihke dálkkádaga ja birasmirkkuid. Dearvvašvuoda ja sosiála kapihttali gullá Sámedikki bargu birasmirkkuid ektui, danne válđojuvvo dálkkádat ovdan dás.

Mihttomearri:

- Sámi ealáhusat ja sámi kultuvra leat nannosat dálkkádatrievdamiid ektui.

Oassemihttomearit:

- Álgoálbmogiid vuoigatvuodát deattuhuvvojit go váidudeaddji doaimmabijut dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojit.
- Positiiva dálkkádatdoaimmabijut ja heivehanstrategiijat leat álggahuvvon mat nanusmahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus geavahuvvo seamma dásis go dutkanvuodot máhttu vuodđun mearrádusaide dálkkádatdoaimmabijuid ja heivehanstrategiijaid oktavuodas.
- Dutkan dan birra mo dálkkádatrievdamat váikkuhit davviguovlluide ja maid báikkálaš birasváikkuhusat mearkašit, fuolaha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.

Strategiijat guoskevaš doaimmaiguin:

- Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivvaide ja -rivttiide.
 - Árkálaš ráđi bokte oččodit ceavzilis ovdáneami ja bargat dálkkádatrievdamiid ektui..
 - Searvat relevánta riikkaidgaskasaš lávdiide.
- Ovddidit positiiva dálkkádatdoaimmabijuid ja heivehanstrategiijaid mat dagahit sámi servodagaid nannoseabbon dálkkádatrievdamiid ektui.
 - Čuovvolit NoraCIA bohtosiid ja dáid gaskkustit relevánta oktavuodain.
 - Čuovvolit Dálkkádatdiedáhusa.
 - Bargat dan ala ahte álgoálbmogiid árbediehtu maid biddjojuvvo vuodđun duodaštemiide dálkkádatrievdamiid birra, ja geavahuvvo vuodđun positiiva heivehanstrategiijaid ovddideapmái ja vuodđun dálkkádatpolitihkalaš mearrádusaide.

Galgá váikkuhit:

- Álgoálbmotvuoigatvuodát deattuhuvvojit eanet go dálkkádatdoaimmabijut plánejuvvojit.
- Eanet álggahuvvon positiivva dálkkádatdoaimmabijut ja heivehanstrategiijat.
- Eanet deaddu sámi árbediehtu dálkkádatdoaimmabijuid ja heivehanstrategiijaid mearrideami oktavuodas.
- Eanet dálkkádatdutkan mii deattuha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.
- Eanet ipmárdus álgoálbmotperspektiivvi ja -rivttiide.

10 Kulturमितосуodjalus

Váldomihttomearri

- Duodaštit, gaskkustit ja hálldašit daid dieđuid vássánáiggis boahtteáiggi várás, maid sámi kulturmittut ja kulturbirrasat ovddastit.

Sámi kulturmittut leat dat mearkkat mat čájejit mo min máddarat leat geavahan eanadaga. Dat gaskkustit máhtu eallindiliid, ceavzinvugiid, resursageavaheami ja oskku birra ja mo sii leat heivehan iežset lundui. Dát eanadat gaskkusta maiddái máhtu resursavalljodaga ja guhkesáiggi ássama birra.

Oasit árbedieđus leat ain geavahusas sámi servodagas, bálddalagaid ođđaset máhtuin ja guottuiguin. Kulturmuittuid sihkkarastin ja dan máhtu gaskkusteapmi maid dat sisttisdoallá, lea deatalaš dasa ahte sihkkarastit ja viidáseappot fievrridit sámi kultuvrra. Máhttu dan eanadat- ja resursaheiveheami birra, mii lea sámi kulturbirrasis, lea árvvolaš maiddá mealgat olggobeallái sámi servodagaid. Dakkár máhttui lea ovdamearkka dihtii guoskevaš čujuhit go dálkkádatrivdamat digaštallovvojit.

Sámedikkis, sápmelaččat bajimus politihkalaš eiseváldin, lea hálldašanoavddasvástádus sámi kulturmuittuin ja Sámediggi bidjá ge váldoeavttuid dán bargui. Dat čuovvu maiddá álbmotrievttis ja guorrasa dasa ahte Sámediggái galgá addojuvvot eanet váikkuhanfápmu mearridanválddi oktavuodas dakkár áššiin main lea erenoamáš mearkkašupmi sámi álbmogii.

Sámi vistesuodjaleapmi lea dehálaš oassi sámi kulturमितosuodjalusas. Sámediggi atná dehálaš bargun gáhttet sámi huksehusárbbi. Dan geažil lea ain stuora dárbu dovddiidahttit ja registreret sámi visttiid. Mis váilot ain doarvái dieđut, mii fas mearkkaša ahte hálldahusas váilu dehálaš reaidu, vai galgá nákcet dahkat ávkáláš hálldahusbarggu. Sámediggi lea ovdal mearridan moanat eavttuid sámi visttiid dovddiidahttimii.

Kulturमितolága §4 nuppi laddasa vuodul leat buot sámi kulturmuittut, mat leat boarráset go 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahtton, ja dáidda gullet maiddá sámi visttit. Birasgáhttendepartemeanta lea lálkkaásahusain fápmudan válddi kulturमितolága bokte. Sámediggi galgá hálldašit sámi kulturmuittuid kulturमितolága mearrádusaid vuodul. Dasa lassin galgá Sámediggi maiddá plána- ja huksenáššiin áimmahuššat sámi kulturमितofuolahusa plána- ja huksenlága mielde.

10.1 Váikkuhangaskaoamit kulturमितosuodjalussii

10.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 10.1.1 Čoahkketabealla - kulturमितosuodjalus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi kulturmuittuid hálldašeapmi	3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %
Submi		3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %

10.1.2 Hálldahuslaš resurssat - kulturमितosuodjalusjuogus

Kulturमितosuodjalusa juhkosa bálkkát, mátkkošteapmi ja gelbbolašvuodabajideapmi gullet kapihttalii 16 Hálldahusdási doaibmagolut.

Dát juogus gullá Kulturमितo-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Dán ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus.
- Kulturमितojuogus.

Kulturमितojuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturमितosuodjalusa fágasuorggi siskkoalbe. Juhkosis lea maid hálldašanoavddasvástádus fágasuorggi siskkoalbe.

Kulturमितojuhkosis lea hálldašanoavddasvástádus dáid surggiid siskkoalbe:

- Kulturमितojuhkosis lea hálldašanoavddasvástádus dáid surggiid siskkoalbe.

Kulturमितojuogus hálldašii 13 jahkebarggu 1.10.2013 muttus.

10.2 Sámi kulturmuittuid rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Sámediggi galgá leat sámi kulturmuittosuođjalusa eavttuid váldoláguideaddji.

Sámedikki rolla kulturmuittosuođjalusas ii leat formálalaččat čielggaduvvon. Hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmuittolága vuodul biddjojuvvui Sámediggái geahččalanortnegin 2001:s. Dát geahččalanortnet lea ain fámus.

Sámedikki mihttomearri lea ahte hálddašánváldi sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja mearriduvvon njuolgga kulturmuittolágas. Dat mearkkaša ahte kulturmuittolága ferte rievdadit.

Sámi kulturmuittuid rievdadeaddji 100 jagi ráfáiduhttinrádjá mielddisbuktá ahte automáhtalaččat ráfáiduhttujuvvon sámi kulturmuittuid lohku stuorra sakka áiggi mielde. Dat čatná sakka dan mo sámi ássanguovlluid areálat galget geavahuvvot, ii dušše čoahkkebáikkiin muhto maiddái dain guovlluin gos áiggošedje joatkit árbevirolaš vuodđoaláhusaid. Dat sáhtá mielddisbuktit stuorra hástalusaid kulturmuittolága gieđahallama ektui. Danne áigu Sámediggi vuolgahit sámi kulturmuittuid ráfáiduhttinrájá árvvoštallama kulturmuittolága vuodul.

Buorit ekonomalaš rámmaeavttut leat hui deatalaččat sámi kulturmuittuid hálddašepmái. Dasa ferte Sámediggái addojuvvot vejolašvuohta čađahit duohta šiehtadallamiid ráđđehusain juolludusaid birra sámi kulturmuittosuođjalussii.

Eanet máhtu sámi ássanguovlluid ja kulturmuittuid birra mearkkaša eanet ovddasvástádus Sámedikki kulturmuittojuhkosii. Dat mielddisbuktá dárbbu stuorát hálldahusalaš ja ekonomalaš resurssaide.

Buriid rámmaeavttuid oažžu maiddái ovttasbarggu bokte guoskevaš ovttasbargoguimmiiguin kulturmuittosuođjalusas. Sámedikkis lea dál lagas ovttasbargu guoskevaš fylkkagielddaiguin, ovttasbargu mii lea ávkin buohkaide.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijjuiguin:

- Sámedikki bajimus kulturpolitihkka boahtá ovdan diedđáhusas
 - Čuovvolit sámi kulturmuittosuođjalusa čielggadusa diedđáhusain.
 - Lágidit konferánssa sámi kulturmuittosuođjalusa birra, vuodđun diedđáhusbargui.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi oaidnu fuolahuvvo nationála ja regionála kulturmuittosuođjalusas.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijjuiguin:

- Váikkuhit dasa ahte nationála eiseválddit váldet badjelasaset ovddasvástádusa sámi kulturmuittosuođjalusas.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa árjjalaččat.
 - Addit cealkámušaid ja árvalusaid nationála eiseválddiid vuoruhemiide sámi kulturmuittosuođjalusas.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi kulturmuittuid beaktilis ja dávgasis hálddašepmi.

Strategiija oktan dasa gulli doaibmabijjuiguin:

- Buorre ja beaktilis ovttasbargu fylkkagielddaiguin suodjalan dihtii sámi kulturmuittuid.
 - Várret fágalaš resurssaid oktasaš báikediđoštallamiid oktavuodas fylkkagielddaiguin.
 - Ođasmahttit ovttasbargošiehtadusa Opplánda fylkkasuohkaniin.

10.3 Hálddašeapmi

Tabealla 10.3 Čoahkketabealla - sámi kulturmuittuid hálddašeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámi kulturmuittosuođjalus	1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
	Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gillis	1 920	250	250	500	250	100,0 %
Submi		3 764	2 650	2 650	2 900	250	9,4 %

Beaivválaš hálddašeapmi lea váldooassi kulturmuittojuhkosa barggus. Bargui gullá almmolaš plánaid ja doaibmabijuid áššemeannudeapmi, báikediđoštallamat giettis, ja gulaskuddancealkámušat iešguđet áššiin main Sámedikkis lea vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta addit cealkámušaid ja árvalusaid kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága vuodul. Hálddašeapmái gullá maiddái doarjjameannudeapmi ja Sámedikki opmodaga, Nuortalaš gili kulturbirrasa, čuovvoleapmi. Sámediggi háliida nannet dán barggu

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut hálddašuvvojit iežas historjjá ja iežaset árvvuid vuodul.

Oassemihttomearri 1:

- Doaibmi ja einnotahtti hálddašeapmi kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága vuodul.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiguin:

- Árrjalaš váikkuhangaskaopmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbeviruid ja historjjá birra ja vuodu sámi kulturmuittuid fuolaheapmái ja suodjaleapmái.
 - Ekonomalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja gaskkustuvvojit.
 - Ekonomalaš váikkuhangaskaomiid bokte váikkuhit dasa ahte sámi kulturmuittut divoduvvojit.
- Váikkuhit almmolaš plánaid ja doaibmabijuid beaktis áššemeannudeapmái
 - Registreret sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid miehtá Norgga.
 - Addit gulaskuddancealkámušaid guoskevaš gielddalaš ja regionála plánaide.
 - Čađahit báikediđoštallamiid huksenguovlluin.
- Váikkuhit dasa ahte eanet sámi kulturmuittut registrerejuvvojit ja divoduvvojit.
 - Juolludit doarjagiid automáhtalaččat ráfáiduhthuvvon kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreremi. Dakkár guovllut vuoruhuvvojit, mat eai leat nu bures iskojuvvon sámi kulturmuittuid ektui.
 - Juolludit doarjagiid ráhkadit dikšunplánaid áitojuvvon sámi kulturbirrasiid várás.
 - Váikkuhit dikšunplánaide ráhkaduvvon dikšunplánaid rámmaid siskkoalbe, doppe gos dakkár leat sámi kulturbirrasiid várás.

Galgá váikkuhit:

- Árbediehtu geavahuvvo hálddašeamis.
- Diđolašvuoda sámi historjjá birra servodagas oppalaččat ja sámi servodagas erenoamážit.
- Loktet iešdovddu ja rámi iežas historjjá ektui.
- Sámi kulturmuittut áimmahuššojuvvojit ja adnojuvvojit resursan.
- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit vuodđun ealáhusovddideapmái.

Oassemihttomearri 2:

- Sámi vistit leat identifiserejuvvon ja registrerejuvvon.

Sámedikki bargu sámi vistesuodjalusain lea oassi beaivválaš hálddašeamis ja sierra prošeavtta, "Sámi virstiid identifiseren ja registreren", bokte. Prošeavtta ruhtada Riikkaantikvára.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiuin:

- Ovttas Riikkaantikvárain defineret ja kártet sámi virstiid.
 - Joatkit prošeavtta ” Sámi virstiid identifiseren ja registreren”.
 - Áigádit sámi kulturmuittuid registreremiid nationála diehtovuodus, Askeladdenis.
 - Juolludit doarjagiid ráhkadit antikváralaš ovddeštanplánaid automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanveara sámi virstiide.
 - Juolludit doarjagiid automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanveara sámi virstiid ovddešteamái.

Galgá váikkuhit:

- Automáhtalaččat ráfáiduhthtojuvvon ja suodjalanveara sámi virstiid visogovva lea olámuttus hálddašeamái ja almmolašvuhtii.
- Buot virstiid várás, madda ohccojuvvo doarjja (viiddes/stuorra) ovddeštandoaibmabijuide, lea ovddalgihtii ráhkaduvvon antikváralaš ovddeštanplána.
- Dat máhttu mii boahá ovdan prošeavttain madda ohccojuvvo doarjja, fievrdivuvo ruovttoluotta báikkálaččat.
- Prošeavttat mat ožžot doarjaga dán ortnega bokte, ožžot stuorát báikkálaš čatnaseami.
- Sámi kulturmuittut čalmmustahttojuvvojit eanet ealáhusdoaimmaid oktavuodas.

Doarjja kulturmuittosuodjalussii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
35000	Sámi kulturmuittosuodjalus	a)	1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Submi			1 844	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit kulturmuittosuodjalusdoarjaga njuolggadusat.

Oasseihttomearri 3:

- Immateriealla kulturárbi geavahuvvo oassin hálddašanvuđđui.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiuin:

- Immateriealla kulturmuittut registrerejuvvojit oktanaga eará registreremiiguin.
 - Ráhkadit strategiijaid das mo áimmahuššat ja čohkket máhtu immateriealla sámi kulturmuittuid birra.
 - Registreret njálmmálaš árbevieruid ja immateriealla kulturmuittuid.

Galgá váikkuhit:

- Eanet máhtu immateriealla sámi kulturmuittuid birra.
- Einnostanvejolašvuodá plánaproseassain.

Oasseihttomearri 4:

- Nuortasámi kulturbiras hálddašuvvon ceavzilis vuogi mielde.

Sámediggi eaiggáduššá Nuortasámi kulturbirrasa Njávdamis ja lea váldán ovddasvástádusa nannet ja ovddidit dán áidnalunddot birra.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiuin:

- Kulturbirrasa, Nuortalaš gili, hálldašeapmi ja dikšun dáhpáhuvvá ovttas báikkálaš ásahusaiguin ja servviiguin.
 - Čađahit olgogovllu dikšuma.
 - Sihkkarastit buoret beassama guvlui iešguđet geavaheaddjjoavkkuide.
 - Váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit buoret diehtjuohkinávdnasat guovllu birra
 - Ođasmahttit váldovistti nu ahte das lea dohkálaš tehnikkalaš dássi.

Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
36000	Nuortasámi kulturbiras Nuortalaš gilis a)	1 920	250	250	500	250	100,0 %
Submi		1 920	250	250	500	250	100,0 %

a) Prošeakta iežamet hálldus

10.4 Oainnusindahkan

Mihttomearri:

- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat leat resurssat máhttobuvttadeamis ja árvobuvttadeamis.

Oassemihttomearri 1:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit dasa ahte duođastit máhtu heiveheami birra resurssaide ja canadahkii.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiuin:

- Sámedikki vuoruheami dutkan- ja čielggadanbarggus galget čielggaduvvot strategiijadokumeanttain mii galgá gárvvistuvvot 2014:s. Čuovvovaš láidestusat biddjojuvvojit vuodđun bargui:
 - Vuoruhit iežas prošeavttaid, dahje prošeavttaid main mis lea juo njunušrolla, ja maid mihttomearri lea ovddidit sámi kulturmuitosuodjalusa.
 - Vuoruhit prošeavttaid luonddudieđa vugiid geavaheami ja ráhkadeami birra sámi kulturmuitosuodjalusas, dás maiddái earret eará 14C-áigemeroštallamiid, dendrokronologiija ja LIDAR-skánnema birra – geahča plána.

Galgá váikkuhit:

- Nannet vuoddu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid áimmahuššamii ja suodjaleapmái, ja álkidahttit hálldašanbarggu.

Oassemihttomearri 2:

- Sámediggi lea váldoaktevra sámi kulturárbbi gaskkusteamis.

Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gaskkusteapmi dáhpáhuvvá registrerenávdnasiid njálmmálaš ja čálalaš ovdanbuktima bokte, og divoda ja láchčá ja geavaha kulturmuittuid.

Strategiija dasa gulli doaibmabijuiuin:

- Duođastit ja oainnusindahkat sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid.
 - Joatkit álggahuvvon gaskkustanbarggu.

- Searvat sámi historjja ja ovdahistorjja gaskkusteapmái artihkkaliid ja sáhkavuoruit bokte relevánta forain.
- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbevieruid ja historjja birra ja vuođu sámi kulturmuittuid áimmahuššamii ja suodjaleapmái.
- Searvat prošeavttaid ruhtadeapmái Riikkaantikvára Árvoháhkkanprográmma, mat váldet ovdan soahtemuittuid Divtasvuona suohkanis oassin mátkeealáhusáingiruššamis.
- Juolludit ruđaid árbevieruid duodásteapmái ovddeš sámi geavaheami ja ássama birra dálá boazoorohagaid olggobealde.
- Ceavccageađgi/Mortensnes oktan dasa čadnojuvvon guovlluiguin mielde máilmmiárbelistii.
- Duodástit máhtu Ceavccageađggi ja dasa čadnojuvvon guovlluid áidnalunddot kulturmuittovárvvuid birra.
- Láhčit ja gaskkustit sámi kulturmuittobáikkiid.
- Gárvvistit dan registrerenbarggu mii lea álggahuvvon välljejuvvon arkeologalaš kulturmuittuid áimmahuššanprográmmas Bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner (BARK).
- Gárvvistit sámi kulturmuittuid dikšun- ja láchčiplána.
- Juolludit ruđaid dasa ahte divvut 4-5 välljejuvvon sámi kulturmuittu BARK-prográmmas jahkásaččat.

Galgá váikkuhit:

- Oažžut sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid buorebut oidnosii.
- Lassi dieđu sámi historjjas ja ovdahistorjjas.

11 Ealáhusat

Váldomihttomearri:

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuođđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Árbevirolaččat leat sápmelaččat eallán luonddus, ja luondduvuđot ealáhusat leat ain deatalaš oassi barggolašvuođas ja árvoháhkamis sámi guovlluin. Sámedikki iskkadeamit čájehit ahte ealáhuseovddideamis sámi guovlluin leat stuorra hástalusat. Sámi guovddážit válddahuvvojit dábálaččat Norgga boaittoeallin, gos bargosajit, skuvllat ja buvdat heaittihuvvojit. Ealáhuseallin rievdá bálvalusealáhuseid guvlui ja vuođđoealáhusestruktureid rievdá dasa ahte doaluid lohku uhcco muhto ovttagat sturrot.

Juksan dihtii ođđa ealáhuseivehemiid hástalusaid, lea dárbu ovddidit bargofálaldagaid nuoraide geain lea alla gelbbolašvuohta ja erenoamážit láchčit bargosajiid nissonolbmuid sámi guovlluin. Eanet ja eanet sápmelaččat ásaiduvvet gávpogiidda ja čoahkkebáikkiide dahje šaddet bajás dakkár sajiin; seamma deatalaš lea addit sidjiide sámi eallinvuođu, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja barggu dáfus.

Sámedikki árvoháhkkanpolitihka vuođđuvuođu máhttovuđot ealáhuseovdáneapmái, das eanet máhttu ja ođđa diehtu, ovttas árbedieđuin, galgá leat vuođđun boahteáiggeguvllot ealáhuseallimii mii galgá nannet sámi báikegottiid sámi árvvuid ja eallima guovddážin.

Sámedikki iežas hástalusas lea mihtidit ahte leat go min politihkas ja min doaibmabijuin dat beaktu maid mii háliidit. Vuosttažettiin lea hástalusas dat go politihka ja doaibmabijut maid stáhta eiseválddit, gielddat, fylkkagielddat, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddjit fievrridit váikkuha sámi guovlluid ovdáneapmái hui ollu. Nuppádassii, de manná áigi ovdal go sáhtta oaidnit movt politihka ja doaibmabijut leat váikkuhan servodagas. Sámediggi lea ráhkadan eavttuid dasa movt mii sáhttit juksat mihttomeriid maid leat bidjan alcceseamet. Dáid eavttuid ferte oktilaččat ovddidit vai mii sáhttit oažžut vástádusa dasa ahte lea go min politihka nannen mánggabealat ealáhuseallima, mii lea min mihttomearri.

Ođđa ealáhusáŋgiruššamat 2014:s

- Buoret ovttasdoaimman ja rámmašiehtadusat válljejuvvon gielddaiguin.
- Gelbbolašvuodaprošakta ja kulturealáhusaktevrraid fierpmádat.
- Kulturealáhusaktevrraid váikkuhangaskaoapmeortnet nationála ja riikkaidgaskasaš vejolašvuodain.

Dát ođđa áŋgiruššamat dagahit dan ahte bušehttarámmaid fertte lasihit ealáhusovddideapmái 2014:s.

11.1 Váikkuhangaskaoamit ealáhusaide

11.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.1.1 Čoahketabealla - ealáhus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
	Geasuheadji báikegottit	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
	Kulturealáhusat	12 968	14 932	15 082	17 584	2 502	16,6 %
	Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit	-500	5 500	5 500	5 000	-500	-9,1 %
Submi		23 499	35 432	35 082	37 684	2 602	7,4 %

Ekonomalaš váikkuhangaskaomiide mat addojuvvojit ealáhuskapihttala bokte gusto ealáhusovddidan doarjaga doaimmaguovlu (STN-guovlu). Ealáhusovddidanruđaid sáhtta lassit STN-guvlui addit sámi kulturealáhusaide ja lassiealáhusaide boazodoalus miehtá riikka. Jos áiggu geahččat makkár geográfalaš guovllut gullet STN-guvlui, de geahča kapihttala 11.6.

11.1.2 Hálldahusaš resurssat - ealáhusjuogus

Kapihttali 16 hálldahusa doaimmagolut gullet ealáhusjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda buorideapmi.

Ealáhusjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodaga oassi (EKD). Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus.
- Kulturjuogus.
- Dearvvašvuodajuogus.

Ealáhusjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus vuolggahit strategiijaid mat leat ealáhusfágasuorggis. Dat bohtá ovdan hálldahusaš doaimmain kapihttaliin vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálldašnovddasvástádus dán surggiin:

- Ealáhusovddidandoarjaga hálldašeapmi.
- Duoji ealáhusšiehtadusa hálldašeapmi.

Ealáhusjuhkosis ledje 11 jahkedoaimma 1.10.2013 nammi.

11.2 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

11.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.2.1 Čoahkketabealla - vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Doarjja vuodđoealáhusaide	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
Submi		7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %

Vuodđoealáhusat leat deatalaččat sámi kultuvrii, gillii ja eallinvuohká. Vaikko vuodđoealáhusat ain addet eanemusat barggu, ja dain ledje 2 064 bargosaji 2011:s, de lea ealáhus massán 230 bargosaji jagi 2008 rájes. Dat go bargosajit ealáhusat oppa áiggi geahppánit, lea Sámedikki mielas duodalaš, ja danne lea ge biddjojuvvo ollu bargu ealáhusaid suodjaleapmái ja ovddideapmái.

Eanadoallošiehtadallamiin biddjojuvvo 4 000 000 ru Sámediggái mii galgá geavahuvvot eanadoalloulbmiliidda. Boazodoallošiehtadallamiin biddjojuvvo jahkásaččat 2 000 000 ru Sámediggái mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassiealáhusaide.

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanandoalu deatalaš kulturguoddiin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Oassemihttomearri 1:

- Dohkálaš juridihkalaš, ekonomalaš ja resurssaid dáfus rámmaeavttuid sihkkarastin.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Oažžut váikkuhanfámu politihkkii mii guoská mariidnaealáhusaide, boazodollui, eanandollui ja meahccealáhusaide.
 - Konsultašuvdnaortnega geavaheapmi árijalaččat sihkkarastin dihte Sámedikki váikkuhanfámu guovddáš proseassaide, diedáhusaide, láhkaásahusaide ja sullasaččaide mat gusket vuodđoealáhusaid ovddideapmái.
 - Addit buriid rávvagiid boazo- ja eanandoallošiehtadusaide ja ovddidit dáid proseassaid.
 - Bisuhit ja ovddidit buori gulahallama vuodđoealáhusorganisašuvnnaiguin sihkkarastin dihte Sámediggái áigejuovdilis máhtu ja oktiordnen dihte politihka.
 - Seailluhit ja ovddidit sámi meahceávkástallama ja meahcástanealáhusaid go leat lotnolasealáhusain eará ealáhusain, nu go dujiin, mátkkoštanealáhusain jna. dehálaš árbejuoddiin.
 - Ovdánahttit jávrebivdu ealáhusain sámi guovlluin.
- Sihkkarastit areálaid, bivdoeriid ja resurssaid vuodđoealáhusaide mat addet vuodđoealáhusaide ovdánanvejolašvuodaid.
 - Addit kvalitehta dáfus buriid rávvagiid bivdoeriid reguleremiidda ja searvat deataleamos arenaide gos bivdoearit mearriduvvojit.
 - Čuovvolit vuotnalávdegotti árijalaččat ja gulahallat dainna lávga.
 - Vuoruhit vuodđoealáhusaid areálasuodjalanbarggu.
 - Sihkkarastit ahte meahcásteaddjit besset geavahit meahcceriggodagaid.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Barggolašvuohta vuodđoealáhusain bisuhuvvo.
- Bivdoearrevuodđu mearrasámi guovlluin bisuhuvvo.
- Doallostruktuorra eanandoalus bisuhuvvo.
- Vuodđoealáhusain lea dohkálaš areálavuodđu ja einnostanvejolaš areálageavaheapmi.

Oassemihttomearri 2:

- Vuodđoealáhusain buoret gánnáhahttivuohta.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit dasa ahte vuodđoealáhusat dárbbaslaččat ođasmahttet doaibmaapparáhta ja dollet dan áigequovdilin.
 - Váikkuhit dan ahte fatnasiid huksen ja oastin ruhtaduvvo.
 - Váikkuhit dan ahte ođđa vistit ja doaibmavisttiid viiddis ođasmahttimat eanandoalus ruhtaduvvojit.
- Stuorat ovddidanproševttat vuodđoealáhusaid siskkobealde main mielde regionála ruhtadeapmi.
 - Árijalaččat searvat ártkalaš eanandoalu ángiruššamii nu ahte stivrenjoavkkus ja juolludusjoavkkus lea ovddastus. Váikkuhit oktiordnejuvvon ruhtadanángiruššama.
- Doarjut lassiealáhusaid maiguin sáhtta sihkkarastit vuodđoealáhusaide buoret doaibmavuoddu.
 - Váikkuhit lasseealáhusaid ruhtadeami boazodoalus
 - Váikkuhit lasseealáhusaid ruhtadeami mariidnaealáhusain, eanandoalus ja boazodoalus.
- Váikkuhit árvoháhkama riddo- ja vuotnaservodagas dan bokte ahte doarjut láhčči doaibmabijuid mariidnaealáhusaide.
 - Váikkuhit dan ahte bálvalusrusttegat, vuostáiváldinšuvvnnat ja nállašuhhtinrusttegat ruhtaduvvojit.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Vuodđoealáhusain leat gánnáhahtti doaimmat.
- Ođasmahttojuvvon doaibmaapparáhta addá buoret gánnáhahttivuođa.
- Davvi-Norggas leat ártkalaš eanadoallobuktagat mearkagálvun.
- Vuodđoealáhusain leat gánnáhahtti lotnolasealáhusdoaimmat.

Oassemihttomearri 3:

- Buorre rekrutteren vuodđoealáhusaide.

Strategiija:

- Váikkuhit dan ahte eanandollui ásahuvvojit buorit ortnegat rekrutterema ja buolvamolsumiid várás.
 - Veahkehit ruhtadit bivdofatnasiid oastimii mat sihkkarastet rekruterema ealáhussii.
 - Addit doarjaga stáhta mielkeeriide ođđaásahemiid dahje doalu badjelii váldima oktavuodas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Šaddet eanet nuorra ámmátguolásteaddjit.
- Šaddet eanet buolvamolsumat ja/dahje ođđaásahemid vuodđoealáhusain.

Oassemihttomearri 4:

- Unnidit boraspirevahágiid vai boazodoallu ja eanandoallu sáhttet geavahit árbevirolaš guohtoneatnamiid guođohepmái. Guhkkit áiggi vuollái galget nállemihtut unniduvvot sámi guovlluin.

Strategiijat dasa gullelaš doaibmabijuiguin:

- Sámediggi ferte oažžut stuorat váikkuhanfámu nationála boraspirepolitihkas.
 - Geavahit konsultašuvdnašiehtadusa ja doallat lávgadeabbo oktavuoda guovddáš aktevrraiguin.
- Álbmotrievtti nannoseappot deattuheapmi go guoská boraspirepolitihkkii ja dan hálddašepmái.
 - Nationála boraspirepolitihka hábmema oktavuodas fertejit boraspireiseválddit čuovvut álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid maidda norgga stáhta lea čadnojuvvon sámiid guovdu dan geažil go lea álgoálbmot.

- Nannoseappot báikkálaš mielde mearrideapmi boraspirehálldašeamis.
 - Báikkálaš máhttu galgá deattuhuvvot čielgaseabbo vuogi mielde, sihke go guoská hálldašeamái ja dutkamii.
- Láhčit diliid nu ahte Sámedikki ovddasteddjiin regionála boraspirelávdegottiin lea ovttagaslaš máhttovuođu sámi ealáhusaid ja sámi servodatovddideami birra.
 - Gaskkustit Sámedikki boraspirepolitihka lávdegottiide.
- Váikkuhit dasa ahte bivdosearvvit ja ámmátlaš bivdosearvvit geavahuvvojit árijjalaččat vai buorebut lihkostuvvet njeaidit návddiid mat vaháguhttet.
 - Válđit oktavuoda Birasgáhttendepartemeanttain dainna áigumušain ahte bivdoserviide sihkkarastojuvvojit buorit ekonomalaš eavttut.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Vahátlogut sávzadoalus ja boazodoalu geahppánit.

Doarjja vuoddoealáhusaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Doarjagat vuoddoealáhusaid	7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %
Submi		7 830	8 000	8 100	8 100	0	0,0 %

a) Ohcanvuodot doarjagat

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi.

Muđui gusket dat njuolggadusat mat leat vuoddoealáhusdoarjaga várás.

11.3 Geasuheaddji báikegottit

Tabealla 11.3 Čoahkketabealla - geasuheaddji báikegottit

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
Submi		3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %

Analysat čájehit ahte sámi báikegottiin lea olmmošlohku njiedjan mánggaid jagiid. Sámedikki ulbmilin lea buoridit geasuheami sámi báikegottiide. Telemarksforskning lea meroštallan ahte geasuheapmi lea báikkálaš bealli mii váikkuha fárremii muhtun báikái, juogo danne go báiki geasuha ealáhusaid dahje gussiid maid bokte bohtet lasi bargosajit ja olbmot färrejit báikái, dahje báiki geasuha ássanbáikin sorjjakeahhtá bargosadjeovddideamis.

Mihttomearri:

- Geasuheaddji ja ealli sámi báikegottit main leat mánggalágan priváhta ealáhusat.

Oassemihttomearri 1:

- Mánggabealat ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.

Strategiija dasa gullelaš doaibmabijjuiguin:

- Nuppástuhttimat ja innovašuvnnat mat nannejit priváhta ealáhusaid.
 - Váikkuhit daid ovddidandoaibmabijuid ja investeremiid ruhtadeapmái mat váikkuhit mealgat fitnodatovddideapmái.

- Váikkuhit ovttasbargoproševttaid ja láchčči doaimbajuid ruhtadeapmái mat váikkuhit fitnodat- ja ealáhusovddideapmi.
- Vuolggahit ja čuovvolit ovttasbarggu eará ovddidanorganisašuvnnaiguin.
- Innovašuvdna Norga lea stuorra ja deatalaš váikkuhangaskaopmeaktevra sámi guovlluin. Sámediggi áigu árijalaččat čuovvut ovttasbargošiehtadusa mii lea Innovašuvdna Norggáin.
- SIVA lea váikkuhangaskaopmeaktevra mii investere industriija ja innovašuvdnaproševttain. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit gulahallama SIVA:in oazžun dihte eanet investeremiid sámi guovlluin ja eanet birrasiid mat váikkuhit gelbbolašvuodabargosajiid.
- Fylkkagiellat ožžot jahkásaččat juolludusaid gieldda- ja guovlodepartemeanttas maiguin láchčit regionála ovddideami. Sámediggi áigu árijalaččat čuovvut välljejuvnon dihto fylkkagiellat regionála ovddidanprográmmaid, ja dasto ovttasbargošiehtadusaid.
- Nannet oktavuoda ja ovttasbarggu ealáhusaiguin.
- Nannet birrasa, servviid ja organisašuvnnaid mat árijalaččat váikkuhit ovdáneami sámi guovlluin, maiddái ealáhusgárddiid, ovddidanservviid, gelbbolašvuoda birrasiid jna.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Priváhta fitnodagat lassánit.
- Šaddá eanet barggolašvuodta bálvalusealáhusain ja smávvaindustriijas.
- Šaddet mánggalágan ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkaelliid várás sámi guovlluin.
- Šaddet eanet gelbbolašvuoda bargosajit nuoraid várás.

Oassemihhtomearri 2:

- Dat go olbmot eanet fárrerjit sámi guovlluide váikkuhit ealli báikegottiid.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbajuiiguin:

- Ovttasdoaimmat gielddaiguin ja muittuhit mii lea gielddaid ovddasvástádus ealáhusaid ja kultuvrra ovddideamis.
- Čadáhut gulahallančoahkkimiid dihto gielddaiguin deaivvadan dihte ealáhusaiguin, gelbbolašvuodabirrasiiguin ja gielddaiguin ja juohkin dihte dieđuid Sámedikki váikkuhangaskaomiid birra.
- Dahkat rámmašiehtadusaid gitta golmma ovddasmannigielddain nannen dihte ealáhusaid ovddideami sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid vuodul.
- Bisuhit ovttasbarggu Gielddaid Guovddášlihtuin ja váikkuhit gielddaid ángiruššama ealáhusovddidemiin sámi guovlluin.
- Árijalaččat váikkuhit gelbbolašvuoda bargosajiid ásaheami.
- Doarjja máhttodivdna fitnodagaide mat rekrutterejit erenoamážit nuoraid.

Galgá váikkuhit:

- Buori álbmotovdáneami.

Doarjja ealáhusaide ja fitnodatovddideapmái

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Ealáhuseallin ja fitnodatovddideapmi a)	3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %
Submi		3 201	7 000	6 400	7 000	600	9,4 %

a) Ohcanvuodot doarjagat. Ornet gohčoduvvui ovdal mánggabealat ealáhuseallin

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi.

Muđui gusket ealáhus- ja fitnodatovddidandoarjaga njuolggadusat.

11.4 Kulturealáhusat

Tabealla 11.4 Čoahkketabealla - kulturealáhusat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Duodjeealánusa ovddideapmi ja rekrutteren dasa	2 500	2 500	2 500	2 578	78	3,1 %
	Duodjeinstituhtta	2 165	2 232	2 382	2 856	474	19,9 %
	Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi	45	800	800	2 750	1 950	243,8 %
	Duoji ealáhusšiehtadus	8 258	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %
Submi		12 968	14 932	15 082	17 584	2 502	16,6 %

Sámi kulturealáhusas leat stuorra vejolašvuodát šaddat daid deataleamos sámi ealáhusaid gaskii boahhteáiggis. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat sámi guovlluin leat lassánan johtileappot maŋimuš 10 jagiin dan ektui go Norggas ja Davvi-Norggas muđui. Danne lea dat deatalaš vuoruheapmi Sámedikkis, ja lea 2013:s almmuhan sierra doaibmaplána sámi kulturealáhusa várás, seammás go viiddis áŋgiruššan duoji oktavuodas doalahuvvo.

Sámedikki meroštallama mielde leat kulturealáhusat priváhta fitnodagat mat ovddidit ja vuvdet kultuvrralaš buktagiid nugo dávviriid ja bálvalusaid (omd. arkitektuvra, design, doaimmaheaddji ja hutkkálaš dáidaga, dáiddaduoji). Duodjeealáhus lea deatalaš oassi dán ealáhusas guhkes árbevieruiguin sámi servodagas. Kulturvuđot ealáhus lea dakkár ealáhus mas kulturoasit leat guovddáš oassin doaimmas (omd: mátkecaláhus, smávvaiebmobuvttadeapmi, events).

Mihttomearri:

- Eanet bargosajit sámi dáidda- ja kulturvuđot ealáhusas.

Oassemihttomearri 1:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuođa kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.
 - Sámi kultuvrra vuodul lea vejolaš háhkat árvvuid. Sámediggi joatká kulturealáhusprošeavttain buvttavddideami, ođđaháhkama ja fierpmádathuksema deattuhemiin sámi kulturealáhusa siskkobealde.
 - Ovddidanprográmma ásaheavvon kulturealáhusaktevrraide main lea gánnáhahti vejolašvuolta nationála dásis ja riikkaidgaskašat.
 - Lávgeappot bargat ovtta sámi gielddaiguin ja deattuhit erenoamážit kultuvrra, ealáhusa ja ealáhushtkama.
 - Ovtta bargguin eará váikkuhangaskaoapmeapparáhtain sámi servodagas áigu Sámediggi bargat dan ala ahte čuvget kulturealáhusa deatalaš ealáhusgeaidnun sámiide.
 - Bargat dan ala ahte fállat sámi kulturaktevrraide mat ožžot almmolaš doarjaga govdadet gelbbolašvuodábáhka mas lea mielde ásaheavvohki, fitnodatovddideapmi, mentorortnet jna.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buvttavddideapmi, ođđaháhkama ja fierpmádathuksen láchčojuvvo sámi kulturealáhusa siskkobealde.
- Šaddet eanet gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.
- Juksat ođđa márkaniid nationála dásis ja riikkaidgaskašat sámi buktagiiguin.

Oassemihttomearri 2:

- Kulturealáhus gelbbolašvuoda vuodul.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Buoridit ámmátlašvuoda ja gelbbolašvuoda sámi kulturealáhusain.
 - Sámediggi álggaha gelbbolašvuoda buoridanproševtta sámi kulturealáhusaktevrraid várás mii galgá váikkuhit buoret ámmátlašvuoda ja gávppálašvuoda sámi kulturealáhussuorggis.
 - Gelbbolašvuodaovddidanproševtta bokte ášahuvvojit regionála kulturealáhusfierpmádagat 2014:s.
 - Álggahit ovdaoahpu sámi kulturealáhusa ja álgoálbmotkultuvrra gávppálašvuoda birra.
 - Lágidit jahkásaččat konferánsa sámi kulturealáhusa birra ja dan várás.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Čađahuvvojit 3 čoagganeami golmma sierra guovllus gelbbolašvuoda buorideami ja fierpmádat huksema birra..
- 15 kulturealáhusaktevrra leat vuolláičállán šiehtadusa gánnáhahttivuoda ovddideamis ja ámmátlašvuoda buorideamis proševtta bokte.
- Šaddet buorit deaivvadanbáikkit sámi kulturealáhusaktevrraid várás.

Oassemihttomearri 3:

- Eanet vuovdit iežas duddjon duoji ja eará dáidda- ja kulturbuktagiid.

Strategiijat dasa gullelaš doaimbabiiguin:

- Nannet ovddidanbarggu duodjeealáhusa siskkobealde.
 - Njuolggaduarjaga bokte ruhtadit ja ovddidit Duodjeinstituhta.
 - Váikkuhit ahte ášahuvvojit, ruhtaduvvojit ja ovddiduvvojit bagadusvirggit ja regionála ovddidanproševtta mii váikkuha duoji viidáseappot ovddideami ealáhussan.
- Nannet rekrutterema duodjeealáhussii.
 - Ruhtadit oahpahuskantuvrra fidnooahppiortnega.
- Ovddidit ealáhussiehtadusa instrumeantan duoji ovddideapmái ealáhussan.
 - Ealáhussiehtadussii gullet ollu váikkuhangaskaoamit, doaimbabiijut ja ortnegat maid birra siehtaduvvo Sámedikki ja duoji ealáhusorganisašuvnnaid gaskka.

Galgá váikkuhit:

- Eanet gánnáhahttivuoda duojis.
- Buoret gávpejođu ieš duddjon duojis.
- Rekrutterema duodjeealáhussii nu ahte leat gitta 10 fidnooahppi duodjeealáhusas.

Doarjja duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
41020	Duodjeinstituhta	a)	1 000	1 000	1 000	1 031	31	3,1 %
41020	Boazodoalu oahpahuskantuvra	a)	1 500	1 500	1 500	1 547	47	3,1 %
Submi			2 500	2 500	2 500	2 578	78	3,1 %

a) Njuolggoduarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Duodjeinstituhta.
- Boazodoalu oahpahuskantuvra.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket duodjeealáhusa ovddidan- ja rekrutteren doarjjanjuolggadusat.

Doarjja Duodjeinstituhtii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
41030	Duodjeinstituhta	a)	2165	2 232	2 382	2 856	474	19,9 %
Submi			2 165	2 232	2 382	2 856	474	19,9 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Duodjeinstituhta.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket Duodjeinstituhta doarjjanjuolggadusat.

Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi

(1000 ru)

Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Gánnáhahtti kulturealáhusaid ovddideapmi	a)	45	800	800	1 400	600	75,0 %
Gealbovuđot kulturealáhusa ovddideapmi	a)	0	0	0	1 350	1 350	-
Submi		45	800	800	2 750	1 950	243,8 %

a) Prošeakta iežamet háldus

Duoji ealáhusšiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
41050	Doaibmadoarjja - Ohcanvuđot doarjagat	2 533	3 600	3 600	2 700	-900	-25,0 %
41051	Investeren- ja ovddidandoarjja - Ohcanvuđot doarjagat	3 637	3 000	3 000	4 100	1 100	36,7 %
41052	Duodjestipeanda - Ohcanvuđot doarjagat	120	200	200	200	0	0,0 %
41053	Čálgoortnegat - Ohcanvuđot doarjagat	83	60	60	100	40	66,7 %
41054	Gealbodoaibmabijut - Ohcanvuđot doarjagat	0	330	330	0	-330	-100,0 %
41055	Doaibmabijut mat buoridit vuovdima - Ohcanvuđot doarjagat	200	550	550	350	-200	-36,4 %
41056	Duojáriid Ealáhus Searvi - Njuolggodoarjagat	468	468	468	600	132	28,2 %
41057	Sámiid Duodji OS - Njuolggodoarjagat	1 092	1 092	1 092	1 250	158	14,5 %
41058	Faga- ja ekonomiijalávdegoddi - prošeakta iežamet hálddus	125	100	100	100	0	0,0 %
Submi		8 258	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket ortnegiid njuolggadusat mas leat duoji ealáhusšiehtadusa vuolde.

11.5 Árvoháhkan ja ođđaásaheamit

Tabealla 11.5 Čoahkketabealla - árvoháhkan ja ođđaásaheamit

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Árvoháhkan ja ođđaásaheamit	-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %
	Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvoleapmi	131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		-500	5 500	5 500	5 000	-500	-9,1 %

Ásahandávjodat sámi guovlluin lea unni. Analysat čájehit ahte ođđa registrerejuvvon fitnodagaid lohku lea njiedjan mañimus jagiin nugo muđui ge riikkas lea njiedjan. Árvoháhkan ja innovašuvnna leat álo vuodđoasit buot ealáhusaid ovddideamis. Ođđa doaimmaid ásaheapmi eaktuda sihke fágalaš gelbbolašvuoda ja ásahangelbbolašvuoda.

Sámi mátkeealáhus lea dakkár mátkeealáhus mas sámi kulturoasit leat guovddážis fitnodaga doaimmas. Meahccealáhus oavvilduvvo sáivaguollebivdduin, smávvafoodbivdduin ávkkástallan, meahccemurjjiiguin, urtasiiguin ja guobbariiguin ávkkástallan, meahccešattuid kultiveren, guollejávrriid kultiveren, sálaiguin ja debbuiguin ávkkástallan, manne- ja uvjačoaggin, ráhkadanávdnasiid viežžan meahcis duodjái, ovdamearkka dihte báhkiid ja eará muorraávdnasiid viežžan meahcis. Lotnolasealáhusan meroštallojuvvojit vuodđoealáhusaid ja ealáhusaid gaskasaš lotnolasat mat čatnasit vuodđoealáhusaide.

Sámediggi lea 2008 rájes ožžon ruđaid ráđdehusas ángirusšat árvoháhkamiin lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusas. Sámediggi dieđiha ruđaid geavaheamis jahkedieđáhusas.

Mihttomearri:

- Ásahandávjodat, innovašuvdna ja árvoháhkan sámi mátkeealáhusain buorránit.

Oassemihttomearri 1:

- Eanet odđahutkan, atnanuššan ja odasmahttin ealáhusaid gaskkas.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Váikkuhit ovddidandoaibmabijuid ruhtadeami odđahutkama ja innovašuvnna várás ealáhuseallimis.
- Álggahanstipeanda doaimmaid ovddideapmái ja ásaheapmái lotnolasealáhusaid ja meahccealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid siskkobealde, ja dasto ásaheapmái sámi kulturealáhusa siskkobealde.
- Doaibmabijut mat addet viidáseappot nállašuhhtima báikkálaččat ja addet sámi guovlluid ráhkanávdnasiidda buoret gávpejođu.
- Sámi mátkeealáhusfitnodagaid ja vásihusvuđot mátkeealáhusdoaimmaid ovddideapmi, man oktavuodas eaktivuohhta ja jáhkehahttivuohhta leat fokusis.
- Váikkuhit árjjalaččat prošeavtta Sámi mátkeealáhusat ruhtadeapmái ja čuovvoleapmái.

Galgá váikkuhit:

- Eanet odđaásahemiid.
- Govddit buvttaviidodat.
- Sámi mátkeealáhusbuktagiid maid lea álki fitnet márkanis.

Oassemihttomearri 2:

- Eanet FoU-doaibma sámi guovlluid ealáhuseallimis.

Strategiijat dasa gullevaš doaibmabijuiguin:

- Movttiidahttit ovddidanbirrasiid sámi guovlluin árjjalaččat geavahit eanet FoU-doaimma.
- Čuovvolit fágalaš foruma ja ovddidanforuma rávan Sámedikki bargui oazžut eanet árvoháhkama meahccealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
- Ovttasbargu relevánta máhtto- ja dutkanbirrasiguin eanet FoU-doaimma birra ealáhuseallimis.

Galgá váikkuhit:

- Eanet FoU-doaimma ealáhuseallimis.
- Eanet árvoháhkama meahccealáhusain, lotnolasealáhusain ja sámi mátkeealáhusain.
- Árjjalaš ovddidanbirrasa sámi guovlluin.

Oassemihttomearri 3:

- Eanet odđaásaheamit ja eanet ealáhushutkan.

Strategiijat:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuoda ja ámmátlašvuoda ásahanoahpahusa ja oahpahusdoaibmabijuid bokte dáláš fitnodagain.
- Álggahit ásahanoahpahusa ja oahpahusdoaibmabijuid dáláš fitnodagain.
- Ovdánahttit ealáhushutkama sámi nuoraid gaskkas.
- Ovttasbargu Nuorra Ealáhushutkamiin ja vástesaš fokus ealáhushutkamii skuvllas.
- Fokus nissonolbmuid ealáhushutkamii.
- Álggahit jođiheaddjiovdidanprográmma sámi nissonolbmuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ásaandávjodaga.
- Buoret gelbbolašvuoda ásaheiddiid ja fitnodagaid gaskkas.
- Eanet nuoraidfitnodagaid sámiguoskevaš gávpejurdagiiguin.

Doarjja árvoháhkamii ja ođđaásahemiide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Árvoháhkan ja ođđaásaheamit a)	-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %
Submi		-631	4 500	4 500	4 000	-500	-11,1 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

Ortnega hálldaša sámédiggeráđdi dahje dat orgána masa sámédiggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gusket doarjjanjuolggadusat árvoháhkama ja ođđaásahemiid várás.

Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvleapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
42020	Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvleapmi a)	131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		131	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

a) Prošeakta iežamet hálldus

11.6 Ealáhusovddidandoarjaga doaimmaguovlu (SED-guovlu)

2011 Guovdageaidnu	2022 Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
2012 Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0103 Dáigevuotna
0101 Stierdná	0104 Gihppovuotna
0102 Sievju	0105 Dorskkášvuotna/Beahkkervuotna
0103 Uhcca Liidnevuotna	0106 Davvesiida
0104 Stuora Liidnevuotna	0107 Idjavuotna
0105 Gámavuotna	0108 Irgevuotna/Áttamvuotna
0106 Fielvuotna	0109 Lagesvuonbahta/Gussanjárga
0107 Nyvoll	0110 Šeste (Čiesti)/Godviknes
0108 (Stuora) Girenjárga	0111 Váttesbákt-seaibbuš
0110 Latni	0112 Gappatvárra
0201 Lákkonjargeahči	0113 Eretoaivvit
0202 Dáhppeluokta/Vuojatluokta (Rivargohppi)	0114 Vuonjalrásšá
0203 Lákkovuonbahta	2023 Gángaviika
0204 Dálbmeluokta	2025 Deatnu
0205 Vasbotnelv	2027 Unjárga
2014 Láhppi	2030 Máttá-Várjjat, čuovvovaš vuodđobiirret:
2017 Fálesnuorri	0101 Buodgáibeaski
2018 Muosat, čuovvovaš vuodđobiirret	0102 Reais(a)vuonna
0119 Muorral(vuotna)	0103 Spurvnes /Sállam
0120 Vuotkevuotna (Uhcca-vuonaš)	0104 Njávdam
0121 Muotki	0402 Lávvonjárga
0122 Gunnarnes	0403 Juranjohka
0123 Tufjord	0404 Ruovdevuonna
0124 Fávle-lžžát	0405 Vuorjám(johka)
2019 Nordkapp, følgende grunnkretser:	0503 Čoalbmejávri
0113 Oarjjaealli-Vuotnabađaguovlu	0504 Máiddet/Skrotnes
0114 Nuortaváhkeguovlu	0505 Bajit Báhcceveadji
0115 Goaskinvákke - Ráktanjár-guovlu	1902 Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0117 Skuohttanjárga	3301 Čie(k)ŋalluokta
0118 Mannskarvik-Reaipváhki (Ráiváhki)	3302 Leaibedievvá
0119 Spierrtanjárga (Spierta)	3303 Moskaluokta
0200 Geaissavearra	3304 Moskavuovdi
0201 Geaissavearra	3305 Rivnnje/Vuotnasiida
0202 Kniskkárnjárga	3306 Suortu (davit/siskit)
0203 Duvavuotna (Irivuotna)	3307 Várpenjárga
0204 Magerøystua	3308 Su(o)rgomohkki
0205 Finnvik	3309 Guohcavuopmi
0206 Váttavuotna (Váttavuonaneret)	3310 Ullsfjordmoane -
Bygda sarnes	1913 Skánit
2020 Porsángu	1919 Rivttát
2021 Kárášjohka	1920 Loabát

1923 Siellat

1925 Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0101 Gumpedallá
- 0102 Øvre Bakkejord
- 0103 Skuoddovuovdi
- 0104 Smørsgård
- 0201 Lurrušaorda/Ráb-oassa
- 0207 Boazojohka
- 0208 Áisajávri

1933 Báhcavuotna

1936 Gálsá

1938 Ivgu

1939 Omasvuotna

1940 Gáivuotna

1941 Skiervá

1942 Ráisa

1943 Návuotna

1805 Nárviika, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0102 Hearjjak
- 0109 Áravuopmi
- 0110 Jogasiida/Eanosiida
- 0111 Luodnegohpie

1849 Hábmmer, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0116 Strávnjunnie
- 0117 Vædtja (Veaggovárri)
- 0118 Jávresoalgge
- 0119 Grensefjellene – Rádjevárit

1850 Divtasvuodna

1853 Evenášši, čuovvovaš vuodđobiirret:

- 0109 Evenáššmárku
- 0110 Gállogieddi
- 0111 Leairusáide/Osmárkku
- 0114 Leangáviika/ Duorgga (Snubba)
- 0117 Veaggo

Lassin geográfalaš doaibmaguvlui sáhtta doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- sámi kultuvrralaš ealáhusaide miehtá riikka
- lassiealáhusaide boazodoalus

12 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuhta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Danne lea Sámediggi dahkan ovttasbargošiehtadusaid Finnmárkku fylkkagielddain, Romssa fylkkasuohkaniin, Nordlándda fylkkasuohkaniin, ja lullisámeguovllu (Nordlándda, Davvi- ja Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku) fylkkasuohkaniiguin. Dasa lassin lea dahkkojuvvon fágašiehtadus kulturmuutosodjalusa hárrái Opplándda fylkkasuohkaniin. 2013:s vuolláičállojuvvui ovttasbargošiehtadus Romssain. Sámediggi áigu 2014:s oččodit ovttasbargošiehtadusa Áltá suohkaniin.

Dáid šiehtadusaid čuovvoleapmi dáhpáhuvvá bušehta iešguđet fágakapihttaliid doaibmabijuid bokte.

Váldomihttomearri

- Árijalaš ja ulbmilaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš- eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihhttomearri

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin.

Strategiijat

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagielddaiguin
- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat.
- Árijaleappo rolla gielddaid ektui.
- Ollislaš politihkka gielddaid ektui.
- Árijalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima
- Nannet ovttasbarggu Finnmárkkuopmodagain.
- Bargat dan ala ahte gávdnat molssaevttolaš ruhtadanvugiid infrastruktuurii guovlluin gos olbmot orrot biedgguid.

12.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit regionálaovddideapmái

Tabealla 12.1 Čoahkketabealla - regionálaovddideapmi

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
	Regionálaovddidanprošeavttat	6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %
Submi		6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %

Regionálaovddidanprošeavttat

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
45000	Regionálaovddidanprošeavttat a) b)	6163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %
Submi		6 163	3 000	3 000	2 500	-500	-16,7 %

a) Ohcanvuđot doarjagat

b) RR 2012 vuolde leat friija ruđaid rehketdoallologut

Vuoruheamit 2014:

- Ovttasbargoprošeavttat daid fylkkagielddaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš organisašuvnnat.

- Priváhta organisašuvnnat.
- Fitnodagat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ovttasbargošiehtadusa guovllu álbmot.

Galgá váikkuhit:

- Dahkat nu ahte oktasaš vuoruheamit nannejit ja čalmmustahttet sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ovttasbargošiehtadusa guovllu siskkoabealde.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit regionálaovddideami njuolggadusat.

13 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Váldomihttomearri:

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi hálldaša prinsihpalaš oainnu ja beroštumiid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Rájáidraštideaddji bargu doaibmá earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui ON, Árktalaš ráđi ja davviguovlopolitihka, Sámi parlamentáralaš ráđi, Barents-ovttasbarggu, davviriikkalaš ovttasbarggu, árktalaš ovttasbarggu, Interreg ja EO oktavuodas.

13.1 Váikkuhangaskaoamit sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui

13.1.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 13.1.1 Čoahkketabealla - sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Riikkaidgaskasaš bargu	1 250	6 708	7 758	1 796	-5 962	-76,8 %
Submi		1 250	6 708	7 758	1 796	-5 962	-76,8 %

13.1.2 Hálldahusa resurssat – Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juogus

Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosa báلكkát, mátkkit ja gealboloktengolut gullet kapihttali 16 Hálldahusdási doaibmagolut.

Vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosis (VUOR) leat čuovvovaš ovddasvástádussuorggit:

- Riikkaidgaskasaš áššit.
- Riektebargu.
- Bajimuš ovddasvástádus konsultašuvdnašiehtadusas stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka.
- Politihkkaovddideapmi sámediggeválggat.
- Juridihkalaš bagadeapmi.

Vuoigatvuodaid ja riikkaidgaskasaš áššiid juhkosis ledje 10 jahkedoaimma geavahusas 01.10.2013 nammi.

13.2 Riikkaidgaskasaš bargu

Tabealla 13.2 Čoahkktabealla - riikkaidgaskasaš bargu

Akt.	Čilgehus	(1000 ru)					
		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Riikkaidgaskasaš doaibmajut a)	331	570	570	0	-570	-100,0 %
	Riikkaidgaskasaš bargu	619	838	888	986	98	11,0 %
	Sámi dásseárvoorganisašuvnnat	300	300	300	310	10	3,3 %
	Ráhkaneapmi álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii WCIP	0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %
Submi		1 250	6 708	7 758	1 796	-5 962	-76,8 %

a) Doarjagat riikkaidgaskasaš bargui leat vuoruhuvvon kulturdoaibmajuid vuolde

Oassemihhtomearit:

- Dásseárvosaš ovttas leahkin ja ovdánanvejolašvuodát buot álbmotjoavkkuide ja goappašiid sohkabeliid várás davviguovlluin.
- Viiddis ovttasbargu sámi gaskka riikarájaid rastá.
- Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttasbarggus earáiguin riikkaidgaskasaš barggus.
- Riikkaidgaskasaš riekteovdáneapmi álgoálbmogiid ektui lea buorrránan.

Strategiijat:

- Bargat davviriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat ja dieinna lágiin nannet sámi iešmearrideami.
- Váikkuhit davviguovloovddideami mi nanne sámi ja eará álgoálbmotkultuvrraid ja –servodaga ovddideami.
- Doarjut sámiid Ruošša bealde sin barggus positiivvaláš ovdáneami ektui.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiid várás.

Doarjja riikkaidgaskasaš bargui

Akt.	Čilgehus	(1000 ru)					
		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
50000	The Norwegian Barents Secretariat in Murmansk	258	266	316	350	34	10,8 %
50100	Sámiráđđi - Norgga juogus	361	372	372	383	11	3,0 %
50200	Mama Sara Education Foundation	0	100	100	153	53	53,0 %
50300	doCip	0	100	100	100	0	0,0 %
Submi		619	838	888	986	98	11,0 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Organisašuvnnat mat bohtet ovdan tabeallas bajábealde.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álgoálbmotovddasteaddjit ja eará aktevrrat riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggus.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Álgoálbmogiin lea vejolašvuhta árijjalaččat searvat riikkaidgaskasaččat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat riikkaidgaskasaš barggu várás.

Doarjja sámi dásseárvoorganisašuvnnaide

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
56300	Sámi nissonforum	a)	155	155	155	160	5	3,2 %
56400	Norgga Sáráhká	a)	145	145	145	150	5	3,4 %
Submi			300	300	300	310	10	3,3 %

a) Njuolggodoarjagat

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi dásseárvoorganisašuvnnat mat oidnojit tabeallas bajábealde.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Bisuhuvvo girjás organisašuvdnaeallin ja organisašuvnnaide sihkarastojuvvo stabiila ekonomalaš vuodđu.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi dásseárvoorganisašuvnnaid várás.

Álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus		RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
51100	Ráhkaneapmi álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsii WCIP	a)	0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %
Submi			0	5 000	6 000	500	-5 500	-91,7 %

a) Prošeakta iežamet hálddus

Sámediggi áigu, Áltá 2013 konkrehta čuovvoleapmin leat mielde váikkuheamen dan ahte máilmmiviidosas koordinerenjoavku sáhtta čadahit doaimmaidis WCIP 2014 ektui. Dát mearkkaša váldoášsis dan ahte ferte doarjut GCG čállindoaimma.

14 Eará doaimbajut

14.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit eará doaimbajuide

Tabealla 14.1 Eará doaimbajut

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Sámedikki konferánsat	3 470	1 750	1 750	1 000	-750	-42,9 %
	Sámiide guoski statistihka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
	Bálkkašumiid ja stipeandaid juohkin	82	125	125	125	0	0,0 %
	Čielggadeamat ja árvvoštallamat	1 782	1 652	1 252	1 052	-200	-16,0 %
	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		5 709	4 902	4 502	3 552	-950	-21,1 %

14.2 Sámedikki konferánsat

Tabealla 14.2 Sámedikki konferánsat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
80000	Sámedikki konferánsat	3 470	1 750	1 750	1 000	-750	-42,9 %
Submi		3 470	1 750	1 750	1 000	-750	-42,9 %

Postii gullet sierralágan konferánsat maid Sámediggi galgá lágídit 2014:s. Sámediggeráđđi mearrida lagabuidda makkár konferánsat galget lágíduvvot.

14.3 Sámiide guoski statistihka Norggas

Tabealla 14.3 Sámiide guoski statistihka Norggas

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
80100	Sámiide guoski statistihka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
Submi		375	375	375	375	0	0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain sámi guoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet Sámi statistihka publikašuvnna buvttadeapmái. 350 000 ru lea sirdojuvvon kapihtalis 1500 Ođasmahtin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta, poasta 21 Erenoamáš doaimmagolut Sámediggái ulbmila várás. Ovdal ii lean dát sierra namuhuvvon stáhtabušehtas ja 2009:s oáččui Sámediggi 300 000 ru ulbmila várás.

Šiehtadusa vuodul Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain várre Sámediggi 375 000 ru sámi guoski statistihkaid buvttadeapmái Norggas.

14.4 Báلكkašumiid ja stipeanddaid juohkin

Tabealla 14.4 Báلكkašumiid ja stipeanddaid juohkin

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
	Kultur- ja valáštallanstipeanddat	82	125	125	125	0	0,0 %
Submi		82	125	125	125	0	0,0 %

Áigumuš kultur- ja valáštallanstipeanddain lea movttiidahttit sámi nuoraid searvat musihkkii, dáidagii, kultuvrii ja valáštallamii. 4 stipeandda juhkkovuvvojit. Stipeanddat galget juhkkovuvvot ovttaskas olbmuid goappašiid sohkahealis. Sii geat ožžot stipeandda galget leat gaskal 16 ja 25 jagi boarrásat dan jagi go stipeanda juhkkovuvvo

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat kultur- ja valáštallanstipeandda várás.

14.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat

Tabealla 14.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
86000	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	1 782	1 652	1 252	1 052	-200	-16,0 %
Submi		1 782	1 652	1 252	1 052	-200	-16,0 %

Postii gullet dat čielggadusat ja árvvoštallamat maid Sámediggi dárbbasa poltikhkalaš barggus, maiddái strategiija vai sáhtta nannet historjjálaš rievtti guollebivdui mearrasámi guovlluin.

14.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi

Tabealla 14.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
86500	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Submi		0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %

Sámedikki 25 jagi ávvudeami oktavuodas galgá almmuhuvvot ávvogirji 2014:s. Sámediggi bovde ávvodoaluide golggotmánu 9. b. 2014, beaivvat ala 25 jagi maŋŋágo Gonagaslaš majestehta Gonagas Ovlá rabai vuosttaš Sámedikki golggotmánu 9. b. 1989.

15 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 15.0 Čoahkketabealla - politihkalaš dási doaibmagolut

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %	
	Politihkalaš dási doaibmagolut	24 258	22 390	22 140	22 991	851	6,9 %	
	dievasčoahkkinjodihangotti geavahussii	a)	7 182	12 283	12 283	8 076	-4 207	-
Submi		31 440	34 673	34 423	31 067	-3 356	-9,7 %	

a) Ovdal dát lei eará váikkuhangaskaomiid kapihttalas

15.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 15.1 Politihkalaš dási doaibmagolut

(1000 ru)

Poasta	Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	10 422	8 919	8 919	9 136	217	2,4 %
1110	Sámedikki dievasčoahkkinjodihangoddi	2 398	2 136	2 136	2 150	14	0,7 %
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	407	900	500	900	400	80,0 %
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	546	700	700	900	200	28,6 %
1510	Sámediggeráđđi	9 565	9 000	9 000	9 000	0	0,0 %
1910	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	332	335	335	350	15	4,5 %
1920	Sámedikki vuorasiidráđđi	447	250	400	400	0	0,0 %
1930	Sámedikki váiddalávdegoddi	141	150	150	155	5	3,3 %
Submi		24 258	22 390	22 140	22 991	846	3,8 %

Sámedikki dievasčoahkkin

Dán poasttas leat ruđat Sámedikki dievasčoahkkimii, fágálávdegottiide ja joavkkuide.

Sámedikki dievasčoahkkinjodihangoddi

Dievasčoahkkinjodihangotti bušehtti várrejuvvo ruhta dievasčoahkkinjodiheaddji bálkái ja dievasčoahkkinjodihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide čoahkkindoaimmaid várás mat leat lassin dievasčoahkkimiidda. Dan lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágálávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamiidda, 600 000 ru maid dievasčoahkkinjodihangoddi hálldaša.

Sámedikki mearrádusa vuodul áššis 17/06 Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikkis politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjodihangoddi hálldaša, meroštallojuvvo ahte 50 000 ru manná joavkoruđaid ja opposišuvnna bargoeavttuid revisordohkkeheapmái.

Ruđain mat leat dievasčoahkkinjodihangotti várás várrejuvvo 45 000 ru buhtadussan dan lahttui ja várrelahttui maid Sámediggi lea välljen FeFo bearráigeahččanlávdegoddái.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahčcat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahta bokte. Dasa gullá maiddái bearráigeahčcat Sámedikki jahkerekhetdoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtta čadahit iskkademiid Sámedikki hálldahusas jus dan gávnna dárkun.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat

meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkedieđáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokáhtafitnodagain ALT advokatfirma AS bálvalusaid oastima oktavuodas Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaimaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuodu, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkanepmi ja veahkki diehtujuohkin- ja gulahallangažaldagain.

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruoŋa, Suoma ja Norgga sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Iešguđege sámedikkít mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii ja várreprezidentii, golmma ráđđelahttui ja politihkalaš ráđdeaddiide. Dasa lassin várrejuvvojit ruđat sierra semináraid čađaheapmái mat dollojuvvojit dievasčoahkkima áigge.

Presideantta buhtadus čuovvu ráđdehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Várreprezideantta buhtadus lea 80 % presideantta buhtadusas.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

SNPL ásahuvvui bistevaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) lea ásahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SNPL:s leat vihtta bistevaš lahtu maid Sámediggeráđđi nammada. SNPL lea ožžon bistevaš mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

Sámedikki vuorrasiidráđđi

Sámediggeráđđi lea nammadan vuorrasiidráđi áigodahkii 2012-2014, ja mearridan ráđi mandáhta. Vuorrasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđdeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorrasiidpolitihka. Vuorrasiidráđis lea govda geográfalaš ovddastus.

Sámedikki váiddalávdegoddi

2011:s ásahii Sámediggi Sámedikki váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahálldašeapmi ollašuhtá hálldašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

15.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii

Tabealla 15.2 Čoahkktabealla - váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii

(1000 ru)

Akt.	Čilgehus	RR	Bud	Rev	Bud	Erohus	Erohus
		2012	2013	2013	2014	14-Rev 13	%
62000	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 219	3 219	3 219	3 316	97	3,0 %
62100	Opposišuvnna bargoeavttu	1 013	1 013	1 013	1 720	707	69,8 %
62200	Doarjja 2013 sámediggeválgga listtaide	0	2 200	2 200	0	-2 200	-100,0 %
62300	Sámediggeválga 2013	0	2 900	2 900	0	-2 900	-100,0 %
55000	Sámi váldoorganisašuvnnat	2 450	2 451	2 451	2 525	74	3,0 %
56000	Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámi	500	500	500	515	15	3,0 %
Submi		7 182	12 283	12 283	8 076	-4 207	-34,3 %

15.2.1 Hálddahusa resurssat – dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dása gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjođihangotti ovddas, earret eará plánet fágalávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid, Sámedikki čoahkkinortnet ja eará njuolggadusat man vuodul áššit Sámedikkis meannuduvvojit, Sámedikki buhtadusnjuolggadusat, Sámedikki jienastuslogu hálddašeapmi oktan sisa- ja olggosčálihemiiiguin ja ohcamiiguin beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maid ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čadaheamis ja odđa sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđdi sádde Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin, doaimmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágalávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába hálida birget ieš jorgalemiiguin gaskal dárogiela ja sámegeiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeanttaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálldašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

15.2.2 Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihangotti geavahussii

Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94 ja rievadan 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

- Bures organiserejuvvon politihkalaš joavkkut Sámedikkis.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válldi.

Doarjja opposišuvnna bargoeavttuide

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.1994 ja rievadan 28.11.2007, ja mat leat meroštallan iežaset gullat opposišuvdnii.

Galgá váikkuhit:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišuvdnii.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Doarjja sámi váldoorganisašuvnnaide

Sámi váldoorganisašuvdna lea riikaviidosáš organisašuvdna mas leat viiddis doaimmat. Mii mearkkaša dan ahte doaibma ii leat jurddašuvvon ráddjejuvvon guvlui servodagas. Organisašuvnnas lea sihke politihkalaš bargu, kulturbargu ja oahppodoaibma.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

- Norgga sámiid riikasearvi.
- Sámiid álbmotlihttu.

Galgá:

- Sihkkarastit sámi váldoorganisašuvnnaide ruđalaš vuodu.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Muđui gustojit sámi organisašuvnnaid njuolggadusat.

Doarjja organisašuvnnaide, bellodagaide ja joavkkuide main lea ovddastus Sámedikkis

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

- Organisašuvnnat, bellodagat ja joavkkut main lea ovddastus Sámedikkis.

Galgá:

- Sihkkarastit Sámedikkis ovddastuvvon organisašuvnnaid, bellodagaid ja joavkkuid ruđalaš vuodu.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat Sámedikkis ovddastuvvon organisašuvnnaid, bellodagaid ja joavkkuid doarjaga várás.

16 Hálldahusdási doaibmagolut

Tabealla 16.1 Hálldahusdási doaibmagolut

(i 1000 kr)

Čilgehus	RR 2012	Bud 2013	Rev 2013	Bud 2014	Erohus 14-Rev 13	Erohus %
Hálldahusdási doaibmagolut	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %
SUBMI	94 440	98 000	98 258	103 372	5 114	5,2 %

16.1 Sámedikki hálldahus

Postii gullá:

- Sámedikki hálldahusa bálkkát, mátkkit ja gealbudeapmi.

- Hálldahusa oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejupmi sámediggevisti bajásdoallan- ja divvungoluide.

Dát guoská Sámedikki 7 fágaossodahkii ja dievasčoahkkinstábii. Váldooassi goluin leat bálkkát ja bargiidgolot. Buohkanassii lea Sámedikkis 2013:s sullii 140 jahkedoaimma.

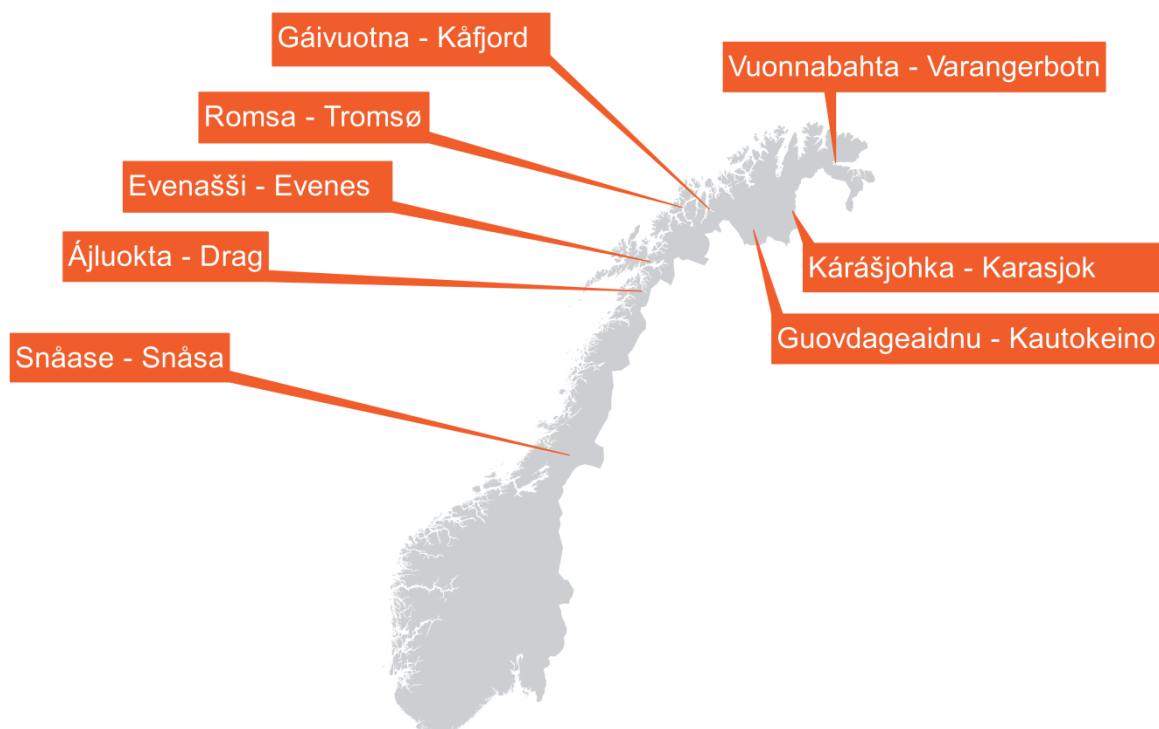
Oktiibuot juolluduvvo 103 372 000 ru hálldahusa doaibmagoluide. Bušeahhtalassáneamis lea árvvoštallojuvvo 3 % bálkálassáneapmi, 2,5 % haddelassáneapmi ja kultursuorggi doarjjahálldašeami nannen.

Sámediggi láigoha dál lanjaid Várjjat Sámi Museas Unjárgga gielddas. Gildii lea leamaš váttis skáhppot eanet areálaid visttis, ja dasa lassin dárbbasa gieldda ieš musea láigolanjaid. Fálaldagaid viežžama maŋŋá lea Sámediggi dahkan guhkesáiggi láigošiehtadusa fitnodagain Ishavsveien Forretningscenter kántorlanjaid láigoheamis. Maŋimusat cuoŋománu 1. b. 2014 leat lanjat válbmasat sisafárremii. Lassegolut ođđa láigošiehtadusa oktavuodas lea 300 000 ru.

Fárreman oktavuodas ođđa lanjaide lea dárbu háhkat ođđa stohpogálvvuid kantuvrraide ja čoahkkilanjaide ja eará teknihkalaš reaidduid. Mii árvvoštallat 700 000 ru dáid goluide.

16.1.1 Sámedikki kántormálla

Sámedikki kántormálla lea geográfalaččat lávdan 8 iešguđet báikái mat leat ná:

Sámedikkis lea dan rájes go dat áshuvvui leamaš lávdaduvvon hálldahus ja váldohálldahus lea oppaáiggi leamaš Kárášjogas. Iešguđet kantuvrrat lea deatalaš sámi guovlluin ja kantuvrrat leat, earret Kárášjogas ja Romssas, ovtta eará sámi áshusaiguin. Dat lea veahkehan čoahkket buriid fágabirrasiid ja deatalaš gealbobargosajiid mihá smávva bargomárkaniin.

Mii bidjat vuodđun ahte buot min kántorbáikkít galget bistit ja viidáseappot ovddiduvvot. Ain lea nu ahte guhkit áiggi vuollái mii háliidit ahte min kántorbáikkiin galget leat uhcimusat 10-12 bargi, vai mii fidnet movttiidahtti ja šládđjás bargobirrasa, govddit fágabirrasa, stáđđáset bargoveaga, geasuheaddji bargosajiid ja buriid bargoeavttuid bargiidasamet. Min mihttomearri lea ásahit nana ja geasuheaddji kantuvrraid mat leat sullii dán sturrosáččat buot min kántorbáikkiin.

Sámediggi lea lihkestuvvan oazžut lávdaduvvon kántormálla mas leat gealbobargosajit mat eai sorjá báikkis. Iešguđet kantuvrraide eai leat čadnojuvvon erenoamáš doaimmat dahje bargamušat. Dat mearkkaša ahte buot bargit sáhttet bargat iežaset fágasuorggis vaikke man kántorbáikkis. Spiehkastahkan sáhttet virggit gáibidit čatnaseami báikái, erenoamážit merkantiila bálvalusat ja regiovdnii čadnojuvvon kulturmuutosudjalusvirggit.

Dakkár kántormálla mas kántorbáikkít leat lávdaduvvon geografalaččat, mielddisbukta muhtun hástalusaid mángga dáfus. Mii fertet earret eará bearráigeahččat ahte mis leat buorit doaibmabijut mat sihkkarastet buori bargobirrasa, fágabirrasa, diehtujuohkima ja buori gulahallama. Viidáseappot gilvala Sámediggi mángga eará sámi ja dáža ásašusain seamma bargofámuid alde. Eanaš virggit almmuhuvvojit friijja kántorbáikeválljemiin. Maŋimus golmma jagis mii leat almmuhan sullii 25 virggi mas ohccit leat beassan friijja válljet kántorbáikki. Mis eai leat leamaš hástalusat dan oktavuodas ahte rekrutteret olbmuid rabas virggiide ja kántorbáikki friijaválljen lea čájehan ahte mis lea stuorát válljenmunni go galget virgádit gelbbolaš ohcciid iešguđet kántorbáikkiide.

Sámedikkis leat maid hástalusat dan ektui ahte čuovvut demográfalaš ovdáneami servodagas mas erenoamážit nuorat ohcalit guovddáš čeahkkebáikkiide/gávvpogiidda (Oslo, Romsa, Áltá, Troandin, Bådådđjo).

Ovttasbargu lágideaddji gielddaiguin ferte ovddiduvvot vai min virggit márkanfievrriduvvojit báikkálaččat ja ahte lágideaddji gielddat sáhttet lágidit ovdamearkka dihtii láigoásodagaid ja mánáidgárdesajiid.

16.1.2 Organisašuvdnakárta

Hálddahas leat dát ossodagat:

Iešguđet ossodagaid ja juhkosiid bargamušat lea válddahuvvon fágakapihttaliin.

Lassin daidda ossodagaide ja juhkosiidda mat leat válddahuvvon fágakapihttaliin, gullet hálddahussii:

16.1.3 Hálddahusossodat (HÁL)

Ossodagas leat njeallje juhkosa:

- Juogus DGT ja doaimma várás, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Arkiivajuogus, mii hálddašii 7 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Bargiidjuogus, mii hálddašii 8 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Ekonomiijuogus, mii hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Bušeahtta- ja ovttasstahttinjuogus, mii hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

16.1.4 Gulahallanossodat (GUL)

Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus, mii hálddašii 9 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.
- Girjerádjuogus, mii hálddašii 3 jahkedoaimma 1.10.2013 muttus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas ja sámediggeráđi geavtlaš čoahkkinláhčimis. Sámediggi oaidná dárbbu buoridit diehtujuohkima ja máhtu Sámedikki doaimmaheami ja doarjjahálddašeami birra sámi servodagas.

16.2 Elektrovnnalaš doarjjahálddašanreaidu

Okta Sámedikki stuorámuš hástalusain lea dustet dan oktavuodaidváldima lassáneami maid Sámediggi lea vásihan mañimus jagiid. Sámediggi áigu dán hástalusa dustet earret eará dainna lágiin ahte beavttálmahttit doarjjahálddašeami elektrovnnalaš doarjjahálddašuvuogádaga ovddidemiin. Dál čađahuvvo ollu doarjjameannudeapmi manuealla, ja dat vuogádagat mat mis leat dál, eai gulahala gaskaneaset.

Ođđa elektrovnnalaš doarjjameannudanvuogádat vuostáiválddášii ohcamiid elektrovnnalaččat. Vuogádat ferte maddái duhtadit gáibádusaid integritehtii, sihkkarastimii, dárkkisteapmái ja dieđuid ohcanvejolašvuhtii ja transakšuvnnaide.

Golut oktiibuot elektrovnnalaš doarjjahálddašanvuogádaga čađaheapmái sáhttet šaddat sullii 9 000 000 - 10 000 000 golmma jagi badjel.

Áigumuš lea 2014 várás hábmet gáibádusspesifikašuvnna iežamet gáibádusaid ja dárbbuid vuodul dakkár elektrovnnalaš doarjjahálddašanvuogádahkii. Dát galgá čađahuvvot siskkáldas resurssaiguin, muhto lea maid dárbu oastit bálvalusid olggobealde dán oktavuodas.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 05.12.13 dii. 12.30.

Ášši/Sak PFL	009/13
Ášši/Sak DC	055/13

Sámedikki 2015 bušeahttadárbu

Arkiivaáššennr.
13/4188

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	30.10.13	SR145/13
Plána- ja finánsalávdegoddi	19. – 22.11.13	PFL
Sámedikki dievasčoahkkinn	3. – 6.12.13	DC 55/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga juovlamánu 5. b. 2013 dii. 15.00.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Álggahus

Norgga stáhta lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mearkkaša dan ahte sámi gielas ja kultuvrras galget leat seammalágan ovdánanvejolašvuodát ja galgá suodjaluvvot nugo dárogiella ja dáža kultuvra. Norgga stáhta lea Vuodđolágas geatnegahttojuvvon lámhčit diliid dasa.

Sámediggi galgá leat bajimuš eavttuid biddji diliid lámhčimis dasa ahte sámiid sáhttet sihkkarastit ja ovddidit iežasat giela, kultuvrra ja servodateallima. Sámedikki doaibma lea viiddis ja das lea maid dáid hálldašanovdasvástáduš eará sámediggeválggas, ekonomalaš doarjaga juogadeamis ruđain mat bohtet Stuorradikkis, vuodđooahpahusa muhtun oahppoplánaid mearrideamis, sámi kulturmuittuid hálldašeamis kulturmuittolága mielde.

Sámediggi ovddasta sámiid go lea okta álbmot ja lea dan ovddasteaddji orgána Norggas. Dát mielddisbukta dan ahte Sámedikkis ferte leat friijavuolta bidjat eavttuid, hábmet ja hálldašit sámi politihka Norggas. Ovttasdoaimmaáššemeannudanvuogit Stuorradikki, ráđđehusa ja Sámedikki gaska galget sihkkarastit dan ahte Sámediggi sáhtta gozihit dán rolla.

2014:s juolluduvvui 886 miljon ru sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálldašii das 401 miljon ru. Dát dilli rihkku sámiid iešmearridanrievtti mii das álbmogin galggašii leat riikkaidgaskasaš konvensuvnnaid ja šiehtadusaid mielde.

Dáláš bušehtameannudanvuogit eai atte Sámediggái duohta vejolašvuoda mearridit sámi álbmoga ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššama. Stáhtus dál lea ahte Sámedikkis ii leat dohkálaš váikkuhanfápmu proseassain mat buvttihivčče juolludusaid sámi ulbmiliidda stáhtabušehtas. Lea váttis dadjat ahte dáláš vuogádat livčče álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde, gč. ILO-169 guđát artihkkala ja ON julggaštusa álgoálbmotvuogiatvuodaid birra goalmát artihkkala. Danne ferte Sámediggi beassat duohta šiehtadallandillái doaimmas bajimus ekonomalaš rámmaid ektui.

Sámedikki 2014 bušehtta

Sámedikki 2014 bušehtta lea 412 499 000 ru, sámeálbmotfoandda haga. Go buohtastahtá jagi 2013 stáhtabušehtain, de lassána evttohuvvon juolludus Sámediggái jagi 2014 stáhtabušehtas 11 086 000 ru.

Sámediggi vuordá ahte jagi 2015 bušehtta lassánivččii nationála áŋgiruššamiidda dávistettiin ja ahte bušehtas eai livčče dakkár ruđat mat leat merkejuvvon juo ráđđehus beales vuoruheapmin.

Bušehtadárbbut 2015

Sámedikki 2015 bušehtadárbbut čájehit ahte bušehta fertešii nannet jagi 2014 bušehta ektui. Sámediggi bisuha hui ollu daid bušehtadárbbuid mat ledje 2014:s danne go juolludusat jagi 2014 stáhtabušehtas lassánedje dušše bálká- ja haddegoargnuma. Sámi kultur- ja gielladoaimbajuide lea dušše leamaš duohta lassáneapmi 2 550 000 ru.

Sámediggi áigu lagabuidda vuoruhit bušehtadárbbuid jahkái 2015 kapasitehta ektui servodagas.

Čilgehus	Lasi dárbu 2014:s (1000 ru:in)
Giella	23 500
Kultuvra	58 000
Bibliotehka	3 000
Máhttu	33 300
Dearvvašvuolta ja sosiála	1 500
Areálat ja biras	16 600
Kulturmuutosuodjaleapmi	4 000
Ealáhusat	6 000
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasa bargu	3 000
Sámediggeválgga dutkan	1 000
Ávvudanjahki 2017	1 000
Oktiibuot	150 900

Giella

Sámedikki váldomihttu sámegiela ovddideami oktavuodas lea lasihit giellageavaheddjiid logu ja loktet sámegiela geavaheami. Sámegiella lea okta daid deataleamos vuodđogedggiin sámi servodagain. Sámedikkis galgá lea bajimus ovddasvástádus das movt sámi giellabargu galgá organiserejuvvot ja ruhtaduvvot. Okta min váldodoaimmain lea bargat dan ala ahte sámi giella bisuhuvvo eallin ja nannejuvvo boahhteáiggis. Buot sámiide galgá sihkkarastojuvvot vejolašvuolta geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuodát geavahit sámegiela.

Sámiid riekti oahppat ja geavahit ja ovddidit iežas eatnigiela lea vuodđovuoigatvuohta, mii ii vel ge leat ollašuhthtojuvvon hui ollu sámiid ektui.

Okta dain deháleamos eavttuin sámegiela boahhteáiggi sihkkarastimis lea ahte gávdnojit olbmot geat geavahit giela. Geavaheddjiid ahkečoahkkádus lea hui guovddáš ášši, ja lea dehálaš ahte mánáidlohku geat ožžot sámegiel oahpahusa lassána. Dát mielddisbuktá ahte giellasirdin buolvvaid gaskkas ferte nannejuvvot. Eanebut fertejit válljet sámegiela ruovttugiellan, váhnemat fertejit válljet sámegiela mánáid vuosttašgiellan skuvllas, ja dasto fertejit buohkat geat háliidit oažžut vejolašvuođa oahppat sámegiela. Dát mielddisbuktá ahte maiddáii sii geat eai leat sápmelaččat ožžot vejolašvuođa oahppat sámegiela.

Buohkaide geat máhttet sámegiela, lea stuora árvu beassat sámástit nu olu oktavuodain go vejolaš maiddáii bearraša ja lagasbirrasa olggobealde, nu go ovdamearkka dihte almmolaš kantuvrraiguin, dearvvašvuođabálvalusain, skuvllain, girkuin ja riektedoaimmahagain. Deatlaš lea geavahit sámegiela ollu eanet buot servodatsurggiin. Dát lea dehálaš sihke sihkkarastin dihte ovttaskas olbmuid giellavuoigatvuođaid, muhto maiddáii čalmmustahttin ja árvvus atnin dihte sámegiela Norggas. Stuora hástalussan lea dat go váilot duohta vejolašvuođat geavahit ja oahppat sámegiela.

Sámelága giellanjuolggadusat sihkkarastet ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit ja oahppat sámegiela dihto geográfalaš guovlluid siskkobealde. Dát mielddisbuktá dan ahte sámi álbmogis eai leat seamma vuoigatvuođat geavahit sámegiela, ja lea dan duohken gos sii orrot. Dákkár vealahepmi ii leat dohkálaš. Servodatovdáneapmi gos dađistaga eanebut fárrerit gávpogiidda dagaha ahte ain eanet sápmelaččat fárrerit olggobeallái sámegiela hálddašanguovllu. Danne lea dárbu guorahallat hálddašanmodealla dainna áigumušain ahte sihkkarastit ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit sámegiela go deaivvada almmolaš hálddahusain juohke sajis.

Sámegiela geavaheami nannema oktavuodas lea dárbu juohkit čielgasit masa geas lea ovddasvástádus, buorebut oktiiveivehit doaibmajuid, ja dárbbášit buriid reaidduid boahttevaš giellavuruheami várás. Sámedikki duohta váikkuhepmi giellaáššiin lea dehálaš sámegiela boahhteáigái. Sámedikkis lea odne unnán váldi giellaovddidanbarggus servodagas, ja unnán sáhtta váikkuhit almmolaš giellaplánemii. Sápmelaččaid iešmearridanvuoigatvuohta iežamet giela, kultuvrra ja eallinvuogi hárrái lea nannejuvvon nationála ja riikkaidgaskasaš lágain. Dát mielddisbuktá ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta mearridit guđe guvlui boahttevaš giellapolitihkka galgá stivrejuvvot. Dan dihte ferte Sámediggi sápmelaččaid álbmotválljen orgánan leat čielgaset ovddasteaddji giellapolitihkas, ja das ferte leat olu stuorát váldi giellaáššiin go odne lea.

Sámegiella lea deatlaš dimenšuvdna buot fágasurggiin Sámedikkis. Danne čalmmustuhttojuvvo giella mángga eará kapihttalas dán dokumeanttas.

Almmolaš čielggadus sámegiela birra: 2 miljon ru

Jagi 2014 bušeahas lea Sámediggi evttohan ahte nammaduvvo sámi almmolaš lávdegoddi čielggadit ja ovddidit evttohusa movt buoridit lánkačohkiid, ovddasvástádus-, bearráigeahččan- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuođa dili sámegielas. Galgá maiddáii árvvoštallojuvvot ahte berre go ásahuvvot áittardanorgána sámegiela várás. Lávdegoddi galgá geargat čielggadusainis jagi 2015 loahpas.

Lávdegotti bargui 2015:s dárbbášuvvo 2 miljon ru.

Guovttegielalášvuođadoarjja gielddaide ja fylkkagielddaide: 5 miljon ru

Mañimus jagiid mii leat vásihan ahte eanet gielddat háliidit ángiruššat sámegielain. Sámegiela hálddašanguovllus leat dál 10 gieldda ja 4 fylkkagieldda. Dát dárbbášit buriid ekonomalaš vejolašvuođaid čadahit buori barggu. Deatlaš lea ahte sámegiella geavahuvvo ollu eanet buot servodatsurggiin. Dalle lea deatlaš ahte guovddáš eiseválddit dorjot dán barggu. Sámediggi lea mearridan ahte lea erenoamáš deatlaš fuolahit ja nannet lullisámi ja julevsámi guovlluid gielddaide.

Guovttegielalašvuodadoarjja lea lassánan dušše dalle go odđa gielddat leat bohtán mielde sámegiela hálddašanguvlui, muđui ii leat doarjja lassánan 2008 rájes. Giellaikkadeapmi 2012:s ja Gielddaid sámi perspektiivva kártema raporttat maid Norut Alta-Áltá lea almmuhan, čájehit goappašagat ahte aktiivva suohkanat leat erenoamáš dehálaččat sámegiela nannemis ja sámegiela ovddideamis. Sin dehálaš sajadaga dihte lea áibbas dohkketmeahtun ahte guovttegielatvuodadoarjja ii leat lassánan 2008 rájes. Dárbu lea nannet guovttegielatvuoda doarjaga gielddaide ja fylkkagielddaide 5 miljon ruvnnuin.

Sámi giellaguovddázat: 4 miljon ru

Sámi giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámigielaid ovddideami oktavuodas. Dat leat erenoamáš deatalaččat lagaš birrasii ja buvttihit ollu doaimmaid guovlluineaset. Giellaguovddázat leat Sámedikki deatalemos ovttasbargoguoimmit iešgudege giellaguovlluin. Giellaguovddážiin lea hástalussan dat go dain eai leat einnostanvejolaš rámmaeavttut. Sámedikki mihttun lea maiddái ášahit enet giellaguovddážiid, maiddá guovlluide gos enetlohku árbevirolaččat lea geavahan sámegiella. Giellaguovddážiid dárbbuide ferte poastta nannet 4 miljon ruvnnuin.

Ohcanvuđot doarjja giellaprošeavttaide: 2 miljon ru

Sámediggi lea máŋggaid jagiid almmuhan ruđaid giellaprošeavttaide. Doarjjaortnega ulbmiljoavku lea sámái álbmot. Norut Alta-Áltá lea 2013:s evalueren ohcanvuđot giellaprošeavttaid doarjjaortnega Sámedikki ovddas. Evalueren čájeha ahte giellaprošeaktaruđaid doarjjaortnet doaimmá bures ja doarjja sámigiellabarggu. Giellaikkadeapmi 2012 maid Norut Alta-Áltá ja Nordlandsforskning čadaheigga Sámedikki ovddas čájeha maid ahte lea stuora dárbu sámigiellat álgooahpahussii rávisolbmuid várás. Giellaikkadeapmi čájeha ahte olbmot háliidit oahppat iežaset báikkálaš birrasis. Dasa lassan berrejit ášahuvvot hupmanjoavkkut dahje sámástanarenat. Sámediggi lea 2013:s bidjan johtui sámigiellakampánja. Okta kampánja mihtuin lea oázžut eambbogiid oahppat sámigiela ja dihtomielalaččat válljet sámigiela iežaset árgabeaivvis. Sámedikkis leat stuora vuordámušat kampánjii ja ferte lea gearggus dustet daid dárbbuid mat servodagas šaddet oahpahit eambbogiidda sámigiela. Sámediggi háliida ain vuoruhit gielladoaimmaid doarjuma. Dan dihte lea dárbu lasihit ohcanvuđot doarjjaortnegii doarjaga. Dát poasta nannejuvvo 2 miljon ruvnnuin.

Terminologijija: 1 miljon ru

Terminologijabarggu ferte nannet buot sámigiela giellaguovlluin. Sámediggi lea jagi 2014:s bušeahas várren ruđaid ollu terminologijaprošeavttaide:

Odđa sámái sátnevuorká lea ráhkaduvvomin. Odđa neahttabálvalus, Risten 2, galgá leat sátneg- ja tearbmaohcanreaidu olles sámái álbmoga várás ja eará berošteddjiid várás dálá resurssaid vuodul. Dárbbášuvvojit resurssat mat dađistaga sáhttet lasihit odđa sániid ja tearpmaid, ja bajásdoallat vuogádaga.

Sámái hállansyntesa lea dihtorprográmma mii ádestallá olbmo hállama. Sámái hállansyntesa galgá earret eará leat lasseveahkkeneavvu sámigiela divvunprográmmii, ja maiddá čállindoarjareaidun olbmuid geain lea čállinváttisvuohka ja earáide geain leat stuorat dahje unnit čállin- ja hállanvátisvuodát. Davvisámái veršuvdna galgá leat gárvvis 2013:s, ja Sámediggi háliida ráhkadit reaiddu maiddá lulli- ja julevsámigiela várás. Dát bargu álggahuvvo 2014:s.

Sámái servodagas lea deatalaš čohkket ja suodjalit árbevirolaš sániid ja tearpmaid, erenoamážit daid main lea oktavuohka vuoddoealáhusaide. Das lea mearrideaddji mearkkašupmi árbedieđuid suodjaleapmái iešgudege sámái servodagas. Terminologijabargu galgá nannejuvvot buot sámigiellaguovlluin. 2015:s mii dárbbášit 3 miljon ruvnnu lassáneami tearbmabargui.

Báikenamat: 1 miljon ru

Sámái báikenamain lea hui stuorra mearkkašupmi báikkálaš historjái ja sámái oahpahussii. Sámediggi dárbbáša enet ruđaid báikenammaprošeavttaid joatkimii julevsámái ja máttasámái guovllus, ja eará

guovlluin gos gielladilli lea heittot. Dát bargu dahkkojuvvo ovttasráđiid giellaguovddážiiguin, museaiguin, skuvllaiguin ja Stáhta kártadoaimmahagain.

Lassidárbu dán bargui lea 1 miljon ru.

Giellamovttiidahttindeavvadeapmi joatkkaskuvllaohppiide: 1,5 miljon ru

Sámediggi lea mánggaid jagiid juolludan giellamovttiidanstipeandda joatkkaskuvllaohppiide. Dán stipeandda ožžot joatkkaskuvllaohppit geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas. Dát oahppit leat sámii servodaga boahhteáiggi fágaolbmot. Dehálaš lea ahte sii leat movttegat iežaset giellamáhtuin ja ahte sii oidnet man dehálaččat sii leat sámii servodahkii. Dan dihte háliida Sámediggi lágídit giellamovttiidahttindeavvadeami ohppiide geat ožžot stipeandda. Jurdda dákkár deavvadeamiin lea boktit nuoraid beroštumi árvvus atnit, dikšut ja ovdánahttit iežaset sámegiella, ja lea lunddolaš ahte dákkár deavvadeami gulahallangiella lea sámegiella.

Birrasii 500-600 oahppi ožžot stipeandda jahkásaččat Sámedikkis. Sin čohkkemii gielladeavvadeapmái dárbbasuvvo 1,5 miljon ru.

Sámi giellagáldu - davviriikkalaš fága ja resursaguovddáš: 3 miljon ru

Doalahan dihte ahte sámegiella ain lea oktasaš vuodđu iešguđet riikkain, de lea áibbas dárbbaslaš ahte davviriikkalaš giellafágalaš ovttasbargu šaddá bistevažžan. Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) mearridii geassemánus 2012 nannet giellafágalaš ovttasbarggu dan bokte ahte bidjat johtui Interreg-ruhtaduvvon álggahanprošeavtta Sámi giellagáldu – Davviriikkalaš sámegiella resursaguovddáš. Sámi giellagáldu galgá vuosttažettiin bargat ovddidit sámegiella, sámii čállingiella normerema, tearpmaid, gielladikšuma ja diehtujuohkima álbmogii giellafágalaš áššiid birra. Sámi giellagáldu prošeaktaáigodat loahpahuvvo 30.06.2014. Mihttomearri ovdaprošeavttain lea ásahit ovttasbargoforuma iešguđetge sámegiellaid várás, ja ahte dat galgá šaddat bistevaš ortnegin 01.07.2014 rájes.

Deatálaš lea ahte Sámi giellagáldu oažžu bissovaš ruhtadeami, ja ahte norgga eiseválddit ovddidit ášši maiddá Suoma ja Ruota guovddáš eiseválddiide dan ektui ahte sihkkarastit bissovaš doaimma Sámi giellagáldus.

Sámi Giellagáldu doibmii dárbbasuvvo jahkásaččat sullii 3 miljon ru guđege ovttasbargooasálašriikkas.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 81 515 000 ru sámegiella várás. Dát lea 5,4 miljon ru eanet go ovdal ja lea viehka stuorra lasáhus ángiruššamii. Jagis 2015 dárbbasa Sámediggi 23 500 000 ru lasi dán fágasuorgái. Dasa lassin dárbbasuvvo ruhta Sámi giellagáldu bissovaš doibmii.

Kultuvra

Sámedikki ulbmilin lea ealli ja girjás sámii dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja mii lea buohkaid olámuttus.

Sámi kultuvra lea ealli ja rievddada, ja ilbmá dađistaga ođđa hámiiguin, ođđa vugiiguin ja ođđa aktevrroid beales. Nugo giella, de ii leat kultuvra ge báikái čadnojuvvon, dat mearkkaša dan ahte sámii kultuvrra sáhtá vásihit ja vurdojuvvo ahte dan sáhtá vásihit gos ihkinassii Norggas.

Sámediggi lea deataleamos aktevra sámii dáidaga ja kultuvrra ruhtadeami oktavuodas. Sámediggái bohtet dađistaga eanet ohcamat ohcanvuđot ortnegiidda maid ulbmilin lea ovdánahttit sámii dáidaga ja kultuvrra, nugo musihka, girjjálašvuoda, girječállima, lávdedáidaga, visuála dáidaga dahje eará kulturprošeavttaid. Sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami heađušta dál dat go Sámedikkis eai leat doarvái resurssat ruhtadit daid ollu buriid ja miellagiddevaš kulturprošeavttaid.

Sámi servodagas dáhpáhuvvat stuorra demográfalaš rievdadusat. Gávpogat ahtanuššet ja distriktagielddat bázahallet. Erenoamážit nuorat fárrejit gávpogiidda ja distrikttaide báhcet boares olbmot. Dađistaga stuorát oassi sámi álbmogis ássá gávpogiin nugo Álttás, Romssas, Bodáddjos ja Oslos ja sii háliidit ja vurdet beassat vásihit sámi kultuvrra maiddái doppe. Sámediggái bohtet dađistaga eanet jearaldagat gávpogiin konsearttaid, sierralágan kulturdoaluid, čájáhusaid jna ruhtadeami birra. Dáláš resurssaiguin ii nagot Sámediggi ruhtadit buot dáid vuordámušaid.

Buoret rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Sámi dáiddáršiehtadus ja ohcanvuđot ortnegat musihka, girjjálašvuođa ja eará kulturdoaimbajuid ovdánahttimii leat dat deataleamos váikkuhangaskaoamit dán ángiruššansuorggi vuolde.

Sámi dáiddárráđdi: 2 miljon ru

Sámedikki ulbmilin lea nannet Sámi dáiddárráđi deatalaš ovdánahttinaktevran sámi giela ja kultuvrra ektui, ja ovddidit dáiddáršiehtadusa deatalaš instrumeantan dán lágan ovdáneami sihkkarastimii. Dat go ain ferte nannet fágabirrasa Sámi dáiddárráđis fágaovddasteaddji organisašuvnnaiguin Sámi dáiddárráđi vuolde, gáibida stuorát rámmaid. Sámediggi ja Sámi dáiddárráđdi háliidit vuoruhit stipeandda dáiddáriidda, sihke bargostipeandda ja stipeandda nuorra dáiddáriidda, vai oččošeimmet oidnosii eambbogiid geat sáhttet čájehit sámi dáidaga ja kultuvrra ja oazžut das birgejumi. Oktibuot dárbbasuvvo 2 miljon ru eanet dáiddáršiehtadusa rámmii 2015:s.

Musihka ja girjjálašvuolta: 3 miljon ru

Sámi musihka ja girjjálašvuolta almmuheamit leat deatalaš sámi kultuvrra čájehanvuogit. Seammás lea sámi girjjálašvuolta ja publikašuvnnaid dárbu lassánan mealgat mañimuš jagiid, erenoamážit giellaovddideami ja giellaohpahusa oassin olles sámi álbmoga várás, ja mánáid ja nuoraid gaskkas. Sámediggi oaidná ahte beroštupmi sámi musihkkii ja girjjálašvuhtii lassána, seammás go háliidus buvttadit eanet musihka ja girjjálašvuolta maiddái lassána. Sámediggi háliida doarjut posiitiivvalaš ovdáneami ja váikkuhit dan ahte musihka ja girjjálašvuolta main lea buorre kvalitehta boahá eambbogiid olámuđui. Danne fertešii ohcanvuđot ortnegiid rámmaid sámi musihka ja girjjálašvuolta várás lasihit 3 miljon ruvu 2015:s.

Girječálliid rekrutteren: 2 miljon ru

Sámediggi áigu 2014:s álggahit proševtta dainna áigumušain ahte rekrutteret eanet girječálliid geat čállet sámegillii ja fas movttidahttit eanet girječállimuhemiid, filbmamánušiid ja muitalusaid. Dát prošekta viiddiduvvo 2015:s ja dasa dárbbasuvvo 2 miljon ru eanet.

Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Sámi ášahusat leat deatalaš aktevrrat ja ovttasbargobealit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis, ja leat maiddái deatalaš infrastruktuorra sámi dáiddáriid várás. Dat galget leat arenan ođđaháhkamiid, gaskkusteapmái ja ovddideapmái, gos sámi giella ja kultuvra leat guovddážis. Sámediggái lea deatalaš ovddidit gulahallama sámi ášahusaiguin ja láhčit diliid nu ahte ášahusat ožžot vejolašvuodaid ovdánit nana fágalaš ášahussan.

Sámediggi áigu 2015:s álggahit prográmma sámi ášahusovddideami várás mas guovddážis lea nannet ášahusaid gelbbolašvuolta fáttáid siskkobealde nugo stivragebbolašvuolta, jodiheapmi, ekonomijastivren, kvalitehtasihkkarastinvuogadagat, prošektastivren ja sullasaš. Dasa lassan áigu Sámediggi prográmma bokte geahčadit organisašuvdnahámiid, stivrenhámiid ja gulahallanvuogiid. Prográmma okto gáibida 2 miljon rámma jahkásaččat.

Sámedikkis lea ovddasvástádus ollu ášahusain maid doarjjarámma oktuibuot 2014:s lei birrasii 70 miljon ru. Bálká- ja haddegoarggun okto 2015:s lea 2 miljon ru.

Kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat: 10 miljon ru

Sámi kulturviesuid ja kulturgaskkustanásahusaid doaimmat vulget ja doibmet sámi servodatoktavuođas ja sámi almmolašvuođas. Buot servodagat leat oalle guhkás vuodđuduvvon dihto ásahusaide dihto erohusaiguin. Ásahusat addet nuoraide geain lea alla gelbbolašvuohka vejolašvuohka ásaiduvvat sámi guovlluide. Danne leat sámi ásahusat áibbas guovddázis go galgá juksat nana, doaimmi ja ovddideaddji servodaga mii goziha sámi giela, kultuvrra ja servodateallima. Sámi servodaga huksen ja ovddideapmi gáibida dáhtu ja dáiddu ásahit ja viidáset ovddidit iežas ásahusaid. Dárbu lea maiddái várret ruđaid konkrehta ja guhká plánejuvvon huksenaššiiide, nugo Várdobáiki vistti prošeakteremii. Dárbu lea lasihit 10 miljon ru sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahusaide.

Saemien Sijte: 1 miljon ru

Sámedikkis vurddiimet ahte Saemien Sijte huksen livččii álggahuvvon juo stáhtabušehtas mii ovddiduvvui čakčat 2013. Nu ii dáhpáhuvvan ja Sámedikkis leat vuordámušat ahte dát čielggašii jagi 2014 áigge ja ahte stáhtabušehtas 2015 addojuvvošii ruhta Saemien Sijte huksemii. Huksen lea máilmmi deatalaš Saemien Sijte ásahussii ja máttasámi giela ja kultuvrra ovddideapmái. Sámediggi lea ollu jagiid lasihan rámmaid Saemien Sijti vai sáhtta hukset organisašuvnna dainna jurdagiin ahte ođđa visttis šaddet doaimmat. Dáinna áigu Sámediggi joatkit maiddái 2015:s ja dárbu lea oazžut 1 miljon ru stuorat rámma Saemien Sijtei.

Sámi teáhterat: 5 miljon ru

Sámedikki ulbmilin lea addit ásahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuohaid ovddidit iežaset dáiddalašvuohka ja fága nu ahte dat doibmet kulturvásihan- ja gaskkustanarenan, ja sámegeala geavaheami ja oainnusmahttima várás. Dárbu lea oppalaččat nannet buvttadusa, ja sámi lávdedáidaga gaskkusteami, ja maiddái nannet teáhteriid nu ahte sáhttet bálvalit olles sámi ássanguovllu, ja rekrutteret neavttáriid ja eará teáhterbargiid. Beaivváš Sámi Našunálateáhteris lea guhká juo leamaš plánat hukset ođđa teáhtervistti alcceseaset. Sámediggi lea maŋimuš jagiin lasihan juolludusa Beaivvážiivveavddalaččat, ja dieinna lágiin lea addán teáhterii vejolašvuohka ráhkkanit lasihit doaimmaid dassážiivveavddalaččat, ja dieinna lágiin lea addán teáhterii vejolašvuohka ráhkkanit lasihit doaimmaid teáhterii ja ahte bargu álggahuvvo 2015:s. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ain lasihit juolludusa Beaivvážiivveavddalaččat vai dat sáhttet váldit bargiid ja buoridit gelbbolašvuohka nu ahte sáhttet nannet doaimma maŋŋá go ođđa visti lea gárvvis. Ođđa sámi neavttáriid rekrutteren lea vuoruhuvvon doaimmaid gaskkas. Sámi teáhteriid rámma 5 miljon ru 2015:s.

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš: 1 miljon ru

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš lea guhkkit áiggi badjel geahččalan oazžut sadjái doaimmaruhtadeami guovddáš ja regionála aktevrrain, muhto ii leat ožžon doarjaga earáin go Sámedikkis. Sámediggi lea 2014:s evttohan njuolga doarjaga 1,1 miljon ru. Sámedikki ruđat okto eai leat doarvái dán filbmaguovddáša doaimmadárbbuide. Kulturdepartemeanta lea dáhtton ohcat eará regionála ruhtadeami fylkkagielddain, muhto fylkkagielddat fas leat bivdán ohcat nationála ruhtadeami. Kulturdepartemeanta oaidná vejolažžan ruhtadit doaimma, dasa dárbbasa Sámediggi 1 miljon ru lasi dán filbmaguovddáša doaimmii.

Sámi museat: 15 miljon ru

Sámi museat leat deatalaš ásahusat sámi kulturárbbi hálddašeamis, ja leat kulturárbbi ja árbedieđuid arenat boahpte buolvvaide várás. Sámedikkis lea 2002 rájes leamaš hálddašanoavddasvástádus guđa konsoliderejuvvon sámi museas. Ii sáhte dadjat ahte sámi museat livčče beassan searvat dan ekonomalaš loktemii maid norgalaš museat leat ožžon maŋŋá museaodastusa. Dárbu lea vuoruhit sámi museaide stuorat rámmaid ja čielga vuordámušaid museaid ovddideami ektui ja museaid servodatovddasvástádusa goziheami ektui. Jagis 2015 lea erenoamáš dárbu oazžut stuorat rámmaid RidduDuottarMuseai, Deanu ja Várjjaga museasiidii ja Saemien Sijtei. RidduDuottarMuseas leat guhká leamaš organisatuvrralaš siskkáldas hástalusat. Dainna eavttuin ahte áššit čilget 2014:s de lea dárbu buoridit sihke organisašuvnna, vistti ja čájáhusaid. Nuortasámi musea mii lea Deanu ja Várjjaga siidda

vuollásaš gárvvásmuvvá vuordimis 2014:s, ja 2015:s dárbbáša siida eanet doaimmaid. Sámi museaide lea dárbu lasihit rámma 15 miljon ru.

Báástede ruovttoluottafievrridanprošeakta: 10 miljon ru

Sámedikki ulbmilin lea sihkkarastit sámi museaide rámmaeavttuid viidáseappot ovddideami várás. Báástede ruovttoluottafievrridanprošeakta lea hui vuoruhuvvon Sámedikki bealis. Dat lea deatlaš ja guovddáš strategiija sámi kultuvrra ja historjja ovddideamis. Prošeavtta rámmán lea meroštallojuvvon 17 miljon ru ieš prosessii, ja 20 miljon ru dávvirmagasiinnaid buorideapmái ja huksemii daid dávviriid várás mat galget ruovttoluotta fievrriduvvot sámi servodahkii. Jagis 2015 lea dárbu 5 miljon ru prosessii ja 5 miljon ru magariinnaid huksemii ja buorideapmái.

Ásahusovddideapmi: 1 miljon ru

Sámediggi áigu oččodit buriid rámmaeavttuid sámi ásahusaide nu ahte dat sáhttet váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideami ja gaskkusteami. Sámediggi áigu maiddáái váikkuhit dan ahte sámi ásahusaid gaska lea buorre ovttasbargu gaskaneaset, ja maiddáái ahte lea buorre ovttasbargu sámi dáiddáriiguin ja kulturbargiiguin. Ásahusat galget doaibmat sámi dáidaga ja kultuvrra deatlaš gaskkusteaddjin. Sámediggái lea deatlaš movttiidahttit sámi ásahusaid ja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaid ovddideapmái. Sámedikki ohcanvuđot doaibma- ja prošeaktadoarjjaortnet váikkuha sámi ásahusaid ovddideami ja dat dárbbáša 2 miljon ru stuorat rámma 2015:s.

Sámi valáštallan : 2 miljon ru

Valáštallamis lea guovddáš sadji sámi servodagas. Deatlaš lea ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat galget sáhttit organiseret iežaset ja láchit valáštallandoaimmaid ja fysalaš lihkademiid. Doaimmaid bokte nugo heargevuodjima, njoarostallama ja sámi spábbačiekčanriikkasearvvi bokte váikkuhit dákkár organisašuvnnat sámi identitehta nannema, erenoamážit sámi mánáid ja nuoraid gaskkas. Deatlaš lea maiddáái ahte sámi nuorat ožžot vejolašvuoda searvat Arctic Winter Games (AWG) doaluide gos sii valáštallama ja kultuvrralaš doaimmaid bokte besset nannet oktavuoda ja oktiigullelašvuoda eará álgoálbmot nuoraiguin ja árktalaš álbmotjoavkkuiguin.

2015:s lea dárbu 2 miljon ruvdnosáš lasáhussii sámi valáštallama várás.

Mediat: 2 miljon ru

Dárbu lea nannet sámi mediafálaldaga sihke báikkálaččat, guovlulaš ja nationála dásis. Ferte fállujuvvo dakkár mediafálaldat mii buori vuogi mielde goziha davvi-, julev- ja máttasámi giellaguovlluid. Buori mediafálaldaga ovdamearkan lea NuorajTV mii lea julev- ja máttasámi gillii, mii lea sámegielat neahhta TV maid julevsámi nuorat leat ráhkadan sin iežaset várás. NuorajTV pláne viiddidit fáldaga máttasámi guvlui, mii lea mielde nannemin giellageavaheami julev- ja máttasámi guovlluin.

Dárbu lea nannet ja oktiortnet máttasámi mediafálaldaga, ja dan oktavuodas sáhtta leat áigejuvvo dil ásaht máttasámi mediaguovddáža.

Girjjiis “Sámi logut mitalit 3” rávvejuvvo ahte dahkkojuvvošii ođđa iskkadeapmi sámi mediaid birra, mainna iskkaduvvo man muddui sámiin olggobealde guovdileamos guovlluid lea dohkálaš mediafálaldat ja movt sámit geavahit ođđaáigásaš mediaid. Dárbbášuvvo ođđa mediaplána, man bokte iskkaduvvo dálá sámi mediaid fáldat sámi álbmoga várás, ja man bokte geahčaduvvo makkár hástalusat leat ovddasguvlui go guoská dálá ođđaáigásaš mediagovvii.

2015:s lea dárbu lasihit 2 miljon ru sámi mediai.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušehtas lea Sámediggi várren 101 263 000 ru sámi kultuvrii. Oktiibuot dárbbáša Sámediggi 58 miljon ru eanet dán fágasuorgái. Dasa lassin leat sámi servodagas vuordámušat ahte oazžut

juolludusaid maid vuodul livččii vejjolaš álggahit Saemien Sijte ja Beavváš sámi našunálateáhtera huksema.

Bibliotehka

Sámedikki váldomihttomearrin sámi bibliotekabálvalusaid oktavuodas lea ahte olles sámi álbmot oažžu buori bibliotekafálaldaga.

Bibliotekkat leat deatalaš arenat demokratiija, kultuvrra ja máhtu gaskkusteapmái. Ollu báikkiin doaibmá bibliotehka dego dat livččii kulturguovddáš ja deaivvadanbáiki. Bibliotekkat ja sámi girjebusset leat sámi giela, kultuvrra ja historijá deatalaš gáldut.

Luoikkaheapmi ja bibliotekain fitnan sámi guovlluin lea geahppánan. Árjjalaš gaskkusteami bokte, ja ovttasbargguin bibliotekkaiguin ja girjebussiguin galgá Sámedikki bibliotehka buoridit máhtu sámi girjjálašvuoda birra vai luoikkaheapmi lassánivččii.

Álbmot- ja fylkkabibliotekkat leat sávvan ahte Sámedikki bibliotekkas galggašii leat stuorát rolla go guoská diehtujuohkimii sámi girjjálašvuoda birra ja sámi bibliotekadoaimma ovddideami birra.

Ovdeš Sámi sierrabibliotehka biddjojuvvui Sámedikki vuollásažžan 2000:s. Sámedikki bibliotehka galgá nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmoga várás. Bibliotehka galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gelbbolašvuodaguovddáš, ja galgá doaibmat hálddašbibliotekkan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás. Bibliotekkiu eai leat biddjojuvnon eanet resurssat vaikko das leat ollu odđa barggut, nugo earret eará odđa hálddašandoaimmat. Sámedikki bibliotehka dárbbáša eanet bibliotekafágalaš resurssaid bargat sámi sisdoalu gaskkustemiin ja ovddideamiin bibliotekain ja nationála ángiruššamiid oktavuodas bibliotekkasuorggi siskkobalbe. Dása dárbbášuvvo 1 miljon ru lasi.

Sámediggi addá dál njuolgga doarjaga sámi girjebussiide. Doarjjaortnega ulbmilin lea addit buoriid ja álkidit olámuttu sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

Sámediggi áigu ásahit máttasámi gelbbolašvuodabibliotehka Sijti Jarngi oktavuhtii Árborddis, gč. máttasámi bibliotekaplána bušeahttadárbbuiguin, sullii 2 miljon ru.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 8 711 000 miljon ru sámi bibliotekabálvalusaide. 2015:s dárbbáša Sámediggi 3 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Máhttu

Mánáidgárddit: 1,3 miljon ru

Sámedikki ulbmilin lea háhkat buoriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte.

Mánáidgárdesuorggi deatalaš sisdoallu lea kulturgaskkusteapmi. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbis ja árbevieruin, muhto maiddái bajásdoallamis, háhkamis ja ođasmahttimis. Sámi mánáidgárdefálaldagas galgá sámi kultuvra leat guovddášis, ja heivehuvvot buot mánáide. Nana girjái vuohka sámi servodagas dagaha ahte iešguđege mánáidgárddit fertejit bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra iežaset mánáidgárddis. Seammás fertejit mánát oahppat árvvus atnit sámevuoda, ja oažžut oktasašvuoda dovddu olles sámi mánggabealatvuhtii, ja mánggakultuvrralaš servodahkii oppalaččat.

Giellalávgunmánáidgárddit: 500 000 ru

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii váikkuha dan ahte boahhteáiggis leat eanet sámi giellageavaheaddjit. Sámegeilat leat sorjvaččat das ahte mánát ohppet giela ruovttus ja

mánáidgárddiin ja skuvllas. Danne áigu ge Sámediggi árijjalaččat bargat dan ala ahte nannet ja láchit diliid nu ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea vuoigatvuohta.

Okta vuohki movt oažžut eambbogiid hállat sámegeiela, lea giellalávgunmánáidgárddiid bokte. Jos dán galgá leat vejolaš álggahit, de fertejit mánáidgárddit oažžut eanet prošeaktaruđaid. Sámediggi lea juolludan ruđaid Ruŋggugierraga mánáidgárdái Loabágis mii lea šaddan giellalávgunmánáidgárdin mas leat leamaš buorit bohtosat. Sávvat beassat joatkit dáinna maiddái eará mánáidgárddiide, erenoamážit julev- ja máttasámi guovlluin.

Nationála ángiruššamiid čuovvoleapmi mánáidgárdesuorggis: 800 000 ru

Mánáidgárdesuorggis nationála dásis dáhpáhuvá dál ollu. Mánáidgárdeláhka galgá reviderejuvvot ja Mánáidgárddiid rámmaaplána lea rievdaduvvomin. Stuorat nationála prošeavttat leat álggahuvvon nugo GLØD, ”Kvalitehta mánáidgárddis”, čuovvolanjoavku ođđa mánáidgárdeoahpaheadji oahpu várás, dásseárvu mánáidgárddis ja Manifeasta givssideami vuostá. Mánáidgárddis dain prošeavttain galget bistit njeallje jagi 2013-2017. Buot dain forain lea Sámedikkis ovddastus. Dasto leat álggahuvvon doaibmabijut sámegeiela doaibmaplána várás. Jos Sámediggi galggaš čuovvut mielde nationála ovddideamis ja seammás sáhttit bealuštit sámi profiila ja ovddidit daid mánáidgárddiid mat addet sámi fáldaga báikkálaččat, de lea dárbu nannet resursadili dán fágasuorggis Sámedikkis.

Vuodđoahpahus

Sámi oahppis galgá leat kvalitatiiva dáfus buorre oahpahusfálaldat. Dat mearkaša dan ahte sámi skuvla ja oahppofitnodat galgá láchit dili nu ahte oahppit/fidnooahppit ožžot buori oahpahusa sámi geiela, kultuvrra ja servodateallima vuodul. Dasto lea deatalaš ahte nationála oahpahus- ja oahppopolitiikkas leat dakkár mihttomearit ja strategiijat maiguin sihkkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimusstandárddat dollojuvvojit.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ráhkadeamis. Sámi oahpponeavvuid váilon lea skuvlapolitiikkalaš hástalus ja ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ráhkademiin.

Oahpporesurssat: 25 miljon ru

Sámedikkis lea ovddasvástádus oahpporesurssaid ovddideamis. Mii addit 100 % doarjaga ođđa oahpporesurssaid ráhkadeapmái, ja dáláš oahpponeavvuid heiveheapmái, jorgaleapmái ja ođđasis deaddileapmái. Mis váilot ollu oahpporesurssat mat dávistivčče gustovaš oahppoplánaide.

Mii leat ollu bázahallan, dan geažil go ollu jagiid leat váilon ruđat dárbbuide. Daiguin ekonomalaš rámmaiguin mat mis leat dál ii nagot Sámediggi fuolahit ollislaš oahpporesurssaid buot fágain, ja oahpporesurssaid ohppiide geaidda lea sierra láchčojuvvon oahpahus ja mánáidgárddis.

Oahpporesursadilli lea vearrámus julev- ja máttasámi oahpporesurssaid ektui. Oahpporesurssat fágaide mat eai leat guovddášfágat váilot oalát. Joatkkaskuvllaide measta eai oppa gávdnoge sámi oahpporesurssat.

Ođđa oahpporesursadárbbut leat šaddan dan geažil go oahppoplánat leat rievdaduvvon 2013:s.

Digitála oahpporesurssat šaddet dađistaga deatleapport skuvllaide. Digitála sámi oahpporesurssat leat dávjá eanet miellagiddevaččat ja movttiidahttet eanet oahppama go deaddiluvvon ávdnasat. Dasa lassin oahpahuvvo sámegeielas dávjá gáiddusoahpahusa bokte. Dalle duođai dárbbasuvvojit buorit digitála oahpporesurssat. Eai dákko ge leat čuvvon sámi oahpporesurssat dárbbuid. Sámedikki hástalus lea dat go daid lea hui divrras ráhkadit. Muhto daid lea ge fas álkit ja hálbbit ođasmahttit go lea dárbu.

Oahpporesurssaid ráhkadeami lea dárbu nannet, sihke mánáidgárddiid ja vuodđoskuvllaide várás. Ođđa oahppoplánaid ja digitála oahpporesurssaid vuoruheami geažil, ja go muđui ge leat bázahallan, lea dárbu 25 miljon ru lasi.

Oahppoplánabargu: 2 miljon ru

Sámedikkis lea oahpahuslága mielde ovddasvástádus oahppoplánaid ráhkadeames fágaiide sámegeiella, ja dasto sámi sisdoalus eará oahppoplánain. Juolludemiin mat bohtet departemeanttas bohtá ovdan ahte sin fievrredeamet galget earret eará geavahuvvot oahppoplánabargui. Dattetge lea nu divrras ođasmahttit oahppoplánaid, erenoamážit daid plánaid main Sámedikkis lea váldoovddasvástádus, ahte ferte bidjat liigeruđaid dán bargui. Lassin siskkáldas olmmošresurssaide, dárbbasuvvo dán bargui referánsa- ja bargojoavku masa adno ruhta, bálkágoluide, mátkke-, orrun- ja čoahkkingoluide.

Mii eat oaččo sierra ruđaid departemeanttas oahppoplánabargui. Danne fertet várret ruđaid Sámedikki bušeahtas bargui oahppoplánaiguin ja daid čuovvoleapmái.

Sámegeieloahpahas vuodđoskuvllas: 1 miljon ru

Máhttoloktema – sámi evalueren čájeha ahte oahppit geain lea sámegeiella nubbingiellan, eai oahpa giella doarvái bures nu ahte sii šattašedje doaibmi guovttegielagin, ja ahte leat ollu hástalusat sámegeieloahpahusa oktavuodas. Dán duodáštít raporttat “Sámi logut muitalit.

Deatalaš lea álggahit doaibmabijuid maiguin jorgalahttit dán dili. Okta sivva mii raporttain gessojuvvo ovdan, lea dat go oahpahas geavahuvvo boasttu oahpahasmánne. Dát ii leat eisege ođas, raporttas oidno ahte vanhema leat garrasit moaitán mánne mii geavahuvvo sámegeiella oahpahas nubbingiellan juo 1990-logus. Dát lea duodáštuvvon raporttas “Sámegeiella oahpahas nubbingiellan”, maid Sámi allaskuvla lea almmuhan 1998:s ja Ođastusa 97 árvvoštallamis, almmá ahte geavahas livčče rievdaduvvon nubbingiella oahpahasmánne Máhttoloktema - sámi atnui váldima oktavuodas 2006:s. Riikkaidgaskasaš dutkan čájeha maiddái ahte dat mánne mii geavahuvvo sámegeiella nubbingiellan oahpahas Norggas, ii daga ohppiid doaibmi guovttegielagin. Dutkit gohčodit dan geahnohis mánne.

Danne dárbbasa Sámediggi eanet ruđaid nana oahpahasmánneid ráhkadeapmái fágii sámegeiella nubbingiellan.

Ovttas-Aktan-Aktesne: 1 miljon ru

Sámi skuvllat ja mánáidgárddit dárbbasit buori ja áigeguovdilis oahpponeavvobálvalusa. Sámediggi lea ollu jagiid ánggírussan neahttavuđot oahpponeavvobálvalusa Ovttas-Aktan-Aktesne ovddidemiin. Bálvalusa bissovaš doaibma lea biddjojuvvon Sámi lohanguovddáži. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte dat bálvalus áiggis áigái lea olámuttus ja áigeguovdil, ja čuovvu daid vuoruhemiid maid Sámediggi lea bidjan oahpporesurssaid ovddideapmái. Oahppoplánaid sámegeielas, reviderema ja ovddideami oktavuodas lea deatalaš ahte dat heivehuvvojit neahttačovdosii.

Alit oahppu ja dutkan

Máhttu lea fápmu, danne lea deatalaš ahte sámit go lea álgoálbmot ja minoritehta, ja erenoamážit Sámedikkis lea dárbu ovddidit máhtto- ja dutkanpolitihka áiggis ovddasgavlui. Sámediggi áigu 2014:s ovddidit dieđáhusa alit oahpu ja dutkama birra. Dieđáhus soaitá buvttihit stuorát bušeahtadárbbu 2015:s. Dárbbut alit ohppui ja dutkamii leat vuoliduvvon jagi 2014 bušeahtadárbbu ektui dan boddii go vuordit dieđáhusa.

Sámi servodaga dárbbut ja rekrutteren: 3 miljon ru

Dárbu lea rekrutteret eambbogiid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta ámmáhiidda gielddain. Sámediggi háliida álggahit barggu gielddaid ektui sámegeiella hálddašanguovllus 2014:s, dainna ulbmilin ahte dahkat áigumuššiehtadusaid gielddaiguin rekrutteremis.

Sámi servodagas lassána dárbu oažžut sámegeielat bargofámu sierra ámmáhiid oktavuodas. Erenoamážit guoská dat daid gielddaide mat gullet sámegeiella hálddašanguavlui. Maiddái eará gielddain lea stuorra dárbu oažžut sámegeielagiid sihke mánáidgárddiide, skuvllaide ja dearvvašvuodaásahusaide. Dasa lassin dárbbasit allaskuvllat ja universitehtat eambbogiid geat váldet alit oahpu sámegeielas.

Árjjalaš ozadeaddji bargui dárbbasuvvojit eanet resurssat nugo hálddahuskapasitehta álggahit, ovddidit ja čuovvolit ovttasbargodoaibmabijuid sámi guovlluin mat sáhttet váikkuhit dan ahte gielddat oččošedje eanet bargiid geain lea sámi alit oahppu, sierra ámmáhiidda maid sámi servodat dárbbáša.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 38 680 000 miljon ru máhttui. 2015:s dárbbáša Sámediggi 33,3 miljon ru eanet dán fágasuorgái.

Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámediggi vásiha ahte sámi geavaheddjiid vuoigatvuođaide dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihka fágasuorggis šaddá stuorát fokus. Sámedikki bajimus mihttomearrin lea dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus sámi geavaheddjiide seamma dásis go álbmogis muđui lea Norggas.

Sámediggi oaidná ahte Ovttasdoaibmaodastus bidjá sámi pasieanttaid ektui ođđa hástalusaid mat gusket sámi gillii ja kultuvrii. Sámedikki oktavuoha guovddáš eiseválddiiguin dán proseassas lea deatalaš, ja dárbu lea várret resurssaid dán ulbmili.

Ráđdehus lea maiddái dieđihan ahte áigumuššan livččii viidát geahčadit organiserema ja lágaid mánáidsuodjalansuorggis. Dát buktá Sámediggái hástalusaid. Mis lea áigumuššan doaibmat sámi mánáidsuodjalanmánáid sáhkaguoddin norgga eiseválddiid ektui, ja oaidnit ahte lea dárbu nannet álgoálbmotvuoigatvuođaid heiveheami lánkaásahusaide ja doaibmabijuid hábmema mánáidsuodjalansuorggis.

Sámi servodat gártá hástalusaid maiddái bioteknologiija oktavuodas. Sámi genaávdnasiid hálddašeapmi ja eaiggáduššan buktet midjiide hástalusaid sihke politihkalaččat ja gelbbolašvuođa dáfus. Dárbu lea ahte Sámediggi lea mielde ráđdehusa barggus bioteknologalaš ovddideami ođđa strategijain. Dán oktavuodas lea alimusat sáhkka strategijja hábmemis.

Ráđdehusa bargu gárrensuorggis buktá dárbbu oažžut hálddahusresurssaid Sámediggái. Sámi geavaheddjiid dárbbu ja vuoigatvuođaid goziheapmi lea deatalaš Sámediggái, ja danne fertet árjjalaččat searvat dán prosessii.

Sámediggi dárbbáša 2015:s eanet hálddahusresurssaid ovttasdoaibmanodastusa ja sámi geavaheddjiid čuovvleapmái.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 3 531 000 miljon ru suorgái dearvvašvuohta ja sosiála. 2015:s dárbbáša Sámediggi 1,5 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Areálat ja biras

Sámediggi bargá areálaid ja resurssaid nana ceavzilis geavaheami, suodjaleami ja hálddašeami ektui sámi guovlluin.

Plána- ja huksenlága čuovvleapmi: 3 miljon ru

Sámedikki barggu oktavuodas areálaáššiiguin lea sáhkka sámi beroštumiid goziheamis dalle go mearrádušat areálageavaheamis galget dahkkojuvvot. Vurdojuvvo ahte Sámediggi árjjalaččat searvá regionála ja gielddalaš plánaproseassaide, ja mii leat maid dovddahan ahte háliidit searvat. Ođđa gáibádusaid geažil plána- ja huksenlágas, navdit mii ahte bargu dán suorggis lassána sakka.

Eará areálaáššit: 7 miljon ru

Sámediggi oaidná ahte bahkkemat geavahit sámi guovlluid areálaid lassánit, earret eará energiijahukseamiid, suodjаланbarggu ja resursaviežžama bokte. Dasto lea Sámediggi leamaš positiivvalaš dasa ahte searvat eanet árjjalaččat eurohpalaš eanadatkonvenšuvnna čuovvolanbargui.

Sámedikkis leat geatnegasvuodát konsultašuvdnašiehtadusa mielde čuovvolit suodjalanproseassaid ja stuorát huksenáššiid.

Boazodoalu areáladárbu: 1,6 miljon ru

Boazodoallolága rievdadus lea hástalan Sámedikki váldit čielgaseappot rolla barggus boazodoalloáššiguin. Boazodoalu vuodu goziheapmi buorebut ealáhussan ja kultuvran eaktuda ahte Sámediggi lea nannosit mielde ja bargá ovttas stuorát áššiin main lea mearkkašupmi boazodollui. Sámediggi áigu 1) nannet gulahallama ja oktavuoda orohagaiguin ja Norgga boazosámiid riikkaserviin, ja váikkuhit dan ahte daid sáhtta nanosmahttit organisašuvdnan 2) nannet Sámedikki kapasitehta ja gelbbolašvuoda boazodoalloáššiin ja 3) nannet oktavuoda ja gulahallama Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain deatalaš eavttuidbiddjin boazodoallopolitihkkii.

Sámi vuoigatvuodaid čuovvolanbarggu sihkkarastin mariidnaresurssaid ektui: 3 miljon ru

Sámedikkis lea dárbu oazžut resurssaid sámi vuoigatvuodaid sihkkarastinbarggu čuovvoleapmái mariidnaresurssaide. Prinsihppa historjjálaš vuoigatvuoda ja searvama dohkkeheami ektui guolástushálddašeamis galgá čuovvoluvvot sihke nátionála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvoleapmi: 2 miljon ru

Sámi vuoigatvuodaid kárten sámi guovlluin Romssas máttás guvlui lea oassi Sámi vuoigatvuodálávdegotti II barggu čuovvoleamis. Sámi vuoigatvuodaomasteddjiin, báikegottiin ja ášahusain ferte leat kapasitehta ráhkanit dán prosessii ja čuovvolit dan.

Finnmárkkukommišuvdna

Finnmárkkukommišuvdnii ferte sihkkarastit ruđaid ollašuttit dan mandáhta mii kommišuvdnii lea biddjojuvvon amas dan bargu dárbbasmeahttumit maŋjonit. Juolludus Finnmarkkukommišuvdnii ferte leat merkejuvvon dan várás stáhtabušehtas.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušehtas lea Sámediggi várren 2 miljon ru areálaid ja birra várás. 2015:s dárbbasá Sámediggi 15 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Kulturमितосуodjalus

Sámediggi áigu suodjalit ja oainnusmahttit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid daid mihtilmasvuoda ja girjái vuoda ektui, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas, ja oassin sámi biras- ja resursahálddašeamis.

Kulturमितobarggus lea Sámediggi gulaskuddanášahus plánaáššiid ja stuorát huksemiid oktavuodas. Dán oktavuodas registrerejuvvojit ollu sámi kulturmuittut. Sámedikki bargu kulturमितосуodjalemiin bidjá danne deatalaš vuodu sámi historjjá ja sámevuoda oainnusmahttimii.

Sámediggi áigu 2014:s ráhkadišgoahtit dieđáhusa kulturमितосуodjalusa birra. Mii oaidnit ahte dárbbasuvvojit ollu prinsihpalaš čilgehusat sámi kulturmuittuid hálddašeami ektui. Dieđáhus sáhtta buvttihit lasi bušehtadárbbuid 2015:s.

Sámi kulturमितohálddašeapmi: 2,5 miljon ru

Sámi kulturमितосуodjalusas, maiddái sámi huksengáhttemis, lea maŋimuš jagiin dađistaga lassánan áššehivvodat. Muhto resurssat geavahusas eai leat gal lassánan jagi 1999 rájes. Dát lea Sámedikki stuorámuš hástalus kulturमितосуorggis.

Dála dilis lea kulturमितojuhkosis oktavuoha 134 gielldain, 8 fylkkagielldain, 3 arkeologalaš guovllumuseain, sámi museaiguin ja eará museaiguin guovllus. Dasa lassin leat eanet eará báikkálaš, guovlulaš ja stáhta aktevrat mat buohkat háliidit ahte Sámediggi galgá searvat sierra proševttaide. Váddáseamos dilli lea huksensuodjalusas gos lea dušše okta virgi olles Norgga sámi huksensuodjalusa

várás. Dát ii leat doarvái dáláš dárbbuide. Dasto lea vejolaš ahte sámi visttiid registrerenprošeakta boahpteáiggis buvttiha stuorát dárbbu ođasmahttit sámi visttiid, ja dalle dárbbášuvvo maiddái eanet fágalaš bagadeapmi ja detálgaregistreren. Dárbu lea maiddái oppalaččat oažžut eanet resurssaid sámi kulturmuittuid láhčimii, sealluhanbargui ja sihkkarastimii. Ovdamearkka dihte leat fylkkagielddain juo dál mealgat eanet resurssat go mis dán lágan kulturmuittosuodjaleapmii.

Sámedikki oaivila mielde lea dat jos sámi kulturmuittosuodjalusas livčče eanet bargoresurssat ávkin sihke gielddaide, fylkkagielddaide ja ovttaskas doaibmabidjooamasteaddjái. Jos Sámedikkis livččii vejolašvuhta searvat ovddabealde plánaproseassaid, de soaittáseimmet dalle álkibut garvit vejolaš vuostálasvuodaid. Sámi álbmogis galgá maiddái leat duohta vuoigatvuhta hálddašit ja dulkot iežas historjjá. Sámi kulturmuittosuodjaleapmi váikkuha dása buori vuogi mielde.

Ohcanvuđot doarjja sámi kulturmuittosuodjaleapmái: 1 miljon ru

Sámediggi álggahii 2011:s prošeavtta man ulbmilin lea sámi automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid registreren. Prošeakta lea máhttoloktema oassi Riikaantikváras, ja dat lea vuolgghuvvon riikarevišuvnna cuiggodemiid vuodul go kulturmuittosuorggis váilu ollislaš geahčastat.

Stuorra vejolašvuhta lea ahte prošeavtta bokte šaddá stuorát beroštupmi ođastit sámi viesuid ja šaddá stuorát dárbu oažžut eanet doarjaga sámi kulturmuittosuodjaleapmái.

Danne galggašii váikkuhangaskaoapmeortnega viiddidit dađistaga ovddas guvlu, vuosttaš vuorus 1 miljon ruvnu 2015:s čuovvoleapmái ja fáhkka dárbbuide sámi huksensuodjalusa oktavuodas maidda ii sáhte geavahit poastta 72 ruđaid. Dasto lea ain ollu bargu sámi kulturmuittuid registreremiin maid buoremusat báikkálaš olbmot sáhttet čađahit. Dát buorida máhtu ja beroštumi maiddái báikkálaččat sámi historjjá ja dasa man dihte suodjalit sámi kulturmuittuid ja historjjá.

Kulturmuittuid ja sámi visttiid báikkálaš hálldašeapmi: 500 000 ru

Sámediggi háliida álggahit prošeavtta man bokte geahčadit ahte livččii go vejolaš sámi kulturmuittuid ja ráfáidahttojuvvon ja gáhttenárvosas sámi visttiid hálddašit eanet báikkálaš ja guovluláš ovddasvástádusa dásis.

Sámediggi juohká jahkásaččat sullii 4,4 miljon ru sámi kulturmuittuid registreremi, sealluhanbargui ja bajásdoallami, maiddái sámi visttiide (sullii 2,4 miljon ru poasttas 50 ja sullii 2 miljon ru poasttas 72). Dáid bargguide gullet vuoruhanplánaid ráhkadeapmi dihto kulturmuittuid várás, ohcamiid meannudeapmi, ráđđeaddin ja bagadeapmi barggu oktavuodas ja čađahuvvon barggu bearráigeahččan.

Muhtun oasi dán bargguin sáhttet várra báikkálaš museat čađahit. Dát nannešii báikkálaš ángiruššama, dát oanidivččii gaskka ohcci ja áššemeannudeami gaskka, ja áiggi mielde buoridivččii maiddái báikkálaš gelbbolašvuoda, ja dieinna lágiin nannejuvvošedje báikkálaš museat.

Dát molssaektosaš hálldašeapmi guorahallojuvvon sámi museaiguin árrat 2014:s ja prinsihpaid birra guorahallojuvvon eanet kulturmuittodiedáhusas mii galgá gárvvásmuvvat 2014:s.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 lea Sámediggi várren 2,9 miljon ru kulturmuittosuodjaleapmái. 2015:s dárbbáša Sámediggi 4 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Ealáhusat

Sámediggi háliida ahte lea nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birra ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggi deattuha ealáhuspolitihkas báikkálaš servodaga ovddideami, ođđaháhkama, gelbbolašvuoda bajideami doaibmabijuid ja ealáhushutkama. Vuodđoealáhusaid oktavuodas galgá rámmaeavttuid

buorideapmi vuoruhuvvot. Prošeavttat, fitnodatjurdagat ja ealáhusdoaimbajut galget árijalaččat nannet gilvofámu sámi ealáhuseallimis. Sámediggi bargá dan ala lávgadeappot ovttasbargat gielddaiguin, FoU-ásahusaiguin ja oažžut stuorát váikkuhanfámu riikka guovddáš ealáhuspolitihkkii.

Ain leat stuorra hástalusat sámi servodagas mat gusket negatiiva álbmotovdáneapmái, ássanstruktuvrra rievdamii, ealáhusstruktuvrra rievdamii ja unna ásahandávjodahkkii.

Sámediggi áigu 2015:s bidjat fokusa čuovvovaš surggiide dan ektui ahte nannet sámi ealáhuseallima vuodđun dasa ahte olbmui galgá leat bargu ja galget loaktit sámi guovlluin.

Boazodoallu: 1,6 miljon ru

Boazodoallolága rievdadus lea hástalan Sámedikki váldit čielgaseappot rolla barggus boazodoalloássiiguin. Buorebut gozihit boazodoalu vuodtu ealáhussan ja kultuvran eaktuda ahte Sámediggi lea nannosit mielde ja Sámediggi bargá ovttas stuorát ássiiguin main lea mearkkašupmi boazodollui. Sámediggi áigu; 1) nannet gulahallama ja oktavuoda orohagaiguin ja Norgga boazosámiid riikkaserviin, ja váikkuhit dan ahte dat sáhttet nanosmuvvat organisašuvdnan, 2) nannet Sámedikki kapasitehta ja gelbbolašvuoda boazodoalloássiin ja 3) nannet oktavuoda ja gulahallama Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain danne go dat bidjá deatlaš eavttuid boazodoallopolitihkkii.

Sámediggi áigu nannet ángiruššama boazodoalus sihke fágafealttas ealáhus ja fágafealttas areálat.

Mátkealáhusat ja vásihusat

Sámediggi lea árijalaččat mielde prošeavttas *Sámi mátkealáhusat* maid Origo Nord jođiha. Birrasii 20 sámi fitnodaga servet prošektii ja ožžot ávkkálaš gelbbolašvuoda, vásihusaid ja inspirašuvnna, seammás go fierpmádat daid gaskka nannejuvvo. Dárbu lea ain joatkit barggu man bokte fievrridit mátkealáhusaide ja vásihusvuđot industriijai eanet máhtu, buoret ceavzilvuoda ja gievrrat gilvalannávccaid. Danne árvvoštallá Sámediggi doarjut vásihusvuđot innovašuvdnaguovddáža mii lea plánejuvvon ásahuvvot Bádoddjoi Norlánda universitehta vuollásažžan. Vuoruhuvvo jagi 2015 váikkuhangaskaoapmebušehta bokte.

Kulturealáhusat: 3,5 miljon ru

Sámediggi álggahii 2012:s sierra sámi kulturealáhusprošeavtta. 2013:s virgáduvvui prošeaktajođiheaddji ja sierra doaimbaplána kulturealáhusa birra lea ráhkaduvvon ja mearriduvvon. Sámediggi áigu 2014:s dahkat rámmašiehtadusa 1-3 oasálaččain sámi kulturealáhusaid viidáseappot ovddideapmái man oktavuodas deattuhuvvojit kreatiiva proseassat, bagadus, fierpmáduksen, fitnodatovddidanprográmma, riikkaidgaskasaš ángiruššan jna. Rámmašiehtadus gusto jagi 2014 rájes gitta 2016 lohpii. Jagi 2015 lea dárbu joatkit sierra prošeavttain masa adno 1 miljon ru, bargat doaimbaplána čuovvolemiin masa adno 1,5 miljon ru, ja váikkuhangaskaomiide nátionála ja riikkaidgaskasaš ángiruššamii dárbbasit 1 miljon ru. Oktiibuot 3,5 miljon ru.

Ealáhushutkan ja innovašuvnna: 2 miljon ru

Sámediggi áigu eanet bargat ovttasbargoprošeavttaid, gelbbolašvuoda bajideami ja doaimbajuid ektui mat buoridit ásahandávjodaga. Sámediggi áigu árijalaččat ohcalit ja álggahit ovttasbarggu FoU-birrasiiiguin mat árijalaččat sáhttet váikkuhit innovašuvnnaid dávjodaga sámi guovlluin. Innovašuvnnaide lea dárbu sihke makro-dásis, nappo sámi guovllut ollislaččat, ja fitnodatdásis, ovdamearkka dihte duoji, vásihusaid ja biebmui siskkoibealde. Oppalaš dásis lea dárbu eanet ealáhushutkanii ovdánahttin dihte eanet ođđaásahemiid sámi guovlluin. Sámediggi áigu 2013:s dahkat rámmašiehtadusa golmma jahkái 1-3 oasálaččain mat veahkehit álggahanbagademiin, fitnodatčuovvolemiin ja ovddidanprošeavttaiguin. Jahkásaš dárbu lea 2 miljon ru mii hálddašuvvo jagi 2015 váikkuhangaskaoapmebušehta bokte.

Árjjalaš čuovvoleapmi háhkan dihte geasuheaddji báikegottiid: 2 miljon ru

Sámedikki váikkuhangaskaomiid geavaheami stivrejit hui ollu jearaldagat, ja mii iešalddis lea deatalaš ollu fitnodagaide ja álggaheddjiide. Sámediggi oaidná dattetge ahte lea dárbu eanet árjjalaččat stivret váikkuhangaskaomiid geavaheami dihto ealáhuspolitihka guvlui. Danne áigu Sámediggi bidjat stuorát deattu bargat eanet olggos guvlui ja eanet árjjalaččat fitnodagaid, ovddidanbirrasiid ja gielddaid ektui. Sámediggi áigu joatkit ovttasbarggu nannemiin dihto gielddaiguin mat ovttasráđiid Sámedikkiin áigot ražastit eanebuš dan ektui ahte nannet báikegottiid geasuheaddji ássanbáikin ja bargosadjin. Jagi 2015 dárbbasit 2 miljon ru oktasaš ángiruššamii dihto gielddaiguin geasuheaddji báikegottiid háhkamii.

Čoahkkáigeassu

Sámediggi áigu 2015:s joatkit barggu dan ektui ahte eanet ángiruššat ealáhushtkamiin ja innovašuvnnaiguin vuodđoaláhusaid, biepmu, vásihusaid ja kulturealáhusaid gaskasaš oktavuodain. Seammás lea dárbu bidjat fokusa báikegottiide geasuheaddji ássanbáikin ja sámi servodahkii vejolaš ahtanuššan guovlun namuhuvvon ángiruššamiid várás. Dán ángiruššamii dárbbasuvvo 2015:s lasi 1,5 miljon ru hálddahusresurssaide ja 4,5 miljon ru dárbbasuvvo kulturealáhusángiruššamii ja geasuheaddji báikegottiid várás.

Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dan ala ahte álgoálbmogat galget beassat ieža mearridit iežaset ovdáneami ja sis galgá leat vejolašvuohta gozihit sin beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Sámedikkis leat barggut maid mii háliidit dahkat riikkaidgaskasaš arenas, seammás go vurdojuvvo maid ahte Sámediggi searvá ja ángiruššá. Dat lea riikkaidgaskasaš bargu mii guoská álgoálbmogiidda mánggalágan oktavuodain, nugo ON, EO, Árktalaš ráđđi ja Barentsovttasbargu. Ráđđehusa ángiruššan davviguovlluin ja Ráđđehusa davviguovlodiedáhus hástalit eanet doaimmaid ja čuovvoleami Sámedikki beales. Dasto lea Sámedikkis áigumuš leat mielde riikkaidgaskasaš arenas erenoamážit go guoská hástalusaide maid ovddabealde erenoamážit álgoálbmogat leat boahtteáiggi dálkkádatrivdamiid oktavuodas.

Sámedikki ángiruššan Áltá 2013 bokte ja álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa bokte leat oasisit álgoálbmotjulggaštusa heiveheami nannemis nátionála dásis ja riikkaidgaskasaččat. Go álgoálbmogiid mihttomearrin lea earret eará sihkkarastit doaimmavuođot bohtosa máilmmikonferánssas, man geažil álgoálbmotjulggaštusa heiveheapmi nanosmuvašii eanet. Álgoálbmotjulggaštusa heiveheami nannema lassin, rávvejuvvo ahte Sámediggi joatká ángiruššamiin heivvolaš vuogi mielde ON álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa ráđjai.

Sámediggi searvá árjjalaččat maiddái riikkaidgaskasaš arenaide nugo ON álgoálbmotvuoigatvuođaid áššedovdimekanismii, mii lea oassin das go ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus mearriduvvui 2007:s. Dasto searvá Sámediggi eará foraide nugo ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumii ja olmmošvuoigatvuođaráđi sešuvnnaide, Barents álgoálbmotkongressii ja –konferánsii ja eará relevánta riikkaidgaskasaš čoagganemiide gos ságastallojuvvo álgoálbmotáššiid ja olmmošvuoigatvuođaid birra. Rávvejuvvo ahte Sámediggi joatká ángiruššamiiguin ja váikkuha digaštallamiidda álgoálbmotjulggaštusa birra dákkár arenain.

Doaimmaruđaid lea dárbu lasihit danin vai Sámedikkis alccesis lea vejolašvuohta vuoruhit resursageavaheami, ja vai Sámediggi sáhtta ollašuttit daid doaimmaid mat čuvvot konvenšuvnnaid maid Norgga eiseválddit leat vuolláičállán mat gusket álgoálbmogiid searvamii proseassaide mat gusket sidjiide.

Sámedikkis leat vátna ruđat geavahasas iežas bušeahtas riikkaidgaskasaš suorggi várás. Sámediggi lea earret eará váldán badjelasas Barentsovttasbarggu álgoálbmotkantuvrra ruhtadeami Ruošša bealde.

Sámedikkis lea dál rámmašiehtadus Olgoriikadepartemeanttain. Dát rámma lea 1 miljon ru. Mii vuordit ahte Olgoriikadepartemeanta duohtan dahká dan ahte ruđat sirđojuvvojit 50-poastta bokte go dalle ii dárbbášuvvo rámmašiehtadus Sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššama várás. Dárbu lea maiddá nannet dán juolludusa danne go Sámediggi riikkaidgaskasaš áŋgiruššamat leat lassánan. Maŋimuš jagiin lea unnán dahje ii oppanassiige lassánan ruhta Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui.

Norga raportere jeavddalaččat CERD:ii (ON nállevealahanlávdegoddi) ja dat ráhkada rávvagiid movt Norga buoremusat sáhtta čuovvolit vealahanlága. Sámedikkis lea deatalaš rolla riikkaidgaskasaš vealahaneastadanbarggus álgoálbmogiid ja minoritehtaid ektui. Sámediggi lea ráhkadan ieš raporttaid dan birra movt sierra doaimbajut leat čuovvoluvvon sámiiid guovdu. Dát proseassat gáibidit ollu resurssaid. Dárbu lea buoridit rutiinnaid ja proseassaid dieđiheami ja raportterema várás Sámedikki ja ráđđehusa gaskka Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepertemeantta bokte (MDD). Adnojit liige resurssat dán barggu buorideapmái ja sámii servodaga searvvaheapmái nu bures go vejolaš.

Davviguovlopolitihkka

Stuorra dárbu lea oažžut eanet dieđuid makkár sosiála ja dearvvašvuoda váikkuhusat davviguovloáŋgiruššamis leat ja dan eanet deattuhit. Ovdamearkka dihtii dárbbášuvvo máhttu vuoigatvuodaid ja árbevirolaš ealáhusaid birgenvuodu goziheami várás davvin, dárbbášit eanet dutkanvuđot máhttu minerálaroggama váikkuhusaid birra.

Sámediggi háliida ahte biddjojuvvo erenoamáš fokus sámii ealáhusaide nugo boazodollui, eanadollui, guolástussii ja meahccealáhusaide. Dán oktavuodas ferte kártegoahtit ja eanet dutkat movt hálddašánorgánat gozihit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid nationála lágaid ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja julggaštusaid vuodul doaimmasteaset, ja gelbbolašvuoda ferte loktet dárbbu mielde dan ektui movt hálddašepmi goziha álgoálbmotvuoigatvuodaid.

2015:s dárbbáša Sámediggi 3 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 1 736 000 ru sámii ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui. 2015:s dárbbáša Sámediggi 3 miljon ru eanet dán fágasuorgái.

Sámediggeválgga dutkan

Dutkan sámediggeválgga oktavuodas dáhpáhuvai 2009 válgga oktavuodas. Norgga Dutkanráđi sámii prográmma ja Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta ruhtadedje jagi 2009 válgadutkanprošeavtta. Válgadutkama ferte dahkat ođđasis ja ođđasis, ja deatalaš lea fáhtet daid rievdadusaid mat dáhpáhuvvat jienasteddjiid gaskkas áiggi mielde. Politihka oktavuodas lea ollu sáhka rievdadusaid birra ja váikkuhusaid birra jienasteddjiid, välljejuvnon olbmuid ja politihkalaš ášahusaid gaskka. Danne ferte jahkásaččat bidjat ruđaid sámediggeválgga dutkamii.

Jagi 2013 válggas oaidnit ahte válgadutkama ferte ain oktilaččat čađahit.

2015:s dárbbáša Sámediggi 1 miljon ru dán ulbmilii.

Ávvujahki 2017

Sámedikki ja Troanddima gieldda gaskka lea álggahuvvon ovttasbargoprošeakta plánet 100 jagi ávvudeami 2017:s. Bargu lea áiddu báliid álggahuvvon 2013:s, ja bargu lassána 2014:s. 2015:s lea dárbu várret 1 miljon ru dán bargui.

Plána- ja finánsalávdegoddi árvalus

Álggahus

Sámedikki dievasčoahkkima mearrádus boahhtejagi bušeahttadárbbu birra lea vuodđun gulahallamii gaskal ráđdehusa ja sámediggeráđi Sámedikki ekonomijja ovdáneami birra.

Mearkkašumit

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (Bb) lahut Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen, Árjja lahutu Laila Susanne Vars, Nordkalottfolket lahutu Toril Bakken Kåven, Olgešbellodaga lahutu Ellen Kristine Saba ja Árjel-Saemiej Giel lahutu Jovna Z. Dunfjell ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:

Sámedikki bušeahttadárbu 2015

Sámediggi dárbbasa ruđaid dasa ahte čadahit doaibmabijuid mat sihkkarastet sámi giela, ealáhusaid ja servodateallima ovdáneami. Seammás go ekonomalaš váikkuhangaskaomit leat deatalačcat go galgá dustet sámi servodaga deatalaš hástalusaid, de lea stuorra dárbu váikkuhangaskaomiide ja rievdadusaide rámmaeavttuin, ja rievdaduvvon rámmaeavttuiguin sáhtá juksat dakkár servodatovdáneami, maid ii leat vejolaš váikkuhit ekonomijain. Lávdegotti eanet lohku vällje dás deattuhit muhtun dain rámmaeavttuin maid berre rievdadit nannen dihtii sámi kultuvrra, servodateallima ja ealáhusaid.

Plána- ja huksenláhka

Plána- ja huksenláhka mudde sihke proseassa priváhta huksema oktavuodas ja ieš huksenproseassa bienasta bitnii. Dát lea váldán eret olbmui vejolašvuoda geavahit boares sámi huksenvugiid, ja daid viiddes gáibádusaiguin lea dadjat veadjemeahtun hukset buriid visttiid main lea lunddolaš ja birasseasti áibmomolsun. Leat maiddái hui čavga njuolggadusat dasa ahte hukset bálvváidvistti guossesajiiguin sierra gieddái, mii lei dábalaš davviguovlluin.

Plána- ja huksenlága ferte ollislačcat ja viidát álkidit jus dat galgá doaibmat ulbmillačcat ii ge hehttet ealáhusovdáneami ja sámi kultuvrra.

Kulturmuittoláhka:

Kulturmuittuid ferte gáhttet, muhto ferte ráddjet seamma lágan kulturmuittuid logu vai ii buvttet stuorra gáržžidusaid areálageavaheapmái, ealáhusdoaimmaide ja guovllu árbevirolaš geavaheapmái.

Mohtorjohtalusláhka:

Mohtorjohtaluslága ferte rievdadit vai meahci ain sáhtá geavahit árbevirolaš vuogi mielde nu ahte dat ii hehte kultuvrralaš ávkástallama ja čoagginvieruid. Dál meannudit iešguđet láhkai olbmuiiguin ja ealáhusaiguin dán suorggis. Mohtorjohtalusláhka lea boarásmuvvan ii ge dat šat heive dálá servodahki, ja dan ferte ollásit rievdadit.

Suodjalanplánat:

Ferte gáržžidit suodjalanproseassaid main ii leat báikkálaš čatnaseapmi. Stuorra vuovdeguovllut Romssa fylkkas ja njeášit Finnmárkkus leat evttohuvvon suodjaluvvot dan sajes go joatkit buolvvaid ceavzilis geavaheami man geažil guovlluin lea nu buorre luonddukvalitehta. Mii oaivvildit ahte luonddu árbevirolaš geavaheapmi lea buoremus suodjalanvuohki dáppe davvin. Dikšuma, čoaggima ja guohtuma bokte fuolahuvvojit guovllut. Suodjaleapmi hehte ealáhusdoaimmama, čoagginvieruid ja sámi kulturdoaimmama, ja berre gáržžiduvvot nu uhccin go vejolaš dakkár guovlluin gos leat juo uhccán ássit.

Boazodoalloláhka:

Boazodoallo láhka galgá sihkkarastit ahte boazodolliin lea seamma riektesihkarvuolta iežaset ealáhusas, seamma láhkai go buot eará ealáhusdoaimmahedjiin lea. Boazodoallit berrejit beassat

vuovdit eanet bierrgu priváhta oassin sin vuodđoaláhusdoaimmas. Geavahanplánaid ferte ráhkadit, ja boazolohku ferte vulos ekologalaččat ceavzilis dássái.

Lávdegotti eanetlohku bivdá ráđđehusa ja stuorradikki rievdatišgoahtit lágaid, ja bivdá saji lávdegoddái mii evttoha láhkarietdadusaid. Dainna lágiin sáhtta čovdit ollu hástalusaid mat sápmelaččain leat láhkarietdademiiguin ja doaibmabijuiguin mat bohtet olles álbmogii buorrin.

Evttohus

Evttohus 1

Norgga Sámiid Ráikkasearvvi (NSR) lahtuid Kirsti Guvsám, Anita P. Ravna, Laila Nystad, Pjera Heika Muotka ja Beaska Niillas, Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (Bb) lahtuid Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen, Árvja lahtu Laila Susanne Vars, Nordkalottfolket lahtu Toril Bakken Kåven, Olgešbellodag lahtu Ellen Kristine Saba ja Áarjel-Saemiej Giel lahtu Jovna Z. Dunfjell evttohus

Elektrovnnalaš doarjjahálddašanreaidu: 3 miljon ruvnu

Okta sámedikki stuorámu hástalusain lea dustet dan oktavuodáváldima lassáneami, maid Sámediggi lea vásihan mañimus jagiid. Sámediggi áigu dán hástalusaid dustet earret eará dainna lágiin ahte beavttálmahttit doarjjahálddašeami elektrovnnalaš doarjjahálddašanvuogádaga ovddidemiin. Dál čađahuvvo ollu doarjjameannudeapmi manuealla, ja dat vuogádagat mat mis leat dál, eai gulahala gaskaneaset. Elektrovnnalaš vuogádaga vuostáiválddášii ohcamiid elektrovnnalaččat. Vuogát ferte maiddá duhtadit gáibádusaid integritehtii, sihkkarastimii, dárkkisteapmái ja dieđuid ja transakšuvnnaid ohcanvejolašvuhtii. Elektrovnnalaš vuogádaga atnuiváldin čuovvu riikkarevišuvnna cuiggodemiide ahte buorebut gozihit doarjjahálddašeami. Golut oktiibuot elektrovnnalaš doarjjahálddašanvuogádaga čađaheapmái šadde badje 10 miljon ruvnu, ja Sámediggi bivdá oažžut lassá rámmaid dasa.

Evttohus 2

NSR, Bargiidbellodaga, Árvja, Nordkalottfolket ja Olgešbellodaga evttohus

Bušeahhtadárbu 2015

5. teakstaoassi: "2014:s juolluduvvui 886 miljon ru sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálddašii das 401 miljon ru. Dát dilli rihkku sámiid iešmearridanrievtti mii das álbmogin galggašii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid mielde."

Rievdaduvvo dánin:

"2014:s juolluduvvui 886 miljon ru sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálddašii das 401 miljon ru. Sámediggi ii leat mielde mearrideamen ii ruđaid sturrodaga ii ge mo dat ruđat juogaduvvojit, mat juolluduvvojit sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Dát dilli rihkku sámiid iešmearridanrievtti mii das álbmogin galggašii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid mielde."

6. teakstaoasi vuosttaš sáni "Dálás" sáđjái biddjojuvvo sátni "Váilevaš" ja sátni "juolludeaddji eiseválddiiguin" biddjojuvvojit mañjá sáni "bušeahhtameannudanvuogit".

Cealkka šaddá dalle ná: "Váilevaš bušeahhtameannudanvuogit juolludeaddji eiseválddiiguin eai atte Sámediggái duohta vejolašvuoda mearridit...."

Ođđa čuokkis kapihtalis - Kultuvra-

Sámi lágádussuorgi; 2.000.000 ru

Sámi lágádussuorgi erenoamáš deatalaš sámi oahpponeavvuid ja sámegeilat girjjálašvuoda ovddideapmái. Sámi oahpponeavvut leat deatalaččat dasa ahte sihkkarastit ja eanedit sámi giellageavaheddiid logu, seammás leat digitála reaidut váldojuvvon atnui servodagas. Mii oaidnit

dárbbu nannet ekonomalaš rámmaeavttuid sámi lágádusaid fágalaš digitála gealbudeami várás. Dákkár fágalaš ovdáneamis leat maid ollu posiitiiva oalgeváikkuhusat gillii ja oahpahussii. Lea dárbu nannet lágádusaid rámmaeavttuid 2.000.000 ruvnnuin.

Kapihttalis -Oahppanressat-

Maŋŋá 3 teakstaoasi biddjojuvvo bajilčála : -Digitála oahppanressat

Evttohus 3

NSR , Bb, Nordkalottfolket ja Olgešbellodaga evttohus

Bušeahttadárbu 2015

Giella

Almmolaš čielggadeami sáme giela birra: 2 miljon ruvnnu

Vuosttaš cealkka sihkkojuvvo ja sadjái boahtá:

Sámediggi háliida nammadit sámi almmolaš lánvegoddi čielggadit ja ovddidit evttohusa movt buoridit lánkačohkiid, ovddasvástádus-, bearráigeahččan- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuoda dili sáme gielas.

Máhttu

Giellalávgunmánáidgárddit: Rievdaduvvo 500 000 ruvnnus 1500 000 ruvdnui

Maŋimus cealkka rievdaduvvon dánin:

Lea sávahahtti fievrridit dán maiddái eará mánáidgárddiide, buot sámi giellaguovlluin, erenoamážit dain guovlluin gos sáme giella lea rašis dilis.

Ovttas- Aktan- Aktesne: Rievdaduvvo 1 miljon ruvnnus 2 miljon ruvdnui

Ávvujahki 2017:

Ođđa vuosttaš lassecealkka: Sámediggi háliida bargagoahhtit dainna ahte buot sápmelaččat leat mielde čalmmusteamen 100-jagi ávvudeami 2017:s, čalmmusteapmi mii fátmasta buot sámi guovlluid ja iešguđet sámi ášahusaid.

Maŋimus cealkka rievdaduvvo dánin: 2015:s lea dárbu várret 1,5 miljon ru dán bargui.

Evttohus 4

Ovddádusbellodaga evttohus

Sápmelaččat leat norgalaččat, ja oassálastet servodahkii seamma lánkai go norgga stáhtalahtut muđuige, seamma vuogiatvuodaiguin ohppui, bargui ja dearvvašvuoda bálvalusaide, ja seamma vejolašvuodain kulturdoaimmamiidda ja sosiála deaivvadansajiide. Buot riikka stáhtalahtuin lea jienastanvuogiatvuoha iežaset gielldastivrraide, fylkkadikkiide ja Stuorradiggái. Dát lea álbmotválljen orgánat mat bures fuolahit Norgga álbmoga ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami.

Dán vuodul ii oainne Sámediggi dárbbu nannet Sámedikki váikkuhanfámu ja ekonomijja eanet. Ášši hilgojuvvo.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 4 hilgojuvvui 36 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui 37 jienain. 2 jienasteigga vuostá.
- Evttohus 2 mearriduvvui 37 jienain. 2 jienasteigga vuostá.
- Evttohus 3 mearriduvvui 37 jienain. 2 jienasteigga vuostá.
- Plána- ja finánsalávdegotti árvalus mearriduvvui 37 jienain 2 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Vibeke Larsen, áššejođiheaddji	Aud Marthinsen
	Vibeke Larsen, áššejođiheaddji	
2.	Aud Marthinsen	Piera Heaika Muotka
		Toril Bakken Kåven
		Ellinor Marita Jåma
	Aud Marthinsen	
3	Vibeke Larsen	
4	Beaska Niilas	
5	John Kappfjell	Vibeke Larsen
	John Kappfjell	
6	Piera Heaika Muotka	
7	Marit Kirsten Anti Gaup	
8	Aili Keskitalo	
9	Toril Bakken Kåven	Aud Marthinsen
		Ronny Wilhelmsen
		Láilá Susanne Vars
	Toril Bakken Kåven	
10	Láilá Susanne Vars	
11	Isak Mathis O. Hætta	
12	Mathis Nilsen Eira	Láilá Susanne Vars
		Isak Mathis O. Hætta
		Vibeke Larsen
	Mathis Nilsen Eira	
13	Mariann Wollmann Magga	
14	Per Andersen Bæhr	Toril Bakken Kåven
		Hartvik Hansen
		Isak Mathis O. Hætta
	Per Andersen Bæhr	
15	Ann-Mari Thomassen	Ronny Wilhelmsen
	Ann-Mari Thomassen	
16	Vibeke Larsen, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Álggahus

Norgga stáhta lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiid ala, sápmelaččaid ja dážaid. Dat mearkkaša dan ahte sámi gielas ja kultuvrras galget leat seammalágan ovdánanvejolašvuodát ja galgá suodjaluvvot nugo dárogiella ja dáža kultuvra. Norgga stáhta lea Vuodđolágas geatnegahttojuvvon láchit diliid dasa.

Sámediggi galgá leat bajimuš eavttuid biddji diliid láchimis dasa ahte sámit sáhttet sihkkarastit ja ovddidit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima. Sámedikki doaibma lea viiddis ja das lea maiddáai hálldašanovdasvástádus earret eará sámediggeválggas, ekonomalaš doarjaga juogadeamis ruđain mat bohtet Stuorradikkis, vuodđoahpahusa muhtun oahppoplánaid mearrideamis, sámi kulturmuittuid hálldašeamis kulturmuittolága mielde.

Sámediggi ovddasta sámiid go lea okta álbmot ja lea dan ovddasteaddji orgána Norggas. Dát miellidibuktá dan ahte Sámedikkis ferte leat friijavuohhta bidjat eavttuid, hábmet ja hálldašit sámepolitihka Norggas. Ovttasdoaibmaáššemeannudanvuogit Stuorradikki, ráđđehusa ja Sámedikki gaskka galget sihkkarastit dan ahte Sámediggi sáhtta gozihit dán rolla.

2014:s juolluduvvui 886 miljon ru sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálldašii das 401 miljon ru. Sámediggi ii leat mielde mearrideamen ii ruđaid sturrodaga ii ge mo dat ruđat juogaduvvojit, mat juolluduvvojit sámi ulbmiliidda stáhtabušehta bokte. Dát dilli rihkku sámiid iešmearridanrievtti mii das álbmogin galggašii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid mielde.

Váilevaš bušehtameannudanvuogit juolludeaddji eiseválddiiguin eai atte Sámediggái duohta vejolašvuoda mearridit sámi álbmoga ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššama. Stáhtus dál lea ahte Sámedikkis ii leat dohkálaš váikkuhanfápmu proseassain mat buvttihivčče juolludusaid sámi ulbmiliidda stáhtabušehtas. Lea váttis dadjat ahte dáláš vuogádat livčče álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde, gč. ILO-169 guđát artihkkala ja ON julggaštusa álgoálbmotvuoigatvuodaid birra goalmát artihkkala. Danne ferte Sámediggi beassat duohta šiehtadallandillái doaimmas bajimuš ekonomalaš rámmaid ektui.

Sámedikki 2014 bušeahhta

Sámedikki 2014 bušeahhta lea 412 499 000 ru, sámeálbmotfoandda haga. Go buohtastahtá jagi 2013 stáhtabušehtain, de lassána evttohuvvon juolludus Sámediggái jagi 2014 stáhtabušehtas 11 086 000 ru.

Sámediggi vuordá ahte jagi 2015 bušeahhta lassánivččii nationála áŋgiruššamiidda dávistettiin ja ahte bušehtas eai livčče dakkár ruđat mat leat merkejuvvon juo ráđđehus beales vuoruheapmin.

Bušeahttadárbbut 2015

Sámedikki 2015 bušeahttadárbbut čájehit ahte bušeahhta fertešii nannet jagi 2014 bušeahhta ektui. Sámediggi bisuha hui ollu daid bušeahttadárbbuid mat ledje 2014:s danne go juolludusat jagi 2014 stáhtabušehtas lassánedje dušše bálká- ja haddegoargŋuma. Sámi kultur- ja gielladoaibmabijuide lea dušše leamaš duohta lassáneapmi 2 550 000 ru.

Sámediggi áigu lagabuidda vuoruhit bušeahttadárbbuid jahkái 2015 kapasitehta ektui servodagas.

Čilgehus	Lasi dárbu 2014:s (1000 ru:in)
Giella	23 500
Kultuvra	58 000
Bibliotehka	3 000
Máhttu	33 300
Dearvvašvuohta ja sosiála	1 500
Areálat ja biras	16 600
Kulturmuutosuodjaleapmi	4 000
Ealáhusat	6 000
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasa bargu	3 000
Sámediggeválgga dutkan	1 000
Ávvudanjahki 2017	1 000
Oktiibuot	150 900

Giella

Sámedikki váldomihttu sámegiela ovddideami oktavuodas lea lasihit giellageavaheddjiid logu ja loktet sámegiela geavaheami. Sámegeiella lea okta dain deataleamos vuodđogedggiin sámi servodagain. Sámedikkis galgá lea bajimuš ovddasvástádus das movt sámi giellabargu galgá organiserejuvvot ja ruhtaduvvot. Okta min váldodoaimmain lea bargat dan ala ahte sámi giella bisuhuvvo eallin ja nannejuvvo boahhteáiggis. Buot sámiide galgá sihkkarastojuvvot vejolašvuohta geavahit sámi giellaarenaid, sámi bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuođat geavahit sámegiela.

Sámiid riekti oahppat ja geavahit ja ovddidit iežas eatnigiela lea vuodđovuoigatvuohta, mii ii vel ge leat ollašuttojuvvon hui ollu sámiid ektui.

Okta dain deháleamos eavttuin sámegiela boahhteáiggi sihkkarastimis lea ahte gávdnojit olbmot geat geavahit giela. Geavaheddjiid ahkečoahkkádus lea hui guovddáš ášši, ja lea dehálaš ahte mánáidlohku geat ožžot sámegiela oahpahusa lassána. Dát mielddisbuktá ahte giellasirdin buolvvaid gaskkas ferte nannejuvvot. Eanebut fertejit válljet sámegiela ruovttugiellan, váhnemat fertejit válljet sámegiela mánáid vuostašgiellan skuvllas, ja dasto fertejit buohkat geat háliidit oažžut vejolašvuođa oahppat sámegiela. Dát mielddisbuktá ahte maiddái sii geat eai leat sápmelaččat ožžot vejolašvuođa oahppat sámegiela.

Buohkaide geat máhttet sámegiela, lea stuora árvu beassat sámástit nu olu oktavuodain go vejolaš maiddái bearraša ja lagasberrasa olggobealde, nu go ovdamearkka dihte almmolaš kantuvraiguin, dearvvašvuođabálvalusain, skuvllain, girkuin ja riektedoaimmahagain. Deatlaš lea geavahit sámegiela ollu eanet buot servodatsurggiin. Dát lea dehálaš sihke sihkkarastin dihte ovttaskas olbmuid giellavuoigatvuođaid, muhto maiddái čalmmustahttin ja árvvus atnin dihte sámegiela Norggas. Stuora hástalussan lea dat go váilot duohta vejolašvuođat geavahit ja oahppat sámegiela.

Sámelága giellanjuolggadusat sihkkarastet ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit ja oahppat sámegiela dihto geográfalaš guovlluid siskkobealde. Dát mielddisbuktá dan ahte sámi álbmogis eai leat seamma vuoigatvuođat geavahit sámegiela, ja lea dan duohken gos sii orrot. Dákkár vealaheapmi ii leat dohkálaš. Servodatovdáneapmi gos dađistaga eanebut fárrejit gávpogiidna dagaha ahte ain eanet sápmelaččat fárrejit olggobeallái sámegiela hálddašanguovllu. Danne lea dárbu guorahallat hálddašmodealla dainna áigumušain ahte sihkkarastit ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit sámegiela go deaivvada almmolaš hálddahusain juohke sajis.

Sámegiela geavaheami nannema oktavuodas lea dárbu juohkit čielgasit masa geas lea ovddasvástáduš, buorebut oktiiveivehit doaibmabijuid, ja dárbbasit buriid reaiduid boahttevaš giellavuoruheami várás. Sámedikki duohta váikkuheapmi giellaáššiin lea dehálaš sámegiela boahtteáigái. Sámedikkis lea odne unnán váldi giellaovddidanbarggus servodagas, ja unnán sáhtta váikkuhit almmolaš giellaplánemii. Sápmelaččaid iešmearridanvuoigatvuohta iežamet giela, kultuvrra ja eallinvuogi hárrái lea nannejuvvon nationála ja riikkaidgaskasaš lágain. Dát mielddisbuktá ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta mearridit guđe guvlui boahttevaš giellapolitiikka galgá stivrejuvvot. Dan dihte ferte Sámediggi sápmelaččaid álbmotválljen orgánan leat čielgaset ovddasteaddji giellapolitiikkas, ja das ferte leat olu stuorát váldi giellaáššiin go odne lea.

Sámegiella lea deatalaš dimenšuvdna buot fágasurggiin Sámedikkis. Danne čalmmustuhttojuvvo giella mángga eará kapihttalis dán dokumeanttas.

Almmolaš čielggadus sámegiela birra: 2 miljon ru

Sámediggi háliida nammadit sámi almmolaš lávdegoddi čielggadit ja ovddidit evttohusa movt buoridit lálkkačohkiid, ovddasvástáduš-, bearráigeahččan- ja dárkkistandoaimmaid, resursadili ja gelbbolašvuođa dili sámegielas. Galgá maiddái árvoštallojuvvot ahte berre go áhahuvvot áittardanorgána sámegiela várás. Lávdegoddi galgá geargat čielggadusainis jagi 2015 loahpas.

Lávdegotti bargui 2015:s dárbbasuvvo 2 miljon ru.

Guovttegielalašvuođadoarjja gielddaide ja fylkkagielddaide: 5 miljon ru

Maŋimus jagiid mii leat vásihan ahte eanet gielddat háliidit árgiruššat sámegielain. Sámegiela hálddašanguovllus leat dál 10 gieldda ja 4 fylkkagieldda. Dát dárbbasit buriid ekonomalaš vejolašvuođaid čadahit buori barggu. Deatalaš lea ahte sámegiella geavahuvvo ollu eanet buot servodatsurggiin. Dalle lea deatalaš ahte guovddáš eiseválddit dorjot dán barggu. Sámediggi lea mearridan ahte lea erenoamáš deatalaš fuolahit ja nannet lullisámi ja julevsámi guovlluid gielddaide.

Guovttegielalašvuođadoarjja lea lassánan dušše dalle go odđa gielddat leat boahán mielde sámegiela hálddašanguvlui, muđui ii leat doarjja lassánan 2008 rájes. Giellaikkadeapmi 2012:s ja Gielddaide sámi perspektiivva kártema raporttat maid Norut Alta-Álta lea almmuhan, čájehit goappašagat ahte aktiivva suohkanat leat erenoamáš dehálaččat sámegiela nannemis ja sámegiela ovddideamis. Sin dehálaš sajádaga dihte lea áibbas dohkketmeahtun ahte guovttegielatvuođadoarjja ii leat lassánan 2008 rájes. Dárbu lea nannet guovttegielatvuođa doarjaga gielddaide ja fylkkagielddaide 5 miljon ruvnnuin.

Sámi giellaguovddázat: 4 miljon ru

Sámi giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámi gielaid ovddideami oktavuodas. Dat leat erenoamáš deatalaččat lagaš birrasii ja buvttihit ollu doaimmaid guovllueaset. Giellaguovddázat leat Sámedikki deataleamos ovttasbargoguoimmit iešguđege giellaguovlluin. Giellaguovddážiin lea hástalussan dat go dain eai leat einnostanvejolaš rámmaeavttut. Sámedikki mihttun lea maiddái áhahit eanet giellaguovddážiid, maiddái guovlluide gos eanetlohku árbevirolaččat lea geavahan sámegiella. Giellaguovddážiid dárbbuide ferte poastta nannet 4 miljon ruvnnuin.

Ohcanvuđot doarjja giellaprošeavttaide: 2 miljon ru

Sámediggi lea mánggaid jagiid almmuhan ruđaid giellaprošeavttaide. Doarjjaortnega ulbmiljoavku lea sámi álbmot. Norut Alta-Álta lea 2013:s evalueren ohcanvuđot giellaprošeavttaide doarjjaortnega Sámedikki ovddas. Evalueren čájeha ahte giellaprošeaktaruđaid doarjjaortnet doaibmá bures ja doarju sámi giellabarggu. Giellaikkadeapmi 2012 maid Norut Alta-Álta ja Nordlandsforskning čadaheigga Sámedikki ovddas čájeha maid ahte lea stuora dárbu sámegiel álgoohpahussii rávisolbmuid várás. Giellaikkadeapmi čájeha ahte olbmot háliidit oahppat iežaset báikkálaš birrasis. Dasa lassin berrejit áhahuvvot hupmanjoavkkut dahje sámastanarenat. Sámediggi lea 2013:s bidjan johtui sámi giellakampánja. Okta kampánja mihtuin lea oazžut eambbogiid oahppat sámegiela ja dihtomielalaččat válljet sámegiela iežaset árgabeaivvis. Sámedikkis leat stuora vuordámušat kampánjii ja ferte lea

gearggus dustet daid dárbbuid mat servodagas šaddet oahpahit eambbogiidda sámegiela. Sámediggi háliida ain vuoruhit gielladoaimmaid doarjuma. Dan dihte lea dárbu lasihit ohcanvuđot doarjjaortnegii doarjaga. Dát poasta nannejuvvo 2 miljon ruvnnuin.

Terminologijija: 1 miljon ru

Terminologijabarggu ferte nannet buot sámegiela giellaguovlluin. Sámediggi lea jagi 2014:s bušeahas várren ruđaid ollu terminologijaproševttaide:

Ođđa sámi sátnovuorká lea ráhkaduvvomin. Ođđa neahttabálvalus, Risten 2, galgá leat sátn- ja tearbmaohcanreaidu olles sámi álbmoga várás ja eará berošteddjiid várás dálá resurssaid vuodul. Dárbbasuvvojit resurssat mat dadistaga sáhttet lasihit ođđa sániid ja tearpmaid, ja bajásdoallat vuogádaga.

Sámi hállansyntesa lea dihtorprográmma mii ádestallá olbmo hállama. Sámi hállansyntesa galgá earret eará leat lasseveahkkeneavvu sámegiela divvunprográmmii, ja maiddá čállindoarjareaidun olbmuide geain lea čállinváttisvuohta ja earáide geain leat stuorat dahje unnit čállin- ja hállanváltisvuodát. Davvisámi veršuvdna galgá leat gárvvis 2013:s, ja Sámediggi háliida ráhkadit reaiddu maiddá lulli- ja julevsámegiela várás. Dát bargu álggahuvvo 2014:s.

Sámi servodagas lea deatlaš čohkket ja suodjalit árbevirolaš sániid ja tearpmaid, erenoamážit daid main lea oktavuoha vuoddoaláhusaide. Das lea mearrideaddji mearkkašupmi árbedieđuid suodjaleapmái iešguđege sámi servodagas. Terminologijabargu galgá nannejuvvot buot sámi giellaguovlluin. 2015:s mii dárbbasit 3 miljon ruvnnu lassáneami tearbmabargui.

Báikenamat: 1 miljon ru

Sámi báikenamain lea hui stuorra mearkkašupmi báikkálaš historjái ja sámi oahpahussii. Sámediggi dárbbasa eanet ruđaid báikenammaproševttaid joatkimii julevsámi ja máttasámi guovllus, ja eará guovlluin gos gielladilli lea heittot. Dát bargu dahkojuvvo ovttrasáđiid giellaguovddážiiguin, museaiguin, skuvllaiguin ja Stáhta kártadoaimmahagain.

Lassidárbu dán bargui lea 1 miljon ru.

Giellamovttiidahttindeavvadeapmi joatkkaskuvllaohppiide: 1,5 miljon ru

Sámediggi lea mánggaid jagiid juolludan giellamovttiidanstipeandda joatkkaskuvllaohppiide. Dán stipeandda ožžot joatkkaskuvllaohppit geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas. Dát oahppit leat sámi servodaga boahhteáiggi fágaolbmot. Dehálaš lea ahte sii leat movttegat iežaset giellamáhtuin ja ahte sii oidnet man dehálaččat sii leat sámi servodahkii. Dan dihte háliida Sámediggi lágídit giellamovttiidahttindeavvadeami ohppiide geat ožžot stipeandda. Jurdda dákkár deavvadeamiin lea boktit nuoraid beroštumi árvvus atnit, dikšut ja ovdánahttit iežaset sámegiela, ja lea lunddolaš ahte dákkár deavvadeami gulahallangiella lea sámegiella.

Birrasii 500-600 oahppi ožžot stipeandda jahkásaččat Sámedikkis. Sin čohkkemii gielladeavvadeapmái dárbbasuvvo 1,5 miljon ru.

Sámi giellagáldu - davviriikkalaš fága ja resursaguovddáš: 3 miljon ru

Doalahan dihte ahte sámegiela ain lea oktasaš vuoddu iešguđet riikkain, de lea áibbas dárbbalaš ahte davviriikkalaš giellafágalaš ovttasbargu šaddá bistevažžan. Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) mearridii geassemánus 2012 nannet giellafágalaš ovttasbarggu dan bokte ahte bidjat johtui Interreg-ruhtaduvvon álggahanproševtta Sámi giellagáldu – Davviriikkalaš sámegiela resursaguovddáš. Sámi giellagáldu galgá vuosttažettiin bargat ovddidit sámegiela, sámi čállingiela normerema, tearpmaid, gielladikšuma ja diehtujuohkima álbmogii giellafágalaš áššiid birra. Sámi giellagáldu prošeaktaáigodat loahpahuvo 30.06.2014. Mihttomearri ovdaproševttain lea ásahit ovttasbargoforuma iešguđetge sámegielaid várás, ja ahte dat galgá šaddat bistevaš ortnegin 01.07.2014 rájes.

Deatlaš lea ahte Sámi giellagáldu oažžu bissovaš ruhtadeami, ja ahte norgga eiseválddit ovddidit ášši maiddá Suoma ja Ruota guovddáš eiseválddiide dan ektui ahte sihkkarastit bissovaš doaimma Sámi giellagáldus.

Sámi Giellagáldu doibmii dárbbášuvvo jahkásaččat sullii 3 miljon ru guđege ovttasbargooasálašriikkas.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 81 515 000 ru sámegeiela várás. Dát lea 5,4 miljon ru eanet go ovdal ja lea viehka stuorra lasáhus ángiruššamii. Jagis 2015 dárbbáša Sámediggi 23 500 000 ru lasi dán fágasuorgái. Dasa lassin dárbbášuvvo ruhta Sámi giellagáldu bissovaš doibmii.

Kultuvra

Sámedikki ulbmilin lea ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta ja mii lea buohkaid olámuttus.

Sámi kultuvra lea ealli ja rievddada, ja ilbmá dađistaga odđa hámiiguin, odđa vugiiguin ja odđa aktevrraid beales. Nugo giella, de ii leat kultuvra ge báikái čadnojuvnon, dat mearkkaša dan ahte sámi kultuvrra sáhtta vásihit ja vurdojuvvo ahte dan sáhtta vásihit gos ihkinassii Norggas.

Sámediggi lea deataleamos aktevra sámi dáidaga ja kultuvrra ruhtadeami oktavuodas. Sámediggái bohtet dađistaga eanet ohcamat ohcanvuđot ortnegiidda maid ulbmilin lea ovdánahttit sámi dáidaga ja kultuvrra, nugo musihka, girjjálašvuoda, girječállima, lávdedáidaga, visuála dáidaga dahje eará kulturproševttaid. Sámi dáidaga ja kultuvrra ovddideami heađušta dál dat go Sámedikkis eai leat doarvái resurssat ruhtadit daid ollu buriid ja miellagiddevaš kulturproševttaid.

Sámi servodagas dáhphuvvet stuorra demográfalaš rievdadusat. Gávpogat ahtanuššet ja distriktagiiddat bázahallet. Erenoamážit nuorat fárrejit gávpogiidda ja distrivttaide báhcet boares olbmot. Dađistaga stuorát oassi sámi álbmogis ássá gávpogiin nugo Álttás, Romssas, Bodáddjos ja Oslos ja sii háliidit ja vurdet beassat vásihit sámi kultuvrra maiddá doppe. Sámediggái bohtet dađistaga eanet jearaldagat gávpogiin konsearttaid, sierralágan kulturdoaluid, čájáhusaid jna ruhtadeami birra. Dáláš resurssaiguin ii nagot Sámediggi ruhtadit buot dáid vuordámušaid.

Sámi lágádussuorgi: 2.000.000 ru

Sámi lágádussuorgi erenoamáš deatlaš sámi oahpponeavvuid ja sámegeielat girjjálašvuoda ovddideapmái. Sámi oahpponeavvut leat deatalaččat dasa ahte sihkkarastit ja eanedit sámi giellageavaheddjiid logu, seammás leat digitála readdut válđojuvnon atnui servodagas. Mii oaidnit dárbbu nannet ekonomalaš rámmaeavttuid sámi lágádusaid fágalaš digitála gealbudeami várás. Dákkár fágalaš ovdáneamis leat maid ollu posiitiiva oalgeváikkkuhusat gillii ja oahpahussii. Lea dárbu nannet lágádusaid rámmaeavttuid 2.000.000 ruvnuin.

Buoret rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Sámi dáiddáršiehtadus ja ohcanvuđot ortnegat musihka, girjjálašvuoda ja eará kulturdoaimbajuid ovdánahttimii leat dat deataleamos váikkuhangaskaoamit dán ángiruššansuorggi vuolde.

Sámi dáiddárráđđi: 2 miljon ru

Sámedikki ulbmilin lea nannet Sámi dáiddárráđđi deatlaš ovdánahttinaktevran sámi giela ja kultuvrra ektui, ja ovddidit dáiddáršiehtadusa deatlaš instrumeantan dán lágan ovdáneami sihkkarastimii. Dat go ain ferte nannet fágabirrasa Sámi dáiddárráđđis fágaovddasteaddji organisašuvnnaiguin Sámi dáiddárráđđi vuolde, gáibida stuorát rámmaid. Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi háliidit vuoruhit stipeandda dáiddáriidda, sihke bargostipeandda ja stipeandda nuorra dáiddáriidda, vai oččošeimmet oidnosii eambbogiid geat sáhttet čájehit sámi dáidaga ja kultuvrra ja oažžut das birgejumi. Oktii buot dárbbášuvvo 2 miljon ru eanet dáiddáršiehtadusa rámmii 2015:s.

Musihkka ja girjjálašvuohta: 3 miljon ru

Sámi musihka ja girjjálašvuođa almmuheamit leat deatalaš sámi kultuvrra čájehanvuogit. Seammás lea sámi girjjálašvuođa ja publikašuvnnaid dárbu lassánan mealgat maŋimuš jagiid, erenoamáži giellaovddideami ja giellaohpahusa oassin olles sámi álbmoga várás, ja mánáid ja nuoraid gaskkas. Sámediggi oaidná ahte beroštupmi sámi musihkkii ja girjjálašvuhtii lassána, seammás go háliidus buvttadit eanet musihka ja girjjálašvuođa maiddá lassána. Sámediggi háliida doarjut positiivvalaš ovdáneami ja váikkuhit dan ahte musihkka ja girjjálašvuohta main lea buorre kvalitehta bohtá eambbogiid olámuddui. Danne ferlašii ohcanvuđot ortnegiid rámmaid sámi musihka ja girjjálašvuođa várás lasihit 3 miljon ruvnu 2015:s.

Girječálliid rekrutteren: 2 miljon ru

Sámediggi áigu 2014:s álggahit proševtta dainna áigumušain ahte rekrutteret eanet girječálliid geat čallet sámegilli ja fas movttidahttit eanet girječallimuhemiid, filbmamánušiid ja muitalusaid. Dát proševta viiddiduvvo 2015:s ja dasa dárbbášuvvo 2 miljon ru eanet.

Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Sámi ášahusat leat deatalaš aktevrrat ja ovttasbargobealit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideamis, ja leat maiddá deatalaš infrastruktuorra sámi dáiddáriid várás. Dat galget leat arenan ođđaháhkami, gaskkusteapmái ja ovddideapmái, gos sámi giella ja kultuvra leat guovddáži. Sámediggái lea deatalaš ovddidit gulahallama sámi ášahusaiguin ja láchit diliid nu ahte ášahusat ožžot vejolašvuođaid ovdánit nana fágalaš ášahussan.

Sámediggi áigu 2015:s álggahit prográmma sámi ášahusovddideami várás mas guovddáži lea nannet ášahusaide gelbbolašvuođa fáttáid siskkobealde nugo stivragelbbolašvuohta, jodiheapmi, ekonomijastivren, kvalitehtasihkkarastinvuogádagat, proševtastivren ja sullasaš. Dasa lassan áigu Sámediggi prográmma bokte geahčadit organisašuvdnahámiid, stivrenhámiid ja gulahallanvuogiid. Prográmma okto gáibida 2 miljon ruvnu jáhkásaččat.

Sámedikkis lea ovddasvástádus ollu ášahusaide maid doarjjarámma oktiibuot 2014:s lei birrasii 70 miljon ru. Bálká- ja haddegoarggun okto 2015:s lea 2 miljon ru.

Kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat: 10 miljon ru

Sámi kulturviesuid ja kulturgaskkustanásahusaide doaimmat vulget ja doibmet sámi servodatoktavuođas ja sámi almmolašvuođas. Buot servodagat leat oalle guhkás vuodđiduvvon dihto ášahusaide dihto erohusaiguin. Ášahusat addet nuoraide geain lea alla gelbbolašvuohta vejolašvuođa ášaiduvvat sámi guovlluide. Danne leat sámi ášahusat áibbas guovddáži go galgá juksat nana, doaimmi ja ovddideaddji servodaga mii goziha sámi giella, kultuvrra ja servodateallima. Sámi servodaga huksen ja ovddideapmi gáibida dáhtu ja dáiddu ášahit ja viidáset ovddidit iežas ášahusaide. Dárbu lea maiddá várret ruđaid konkrehta ja guhká plánejuvvon huksenaššiid, nugo Várdobáiki virsti proševteremii. Dárbu lea lasihit 10 miljon ru sámi kulturviesuide ja kulturgaskkustanásahusaide.

Saemien Sijte: 1 miljon ru

Sámedikkis vurddiimet ahte Saemien Sijte huksen livččii álggahuvvon juo stáhtabušehtas mii ovddiduvvui čakčat 2013. Nu ii dáhpáhuvvan ja Sámedikkis leat vuordámušat ahte dát čielggašii jagi 2014 áigge ja ahte stáhtabušehtas 2015 addojuvvošii ruhta Saemien Sijte huksemii. Huksen lea máilmmi deatalaš Saemien Sijte ášahussii ja máttasámi giella ja kultuvrra ovddideapmái. Sámediggi lea ollu jagiid lasihan rámmaid Saemien Sijte vai sáhtá hukset organisašuvnna dainna jurdagiin ahte ođđa virstis šaddet doaimmat. Dainna áigu Sámediggi joatkit maiddá 2015:s ja dárbu lea ožžut 1 miljon ru stuorat rámma Saemien Sijte.

Sámi teáhterat: 5 miljon ru

Sámedikki ulbmilin lea addit ášahuvvon sámi teáhteriidda vejolašvuođaid ovddidit iežaset dáiddalašvuođa ja fága nu ahte dat doibmet kulturvásihan- ja gaskkustanarenan, ja sámegiella

geavaheami ja oainnusmahttima várás. Dárbu lea oppalaččat nannet buvttadusa, ja sámi lávdedáidaga gaskkusteami, ja maiddái nannet teáhteriid nu ahte sáhttet bálvalit olles sámi ássanguovllu, ja rekrutteret neavttáriid ja eará teáhterbargiid. Beaivváš Sámi Našunálateáhteris lea guhká juo leamaš plánat hukset ođđa teáhtervistti alcceseaset. Sámediggi lea maŋimuš jagiin lasihan juolludusa Beaivvázii jeavddalaččat, ja dieinna lágiin lea addán teáhterii vejolašvuoda ráhkkanit lasihit doaimmaid dassázi go teáhtervistti gárvána. Sámediggái lea deatalaš ahte ráđdehus dál vuoruha vistti huksema teáhterii ja ahte bargu álggahuvvo 2015:s. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu ain lasihit juolludusa Beaivvázii vai dat sáhttet váldit bargiid ja buoridit gelbbolašvuoda nu ahte sáhttet nannet doaimma maŋŋá go ođđa visti lea gárvvis. Ođđa sámi neavttáriid rekrutteren lea vuoruhuvvon doaimmaid gaskkas. Sámi teáhteriid rámma 5 miljon ru 2015:s.

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš: 1 miljon ru

Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš lea guhkkit áiggi badjel geahččalan oažžut sadjái doaibmaruhtadeami guovddáš ja regionála aktevrrain, muhto ii leat ožžon doarjaga earáin go Sámedikkis. Sámediggi lea 2014:s evttohan njuolga doarjaga 1,1 miljon ru. Sámedikki ruđat okto eai leat doarvái dán filbmaguovddáša doaibmadárbbuide. Kulturdepartemeanta lea dáhtton ohcat eará regionála ruhtadeami fylkkagielddain, muhto fylkkagielddat fas leat bivdán ohcat nationála ruhtadeami. Kulturdepartemeanta oaidná vejolažžan ruhtadit doaimma, dasa dárbbáša Sámediggi 1 miljon ru lasi dán filbmaguovddáša doibmii.

Sámi museat: 15 miljon ru

Sámi museat leat deatalaš ásahtat sámi kulturárbbi hálddašeamis, ja leat kulturárbbi ja árbedieđuid arenat boahhte buolvvaid várás. Sámedikkis lea 2002 rájes leamaš hálddašanoavdasvástádus guđa konsoliderejuvvon sámi museas. Ii sáhte dadjat ahte sámi museat livčče beassan searvat dan ekonomalaš loktemii maid norgalaš museat leat ožžon maŋŋá museaodastusa. Dárbu lea vuoruhit sámi museaide stuorát rámmaid ja čielga vuordámušaid museaid ovddideami ektui ja museaid servodatovddasvástádusa goziheami ektui. Jagis 2015 lea erenoamáš dárbu oažžut stuorát rámmaid RidduDuottarMuseai, Deanu ja Várjjaga museasiidii ja Saemien Sijtei. RidduDuottarMuseas leat guhká leamaš organisatuvrralaš siskkáldas hástalusat. Dainna eavttuin ahte áššit čilget 2014:s de lea dárbu buoridit sihke organisašuvnna, vistti ja čájáhusaid. Nuortasámi musea mii lea Deanu ja Várjjaga siidda vuollásaš gárvvásmuvvá vuordimis 2014:s, ja 2015:s dárbbáša siida eanet doaimmaid. Sámi museaide lea dárbu lasihit rámma 15 miljon ru.

Báástede ruovttoluottafievrridanprošeakta: 10 miljon ru

Sámedikki ulbmilin lea sihkkarastit sámi museaide rámmaeavttuid viidáseappot ovddideami várás. Báástede ruovttoluottafievrridanprošeakta lea hui vuoruhuvvon Sámedikki bealis. Dat lea deatalaš ja guovddáš strategiija sámi kultuvrra ja historjja ovddideamis. Prošeavtta rámma lea meroštallojuvvon 17 miljon ru ieš prosessii, ja 20 miljon ru dávvirmagasiinnaid buorideapmái ja huksemii daid dávviriid várás mat galget ruovttoluotta fievrriduvvot sámi servodahkii. Jagis 2015 lea dárbu 5 miljon ru prosessii ja 5 miljon ru magariinnaid huksemii ja buorideapmái.

Sámediggi áigu oččodit buriid rámmaeavttuid sámi ásahtasaide nu ahte dat sáhttet váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima ovddideami ja gaskkusteami. Sámediggi áigu maiddái váikkuhit dan ahte sámi ásahtasaide gaska lea buorre ovttasbargu gaskaneaset, ja maiddái ahte lea buorre ovttasbargu sámi dáiddáriiguin ja kulturbargiiguin. Ásahtat galget doaibmat sámi dáidaga ja kultuvrra deatalaš gaskkusteaddjin. Sámediggái lea deatalaš movttiidahttit sámi ásahtasaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaid ovddideapmái. Sámedikki ohcanvuđot doaibma- ja prošeaktadoarjjaortnet váikkuha sámi ásahtasaide ovddideami ja dat dárbbáša 2 miljon ru stuorát rámma 2015:s.

Sámi valáštallan : 2 miljon ru

Valáštallamis lea guovddáš sadji sámi servodagas. Deatalaš lea ahte sámi valáštallanorganisašuvnna galget sáhttit organiseret iežaset ja láchit valáštallandoaimmaid ja fysalaš lihkademiid. Doaimmaid bokte nugo heargevuodjima, njoarostallama ja sámi spábbačiekčanriikkasearvvi bokte váikkuhit

dákkár organisašuvnnat sámi identitehta nannema, erenoamážit sámi mánáid ja nuoraid gaskkas. Deatalaš lea maiddáa ahte sámi nuorat ožžot vejolašvuoda searvat Arctic Winter Games (AWG) doaluide gos sii valáštallama ja kultuvrralaš doaimmaid bokte besset nannet oktavuoda ja oktiigullešvuoda eará álgoálbmot nuoraiguin ja árktalaš álbmotjoavkkuiguin.

2015:s lea dárbu 2 miljon ruvdnosáš lasáhussii sámi valáštallama várás.

Mediat: 2 miljon ru

Dárbu lea nannet sámi mediafálaldaga sihke báikkálaččat, guovlulaš ja nationála dásis. Ferte fálluojuvvot dakkár mediafálaldat mii buori vuogi mielde goziha davvi-, julev- ja máttasámi giellaguovlluid. Buori mediafálaldaga ovdamearkan lea NuoraTV mii lea julev- ja máttasámi gillii, mii lea sámegeilat neahhta TV maid julevsámi nuorat leat ráhkadan sin iežaset várás. NuoraTV pláne viiddidit fálaldaga máttasámi guvlui, mii lea mielde nannemin giellageavaheami julev- ja máttasámi guovlluin.

Dárbu lea nannet ja oktiortnet máttasámi mediafálaldaga, ja dan oktavuodas sáhtta leat áigeiguovdil ásaht máttasámi mediaguovddáža.

Girjjiis “Sámi logut mitalit 3” rávvejuvvo ahte dahkkojuvvošii ođđa iskkadeapmi sámi mediaid birra, mainna iskkaduvvo man muddui sámiin olggobealde guovdileamos guovlluid lea dohkálaš mediafálaldat ja movt sámit geavahit ođđaáigásaš mediaid. Dárbbasuvvo ođđa mediaplána, man bokte iskkaduvvo dálá sámi mediaid fálaldat sámi álbmoga várás, ja man bokte geahčaduvvo makkár hástalusat leat ovddasguvlui go guoská dálá ođđaáigásaš mediagovvii.

2015:s lea dárbu lasihit 2 miljon ru sámi mediai.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 101 263 000 ru sámi kultuvrii. Oktiibuot dárbbasa Sámediggi 58 miljon ru eanet dán fágasuorgái. Dasa lassin leat sámi servodagas vuordámušat ahte oazžut juolludusaid maid vuodul livččii vejolaš álggahit Saemien Sijte ja Beivváš sámi našunálateáhtera huksema.

Bibliotehka

Sámedikki váldomihttomearrin sámi bibliotekabálvalusaid oktavuodas lea ahte olles sámi álbmot oazžu buori bibliotekafálaldaga.

Bibliotekat leat deatalaš arenat demokratijja, kultuvrra ja máhtu gaskkusteapmái. Ollu báikkiin doaibmá bibliotehka dego dat livččii kulturguovddáš ja deaivvadanbáiki. Bibliotekat ja sámi girjebusset leat sámi giela, kultuvrra ja historjja deatalaš gáldut.

Luoikkaheapmi ja bibliotekain fitnan sámi guovlluin lea geahppánan. Árjjalaš gaskkusteami bokte, ja ovttasbargguin bibliotekaiiguin ja girjebussiguin galgá Sámedikki bibliotehka buoridit máhtu sámi girjjálašvuoda birra vai luoikkaheapmi lassánivččii.

Álbmot- ja fylkkabibliotekat leat sávvan ahte Sámedikki bibliotekas galggašii leat stuorát rolla go guoská diehtujuohkimii sámi girjjálašvuoda birra ja sámi bibliotekadoaimma ovddideami birra.

Ovdeš Sámi sierrabibliotehka biddjojuvvui Sámedikki vuollásažžan 2000:s. Sámedikki bibliotehka galgá nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmoga várás. Bibliotehka galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gelbbolašvuodaguovddáš, ja galgá doaibmat hálddašanbibliotekhan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás. Bibliotekaii eai leat biddjojuvvon eanet resurssat vaikko das leat ollu ođđa barggut, nugo earret eará ođđa hálddašandoaimmat. Sámedikki bibliotehka dárbbasa eanet bibliotekafágalaš resurssaid bargat sámi sisdoalu gaskkustemiin

ja ovddidemiin bibliotekain ja nationála ángiruššamiid oktavuodas bibliotekasuorggi siskkobalde. Dása dárbbasuvvo 1 miljon ru lasi.

Sámediggi addá dál njuolgga doarjaga sámi girjebussiide. Doarjjaortnega ulbmilin lea addit buriid ja álkidit olámuttu sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

Sámediggi áigu ásahit máttasámi gelbbolašvuodabibliotehka Sijti Jarne oktavuhtii Árborddis, gč. máttasámi bibliotekaplána bušeahttadárbbuiguin, sullii 2 miljon ru.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 8 711 000 miljon ru sámi bibliotekabálvalusaide. 2015:s dárbbasa Sámediggi 3 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Máhttu

Mánáidgárddit: 1,3 miljon ru

Sámedikki ulbmilin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte.

Mánáidgárdesuorggi deatalaš sisdoallu lea kulturgaskkusteapmi. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbis ja árbevieruin, muhto maiddái bajásdoallamis, háhkamis ja ođasmahttimis. Sámi mánáidgárdefálaldagas galgá sámi kultuvra leat guovddážiis, ja heivehuvvot buot mánáide. Nana girjái vuohka sámi servodagas dagaha ahte iešgudege mánáidgárddit fertejit bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra iežaset mánáidgárddis. Seammás fertejit mánát oahppat árvvus atnit sámevuodá, ja oažžut oktasašvuodá dovddu olles sámi mánggabealatvuhtii, ja mánggakultuvrralaš servodahkii oppalaččat.

Giellalávgunmánáidgárddit: 1 500 000 ru

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii váikkuha dan ahte boahhteáiggis leat eanet sámi giellageavaheaddjit. Sámegeiat leat sorjaveččat das ahte mánát ohppet giela ruovttus ja mánáidgárddiin ja skuvllas. Danne áigu ge Sámediggi árijalaččat bargat dan ala ahte nannet ja láchit diliid nu ahte buot mánát ožžot dan giellaoahpahusa masa sis lea vuoigatvuohka.

Okta vuohki movt oažžut eambbogiid hállat sámegeia, lea giellalávgunmánáidgárddiid bokte. Jos dán galgá leat vejolaš álggahit, de fertejit mánáidgárddit oažžut eanet prošeaktaruđaid. Sámediggi lea juolludan ruđaid Runggugierraga mánáidgárdái Loabágis mii lea šaddan giellalávgunmánáidgárdin mas leat leamaš buorit bohtosat. Lea sávahahti fievrridit dán maiddái eará mánáidgárddiide, buot sámi giellaguovlluin, erenoamážit dain guovlluin gos sámegeia lea rašis dilis.

Nationála ángiruššamiid čuovvoleapmi mánáidgárdesuorggis: 800 000 ru

Mánáidgárdesuorggis nationála dásis dáhpáhuvá dál ollu. Mánáidgárdeláhka galgá reviderejuvvot ja Mánáidgárddiid rámmaplána lea rievdaduvvomin. Stuoaránt nationála prošeavttat leat álggahuvvon nugo GLØD, ”Kvalitehta mánáidgárddis”, čuovvolanjoavku ođđa mánáidgárdeoahpaheaddji oahpu várás, dásseárvu mánáidgárddis ja Manifeasta givssideami vuostá. Mánggat dáin prošeavttain galget bistit njeallje jagi 2013-2017. Buot dáin forain lea Sámedikkis ovddastus. Dasto leat álggahuvvon doaimbajut sámegeia doaimbaplána várás. Jos Sámediggi galggaš čuovvut mielde nationála ovddideamis ja seammás sáhttit bealuštit sámi profiila ja ovddidit daid mánáidgárddiid mat addet sámi fálaldaga báikkálaččat, de lea dárbu nannet resursadili dán fágasuorggis Sámedikkis.

Vuodđoahpahus

Sámi oahppis galgá leat kvalitatiiva dáfus buorre oahpahusfálaldat. Dat mearkaša dan ahte sámi skuvla ja oahppofitnodat galgá láchit dili nu ahte oahppit/fidnooahppit ožžot buori oahpahusa sámi geia, kultuvrra ja servodateallima vuodul. Dasto lea deatalaš ahte nationála oahpahus- ja oahppopolitihkas leat dakkár mihttomearit ja strategijjat maiguin sihkkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimusstandárddat dollojuvvojit.

Sámedikkis lea ovddasvástádus sámi oahpporesurssaid ráhkadeamis. Sámi oahpponeavvuid váilon lea skuvlapolitihkalaš hástalus ja ain lea stuorra dárbu ángiruššat oahpporesurssaid ráhkademiin.

Oahpporesurssat: 25 miljon ru

Sámedikkis lea ovddasvástádus oahpporesurssaid ovddideamis. Mii addit 100 % doarjaga ođđa oahpporesurssaid ráhkadeapmái, ja dáláš oahpponeavvuid heiveheapmái, jorgaleapmái ja ođđasis deaddileapmái. Mis váilot ollu oahpporesurssat mat dávistivčče gustovaš oahppoplánaide.

Mii leat ollu bázahallan, dan geažil go ollu jagiid leat váilon ruđat dárbbuide. Daiguin ekonomalaš rámmaiguin mat mis leat dál ii nagot Sámediggi fuolahit ollislaš oahpporesurssaid buot fágain, ja oahpporesurssaid ohppiide geaidda lea sierra láchčojuvvon oahpahuš ja mánáidgárddis. Oahpporesursadilli lea vearrámuš julev- ja máttasámi oahpporesurssaid ektui. Oahpporesurssat fágaide mat eai leat guovddášfágat váilot oalát. Joatkkaskuvllaide measta eai oppa gávdnoge sámi oahpporesurssat.

Ođđa oahpporesursadárbbut leat šaddan dan geažil go oahppoplánat leat rievdaduvvon 2013:s.

Digitála oahpporesurssat

Digitála oahpporesurssat šaddet dađistaga deataleappot skuvllaide. Digitála sámi oahpporesurssat leat dájvja eanet miellagiddevaččat ja movttiidahttet eanet oahppama go deaddiluvvon ávdnasat. Dasa lassin oahpahuš sámegeielas dájvja gáiddusoahpahuš bokte. Dalle duođai dárbbášuvvojit buorit digitála oahpporesurssat. Eai dáikko ge leat čuvvon sámi oahpporesurssat dárbbuid. Sámedikki hástalus lea dat go daid lea hui divrras ráhkadit. Muhto daid lea ge fas álkit ja hálbbit ođasmahttit go lea dárbu.

Oahpporesurssaid ráhkadeami lea dárbu nannet, sihke mánáidgárddiid ja vuodđoskuvllaid várás. Ođđa oahppoplánaid ja digitála oahpporesurssaid vuoruheami geažil, ja go muđui ge leat bázahallan, lea dárbu 25 miljon ru lasi.

Oahppoplánabargu: 2 miljon ru

Sámedikkis lea oahpahušlága mielde ovddasvástádus oahppoplánaid ráhkadeames fágaide sámegeiella, ja dasto sámi sisdoalus eará oahppoplánain. Juolludemiin mat bohtet departemeanttas bohtá ovdan ahte sin fievrrideamit galget earret eará geavahuvvot oahppoplánabargui. Dattetge lea nu divrras ođasmahttit oahppoplánaid, erenoamážit daid plánaid main Sámedikkis lea váldoovddasvástádus, ahte ferte bidjat liigeruđaid dán bargui. Lassin siskkáldas olmmošresurssaide, dárbbášuvvo dán bargui referánša- ja bargojoavku masa adno ruhta, bálkágoluide, mátkke-, orrun- ja čoahkkingoluide.

Mii eat oaččo sierra ruđaid departemeanttas oahppoplánabargui. Danne fertet várret ruđaid Sámedikki bušehtas bargui oahppoplánaiguin ja daid čuovvoleapmái.

Sámegeieloahpahuš vuodđoskuvllas: 1 miljon ru

Máhttoloktema – sámi evalueren čájeha ahte oahppit geain lea sámegeiella nubbingiellan, eai oahpa giela doarvái bures nu ahte sii šattašedje doaibmi guovttegielagin, ja ahte leat ollu hástalusat sámegeieloahpahuš oktavuodas. Dán duođaštit raporttat “Sámi logut muitalit.

Deatalaš lea álggahit doaibmabijuid maiguin jorgalahttit dán dili. Okta sivva mii raporttain gessojuvvo ovdan, lea dat go oahpahušas geavahuvvo boasttu oahpahušmálle. Dát ii leat eisege ođas, raporttas oidno ahte vánhemat leat garrasit moaitán málle mii geavahuvvo sámegeiela oahpahušas nubbingiellan juo 1990-logus. Dát lea duođaštuvvon raporttas “Sámegeiela oahpahuš nubbingiellan”, maid Sámi allaskuvla lea almmuhan 1998:s ja Ođastusa 97 árvoštallamis, almmá ahte geavahušas livčče rievdaduvvon nubbingiela oahpahušmálle Máhttoloktema - sámi atnui váldima oktavuodas 2006:s. Riikkaidgaskasaš dutkan čájeha maiddá ahte dat málle mii geavahuvvo sámegeiella

nubbingiellan oahpahusas Norggas, ii daga ohppiid doaibmi guovttegielagin. Dutkit gohčodit dan geahnohis mállen.

Danne dárbbasa Sámediggi eanet ruđaid nana oahpahusmálliid ráhkadeapmái fágii sámegeiella nubbingiellan.

Ovttas-Aktan-Aktesne: 2 miljon ru

Sámi skuvllat ja mánáidgárddit dárbbasit buori ja áigeguovdilis oahpponeavvobálvalusa. Sámediggi lea ollu jagiid ángiruššan neahttavuđot oahpponeavvobálvalusa Ovttas-Aktan-Aktesne ovddidemiin. Bálvalusa bissovaš doaibma lea biddjojuvvon Sámi lohkanguovddázii. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte dát bálvalus áiggis áigái lea olámuttus ja áigeguovdil, ja čuovvu daid vuoruhemiid maid Sámediggi lea bidjan oahpporesurssaid ovddideapmái. Oahppoplánaid sámegeielas, reviderema ja ovddideami oktavuodas lea deatalaš ahte dát heivehuvvojit neahttačovdosii.

Alit oahppu ja dutkan

Máhttu lea fápmu, danne lea deatalaš ahte sámít go lea álgoálbmot ja minoritehta, ja erenoamážit Sámedikkis lea dárbu ovddidit máhtto- ja dutkanpolitihka áiggis ovddasguvlui. Sámediggi áigu 2014:s ovddidit dieđáhusa alit oahpu ja dutkama birra. Dieđáhus soaitá buvttihit stuorát bušeahtadárbbu 2015:s. Dárbbut alit ohppui ja dutkamii leat vuoliduvvon jagi 2014 bušeahtadárbbu ektui dan boddii go vuordit dieđáhusa.

Sámi servodaga dárbbut ja rekrutteren: 3 miljon ru

Dárbu lea rekrutteret eambbogiid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta ámmáhiidda gielddain. Sámediggi háliida álggahit barggu gielddaid ektui sámegeiela hálddašanguovllus 2014:s, dainna ulbmilin ahte dahkat áigumuššiehtadusaid gielddaiguin rekrutteremis.

Sámi servodagas lassána dárbu oažžut sámegeielat bargofámu sierra ámmáhiid oktavuodas. Erenoamážit guoská dát daid gielddaide mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui. Maiddái eará gielddain lea stuorra dárbu oažžut sámegeielagiid sihke mánáidgárddiide, skuvllaide ja dearvvašvuodaásahusaide. Dasa lassin dárbbasit allaskuvllat ja universitehtat eambbogiid geat váldet alit oahpu sámegeielas. Árijjalaš ozadeaddji bargui dárbbasuvvojit eanet resurssat nugo hálldahuskapasitehta álggahit, ovddidit ja čuovvolit ovttasbargodoaibmabijuid sámi guovlluin mat sáhttet váikkuhit dan ahte gielddat oččošedje eanet bargiid geain lea sámi alit oahppu, sierra ámmáhiidda maid sámi servodat dárbbasa.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 38 680 000 miljon ru máhttui. 2015:s dárbbasa Sámediggi 33,3 miljon ru eanet dán fágasuorgái.

Dearvvašvuolta ja sosiála

Sámediggi vásiha ahte sámi geavaheddjiid vuoigatvuodaide dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka fágasuorggis šaddá stuorát fokus. Sámedikki bajimuš mihttomearrin lea dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus sámi geavaheddjiide seamma dásis go álbmogis muđui lea Norggas.

Sámediggi oaidná ahte Ovttasdoaimmaođastus bidjá sámi pasieanttaid ektui ođđa hástalusaid mat gusket sámi gillii ja kultuvrii. Sámedikki oktavuolta guovddáš eiseválddiiguin dán proseassas lea deatalaš, ja dárbu lea várret resurssaid dán ulbmili.

Ráđdehus lea maiddái dieđihan ahte áigumuššan livččii viidát geahčadit organiserema ja lágaid mánáidsuodjalansuorggis. Dát buktá Sámediggái hástalusaid. Mis lea áigumuššan doaibmat sámi mánáidsuodjalanmánáid sáhkaguoddin norgga eiseválddiid ektui, ja oaidnit ahte lea dárbu nannet álgoálbmotvuoigatvuodaide heiveheami lánkaásahusaide ja doaibmabijuid hábmema mánáidsuodjalansuorggis.

Sámi servodat gártá hástalusaid maiddái bioteknologiija oktavuodas. Sámi genaávdnasiid hálddašeapmi ja eaiggáduššan buktet midjiide hástalusaid sihke politihkalaččat ja gelbbolašvuoda dáfus. Dárbu lea ahte Sámediggi lea mielde ráđđehusa barggus bioteknologalaš ovddideami odđa strategijain. Dán oktavuodas lea alimusat sáhka strategiija hábmemis.

Ráđđehusa bargu gárrensuorggis buktá dárbbu oazžut hálddahasressaid Sámediggái. Sámi geavaheddjiid dárbbu ja vuoigatvuodaid goziheapmi lea deatlaš Sámediggái, ja danne fertet árjjalaččat searvat dán prosessii.

Sámediggi dárbbasa 2015:s eanet hálddahasressaid ovttasdoaimanodastusa ja sámi geavaheddjiid čuovvoleapmái.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušehtas lea Sámediggi várren 3 531 000 miljon ru suorgái dearvvašvuotta ja sosiála. 2015:s dárbbasa Sámediggi 1,5 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Areálat ja biras

Sámediggi bargá areálaid ja resurssaid nana ceavzilis geavaheami, suodjaleami ja hálddašeami ektui sámi guovlluin.

Plána- ja huksenlága čuovvoleapmi: 3 miljon ru

Sámedikki barggu oktavuodas areálaáššiguin lea sáhka sámi beroštumiid goziheamis dalle go mearrádušat areálageavaheamis galget dahkkojuvvot. Vurdojuvvo ahte Sámediggi árjjalaččat searvá regionála ja gielddalaš plána- ja huksenlága, ja mii leat maid dovddahan ahte háliidit searvat. Odđa gáibádusaid geažil plána- ja huksenlága, navdit mii ahte bargu dán suorggis lassána sakka.

Eará areálaáššit: 7 miljon ru

Sámediggi oaidná ahte bahkkemat geavahit sámi guovlluid areálaid lassánit, earret eará energiijahukseamiid, suodjalanbarggu ja resursaviežžama bokte. Dasto lea Sámediggi leamaš positiivvalaš dasa ahte searvat eanet árjjalaččat eurohpaláš eanadatkonvenšuvnna čuovvolanbargui. Sámedikkis leat geatnegasvuodat konsultašuvdnašiehtadusa mielde čuovvolit suodjalanproseassaid ja stuorát huksenáššiid.

Boazodoalu areáladárbu: 1,6 miljon ru

Boazodoallolága rievdadus lea hástalan Sámedikki váldit čielgaseappot rolla barggus boazodoalloáššiguin. Boazodoalu vuodu goziheapmi buorebut ealáhussan ja kultuvran eaktuda ahte Sámediggi lea nannosit mielde ja bargá ovttas stuorát áššiin main lea mearkkašupmi boazodollui. Sámediggi áigu 1) nannet gulahallama ja oktavuoda orohagaiguin ja Norgga boazosámiid riikkaserviin, ja váikkuhit dan ahte daid sáhtta nanosmahttit organisašuvdnan 2) nannet Sámedikki kapasitehta ja gelbbolašvuoda boazodoalloáššiin ja 3) nannet oktavuoda ja gulahallama Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain deatlaš eavttuidbiddjin boazodoallopolitihkkii.

Sámi vuoigatvuodaid čuovvolanbarggu sihkkarastin mariidnaressaid ektui: 3 miljon ru

Sámedikkis lea dárbu oazžut resurssaid sámi vuoigatvuodaid sihkkarastinbarggu čuovvoleapmái mariidnaressaide. Prinsihppa historjjálaš vuoigatvuoda ja searvama dohkkeheami ektui guolástushálddašeamis galgá čuovvoluvvot sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat.

Sámi vuoigatvuodalávdegotti II čuovvoleapmi: 2 miljon ru

Sámi vuoigatvuodaid kárten sámi guovlluin Romssas máttás guvlui lea oassi Sámi vuoigatvuodalávdegotti II barggu čuovvoleamis. Sámi vuoigatvuodaoamasteddjiin, báikegottiin ja ášahusain ferte leat kapasitehta ráhkkanit dán prosessii ja čuovvolit dan.

Finnmárkkukommišuvdna

Finnmárkkukommišuvdnii ferte sihkkarastit ruđaid ollašuhttit dan mandáhta mii kommišuvdnii lea biddjojuvvon amas dan bargu dárbbasmeahttumit maŋjonit. Juolludus Finnmarkkukommišuvdnii ferte leat merkejuvvon dan várás stáhtabušehtas.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušehtas lea Sámediggi várren 2 miljon ru areálaid ja birrasa várás. 2015:s dárbbasá Sámediggi 15 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Kulturmitosuođjalus

Sámediggi áigu suodjalit ja oainnusmahttit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid daid mihtilmasvuoda ja girjávuođa ektui, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas, ja oassin sámi biras- ja resursahálldašeamis.

Kulturmitobarggus lea Sámediggi gulaskuddanáshus plánaáššiid ja stuorát huksemiid oktavuodas. Dán oktavuodas registrerejuvvojit ollu sámi kulturmuittut. Sámedikki bargu kulturmitosuođjalemiin bidjá danne deatalaš vuodu sámi historjja ja sámevuoda oainnusmahttimii.

Sámediggi áigu 2014:s ráhkadišgoahtit dieđáhusa kulturmitosuođjalusa birra. Mii oaidnit ahte dárbbasjuvvojit ollu prinsihpalaš čilgehusat sámi kulturmuittuid hálldašeami ektui. Dieđáhus sáhtá buvttihit lasi bušehtadárbbuid 2015:s.

Sámi kulturmitohálldašeapmi: 2,5 miljon ru

Sámi kulturmitosuođjalusas, maiddá sámi huksengáhttemis, lea maŋimuš jagiin dađistaga lassánan áššehivvodat. Muhto resurssat geavahusas eai leat gal lassánan jagi 1999 rájes. Dát lea Sámedikki stuorámuš hástalus kulturmitosuorggis.

Dála dilis lea kulturmitojuhkosis oktavuoha 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš guovllumuseain, sámi museaiguin ja eará museaiguin guovllus. Dasa lassin leat eanet eará báikkálaš, guovlulaš ja stáhta aktevrrat mat buohkat háliidit ahte Sámediggi galgá searvat sierra prošeavttaide. Váddáseamos dilli lea huksensuođjalusas gos lea dušše okta virgi olles Norgga sámi huksensuođjalusa várás. Dát ii leat doarvái dáláš dárbbuide. Dasto lea vejolaš ahte sámi visttiid registrerenprošeakta boahtteáiggis buvttiha stuorát dárbbu ođasmahttit sámi visttiid, ja dalle dárbbasjuvvo maiddá eanet fágalaš bagadeapmi ja detálgaregistreren. Dárbu lea maiddá oppalaččat oazžut eanet resurssaid sámi kulturmuittuid láhčimii, sealluhanbargui ja sihkkarastimii. Ovdamearkka dihte leat fylkkagielddain juo dál mealgat eanet resurssat go mis dán lágan kulturmitosuođjalemiin bargui.

Sámedikki oaivila mielde lea dat jos sámi kulturmitosuođjalusas livčče eanet bargoresurssat ávkin sihke gielddaide, fylkkagielddaide ja ovttaskas doaimbaidjooamasteaddjái. Jos Sámedikkis livččii vejolašvuoha searvat ovddabealde plánaprošeassaid, de soaittášeimmet dalle álkibut garvit vejolaš vuostálasvuodaid. Sámi álbmogis galgá maiddá leat duohta vuoigatvuoha hálldašit ja dulkot iežas historjja. Sámi kulturmitosuođjaleapmi váikkuha dása buori vuogi mielde.

Ohcanvuodot doarjja sámi kulturmitosuođjaleapmái: 1 miljon ru

Sámediggi álggahii 2011:s prošeavtta man ulbmilin lea sámi automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid registreren. Prošeakta lea máhttoloktema oassi Riikaantikváras, ja dat lea vuolgguhuvvon riikarevišuvnna cuiggodemiid vuodul go kulturmitosuorggis váilu ollislaš geahčastat.

Stuorra vejolašvuoha lea ahte prošeavtta bokte šaddá stuorát beroštupmi ođastit sámi viesuid ja šaddá stuorát dárbu oazžut eanet doarjaga sámi kulturmitosuođjaleapmái.

Danne galggašii váikkuhangaskaoapmeortnega viiddidit dađistaga ovddas guvlui, vuosttaš vuorus 1 miljon ruvnnu 2015:s čuovvoleapmái ja fáhkka dárbbuide sámi huksensuođjalusa oktavuodas maidda

ii sáhte geavahit poastta 72 ruđaid. Dasto lea ain ollu bargu sámi kulturmuittuid registreremiin maid buoremusat báikkálaš olbmot sáhttet čađahit. Dát buorida máhtu ja beroštumi maiddá báikkálaččat sámi historjá ja dasa man dihte suodjalit sámi kulturmuittuid ja historjjá.

Kulturmuittuid ja sámi visttiid báikkálaš hálldašeapmi: 500 000 ru

Sámediggi háliida álggahit prošeavtta man bokte geahčadit ahte livččii go vejolaš sámi kulturmuittuid ja ráfáidahttojuvvon ja gáhttenárvosas sámi visttiid hálldašit eanet báikkálaš ja guovlulaš ovddasvástádusa dásis.

Sámediggi juohká jahkásaččat sullii 4,4 miljon ru sámi kulturmuittuid registreremi, sealluhanbargui ja bajásdoallami, maiddá sámi visttiide (sullii 2,4 miljon ru poasttas 50 ja sullii 2 miljon ru poasttas 72). Dáid bargguide gullet vuoruhanplánaid ráhkadeapmi dihto kulturmuittuid várás, ohcamiid meannudeapmi, ráđdeaddin ja bagadeapmi barggu oktavuodas ja čađahuvvon barggu bearráigeahččan.

Muhtun oasi dain bargguin sáhttet várra báikkálaš museat čađahit. Dát nannešii báikkálaš áŋgiruššama, dát oanidivččii gaskka ohcci ja áššemeannudeami gaskka, ja áiggi mielde buoridivččii maiddá báikkálaš gelbbolašvuoda, ja dieinna lágiin nannejuvvošedje báikkálaš museat.

Dát molssaektosaš hálldašeapmi guorahallojuvvo sámi museaiguin árrat 2014:s ja prinsihpaid birra guorahallojuvvo eanet kulturmuittodiedáhusas mii galgá gárvvásmuvvat 2014:s.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 lea Sámediggi várren 2,9 miljon ru kulturmuittosuođjaleapmái. 2015:s dárbbasa Sámediggi 4 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Ealáhusat

Sámediggi háliida ahte lea nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggi deattuha ealáhuspolitihkas báikkálaš servodaga ovddideami, odđaháhkama, gelbbolašvuoda bajideami doaibmabijuid ja ealáhushutkama. Vuodđoealáhusaid oktavuodas galgá rámmaeavttuid buorideapmi vuoruhuvvot. Prošeavttat, fitnodatjurdat ja ealáhusdoaibmabijut galget árrjalaččat nannet gilvofámu sámi ealáhuseallimis. Sámediggi bargá dan ala lávgadeappot ovttasbargat gielddaiguin, FoU-ásahusaiguin ja oazžut stuorát váikkuhanfámu riikka guovddáš ealáhuspolitihkkii.

Ain leat stuorra hástalusat sámi servodagas mat gusket negatiiva álbmotovdáneapmái, ássanstruktuvrra rievdamii, ealáhusstruktuvrra rievdamii ja unna áshandávjodahkkii.

Sámediggi áigu 2015:s bidjat fokusa čuovvovaš surggiide dan ektui ahte nannet sámi ealáhuseallima vuodđun dasa ahte olbmuin galgá leat bargu ja galget loaktit sámi guovlluin.

Boazodoallu: 1,6 miljon ru

Boazodoallolága rievdadus lea hástalan Sámedikki váldit čielgaseappot rolla barggus boazodoalloássiiguin. Buorebut gozihit boazodoalu vuodtu ealáhussan ja kultuvran eaktuda ahte Sámediggi lea nannosit mielde ja Sámediggi bargá ovttas stuorát ássiiguin main lea mearkkašupmi boazodollui. Sámediggi áigu; 1) nannet gulahallama ja oktavuoda orohagaiguin ja Norgga boazosámiid riikkaserviin, ja váikkuhit dan ahte dat sáhttet nanosmuvvat organisašuvdnan, 2) nannet Sámedikki kapasitehta ja gelbbolašvuoda boazodoalloássiin ja 3) nannet oktavuoda ja gulahallama Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain danne go dat bidjá deatlaš eavttuid boazodoallopolitihkkii.

Sámediggi áigu nannet áŋgiruššama boazodoalus sihke fágafealttas ealáhus ja fágafealttas areálat.

Mátkealáhusat ja vásihusat

Sámediggi lea árjjalaččat mielde proševttas Sámi mátkealáhusat maid Origo Nord jodiha. Birrasii 20 sámi fitnodaga servet prošektii ja ožžot ávkkálaš gelbbolašvuoda, vásihusaid ja inspirašuvnna, seammás go fierpmádat daid gaskka nannejuvvo. Dárbu lea ain joatkit barggu man bokte fievrridit mátkealáhusaide ja vásihusvuđot industriijai eanet máhtu, buoret ceavzilvuoda ja gievrrat gilvalannávccaid. Danne árvoštallá Sámediggi doarjut vásihusvuđot innovašuvdnaguovddáža mii lea plánejuvvon áсахuvvot Bådoddjoi Norlándda universitehta vuollásažžan. Vuoruhuvvo jagi 2015 váikkuhangaskaopmebušehta bokte.

Kulturealáhusat: 3,5 miljon ru

Sámediggi álggahii 2012:s sierra sámi kulturealáhusproševtta. 2013:s virgáduvvui prošektajodiheadjji ja sierra doaibmaplána kulturealáhusa birra lea ráhkaduvvon ja mearriduvvon. Sámediggi áigu 2014:s dahkat rámmašiehtadusa 1-3 oasálaččain sámi kulturealáhusaid viidáseappot ovddideapmái man oktavuoda deattuhuvvojit kreatiiva proseassat, bagadus, fierpmádathuksen, fitnodatovddidanprográmma, riikkaidgaskasaš áŋgiruššan jna. Rámmašiehtadus gusto jagi 2014 rájes gitta 2016 lohppii. Jagi 2015 lea dárbu joatkit sierra proševttain masa adno 1 miljon ru, bargat doaibmaplána čuovvolemiin masa adno 1,5 miljon ru, ja váikkuhangaskaomiide nátionála ja riikkaidgaskasaš áŋgiruššami dárbbasit 1 miljon ru. Oktiibuot 3,5 miljon ru.

Ealáhushutkan ja innovašuvnna: 2 miljon ru

Sámediggi áigu eanet bargat ovttasbargoproševttaid, gelbbolašvuoda bajideami ja doaibmabijuid ektui mat buoridit áсахandávjodaga. Sámediggi áigu árjjalaččat ohcalit ja álggahit ovttasbarggu FoU-birrasiguin mat árjjalaččat sáhttet váikkuhit innovašuvnnaid dávjodaga sámi guovlluin. Innovašuvnnaide lea dárbu sihke makro-dásis, nappo sámi guovllut ollislaččat, ja fitnodatdásis, ovdamearkka dihte duoji, vásihusaid ja biebm siskkobeaide. Oppalaš dásis lea dárbu eanet ealáhushutkami ovdánahttin dihte eanet odđáasahemiid sámi guovlluin. Sámediggi áigu 2013:s dahkat rámmašiehtadusa golmma jahkái 1-3 oasálaččain mat veahkehit álggahanbagademiin, fitnodatčuovvolemiin ja ovddidanproševttaiguin. Jahkasaš dárbu lea 2 miljon ru mii hálddašuvvo jagi 2015 váikkuhangaskaopmebušehta bokte.

Árjjalaš čuovvoleapmi háhkan dihte geasuheadjji báikegottiid: 2 miljon ru

Sámedikki váikkuhangaskaomiid geavaheami stivrejit hui ollu jearaldagat, ja mii iešalddis lea deatalaš ollu fitnodagaide ja álggaheddjiide. Sámediggi oaidná dattetge ahte lea dárbu eanet árjjalaččat stivret váikkuhangaskaomiid geavaheami dihto ealáhushutkama guvlui. Danne áigu Sámediggi bidjat stuorat deattu bargat eanet olggos guvlui ja eanet árjjalaččat fitnodagaid, ovddidanbirrasiid ja gielddaid ektui. Sámediggi áigu joatkit ovttasbarggu nannemiin dihto gielddaiguin mat ovttasráđiid Sámedikkiin áigot ražastit eanebuš dan ektui ahte nannet báikegottiid geasuheadjji ássanbáikin ja bargosadjin. Jagi 2015 dárbbasit 2 miljon ru oktasaš áŋgiruššami dihto gielddaiguin geasuheadjji báikegottiid háhkami.

Čoahkkáigeassu

Sámediggi áigu 2015:s joatkit barggu dan ektui ahte eanet áŋgiruššat ealáhushutkamiin ja innovašuvnnaiguin vuoddoealáhusaid, biepmu, vásihusaid ja kulturealáhusaid gaskasaš oktavuodain. Seammás lea dárbu bidjat fokusa báikegottiide geasuheadjji ássanbáikin ja sámi servodahkii vejolaš ahtanuššan guovlun namuhuvvon áŋgiruššamiid várás. Dán áŋgiruššami dárbbášuvvo 2015:s lasi 1,5 miljon ru hálddahusresurssaide ja 4,5 miljon ru dárbbášuvvo kulturealáhusáŋgiruššami ja geasuheadjji báikegottiid várás.

Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dan ala ahte álgoálbmogat galget beassat ieža mearridit iežaset ovdáneami ja sis galgá leat vejolašvuoha gozihit sin beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Sámedikkis leat barggut maid mii háliidit dahkat riikkaidgaskasaš arenas, seammás go vurdojuvvo maid ahte Sámediggi searvá ja áŋgiruššá. Dat lea riikkaidgaskasaš bargu mii guoská álgoálbmogiidda

máŋggaláŋan oktavuodain, nugo ON, EO, Árktalaš ráđđi ja Barentsovttasbargu. Ráđđehusa áŋgiruššan davviguovlluin ja Ráđđehusa davviguovlodiedáhus hástalit eanet doaimmaid ja čuovvoleami Sámedikki beales. Dasto lea Sámedikkis áigumuš leat mielde riikkaidgaskasaš arenas erenoamážit go guoská hástalusaide maid ovddabealde erenoamážit álgoálbmogat leat boahtteáiggi dálkkádatrivdamiid oktavuodas.

Sámedikki áŋgiruššan Áltá 2013 bokte ja álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa bokte leat oasis álgoálbmotjulggaštusa heiveheami nannemis nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat. Go álgoálbmogiid mihttomearrin lea earret eará sihkkarastit doaimmavuodot bohtosa máilmmikonferánssas, man geažil álgoálbmotjulggaštusa heiveheapmi nanosmuvašii eanet. Álgoálbmotjulggaštusa heiveheami nannema lassin, rávvejuvvo ahte Sámediggi joatká áŋgiruššamiin heivvolaš vuogi mielde ON álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánssa rádjai.

Sámediggi searvá árjjalaččat maiddá riikkaidgaskasaš arenaide nugo ON álgoálbmotvuoigatvuođaid áššedovdimekanismii, mii lea oassin das go ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus mearriduvvui 2007:s. Dasto searvá Sámediggi eará foraide nugo ON álgoálbmotáššiid bissovaš forumii ja olmmošvuoigatvuođaráđi sešuvnnaide, Barents álgoálbmotkongressii ja –konferánsii ja eará relevánta riikkaidgaskasaš čoaggenemiide gos ságastallojuvvo álgoálbmotáššiid ja olmmošvuoigatvuođaid birra. Rávvejuvvo ahte Sámediggi joatká áŋgiruššamiiguin ja váikkuha digaštallamiidda álgoálbmotjulggaštusa birra dákkár arenain.

Doaimmaruđaid lea dárbu lasihit danin vai Sámedikkis alccesis lea vejolašvuohta vuoruhit resursageavaheami, ja vai Sámediggi sáhtta ollašuttit daid doaimmaid mat čuvvot konvenšuvnnaid maid Norgga eiseválddit leat vuolláičállán mat gusket álgoálbmogiid searvamii proseassaide mat gusket sidjiide.

Sámedikkis leat vátna ruđat geavahusas iežas bušeahtas riikkaidgaskasaš suorggi várás. Sámediggi lea earret eará váldán badjelasas Barentsovttasbarggu álgoálbmotkantuvrra ruhtadeami Ruošša bealde.

Sámedikkis lea dál rámmašiehtadus Olgoriikadepartemeanttain. Dát rámma lea 1 miljon ru. Mii vuordit ahte Olgoriikadepartemeanta duohtan dahká dan ahte ruđat sirdojuvvojit 50-poastta bokte go dalle ii dárbbášuvvo rámmašiehtadus Sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššama várás. Dárbu lea maiddá nannet dán juolludusa danne go Sámediggi riikkaidgaskasaš áŋgiruššamat leat lassánan. Maŋimuš jagiin lea unnán dahje ii oppanassiige lassánan ruhta Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui.

Norga raportere jeavddalaččat CERD:ii (ON nállevealahanlávdegoddi) ja dat ráhkada rávvagiid movt Norga buoremusat sáhtta čuovvolit vealahanlága. Sámedikkis lea deatalaš rolla riikkaidgaskasaš vealahaneastadanbarggus álgoálbmogiid ja minorigahtaid ektui. Sámediggi lea ráhkadan ieš raporttaid dan birra movt sierra doaimbajut leat čuovvoluvvon sámiiid guovdu. Dát proseassat gáibidit ollu resurssaid. Dárbu lea buoridit rutiinnaid ja proseassaid dieđiheami ja reporterema várás Sámedikki ja ráđđehusa gaskka Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeantta bokte (MDD). Adnojit liige resurssat dán barggu buoridaepmái ja sámii servodaga searvvaheapmái nu bures go vejolaš.

Davviguovlopolitihkka

Stuorra dárbu lea oažžut eanet dieđuid makkár sosiála ja dearvvašvuođa váikkuhusat davviguovloáŋgiruššamis leat ja dan eanet deattuhit. Ovdamearkka dihtii dárbbášuvvo máhttu vuoigatvuođaid ja árbevirolaš ealáhusaid birgenvuođu goziheami várás davvin, dárbbášit eanet dutkanvuodot máhttu minerálaroggama váikkuhusaid birra.

Sámediggi háliida ahte biddjojuvvo erenoamáš fokus sámii ealáhusaide nugo boazodollui, eanadollui, guolástussii ja meahccealáhusaide. Dán oktavuodas ferte kártegoahit ja eanet dutkat movt hálddašanorgánat gozihit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid nationála lágaid ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja julggaštusaid vuodul doaimmaset, ja gelbbolašvuođa ferte loktet dárbbu mielde dan ektui movt hálddašepmi goziha álgoálbmotvuoigatvuođaid.

2015:s dárbbáša Sámediggi 3 miljon ru lasi dán fágasuorgái.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2014 bušeahtas lea Sámediggi várren 1 736 000 ru sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui. 2015:s dárbbáša Sámediggi 3 miljon ru eanet dán fágasuorgái.

Sámediggeválgga dutkan

Dutkan sámediggeválgga oktavuodas dáhpáhuvai 2009 válgga oktavuodas. Norgga Dutkanráđi sámi prográmma ja Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta ruhtadedje jagi 2009 válgadutkanprošeavtta. Válgadutkama ferte dahkat ođđasis ja ođđasis, ja deatalaš lea fáhtet daid rievdadusaid mat dáhpáhuvvet jienasteddjiid gaskkas áiggi mielde. Politihka oktavuodas lea ollu sáhka rievdadusaid birra ja váikkuhusaid birra jienasteddjiid, välljejuvvon olbmuid ja politihkalaš ásahusaid gaska. Danne ferte jahkásaččat bidjat ruđaid sámediggeválgga dutkamii.

Jagi 2013 válggas oaidnit ahte válgadutkama ferte ain oktilaččat čađahit.

2015:s dárbbáša Sámediggi 1 miljon ru dán ulbmilii.

Ávvujahki 2017:

Ođđa vuosttaš lassecealkka: Sámediggi háliida bargagoahtit dainna ahte buot sápmelaččat leat mielde čalmmusteamen 100-jagi ávvudeami 2017:s, čalmmusteapmi mü fátmasta buot sámi guovlluid ja iešguđet sámi ásahusaid.

Mañimus cealkka rievdaduvvo dánin: 2015:s lea dárbu várret 1,5 miljon ru dán bargui.

Elektrovnnalaš doarjjahálddašanreaidu: 3 miljon ruvnnu

Okta sámedikki stuorámuš hástalusain lea dustet dan oktavuodáváldima lassáneami, maid Sámediggi lea vásihan mañimus jagiid. Sámediggi áigu dán hástalusá dustet earret eará dainna lágiin ahte beavttálmahttit doarjjahálddašeami elektrovnnalaš doarjjahálddašanvuogádaga ovddidemiin. Dál čađahuvvo ollu doarjjameannudeapmi manuealla, ja dat vuogádaga mat mis leat dál, eai gulahala gaskaneaset. Elektrovnnalaš vuogádat vuostáiválddášii ohcamiid elektrovnnalaččat. Vuogát ferte maiddá duhtadit gáibádusaid integritehtii, sihkarastimii, dárkkisteapmái ja dieđuid ja transakšuvnnaid ohcanvejolašvuhtii. Elektrovnnalaš vuogádaga atnuiváldin čuovvu riikkarevišuvnna cuiggodemiide ahte buorebut gozihit doarjjahálddašeami. Golut oktiibuot elektrovnnalaš doarjjahálddašanvuogádaga čađaheapmái šaddet badjel 10 miljon ruvnnu, ja Sámediggi bivdá oazžut lassá rámmaid dasa.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 05.12.13 dii. 15.55.

Ášši/Sak	BFOL	007/13
Ášši/Sak	DC	056/13

Sámedikki raporterren ILO ektui áigodagas geassemánu 1. b. 2008 rájes miessemánu 31. b. 2013 rádjai

Arkiivaáššennr.
13/2223

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi		SR
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	19. – 22.11.13	BFOL
Sámedikki dievasčoahkkinn	3. – 6.12.13	DC 56/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga juovlamánu 5. b. 2013 dii. 18.00.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	30.10.13	Sámediggeráđdi	Ášši 149/13
2	02.09.2013	Bargodepartemeanta	Reports on the application of ratified Conventions (Article 22 of the Constitution of the International Labour Organisation)
3	06.09.2013	Sámediggi	Regarding the Sámi Parliaments report on C169 – Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)
4	24.02.2010	ILO - Report of the Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations	Observation (CEACR) - adopted 2009, published 99th ILC session (2010)
5	20.10.2009	Bargo- ja searvdahttindepartemeanta	The Norwegian Government`s comments on the Sami Parliament`s supplementary comments on the application by Norway of the Indigenous and Tribal peoples Convention, 1989 (NO. 169)
6	24.09.2009	Sámediggi	Additional information concerning the Governments proposition on the mineral act – Sámedikki lassediedut mat gusket ráđdehusa evttohusii minerálaš ektui
7	30.05.2008	Sámediggi	Ášši 26/08 Sámedikki raporterren ILO:i áigodagas gitta miessemánu 2008 rádjai
8	27.07.1989	ILO	ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater
9	27.07.1989	ILO	ILO konvensjuvna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Norgga beale Sámedikki raporterren áigodagas geassemánu 1. b. 2008 rájes miessemánu 31. b. 2013 ráđjai ILO konvenšuvnna 169 birra álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji riikkain.

ILO CONVENTION NO. 169 concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries

Dábálaš njuolggadusat

1. Konsultašuvdnaáššemeannudanvugiid heiveheapmi stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka lea nannen oktavuoda ja ovttasbarggu áššiid birra mat sáhttet váikkuhit sámiide njuolga. Maŋŋá jagi 2008 lea sohppojuvvon láhkaevttohusaid ektui nugo ođđa luondduvalljodatláhka, ođđa eanamolsunláhka ja rievdadusat bivdo- ja sáivaguollebivdolágas, ja rievdadusat mearraresursalágas, oasseváldilágas ja finnmárkkulágas. Leat soahpan maiddá ollu láhkaásahusaid báikkálaš riektevuđot guolástushálldašeapmái Deanujogas, jahkásaš guolástusregulereimiidda, luonddusuodjalanguovlluide, finnmárkkukommišuvdnii ja meahcceduopmostullui, boraspirehálldašeapmái, preassadoarjagii ja luonddusuodjalanguovlluid sierra báikkálaš hálldašanmállii.
2. Servodatsurggiid nugo energijahuksema ja boazodoallu siskkobealde ii leat konsultašuvdna áššemeannudanvugiid heiveheapmi leamaš dohkálaš.
3. Norgga čázadat- ja energijadirektoráhta (NČE) ii leat láchčán konsultašuvnnaid nu ahte livččii ollislaččat juohkán dieđuid energijahuksemiid birra sámi guovlluin. Sámediggi ii leat ožžon oaidnit direktoráhta mearrádusárvalusa ja árvvoštallamiid, earret eará dan ektui movt riekti luondduriggodagaide sihkkarastojuvvo ILO-169 15. artihkkala mielde, gč. ON konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra (ICCPR) 27. artihkkala. Eanáš energijahuksenaššiiin ii leat duodas leamaš vejolašvuohta soahpat dahje miehtat danne go Sámediggi ii leat diehtán maid direktoráhta lea háliidan mearridit. Energijaaššiiin main Oljo- ja energijadepartemeantas lea leamaš mearridanváldi dahje go NVE áššit leat leamaš doppe váiddameannudeamis, lea leamaš stuorat dáhttu ja hállu juohkit árvvoštallamiid ja evttohusaid duohta konsultašuvnnain. Sámedikkis lea doavva ahte konsultašuvdnaáššemeannudanvuogit heivehuvvojit maiddá NČE bealis maŋŋá go Oljo- ja energijadepartemeanta čoahkkimis Sámedikkiin 08.05.13 dovddahii ahte konsultašuvdnaáššemeannudanvuogit galget buoriduvvot nu ahte Sámediggi beassá oaidnit gaskaboddosaš árvvoštallamiid ja mearrádusárvalusaid.
4. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat buot boazodoalloáššiiin konsulteren Sámedikkiin dahje boazodoaluin. Dalle go čadahuvvojit konsultašuvnnat, de dahkkojuvvojit dat eahpečorgadis vugiid. Eai leat čadahuvvon konsultašuvnnat doaibmajuid oktavuodas nugo fáddábagađusa hábmen boazodoalu várás ja plánen plána- ja huksenlága mielde, boazodoalloguovlluid árvoklassifiseren, ekologalaš ceavzilis boazologu hábmema eavttut, boazodoallohálldašeami evalueren ja boazodoallohálldašeami olggobeale beagginárvvoštallama barggahančilgehus, ja dasto bajimuš boazologu mearrideapmi.
5. Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta láhkaásahus Stuorradiggái rievdadusaid birra boazodoalloláhkii 2013:s, ja regionála hálldašanstivrraid heaittiheapmi ja regionála boazodoallohálldađusa sirdin Fylkkamánni vuollásažžan, dáhpuhuvai almmá ahte konsultašuvnnat čadahuvvojedje buriin jáhkuin. Departemeanta almmuhii iežas neahtasiidduin cuoŋománu 2011 ahte boazodoalloláhka galgai rievdaduvvot. Sámediggi

bovdejuvvui maŋŋá dán konsultašuvnnaide mearrádusa čađaheami ektui.¹ Sámediggi dagai bealistis čielggasin dan ahte sáhtii searvat konsultašuvnnaide ášši birra gos fáddán lei movt almmolaš boazodoallohálddašcapmi galggai organiserejuvvot.² Dása ii miehtan departemeanta.³ Departemeanta sáddii de ráđđehusa mearrádusa boazodoallolága rievdadusas gulaskuddamii almmá ahte Sámediggái ovdagihtii livččii dieđihuvvon dáid plánaid birra⁴. Ráđđehus ovddidii maiddá stuorradiggedieđáhusa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra, man oktavuodas okta doaimbajui lei rievdadit boazodoallolága nu ahte regionála hálddašanstivrrat heahtihuvvojit ja hálddahusat fárrehuvvojit.⁵ Dán doaimbajui birra, mii lei stuorradiggedieđáhusas maid eai lean konsultašuvnnat Sámedikkiin. Sámediggi meannudii gulaskuddandokumeantta guovvamánus 2012, ja čujuhii duohta konsultašuvdna vuđđui ja eavttuide láhkarievdadusaid birra.⁶

¹ Eana- ja biebmodepartemeantta 14.04.11 notáhta

² Sámedikki mearrádus áššis SP 24/11: ”Sámedikki mearrádus áššis SP 24/11: Ráđđehus ii leat juohkán dieđuid Sámediggái ii ge konsulteren Sámedikkiin daid rievdadusaid birra sámi boazodoalu almmolaš hálddašeamis, mat almmuhuvvojedje cuoŋománus 2011. Sámediggi oaivvildá ahte dát rihkku stáhta eiseválddiid šiehtadusa Sámedikkiin 2005 mannosáš konsultašuvdnaproseyraid birra. Danne ii oainne Sámediggi siva konsulteret Ráđđehusain rievdadusevttohusa sisdoalu birra sámi boazodoalu almmolaš hálddašeamis. Sámediggi rahpá baicce vejolašvuoda konsulteret ráđđehusain daid proseassaid birra maid lávdegoddi lea evttohan vuolábealde.

Sámedikki 08.07.12 beaiváduvvon reive: ”Sámediggi áigu searvat konsultašuvdnačoahkkimii 22.08.11 jos doppe dalle lea sáhka makkár hálddašanortnegat boahhteáiggis galget árvvoštallojuvvot fievrriiduvvot, ja makkár proseassaid ferte čađahit dan oktavuodas. Mii bivdit dieđu dan birra ruovttoluotta. Dákkár čoahkkima sáhtá Sámediggi doallat áinnas Norgga boazosámiid riikaserviin.”

³ Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta e-poasta 17.08.12: ”EBD bealis šaddá čoahkkimis sáhka dan birra mii lea čilgejuvvon ovdal sáddejuvvon reiviin ja konsultašuvdnanotáhtas Sámediggái, maiddá viidáseappot čuovvovoleami/proseassaid birra earret eará láhkarievdadusaid ektui”

⁴ Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta gulaskuddanreive 30.09.11

⁵ Stuorradiggedieđáhus 9 (2011-2012): ”Ráđđehus lea mearridan ahte almmolaš boazodoallohálddašeami organiseren galgá viidát rievdaduvvot. Áigumuššan lea álkiduhtit hálddašanstruktuvrra dainna lágiin ahte heahtihit guovllustivrraid. Dasa lassin galget guovllukantuvrraid hálddahusat sirdojuvvot viđa davimus fylkesmannii”.

⁶ SP Ášši 8/12 ja mearridii earret eará ahte: ”Sámediggi gávnnahe ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta dán rádjai dán áššis ii leat vuhtii váldán daid mearrádusaid mat leat ráđđehusa mearridan konsultašuvdnaproseyrain gaskal stáhta eiseválddiid ja Sámedikki. Sámediggi čujuha dasa ahte departemeantta bovdehus Sámediggái nu gohčoduvvon konsultašuvdnačoahkkimiidda ođđa hálddašanstruktuvrra čađaheami birra, ii mearkaš konsultašuvdnaproseyraid ollašuhhtima. Danne ii leat riektá ahte Sámediggi ii leat háliidan konsulteret departemeanttain, nu mo eanandoallo- ja biebmoministtar lea dieđihan Sámediggái.

Sámediggi deattuha ahte konsultašuvdnaproseyrat leat váilevaččat čuvvojuvvon dán rádjai dán áššis. Dat okto gáibida ahte Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta gulaskuddamiid čuovvovoleamis ferte láchit dilálašvuodaid duohta konsultašuvnnaide. Dákkár konsultašuvnnain ferte addojuvvo vejolašvuotta árvvoštallat iešguđet hálddašanortnegiid daid proseassaiguin mat dárbbášuvvojit dan oktavuodas. [...]

Sámediggi bidjá vuodđun ahte čuovvovaš eavttut galget čuvvojuvvot čuovvolan konsultašuvnnain:

- Rámmeavttuid hábmen boazodoalu várás ja boazodoalu almmolaš hálddašeami organiseren galget čuovvut Vuodđolága § 110a ja galget leat čielgasit Norgga olmmošrievttálaš geatnegasvuodaid siskkobealde sápmelaččaid ektui álgoálbmogin. Dasa gullet iešmearrideapmi, iešstivren, oassálastin ja vuoruheamit iežas ovdáneamis.
- Boazodoalu almmolaš hálddašeami organiseren gullá sámpolitiikkii. Danne lea deatalaš ahte mii čuovvut gustovaš boazodoallopoltiikkalaš mihttomeriid juksan dihte ollislaš sámpolitiikka.
- Boazodoalu almmolaš hálddašeami organiseren galgá váikkuhit beaktilis, dárpmolaš hálddašeami mas lea viiddes luohhtámuš, doarjja ja legitimehta, erenoamážit boazodoalu ja sámi servodaga bealis.”

6. Sámedikki mearrádusa vuodul bovdi eanadoallo- ja biebmoministtar Sámedikki konsultašuvnnaide. Áigodagas njukčamánu 2012 ođđajagi mánu rájes ođđajagimánu 2013 rádjai čađahuvvojedje vihtta konsultašuvdnačoahkkima. Notáhtain geardduhuvvui movt ráđđehus lei ákkastallan mearrádusas. Sámediggi ráhkadii golbma beroštusnotáhta mas ledje konkrehta evttohusat oanehis áiggi ja guhkes áiggi rievdadusaid várás. Konsultašuvnnain vuhttui ahte departemeanta lei dahkan almmolaš ja hui konkrehta mearrádusa rievdadusain ovdal go konsultašuvnnat álggahuvvojedje ge. Departemeanta bealuštii dušše ráđđehusa mearrádusa.
7. Vaikko leat ge leamaš ollu čoahkkimat boazodoallolága rievdadusaid birra, de lea liikká váttis oaidnit ahte konsultašuvnnat departemeantta bealis livčče čađahuvvon buriin jáhkuin ja dainna ulbmilin ahte soahpat. Konsultašuvnnat loahpahuvvojedje almmá ahte departemeanta rievdadii maidege das mii lei mearriduvvon cuoŋománu 2011.
8. Sámediggi dagai mearrádusa departemeantta láhkarievdadanevttohusii njukčamánu 2013. Sámediggi ii miehtan láhkaevttohusii.⁷ Áššái gullá maiddái dat ahte Sámediggi ii ožžon vejolašvuoda miehtat jagi 2007 boazodoallolága rievdadusaide – danin go Sámediggái dalle ii lean addojuvvon vejolašvuolta oaidnit departemeantta árvoštallamiid ja movt dat lei ádden láhkarievdadusaid, gč. Sámedikki raportta ILO:i 2008:s.
9. Sámedikki vásihus lea ahte dain áššiin main eat nagot soahpat dahje dalle go addojuvvo ovdagihitii friija dieđihuvvon mieđiheapmi Sámedikki beales, de lea konsultašuvdnaproseassas leamaš váilevaš diehtujuohkin ja Sámediggi lea maŋŋit searvvahuvvon. Dáin áššiin leat eiseválddit dahkan mearrádusa, dahje buktán almmolaš oainnu, ovdal go konsultašuvnnat leat álggahuvvon dahje daid áigge. Sámediggi oavila mielde rihkku dát duođalaččat daid geatnegasvuodaid mat čuvvot ILO-169 guđat ja čihččet artihkkala.
10. Boazodoallu lea erenoamáš ja kultuvrra dáfus mihtilmas sámi ealáhus. Sámediggi lea hui fuolas das, go ráđđehus ii sihkaraste konsultašuvdnageatnegasvuodaid, mearrádusaid oktavuodas mat dahkkojuvvojit sámiide guoski áibbas guovddáš servodatsuorggis.
11. Eai gávdno makkárgemeatnastat soahpameahttunvuodaid čoavdimii PCSSP heiveheami ja čađaheami ektui. Ráđđehus maid ii leat čájehan dáhtu váldit álgaga dán suorggis.
12. PCSSP:ii eai gula ekonomalaš doaibmabijut eige bušeahttadoaibmabijut. Sámedikki árvoštallama mielde lea ekonomalaš rámmain ja doaibmabijuin hui guovddáš mearkkašupmi ja váikkuhit njuolga sámi servodahki. Dát lea erenoamážit deatalaš surggiid siskkobealde nugo sámi dáidda ja kultuvra, ja sámegiella. Dasa gullet ovdamearkka dihte kulturviesut ja kulturgaskustanáhusat, museat, teáhterat, festiválat ja giellaguovddážit maid oktavuodas doaibmabijut váldoáššis čatnasit ekonomalaš váikkuhangaskaomiide. PCSSP ráhkadeami oktavuodas sohppojuvui ráđđehusa ja Sámedikki gaska ahte ekonomalaš doaibmabijuid áššemeannudanvuogit meannuduvvojit sierra proseassas. Dát proseassa lea bisánan oalát, vaikko ráđđehus stuorradiggedieđáhusas sámeapolitihka birra 2008:s dajai ahte láchčojuvvojit

⁷ Ášši SP 13/13: “Sámediggi háliida beaktilis almmolaš boazodoallohálddaha mii lea fágalaččat nanus ja mas lea dárbbi, ja mii lea organiserejuvvon nu ahte dat lea eahpitkeahhtá siskkobealde álbmotrievtti das ahte álgoálbmogiin lea iešmearridanvuoigatvuolta, vuoigatvuolta mearridit iežaset vuoruhemiid ja vuoigatvuolta searvat luondduriggodagaid hálddašeapmái. Sámediggi gávnaha ahte departemeantta evttohus ii fuolat daid beliid doarvái bures. Sámedikki oainnu mielde ii leat departemeanta čájehan dáhtu vuhttiiváldit Sámedikki konkrehta evttohusa, mii geahččala vuhttiiváldit daid beliid. Departemeanta lea konsultašuvnnain dorjon ráđđehusa mearrádusa mii almmuhuvvui cuoŋománu 2011 eai ge Sámedikki oainnu mielde leat čađahuvvon konsultašuvnnat dan ovdal. Sámediggi oavivilda ahte dán fertte áddet dan láchkai ahte departemeanta ii leat geahččalan konsulteret buriin dáhtuin dainna ulbmiliin ahte juksat ovttamielalašvuoda ILO-konvenšuvnna nr. 169 vuodul ja daid konsultašuvdnaproseadyraid vuodul mat leat mearriduvvon gonagaslaš resolušuvnnas 01.07.05.

fásta čoahkkimat finánsaministariin, stáhtaráđiin mas lea ovddasvástáduš sámi áššiin ja Sámedikkis ovdal go ráđđehus doallá vuosttáš bušehttakonferánsas, ja ahte ráđđehus áigu bovdet Sámedikki konsultašuvnnaide dán lágan bušehttaáššemeannudanvugiid ráhkadeami oktavuodas.

13. Sámedikki oainnu mielde eai leat konsultašuvnnat ILO-169 guđát ja čihččet artihkkala mielde dalle jos čoahkkimiin addojuvvo Sámediggái vejolašvuohta njálmmálaččat buktit árvalusaid finánsaministarii sámi servodaga bušehtadárbbuid birra, muhto gos Sámediggi ii beasa oaidnit ráđđehusa árvoštallamiid, vuoruhemiid ja mearrádušaid.
14. Vejolašvuohta sihkkarastit vuogiatvuoda nu guhkás go vejolaš mearridit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami ferte mearkkašit dan ahte gávdnojit áššemeannudanvuogit ekonomalaš rámmaid konsultašuvnnaid várás dahje konsulterejuvvomiin sohppojuvvojit eará mekanismmat movt oažžut friija dietnasa Sámediggái sámi álbmoga várás ILO-169 nuppi ja čihččet artihkkaliid mielde.
15. ON álgoálbmotvuogiatvuodaid erenoamáš dieđiheaddji lea raporttastis sámiid dili birra Suomas, Norggas ja Ruotas odđajagimánu 11. b. 2011 čujuhan maiddái ahte lea dárbu ásahit konsultašuvdnaáššemeannudanvugiid dárbbalaš ekonomalaš rámmaid mearrideami várás Sámediggái.⁸ Ráđđehus ii leat háliidan álggahit proseassaid dán ollašuhttima várás
16. Stuorradiggi ii leat finnmárkkulága meannudeami maŋŋá 2003-2005 čadahán konsultašuvnnaid Sámedikkiin. Áššiin main Stuorradiggi spiehkasta ráđđehusa konsulterejuvvon evttohusas, áššiin main ovddiduvvo ovddastusevttohus ja áššiin main ráđđehus ii leat konsulteren Sámedikkiin, lea Stuorradikkis konsultašuvdnageatnegasvuohta.
17. Sámedikki ja Stuorradikki presideantta guovttos leaba čoahkkimis cuoŋománus 2013 guorahallan hástalusaid mat gusket konsultašuvdnageatnegasvuođa čuovvoleapmái Stuorradikkiin. Stuorradikki presideantajođihangoddi lea reivves fágálávdegoddái muittuhan ahte Sámedikkis lea ILO-169 mielde sierra vejolašvuohta buktit cealkámuša ovdal go dahkkojuvvojit mearrádušat main lea mearkkašupmi sámi beroštumiide, ja ahte erenoamáš oktavuodain sáhtta leat ágga čadahit konsultašuvnnaid Stuorradikki ja Sámedikki gaska. Dán geavatláččat čadaheami birra ii leat lagabuidda čilgejuvvon. Ii Stuorradikki guovdu ge leat mekanisma man bokte sáhtášii čilget, ahte leat go konsultašuvdnageatnegasvuođat gozihuvvon konkrehta áššiin.

Sámediggeválggat

18. Sámediggeválggat čadahuvvojit oktanaga ja seamma sajiin go stuorradiggeválggat ge čadahuvvojit. Sámediggi lea sorjavaš buori ovttasbarggus stáhtain vai lea vejolaš čadahit riikaviidosas sámediggeválggaid, ja vásihus lea ahte ovttasbargu ovdal válggaid čadaheami ja daid áigge doaibmá bures.
19. Sámedikki váлгаortnet guoská erenoamážit sámi álbmogii, ja man oktavuodas lea lunddolaš ahte Sámedikkis lea stuorra mearridanvuogiatvuoda ILO-169 čihččet artihkkala ektui ja ON

⁸ Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people, James Anaya. The situation of the Sami people in the Sápmi region of Norway, Sweden and Finland pkt. 77: "The Nordic state should provide the Sami parliaments with funding sufficient for them to be able to effectively exercise their self-governance functions. In particular, greater funding should be available for projects and initiatives that the Sami parliaments themselves identify develop and implement. The states should develop appropriate procedures to consult with Sami parliaments towards this ends."

álgoálbmogiid julggaštusa 38. artihkkala ektui, gč, goalmmát ja njealját artihkkala. Sámedikki válganjuolggadusain lea deatalaš mearkkašupmi sámi demokratiija ovddideapmái ILO-169 artihkkala 6.1 c ektui.

20. Čielggadus, maid Sámediggi ráhkadahtii 2005:s, lea vuodđun Sámedikki mearrádussii ahte rievdadit váлгаortnega 2009 válggaide. Rievdadusaid oktavuodas geahppánedje earret eará válgabiiret 13:s 7 válgabiirii ja šattai ovdagihitii jienasteapmi gielddain main leat unnán jienasteaddjit, vai šaddá vejolašvuohta oažžut válgabohtosa válgaija.
21. Sámediggi lea reviderejuvvon sámeláhkaevttohusas bidjan vuodđun ahte Sámediggi dat galgá addit deavdda mearrádusaid sámediggeválggaid várás. Dát lea lunddolaš čuovus das go Sámediggi sámelága § 2-10 mielde lea bajimus eiseváldi sámediggeválggaid oktavuodas, ahte Sámediggi ieš evttoha ođđa váлгаortnega ja ahte Sámediggi lea bajimus váiddainstánsa jos muhtun oaivvilda ahte sii ieža dahje muhtun earát leat boastut registrerejuvvon Sámedikki válgajienastuslohkui.
22. Viehka stuorra oassi sámediggeválgganjuolggadusain mearriduvvojit láhkaásahusain. Liikká lea jallavuohta, vaikko go Sámediggi lea bajimus válgaváldi sámediggeválgga oktavuodas, de ii sáhte Sámediggi ieš mearridit iežas válgaláhkaásahusa. Sámediggi ferte departemeantta bokte rievdadit láhkaásahusa mii regulere válggaid. Vaikko Sámedikkis lea hui stuorra váldi mearridit iežas váлгаortnega, de ii soaba dat oktii dainna ahte norgga eiseválddit detáljadásis regulerejit válggaid čađaheami láhkaásahusaid mearrideami bokte.
23. Sámedikki sávaldat ahte oažžut válddi mearridit láhkaásahusaid lea lunddolaš boadus das go Sámediggi čielgaseappot lea iešheanalís álbmotválljen orgána sámide go lea okta álbmot, ja go Sámedikki legitimitehtavuodđu vižžojuvvo jienasteddjiin ja sámi siviilaservodagas. Norgga eiseválddit eai leat čuovvolan dán sávaldaga.

Mánáidsuodjalus

24. Geassemánus 2011 rievdaduvvon láhkaásahus máná sáhkaguoddi birra áššiin maid Fylkka mánáidsuodjalusa ja sosiáلالávdegoddi galgá meannudit, lea sáddejuvvon gulaskuddamii. Fylkka mánáidsuodjalusa ja sosiáلالávdegoddi lea duopmostuolu sulastahti orgána, mii dahká mearrádusaid áššiin mánáid fuolahussii váldimis mánáidsuodjalanlága mielde. Ulbmilin ahte ásaht mánáid sáhkaguoddi dán áššiin, lea addit mánáid stuorát vejolašvuođa oažžut ovdan oainnuidis áššiin maid fylkkalávdegoddi galgá meannuda. Ráđđehus háliidii dán láhkaásahusa rievdadusa bokte ásaht mánáid sáhkaguoddi bissovaš ortnegin Fylkka mánáidsuodjalusa ja sosiáلالávdegottis.
25. Sámediggi konsulterii ášši birra man ulbmilin lea gozihit sámi mánáid beroštumiid ja vuoigatvuođaid birra. Sámediggi čujuhii ráđđehussii ahte sámi mánáin leat vuoigatvuođat mat leat regulerejuvvon norgga lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Dát lea máná iešheanalís riekti, ja mii čuovvu sámi mánáid maiddái dalle go leat mánáidsuodjalusa fuolahusas. Seamma gusto dalle go máná ášši ovddiduvvo fylkkalávdegoddái. Sámediggi bivddii láhkaásahusas nannejuvvot ahte sámi mánáin lea vuoigatvuohta oažžut nammaduvvot sáhkaguoddi olbmo geas lea sámi giella ja kulturgelbbolašvuohta. Sámedikki oaivila mielde ferte máná sáhkaguoddi olmmoš sáhttit gulahallat mánáin sámegilli ja dovdat su sámi kultuvrra. Ráđđehus mearridii ráddjet sámi mánáid vuoigatvuođa oažžut sáhkaguoddi olbmo geas lea sámi giella ja kulturgelbbolašvuohta guoskat dušše sámegiella hálddašanguovllus. Dát mearkkaša dan ahte sámi mánáin olggobealde hálddašanguovllu ii leat seamma vuoigatvuohta go sámi mánáin hálddašanguovllus. Dán šálloša Sámediggi sakka, ja oaivvilda ahte ráđđehus

ráddje sámi mánáid vuoigatvuodaid ON mánáidkonvenšuvna ektui.

26. Sámediggi lea jagi 2006 rájes bargan oažžut sámi giella ja kulturgelbbolašvuoda Mánáidvissui. Konsultašuvnnain Justiisadepartemeanttain lea sohppojuvvon ahte galgá bargat dan ala ahte oažžut riikaviidosas ortnega sámegeielat mánáid várás geat gillájit veahkaválddi ja vearredaguid dan bokte ahte oažžut gelbbolašvuoda Romssa mánáidvissui.
27. Ulbmilin galgá leat nannet ja ovddidit giella ja kulturgelbbolašvuoda mánáidviesuin ovttasbarggu bokte Politijaskuvllain, Romssa universitehtain, Sámi nationála gealboguovddážiin psykalaš dearvvašvuoha (SANAG) ja Regionála resursaguovddážiin veahkaválddi, traumáhtalaš huša ja iešsoardineastadeami hárrái (RVTS). Justiisadepartemeanta galgá árvoštallat gelbbolašvuoda duopmárgullamiin politijjas. Dasto galgá láhččojuvvot ahte eanet sámegeielat olbmot politijjas sáhttet váldit erenoamáš oahpu duopmárjearaheamis. Galget čadahuvvot doaibmabijut maiguin nannet doaresfágalaš gelbbolašvuoda ovddideami go guoská bargui seksuála vearredaguide ja veahkaváldái máná vuostá dahje go gártet vihtaniin dán lágan veahkaválddi oktavuodas, maiddá mánáide geain lea sámi duogáš. Sohppojuvvui ahte Sámediggi galgá searvvahuvvot dán barggus ovddas guvlui.
28. Konsultašuvnnaid maŋŋá lea Romssa Mánáidvissui biddjojuvvon nationála ovddasvástáduš sámegeielat mánáid čuovvoleamis geat leat gillán veahkaválddi dahje seksuála vearredaguid. Sámediggi ii leat ožžon dieđu sámegeielat politijja dárbbu čuovvoleami ektui duopmojearahallan gelbbolašvuodain. Ráđđehus ii leat háliidan konsulteret Sámedikkiin strategijja birra seksuála vearredaguid ektui mánáid ja nuoraid vuostá.

Rihkolašvuoha ja ránggáštus

29. Rihkusfuolahusa guovlu davvin lea konsultašuvnnaid maŋŋá Sámedikkiin ráhkadan doaibmabidjoplána buori ja dásseárvosaš ránggáštusčadaheami várás sámi fánngaide ja dubmejuvvon olbmuide. Sámedikki mielas lei proseassa rihkusfuolahusain buorre ja ávkkálaš, ja lea duhtavaš go ráhkaduvvo doaibmabidjoplána.
30. Sámediggi bivddii 28.11.2012 Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeanta konsulteret Sámedikkiin sámi fánngaid ja dubmejuvvon olbmuid ránggáštusa čuovvoleami birra, ráhkaduvvon doaibmaplána vuodul, ja dan birra sohppojuvvo Rihkusfuolahusain regiovdna davvin. Doaibmaplána ii leat čuovvoluvvon.

Eana- ja resursavuoigatvuodát

31. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi ovddidii juovlamánus 2007 čielggadusa sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid birra olggobealde Finnmárkku.⁹ Lávdegottis leat golbma váldoevttohusa: identifiserenláhkaaddin sihkkarastit vuoigatvuodaid ILO-169 14. artihkkala mielde, stivren- ja hálddašanláhkaaddin sihkkarastit vuoigatvuodaid ILO-169 15. artihkkala mielde ja konsultašuvdnaláhkaaddin sihkkarastit vuoigatvuoda ILO-169 6. artihkkala mielde.
32. Sámediggi lea meannudan čielggadusa guovvamánus 2009 ja attii dalle čuovvu konsultašuvnnaide vuodu ja eavttuid.¹⁰ Sámediggái lea deatalaš ahte ávnaslaš ja prosessuála gáibádusat ILO-169 14. artihkkalis geahčaduvvojit fárrolaga, muhto ahte gáibádus eanavuoigatvuodaid dohkkeheamis ILO-169 14. artihkkala nr 1 mielde lea vealtamehttun deatalaš. Sámediggi lea dása dávistettiin dovddahan ahte gáibádussan lea eana- ja resursa stivren- ja hálddašanorgána ásaheapmi mas sámi eaggáduššanposišuvdna gozihuvvo dan

⁹ NAČ 2007: 13 Den nye sameretten (ođđa sámeriekti)

¹⁰ Ášši SP 08/09 NAČ 2007:13 Ođđa sámeriektit – Sámedikki vuoddu ja eavttut

botta go vuordit viiddis ja áiggi gáibideaddji identifiserenproseassa (ILO-160 artihkal 14 nr. 2) vejolašvuodain riektemearrádusaide (ILO-160 artihkal 14 nr. 3). Ii leat doarvái oažžut dakkár hálddašanorgána mii geahččala gozihit vuoigatvuodaid dušše ILO-169 15. artihkkala mielde.

33. Stáhtarádđi geas lea ovddasvástádus sámi áššiin ja Sámedikki presideanta šiehtadeigga álggahit Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadusa čuoovvleami guovvamánus 2011. Sohppojuvvui ahte bargu juogaduvvo Sámi vuoigatvuodálávdegotti váldeovttohusa vuodul. 2012:s leat álggahuvvon konsultašuvnnat konsultašuvdna- ja áššemeannudanlahkaaddima birra.
34. Ráđđehus ii leat addán Sámediggái konsultašuvnavuođu identifiserenláhkaaddima ja stivren- ja hálddašanláhkaaddima birra. Sámediggi lea fuolas go bargu ii ovdán, ja lea go dasa sivvan unnán dáhttu sihkkarastit sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid olggobealde Finnmárkku.
35. Finnmárkkuláhka mearriduvvui Stuorradikkis geassemánu 17. b. 2005. Finnmárkkulágas nannejuvvo ahte sámit oktasáččat ja individuálaláččat guhkes áiggi eana- ja čáhcegeavaheami bokte leat gártadan vuoigatvuodaid Finnmárkku eatnamiidda. Láhka bođii liige konsultašuvnaproseassa bokte Stuorradikki justisálávdegotti ja Sámedikki gaskka. Láhka ásahii Finnmárkkukommišuvnna mii galgá čielggadit geavahan- ja eaiggátvuoigatvuodaid daid eatnamiidda maid Finnmárkkuopmodat válddii badjelassas dalle go finnmárkkuláhka bođii fápmui. Finnmárkkukommišuvdna nammaduvvui njukčamánu 14. b. 2008. Finnmárkku kommišuvnna bargu fealttas Stierdná/Sievju geavahan ja riekteáddejumiid birra almmuhuvvui njukčamánu 20. b. 2012. Finnmárkku kommišuvnna bargu fealttas 2 Unjárggas almmuhuvvui guovvamánu 13. b. 2013. Ásahuvvo sierra duopmostuollu, Meahcceduopmostuollu Finnmárkku várás meannudit vuoigatvuodanákkuid mat bohtet maŋŋá go Finnmárkku kommišuvdna lea čielggadan fealтта. Áigemearri buktit nákkuid ovdan Meahcceduopmostullui lea beannot jagi maŋŋá go Finnmárkku kommišuvnna raporta lea almmuhuvvon.
36. Finnmárkkuopmodat lea sorjjasmeahttun láhkamearriduvvon doaibma mii eaiggáduššá ja hálddaša eatnamiid ja resurssaid Finnmárkku finnmárkkulága mielde ja ILO-169 14. ja 15. artihkkaliid mielde. Sámediggi nammada 3 stivralahtu 6 lahtu gaskkas. Finnmárkkulágas § 10 leat sierra njuolggadusat movt jienastit. Finnmárkkulága § 10 geatnegahtta Finnmárkkuopmodaga árvoštallat meahci rievdan geavahusa finnmárkkulága § 4 mielde ja dahkat mearrádusaid dákkár rievdan geavahusa birra finnmárkkulága § 10 mielde. Unnitlohku sáhtta gáibidit ahte ášši galgá ovddiduvvot Sámediggái. Finnmárkkukommišuvnna stivra ii leat dán rádjai dahkan makkárge mearrádusaid meahci rievdan geavahusa birra, vaikko eiseválddit leat addán lobi ja lea meannudeamen ohcamiid ollu stuorra areáladuohtadanáššiid birra Finnmárkku. Buorre lea go stivra ovtta bargá ja lea konsensus barggustis. Sámediggi lea dattetge Finnmárkkukommišuvnna guovdu váldán ovdan ja lea dovddahan ahte vuordá sin čielggasmahttit iežaset árvoštallamiid finnmárkkulága § 4 mielde ja dahkat mearrádusaid finnmárkkulága § 10 mielde, vai sámiid eaiggátposišuvnnat ILO-169 14. artihkkala nr. 1 mielde gozihuvvojit, ja vai sámiid vejolašvuotta ja riekti luondduresurssaide ILO-169 15. artihkkala nr. 1 mielde sihkkarastojuvvo. Finnmárkkuopmodat ii leat dán rádjai rievadan geavahusas. Sámediggi áigu finnmárkkulága § 7 ektui nammadit stivralahtuid ja várrelahtuid njealji odđa jahkái čakčat 2013.
37. Mineráلالáhka mearriduvvui 2009:s almmá Sámedikki friija ja ovdagihtii dieđihuvvon miediheami. Njukčamánu 2013 ovddidii ráđđehus strategiija minerálaealáhusa várás. Sámediggi lea, konsultašuvnnaid maŋŋá Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain, miehtan doaibmabijuide kapihttalit sámi beroštumiid birra strategiijas. Mearrideaddji doaibmabidju miehtamii lei ahte Ealáhus- ja gávpedepartemeanta galgá bivdit konsultašuvnnaid minerálalága rievdadusaid birra gozihan dihte sámi beroštumiid ja vuoigatvuodaid olles sámi guovllus, ja láhčit nu árjjalaš proseassa go oppage lea vejolaš dán láhkarievdamas várás. Ráđđehus ii leat čuoovvolan doaibmabiju.

38. 2009 minerálašvuođa ii leat buktán einnostonvejolašvuođa sámi vuoigatvuođaid sihkkarastimii ILO-169 artihkkaliid 14 ja 15 mielde. Dát lea buktán ollu ráfehisvuođa ollu ruvkeproševttaid ektui sámi servodagas ja sámi servodaga ja stáhta eiseválddiid gaska.
39. Sámedikki ja Oljo- ja energiijadepartemeantta gaska dollojuvvojedje konsultašuvnnat 2009:s Goliat-fealtta huksema ja doaimma birra Barentsábis¹¹. Eni Norge AS lea ovddidan Goliat-fealtta huksenplána. Goliat lea váldoáššis oljofealta, muhto das lea maiddá gássa. Dat lea vuosttamuš oljofealta Barentsábis mii plánejuvvo huksejuvvot. Goliat lea birrasii 85 km davviorjin Hámmarfeastta ja 50 km oarjjasulás luonddugássafealtta Snøhvit man huksema Stuorradiggi dohkkehii 2002:s. Buvttadeapmi Goliat-fealttas lea plánejuvvon álggahuvvot 2013:s ja navdimis bistá doaimmaáigodat 15 jagi. Konsultašuvnnain lei ovttamielalašvuohta das ahte operatevra lea čađahan viiddis váikkuhusiskama Goliat-fealttas. Ovttamielalašvuohta lei das ahte lea deatalaš ahte doaimmabijuin maiguin buoridit oppalaččat báikkálaš oalgeváikkhusaid ja gelbbolašvuođa ferte leat ávki maiddá sámiide. Sohppojuvvui maiddá ahte oljosuodjalandustehusas Goliat-fealttas ferte leat hui alla dássi.
40. Sámedikki ja Oljo- ja energiijadepartemeantta gaska ii šaddan ovttamielalašvuohta álgoálbmotfoandda ektui Goliat-fealtta oktavuodas, dahje leat go sámiin erenoamáš vuoigatvuođat Barentsábi petroleumaresurssaide. Sámediggi doalahii prinsihpa ahte sámi álbmogis álbmotrievtti mielde leat vuoigatvuođat petroleumaresurssaide danne go Barentsábi lohkkajuovvo guovlun, ja birasin gos sámit ellet ja maid geavahit, ILO-169 artihkal 13. mielde. Sámediggi oavvilda ahte álgoálbmotperspektiiva galgá vuhttot das movt Barentsábi petroleumadoaimma dienas juogaduvvo, ja evttoha ahte oassi ávkkis, gč. ILO-169 artihkal 15 nr. 2, biddjuvvo álgoálbmotfondii, váikkuhangaskaopmin davvin servodat- ja ealáhusovddideapmái. Soahpameahttuovuodas vuodul árvvoštala Sámediggi ahte oktiibuot ii leat dohkálaš vuoddu guorrasit Goliat-fealtta huksemii ja doibmii. Go guoská dáid áššiide de čujuhii Oljo- ja energiijadepartemeanta konsultašuvnnain Stuorradiggedieđáhussii nr. 7 (2006-2007) Sámedikki doaimma birra 2005:s, mas čilgejuvvo ahte ráđdehusa oavila mielde eai leat álbmotrievttálaš geatnegasvuođat sámiid ektui go guoská petroleumadoaimma dietnasii kontinentálasokkelis. Dát guoskkai maiddá ášši vejolaš álgoálbmotfoandda ásaheami ektui.
41. Rievdadusat guolástusláhkaaddimis (mearraresursaláhka, oasseváldiláhka ja finnmárkkuláhka) sámiid ja earáid vuoigatvuođa birra guolástit mearas olggobealde Finnmárkku mearriduvvui 2012:s. Láhkarievdadusain bohte mearrádusat ahte unnit fatnasiin lea riekti bivdit árbevirolaš sámi guovlluin, sámi guolástus ja dan mearkašupmi báikegottiide deattuhuvvo, guollesajit identifiserejuvvojit dalle go gáibáduš biddjuvvo Finnmárkkukommišuvdnii, ja ahte sáhtta ásaheavvot Vuotnaguolástuslávdegoddi masa Sámediggi nammada 50 % ovddastusa ja mas leat doaimmat riddo- ja vuotnabivddu nannemii. Dasa lassin mearriduvvui lánkaásahusain gielddus ahte fatnasat mat leat badjel 15 mehtera eai beasa bivdit vuonain, amas unnit vuotnafatnasat gártat gilvvu geažil gáddái iežaset árbevirolaš bivdoguovlluin.
42. Sámediggi miedai rievdadusaide guolástusláhkaaddimis, muhto dovddahii seammás čielgasit ahte sámiin leat vuoigatvuođat guollebivdui ja eará ođasmuvvi mariidnaresurssaide riddolagaš sámi guovlluin. Dát riekti vuodđuduvvo sámi leahkimii sin árbevirolaš guovlluin, maid leat geavahan historjjálaččat, ja álbmotrievtti njuolggadusaide dávistettiin álgoálbmogiid ja minoritehtaid hárrái, gč. ILO-169 artihkkaliid 15 ja 13, gč. ICCPR artihkkala 27.¹² Dát ii dohkkehuvvon ollásit lágas. Sámedikki miehtan guolástusláhkaaddima rievdadusaide ii sisdoala danne dan movt ráđdehus dulko riektivuoddu sámiid ja earáid vuoigatvuođaid ektui bivdit guoli mearrasámi guovlluin.

¹¹ Sd.prp. nr. 64 (2008-2009) Utbygging og drift av Goliatfeltet (Goliat-fealtta huksen)

¹² Ášši SP 27/11 ja Ášši SP 18/12

43. Sámediggi dohkkeha mearraluossabivdiid guolástusrievtti bivdit luosa mearas. Sámediggi nanne ahte gávdnojit historjjálaš vuoigatvuođat ássama ja geavaheami vuođul rittus don doloža rájes. Sámiin ja earáin geat ássat rittus leat dán lágan vuoigatvuođat dološ áiggiid rájes geavaheami vuođul, báikkálaš boaresvirov vuoigatvuođaid ja ILO-169 artihkkala 15 gč. artihkkaliid 13 ja 23 vuođul.
44. Sámediggi ja Birasgáhttendepartemeanta dahke skábmamánu 2010 rámmašiehtadusa mii galggai sihkkarastit ahte vuoigatvuođaoamasteaddjit searvvahuvvojit ovtta Sámedikkiin bargui luossabivddu reguleremii Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Šiehtadusa ektui ásuuvvui guovvamánu 2011 viidát čohkkejuvvon bargolávdegoddi maid Luondduhálldašan direktoráhta jođiha. Lávdegoddi galggai bidjat oktasaš vuođul konsultašuvnnaide birasgáhtteneiseválddiid ja Sámedikki gaska luossabivddu reguleremiid birra Davvi-Romssas ja Finnmárkkus jagi 2012 rájes. Bargolávdegoddi ovddidii viiddis evttohusa sihke konkrehta reguleremiidda ja rávvagiid movt viidáseappot searvvahit buot beliid boahttevaš proseassaide.
45. Konsultašuvdnaproseassas 2012:s hilgo norgga eiseválddit šiehtaduvvon evttohusa. Dán vuođul ii leat Sámediggi miehtan gustovaš guolástusreguleremiidda. Sámediggi lea bivdán ráđđehusa rievdatit guolástusreguleremiid nu johtilit go fal vejolaš konsulterema bokte Sámedikkiin ja guoskevaš vuoigatvuođaoamasteddjiiguin. Dát ii leat čuovvoluvvon. Dan sadjái čavgejedje norgga eiseválddit ain eanet guollebivddu guovtti regiovnna 2013:s nu gohčoduvvon liigereguleremiid bokte, eaige konsulteren oppanassiige Sámedikkiin eaige guoskevaš vuoigatvuođaoamasteddjiiguin. Sámediggi konstatere ahte konsultašuvdna geatnegasvuohta ILO-169 guđat artihkkala mielde ii leat čuovvoluvvon. Sámediggi ii leat duhtavaš ovddiduvvon fáktavuođuin go guoská liigereguleremiidda. Sámediggi deattuha ahte lea deatálaš háhkat ja vuogádahkii bidjat árbedieđuid sihke jogaid ja meara birra vuođđun guolástusreguleremiidda. Stáhtas lea ovddasvástádus das ahte luondduvalljodatlága mearrádušat čuovvoluvvojit ja fuolahit ahte dán lágan iskkadeamit dahkkojuvvot.
46. Sámediggi konstatere ahte dáláš luossaregulereamat leat nu čavga ahte mearraluossabivddu eksistensa lea áitojuvvon. Dilli lea leamaš nie jagi 2008 rájes. Guolástusáigodagas 2013 lei ovtta regiovnna, Davvi-Romssas 16 beaivvi bivdoáigi. Liigereguleremiid maŋŋá oáččui regiovdna 13 beaivvi bivdoáiggi. Nuppi eará regiovnna, Oarje-Finmárkkus, lei 36 beaivvi dábálaš bivdoáigi. Maŋŋá liigereguleremiid báhce vel 32 beaivvi. Sámediggi oaivvilda ahte lea hui garra dárbu dalán oázžut sierra doaimbajuid mearraluossabivdui, gč. ILO-169 njealját artihkkala.
47. Viiddis eanetlohku Stuorradikkis bivddii 2011:s ráđđehusa árvvoštallat vuovdit viiddis mihtuid guovlluin mat maiddái leat árbevirolaš sámi guovllut. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta gohččui Stáhtavuođdiid vuovdit daid geassemánu 2011. Stuorradikki eanetlogu mearkkašupmi ja departemeanta árvvoštallan ja mearráduš dahkkojuvvojedje konsultašuvnnaid haga Sámedikkiin. Sámediggi lea cuiggodan dan departementii ja lea dovddahan ahte mearráduš lea vuostá ILO-169 guđat artihkkala, vejolaččat 14. artihkkala ja ovdagihtii mearrida Sámi vuoigatvuođalávdegotti čuovvoleami.
48. Sámediggi ja Stáhtavuovddit dahke 2012 ovttasbargošiehtadusa. Stáhtavuovddit lei stáhta fitnodat mii hálldašii eatnama ja resurssaid stuorra oasis sámi guovllus olggobealde Finnmárkkus. Šiehtadusa ulbmilin lei láchit dili nu ahte Stáhtavuovddit oččošedje Sámedikki miehtama sin eanahálldašepmái, ja ođasmuvvi resurssaid geavaheapmái ja ávkkástallamii giddodagain. Ovttasbargošiehtadusa bokte eai čielggaduvvon sámiid vuoigatvuođat ja eatnamat ILO-169 14. artihkkala mielde. Ovttasbargošiehtadus ii guoskan guovlluid vuovdimii maid Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lei geatnegahttan. Maid eai leamaš čoahtkimat gos livčče ságastuvvon viiddis mihtuid birra.

49. Ođđa eanamolsunláhka mearriduvvui 2013:s. Sámediggi attii friija ja ovdagihtii dieđihuvvon miehtama láhkaevttohussii. Láhkamearrádusa vuodul álggahuvvui sierra proseassa sihkkarastin dihte boazodoalu vejolašvuoda 12. artihkkala mielde eanamolsunduopmostullui eanaeaiggádiiguin ja eará vuoigatvuodaomasteddjiiguin.
50. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta háliidii álgoálggus čadahit golbma sierra proseassa boazodoalu beassamis eanamolsunduopmostullui. Alggos áigo rievdadit láhkamearrádusaid nu ahte eanajuohkinduopmostuollu sáhtta mearridit geavahannjuolggadusaid boazodoalus. Dan maŋŋá áigo čadahit proseassa láhkamearrádusaid evttoheamiin eanamolsunduopmostuolu vejolašvuoda birra mearridit siskkáldas riektediliid boazodoalus ja loahpas sierra proseassa movt eanamolsunduopmostuolu gelbbolašvuoda sámi riekteáddejumis ja boares vieruin sáhtášii nannet. Boazodoalu geavahannjuolggadusat, riektedilit, ja dasto gelbbolašvuolta sámi riekteáddejumis ja boares vieruin čatnasit lávga oktii. Sámediggi vuordá álgaga departemeantta bealis go guoská dán lohpiduvvon proseassa álggaheapmái.
51. Sámedikki ovddit raporterenaigodagas ILO:i 2008:s válddahuvvui sámejoavkku birra maid mii dovdat namahusain nuortalaččat (maiddá gohčoduvvon koltálaččat). Nuortalaččat leat ain hui uhkiduvvon dilis ja kultuvrralaččat hui fuones dilis. Ráđdehus ii leat vel ge čuovvolan doaibmajuid maiguin sihkkarastit nuortalaččaid ávnnaslaš kulturvuodu, nugo Sámi vuoigatvuodalávdegoddi ja Sámediggi leat evttohan.
52. 94 olbmo dáakteriggeávdnasat buktojuvvojedje ruovttoluotta ja dat hávdáduvvojedje ođđasis čakčamánu 25. b. 2011 nuortasámi ortodoksalaš hávdebaikái Njávdamis, Máttá-Várjjagis. Seremoniija jođihii árkabisma Gabriel Frankrike ortodoksalaš girkus. Nuortasámi musea ii leat vel gárvvistuvvon, muhto lei áigumuš divodit dan sihkkarastin dihte vistti čáhcevažiid vuostá čakčat 2013. Finmárkkulága § 28 bokte addojuvvo vejolašvuolta láhkaásahusa bokte lagabuidda mearridit njuolggadusaid Deanujoga ja Njávđánjoga guollebivddu báikkálaš hálddašeami várás. Njávđánjoga ektui ii leat dát bargu álggahuvvon.
53. Birasgáhttendepartemeanta konsulterii Sámedikkiin ja Sámi bivdo- ja meahcástanservviin čáhcelottiid giđđabivddu birra Guovdageainnus giđđat 2013. Konsultašuvnnain ii boahán soahpamuš, ja Birasgáhttendepartemeanta mearridii láhkaásahusa mas ii vuhtii váldojuvvon Sámedikki ja bivdosearvvi gáibáduš. Sámediggi ja Sámi bivdo- ja meahcástansearvi ákkastalle ahte bivdoortnet galgá vuodđuduvvot sámi árbevieruide, ja dasto leat kultuvrralaččat ja ekologalaččat gánnahahtti, gč. ON konvenšuvnna biologalaš valljodaga birra, erenoamážit artihkkaliid 8 (j) ja 10 (c) ja ILO-169 artihkkala 23. Sihke bivdoguovllu ráddjen, bivdoáiggi ráddjen, unna bivdoearri ja unnán šlájat oktiibuot ráddjejedje bivddu nu ollu ahte Sámediggi ii sáhttán meroštallat dan kultuvrralaččat ceavzilin. Ornet maid stáhta eiseválddit dál leat mearridan spiehkasta nu ollu dan árbevierus mii Guovdageainnus lea leamaš jahkečuđiid áiggi nu ahte dat fuonida vejolašvuoda joatkit árbevieruin ja doalvut iešlági viidáseappot boahhtevaš buolvvaide.

Luondduressaid geavahan- ja suodjalanhálddašeapmái searvan

54. 2009:s sohppojuvvui rievdadusaid birra boraspireláhkaásahusas. Dán rievdadusa bokte nannejuvvui sámi searvan regionála boraspirelávdegottiide, go Sámediggi, sámi guovlluid várás sáhtta nammadit guokte ovddasteaddji, ovdal nammadii dušše ovttá. Seamma jagi mearriduvvui sierra málle suodjalanguovlluid báikkálaš hálddašeami várás, nu ahte Sámediggi nammada ovddasteddjiid suodjalanguovlostivraide. Dát lea ovdamearkan konsultašuvnnaide ILO-169 guđat artihkkala mielde, mii sihkkarastá ortnegiid mat relevánta vugiin gozihit njuolga searvanrievtti luondduressaid almmolašrievttálaš geavahan- ja suodjalan hálddašeapmái ILO-169 artihkkal 15 mielde.

55. 2012:s sohppojuvvojedje Guolástus- ja riddodepartemeantta ja Sámedikki gaska rievdadusat guolástusláhkaaddimis (mearraresursaláhka, oasseváldiláhka ja finnmárkkuláhka). Okta rievdadusain lei ahte sáhtta ásuuvvot Vuotnaguolástuslávdegoddi masa 50 % ovddastusas nammada Sámediggi, ja man bargun lea nannet ridde- ja vuotnabivddu. Dát lea deatalaš oassi sámi searvama sihkkarastimis luondduresurssaid almmolašrievttálaš geavahan- ja suodjalan hálddašeapmái ILO-169 artihkkal 15 mielde. Guolástus- ja riddodepartemeanta ja Sámediggi galget konsulteret mandáhta Vuotnaguolástuslávdegoddi. Sámediggái lea hui deatalaš ahte dát lávdegoddi nammaduvvo. Vuotnaguolástuslávdegoddi ferde addojuvvot viiddiduvvon mearridanváldi ridde- ja vuotnabivdoáššiin vai vuoigatvuođat ILO-169 artihkkala 15 mielde gozihuvvojit.
56. Rievdadus boazodoallolágas 2013:s dagahii dan ahte sámi searvan almmolaš boazodoallohálddašeapmái heaittihuvvui stuorra ja áibbas guovddáš osiin boazodoallolágas, maiddá areála- ja doaimbavuoddu sihkkarastimis. Guhtta regionála boazodoallostivrra masa Sámediggi láve nammadit lahtuid heaittihuvvojedje ja váldi biddjojuvvui njuolga stáhta stivrejupmái Fylkkamanni vuolde. Sámedikki mielas lea váttis oaidnit ahte dát dávistivččii ILO-169 artihkkaliidda 7 ja 15 iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovddideami ja searvama stivrema birra luondduresurssaid hálddašeapmái ja geavaheapmái.

Dearvašvuohta

57. Ođđajagimánu 1. b. 2012 álggahuvvui vuosttaš oassi ođđa dearvašvuođadođastusas, ovttasdoaimbanođastusas. Ovttasdoaimbanođastusa mihttomearrin lea unnidit erohusaid dearvašvuođa dáfus, ja ahte buohkain galget leat ovtaárvosas dearvašvuođafálaldagat, beroškeahhtá diagnosas, ássanbáikkis, olbmo ekonomijjas, sohkaalis, etnikkalaš duogážiis ja ovttaskas olbmo eallindilis. Dearvašvuođadođastusa atnui váldima oktavuodas reviderejuvvui gielddalaš dearvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaid láhka. Láhkaevttohusa guovddážiis lea ahte bidjat stuorát ovddasvástádusa gielddaide buriid dikšun- ja dikšunbálvalusaid fállamis. Sámi pasieanttaid ektui mearkkaša dát dan ahte dikšunbálvalusat váldet vuolggasaji sin gielalaš ja kultuvrralaš duogážiis.
58. Jos ovtaárvosas dearvašvuođa- ja fuolahusbálvalusa mihttomearri sámi pasieanttaid várás galgaš olahuvvot, de ferde gielddalaš dearvašvuođa- ja fuolahusbálvalusas gávdnot ollu eanet máhttu sámi giela ja kultuvrra birra. Gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras sihke fágaolbmui ja mearrideddjiid gaskkas lea ain fuotni. Danne lea hui deatalaš bargat dan ala ahte buoridit gelbbolašvuođa sámi dearvašvuođa- ja sosiálabálvalusain ovttaskas olbmuid dásis eret bajimus dásái, ja guovddáš bealis bidjat čielga rámmaid movt oazžut ovtaárvosas dearvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid sámi pasieanttaide. Danne bivddii ge Sámediggi konsultašuvnnaid dán áššis, dainna ulbmilin ahte bohtá ođđa láhka gielddalaš dearvašvuođa- ja fuolahusbálvalusa várás ja ahte sámi pasieanttaid dárbu ja vuoigatvuohta láchčojuvvon bálvalussii deattuhuvvo bálvalusa hábmemis. Sámedikki ákkastallan vuodđuduvvo sámi álbmoga sierra stáhtusii Norggas, mü bohtá ovdan Vuodđolágas § 110 a ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain, maiddá ILO-169 artihkkalis 25, mat addet sámide danne go lea álgoálbmot vuoigatvuođa hábmet dearvašvuođa- ja sosiálabálvalusa sámi álbmoga várás.
59. Ráđdehus lea muhtun muddui válljen guorrasit Sámedikki evttohussii dán áššis. Ođđa gielddalaš dearvašvuođa- ja fuolahuslágas bohtá ovdan ahte sámi pasieanttaid dahje geavaheddjiid dárbu láchčojuvvon bálvalusaid hábmemis galgá deattuhuvvot. Dattetge lea dát ráddjejuvvon guoskat sámegiela hálddašanguvlui. Dát mearkkaša dan ahte sámi pasieanttain olggobealde hálddašanguovllu eai leat seamma vuoigatvuođat oazžut dearvašvuođabálvalusa mas sin giella ja kultuvra deattuhuvvo, ja dat ráddje sámi álbmoga rievtti leat mielde hábmemin dearvašvuođa- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmoga várás.

Oahpahus ja oahppu

60. Láhka- ja láhkaásahusrámmat sámiid vejolašvuoda ektui mearridit iežas vuoruhemiid oahpahusa ja oahpu ovddideapmái sámiid várás ILO-169 artihkkaliid 7 ja 27 mielde lea ráddjejuvvon. Danne lea dárbu revideret oahpahuslága mearrádusaid mat gusket sami ohppiide, nu ahte Sámediggi sáhtta mearridit oahppoplánaláhkaásahusaid viidáseappot rámmaid ja eanet fágasurggiid siskkobealde.
61. Sámediggi mearrida oahppoplánaid sámegielas vuoddoahpahusa várás (vuoddoskuvla ja joatkkaskuvla), erenoamážit sami fágaid joatkkaskuvllas ja sami sisdoalu nationála oahppoplánain. Dát lea mearriduvvon oahpahuslágas. 2012:s rievdaduvvojedje oktasaš oahppoplánat dárogielas, servodatefágas, luonddufágas, matematihkas ja eangalasgielas ja parallealla ovttárvosaš oahppoplánat dárogielas ohppiide geain sámegiella lea vuosttaš giella. Nationála oahppoplánain lea biddjojuvvon stuorát deaddu sami sisdollui.
62. Sámí oahppoplakáhtas čuožžu ahte sami skuvla ja oahppofitnodat galgá láchčit dili nu ahte oahppit/fidnooahppit ožžot kvalitehta dáfus buori oahpahusa sami giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul. Sámí árbedieđuid ja sámegiela geavahus oahpahusas lea deatalaš. Hástalusat leat ollu. Okta dain lea dat go hui ollu sami oahppit vázzet dakkár skuvllaid mat eai čuovo nationála oahppoplánaid ja danne eai oaččoge oahpahusa sami giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul. Nubbi lea dat go ollu oahpaheddjiin váilu gelbbolašvuolta sami gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Ja go eanaš fágain ohppiid várás váilot sami oahpponeavvut. Sámí oahpponeavvuid váilun lea stuorra váttisvuolta. Dat go gávdnojit oahpponeavvut sámegillii lea hui deatalaš sihke giellaovddideapmái ja fága oahppamii. Doarjja mii lea várrejuvvon oahpponeavvuide lea nu unni ahte hui ollu oahpponeavvoohcamiid ferte biehttalit. Nu váldá ge guhkes áiggi dárbbu duhtadit. Ollu mánát ja nuorat geavahit interneahtha. Sámí mánáide gávdno unnán sin iežaset gilli interneahthas ja medias. Unnán lea girjjálašvuolta sámegillii, erenoamážit julevsámegillii ja máttasámegillii, ja sámiid dili birra.
63. Sámí ohppiin lea individuála vuoigatvuolta oahpahussii sámegielas gos ihkinassii riikkas orošedje. Skuvlaeaggát lea geatnegahttojuvvon fuolahit ahte dát vuoigatvuolta ollašuhtho. Diehtujuohkin vanhemiidda ja ohppiide sámegiela oahpahusa vuoigatvuoda birra lea váilevaš. Sámí ohppiin vuoddo- ja joatkkaskuvllas lea oahpahuslága mielde sierra vuoigatvuodát go guoská sámioahpahussii. Buot vuoddoskuvlaohppiin sami guovllus lea vuoigatvuolta oahpahuslága mielde oážžut oahpahusa sámegielas ja sámegillii jos gielddas leat unnimusat logi oahppi geat háliidit dán lágan oahpahusa ja nu guhkká go báhcet vel guhtha oahppi jovkui. Vuoddoskuvlalága mielde lea sámiin joatkkaohpahusas vuoigatvuolta oahpahussii sámegielas.
64. Priváhtaskuvllat sáhttet fállat oahpahusa sámegielas, muhto eai leat geatnegahttojuvvon dan dahkat. Priváhta skuvllat eai oaččo doarjaga sami oahpahussii. Geavahusas mearkkaša dát dan ahte oahpahus sámegielas ii guoskka ohppiide geat vázzet priváhta skuvllain. Ollu sami oahppit vázzet skuvlla priváhta skuvllain. Sámediggi lea váldán ovdan dán beali eiseválddiiguin ja lea geahččalan rievdatahttit priváhta skuvlalága.
65. Skuvllat ožžot doarjaga sámegiela oahpahussii, muhto doarjja lea menddo unni iige leat doarvái duohta goluide. Dát dagaha dan ahte ollu oahppit eai oaččo kvalitatiiivalaččat buori sami oahpahusa dahje dan oahpahusa sámegielas masa sis lea riekti.
66. Ohppiin galgá leat oadjebas ja fysalaččat ja psykososiálalaččat buorre oahppanbiras mii movttiidahtta oahppat bures, ja biras gos ii leat givssideapmi iige vealaheapmi. Máhttu sámiid

ja sámi kultuvrra birra ja árbevierru dárú skuvllas lea deatalaš ja sáhtta leat mielde vuostálastimin givssideami ja vealaheami. Oahppoplánat mat gullet sierra fágasurggiide geatnegahttet oahpahusa sámi álbmotjoavkku birra ja sin giela, kultuvrra ja servodateallima birra. Muhto oahpahus sámiid dili birra dárú skuvllain lea váilevaš. Dat boahá earret eará das go oahpaheddjiin váilu dárbbášlaš gelbbolašvuhta sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Oahpponeavvuin maid dárú skuvllat geavahit lea unnán sápmelaččaid birra dahje eai atte rivttes gova sámiin ja sámi kultuvrras. Dát ii dávis ILO-169 artihkkalii 31.

67. Dát lea hástalussan sámi ohppiid sámi oahpahas. Váilot hui ollu sámeielat oahpaheaddjit, ja váttis lea buoridit rekrutterema sámi oahpaheaddjiohppui. Biedgguid ássan lea maiddá hástalussan sámi oahpahussii. Ollu oahppit fertetit oazžut oahpu sámeielas gáiddusoahpahas bokte danne go skuvllas ii leat sámeieloahpaheaddji. Ollu ohppiin váilu arena gos sáhttet hállat ja gullat sámeiela, ja maiddá gielladoarjja lagaš birrasis.
68. Sámediggi galgá bidjat eavttuid oahpahas- ja oahppopolitihkkii. Sámedikkis leat dát ollu sierra rollat ja sierra lágan oktavuoha iešguđege hálddašandásiide oahpahussuorggis. Sámediggi doaibmá sihke doarjahálddašeaddjin, fága- ja hálddašanorgánan mas leat láchkageatnegahttojuvvon hálddašandoaimmat, politihka ovddidanorgánan, gulaskuddanáshussan ja konsultašuvdnaosálažžan. Sámediggi bargá dan ala ahte nannet ovttasbarggu eará álgoálbmogiiguin oahpahasáššiid oktavuodas. Dán lágan barggu áigumuššan lea juohkit vásihusaid ja lonuhallat gelbbolašvuoda álgoálbmogiid gaskka.
69. Sámi allaskuvllas lea nationála ovddasvástádus sámeiela goziheamis, nannemis ja ovddideamis dieđafágan. Doavttergráda ohppiid demográfalaš rekrutterenvuodu vuodul sámeielas, sáhtášii Sámi allaskuvla šaddat dieđalaš allaskuvlan mas lea vuoigatvuoha hálddašit doavttirgrádaprogámma láchkaásahusaid gáibádusaid mielde maid Máhttodepartemeanta ja nationála orgána kvalitehta oahpahas leat mearridan (NOKUT).
70. Máhttodepartemeanta lea maŋŋá konsultašuvnnaid Sámedikkiin dovddahan mearkkašumi bokte láchkaásahussii kvalitehta sihkkarastima ja kvalitehta ovddideami birra alit oahpus ja fágaskuvlaoahpus jagi 2011 rájes, ahte ferte sáhttit erenoamážit heivehit rekrutteren gáibádusa dan ektui man ollu leat doavttergráda studeanttat dieđalaš allaskuvllas. Departemeanta lea dattetge háliidan vuordit dáinna dan botta go vuordit čielggadusa sámi dutkama ja alit oahpu birra mii álggahuvvui 2010:s konsultašuvnnaid maŋŋá Sámedikkiin. Dát lávdegoddi buvttii čielggadusas 2012:s ja rávvii spiehkastit kvantitehta gáibádusas akkrediterema ektui Sámi allaskuvlii dieđalaš allaskuvlan.
71. Sámediggi vuordá ahte Máhttodepartemeanta ja NOKUT čuoovvilit johtilit dan ahte sámi allaskuvla dohkkehuvvo dieđalaš allaskuvlan ILO-169 artihkkala 27 mielde.

Giella

72. Jagi 2012 giellaiskkadeapmi čájeha ahte mátta- ja julevsámi máhttu nuoraid gaskkas lea ovdánan buori guvlui. Iskkadeapmi čájehii dattetge ahte ollugiid mielas sin mánáin váilu sámi oahpahasfálaldat skuvllas. Deatalaš lea ahte gielldat árjjalaččat juhket dieđuid vanhemiidda makkár vuoigatvuodát sin mánáin leat oazžut oahpahas sámeielas. Danne lea Sámediggi bargan árjjalaččat sihke guovddáš ja báikkálaš eiseválddiid ektui buoridan dihte dán dili. Iskkadeapmi čájeha maiddá ahte ollugat eai hála sámeiela vaikko sis livččii ge vejolašvuhta dan dahkat. Sivvan dasa lea dat go iežaset mielas eai máhte sámeiela doarvái bures. Guovttis vihttas gaskkas dadjet ahte sii ballet boastut hállamis, ja hui ollugat dadjet ahte lea váttis hállat sámeiela singuin geat máhttet sámeiela hui bures. Sámediggi lea jagi 2013 bušehtas várren ruđaid giellakampánjii man bokte movttiidahttit eambbogiid geavahit sámeiela ja ovddidit positiivvaš miellaguottuid sámeiela ektui. Sihke giellaiskkadeapmi ja Sámedikki vásihusat čájehit ahte gielldain lea hui deatalaš rolla sámeiela ealáskuhttima ja odđasis lihkkama barggu oktavuodas. Árjjalaš gielldat gievrudahttet hui sakka giellaovddidanbarggu ja

maiddáí leat mielde ovdánahttimin posiitivlaš miellaguottuid sámegiela ektui báikegottiin.

73. Jagi 2008 rájes leat golbma gieldda laktojuvvon sámegiela hálddašanguvlui. Njealját gieldda, Romsa sáddii maŋŋit ohcama laktimis maid sii maŋŋá gesse ruovttoluotta. Dát álggahii giivvis ságastallama man oktavuodas ollu sámit ja maiddáí sámi mánát Romssas gárte gillát dáid hui negatiivvalaš miellaguottuid geažil sámi gillii ja kultuvrii. Maŋŋá dán lea leamaš ovttasbargu ja proseassa Sámedikki ja Romssa suohkana gaska dan ektui ahte njulget daid vahágiid mat dalle šadde. Dán proseassa olis bodii ovttasbargošiehtadus Sámedikki ja Romssa suohkana gaska man ulbmilin lea nannet fáldalaga sámi álbmoga várás gielddas. Ovttasbargošiehtadus vuolláičállojuvvui čakčat 2013.
74. Sámediggi oaidná maiddáí ahte sámelága giellanjuolggadusaid fertešii rievdadit nu ahte dat heivehuvvojit omd. gávpotgielddaide. Sámedikki vuolggasadji lea ahte buot sámegielagiin lea vuoigatvuohta geavahit iežasat giela. Juohkehaš sámegielat olbmot galgá leat vuoigatvuohta geavahit sámegiela deaivvadettiin almmolaš áhahusaiguin sorjjakeahhtá ássansajis. Dál leat dát vuoigatvuođat dušše sis geat ássat gielddain mat gullet sámegiela hálddašanguvlui, danne go sámelága giellanjuolggadusat gusket dušše dáid gielddaide. Danne lea dárbu revideret sámelága giellanjuolggadusaid, vai ovttaskas olbmuid vuoigatvuođat nannejuvvojit miehtá riikka. Sámediggi oaidná ahte dán lea dárbu dahkat gielladili rievdamiid, ássanminstara vuodul ja go ođđa gielddat bohtet mielde hálddašanguvlui. Hálddašannmáile boahhteáiggis ferte váldit vuhtii sierralágan gielladiliid vai sáhtá gozihit ja ovddidit giela dan dárbbu vuodul mii lea sierra giellaguovlluin.
75. Ráđđehusa sámegiela doaibmaplánas áigodaga 2009 – 2013 várás, leat ollu buorit doaibmabijut ja dat lea leamaš ávkálaš gaskaoapmi sámegiela nannen- ja ovddidanbarggus. Sámediggi oaidná dattetge ahte dárbbášuvvo eanet ollislaš giellapolitiikka mii guoská olles servodahkii. Doaibmaplána barggu bokte lea Sámediggi ovttas bargan ovttaskas departemeanttaiguin. Sierra departemeanttat fertejit háhkat buoret gelbbolašvuođa sámi diliid ja sámegiela birra. Nugo dilli dál lea, de eai nagot guovddáš eiseválddit oazžut áigái ollislaš giellapolitiikka sámegiela várás. Deatalaš lea ahte sierra departemeanttat dovdašedje buorebut iežasat ovddasvástádusa ja oččošedje čielgaseappot rolla sámegiela barggus oktavuodas. Danne lea Sámediggi cealkán ahte ráđđehusa sámegiela doaibmaplána čuovvoleami oktavuodas ferte sámediggediedáhus sámegiela birra biddjojuvvot vuodđun.

Oktavuotta ja ovttasbargu stáhta rájaid rastá

76. Ollislaš giellapolitiikka mearkkaša maiddáí dan ahte ovttasbargu rájaid rastá doaibmá bures. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren leat deatalaččat oktasaš vuodu sihkkarastimis sámegillii. Ii leat eisege nu vuogas jos sámegielat ovdánit iešguđege guvlui, go dat sáhtá buktit gulahallanvástisvuodaid riikarájaid rastá. Davviriikkalaš ovttasbarggu, sámegiela hárrái lea jagi 2012 rádjái Sámi giellalávdegoddi (SGL) čuovvolan mii lea leamaš Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) vuollásaš orgána. Dain lea leamaš mearridanváldi sámi normerenássiid oktavuodas ja leat bargan maiddáí tearbmaovddidemiin. Dárbbášuvvo nana davviriikkalaš ovttasbargu man olis sáhtá gulahallat ja ovddidit giellapolitiikkalaš ja giellafágalaš ássiid. Sámi čállingiela normeremi lea maiddáí deatalaš ahte mis lea doaibmi davviriikkalaš giellaorgána. Geassemánu 2012 mearridii SPR nannet giellafágalaš ovttasbarggu ja lea álggahan Interreg-ruhtaduvvon áhahanprošeavtta, Sámi giellagáivu. Sámi giellagáivu áhahanprošeavttas bistá prošeaktaáigodat 1,5 jagi, mii álggahuvvui 01.01.2013, ja loahpahunvu 30.06.2014. Sámi giellagáivu galgá álgovuorus bargat sámegiela, terminologiija, gielladikšuma ja diehtajuohkima ovddidemiin geavaheddjiid várás giellafágalaš ássiid oktavuodas. Sámedikkis leat stuorra vuordámušat dasa ahte guovddáš eiseválddit davviriikkain dorjot dán doaibmabiju maŋŋá go prošeaktaáigodat lea nohkan.

77. Šiehtadallamat Davviriikkalaš sámekonvenšuvnnas leat jođus dainna ulbmilin ahte dat loahpahuvvojit 2016:s. Sámedikkiit servet šiehtadallamiidda nationála delegašuvnnaid ovddastusa mielde. Dattetge lea issoras stuorra hástalussan dat go Norgga beale Sámedikki delegáhtain ii leat seamma friija hállan- ja evttohanriekti go mii eará Sámedikkiid delegašuvnnain lea iežaset riikkaid šiehtadallamiin. Norga lea mearridan ovtta mandáhta delegašuvdnii maid ektui ii leat konsulterejuvvon Sámedikkiin. Dás biddjojuvvo vuodđun dat ahte galgá bissut daid álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid siste mat juo leat. Suoma ja Ruota delegašuvnnain lea eanet rabas mandáhta ja addá sámedikkiid delegáhtaide friija hállan- ja evttohanrievtti. Dat go Norggas lea gáržžes lagadeapmi šiehtadallamiidda, sihke hámi ja sisdoalu dáfus, goazahit sakka šiehtadallamiid.

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus

Álgu

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan Sámediggeráđi mearrádusevttohusa Sámedikki raporteremii ILO ektui áigodagas 01.06.2008 - 31.05.2013.

Mearkašumit

Lávdegotti lahthu, Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen ovddida čuovvovaš mearkašumi:

Váldoprinsihppa ILO konvenšuvnnas nr 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain, lea ahte álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta bisuhit ja viidáseappot ovddidit sin iežaset kultuvrra, ja eiseválddiin lea geatnegasvuohta bidjat johtui doaibmabijuid dán barggu doarjuma várás. Norga lea demokrátalaš riika, gos buot olbmui leat ovttalágan vuoigatvuođat oahpu, dearvvašvuođadivššu, sosiála ja eará buriiid ektui, beroškeahttá sohka bealis ja etnikkalašvuođas. Daddjojuvvo ahte Norga lea demokrátalaš ja oadjebas riikka ássat.

Go jurddašit buot daid vearredaguid, rihkkumiid ja vealaheaddji daguid máilmmis, lea deataleappot fokuseret sin geat duodai dárbbášit suodjalusa eallima, dearvvašvuođa, kultuvrra ja servodateallima ektui vai sis oppanassiige livččii vejolašvuohta birget sin iežaset guovllus. Danne lea deatalaš ahte gávdno konvenšuvdna mii duodai dahká erohusa ollu áitojuvvon álgoálbmogiid ja joavkkuid ektui. ILO 169 ii daga stuorra erohusa sámiiide Norggas, danne go mis juo leat lága bokte nannejuvvon vuoigatvuođat ja huksejuvvon demokratiija mii ii rievdat dán.

ILO áddejuvvo nu ahte dat ii leat heivehuvvon otnáš servodatdiliide, ii Norggas iige eará riikkain, ja dan čájeha maiddái dat go dasa nu unnán leat guorrasan máilmmi dásis (17 riikka 2007:s). Ollu riikkat leat árvvoštallanprosessain go guoská konvenšuvdnii guorraseapmái, muhto árvvoštallet leago mihttomeriid vejolašvuohta ollašuttit. ILO berrešii leat realisttalaš unnimus standárda ja addit njuolggadusaid dasa movt stáhtat galget heivehit álgoálbmogiid ja eará áitojuvvon álbmotjoavkkuid vuoigatvuođaid, vai dieinna lágiin sáhttit bargat mihttomeari guvlui ahte suodjalit ja ovddidit min iežamet kultuvrra, ja eiseválddiid galggašii geatnegahttit bidjat doaibmabijuid, ja dasto vai livččii vejolaš garvit vuostálasvuođaid ja ovddidit oktasašvuođa.

Áddet ahte konvenšuvnna lea hui váttis ollašuttit buot čuoggáin, ja nu gártetge álohii leat unnit ja eanet duodalaš cuiggodan veara dilat maid birra dieđihit. Konvenšuvnna dahje šiehtadusa rihkkuma berre ge álohii atnit duodalažžan. Čájeha ahte eiseválddit eai leat nagodan váldit vuhtii ja čuovvolit konvenšuvnna áigumušaid ja dalle leage áigi bidjat jearaldaga ahte berrešii go ieš konvenšuvnna geahčadit viiddis ja rabas perspektiivvas, gehččojuvvon otnáš dili ektui. Mihttomearrin ferte leat álgoálbmogiid duodalaš suodjaleapmi miehtá máilmmi.

Sávahahtti lea revideret ILO 169, konvenšuvdnan mii sáhtta váikkuhit dan ahte eanet álgoálbmogat ja eará áitojuvvon álbmotjoavkkut buorebut suodjaluvvojit rihkkuma, givssideami, vealaheami ja vearredaguid vuostá, ja seammás váikkuha ovttalágan rievtti oazžut oahpu ja barggu ja ovddidit

ealáhusaid ja servodaga. Atnit ahte lea hui deatalaš jos livččii dakkár riikkaidgaskasaš siehtadus mii gozihivččii ja geatnegahtášii suodjalit álgoálbmogiid ja áitojuvvon álbmotjoavkkuid dárbbaslaš dárbbuid ovddideapmái ja birgejupmái. Molssaeaktun livččii sávaldat ahte evalueret Norgga ILO 169 searvama ja man ulbmillaš dat lea leamaš.

Evttohusat

Evttohus Norgga sámiid riikasearvvi (NSR) lahtuin Viktor Inge Paulsen, Sandra Márjá West, Nanna Thomassen ja Inger Elin Kristina Utsi, Bargiidbellodaga (Bb) lahtuin Johan Vasara, John Kapffjell, Lisa-Katrine Mo ja Jørn-Are Gaski, Áarjel-Saemiej Gielb lahtus Ellinor Marita Jåma, Árja lahtuin Lars Oddmund Sandvik ja Hartvik Hansen ja Olgešbellodaga lahtus (Ob) Lars Filip Paulsen

Evttohus 1

Dálá teakstaoasi 42 sadjái bohtá dát:

"Sámediggi miedai guolástusláhkaaddima rievdadusaide, ja dovddahii seammás čielgasit ahte sámiin leat gártaduvvon guolástanvuoigatvuođat ja vuoigatvuođat eará ođasmuvvi mariidnaresurssaide riddolagaš sámi guovlluin. Dát riekti vuođđuduvvá sámiid leahkimii ja dasa go sii leat historjjálaččat geavahan árbevirolaš guovlluid ja álbmotrievtti njuolggadusaide álgoálbmogiid ja minortehaid hárrái, (gč. ILO-169 artihkkaliid 15 ja 13, gč. ICCPR artihkkala 27.12, jagi 1751Lappekodicilla ja dasto jagi 1775 Eanačujuhanresolušuvnna). Dát ii dohkkehuvvon ollásit lágas. Dat go Sámediggi miedai guolástusláhkaaddima rievdadusaide ii guoskka dasa movt ráđđehus dulko riektivuodu sámiid ja earáid vuoigatvuođaid ektui guolástussii mearrasámi guovlluin. Dát lea hui duodalaš ášši danne gos dat geavahusas ii dohkket mearrasámiid rivttiid sin kultuvrra ávnnaslaš vuđđui, mii lea vuostá ILO 169 ja álgoálbmotjulggastusa. Dat go báikkálaš árbevierronjuolggadusat ja čájehuvvon historjjálaš geavaheapmi vuotna- ja riddoguovlluin ásaha vuoigatvuođaid riddolagaš čáziin ja mearas, leat dasto nannejuvvon norgga eiseválddiid vuoitto bokte Stuurra Britannia vuostá Haag-duopmostuolus, go dat lea mearrideaddji deatalaš Norgga iešmearrideami ektui."

Evttohus 2

Ođđa čuokkis 51:

Ollu jagiid leat leamaš stuorra hástalusat dan ektui go bohccot vuddjojot togaide. Bohccuid vuddjomat leat stuorra giksin daid orohagaide maidda dat gusket ja báikegottiide muđui. Bohccuid vuddjomat bohtet vel lassin daid stuorra vaháguidda maid boraspiret dagahit bohccuide. Bohccuid massin boraspiriide ja go dat vuddjojot togaide ja biillaide áitá ealáhusvuodu. Sámediggi lea konsulterevuvvon áššis ja ollu gerddiid lea gulahallan Johtalusdepartemeanttain hoahpuhan dihte áiddiid huksema daid gaskaide main áitta lea stuorámus almmá ahte das livččii lean ávki. Ráđđehusas lea ovddasvástádus fuolahit ahte ovtastuvvon doaibmabijut čađahuvvojot luondduresurssaid suodjaleami ja sihkkarastima várás artihkkala 15.1 mielde. Buohkaid beroštupmi lea loahpahit elliid gillámušaid, erenoamážit Norlánda ruovdemáđijas. Sámediggi muittuha ahte dán muttos stuorra elliid gillámušain trafihkas lea servodatovddasvástádus main guovddáš eiseválddit fertetjiet váldit ovddasvástádusa.

Ođđa čuokkis maŋŋá 54:

Sámedikki mielas áitá Norgga boraspirepolitihkka sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima ávnnaslaš vuodu. Sámediggi lea mielde hálddašeamen gustovaš politihka regionála boraspirelávdegottiid bokte, muhto das ii leat vejolašvuohta bidjat eavttuid nationála boraspirepolitihkkii. Boazodoallu ja sárvadoallu ollu sajiin riikkas gillá hui ollu dan geažil go boraspiret dađistaga lassánit ja go masset ollu bohccuid daidda. Birasgáhttentdepartemeanta ja Eanadoalodepartemeanta leat bidjan bargojoavkku bargat vuostálasvuodaid unnidemiin boazodoalu ja boraspiriid ektui Davvi-Trøndelágas. Sámediggi cuiggoda dan go ráđđehus ii leat konsulteren Sámedikkiin mandáhta birra. Konsultašuvnnat doaibmabijuid hárrái raporttas leat leamaš jođus jagi 2010 rájes, muhto go leat leamaš bodnáid vuoruheamit departemeanta bealis, de lea proseassa bisson jaska dan rájes. Sámedikki mielas doaibmabidju lea buorre ja oaidná ahte dan sáhtášii fievrridit eará ge gillájeaddji guovlluide, muhto deattuha dattetge man deatalaččat leat duohta konsultašuvnnat ILO 169 artihkkala 6 mielde.

Evttohus 3

Ođđa teakstaoassi čuoggá 4 maŋŋái:

Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta mearrádus boazologu heiveheamis ollu sajiin Finnmárkkus lea buktán stuorra eahpesihkarvuoda ealáhusas. Boazologu heivehanproseassa ii leat leamaš doarvái buorre, ja eanaš boazodolliid mielas lea dat sihke eahpečorgat ja vástida unnán ulbmilis. Dát lea buktán stuorra eahpesihkarvuoda ealáhusas ja dát proseassa lea erenoamážit čuohcan easkka álgán boazodolliide.

Evttohus 4

Rievdadus čuoggái 38:

Jagi 2009 minerálahka ii leat buktán einnostanvejolašvuoda sámi vuoigatvuodaid sihkkarastimii ILO-169 artihkkaliid 14 ja 15 mielde. Minerálahka ii leat váldán doarvái vuhtii álgoálbmotrievtti, etihkalaš standárdmaid, birrasa, boazodoalu ja sosiála ja kultuvrra beliid. Sámi vuoigatvuodát ja beroštumit eai leat doarvái bures gozihuvvon lágas, ja dat lea buktán dárbbášmeahttun ráfehisvuoda ja fuola sámi guovlluin.

Evttohus 5

Rievdadusevttohus čuoggái 1, nuppi cealkagis:

Maŋŋá jagi 2008 lea sohppojuvvon lálkaevttohusaid ektui nugo ođđa luondduvalljodatláhka, ođđa eanamolsunláhka ja rievdadusat bivdo- ja sáivaguollebivdolágas. Sámediggi lea muhtun muddui miehtan rievdadusaide mearraresursalágas, oasseváldilágas ja Finnmárkkulágas, maŋŋá divdna konsultašuvnmaid.

Rievdadusevttohus čuoggás 3, giela divvun goalmát cealkagis:

Eanaš energijahuksenássiin ii leat duođas leamaš vejolašvuohta soahpat dahje miehtat danne go Sámediggi ii leat diehtán maid direktoráhta lea háliidan mearridit.

Lasáhus, ođđa teakstaoassi čuoggá 9 lohppii:

Sámedikkis lea oktavuoha ollu fágadepartemeanttaiguin. Vásihusat čájehit ahte muhtumin leat stuorra erohusat das movt guđát artihkal ILO 169 dulkojuvvo ja movt geavahusas vásihuvvo sierra departemeanttain Ráđdehusas. Sámediggi ohcala čielgaseappo siskkáldas bargovugiid Ráđdehusas dán oktavuodas.

Lasáhus, maŋimus cealkaga maŋŋái čuoggás 26:

Sámediggi oaidná hui deatalažžan dan ahte stáhta sihkkarastá dohkálaš fáldadaga sámi mánáide olles riikkas.

Lasáhus, maŋimus cealkaga maŋŋái čuoggás 53:

Sámedikki mielas lea duođalaš dat got sámi árbedieđut eai vuhtii váldojuvvo dalle go bivdu regulerejuvvo. Sámediggi ohcala stuorát báikkálaš iešmearrideami.

Čuoggá 55 sadjái:

2012:s mearridii Stuorradiggi rievdadit guolástusláhkaaddima (mearraresursaláhka, oasseváldiláhka ja finnmárkkuláhka) konsultašuvnmaid maŋŋá Sámedikkiin. Okta rievdadusain lei ahte sáhtá ásahuvvot Vuotnaguolástuslávdegoddi masa 50 % ovddastusas nammada Sámediggi, ja man bargun lea nannet riddo- ja vuotnabivddu. Dát lea deatalaš oassi sámi searvama sihkkarastimis guolástusresurssaid

almmolašrievttálaš geavahan- ja suodjalan hálddašeapmái ILO-169 artihkkala 15 mielde. Guolástus- ja riddodepartemeanta ja Sámediggi galget konsulteret mandáhta Vuotnaguolástuslávdegoddái. Sámediggái lea hui deatalaš ahte dát lávdegoddi nammaduvvo, vai sámiid historjjálaš geavaheapmi, ávnnaslaš vuodđu ja servodateallin doarvái bures gozihuvvojit. Vuotnaguolástuslávdegoddái ferte addojuvvot viiddiduvvon mearridanváldi riddo- ja vuotnabivdoáššiin vai vuoigatvuođat ILO-169 artihkkala 15 mielde gozihuvvojit.

Rievdadusevttohus čuoggái 61, vuodđalogu divvun goalmát cealkagis:

2013:s

Rievdadusevttohus čuoggái 62, čuovvovaš cealkka sihkojuvvo:

Sámi oahpponeavvuid váilun lea stuorra váttisvuohta.

Rievdadusevttohus čuoggái 67, maŋimus čealkaga maŋgái:

Dasto lea Sámediggi hui fuolas go hui sakka geahppánit oahppit geain lea sámegiella fágasuorggis, erenoamážit oahppit geain sámegiella lea nubbingiellan. Ohppiidlohku geain davvisámegiella lea nubbingiellan lea geahppánan olles 40 proseantta dan rájes go nationála Máhttolokten 2006:s váldojuvvui atnui. Sámediggi oaidná struktuvrralaš cakkiid mat rihkkot ILO 169 artihkkala 28 doahttleamis.

Rievdadusevttohus čuoggái 77, giela divvun:

Norga lea mearridan mandáhta delegašuvdnii maid ektui ii leat konsulterejuvvon Sámedikkiin.

Evttohus Árjás:

Evttohus 6

Rievdadusevttohus čuoggái 35:

Stáhta ja guovddáš eiseválddit eai velge váldde vuhtii ILO konvenšuvnna 169 artihkkaliid iežaset hálddašangeavahusas čielggadettiin vuoigatvuođaid Finnmárkkus. Dás čujuhit Sámediggeráđi árvalussii čuoggás 35 mas boahá ovdan ahte Finnmárkku konvenšuvdnabargu fealltas 2 Unjárggas lea loahpaduvvon guovvamánu 13. b. 2013. Dat lea čielggadan goahtegeavaheami, goahtehuksema ja geavahanvuoigatvuođaid ja das boahá ovdan ahte bearrašiid goađit dovddahit árbevirolaš geavahanrievtti guoskevaš guovlluin. Gávdnojit ovdamearkkat dasa ahte Finnmárkku ja Romssa fylkkamannit eai árvvus ane mearrádusaid maid gielddat leat dahkan goahtehuksenáššiin, man oktavuodas lea addojuvvo lohpi divvut daid. Dat lea dáhpáhuvvan earret eará Deanu gielddas ja dieinna lágiin garvojuvvo báikkálaš demokratiija. Dán oktavuodas eai doahttal guovddáš eiseválddit konvenšuvnna artihkkaliid 14, 15 ja 23 ja dan šállošit hui sakka.

Evttohus 7

Rievdadusevttohus čuoggái 46:

Guovddáš eiseválddit Birasgáhttendepartemeantta bokte fertejit jođáneamos lági mielde hoahpuhit proseassa dan ektui ahte siehtadit odđa soahpamuša Suomain Deanujogas guolásteamis. Dáláš soahpamuš rahpá eanet turistabivddu Suoma bealde Deanujoga. Dát turistabivdu lassána suorggahahtti ollu ja lea mielde heađušteamen sihke báikkálaš stággobivdiid ja fierpmebivdiid, ja váldet stuorra oasi godđoguliin erenoamážit badjelis joga. Báikkálaš vásihus ja máhttu duodášta maiddái ahte fierpmebivdit geahppánit ja geahppánit jogas ja buodđobivdu lea juo lunddolaš ollu geahpeduvvon maŋimus 20 jagis. Proseassa oktavuodas odđa soahpamušain Suomain ferte Deanujoga guolástushálddašeamis leat árjjalaš rolla báikkálaš beroštumiid ja oainnuid ovddideamis. Deanujoga guolástushálddašeapmi galgá sihkarastit dan ahte bivdu Deanujogas hálddašuvvo dainna lágiin ahte

báikkálaš stággobivdiid ja fierpmebivdiid vuoigatvuodát eai fuoniduvvo dáláš dili ektui. Dáikko čujuhit erenoamážit konvenšuvnna artihkkaliidda 13, 14, 15 ja 23.

Sámediggi oaidná ahte dáláš soahpamuš buktá váttisvuodaid báikkálaš bivdiid vuoigatvuodaid ektui jogas, vuoigatvuodaid báikkálaš hálddašeami ektui.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi árvalusa.

Evttohus 8, áirras Arthur Tørfoss, Ovddádusbellodat

Sámedikki raporta ILO ektui áigodagas geassemánu 1. b. 2008 rájes miessemánu 31. b. 2013 rádjai

Ođđa álggahus:

ILO-konvenšuvnna nr 169 vuodul sáhttet muhtun čearddalaš joavkkut oažžut sierra vuoigatvuodaid eará joavkkuid govssahemiin oktasaš ássanguovllus. Konvenšuvdna addá Sámediggái ráđđenvuoigatvuoda badjel 40 % Norgga eatnamiin Rørosa rájes davás guvlui. Dát vealaha riikka eará ássiid, ja rihkku vuodđolága § 1: ahte ”Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhendelig rike”. (Norga lea friija, iešmearrideaddji, ja juohkemeahttun ja sorjjasmeahttun riika.)

Sámediggi oaivvilda ahte dát konvenšuvdna ii leat rivttes gaskaoapmin dasa ahte reguleret gaskavuoda sámi ja dáža čearddalašvuoda gaskka min riikkas. Sihke sámi ja dáža jurddašeami siskkobealet leat govttolašvuoda- ja riektebealit hui deatalaččat. Makkárge joavkkut eai galgga sierra meannuduvvot giela dahje čearddalašvuoda vuodul.

Sámediggi oaivvilda prinsihpalaš beliid vuodul ahte Norga ferte geassádit ILO-konvenšuvnna 169:s, ja maiddái vuostálastit eará konvenšuvdna- ja šiehtadusevttohusaid mat váikkuhit sierraortnegiid ja daid viiddideami sámi álbmogá várás, ovdamearkka dihte davviriikkalaš sámekonvenšuvnna.

Muđui čujuhit mielddusin biddjojuvvon raportii, mii čájeha man unnán Sámediggi lea ožžon doarjaga iežas oainnuide konsultašuvnnain nátionála eiseválddiiguin. Deatalaš surggiin nugo giella ja kultuvra, lea ovdáneapmi mannan juste nuppe guvlui go maid Sámediggi ieš lea sávvan ja mearridan. Dán vuodul ferte jearrat ahte leago son Sámediggi rivttes váikkuhangaskaoapmi sámi giela, kultuvrra, historjja ja árbevieruid suodjaleapmái

Evttohus 9, áirras Hartvik Hansen, Árja

Lasáhus 46. čuoggái

Guovddáš eiseválddit Birasgáhttendepartemeanttas fertejit jođánepmosit bargat proseassain gos šiehtadit ođđa soahpamuša Suomain Deanu čázádaga guolásteami birra. Dálá soahpamuš addá vejolašvuoda lasihit turistabivddu Suoma bealde Deanu čázádagas. Dát turistabivdu lassána balddihahti, ja lea mielde duvdiime eret sihke báikkálaš stággobivdiid ja fierbmunlohpeoasi bivddus, ja goarida ollu godđoguliid erenoamážit badjelijis čázádagas. Báikkálaš vásihusat ja máhttu duodaštit maiddái ahte fierpmebivdiid lohku unnu čázádagas ja ahte buodđobivdit lunddolaččat leat njiedjan mañimus 20 jagi Deanu čázádagas. Deanu čázádaga bivdohálddašeapmi galgá sihkkarastit ahte bivdu Deanu čázádagas hálddašuvvo nu ahte báikkálaš stággobivdiid ja sin vuoigatvuodát geain leat fierbmunlobit eai hedjon dálá dili ektui. Dás čujuhuvvo erenoamážit artihkkaliidda 13, 14, 15 ja 23 konvenšuvnnas.

Evttohus 10, áirras Hartvik Hansen, Árja

Lasáhus 35. čuoggái.

Stáhtalaš ja guovddáš eiseválddit ain eai váldde vuhtii ILO konvenšuvnna 169 artihkkaliid iežaset

hálddašanmálles iežaset čielggadeamis vuoigatvuođain Finnmárkkus. Dás čujuhuvvo ahte Sámediggeráđi árvalus 35. čuoggái bohtá ovdan ahte bargu 2. fealtta birra Unjárggas lea geigejuvvon guovvamánu 13. b. 2013 Finnmárku-konvenšuvnnas. Dás leat goahtegeavaheapmi, goahtehuksen ja geavahanvuoigatvuođat čielggaduvvon ja dás bohtá ovdan ahte bearraša goadit nannejit árbevirolaš geavahanrievtti dihto guovlluin. Gávdnojit ovdamearkkat goas Finnmárkku ja Romssa fylkkamánit eai doahttal mearrádusaid maid gielddat dahket goahtehuksenáššiin gos lea addon lohpi divodit gođiid. Dát lea earret eará dáhpáhuvvan Deanu gielddas ja dán bokte duvdása báikkálaš demokratiija eret. Guovddáš eiseválddit eai doahttal konvenšuvnna artihkkaliid 14, 15 ja 23, ja dát lea hui váidalahtti.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 8 hilgojuvvui 37 jienain. 2 jienastedje beali.
- Evttohus 9 mearriduvvui 20 jienain. 19 jienastedje vuosta.
- Evttohus 10 hilgojuvvui 29 jienain. 10 jienastedje beali.
- Evttohus 1 - 5 mearriduvvui 33 jienain 6 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- ja oahppolávdegotti árvalus mearriduvvui 33 jienain 6 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.(ups annen format)

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Johan Vasara, áššejođiheaddji	
2	Sandra Márjá West	
3	Ellinor Marita Jáma	Jørn Are Gaski
4	Arthur Johan Tørfoss	Jørn Are Gaski
		Inger Elin Utsi
		Sandra Márjá West
	Arthur Johan Tørfoss	
5	Viktor Inge Paulsen	Jørn Are Gaski
6	Hartvik Hansen	Johan Vasara
		Inger Elin Utsi
		Ellen Kristina Saba
	Hartvik Hansen	
7	Ronny Wilhelmsen	Jørn Are Gaski
		Inger Elin Utsi
	Ronny Wilhelmsen	
8	John Kappfjell	
9	Kjellrun Wilhelmsen	Jørn Are Gaski
		Ronny Wilhelmsen
		Inger Elin Utsi
	Kjellrun Wilhelmsen	
10	Lars Filip Paulsen	
11	Mariann Wollmann Magga	
12	Inger Elin Utsi	Inger Eline Eriksen
	Inger Elin Utsi	
13	Kirsti Guvsám	Toril Bakken Kåven
	Kirsti Guvsám	

14	Aili Keskitalo	
	Hartvik Hansen, čoahkkinortnegii	
15	Johan Vasara, áššejodiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Norgga beale Sámedikki raporterren áigodagas geassemánu 1. b. 2008 rájes miessemánu 31. b. 2013 rádjai ILO konvenšuvnna 169 birra álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iešmearrideaddji riikkain.

ILO CONVENTION NO. 169 concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries

Dábálaš njuolggadusat

1. Konsultašuvdnaáššemeannudanvugiid heiveheapmi stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska lea nannen oktavuoda ja ovttasbarggu áššiid birra mat sáhttet váikkuhit sámiiid njuolga. Maŋŋá jagi 2008 lea sohppojuvvon láhkaevttohusaid ektui nugo odđa luondduvalljodatláhka, odđa eanamolsunláhka ja rievdadusat bivdo- ja sáivaguollebivdolágas. Sámediggi lea muhtun muddui miehtan rievdadusaide mearraresursalágas, oasseváldilágas ja Finnmárkkulágas, maŋŋá divdna konsultašuvnnaid. Leat soahpan maiddái ollu láhkaasahusaid báikkálaš riektevuđot guolástushálddašeapmái Deanujogas, jahkásaš guolástusreguleremiidda, luonddusuodjalanguovlluide, finnmárkkukommišuvdnii ja meahcceduopmostullui, boraspirehálddašeapmái, preassadoarjagii ja luonddusuodjalanguovlluid sierra báikkálaš hálddašanmállii.

2. Servodatsurggiid nugo energijahuksema ja boazodoallu siskkobealde ii leat konsultašuvdna áššemeannudanvugiid heiveheapmi leamaš dohkálaš.

3. Norgga čázadat- ja energijadirektoráhta (NČE) ii leat láchčán konsultašuvnnaid nu ahte livččii ollislaččat juohkán dieđuid energijahuksemaid birra sami guovlluin. Sámediggi ii leat ožžon oaidnit direktoráhta mearrádusárvalusa ja árvoštallamiid, earret eará dan ektui movt riekti luondduriggodagaide sihkarastojuvvo ILO-169 15. artihkkala mielde, gč. ON konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra (ICCPR) 27. artihkkala. Eanaš energijahuksenáššiin ii leat duođas leamaš vejolašvuohta soahpat dahje miehtat danne go Sámediggi ii leat diehtán maid direktoráhta lea háliidan mearridit. Energiijaáššiin main Oljo- ja energijadepartemeantta lea leamaš mearridanváldi dahje go NVE áššit leat leamaš doppe váiddameannudeamis, lea leamaš stuorát dáhttu ja hállu juohkit árvoštallamiid ja evttohusaid duohta konsultašuvnnaid. Sámedikkis lea doaivva ahte konsultašuvdnaáššemeannudanvuogit heivehuvvojit maiddái NČE bealis maŋŋá go Oljo- ja energijadepartemeanta čoahkkimis Sámedikkiin 08.05.13 dovddahii ahte konsultašuvdnaáššemeannudanvuogit galget buoriduvvot nu ahte Sámediggi beassá oaidnit gaskaboddosaš árvoštallamiid ja mearrádusárvalusaid.

4. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ii leat buot boazodoalloáššiin konsulteren Sámedikkiin dahje boazodoaluin. Dalle go čadahuvvojit konsultašuvnnaid, de dahkkojuvvojit dat eahpečorgadis vugiid. Eai leat čadahuvvon konsultašuvnnaid doaibmabijuid oktavuodas nugo fáddábagadusa hábmen boazodoalu várás ja plánen plána- ja huksenlága mielde, boazodoalloguovlluid árvoklassifiseren, ekologalaš ceavzilis boazologu hábmema eavttut, boazodoallohálddašeami evalueren ja boazodoallohálddašeami olggobeale beagginarvoštallama barggahančilgehus, ja dasto bajimus boazologu mearrideapmi.

Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta mearrádus boazologu heiveheamis ollu sajiin Finnmárkkus lea buktán stuorra eahpesihkarvuođa ealahusas. Boazologu heivehanproseassa ii leat leamaš doarvái buorre, ja eanaš boazodolliid mielas lea dat sihke eahpečorgat ja vástida unnán ulbmilis. Dát lea

buktán stuorra eahpesihkarvuoda ealáhusas ja dát proseassa lea erenoamážit čuohtan easka álgán boazodolliide.

5. Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta lánkaásahus Stuorradiggái rievdadusaid birra boazodoalloláhkii 2013:s, ja regionála hálddašanstivrraid heaittiheapmi ja regionála boazodoallohálldahusa sirdin Fylkkamánni vuollásažžan, dáhpuhuvai almmá ahte konsultašuvnnat čađahuvvojedje buriin jáhkuin. Departemeanta almmuhii iežas neahttasiidduin cuoŋománus 2011 ahte boazodoalloláhka galggai rievdaduvvot. Sámediggi bovdejuvvui maŋŋá dán konsultašuvnnaide mearrádusa čađaheami ektui. Sámediggi dagai bealistic čielggasin dan ahte sáhtii searvat konsultašuvnnaide ášši birra gos fáddán lei movt almmolaš boazodoallohálldašepmi galggai organiserejuvvot. Dása ii miehtan departemeanta. Departemeanta sáddii de ráđđehusa mearrádusa boazodoallolága rievdadus gulaskuddamii almmá ahte Sámediggái ovdagihtii livččii dieđihuvvon dáid plánaid birra. Ráđđehus ovddidii maiddái stuorradiggedieđáhusa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra, man oktavuodas okta doaibmabijuin lei rievdadit boazodoallolága nu ahte regionála hálddašanstivrrat heaittihuvvojit ja hálldahusat fárrehuvvojit. Dán doaibmabiju birra, mii lei stuorradiggedieđáhhusas maid eai lean konsultašuvnnat Sámedikkiin. Sámediggi meannudii gulaskuddandokumeantta guovvamánus 2012, ja čujuhii duohta konsultašuvdna vuđđui ja eavttuide lánkarievdadusaid birra.

6. Sámedikki mearrádusa vuodul bovdi eanadoallo- ja biebmoministtar Sámedikki konsultašuvnnaide. Áigodagas njukčamánnu 2012 ođđajagi mánu rájes ođđajagimánu 2013 rádjai čađahuvvojedje vihtta konsultašuvdnačoahkkima. Notáhtain geardduhuvvui movt ráđđehus lei ákkastallan mearrádusas. Sámediggi ráhkadii golbma beroštusnotáhta mas ledje konkrehta evttohusat oanehis áiggi ja guhkes áiggi rievdadusaid várás. Konsultašuvnnain vuhtui ahte departemeanta lei dahkan almmolaš ja hui konkrehta mearrádusa rievdadusain ovdal go konsultašuvnnat álggahuvvojedje ge. Departemeanta bealuštii dušše ráđđehusa mearrádusa.

7. Vaikko leat ge leamaš ollu čoahkkimat boazodoallolága rievdadusaid birra, de lea liikká váttis oaidnit ahte konsultašuvnnat departemeantta bealis livčče čađahuvvon buriin jáhkuin ja dainna ulbmilin ahte soahpat. Konsultašuvnnat loahpahunvojedje almmá ahte departemeanta rievdadii maidege das mii lei mearriduvvon cuoŋománus 2011.

8. Sámediggi dagai mearrádusa departemeantta lánkarievdadanevttohussii njukčamánnus 2013. Sámediggi ii miehtan lánkaevtttohussii. Áššái gullá maiddái dat ahte Sámediggái ii ožžon vejolašvuoda miehtat jagi 2007 boazodoallolága rievdadusaide – danin go Sámediggái dalle ii lean addojuvvon vejolašvuolta oaidnit departemeantta árvoštallamiid ja movt dat lei ádden lánkarievdadusaid, gč. Sámedikki raportta ILO:i 2008:s.

9. Sámedikki vásihus lea ahte dain áššiin main eat nagot soahpat dahje dalle go addojuvvo ovdagihtii friija dieđihuvvon mieđiheapmi Sámedikki beales, de lea konsultašuvdnaproseassas leamaš váilevaš diehtujuohkin ja Sámediggi lea maŋŋit searvvahuvvon. Dáin áššiin leat eiseválddit dahkan mearrádusa, dahje buktán almmolaš oainnu, ovdal go konsultašuvnnat leat álggahuvvon dahje daid áigge. Sámediggi oaivila mielde rihkku dát duođalaččat daid geatnegasvuodaid mat čuvvot ILO-169 guđát ja čihččet artihkkala.

Sámedikkis lea oktavuolta ollu fágadepartemeanttaiguin. Vásihusat čájehit ahte muhtumin leat stuorra erohusat das movt guđát artihkal ILO 169 dulkojuvvo ja movt geavahusas vásihuvvo sierra departemeanttain Ráđđehusas. Sámediggi ohcala čielgaseappo siskkáldas bargovugiid Ráđđehusas dán oktavuodas.

10. Boazodoallu lea erenoamáš ja kultuvrra dáfus mihtilmas sámi ealáhus. Sámediggi lea hui fuolas das, go ráđđehus ii sihkaraste konsultašuvdnageatnegasvuodaid, mearrádusaid oktavuodas mat dahkkojuvvojit sámiide guoski áibbas guovddáš servodatsuorggis.

11. Eai gávdno makkárgge mekanismmat soahpameahttunvuodaid čoavdimii PCSSP heiveheami ja čadaheami ektui. Ráđđehus maid ii leat čájehan dáhtu váldit álgaga dán suorggis.

12. PCSSP:ii eai gula ekonomalaš doaibmabijut eaige bušeahttadoaibmabijut. Sámedikki árvvoštallama mielde lea ekonomalaš rámmain ja doaibmabijuin hui guovddáš mearkkašupmi ja váikkuhit njuolga sámi servodahkii. Dát lea erenoamážit deatalaš surggiid siskkobealde nugo sámi dáidda ja kultuvra, ja sámegeilla. Dasa gullet ovdamearkka dihte kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat, museat, teáhterat, festiválat ja giellaguovddášat maid oktavuodas doaibmabijut válđoášsis čatnasit ekonomalaš váikkuhangaskaomiide. PCSSP ráhkadeami oktavuodas sohppojuvvui ráđđehusa ja Sámedikki gaskka ahte ekonomalaš doaibmabijuid áššemeannudanvuogit meannuduvvojit sierra proseassas. Dát proseassa lea bisánan oalát, vaikko ráđđehus stuorradiggedieđáhusas sámepolitihka birra 2008:s dajai ahte láchčojuvvojit fásta čoahkkimat finánsaministariin, stáhtaráđiin mas lea ovddasvástádus sámi áššiin ja Sámedikkis ovdal go ráđđehus doallá vuosttáš bušeahttakonferánsas, ja ahte ráđđehus áigu bovdet Sámedikki konsultašuvnnaide dán lágan bušeahttaáššemeannudanvugiid ráhkadeami oktavuodas.

13. Sámedikki oainnu mielde eai leat konsultašuvnnat ILO-169 guđát ja čihččet artihkkala mielde dalle jos čoahkkimiin addojuvvo Sámediggái vejolašvuohta njálmmálaččat buktit árvalusaid finánsaministarii sámi servodaga bušeahtadárbbuid birra, muhto gos Sámediggi ii beasa oaidnit ráđđehusa árvvoštallamiid, vuoruhemiid ja mearrádusaid.

14. Vejolašvuohta sihkkarastit vuoigatvuođa nu guhkás go vejolaš mearridit iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami ferte mearkkašit dan ahte gávdnojit áššemeannudanvuogit ekonomalaš rámmaid konsultašuvnnaid várás dahje konsulterejuvvomiin sohppojuvvot eará mekanismmat movt oažžut friija dietnasa Sámediggái sámi álbmoga várás ILO-169 nuppi ja čihččet artihkkaliid mielde.

15. ON álgoálbmotvuoigatvuođaid erenoamáš dieđiheadđji lea raporttastis sámiid dili birra Suomas, Norggas ja Ruotas odđajagimánu 11. b. 2011 čujuhan maiddáa ahte lea dárbu ásahit konsultašuvdnaáššemeannudanvugiid dárbbášlaš ekonomalaš rámmaid mearrideami várás Sámediggái. Ráđđehus ii leat háliidan álggahit proseassaid dán ollašuttima várás

16. Stuorradiggi ii leat finnmárkkulága meannudeami maŋŋá 2003-2005 čadahan konsultašuvnnaid Sámedikkiin. Áššiin main Stuorradiggi spiehkasta ráđđehusa konsulterejuvvon evttohusas, áššiin main ovddiduvvo ovddastusevttohus ja áššiin main ráđđehus ii leat konsulteren Sámedikkiin, lea Stuorradikkis konsultašuvdnageatnegasvuohta.

17. Sámedikki ja Stuorradikki presideantta guovttos leaba čoahkkimis cuoŋománus 2013 guorahallan hástalusaid mat gusket konsultašuvdnageatnegasvuođa čuovvoleapmái Stuorradikkiin. Stuorradikki presideantajođihangoddi lea reivves fágálávdegodđái muittuhan ahte Sámedikkis lea ILO-169 mielde sierra vejolašvuohta buktit cealkámuša ovdal go dahkkojuvvot mearrádusat main lea mearkkašupmi sámi beroštumiide, ja ahte erenoamáš oktavuodain sáhtta leat ágga čadahit konsultašuvnnaid Stuorradikki ja Sámedikki gaskka. Dán geavatlaččat čadaheami birra ii leat lagabuidda čilgejuvvon. Ii Stuorradikki guovdu ge leat mekanisma man bokte sáhtášii čilget, ahte leat go konsultašuvdnageatnegasvuođat gozihuvvon konkrehta áššiin.

Sámediggeválggat

18. Sámediggeválggat čadahuvvojit oktanaga ja seamma sajiin go stuorradiggeválggat ge čadahuvvojit. Sámediggi lea sorjavaš buori ovttasbarggus stáhtain vai lea vejolaš čadahit riikaviidosas sámediggeválggaid, ja vásihus lea ahte ovttasbargu ovdal válggaid čadaheami ja daid áigge doaibmá bures.

19. Sámedikki válgaortnet guoská erenoamážit sámi álbmogii, ja man oktavuodas lea lunddolaš ahte Sámedikkis lea stuorra mearridanvuoigatvuođa ILO-169 čihččet artihkkala ektui ja ON álgoálbmogiid julggaštusa 38. artihkkala ektui, gč, goalmát ja njealját artihkkala. Sámedikki válganjuolggadusain lea deatalaš mearkkašupmi sámi demokratiija ovddideapmái ILO-169 artihkkala 6.1 c ektui.

20. Čielggadus, maid Sámediggi ráhkadahtii 2005:s, lea vuodđun Sámedikki mearrádussii ahte rievdadit válgaortnega 2009 válggaide. Rievdadusaid oktavuodas geahppánedje earret eará válgabiiret 13:s 7 válgabiirii ja šattai ovdagihtii jienasteapmi gielddain main leat unnán jienasteaddjit, vai šaddá vejolašvuohta oažžut válgabohtosa válgaija.

21. Sámediggi lea reviderejuvnon sámeláhkaevttohusas bidjan vuodđun ahte Sámediggi dat galgá addit deavdda mearrádusaid sámediggeválggaid várás. Dát lea lunddolaš čuovus das go Sámediggi sámelága § 2-10 mielde lea bajimus eiseváldi sámediggeválggaid oktavuodas, ahte Sámediggi ieš evttoha ođđa válgaortnega ja ahte Sámediggi lea bajimus váiddainstánsa jos muhtun oaivvilda ahte sii ieža dahje muhtun earát leat boastut registrerejuvnon Sámedikki válgajienastuslohkui.

22. Viehka stuorra oassi sámediggeválganjuolggadusain mearriduvvojit láhkaásahusain. Liikká lea jallavuohta, vaikko go Sámediggi lea bajimus válgaváldi sámediggeválgga oktavuodas, de ii sáhte Sámediggi ieš mearridit iežas válgaláhkaásahusa. Sámediggi ferte departemeantta bokte rievdadit láhkaásahusa mii regulere válggaid. Vaikko Sámedikkis lea hui stuorra váldi mearridit iežas válgaortnega, de ii soaba dat oktii dainna ahte norgga eiseválddit detáljadásis regulerejit válggaid čađaheami láhkaásahusaid mearrideami bokte.

23. Sámedikki sávaldat ahte oažžut válddi mearridit láhkaásahusaid lea lunddolaš boadus das go Sámediggi čielgaseappot lea iešheanalis álbmotválljen orgána sámiide go lea okta álbmot, ja go Sámedikki legitimitehtavuodđu vižžojuvvo jienasteddjiin ja sámi siviilaservodagas. Norgga eiseválddit eai leat čuovvolan dán sávaldaga.

Mánáidsuodjalus

24. Geassemánus 2011 rievdaduvvon láhkaásahus máná sáhkaguoddi birra áššiin maid Fylkka mánáidsuodjalusa ja sosiálahávddegoddi galgá meannudit, lea sáddejuvnon gulaskuddamii. Fylkka mánáidsuodjalusa ja sosiálahávddegoddi lea duopmostuolu sulastahti orgána, mii dahká mearrádusaid áššiin mánáid fuolahussii váldimis mánáidsuodjalanlága mielde. Ulbmilin ahte ásaht mánái sáhkaguoddi dán áššiin, lea addit mánái stuorát vejolašvuođa oažžut ovdan oainnuis áššiin maid fylkkalávddegoddi galgá meannuda. Ráđdehus háliidii dán láhkaásahusa rievdadusa bokte ásaht mánái sáhkaguoddi bissovaš ortnegin Fylkka mánáidsuodjalusa ja sosiálahávddegottis.

25. Sámediggi konsulterii ášši birra man ulbmilin lea gozihit sámi mánáid beroštumiid ja vuoigatvuođaid birra. Sámediggi čujuhii ráđdehussii ahte sámi mánáin leat vuoigatvuođat mat leat regulerejuvnon norgga lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain. Dát lea máná iešheanalis riekti, ja mii čuovvu sámi mánáid maiddái dalle go leat mánáidsuodjalusa fuolahusas. Seamma gusto dalle go máná ášši ovddiduvvo fylkkalávddegoddái. Sámediggi bivddii láhkaásahusas nannejuvvot ahte sámi mánáin lea vuoigatvuohta oažžut nammaduvvot sáhkaguoddi olbmo geas lea sámi giella ja kulturgelbbolašvuohta. Sámedikki oaivila mielde ferte máná sáhkaguoddi olmmoš sáhttit gulahallat mánáin sámegillii ja dovdat su sámi kultuvrra. Ráđdehus mearridii ráddjet sámi mánáid vuoigatvuođa oažžut sáhkaguoddi olbmo geas lea sámi giella ja kulturgelbbolašvuohta guoskat dušše sámegiela hálddašanguovllus. Dát mearkkaša dan ahte sámi mánáin olggobealde hálddašanguovllu ii leat seamma vuoigatvuohta go sámi mánáin hálddašanguovllus. Dán šálloša Sámediggi sakka, ja oaivvilda ahte ráđdehus ráddje sámi mánáid vuoigatvuođaid ON mánáidkonvenšuvnna ektui.

26. Sámediggi lea jagi 2006 rájes bargan oažžut sámi giella ja kulturgelbbolašvuođa Mánáidvissui. Konsultašuvnnain Justiisadepartemeanttain lea sohppojuvnon ahte galgá bargat dan ala ahte oažžut riikaviidosaš ortnega sámegiela mánáid várás geat gillájit veahkaválldi ja vearddaguid dan bokte ahte

oažžut gelbbolašvuoda Romssa mánáidvissui. Sámediggi oaidná hui deatalažžan dan ahte stáhta sihkkarastá dohkálaš fáldadaga sámi mánáide olles riikkas.

27. Ulbmilin galgá leat nannet ja ovddidit giella ja kulturgelbbolašvuoda mánáidviesuin ovttasbarggu bokte Politijaskuvllain, Romssa universitehtain, Sámi nationála gealboguovddážiin psykalaš dearvvašvuohta (SANAG) ja Regionála resursaguovddážiin veahkaválldi, traumáhtalaš huša ja iešsoardineastadeami hárrái (RVTS). Justiisadepartemeanta galgá árvvoštallat gelbbolašvuoda duopmárgullamiin politiijas. Dasto galgá láchčojuvvot ahte eanet sámegeielat olbmot politiijas sáhttet váldit erenoamáš oahpu duopmárjearheamis. Galget čadahuvvot doaibmabijut maiguin nannet doaresfágalaš gelbbolašvuoda ovddideami go guoská bargui seksuála vearredaguide ja veahkaváldái máná vuostá dahje go gártet vihtaniin dán lágan veahkaválldi oktavuodas, maiddái mánáide geain lea sámi duogáš. Sohppojuvvui ahte Sámediggi galgá searvvahuvvot dán barggus ovddas guvlui.

28. Konsultašuvnnaid maŋŋá lea Romssa Mánáidvissui biddjojuvvon nationála ovddasvástádus sámegeielat mánáid čuovvoleamis geat leat gillán veahkaválldi dahje seksuála vearredaguide. Sámediggi ii leat ožžon dieđu sámegeielat politiija dárbbu čuovvoleami ektui duopmojearahallan gelbbolašvuodain. Ráđđehus ii leat háliidan konsulteret Sámedikkiin strategiija birra seksuála vearredaguide ektui mánáid ja nuoraid vuostá.

Rihkolašvuohta ja ránggáštus

29. Rihkusfuolahusa guovlu davvin lea konsultašuvnnaid maŋŋá Sámedikkiin ráhkadan doaibmabidjoplána buori ja dásseárvosaš ránggáštusčadaheami várás sámi fánnggaide ja dubmejuvvon olbmuid. Sámedikki mielas lei proseassa rihkusfuolahusain buorre ja ávkkálaš, ja lea duhtavaš go ráhkaduvvo doaibmabidjoplána.

30. Sámediggi bivddii 28.11.2012 Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeantta konsulteret Sámedikkiin sámi fánnggaid ja dubmejuvvon olbmuid ránggáštusa čuovvoleami birra, ráhkaduvvon doaibmaplána vuodul, ja dan birra sohppojuvvu Rihkusfuolahusain regiovdna davvin. Doaibmaplána ii leat čuovvoluvvon.

Eana- ja resursavuoigatvuodát

31. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi ovddidii juovlamánus 2007 čielggadusa sámi eana- ja resursavuoigatvuodáid birra olggobealde Finnmárkkku. Lávdegottis leat golbma váldoevttohusa: identifiserenláhkaaddin sihkkarastit vuoigatvuodáid ILO-169 14. artihkkala mielde, stivren- ja hálddašanláhkaaddin sihkkarastit vuoigatvuodáid ILO-169 15. artihkkala mielde ja konsultašuvdnaláhkaaddin sihkkarastit vuoigatvuoda ILO-169 6. artihkkala mielde.

32. Sámediggi lea meannudan čielggadusa guovvamánus 2009 ja attii dalle čuovvu konsultašuvnnaide vuodu ja eavttuid. Sámediggái lea deatalaš ahte ávnnaslaš ja prosessuála gáibádušat ILO-169 14. artihkkalis geahčaduvvojit fárrolaga, muhto ahte gáibáduš eanavuoigatvuodáid dohkkeheamis ILO-169 14. artihkkala nr 1 mielde lea vealtameahtun deatalaš. Sámediggi lea dása dávistettiin dovddahan ahte gáibádussan lea eana- ja resursa stivren- ja hálddašanorgána ásaheapmi mas sámi eaggáduššanposišuvdna gozihuvvo dan botta go vuordit viiddis ja áiggi gáibideaddji identifiserenproseassa (ILO-160 artihkal 14 nr. 2) vejolašvuodain riektemearrádusaide (ILO-160 artihkal 14 nr. 3). Ii leat doarvái oažžut dakkár hálddašanorgána mii geahččala gozihit vuoigatvuodáid dušše ILO-169 15. artihkkala mielde.

33. Stáhtaráđđi geas lea ovddasvástádus sámi áššiin ja Sámedikki presideanta šiehtadeigga álggahit Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadusa čuovvoleami guovvamánus 2011. Sohppojuvvui ahte bargu juogaduvvo Sámi vuoigatvuodálávdegotti váldoevttohusa vuodul. 2012:s leat álggahuvvon konsultašuvnna konsultašuvdna- ja áššemeannudanlahkaaddima birra.

34. Ráđđehus ii leat addán Sámediggái konsultašuvdnovuodu identifiserenláhkaaddima ja stivren- ja hálddašanláhkaaddima birra. Sámediggi lea fuolas go bargu ii ovdán, ja lea go dasa sivvan unnán dáhttu sihkkarastit sámi eana- ja resursavuoigatvuodaid olggobealde Finnmárkku.

35. Finnmárkkuláhka mearriduvvui Stuorradikkis geassemánu 17. b. 2005. Finnmárkkulágas nannejuvvo ahte sámit oktasaččat ja individuálalaččat guhkes áiggi eana- ja čáhcegeavaheami bokte leat gártadan vuoigatvuodaid Finnmárkku eatnamiidda. Láhka bođii liige konsultašuvdnaproseassa bokte Stuorradikki justisálávdegotti ja Sámedikki gaskka. Láhka ásahii Finnmárkkukommišuvnna mii galgá čielggadit geavahan- ja eiggátvuoigatvuodaid daid eatnamiidda maid Finnmárkkuopmodat válddii badjelassas dalle go finnmárkkuláhka bođii fápmui. Finnmárkkukommišuvdna nammaduvvui njukčamánu 14. b. 2008. Finnmárkku kommišuvnna bargu fealttas Stierdná/Sievju geavahan ja riekteáddejumiid birra almmuhuvvui njukčamánu 20. b. 2012. Finnmárkku kommišuvnna bargu fealttas 2 Unjárggas almmuhuvvui guovvamánu 13. b. 2013. Ásahuvvo sierra duopmostuollu, Meahcceduopmostuollu Finnmárkku várás meannudit vuoigatvuodanákkuid mat bohtet maŋŋá go Finnmárkku kommišuvdna lea čielggadan fealтта. Áigemearri buktit nákkuid ovdan Meahcceduopmostullui lea beannot jagi maŋŋá go Finnmárkku kommišuvnna raporta lea almmuhuvvon.

36. Finnmárkkuopmodat lea sorjjasmeahttun láhkamearriduvvon doaibma mii eiggáduššá ja hálddaša eatnamiid ja resurssaid Finnmárkkus finnmárkkulága mielde ja ILO-169 14. ja 15. artihkkaliid mielde. Sámediggi nammada 3 stivralahtu 6 lahtu gaskkas. Finnmárkkulágas § 10 leat sierra njuolggadusat movt jienastit. Finnmárkkulága § 10 geatnegahtá Finnmárkkuopmodaga árvoštallat meahci rievdan geavahusa finnmárkkulága § 4 mielde ja dahkat mearrádusaid dákkár rievdan geavahusa birra finnmárkkulága § 10 mielde. Unnitlohku sáhtá gáibidit ahte ášši galgá ovddiduvvot Sámediggái. Finnmárkkukommišuvnna stivra ii leat dán rádjai dahkan makkárge mearrádusaid meahci rievdan geavahusa birra, vaikko eiseválddit leat addán lobi ja lea meannudeamen ohcamiid ollu stuorra areáladuohtadanáššiid birra Finnmárkkus. Buorre lea go stivra ovttas bargá ja lea konsensus barggustis. Sámediggi lea dattetge Finnmárkkukommišuvnna guovdu váldán ovdan ja lea dovddahan ahte vuordá sin čielggasmahttit iežaset árvoštallamiid finnmárkkulága § 4 mielde ja dahkat mearrádusaid finnmárkkulága § 10 mielde, vai sámiid eiggátposišuvnnat ILO-169 14. artihkkala nr. 1 mielde gozihuvvojit, ja vai sámiid vejolašvuohta ja riekti luondduresurssaide ILO-169 15. artihkkala nr. 1 mielde sihkkarastojuvvo. Finnmárkkuopmodat ii leat dán rádjai rievadan geavahusas. Sámediggi áigu finnmárkkulága § 7 ektui nammadit stivralahtuid ja várrelahtuid njealji ođđa jahkái čakčat 2013.

37. Minerálahka mearriduvvui 2009:s almmá Sámedikki friija ja ovdagihtii dieđihuvvon miediheami. Njukčamánu 2013 ovddiid ráđđehus strategiija minerálaeláhusa várás. Sámediggi lea, konsultašuvnnaid maŋŋá Ealáhus- ja gávpedepartemeanttain, miehtan doaibmabijuide kapihttalis sámi beroštumiid birra strategiijas. Mearrideaddji doaibmabidju miehtamii lei ahte Ealáhus- ja gávpedepartemeanta galgá bivdit konsultašuvnnaid minerálahka rievdadusaid birra gozihan dihte sámi beroštumiid ja vuoigatvuodaid olles sámi guovllus, ja láchit nu árrjalaš proseassa go oppage lea vejolaš dán láhkarievdamas várás. Ráđđehus ii leat čuovvolan doaibmabiju.

38. Jagi 2009 minerálahka ii leat buktán einnostanvejolašvuođa sámi vuoigatvuodaid sihkkarastimii ILO-169 artihkkaliid 14 ja 15 mielde. Minerálahka ii leat váldán doarvái vuhtii álgoálbmotrievtti, etihkalaš standárddaid, birrasa, boazodoalu ja sosiála ja kultuvrra beliid. Sámi vuoigatvuodat ja beroštumit eai leat doarvái bures gozihuvvon lágas, ja dat lea buktán dárbašmeahttun ráfehisvuođa ja fuola sámi guovlluin.

39. Sámedikki ja Oljo- ja energiijadepartemeantta gaskka dollojuvvojedje konsultašuvnnat 2009:s Goliat-fealтта huksema ja doaimma birra Barentsábis . Eni Norge AS lea ovddidan Goliat-fealтта huksenplána. Goliat lea válđoáššis oljofealta, muhto das lea maiddá gássa. Dat lea vuosttamuš oljofealta Barentsábis mii plánejuvvo huksejuvot. Goliat lea birrasii 85 km davvioarjin Hámmarfeastta ja 50 km oarjjasluš luonddugássafealтта Snøhvit man huksema Stuorradiggi

dohkkehii 2002:s. Buvttadeapmi Goliat-fealttas lea plánejuvvon álggahuvvot 2013:s ja navdimis bistá doaibmaáigodat 15 jagi. Konsultašuvnnain lei ovttamielalašvuohta das ahte operatevra lea čadahan viiddis váikkuhusiskama Goliat-fealttas. Ovttamielalašvuohta lei das ahte lea deatalaš ahte doaibmabijuin maiguin buoridit oppalaččat báikkálaš oalgeváikkuhusaid ja gelbbolašvuođa ferte leat ávki maiddái sámiiide. Sohppojuvvui maiddái ahte oljosuodjalandustehusas Goliat-fealttas ferte leat hui alla dássi.

40. Sámedikki ja Oljo- ja energiijadepartemeantta gaskka ii šaddan ovttamielalašvuohta álgoálbmotfoandda ektui Goliat-fealtta oktavuodas, dahje leat go sámiiin erenoamáš vuoigatvuođat Barentsábi petroleumaresurssaide. Sámediggi doalahii prinsihpa ahte sámii álbmogis álbmotrievtti mielde leat vuoigatvuođat petroleumaresurssaide danne go Barentsáhi lohkkajojuvvo guovlun, ja birasin gos sámii ellet ja maid geavahit, ILO-169 artihkal 13. mielde. Sámediggi oaivvilda ahte álgoálbmotperspektiiva galgá vuhttot das movt Barentsábi petroleumadoaimma dienas juogaduvvo, ja evttoha ahte oassi ávkkis, gč. ILO-169 artihkal 15 nr. 2, biddjojuvvo álgoálbmotfondii, váikkuhangaskaoapmin davvin servodat- ja ealahusovddideapmái. Soahpameahttunvuođa vuodul árvvoštalai Sámediggi ahte oktiibuot ii leat dohkálaš vuodđu guorrasit Goliat-fealtta huksemii ja doibmii. Go guoská dáid áššiiide de čujuhii Oljo- ja energiijadepartemeanta konsultašuvnnain Stuorradiggediedáhussii nr. 7 (2006-2007) Sámedikki doaimma birra 2005:s, mas čilgejuvvo ahte ráđdehusa oaivila mielde eai leat álbmotrievttálaš geatnegasvuođat sámiiid ektui go guoská petroleumadoaimma dietnasii kontinentálasokkelis. Dát guoskkai maiddái áššái vejolaš álgoálbmotfoandda ásaheami ektui.

41. Rievdadusat guolástusláhkaaddimis (mearraresursaláhka, oasseváldiláhka ja finnmárkkuláhka) sámiiid ja earáid vuoigatvuođa birra guolástit mearas olggobealde Finnmárkku mearriduvvui 2012:s. Láhkarievdadusain bohte mearrádusat ahte unnit fatnasiin lea riekti bivdit árbevirolaš sámii guovlluin, sámii guolástus ja dan mearkašupmi báikegottiide deattuhuvvo, guollesajit identifiserejuvvojit dalle go gáibáduš biddjojuvvo Finnmárkkukommišuvdnii, ja ahte sáhtta áshuvvot Vuotnaguolástuslávdegoddi masa Sámediggi nammada 50 % ovddastusa ja mas leat doaimmat riddo- ja vuotnabivddu nannemii. Dasa lassin mearriduvvui láhkaásahusain gielddus ahte fatnasat mat leat badjel 15 mehtera eai beasa bivdit vuonain, amas unnit vuotnafatnasat gártat gilvvu geažil gáddái iežaset árbevirolaš bivdoguovlluin.

42. Sámediggi miedái guolástusláhkaaddima rievdadusaide, ja dovddahii seammás čielgasit ahte sámiiin leat gártaduvvon guolástanvuoigatvuođat ja vuoigatvuođat eará odasmuvvi mariidnaresurssaide riddolagaš sámii guovlluin. Dát riekti vuodđuduvvá sámiiid leahkimii ja dasa go sii leat historjjálaččat geavahan árbevirolaš guovlluid ja álbmotrievtti njuolggadusaide álgoálbmogiid ja minortehtaid hárrái, (gč. ILO-169 artihkkaliid 15 ja 13, gč. ICCPR artihkkala 27.12, jagi 1751Lappekodicilla ja dasto jagi 1775 Eanačujuhanresolušuvnna). Dát ii dohkkehuvvon ollásit lágas. Dat go Sámediggi miedái guolástusláhkaaddima rievdadusaide ii guoskka dasa movt ráđdehus dulko riektvuođu sámiiid ja earáid vuoigatvuođaid ektui guolástussii mearrasámii guovlluin. Dát lea hui duođalaš ášši danne gos dat geavahas ii dohkket mearrasámiiid rivttiid sin kultuvrra ávnnaslaš vuđđui, mii lea vuostá ILO 169 ja álgoálbmotjulggastusa. Dat go báikkálaš árbevierronjuolggadusat ja čájehuvvon historjjálaš geavaheapmi vuotna- ja riddoguovlluin ásaha vuoigatvuođaid riddolagaš čáziin ja mearas, leat dasto nannejuvvon norgga eiseválddiid vuoitto bokte Stuorra Britannia vuostá Haag-duopmostuolus, go dat lea mearrideaddji deatalaš Norgga iešmearrideami ektui.

43. Sámediggi dohkkeha mearraluossabivdiid guolástusrievtti bivdit luosa mearas. Sámediggi nanne ahte gávdnojit historjjálaš vuoigatvuođat ássama ja geavaheami vuodul rittus don doloža rájes. Sámiiin ja earáin geat ássat rittus leat dán lágan vuoigatvuođat dološ áiggiid rájes geavaheami vuodul, báikkálaš boaresvirot vuoigatvuođaid ja ILO-169 artihkkala 15 gč. artihkkaliid 13 ja 23 vuodul.

44. Sámediggi ja Birasgáhttendepartemeanta dahke skábmamánus 2010 rámmašiehtadusa mii galggai sihkkarastit ahte vuoigatvuođaoamasteaddjit searvvahuvvojit ovttas Sámedikkiin bargui luossabivddu reguleremii Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Šiehtadusa ektui áshuvvui guovvamánus

2011 viidát čohkkejuvvon bargolávdegoddi maid Luondduhálldašan direktoráhta jođiha. Lávdegoddi galggai bidjat oktasaš vuodul konsultašuvnnaide birasgáhtteneiseválddiid ja Sámedikki gaskka luossabivddu reguleremiid birra Davvi-Romssas ja Finnmárkkus jagi 2012 rájes. Bargolávdegoddi ovddidii viiddis evttohusa sihke konkrehta reguleremiidda ja rávvagiid movt viidáseappot searvvahit buot beliid boahhtevaš proseassaide.

45. Konsultašuvdnaproseassas 2012:s hilgo norgga eiseválddit šiehtaduvvon evttohusa. Dán vuodul ii leat Sámediggi miehtan gustovaš guolástusreguleremiidda. Sámediggi lea bivdán ráđđehusa rievdatit guolástusreguleremiid nu johtilit go fal vejolaš konsulterema bokte Sámedikkiin ja guoskevaš vuoigatvuođaoamasteddjiguin. Dát ii leat čuovvoluvvon. Dan sadjai čavgejedje norgga eiseválddit ain eanet guollebivddu guovtti regiovnas 2013:s nu gohčoduvvon liigereguleremiid bokte, eai konsulteren oppanassiige Sámedikkiin eai guoskevaš vuoigatvuođaoamasteddjiguin. Sámediggi konstatere ahte konsultašuvdna geatnegasvuohta ILO-169 guđat artihkkala mielde ii leat čuovvoluvvon. Sámediggi ii leat duhtavaš ovddiduvvon fáktavuoduin go guoská liigereguleremiidda. Sámediggi deattuha ahte lea deatalaš háhkat ja vuogádahkii bidjat árbedieđuid sihke jogaid ja meara birra vuodđun guolástusreguleremiidda. Stáhtas lea ovddasvástádus das ahte luondduvalljodatlága mearrádušat čuovvoluvvojit ja fuolahit ahte dán lágan iskkadeamit dahkkojuvvojit.

46. Sámediggi konstatere ahte dáláš luossaregulereamat leat nu čavga ahte mearraluossabivddu eksisteansa lea áitojuvvon. Dilli lea leamaš nie jagi 2008 rájes. Guolástusáigodagas 2013 lei ovta regiovnas, Davvi-Romssas 16 beaivvi bivdoáigi. Liigereguleremiid maŋŋá oáččui regiovdna 13 beaivvi bivdoáigi. Nuppi eará regiovnas, Oarje-Finmárkkus, lei 36 beaivvi dábálaš bivdoáigi. Maŋŋá liigereguleremiid báhce vel 32 beaivvi. Sámediggi oaihvilda ahte lea hui garra dárbu dalán oázžut sierra doaibmabijuid mearraluossabivdui, gč. ILO-169 njealját artihkkala.

Luossabivdu Deanučázadagas lea unnimusat seamma dehálaš go lodden Guovdageainnus. Guovddáš eiseválddit Birasgáhttendepartemeanttas fertejit jođánepmosit bargat proseassain gos šiehtadit odđa soahpamuša Suomain Deanu čázadaga guolásteami birra. Dálá soahpamuš addá vejolašvuođa lasihit turistabivddu Suoma bealde Deanu čázadagas. Dát turistabivdu lassána balddihahtti, ja lea mielde duvdiime eret sihke báikkálaš stággobivdiid ja fierbmunlohpeoasi bivddus, ja goarida ollu godđoguliid erenoamážit badjelis čázadagas. Báikkálaš vásihusat ja máhttu duodaštit maiddái ahte fierbmebivdiid lohku unnu čázadagas ja ahte buodđobivdit lunddolaččat leat njiedjan maŋimus 20 jagi Deanu čázadagas. Deanu čázadaga bivdohálldašeapmi galgá sihkkarastit ahte bivdu Deanu čázadagas hálldašuvvo nu ahte báikkálaš stággobivdiid ja sin vuoigatvuođat geain leat fierbmunlobit eai hedjon dálá dili ektui. Dás čujuhuvvo erenoamážit artihkkaliidda 13, 14, 15 ja 23 konvenšuvnnas.

47. Viiddis eanetlohku Stuorradikkis bivddii 2011:s ráđđehusa árvvoštallat vuovdit viiddis mihtuid guovlluin mat maiddái leat árbevirolaš sámi guovllut. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta gohččui Stáhtavuovddiid vuovdit daid geassemánu 2011. Stuorradikki eanetlogu mearkašupmi ja departemeanta árvvoštallan ja mearráduš dahkkojuvvojedje konsultašuvnnaid haga Sámedikkiin. Sámediggi lea cuiggodan dan departementii ja lea dovddahan ahte mearráduš lea vuostá ILO-169 guđat artihkkala, vejolaččat 14. artihkkala ja ovdagihtii mearrida Sámi vuoigatvuođalávdegotti čuovvoleami.

48. Sámediggi ja Stáhtavuovddit dahke 2012 ovttasbargošiehtadusa. Stáhtavuovddit lei stáhta fitnodat mii hálldašii eatnama ja resurssaid stuorra oasis sámi guovllus olggobealde Finnmárkkku. Šiehtadusa ulbmilin lei láchit dili nu ahte Stáhtavuovddit oččošedje Sámedikki miehtama sin eanahálldašeapmái, ja ođasmuvvi resurssaid geavaheapmái ja ávkástallamii giddodagain. Ovttasbargošiehtadusa bokte eai čielggaduvvon sámiid vuoigatvuođat ja eatnamat ILO-169 14. artihkkala mielde. Ovttasbargošiehtadus ii guoskan guovlluid vuovdimii maid Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lei geatnegahtán. Maid eai leamaš čohkkimat gos livčče ságastuvvon viiddis mihtuid birra.

49. Ođđa eanamolsunláhka mearriduvvui 2013:s. Sámediggi attii friija ja ovdagihtii dieđihuvvon miehtama láhkaevttohussii. Láhkamearrádusa vuodul álggahuvvui sierra proseassa sihkkarastin dihte boazodoalu vejolašvuoda 12. artihkkala mielde eanamolsunduopmostullui eanaeaggádiiguin ja eará vuoigatvuodáomasteddjiiguin.

50. Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta háliidii álgoálggus čadahit golbma sierra proseassa boazodoalu beassamis eanamolsunduopmostullui. Álggos áigo rievdadit láhkamearrádusaid nu ahte eanajuohkinduopmostuollu sáhtta mearridit geavahannjuolggadusaid boazodoalus. Dan maŋŋá áigo čadahit proseassa láhkamearrádusaid evttohemiiin eanamolsunduopmostuolu vejolašvuoda birra mearridit sikkáldas riektediliid boazodoalus ja loahpas sierra proseassa movt eanamolsunduopmostuolu gelbbolašvuoda sámi riekteáddejumis ja boares vieruin sáhtášii nannet. Boazodoalu geavahannjuolggadusat, riektedilit, ja dasto gelbbolašvuolta sámi riektáddejumis ja boares vieruin čatnasit lávga oktii. Sámediggi vuordá álgaga departemeantta bealis go guoská dán lohpiduvvon proseassa álggaheapmái.

51. Sámedikki ovddit raporterenáigodagas ILO:i 2008:s válddahuvvui sámejoavkku birra maid mii dovdat namahusain nuortalaččat (maidái gohčoduvvon koltálaččat). Nuortalaččat leat ain hui uhkiduvvon dilis ja kultuvrralaččat hui fuones dilis. Ráđdehus ii leat vel ge čuovvolan doaibmabijuid maiguin sihkkarastit nuortalaččaid ávnnaslaš kulturveođu, nugo Sámi vuoigatvuodálávdegoddi ja Sámediggi leat evttohan.

52. Ollu jagiid leat leamaš stuorra hástalusat dan ektui go bohccot vuddjojot togaide. Bohccuid vuddjomat leat stuorra gixsin daid orohagaide maid dat gusket ja báikegottiide muđui. Bohccuid vuddjomat bohtet vel lassin daid stuorra vahágiidda maid boraspiret dagahit bohccuide. Bohccuid massin boraspiriide ja go dat vuddjojot togaide ja biillaide áitá ealáhusvuodu. Sámediggi lea konsulterevuvvon áššis ja ollu gerddiid lea gulahallan Johtalusdepartemeanttain hoahpuhan dihte áiddiid huksema daid gaskaide main áitta lea stuorámus almmá ahte das livččii lean ávki. Ráđdehusas lea ovddasvástádus fuolahit ahte ovttastuvvon doaibmabijut čadahuvvojot luondduresurssaid suodjaleami ja sihkkarastima várás artihkkala 15.1 mielde. Buohkaid beroštupmi lea loahpahit elliid gillámušaid, erenoamážit Norlándda ruovdemáđijas. Sámediggi muittuha ahte dán muttos stuorra elliid gillámušain trafihkas lea servodatovddasvástádus main guovddáš eiseválddit fertejit váldit ovddasvástádusa.

53. 94 olbmo dákteriggeávdnasat buktojuvvojedje ruovttoluotta ja dat hávdáduvvojedje ođđasis čakčamánu 25. b. 2011 nuortasámi ortodoksalaš hávdebáikái Njávdamis, Máttá-Várjagis. Seremoniija jođihii árkabisma Gabriel Frankrike ortodoksálaš girkus. Nuortasámi musea ii leat vel gárvvistuvvon, muhto lei áigumuš divodit dan sihkkarastin dihte vistti čáhcevahágiid vuostá čakčat 2013. Finmárkkulága § 28 bokte addojuvvo vejolašvuolta láhkaásahusa bokte lagabuiidda mearridit njuolggadusaid Deanujoga ja Njávđánjoga guollebivddu báikkálaš hálddašeami várás. Njávđánjoga ektui ii leat dát bargu álggahuvvon.

54. Birasgáhttendepartemeanta konsulterií Sámedikkiin ja Sámi bivdo- ja meahcástanservviin čáhcelottiid giđđabivddu birra Guovdageainnus giđđat 2013. Konsultašuvnnain ii boahmán soahpamuš, ja Birasgáhttendepartemeanta mearridii láhkaásahusa mas ii vuhtii váldojuvvon Sámedikki ja bivdosearvvi gáibádus. Sámediggi ja Sámi bivdo- ja meahcástansearvi ákkastalle ahte bivdoortnet galgá vuodđuduvvot sámi árbevieruide, ja dasto leat kultuvrralaččat ja ekologalaččat gánnáhahtti, gč. ON konvenšuvnna biologalaš valljodaga birra, erenoamážit artihkkaliid 8 (j) ja 10 (c) ja ILO-169 artihkkala 23. Sihke bivdoguovllu ráddjen, bivdoáiggi ráddjen, unna bivdoearri ja unnán šlájat oktiibuot ráddjedje bivddu nu ollu ahte Sámediggi ii sáhtán meroštallat dan kultuvrralaččat ceavzilin. Ortnet maid stáhta eiseválddit dál leat mearridan spiehkasta nu ollu dan árbevierus mii Guovdageainnus lea leamaš jahkečuđiid áiggi nu ahte dat fuonida vejolašvuoda joatkit árbevieruin ja doalvut iešlági viidáseappot boahttevaš buolvvaide. Sámedikki mielas lea duodalaš dat got sámi árbedieđut eai vuhtii váldojuvvo dalle go bivdu regulerejuvvo. Sámediggi ohcala stuorát ieštivrejumi.

Luondduresurssaid geavahan- ja suodjalanhálddašeapmái searvan

55. 2009:s sohppojuvvui rievdadusaid birra boraspireláhkaásahusas. Dán rievdadusa bokte nannejuvvui sámi searvan regionála boraspirelávdegottiide, go Sámediggi, sámi guovlluid várás sáhtta nammadit guokte ovddasteaddji, ovdal nammadii dušše ovttá. Seamma jagi mearriduvvui sierra málle suodjalanguovlluid báikkálaš hálddašeami várás, nu ahte Sámediggi nammada ovddasteddjiid suodjalanguovlostivrraide. Dát lea ovdamearkan konsultašuvnnaide ILO-169 guđat artihkkala mielde, mii sihkkarastá ortnegiid mat relevánta vugiin gozihit njuolga searvanrievtti luondduresurssaid almmolašrievttálaš geavahan- ja suodjalan hálddašeapmái ILO-169 artihkkal 15 mielde.

56. Sámedikki mielas áitá Norgga boraspirepolitihkka sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima ávnnaslaš vuoddu. Sámediggi lea mielde hálddašeamen gustovaš politihka regionála boraspirelávdegottiid bokte, muhto das ii leat vejolašvuohta bidjat eavttuid nationála boraspirepolitihkkii. Boazodoallu ja sávzadoallu ollu sajiin riikkas gillá hui ollu dan geažil go boraspiret dađistaga lassánit ja go masset ollu bohccuid daidda. Birasgáhttentdepartemeanta ja Eanadoalodepartemeanta leat bidjan bargojoavkku bargat vuostálasvuodáid unnidemiin boazodoalu ja boraspiriid ektui Davvi-Trøndelágas. Sámediggi cuiggoda dan go ráđdehus ii leat konsulteren Sámedikkiin mandáhta birra. Konsultašuvnnat doaibmabijuid hárrái raporttas leat leamaš jođus jagi 2010 rájes, muhto go leat leamaš bodnái vuoruheamit departemeanta bealis, de lea proseassa bisson jaska dan rájes. Sámedikki mielas doaibmabidju lea buorre ja oaidná ahte dan sáhtášii fievrridit eará ge gillájeaddji guovlluide, muhto deattuha dattetge man deatalaččat leat duohta konsultašuvnnat ILO 169 artihkkala 6 mielde.

57. 2012:s mearridii Stuorradiggi rievdadit guolástusláhkaaddima (mearraresursaláhka, oasseváldiláhka ja finnmárkkuláhka) konsultašuvnnaid maŋŋá Sámedikkiin. Okta rievdadusain lei ahte sáhtta ásahuvvot Vuotnaguolástuslávdegoddi masa 50 % ovddastusas nammada Sámediggi, ja man bargun lea nannet riddo- ja vuotnabivddu. Dát lea deatalaš oassi sámi searvama sihkkarastimis guolástusresurssaid almmolašrievttálaš geavahan- ja suodjalan hálddašeapmái ILO-169 artihkkala 15 mielde. Guolástus- ja riddodepartemeanta ja Sámediggi galget konsulteret mandáhta Vuotnaguolástuslávdegoddi. Sámediggái lea hui deatalaš ahte dát lávdegoddi nammaduvvo, vai sámiid historjjálaš geavaheapmi, ávnnaslaš vuoddu ja servodateallin doarvái bures gozihuvvojit. Vuotnaguolástuslávdegoddi ferte addojuvvot viiddiduvvon mearridanváldi riddo- ja vuotnabivdoáššiin vai vuoigatvuodat ILO-169 artihkkala 15 mielde gozihuvvojit.

58. Rievdadus boazodoallolágas 2013:s dagahii dan ahte sámi searvan almmolaš boazodoallohálddašeapmái heaittihuvvui stuorra ja áibbas guovddáš osiin boazodoallolágas, maiddái areála- ja doaibmavuoddu sihkkarastimis. Guhtta regionála boazodoallostivrra masa Sámediggi láve nammadit lahtuid heaittihuvvojedje ja váldi biddjojuvvui njuolga stáhta stivrejupmái Fylkkamanni vuolde. Sámedikki mielas lea váttis oaidnit ahte dát dávistivččii ILO-169 artihkkaliidda 7 ja 15 iežas ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovddideami ja searvama stivrema birra luondduresurssaid hálddašeapmái ja geavaheapmái.

Dearvvašvuohta

59. Ođđajagimánu 1. b. 2012 álggahuvvui vuosttaš oassi ođđa dearvvašvuođaodastusas, ovttasdoaibmanodastusas. Ovttasdoaibmanodastusa mihttomearrin lea unnidit erohusaid dearvvašvuođa dáfus, ja ahte buohkain galget leat ovttáarvosas dearvvašvuođafálaldagat, beroškeahhtá diagnosas, ássanbáikkis, olbmo ekonomiijas, sohka bealis, etnihkalaš duogázis ja ovttaskas olbmo eallindilis. Dearvvašvuođaodastusa atnui váldima oktavuodas reviderejuvvui gielddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaid láhka. Láhkaevttohusa guovddázis lea ahte bidjat stuorát ovddasvástádusa gielddaide buriid dikšun- ja dikšunbálvalusaid fállamis. Sámi pasieanttaid ektui mearkkaša dát dan ahte dikšunbálvalusat váldet vuolggasaji sin gielalaš ja kultuvrralaš duogázis.

60. Jos ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa mihttomearri sámi pasieanttaid várás galggaš olahuvvot, de fertte gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas gávdnot ollu eanet máhttu sámi giela ja kultuvrra birra. Gelbbolašvuolta sámi gielas ja kultuvrras sihke fágaolbmui ja mearrideddjiid gaskkas lea ain fuotni. Danne lea hui deatalaš bargat dan ala ahte buoridit gelbbolašvuoda sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain ovttaskas olbmuid dásis eret bajimuš dássái, ja guovddáš bealis bidjat čielga rámmaid movt oazžut ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi pasieanttaide. Danne bivddii ge Sámediggi konsultašuvnnaid dán áššis, dainna ulbmilin ahte bohtá odđa láhka gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa várás ja ahte sámi pasieanttaid dárbu ja vuoigatvuolta láchčojuvvon bálvalussii deattuhuvvo bálvalusa hábmemis. Sámedikki ákkastallan vuodđuduvvo sámi álbmoga sierra stáhtusii Norggas, mii bohtá ovdan Vuodđolágas § 110 a ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain, maiddá ILO-169 artihkkalis 25, mat addet sámiide danne go lea álgoálbmot vuoigatvuoda hábmet dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sámi álbmoga várás.

61. Rádddehus lea muhtun muddui välljen guorrasit Sámedikki evttohussii dán áššis. Odđa gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahuslágas bohtá ovdan ahte sámi pasieanttaid dahje geavaheddjiid dárbu láchčojuvvon bálvalusaid hábmemis galgá deattuhuvvot. Dattetge lea dát ráddjejuvvon guoskat sáme giela hálddašanguvlui. Dát mearkaša dan ahte sámi pasieanttain olggobealde hálddašanguovllu eai leat seamma vuoigatvuodát oazžut dearvvašvuodabálvalusa mas sin giella ja kultuvra deattuhuvvo, ja dat ráddje sámi álbmoga rievtti leat mielde hábmemin dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmoga várás.

Oahpahus ja oahppu

62. Láhka- ja láhkaásahusrámmat sámiid vejolašvuoda ektui mearridit iežas vuoruhemiid oahpahusa ja oahpu ovddideapmái sámiid várás ILO-169 artihkkaliid 7 ja 27 mielde lea ráddjejuvvon. Danne lea dárbu revideret oahpahuslága mearrádusaid mat gusket sámi ohppiide, nu ahte Sámediggi sáhtta mearridit oahppoplánaláhkaásahusaid viidáseappot rámmaid ja eanet fágasurggiid siskkobeaide.

63. Sámediggi mearrida oahppoplánaid sáme gielas vuodđooahpahusa várás (vuodđoskuvla ja joatkkaskuvla), erenoamážit sámi fágaid joatkkaskuvllas ja sámi sisdoalu nationála oahppoplánain. Dát lea mearriduvvon oahpahuslágas. 2013:s rievdaduvvojedje oktasaš oahppoplánat dárogielas, servodatfágas, luonddufágas, matematihkas ja eaŋgalasgielas ja parallealla ovttárvosaš oahppoplánat dárogielas ohppiide geain sáme giella lea vuosttaš giella. Nationála oahppoplánain lea biddjojuvvon stuorat deaddu sámi sisdollui.

64. Sámi oahppoplakáhtas čuožžu ahte sámi skuvla ja oahppofitnodat galgá láchit dili nu ahte oahppit/fidnooahppit ožžot kvalitehta dáfus buori oahpahusa sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul. Sámi árbedieđuid ja sáme giela geavahus oahpahusas lea deatalaš. Hástalusat leat ollu. Okta dain lea dat go hui ollu sámi oahppit vázzet dakkár skuvllaid mat eai čuovo nationála oahppoplánaid ja danne eai oaččoge oahpahusa sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul. Nubbi lea dat go ollu oahpaheddjiin váilu gelbbolašvuolta sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Ja go eanaš fágain ohppiid várás váilot sámi oahpponeavvut. Dat go gávdnojit oahpponeavvut sámegilli lea hui deatalaš sihke giellaovddideapmái ja fága oahppamii. Doarjja mü lea várrejuvvon oahpponeavvuide lea nu unni ahte hui ollu oahpponeavvoohcamiid fertte biehttalit. Nu váldá ge guhkes áiggi dárbbu duhtadit. Ollu mánát ja nuorat geavahit internehta. Sámi mánáide gávdno unnán sin iežaset gilli internehtas ja medias. Unnán lea girjjálašvuolta sámegilli, erenoamážit julevsámegilli ja máttasámegilli, ja sámiid dili birra.

65. Sámi ohppiin lea individuála vuoigatvuolta oahpahussii sáme gielas gos ihkinassii riikkas orošedje. Skuvlaeaiggát lea geatnegahttojuvvon fuolahit ahte dát vuoigatvuolta ollašuvttu. Diehtjouhkin vanhemiidda ja ohppiide sáme giela oahpahusa vuoigatvuoda birra lea váilevaš. Sámi ohppiin vuodđo- ja joatkkaskuvllas lea oahpahuslága mielde sierra vuoigatvuodát go guoská sámeoahpahussii. Buot vuodđoskuvlaohppiin sámi guovllus lea vuoigatvuolta oahpahuslága mielde oazžut oahpahusa sáme gielas ja sámegilli jos gielddas leat unnimusat logi oahppi geat háliidit dán

lágan oahpahusa ja nu guhkká go báhcet vel guhtta oahppi jovkui. Vuodđoskuvlalága mielde lea sámiiin joatkkaoahpahusas vuogiatvuohhta oahpahussii sámegielas.

66. Priváhtaskuvllat sáhttet fállat oahpahusa sámegielas, muhto eai leat geatnegahttojuvvon dan dahkat. Priváhta skuvllat eai oaččo doarjaga sámii oahpahussii. Geavahusas mearkaša dát dan ahte oahpahus sámegielas ii guoskka ohppiide geat vázzet priváhta skuvllain. Ollu sámii oahppit vázzet skuvlla priváhta skuvllain. Sámediggi lea váldán ovdan dán beali eiseválddiiguin ja lea geahččalan rievddadadhttit priváhta skuvlalága.

67. Skuvllat ožžot doarjaga sámegiela oahpahussii, muhto doarjja lea menddo unni iige leat doarvái duohta goluide. Dát dagaha dan ahte ollu oahppit eai oaččo kvalitatiiivvalaččat buori sámii oahpahusa dahje dan oahpahusa sámegielas masa sis lea riekti.

68. Ohppiin galgá leat oadjebas ja fysalaččat ja psykososiálalaččat buorre oahppanbiras mii movttidahtta oahppat bures, ja biras gos ii leat givssideapmi iige vealaheapmi. Máhttu sámiiid ja sámii kultuvrra birra ja árbevierru dárú skuvllas lea deatalaš ja sáhtta leat mielde vuostálastimin givssideami ja vealaheami. Oahppoplánat mat gullet sierra fágasurggiide geatnegahttet oahpahusa sámii álbmotjoavkku birra ja sin giela, kultuvrra ja servodateallima birra. Muhto oahpahus sámiiid dili birra dárú skuvllain lea váilevaš. Dat boahá earret eará das go oahpaheddjiin váilu dárbbaslaš gelbbolašvuohhta sámii gielas, kultuvrras ja servodateallimis. Oahpponeavvuin maid dárú skuvllat geavahit lea unnán sápmelaččaid birra dahje eai atte rivttes gova sámiiin ja sámii kultuvrras. Dát ii dávis ILO-169 artihkkalii 31.

69. Dát lea hástalusán sámii ohppiid sámii oahpahusas. Váilot hui ollu sámegiela oahpaheaddjit, ja váttis lea buoridit rekrutterema sámii oahpaheaddjiohppui. Biedgguid ássan lea maiddá hástalusán sámii oahpahussii. Ollu oahppit fertetit oazžut oahpu sámegielas gáiddusoahpahusa bokte danne go skuvllas ii leat sámegiela oahpaheaddji. Ollu ohppiin váilu arena gos sáhttet hállat ja gullat sámegiela, ja maiddá gielladoarjja lagaš birrasis. Dasto lea Sámediggi hui fuolas go hui sakka geahppánit oahppit geain lea sámegiella fágasuorggis, erenoamážit oahppit geain sámegiella lea nubbingiellan. Ohppiidlohku geain davvisámegiella lea nubbingiellan lea geahppánan olles 40 proseantta dan rájes go nátionála Máhttolokten 2006:s váldojuvvui atnui. Sámediggi oaidná struktuvrralaš cakkiiid mat rihkkot ILO 169 artihkkala 28 doahhtaleamis.

70. Sámediggi galgá bidjat eavttuid oahpahus- ja oahppopolitiikkii. Sámedikkis leat dát ollu sierra rollat ja sierra lágan oktavuohhta iesgudege hálddašandásiide oahpahussuorggis. Sámediggi doaimá sihke doarjahálddašeddjain, fága- ja hálddašanorgánan mas leat lánkageatnegahttojuvvon hálddašandoaimmat, politiikka ovddidanorgánan, gulaskuddanáasahussán ja konsultašuvdnaoasálažžan. Sámediggi bargá dan ala ahte nannet ovttasbarggu eará álgoálbmogiiiguin oahpahusáššiid oktavuodas. Dán lágan barggu áigumuššán lea juohkit vásihusaid ja lonuhallat gelbbolašvuohá álgoálbmogiid gaskka.

71. Sámii allaskuvllas lea nátionála ovddasvástádus sámegiela goziheamis, nannemis ja ovddideamis dieđafágan. Doavttergráda ohppiid demográfalaš rekrutterenvuohá vuohul sámegielas, sáhtášii Sámii allaskuvla šaddat dieđalaš allaskuvlan mas lea vuogiatvuohhta hálddašit doavttirgrádaprogramma lánkaásahusaid gáibádusaid mielde maid Máhttodepartemeanta ja nátionála orgána kvalitehta oahpahusas leat mearridan (NOKUT).

72. Máhttodepartemeanta lea maŋŋá konsultašuvnnaid Sámedikkiin dovddahan mearkašumi bokte lánkaásahussii kvalitehta sihkkarastima ja kvalitehta ovddideami birra alit oahpus ja fágaskuvlaoahpus jagi 2011 rájes, ahte fertetit sáhttit erenoamážit heivehit rekrutteren gáibádusa dan ektui man ollu leat doavttergráda studeanttat dieđalaš allaskuvllas. Departemeanta lea dattetge háliidan vuordit dainna dan botta go vuordit čielggadusa sámii dutkama ja alit oahpu birra mii álggahuvvui 2010:s konsultašuvnnaid maŋŋá Sámedikkiin. Dát lándegoddi buvtii čielggadusas 2012:s ja rávvii spiehkastit kvantitehta gáibádusas akkrediterema ektui Sámii allaskuvlii dieđalaš allaskuvlan.

73. Sámediggi vuordá ahte Máhttodepartemeanta ja NOKUT čuoovvolit johtilit dan ahte sámi allaskuvla dohkkehuvvo dieđalaš allaskuvlan ILO-169 artihkkala 27 mielde.

Giella

74. Jagi 2012 giellaiskkadeapmi čájeha ahte mátta- ja julevsámi máhttu nuoraid gaskkas lea ovdánan buori guvlui. Iskkadeapmi čájehii dattetge ahte ollugiid mielas sin mánáin váilu sámi oahpahušfálaldat skuvllas. Deatalaš lea ahte gielddat árjjalaččat juhket dieđuid vánhemiidda makkár vuoigatvuođat sin mánáin leat oažžut oahpahusa sámegeiela. Danne lea Sámediggi bargan árjjalaččat sihke guovddáš ja báikkálaš eiseválddiid ektui buoridan dihte dán dili. Iskkadeapmi čájeha maiddá ahte ollugat eai hála sámegeiela vaikko sis livččii ge vejolašvuohta dan dahkat. Sivvan dasa lea dat go iežaset mielas eai máhte sámegeiela doarvái bures. Guovttis vihtasa gaskkas dadjet ahte sii ballet boastut hállamis, ja hui ollugat dadjet ahte lea váttis hállat sámegeiela singuin geat máhttet sámegeiela hui bures. Sámediggi lea jagi 2013 bušeahtas várren ruđaid giellakampánjii man bokte movttiidahttit eambbogiid geavahit sámegeiela ja ovddidit positiivvalaš miellaguottuid sámegeiela ektui. Sihke giellaiskkadeapmi ja Sámedikki vásihusat čájehit ahte gielddain lea hui deatalaš rolla sámegeiela ealáskuhttima ja ođđasis lihkkama barggu oktavuodas. Árjjalaš gielddat gievrudahttet hui sakka giellaovddidanbarggu ja maiddá leat mielde ovdánahttimin positiivvalaš miellaguottuid sámegeiela ektui báikegottiin.

75. Jagi 2008 rájes leat golbma gieldda laktojuvvon sámegeiela hálddašanguvlui. Njealját giella, Romsa sáddii maŋŋit ohcama laktimis maid sii maŋŋá gesse ruovttoluotta. Dát álggahii giivvis ságastallama man oktavuodas ollu sámit ja maiddá sámi mánát Romssas gárte gillát dáid hui negatiivvalaš miellaguottuid geažil sámi gillii ja kultuvrii. Maŋŋá dán lea leamaš ovttasbargu ja proseassa Sámedikki ja Romssa suohkana gaskka dan ektui ahte njulget daid vahágiid mat dalle šadde. Dán proseassa olis bođii ovttasbargošiehtadus Sámedikki ja Romssa suohkana gaskka man ulbmilin lea nannet fálaldaga sámi álbmoga várás gielddas. Ovttasbargošiehtadus vuolláičállojuvvui čakčat 2013.

76. Sámediggi oaidná maiddá ahte sámelága giellanjuolggadusaid fertešii rievdadit nu ahte dat heivehuvvojit omd. gávpotgielddaide. Sámedikki vuolggasadji lea ahte buot sámegeielagiin lea vuoigatvuohta geavahit iežaset giela. Juohkehaš sámegeielat olbmos galgá leat vuoigatvuohta geavahit sámegeiela deaivvadettiin almmolaš ášahusaiguin sorjjakeahtá ássansajis. Dál leat dát vuoigatvuođat dušše sis geat ássat gielddain mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui, danne go sámelága giellanjuolggadusat gusket dušše dáid gielddaide. Danne lea dárbu revideret sámelága giellanjuolggadusaid, vai ovttaskas olbmuid vuoigatvuođat nannejuvvojit miehtá riikka. Sámediggi oaidná ahte dán lea dárbu dahkat gielladili rievdamiid, ássanminstara vuodul ja go ođđa gielddat bohtet mielde hálddašanguvlui. Hálddašanmálla boahtteáiggis ferte váldit vuhtii sierralágan gielladiliid vai sáhtta gozihit ja ovddidit giela dan dárbbu vuodul mii lea sierra giellaguovlluin.

77. Ráđđehusa sámegeiela doaibmaplánaš áigodaga 2009 – 2013 várás, leat ollu buorit doaibmabijut ja dat lea leamaš ávkkálaš gaskaoapmi sámegeiela nannen- ja ovddidanbarggus. Sámediggi oaidná dattetge ahte dárbbášuvvo eanet ollislaš giellapolitiikka mii guoská olles servodahkii. Doaibmaplána barggu bokte lea Sámediggi ovttas bargan ovttaskas departemeanttaiguin. Sierra departemeanttat fertejit háhkat buoret gelbbolašvuođa sámi diliid ja sámegeiela birra. Nugo dilli dál lea, de eai nagot guovddáš eiseválddit oažžut áigái ollislaš giellapolitiikka sámegeiela várás. Deatalaš lea ahte sierra departemeanttat dovdašedje buorebut iežaset ovddasvástádusa ja oččošedje čielgaseappot rolla sámegeiela barggus oktavuodas. Danne lea Sámediggi cealkán ahte ráđđehusa sámegeiela doaibmaplána čuoovvoleami oktavuodas ferte sámediggedieđáhus sámegeiela birra biddjojuvvot vuodđun.

Oktavuolta ja ovttasbargu stáhta rájaid rastá

78. Ollislaš giellapolitiikka mearkkaša maiddá dan ahte ovttasbargu rájaid rastá doaibmá bures. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren leat deatalaččat oktasaš vuodtu sihkkarastimis sámegeilli. Ii leat eisege nu vuogas jos sámegeielat ovdánit iešguđege guvlui, go dat sáhtta buktit

gulahallanválttisvuodaid riikarájaid rastá. Davviriikkalaš ovttasbarggu, sámegiela hárrái lea jagi 2012 rádjái Sámi giellalávdegoddi (SGL) čuovvolan mii lea leamaš Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) vuollásaš orgána. Dain lea leamaš mearridanváldi sámi normerenáššiid oktavuodas ja leat bargan maiddái tearbmaovddidemiin. Dárbbášuvvo nana davviriikkalaš ovttasbargu man olis sáhtta gulahallat ja ovddidit giellapolitihkalaš ja giellafágalaš áššiid. Sámi čállingiela normeremii lea maiddái deatalaš ahte mis lea doaibmi davviriikkalaš giellaorgána. Geassemánus 2012 mearridii SPR nannet giellafágalaš ovttasbarggu ja lea álggahan Interreg-ruhtaduvvon ásahanprošeavtta, Sámi giellagálvu. Sámi giellagáldu ásahanprošeavttas bistá prošeaktaáigodat 1,5 jagi, mii álggahuvvui 01.01.2013, ja loahpahunvu 30.06.2014. Sámi giellagáldu galgá álgovuorus bargat sámegiela, terminologiija, gielladikšuma ja diehtujuohkima ovddidemiin geavaheddjiid várás giellafágalaš áššiid oktavuodas. Sámedikkis leat stuorra vuordamušat dasa ahte guovddáš eiseválddit davviriikkain dorjot dán doaibmabiju maŋŋa go prošeaktaáigodat lea nohkan.

79. Šiehtadallamat Davviriikkalaš sámekonvenšuvnnas leat jođus dainna ulbmilin ahte dat loahpahunvojit 2016:s. Sámedikkis servet šiehtadallamiidda nationála delegašuvnnaid ovddastusa mielde. Dattetge lea issoras stuorra hástalussan dat go Norgga beale Sámedikki delegáhtain ii leat seamma friija hállan- ja evttohanriekti go mii eará Sámedikkiid delegašuvnnain lea iežaset riikkaid šiehtadallamiin. Norga lea mearridan mandáhta delegašuvdnii maid ektui ii leat konsulterejuvnon Sámedikkiin. Dás biddjojuvvo vuodđun dat ahte galgá bissut daid álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid siste mat juo leat. Suoma ja Ruota delegašuvnnain lea eanet rabas mandáhta ja addá sámekkiid delegáhtaide friija hállan- ja evttohanrievtti. Dat go Norggas lea gáržžes lagadeapmi šiehtadallamiidda, sihke hámi ja sisdoalu dáfus, goazahit sakka šiehtadallamiid.

Ášši meannudeapmi loahpahunvui 05.12.13 dii. 19.30.

Vuodđogiella: Dárogiella

Ášši/Sak VL	008/13
Ášši/Sak DC	057/13

Miellahtuid válljen Finnmárkkuopmodaga stivrii ja bearráigeahccanlávdegoddái

Arkiivaáššer.
13/3786

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššer.
Válgalávdegoddi	2. – 5.12.13	VL008/13
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 6.12.13	DC 57/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 05.12.13 dii. 19.30.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Válgalávdegotti árvalus:

Finnmárkkuopmodaga stivra:

Evttohus 1: NSR, Bb ja Dáloniid lista:

- Sámediggi nammada Mathis Nilsen Eira (boazodoallu) lahttun Finnmárkkuopmodaga stivrii.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Ellinor Guttorm Utsi
- Sámediggi nammada Hartvik Hansen lahttun Finnmárkkuopmodaga stivrii.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Inger Lise Singer
- Sámediggi nammada Marit Kirsten A. Gaup lahttun Finnmárkkuopmodaga stivrii.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Ronny Wilhelmsen

Evttohus 2: Olgeš:

- Sámediggi nammada Per A. Bæhr (boazodoallu) lahttun Finnmárkkuopmodaga stivrii.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Margit Ravna Smuk

Finnmárkkuopmodaga Bearráigeahččanlávdegoddi:

Evttohus 1: NSR ja Dáloniid lista:

1. Sámediggi nammada Klemet Erland Hætta lahttun Finnmarkkuopmodaga bearráigeahččanlávdegoddi.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Áshild Joks Andresen

Evttohus 2: Bb:

1. Sámediggi nammada Josef Vedhugnes lahttun Finnmarkkuopmodaga bearráigeahččanlávdegoddi.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Solveig Jensen

Sii doaibmagohtet 01.01. 2014 rájes ja doibmet 4 jagi áigodaga.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čeahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

Finnmárkkuopmodaga stivra:

Toril Bakken Kåven gáibidii válljet stivrra gorrelohkoválggain

Mathis Nilsen Eira ja Ellinor Guttorm Utsi oaččuiga 13 jiena.

Hartvik Hansen ja Inger Lise Singer oaččuiga 10 jiena.

Marit Kirsten Gaup Anti ja Ronny Wilhelmsen oaččuiga 10 jiena.

Per A. Bæhr ja Margit Ravna Smuk oaččuiga 6 jiena.

Finnmárkkuopmodaga bearráigeahččanlávdegoddi:

Evttohus 1 mearriduvvui 29 jienain 10 jiena vuostá mat dorjo evttohus 2.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Sandra Márjá West, áššejođiheaddji	Toril Bakken Kåven
2	Lars Filip Paulsen	Inger Elin Utsi
		Johan Vasara
		Toril Bakken Kåven
	Lars Filip Paulsen	
3	Ellen Kristina Saba	Kirsti Guvsám
		John Kappfjell
		Inger Elin Utsi
4	Marit Kirsten Anti Gaup	
5	Toril Bakken Kåven	Inger Elin Utsi
		Johan Vasara
	Toril Bakken Kåven	
6	Sandra Márjá West, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Finnmárkkkuopmodaga stivra:

1. Sámediggi nammada Mathis Nilsen Eira lahttun Finnmárkkkuopmodaga stivrii.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Ellinor Guttorm Utsi.
2. Sámediggi nammada Hartvik Hansen lahttun Finnmárkkkuopmodaga stivrii.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Inger Lise Singer.
3. Sámediggi nammada Marit Kirsten A. Gaup lahttun Finnmárkkkuopmodaga stivrii.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Ronny Wilhelmsen.

Finnmárkkkuopmodaga bearráigeahččanlávdegoddi:

1. Sámediggi nammada Klemet Erland Hætta lahttun Finnmárkkkuopmodaga
berráigeahččanlávdegodái.
Persovnnalaš várrelahttun nammaduvvo Áshild Joks Andresen.

Sii doaibmagohtet 01.01. 2014, ja doaibmanáigi lea 4 jagi.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 05.12.13 dii. 20.00.

Ášši/Sak DC 058/13

Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimat 2014 čoahkkinplána - ođasmahttin

Arkiivaáššennr.
12/279

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Dievasčoahkkinjođihangoddi	22.11.13	DCJ 006/13
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 6.12.13	DC 58/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui bearjadaga juovlamánu 6. b. 2013 dii. 00.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1			kalender

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus:

Sámediggi mearrida čuovvovaš čoahkkinplána jagi 2014 Sámedikki čoahkkimiid várás.

Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimat vuosttas jahkebeali 2014:

Vahku 10: njukčamánu 3. – 7. b., lávdegodde- ja dievasčoahkkimat.

Vahku 21: miessemánu 19. – 22. b., lávdegoddečoahkkimat (vuossárga – duorastaga)

Vahku 23: geassemánu 2. – 6. b., dievasčoahkkin

Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimat nuppi jahkebeali 2014:

Vahku 41: golggotmánu 6. – 10. b. 2013, lávdegodde- ja dievasčoahkkimat.

Vahku 47: skábmamánu 17. - 20. b., lávdegoddečoahkkimat (vuossárga – duorastaga)

Vahku 49: juovlamánu 1. – 5. b., dievasčoahkkin

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.(ups annen format)

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jørn Are Gaski	

VI Sámedikki mearrádus

Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimat vuosttas jahkebeali 2014:

- Vahku 10: njukčamánu 3. – 7. b., lávdegodde- ja dievasčoahkkimat.
Vahku 21: miessemánu 19. – 22. b., lávdegoddečoahkkimat (vuossárga – duorastaga)
Vahku 23: geassemánu 2. – 6. b., dievasčoahkkin

Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimat nuppi jahkebeali 2014:

- Vahku 41: golggotmánu 6. – 10. b. 2013, lávdegodde- ja dievasčoahkkimat.
Vahku 47: skábmamánu 17. - 20. b., lávdegoddečoahkkimat (vuossárga – duorastaga)
Vahku 49: juovlamánu 1. – 5. b., dievasčoahkkin

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 13.12.13 dii. 14.40.

Ášši/Sak	PFL	010/13
Ášši/Sak	DC	059/13

Sámi bargujoavkku rievdadusevttohus Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvdnii.

Arkiivaášsenr.
12/81

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššsenr.
Sámediggeráddi	26.11.13	SR 160/13
Plána- ja finánsalávdegoddi	02.12.13	PFL 010/13
Sámedikki dievasčoahkkin	3. – 6.12.13	DC 059/13

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.13 dii. 08.30

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahas
1		Sametingsrådet	Sak 160/13
2			Konvensjon mellom Norge og Sverige om grenseoverskridende reindrift.
3			Sametinget i Sverige vedtak om arbeidsgruppas forslag til norsk-svensk reinbeitekonvensjon av oktober 2013.11.2
4	18.04.2013	Konkama sameby	Ang. konvensjon mellom Sverige och Norge om den grensoverskridende renskøtsel.
5			Om etablering av konvensjonsområder i sørlige Jemtland/ Harjedalen og Sør- Trøndelag.
6	01.10.2013	Saltfjellet reinbeitedistrikt	Uttalelse om forslag til ny norsk-svensk reinbeitekonvensjon.
7			Sak 22/10 Reinbeitekonvensjonsforhandlingene mellom Norge og Sverige.
8	10.10.2013	Nord-Senja reinbeitedistrikt	Uttalelse vedr. arbeidsgruppens forslag til norsk-svensk reinbeitekonvensjon.
9	16.10.2013	Div. reinbeitedistrikter v/ Johan Anders Eira	Rettighetshavernes fellesmøte om ny reinbeitekonvensjon.
10	07.12.2013	Landbruks-og matdepartementet	Norsk-svensk reinbeitekonvensjon- videre oppfølging.
11	06.03.2013	Div. reinbeitedistrikter v/ Johan Anders Eira	Reinbeitedistriktenes uttalelse ang. reinbeitekonvensjonen mellom Norge og Sverige.
12	Juni 2013		Den samiske arbeidsgruppas forslag til endringer i norsk-svensk reinbeitekonvensjon.
13	14.11.2013	Norske reindriftssamers landsforbund	Høringsuttalelse til arbeidsgruppas forslag til endring i Norsk-Svensk reinbeitekonvensjon.
14	28.02.2013	Hjertind- Altevann reinbeitedistrikt	Manglende rettsikkerhet ift. prosessen med ny reinbeitekonvensjon mellom Norge og Sverige.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi doarju Bargojoavkku rievdadusevttohusa Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvdnii ja rávve ahte raporta oktan mearkkašumiiguin rádjerasttiedaddji boazodoalu čovdokahtes čuolbmačilgehusaid birra, geigejuvvon Norgga ja Ruođa ráđdehusaide.

Plána- ja finánsalávdegoddi árvalus

Álggahus

Plána- ja finánsalávdegoddi lea meannudan sámediggeráđi árvalusevttohusa Ruođa ja Norgga gaskasaš boazoguohtunkonvenšuvnna birra.

Mearkkašumit

Lávdegoddi, miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR) Kirsti Guvsám, Anita P. Ravna, Laila Njystad, Piera Heika Muotka ja Beaska Niillas, miellahtut Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus (BB) Vibeke Larsen, Knut Store ja Ronny Wilhelmsen, Olgešbellodaga miellahttu Ellen Kristine Saba ja Áarjel-Saemiej Giel miellahttu Jovna Z. Dunfjell ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:

Lávdegotti lahtut čujuhit Bargojoavkku rievdadusevttohussii Norgga-Ruođta boazoguohtunkonvenšuvdnii ja Sámediggeráđi árvoštallamii. Lávdegotti lahtut vurdet ahte stáhtat čuovvolit dán ja gávdnet čovdosiid.

Bargojoavkku rievdadusevttohus Norgga-Ruođta boazoguohtunkonvenšuvdnii.

Bargojoavku lea bargan daid rámmaid siskkobealde maid sii ožžo čoahkkimis Norgga ja Ruođa ráđdehusain čakčamánu 2012. 1997 boazoguohtunkommišuvnna guovloprotokollaid areálajuohkin ii leat rievdaduvvon. Muhto čoahkkimiin orohagaiguin ja čearuiguin lea bargojoavku dadjan ahte konkreta árvalusaid guoskevaš orohagain ja čearuin guovloprotokollaid rievdadusa birra, áigu bargojoavku váldit mielde dasa maid sii geigejit stáhtaide. Bargojoavku ii leat ožžon dakkár árvalusaid guoskevaš beliin.

Lea geahččaluvvon ásaht dakkár vuogádat mii galgá dahkat vejolažžan ásaht ovttasbargošiehtadusaid daid guovlluid várás gos lea eanemusat heivvolaš guoskevaš čearuide ja orohagaide. Dasa lassin lea geahččaluvvon ásaht riidočoavdinorgána boazoguohtunlávdegoddi ja ođđasisárvoštallanlávdegotti bokte. Bargojoavku ii leat man ge láchkai dahkan radikála rievdadusaid iežas rievdadusevttohussii. Muhto sii leat geahččalan čielggadit muhtun deatalaš prinsihpaid ja láchčan buoret vejolašvuodaid dasa ahte čearut ja orohagat ieža sáhttet gávdnat buriid ovttasbargovugiid iežaset guovllu várás.

Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvdna lea iežas álggahusas mieđihan ahte sápmelaččat lea álgoálbmot ja ahte rádjerasttiedaddji boazodoalu vuodđun lea dološ vieruiduvvanriekti. Konvenšuvnna ulbmil lea celkojuvvon evttohuvvon 1. artihkkalis ahte ovddidit ovttasbarggu sámi rádjerasttiedaddji boazodoaluin gaskal Norgga ja Ruođa vai boazoguohtumiin sáhtta ávkkástallat dakkár vuogi mielde mii addá guhkesáiggi vuodu ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš guoddilis boazodollui goappašat riikkain. Konvenšuvdna evttohuvvu geavahuvvot dynámalaččat nu ahte dat ii hehte ođđa ulbmillaš doaimvavugiid boazodoalus.

Bargojoavku lea hábmen evttohusa ođđa 2. artihkalin, mas ohcet gaskasboddasaš čovdosa čoavdekahtes gažaldahkii vuoigatvuodaid birra. 1.teakstaoasis nannejuvvo ahte konvenšuvdna galgá heivehuvvot árvvusatnimiin vuoigatvuoda boazoguohtumii dološ vieruiduvvanrievtti vuodul, das maiddá vuoigatvuodaide mat leat vuodđduvvon dološ vieruiduvvanriektái, dološmuittu oamasteapmái, dološ áiggi rájes geavaheapmái ja oamasteapmái álbmotrievtti vuodul. Dát lea rádjerasttiedaddji boazodoalu vealtameahtun riektiveuodđu. Bargojoavku lea maid das mii čuovvu aiddostahttan ahte konvenšuvnna ii galgga geavahit nu ahte muhtun čearuid dahje orohagaid guovllut oktiibuot uhccot nu ahte ii leat šat vejolaš doaimmahit ekonomalaš, ekologalaš ja kultuvrralaš

guoddilis boazodoalu buot jahkeáiggiin. Áigumuš dainna lea fuolahit ahte maiddái daid geográfalaš guovlluin, gos ii sáhte geavahit dološ vieruiduvvanrievtti riektevuodđun dálá boazodollui, galgá leat sihkkarvuohta iežaset viidáset boazodollui. Bargojoavkku ulbmil lea čađa gaskka leamaš dat ahte gáhttet guovllu olles sámi boazodoalu, ja sihkkarastit viidáset doalu buohkaide geain lea iešguđetlágan riektevuodđu.

2. artihkal dadjá viidáseappot ahte konvenšuvdna ii mearkkaš makkárga rievdadusaid guohtunvuoigatvuodas boares vieruiduvvanrievtti vuodul. Guohtuneatnamiid vejolaš odđasis juogadeapmi čujuhusain boazoguohtunkonvenšuvnna njuolggadusaide gusto dušše nu guhká go boazoguohtunkonvenšuvdna lea fámus. Deatalaš lea maiddái ahte vuoigatvuohta oažžut geahččaluvvot dološ vieruiduvvanvuoigatvuodaid dábálaš duopmostuoluin ii váikkuhuvvo boazoguohtunkonvenšuvnna mearrádusain. Lágafámolaš duopmu dološ vieruiduvvan geavaheami dahje priváhtarievtálaš vuoigatvuodaid ektui, gusto ovddabeallái boazoguohtunkonvenšuvnna njuolggadusaid. Geavadis dat mearkkaša ahte jus orohat dahje čearru vállje duopmostuoluid bokte oažžut mearriduvvot iežas vuoigatvuodaid, de gusto duopmostuolu mearrádus ovddabeallái boazoguohtunkonvenšuvnna njuolggadusaid.

6. artihkkala bokte lea bargojoavku láchčan dasa ahte rádjerasttideaddji boazodoallu váldonjuolggadussan galgá heivehuvvot ovttasbargošiehtadusaid vuodul. Ovttasbargošiehtadusat sáhttet addit boazodollui alccesis vejolašvuoda hábmet dan ovttasbarggu mii doaibmá buoremusat. Dat sihke mearrida ovddasvástádusa ja addá vejolašvuoda leat mielde mearrideamen iežas ealáhusdoalu. Seammás addá vejolašvuoda eará guovlluide gos guovloprotokollat doibmet, geavahit daid. 6. art. evttoha maiddái riidočoaivinmálla daid beliide mat eai nagot soahpat ovttasbargošiehtadusaid. Jus guoskevaš orohat/čearru 6 mánu maŋŋágo konvenšuvdna lea boahtán fápmui, ii leat diedihhan Boazoguohtunlávdegoddi ahte guovloprotokolla galgá gustot sidjiide, de sii galget soabadišgoahit ovttasbargošiehtadusa. Jus ii leat sohppojuvvon ovttasbargošiehtadus jagi maŋŋágo konvenšuvdna bođii fápmui, de galget bealit joatkit šiehtadallamiid mas Boazoguohtunlávdegoddi lea soabadeaddji. Jus dakkár soabadeamis eai juvssa ovttamielalášvuoda vel guđa mánu siste, de galgá Boazoguohtunlávdegoddi mearridit guohtunguovlluid, guohtunáiggiid ja alimus boazologu 1. ja 2. artihkkaliid vuodul.

Boazoguohtunlávdegotti mearrádusa sáhtta váidit Odđasisárvoštallanlávdegoddi. Odđasisárvoštallanlávdegoddi galgá loahpalaččat mearridit guohtunguovlluid, guohtunáiggiid ja alimus boazologu. Odđasisárvoštallanlávdegotti mearrádusa ii sáhte viidáseappot guoddalit ja dan sáhttet dušše duopmostuolut gomihit.

Čearuin ja orohagain lea olles konvenšuvnna doaibmaáiggis vejolašvuohta odđasis soahpat ja molsut ovddeš ovttasbargošiehtadusaid odđa ovttasbargošiehtadusain jus goappašat bealit dan háliidit. Maŋŋá 10 jagi galget sohppojuvvot odđa ovttasbargošiehtadusat go okta beliin dan gáibida.

8. art. rahpá vejolašvuoda addit buhtadusa nationála lágaid vuodul daid háviid go Boazoguohtunlávdegotti dahje Odđasisárvoštallanlávdegotti mearrádusat dagahit ahte orohagat dahje čearut masset dološ vieruiduvvanrievttálaš guovlluid.

11. artihkal máinnaša Boazoguohtunlávdegotti čeahkádusa. Lávdegoddi galgá čohkkejuvvot nu ahte goappašat ráđdehusat nammadit guokte lahtu goabbá ge. Lahtuin galgá leat govda máhtu boazodoalu birra ja dat galgá nammaduvvot riikka boazodoalu evttohusa vuodul. Maiddái galget ráđdehusat ovttas, Norgga ja Ruota bealde sámedikkiid evttohusa vuodul, nammadit guokte lahtu gean gaskkas lávdegotti jodiheaddjidoaibma galgá molsašuvvat. Boazoguohtunlávdegotti gelbbolašvuohta boahtá ovdan 12. artihkkalis.

17. ja 18. artihkkalaš máinnašit Ođđasisárvoštallanlávdegotti čoahkádusa ja áššemeannudeami. 18. artihkal máinnaša maiddáid daid dilálašvuodaid og Ođđasisárvoštallanlávdegoddi mearrida konvenšuvdnadivada 27. artihkkala vuodul. Konvenšuvdnadivat sáhtta mearriduvvot guohtuma ovddas mii rihkku konvenšuvnna juogo eará riikkas dahje iežas riikkas. Konvenšuvdnadivada mearrideami sáhtta váidit guoskevaš riikka duopmostuoluide. 19. artihkal gohčču Boazoguohtunlávdegotti ja Ođđasisárvoštallanlávdegotti leat bealátkeahttá ja sorjjasmeahttumin iežaset áššemeannudeamis.

Art. 20 – 23 máinnašit geavtlaš mearrádusaid mat gustojit Boazoguohtunlávdegoddái ja Ođđasisárvoštallanlávdegoddái. Bargojovku ii leat evttohusastis rievadan dáid artihkkaliid. Seamma guoská mearrádusaide konvenšuvdnaguovllu boazodoalu birra artihkkaliin 24-33.

Sámediggeráđi árvoštallan.

Bargojovku lea bargan dainna ulbmiliin ahte fuolahit sámi boazodoalu konvenšuvdnaguovllus. Bargu lea leamaš hástaleaddjin, ja rádjerstideaddji boazodoalu ollu iešguđet hástalusat leat čalmmustahttojuvvon. Bargojovku lea maŋŋá čavga oktavuohra guoskevaš čearuiguin ja orohagaiguin evttohan rievdadusaid Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdnii. Áigerámma bargui lei jahki. Gáržžidusat ledje biddjojuvvon dasa guđe rievdadusaid lei vejolaš juksat. Bargojovku ii leat evttohan rievdadit guovloprotokollaid. Dan ii lean vejolaš dušše jagi áigemeiriin. Dan sadjái lea addojuvvon dat vejolašvuohra ahte ovttasbargošiehtadusat sáhttet leat rádjerstideaddji boazodoalu váldonjuolggadussan. Dain dilálašvuodain go lea ovttamielalašvuohra das ahte geavahit guovloprotokollaid, de lea áibbas vejolaš dan dahkat. Riidočoaivinmekanismaid lea geahččalan ásahtit boazoguohtunlávdegotti ja ođđasisárvoštallanlávdegotti bokte.

2. artihkkala bokte lea bargojovku geahččalan ásahtit ipmárdusa ja sihkarvuoda buot rádjerstideaddji boazodoalu várás, oktan dálá iešguđet ja muhtun diliin eahpečielggaduvvon riektivuodiguin. Bargojovku lea geahččalan ahte ii jotkojuvvo stáhta ovddeš politihkka namalassii bidjat Norgga ja Ruota beale boazodoalu vuostálagaid. Leamaš deatálaš geahččat olles boazodoalu oktanasat, ja gávdnat čovdosi mat sáhttet leat ávkin guovllu sámi boazodollui. Deatálaš lea aiddostahttit ahte Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdna ii leat ásahan riektivuodu rádjerstideaddji boazodollui. Muhto konvenšuvnna ovdaságas lea miedihuvvon ahte guovllu boazodoalu vuodđun lea boares vieruiduvvanriekti. Iešguđet riektivuoduid viidáset mearrideapmi ferte dahkkojuvvot vejolaš vuoigatvuođakártema ja duopmostuoluid mearrádusaid bokte.

Boazoguohtunkonvenšuvdnabarggus leat oaidnán ahte rádjerstideaddji boazodoalus leat muhtun hástalusat. Ollu dain hástalusain ii sáhte čoaudit Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna bokte. Dáid hástalusaid ferte čoaudit eará proseassaid bokte. Bargojovku oaidná ahte lea áibbas dárbbaslaš rádjerstideaddji boazodoalu boahhteáigái ahte dat hástalusat čovdojuvvojit. Bargojovku aigu fuomášahttit dáid hástalusaid ráđdehusaide go geige evttohusa. Ráđdehusaid ovddasvástádus dat lea joatkit dáid proseassaid. Čoaudekeahtes čuolmmat maiguin ferte bargat viidáseappot stáhtaid bealis, leat: 1. Eahpečielggaduvvon riektedilli máŋgga orohaga ja čearu ektui, 2. Boraspiremáddodat mii lea noađđin rádjerstideaddji boazodollui, 3. Sisabahkemat guovlluide gos lea rádjerstideaddji boazodoallu, 4. Evttohuvvon ođđa konvenšuvdnaguovllut Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna vuolláičállojuvvon veršuvnnas, gos dál ii leat ovttamielalašvuohra gaskal orohagaid ja čearuid das mo dan galgá giedahallat.

Bargojovku galgá geiget rávvagiid stáhtaide sin viidáset bargui konvenšuvnna dohkkehemiin. Nappo ii leat bargojovkkus leamaš mandáhta siehtadallat orohagaid ja čearuid bealis. Viidáset proseassa maŋŋá geigema stáhtaide ii leat vel čielggas. Maŋŋágo bargojovku bijai ovdan evttohusas, lea Ruota bealde Sámediggi dorjon evttohusa. Seammá lea Ruota sámiid riikkasearvi (RSR) dahkan. Norgga boazosápmelaččat riikkasearvi (NBR) lea 14.11.2013 beaiváduvvon reivves dieđihan Sámediggái ahte sii eai doarjjo bargojovkku evttohusa. Dađe lagabui ákkasteami ii leat Sámediggeráđdi ožžon. Sámediggeráđdi rávve dievasčoahkkima doarjut bargojovkku evttohusa. Evttohusa hábmemiin lea sápmelaččaid bealis bargojuvvon dan ala ahte gávdnat čovdosiid rádjerstideaddji boazodollui. Leat

ollu čoavddekeahces hástalusat rádjerrasttideddji boazodoalus. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dáid sáhtta buoremusat čoavdit oktasaš sámi ovttasbarggu bokte.

Evttohus

1.evttohus

NSR, Bargiidbellodaga, Árjja, Olgešbellodaga ja Árjel-Saemiej Giel evttohus

Lasáhus ovddabeallái ráđi evttohusa:

Sámediggi čujuha Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna evttohussii, ja 1997 guovlluprotokollaid guohtuneatnamiid juohkimii ja proseassaide mat leat hábmen šiehtadallojuvvon árvalusa ođđa Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna oktavuodas 2009:s. Viidáset čujuhit rievdadusárvalussii maid Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna oktasašsámi bargojoavku leat hábmen 2013:s ja Sámedikki dievasčoahkkinmearrádussii áššis 22/10, Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna birra, ja eavttuid birra man vuodul dát mearrádus lea dahkkon.

Sámediggi lea bidjan vuodđun ahte stáhtalaš eiseválddit, mat leat bealálaččat boazoguohtunkonvenšuvnna, leat geatnegahtton láchit dili nu ahte boazoguohtunkonvenšuvdna sáhtta bargat sápmelaččaid ovddas álgoálbmogin goappašiid beali riikkaráji. Sámediggái lea dehálaš deattuhit ahte stáhtain lea sihke ovddit konvenšuvnnain rájáidrasttideddji boazodoalu birra ja ođđa boazoguohtunkonvenšuvnnain, erenoamáš ovddasvástádus vuhtii váldit ahte goappašiid riikkaid boazosápmelaččat sihkarastojuvvojit dárbbaslaš ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš materiálalaš vuoddu boazodollui. Dát ovddasvástádus lea stáhtain Sámedikki mielas almmá boazoguohtunkonvenšuvnnaid mearrádusaid haga.

Sámediggi čuoovvola bajit ulbmila boazoguohtunkonvenšuvnnain, mii lea ahte ovddidit ja ovdánahttit ovttasbarggu riikkarájáid rastá, gaskal čearuid, orohagaid ja ovttaskas siiddaid, ovttasbargu mii buktá sihke ekonomalaš ja kultuvrralaš nana boazodoalu goappašiid riikkaide. Sámedikki mielas lea vealtameahtton mearkkašupmi das, ahte konvenšuvdna sihkarastá einnosteami, rabasvuoda ja oadjebas rámmaid riikkarájáid rasttideddji boazodollui, vai konvenšuvnna ulbmil olahuvvo.

Sámedikki mielas lea dehálaš ahte boahá áigái ođđa boazoguohtunkonvenšuvdna mii dásse riikkarájáid rasttideddji boazoguohtuma.

Bargojoavkku rievdadusárvalus Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvdnii ovddasta sohppojuvvon árvalusa rievdademiide Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna, árvalusat mat muhtin eavttuid mielde sáhttet váikkuhit dasa ahte boazoguohtunkonvenšuvdna doaibmá ulbmillaččat. Bargojoavkku rievdadusárvalus veardádallamiiguin sisttisoallá dattetge listtu mas bohtet ovdan váttisvuodát mat eai leat čovdojuvvon. Sámediggi áigu deattuhit, ahte dáidda váttisvuodaide, ja váttisvuodaide maid Sámediggi lea áššis 22/10 ovdanbuktnán, fertejit gávdnot čovdosat.

Sámediggi deattuha dehálašvuoda das ahte váldonjuolggadus riikkarájáid rasttideddji boazodoalus ferte leat dat ahte dat regulerejuvvo ovttasbargošiehtadusaid bokte gaskal ovttá dahje eanet čearuid ja orohagaid gaskka.

Sámediggi lea dattetge ipmirdan nu ahte jus boazoguohtunkonvenšuvdna galgá doaibmat iežas ulbmila mielde sihke Norgga ja Ruota bealde, de fertejit stáhtat bidjat johtui iešguđet lágan doaibmabijuid vai sáhtta čuoovvilit konvenšuvnna ja láchit dárbbaslaš ekonomalaš ortnegiid doaibmabijuide, dása gullá maid gokčat orohagaid goluid jus šaddet lágastallamat. Dákkár doaibmabijut sáhttet earret eará seaguhit proseassaid mat čielggadit vuoddu ja viidodaga ánsšájuvvon boazoguohtunvuogatvuodain orohagain, čearuin ja siiddain, ja proseassaid mat čielggadit historjjálaš ja duohta geavaheami konvenšuvdnaguovlluin.

Boazoguohtunkonvenšuvdna ii čielggat boazoguohtumiid riektivuoddu iešguđet orohagain, siiddain ja čearuin, dát fas sáhtta dahkat váttisin hábmet ovttasbargošiehtadusa. Sámedikki mielas danin gáibiduvvo kárten boazoguohtunvuoigatvuođain dikki bokte mas juridihkalaš ja boazodoallofágalaš máhttu leat vuodđun, riektečielggadeami mas áššáiguoski stáhtat gokčet goluid. Sámediggi oaidná dárbbu ollislaš riektečielggadeami guohtunvuoigatvuođain olles konvenšuvdnaguovllus.

Sámediggi miediha ahte lea dárbu erenoamážit čielggadit lága bokte vuoigatvuođaid guovlluin gos mearriduvvon guovlluprotokollat fertejit rievdaduvvot, ja dákkár čielggadeapmi ii ábut ráddjejuvvot dušše duopmostuolu- dahje konvenšuvdnaapparáhtii. Viidáset lea Sámedikki oavil ahte lea stuora mearkašupmi das ahte boazoguohtunkonvenšuvnnaid lávdegottiin leat boazosápmelaččat/ olbmot geat dovdet boazodoalu, miellahttun dákkár lávdegottiin.

Sámediggi oaidná dárbbu das ahte ráđdehus ásaha ekonomalaš ortnegiid mat leat čadnon Boazoguohtunkonvenšuvnna váikkuhusaid čuovvoleapmái boazodoalus, ortnegiid mat earret eará buhtadit ollásit lassigoluid konvenšuvdnaguohtuneatnamiid geavaheamis Ruota bealde.

Sámediggi atná vuodđun iežas mearrádussii ahte boazoguohtunkonvenšuvdna ii váldo atnui, dahje mohtege ráddje ánsšásvuvon vuoigatvuođaid mat leat riikarájaid rasttildeaddji boazodoalus. Sámediggi deattuha ahte ii oktage galgga massit callinláiibbi boazoguohtunkonvenšuvnna čadaheami dihtii gaskal Norgga ja Ruota, gč. 2. artihkkala boazoguohtunkonvenšuvnna.

Sámediggi eaktuda ahte stáhtat viidáset proseassas boazoguohtunkonvenšuvnna dohkkeheami ja čadaheami guvlui seaguhit sámedikkiid ja áššáiguoski bealálaččaid nu movt álbmotriekti gáibida.

2. evttohus

NSR, Bargiidbellodaga, Olgesbellodaga ja Áarjel-Saemiej Giel evttohus:

Sámediggeráđi árvalus rievdaduvvo dánin:

Sámediggi doarju Bargojoavkku rievdadusárvalusa Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna ja ávžžuha ahte raporta geigejuvvo Norgga ja Ruota ráđdehusaide čujuhusain váttisvuođaide mat eai leat čovdojuvvon riikarájaid rasttildeaddji boazodoalus, dáidda galget stáhtat iežaset ráđdehusaiguin gávdnat čovdosiid.

3. evttohus

Árjja evttohus:

Sámediggeráđi evttohus sihkkojuvvo ja sadjai boahtá čuovvovaččat:

1. Sámediggi čujuha Norgga- Ruota 1997 boazoguohtunkonvenšuvnna evttohussii, ja proseassaide mat leat hábmen šiehtadallojuvvon árvalusa odđa Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna oktavuodas 2009:s, ja dievasčoahkkinmearrádussii áššis 22/10, Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna birra, ja eavttuide maid vuodul dát mearrádus lea dahkkon. Viidáset čujuhit rievdadusárvalussii maid Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna oktasašsámi bargojoavku leat hábmen 2013:s ja 1997 guovlluprotokolla guohtuneatnamiid juohkima birra mii ii leat rievdaduvvon Bargojoavkku rievdadusárvalusa mielde odđa boazoguohtunkonvenšuvnna árvalusas.

2. Sámediggi lea bidjan vuodđun ahte stáhtalaš eiseválddit, mat leat bealálaččat boazoguohtunkonvenšuvnna, leat geatnegahtton láchit dili nu ahte boazoguohtunkonvenšuvdna sáhtta bargat sápmelaččaid ovddas álgoálbmogin goappašiid beali riikaráji. Sámediggái lea dehálaš deattuhit ahte stáhtain lea sihke ovddit konvenšuvnnain rájaidrasttildeaddji boazodoalu birra ja odđa boazoguohtunkonvenšuvnnain, erenoamáš ovddasvástádus vuhtii váldit ahte goappašiid riikkaid

boazosápmelaččat sihkkarastojuvvojit dárbblaš ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš materiálaš vuođu boazodollui. Dát ovddasvástáduš lea stáhtain Sámedikki mielas almmá boazoguohtunkonvenšuvnnaid mearrádušaid haga.

3. Sámediggi čuoovvola bajit ulbmila boazoguohtunkonvenšuvnnaid, mii lea ahte ovddidit ja ovdánahttit ovttasbarggu riikkarájáid rastá, gaskal čearuid, orohagaid ja ovttaskas siiddaid, ovttasbargu mii buktá sihke ekonomalaš ja kultuvrralaš nana boazodoalu goappašiid riikkain. Sámedikki mielas lea vealtameahttun mearkkašupmi das, ahte konvenšuvdna sihkkarastá einnosteami, rabasvuođa ja oadjebas rámmaid riikkarájáid rasttildeaddji boazodollui, vai konvenšuvnna ulbmil olahuvvo.

4. Sámedikki mielas lea dehálaš ahte boahá áigái ođđa boazoguohtunkonvenšuvdna mii dásse riikkarájáid rasttildeaddji boazoguohtuma. Sámediggi čujuha Bargojoavkku rievdadusárvalussii šiehtadallojuvvo 2009 boazoguohtunkonvenšuvdnii, ja oaivvilda ahte rievdadusárvalusat muhtin eavttuid mielde sáhttet váikkuhit dasa ahte boazoguohtunkonvenšuvdna doaibmá ulbmillaččat sihke Norgga ja Ruota bealde. Sámediggi deattuha erenoamážit dárbbu dasa ahte stáhtat veahkehit ekonomalaččat riektečielggademiin duohta geavaheamis boazoguohtumiin, ja ahte dát čielggadeapmi čađahuvvo olggobealde duopmostuoluid guovlluin gos dát orro gáibiduvvome. Norgga bealde guoská dát erenoamážit davimus konsešuvdnaguovlluide mas guovlluprotokollat fertejit rievdaduvvot guovlluide Stálonjára/ Hjertind, Meavki, Bassevuovdi, Gielas, Skievvá ja Sáltoduottar, oktasaš proseassa bokte dainna áigumušain ahte soabadit guohtuneatnamiid juogademiin orohagaid gaskka Norgga ja Ruota bealde. Dain orohagain main gáržot iežaset árbevirolaš dálveguohtuneatnamat boazoguohtunkonvenšuvnna dihte, lea erenoamáš suddjen Vuodđolága 110. § a vuođul ja lea Sámedikki mielas gáibidahtti ahte stáhtalaš eiseválddit sihkkarastet luondduvuođu boazoealáhussii erenoamáš proseassaid bokte. Lea stáhtaid ovddasvástáduš ja Sámediggi eaktuda ahte dát ovddasvástáduš dollojuvvo. Sámediggi áigu čujuhit ahte dát proseassa ferte kártet duohta geavaheami mii lea dahkkon iešguđet guovlluin. Sámedikki mielas ferte riektakárten leat huksejuvvo máhtu nala rájáidrasttildeaddji boazodoalu birra, ja sihkkarastit ahte guoskevaš boazosápmelaččat ožžot saji áigejuovdilis lávdegottiide. Muđui čujuhuvvo Sámedikki dievasčoahkkinmearrádušsii áššis 22/10.

Sámedikki dievasčoahkkin ávžžuha danin ahte Norgga stáhta ođđa Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna miediheamis seamma áiggi bidjá johtui doaibmabijuid veahkehandihti dili masa orohagat leat šaddan namuhuvvo guovlluin, ja geahččala čoavdit daid iežas proseassaiguin nu ahte boazoguohtunkonvenšuvnna ulbmil sáhtá doaibmat maiddái dain guovlluin.

5. Sámediggi oaidná dárbbu ahte ollislaš riektekártenproseassa biddjo johtui olggobealde boazoguohtunkonvenšuvnna orgánaid, muhto dainna ulbmilin ahte ovddidit konvenšuvnna áigumušaid, olahit soabalašvuođa, einnosteami ja buori ovttasbarggu orohagaid gaskka goabbat bealde ráji. Dákkár proseassa ferte sihkkarastit dárbblaš oassálastima áššáiguoski čearuin, orohagain ja siiddain konvenšuvnna ulbmila mielde, ja sihkkarastit sidjiide dárbblaš ruhtadeami.

6. Sámediggi vuordá ahte boazoguohtunkonvenšuvdna ii lihkahala sajáiduvvan ánsšájuvvo vuoigatvuođaid rájáidrasttildeaddji boazodoalus, ja ahte konvenšuvdna ii ge dievaslaččat čielggat riektevuođu guohtumiid dáid iešguđet orohagaide, siiddaide ja čearuide.

7. Sámediggi oaidná dárbbu ahte rádđehus ásaha ekonomalaš ortnegiid mat gusket Boazoguohtunkonvenšuvdnii, mat ollásit ruhtadit eanetgolu konvenšuvdnaguohtumiid geavaheamis Ruota bealde, dalle go konvenšuvdnaguohtumiid geavaheapmi sáhtá mielddisbuktit stuora olggosgoluid, sihke johtima oktavuodas ja ođđa vuoddostruktuorra huksema oktavuodas.

4. evttohus

Ovddádusbellodaga evttohus

Sámediggeráđi evttohus sihkkoujvvo ja sadjái boahtá čuovvovaččat:

Boazoguohtunkonvenšuvnna ášši lea bures čielggaduvvon ja ovdanbuktojuvvon áššeovddidusas. Dát lea rájádrasttildeaddji váttisvuolta, ja min guovtti riikka stuoradikkít dahket mearrádusa dán áššis almmá Sámedikki seaguheami haga.

Mearkkašupmi, Árja, áirras Laila Susanne Vars

Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvdna

Sámedikki mielas lea deatalaš ásahtit ođđa boazoguohtunkonvenšuvnna mii heiveha rádjerasttideaddji boazodoalu, ja mii bidjá buoremus vuoddu ovttasbargui Norgga beale ja Ruođa beale boazodolliid ovttasbargui rádjerasttideaddji boazodoaluin.

Sámediggi čujuha 2009 ođđa Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvnna evttohussii oktan gullevaš guovloprotokollaiguin. Viidáseappot čujuhuvvo jagi 2013 Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvnna oktasaš sámi bargojoavkku (Bargojoavku) rievdadusevttohussii. Sámediggi čujuha viidáseappot Sámedikki dievasčoahkkinmearrádussii áššis 22/10 Norgga-Ruođa boazoguohtunkonvenšuvnna birra, ja daidda eavttuide mat lea mearrádusa vuodđun.

Boazoguohtunkonvenšuvdna bidjá rámmaid Norgga ja Ruođa gaskasaš rádjerasttideaddji boazoguohtumii. Sámediggi bidjá vuodđun ahte boazoguohtunkonvenšuvdna ii lihkahala rádjerasttideaddji boazodoalu ásahtuvvon vuoigatvuodaid. Boazoguohtunkonvenšuvdna čujuha 2. artihkkalis dasa ahte iešguđet orohagaid, siiddaid ja čearuid boazoguohtuma riektivuodđu ii čuovo boazoguohtunkonvenšuvnna, muhto lea erenoamáš opmodatrievttálaš vuodđun guohtumii, maid konvenšuvdna galgá doahhtalit. Sámediggi čujuha erenoamážit 2. artihkkalii (1) Bargojoavkku boazoguohtunkonvenšuvnna rievdadusárvalusas, man vuodul konvenšuvdna galgá heivehuvvot “árvvusanidettiin guohtunvuoigatvuodá vuodđuduvvon boares vieruide, dološmuittu mielde oamasteapmái, dološáiggi rájes geavaheapmái ja oamasteapmái álbmotrievtti vuodul”. Boazoguohtunkonvenšuvdna galgá muddet rádjerasttideaddji boazoguohtuma, muhto sáhtta maid mielddisbuktít rievdadusaid orohagaid ja čearuid árbevirolaš boazoguohtumis.

Lea deatalaš aiddostahttit ahte 2. artihkkala váldonjuolggadus bidjá erenoamáš deatalaš ráji go galgá čadáhít boazoguohtunkonvenšuvnna mearrádusaid, man vuodul orohaga dahje čearu boazoguohtunguovlu oktiibuot ii galgga uhccut nu ollu ahte ii leat šat vuodđu ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš guoddilis boazodollui buot jahkeáiggiin. Dát njuolggadus ferte maid gustot ránnjáriikka guohtumiidda, ja lea danne deataleamos ráđji sihke boazoguohtunlávdegotti ja ođđasisárvoštallanlávdegotti doibmii, geahča artihkkaliid 6, 8, 12-21.

Sámedikki mielas lea deatalaš ahte konvenšuvdna heivehuvvo dan láchkai ahte 2. artihkal šaddá láidesteadđjin dasa mo galgá dulkot konvenšuvnna ávnnaslaš ja proseassavuđot mearrádusaid. Dattetge lea eahpečielggas mii galgá leat duohta vuodđun boazoguohtunlávdegotti ja ođđasisárvoštallanlávdegotti mearrádusaide konvenšuvnna vuodul. Vaikke vel konvenšuvdna prinsihpalaččat ii galgga lihkahallat dahje gáržžidit daid priváhtarietttálaš vuoigatvuodaid maid orohagat ja čearut leat gártadan opmodatrievtti vuoigatvuodaid vuodul, geahča art. 2 loahpas, de lea eahpečielggas guđe rievttálaš, historjjálaš ja duohta vuoddu dát orgánat galget bidjat vuodđun iežaset mearrádusaide. Sámedikki oaidnu lea ahte dán ferte čielggadit ovdalgo konvenšuvdna biddjojuvvo fápmui.

Bargojoavkku evttohus mudde boazoguohtunkonvenšuvnna muhtun mearrádusaid nu ahte dat buorebut galget láchit oktasaš čovdosiidda ovttasbargošiehtadusaid vuodul gaskal Norgga beale

orohagaid ja siiddaid ja Ruota beale čearuid. Dieđut ruovttoluotta Bargojoavkku rievdadusevttohusaide leat sihke Norgga ja Ruota bealde leamaš sihke buorit ja bahát. Bargojoavkku evttohus sáhtta dihto eavttuid vuodul veahkehit oázžut einnostahtti ja soahppilis guohtunšiehtadusaid dain guovlluin gos lea vuoddu dakkár šiehtadusaide. Dattetge lea Sámediggi fuolastuvvan dili geažil dain guovlluin gos leat leamaš stuorámus riiddut guohtungeavaheami geažil, ja gos ii leat ovttamielalášvuohta guovloprotokollaid hárrái. Sámediggi oaidná headjuvuoda das ahte orohagaid ja čearuid duohta geavahepmi ja omodatrievttálaš vuoigatvuoddat maid orohagat ja čearut leat gártadan, ii báinne guovloprotokollaid doarvái bures, dat guoská erenoamážit Sámedikki oainnu mielde orohagaide guovlluin davábealde Sáltoduoddara.

Sámediggi oaidná čielga headjuvuoda dan vuogis mo guovloprotokollat leat šaddan nu ahte dat eai fuolat álbmotrievttálaš gáibádusa ahte viežžat dieđuid vuodul ovddalgihtii miedáhusa guoskevaš orohagain ("free, prior and informed consent"). Dat go orohagat eai leat leamaš mielde hábmemin guovloprotokollaid, ferte njulget sihke proseassaid bokte lávdegottiin ja sierra riektečielggadanproseassaid bokte maid stáhtat ruhtadit go sii leat bealit boazoguohtunkonvenšuvnnas. Dát váttisvuodaid guovloprotokollain ii sáhte čovdit dušše Bargojoavkku evttohusain 6 artihkalin ovttasbargošiehtadusaid birra ja dan maŋŋá lávdegoddemeannudemiin, ii ge dakko bokte ahte čujuhit dábálaš duopmostuollosprosessii mii čielggada guohtunvuoigatvuodaid. Dán dovddasta maiddái Bargojoavku iežas árvvoštallamiin, dakkár miediheapmi mii čuovvovuvvo dakko bokte ahte Bargojoavku čujuha muhtun čuolbmačielgehusaide maiguin ferte bargat viidáseappot stáhta bealis, das namuhit sii aiddo gažaldaga riektečielggadeami birra gaskal orohagaid ja čearuid. Sámediggi čujuha protokollii miessemánu 20 b. 2011 konsultašuvdnačoahkkimis gaskal Sámedikki ja Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta (EBD) boazoguohtunkonvenšuvnna birra mas EBD ii biehttal sierra ortnegiid ásaheami gávdnan dihtii čovdosiid mat buhtejit guovloprotokollaid váilevašvuodaid. Sámediggi eaktuda ahte sámediggeráđđi čuovvola dán ovttas guoskevaš orohagaiguin ja Ruoda beale Sámedikkiin, ja ahte sohpet mo stáhtat galget máksit goluid dakkár veahkkedoaimbajuide mat leat namuhuvvon bajábealde.

Sámediggi bidjá danne vuodđun ahte daid háviid go lea stuorra sierramielalášvuohta guohtumiid geavaheamis muhtun guovllus, de fertejit stáhtat oktanaga boazoguohtunkonvenšuvnna fápmuibidjamiin, álggahit sierra proseassa rievttálaččat čielggadit beliid guohtunvuoigatvuodaid riektvevuoda, ja fuolahit doarvái ruhtadeami dárbašlaš rievttálaš, duohta ja juridihkalaš guorahallamiidda ja čielggademiide mat leat veahkin dasa ahte boazoguohtunlávdegoddi ja ođđasisárvoštallanlávdegoddi sáhttat dahkat mearrádusaid konvenšuvnna 2. artihkkala vuodul.

Sámedikki mielas lea deatalaš miedihit daidda orohagaide mat leat ovddidan garra moaitámuša váilevašvuodaid geažil šiehtadallojuvnon guovloprotokollain boazoguohtunkonvenšuvnna viidáset proseassas. Sámediggi, Norgga boazosápmelaččaid riikkasearvi ja ráđdehus leat ožžon mearkkašumiid orohagain mat čájehit ahte muhtun guovloprotokollat mielddisbuktet stuorra hástalusaid sin boazodoalu doaimmaheapmái. Norgga bealde dat guoská erenoamážit davimus konvenšuvdnaguovlluide gos guovloprotokollat guovlluide Hjertind/Stállonjarga, Meavke, Helligskogen, Gielas, Skjomen ja Sáltoduottar mielddisbukte stuorra gáržžideami sin orohagaid árbevirolaš dálveguohtumiin boazoguohtunkonvenšuvnna guovloprotokolla geažil. Sámediggi deattuha ahte orohagain lea erenoamáš suodjalepmi Vuodđolága § 110a vuodul ja Sámedikki oainnu mielde lea dárbu ahte stáhta eiseválddit sihkarastet daid guovlluid boazodoalu luondduvuodda. Stáhta lea geatnegahttojuvnon váldit badjelas dakkár ovddasvástádusa ja Sámediggi eaktuda ahte dat ovddasvástádus ollašuttojuvvo. Muđui čujuhuvvo čuolbmačielgehusaide nu mat dat leat válddahuvvon Sámedikki dievasčoahkkinmearrádusas áššis 22/10.

Sámedikki dievasčoahkkin rávve danne ahte Norgga stáhta go ratifisere ođđa Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna, seammás álggaha doaibmajuid mat veahkehit dan dilis masa namahuvvon guovllu orohagat leat gártan, ja geahččalit čovdit dan ođđa proseassaid bokte vai boazoguohtunkonvenšuvdna sáhtta doaibmat konvenšuvnna ulbmila vuodul maiddái dain guovlluin.

Sámediggi oaidná dan dárbbu ahte ráđđehus ásaha ekonomalaš ortnegiid mat leat čadnojuvvon Boazoguohtunkonvenšuvdnii, mii ollásit buhtada *inter alia* lassigoluid konvenšuvdnagohtumiid geavaheami oktavuoda Ruota bealde, dalle go Ruota beale konvenšuvdnagohtumiid geavaheapmi sáhtta dagahit stuorra goluid orohagaide, sihke ieš johtima oktavuodas ja odđa infrastruktuurra ásaheami oktavuodas.

Sámediggi oaidná dárbbu dasa ahte daid eavttuid vuodul maid Sáme vuoigatvuodalávdegoddi 2 evttoha, nammaduvvo vuoigatvuodakommišuvdna man mandáhta lea kártet ja dohkkehit gártaduvvon guohtunvuoigatvuodaid orohagaide ja siiddaide. Dakkár proseassa ferte sihkkarastit doarvái oassálastima guoskevaš čearuid, orohagaid ja siiddaid bealis, sihkkarastit hui buorre máhtu sámi riekteskultuurra, giela ja riekteipmirdeami birra, ja sihkkarastojuvvot doarvái ruhtadeami. Sámediggi eaktuda ahte Sámediggi, boazodoalu orgánat ja orohagat/siiddat konsulterejuvvojit mandáhta, áigeramma ja dakkár boazodoalu riektekommišuvnna čoahkádusa birra.

Sámediggi bidjá viidáseappot eaktun ahte stáhtat proseassas odđa boazoguohtunkonvenšuvnna ratifiseremiin ja fápmuibidjamiin fertejit váldit mielde Sámedikki ja maiddá konsulteret njuolgga guoskevaš sámi beroštusaiguin álbmotrievttálaš konsultašuvdnagáibádusaid vuodul. Konsultašuvnnaid ulbmil ferte leat juksat ovttamielalášvuoda daid doaibmajuid oktavuodas, mat váikkuhivčče čoavdit bajábealde namuhuvvon čuolbmačilgehuseid ja ahte maiddá Norgga boazosápmelaččaid riikkasearvi oktan báikkálaš servviiguin, ja orohagaiguin mat dán rádjai leat moaitán hui garrasit konvenšuvdnaevttohusa oktan čuovvu guovloprotokollaiguin, sáhttet doarju boazoguohtunkonvenšuvnna.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 39 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjođihangotti evttohus gos bargojoavkku jođiheaddji oažžu liige sárdnunáiggi, mearriduvvui 30 jienain 7 jiena vuostá.
- Evttohus 4 hilgojuvvui 36 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 3 hilgojuvvui 32 jienain. 7 jienastedje beali.
- Evttohus 2 mearriduvvui 29 jienain 10 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 36 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
	Láilá Susanne Vars, čoahkkinortnegii	
	Marie Therese Nordsletta Aslaksen, čoahkkinortnegii	
1	Ellinor Marita Jåma	Mathis Nilsen Eira
2	Ronny Wilhelmsen, áššejođiheaddji	
3	Piera Heaika Muotka	
4	Aud Marthinsen	
5	Láilá Susanne Vars	Ellinor Marita Jåma
		Toril Bakken Kåven
		Kirsti Guvsám
	Láilá Susanne Vars	

6	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
7	Kirsti Guvsám	Láilá Susanne Vars
	Kirsti Guvsám	
8	Lars Filip Paulsen	
9	Laila Nystad	
10	Per Mathis Oskal	Aud Marthinsen
		Láilá Susanne Vars
	Per Mathis Oskal	
11	Per Andersen Bæhr	Láilá Susanne Vars
	Per Andersen Bæhr	
12	Ellinor Marita Jáma	Kirsti Guvsám
	Ellinor Marita Jáma	
13	John Kappfjell	Christina Henriksen
14	Mariann Wollmann Magga	Kirsti Guvsám
		Piera Heaika Muotka
	Mariann Wollmann Magga	
15	Vibeke Larsen	Mathis Nilsen Eira
		Inger Elin Utsi
		Hartvik Hansen
	Vibeke Larsen	
16	Aili Keskitalo	Láilá Susanne Vars
		Mariann Wollmann Magga
	Aili Keskitalo	
17	Láilá Susanne Vars	Ellinor Marita Jáma
		Kirsti Guvsám
		Piera Heaika Muotka
	Láilá Susanne Vars	
18	Aud Marthinsen	Vibeke Larsen
	Aud Marthinsen	
19	Ellinor Marita Jáma	Aud Marthinsen
		Piera Heaika Muotka
		Vibeke Larsen
	Ellinor Marita Jáma	
20	Mathis Nilsen Eira	
21	Aud Marthinsen	
22	Ronny Wilhelmsen, áššejođiheadđji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna evttohussii, ja 1997 guovlluprotokollaid guohtuneatnamiid juohkimii ja proseassaide mat leat hábmen šiehtadallojuvvon árvalusa odđa Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna oktavuodas 2009:s. Viidáset čujuhit rievdadusárvalussii maid Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna oktasašsámi bargojovku leat hábmen 2013:s ja Sámedikki dievasčoahkkinmearrádussii áššis 22/10, Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna birra, ja eavttuid birra man vuodul dát mearrádus lea dahkkon.

Sámediggi lea bidjan vuodđun ahte stáhtalaš eiseválddit, mat leat bealálaččat boazoguohtunkonvenšuvnna, leat geatnegahtton láhčit dili nu ahte boazoguohtunkonvenšuvdna sáhtta bargat sápmelaččaid ovddas álgoálbmogin goappašiid beali riikkaráji. Sámediggái lea dehálaš deattuhit ahte stáhtain lea sihke ovddit konvenšuvnnain rájáidrastildeadđji boazodoalu birra ja odđa

boazoguohtunkonvenšuvnnain, erenoamáš ovddasvástádus vuhtii váldit ahte goappašiid riikkaid boazosápmelaččat sihkkarastojuvvojit dárbblaš ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš materiálaš vuođu boazodollui. Dát ovddasvástádus lea stáhtain Sámedikki mielas almmá boazoguohtunkonvenšuvnnaid mearrádusaid haga.

Sámediggi čuoovola bajit ulbmila boazoguohtunkonvenšuvnnain, mii lea ahte ovddidit ja ovdánahttit ovttasbarggu riikkarájáid rastá, gaskal čearuid, orohagaid ja ovttaskas siiddaid, ovttasbargu mii buktá sihke ekonomalaš ja kultuvrralaš nana boazodoalu goappašiid riikkaide. Sámedikki mielas lea vealtameahttun mearkkašupmi das, ahte konvenšuvdna sihkkarastá einnosteami, rabasvuođa ja oadjebas rámmaid riikkarájáid rasttildeaddji boazodollui, vai konvenšuvnna ulbmil olahuvvo.

Sámedikki mielas lea dehálaš ahte boahá áigái odđa boazoguohtunkonvenšuvdna mii dásse riikkarájáid rasttildeaddji boazoguohtuma.

Bargojoavkku rievdadusárvalus Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvdnii ovddasta sohppojuvnon árvalusa rievdademiide Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnnas, árvalusat mat muhtin eavttuid mielde sáhttet váikkuhit dasa ahte boazoguohtunkonvenšuvdna doaibmá ulbmillaččat. Bargojoavkku rievdadusárvalus veardádallamiiguin sisttisoallá dattetge listtu mas bohtet ovdan váttisvuođat mat eai leat čovdojuvnon. Sámediggi áigu deattuhit, ahte dáidda váttisvuođaide, ja váttisvuođaide maid Sámediggi lea áššis 22/10 ovdanbuktán, fertejit gávdnot čovdosat.

Sámediggi deattuha dehálašvuođa das ahte váldonjuolggadus riikkarájáid rasttildeaddji boazodoalus ferte leat dat ahte dat regulerejuvvo ovttasbargošiehtadusaid bokte gaskal ovttá dahje eanet čearuid ja orohagaid gaska.

Sámediggi lea dattetge ipmirdan nu ahte jus boazoguohtunkonvenšuvdna galgá doaibmat iežas ulbmila mielde sihke Norgga ja Ruota bealde, de fertejit stáhtat bidjat johtui iešguđet lágan doaibmabijuid vai sáhtta čuoovolit konvenšuvnna ja láchit dárbblaš ekonomalaš ortnegiid doaibmabijuide, dása gullá maid gokčat orohagaid goluid jus šaddet lágastallamat. Dákkár doaibmabijut sáhttet earret eará seaguhit proseassaid mat čielggadit vuođu ja viidodaga ánsšášuvvon boazoguohtunvuoigatvuođain orohagain, čearuin ja siiddain, ja proseassaid mat čielggadit historjjálaš ja duohta geavaheami konvenšuvdnaguovlluin.

Boazoguohtunkonvenšuvdna ii čielggat boazoguohtumiid riektevuodu iešguđet orohagain, siiddain ja čearuin, dát fas sáhtta dahkat váttisin hábmet ovttasbargošiehtadusa. Sámedikki mielas danin gáibiduvvo kárten boazoguohtunvuoigatvuođain dikki bokte mas juridihkalaš ja boazodoallofágalaš máhttu leat vuodđun, riektečielggadeami mas áššáiguoski stáhtat gokčat goluid. Sámediggi oaidná dárbbu ollislaš riektečielggadeami guohtunvuoigatvuođain olles konvenšuvdnaguovllus.

Sámediggi miedíha ahte lea dárbu erenoamážit čielggadit lága bokte vuoigatvuođaid guovlluin gos mearriduvvon guovlluprotokollat fertejit rievdaduvvot, ja dákkár čielggadeapmi ii ábut ráddjejuvvot dušše duopmostuolu- dahje konvenšuvdnaapparáhtii. Viidáset lea Sámedikki oaivil ahte lea stuora mearkkašupmi das ahte boazoguohtunkonvenšuvnnaid lávdegottiin leat boazosápmelaččat/ olbmot geat dovdet boazodoalu, miellahttun dákkár lávdegottiin.

Sámediggi oaidná dárbbu das ahte ráđdehus ásaha ekonomalaš ortnegiid mat leat čadnon Boazoguohtunkonvenšuvnna váikkuhusaid čuoovoleapmái boazodoalus, ortnegiid mat earret eará buhtadit ollásit lassigoluid konvenšuvdnaguohtuneatnamiid geavaheamis Ruota bealde.

Sámediggi atná vuodđun iežas mearrádussii ahte boazoguohtunkonvenšuvdna ii váldo atnui, dahje mohttege ráddje ánsšášuvvon vuoigatvuođaid mat leat riikkarájáid rasttildeaddji boazodoalus. Sámediggi deattuha ahte ii oktage galgga massit callinlábbi boazoguohtunkonvenšuvnna čađaheami dihtii gaskal Norgga ja Ruota, gč. 2. artihkala boazoguohtunkonvenšuvnnas.

Sámediggi eaktuda ahte stáhtat viidáset proseassas boazoguohtunkonvenšuvnna dohkkeheami ja čađaheami guvlui seaguhit sámedikkiid ja áššáiguoski bealálaččaid nu movt álbmotriekti gáibida.

Sámediggi doarju Bargojoavkku rievdadusárvalusa Norgga- Ruota boazoguohtunkonvenšuvnna ja ávžžuha ahte raportta geigejuvvo Norgga ja Ruota ráddehusaide čujuhusain váttisvuodaide mat eai leat čovdojuvvo riikkarájáid rasttildeaddji boazodoalus, dáidda galget stáhtat iežaset ráddehusaiguin gávdnat čovdosiid.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.13 dii. 11.25.

Vuollaičállit leat lohkan čoahkkinbeavdegirjji, ja leat gávnahan ahte čoahkkingirjái fievrriduvvon mearrádušat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Karášjohka 06.12.13

Dievasčoahkkinjođihangoddi

Jørn Are Gaski
Jođiheaddji

Anita Persdatter Ravna
nubbijođiheaddji

Marie Therese N. Aslaksen

Sandra Márjá West

Mathis Nilsen Eira